

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ОБЛІКУ І ФІНАНСІВ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ, БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ ТА
СТРАХУВАННЯ

МАТЕРІАЛИ

II Міжнародної
науково-практичної
інтернет-конференції

ДДАЕУ

3-4 березня 2026 року

«ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ»

Дніпро 2026

УДК 336.71

Організатор конференції:

Кафедра фінансів, банківської справи та страхування факультету обліку і фінансів Дніпровського державного аграрно-економічного університету

Конференція зареєстрована в Державній науковій установі «Український інститут науково-технічної експертизи та інформації» (посвідчення № 689 від 09.10.2025 р.)

Програмний комітет конференції:

ПАВЛОВА Г. Є. – декан факультету обліку і фінансів, д-р екон. наук, професор;

ВАСИЛЬЄВА Н. К. – заступник декана факультету обліку і фінансів з наукової роботи, д-р екон. наук, професор;

ХАЛАТУР С. М. – завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування, д-р екон. наук, професор;

КАЧУЛА С. В. – професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування, д-р екон. наук, професор;

ГРАБЧУК О. М. – професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування, д-р екон. наук, професор

ПАВЛЕНКО О. П. – доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, канд. екон. наук, доцент

Збірник містить матеріали за такими тематичними напрямками:

1. Світові тенденції та перспективи розвитку фінансової системи України.

2. Банківська система та фондовий ринок за воєнного стану та у післявоєнному відновленні України.

3. Страховий захист підприємництва та особистості в умовах військової агресії.

4. Фінансове забезпечення аграрного сектору України в умовах воєнного стану.

5. Теорія і практика обліково-аналітичного забезпечення суб'єктів господарювання.

6. Актуальні питання економіко-математичного моделювання та інформаційних технологій у фінансах.

Учасники конференції:

Academy of Economic Studies of Moldova (ASEM)
SGH Warsaw School of Economics, Poland
Technical University of Moldova (UTM)
Polytechnic University of Bari (Politecnico di Bari), Bari, Italy
Universitat Jaume I, Castelló de la Plana, Spain
University of Cordoba, Spain
University of Warsaw
Мікрофінансова організація «Арнур Кредит», Казахстан

Державний торговельно-економічний університет
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
Дніпропетровський науково-дослідний інститут судових експертиз
Міністерства юстиції України
Вінницький навчально-науковий інститут економіки ЗУНУ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
ВСП «Аграрно-економічний фаховий коледж ПДАУ»
Державний біотехнологічний університет
Державний податковий університет
Дніпровський державний технічний університет
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Інститут зернових культур НААН України
Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України
Інститут сільського господарства Полісся НААН України
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Луцький національний технічний університет
Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С.З. Гжицького
Львівський національний університет імені Івана Франка
Національний транспортний університет
Національний університет «Полтавська політехніка ім.Юрія Кондратюка»
Національний університет харчових технологій
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»
Полтавський державний аграрний університет
ПП НКФ «Імпторгсервіс»
Приазовський державний технічний університет
Сумський державний університет
Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного
Український державний університет науки і технологій
Університет митної справи та фінансів
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Херсонський національний технічний університет
Черкаський державний технологічний університет
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Проблеми та перспективи фінансового забезпечення відновлення економіки України: Матеріали II Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції 3-4 березня 2026 р.: Дніпро: ДДАЕУ, 2026. 528с.

Матеріали друкуються в авторській редакції. Погляди, висловлені в публікаціях, є виключно позицією авторів. Відповідальність за науковий рівень публікацій, обґрунтованість висновків, достовірність результатів, наявність плагіату несуть автори.

СЕКЦІЯ 1

СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

ІМПАКТ-ІНВЕСТУВАННЯ ТА ESG-ФІНАНСУВАННЯ У ФОРМУВАННІ СТАЛОГО ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Р. Е. Абібуллаєв, здобувач третього
(освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
*Дніпровський державний аграрно-
економічний університет,
м. Дніпро, Україна*

Науковий керівник – Ю. В. Масюк,
*к. е. н., професор, професор кафедри
фінансів, банківської справи та
страхування,
Дніпровський державний аграрно-
економічний університет,
м. Дніпро, Україна*

В умовах глобальної трансформації економічних систем, загострення кліматичних викликів, посилення соціальної поляризації та технологічного зсуву до цифрової економіки питання формування сталого інноваційного потенціалу набуває стратегічного значення для держав, бізнесу й фінансових інститутів. Сучасна модель розвитку більше не може ґрунтуватися виключно на екстенсивному використанні ресурсів і короткостроковій максимізації прибутку, оскільки така логіка призводить до накопичення системних ризиків – екологічних, соціальних, фінансових. Саме тому у глобальному дискурсі домінує концепція сталого розвитку, закріплена у програмних документах ООН, що визначає необхідність поєднання економічного зростання, соціальної інклюзії та екологічної відповідальності. У цьому контексті фінансова система перестає бути лише механізмом перерозподілу капіталу і трансформується у стратегічний інструмент структурної модернізації та інноваційного оновлення економіки.

Імпакт-інвестування та ESG-фінансування у формуванні сталого інноваційного потенціалу є одними з ключових інструментів трансформації сучасної фінансової системи в напрямі інтеграції економічних, соціальних та екологічних пріоритетів розвитку. У глобальному контексті посилення кліматичних ризиків, загострення соціальної нерівності, нестабільності фінансових ринків та зростання потреби у технологічній модернізації

економіки, саме фінансовий сектор почав відігравати системоутворюючу роль у переході до моделі сталого розвитку. Концептуальною основою цього переходу виступають Цілі сталого розвитку, визначені у межах ООН, які акцентують увагу на необхідності синергії між інвестиційною активністю, інноваційною діяльністю та соціально-екологічною відповідальністю бізнесу. У цьому контексті імпакт-інвестування постає як форма інвестування, що передбачає не лише отримання фінансової віддачі, але й вимірюваний позитивний соціальний або екологічний ефект, тоді як ESG-фінансування базується на інтеграції екологічних (Environmental), соціальних (Social) та управлінських (Governance) критеріїв у процес прийняття фінансових рішень.

Імпакт-інвестування виникло як відповідь на обмеженість традиційних фінансових підходів, орієнтованих виключно на максимізацію прибутку. Його ідеологія ґрунтується на концепції подвійної або потрійної віддачі (triple bottom line), де поряд із фінансовим результатом оцінюється соціальний та екологічний вплив. Важливу роль у популяризації та стандартизації імпакт-інвестування відіграє Global Impact Investing Network, яка розробляє методологічні підходи до вимірювання імпакту, формує аналітичні звіти та сприяє координації глобальної спільноти інвесторів. Сутність імпакт-інвестування полягає у цілеспрямованому спрямуванні капіталу у сфери, що генерують довгострокові суспільні блага: відновлювану енергетику, циркулярну економіку, доступну освіту, інклюзивні фінансові послуги, цифрову трансформацію аграрного сектору, розвиток медичних інновацій та технологій декарбонізації.

ESG-фінансування, у свою чергу, має більш інституціоналізований характер і активно впроваджується на рівні міжнародних фінансових організацій, банків, інвестиційних фондів та фондових бірж. Воно передбачає врахування нефінансових ризиків та можливостей при оцінці вартості компаній, інвестиційних проектів і кредитних портфелів. Регуляторне підґрунтя ESG-підходу активно формується в межах Європейський Союз, де розроблено Таксономію сталих видів діяльності, механізми розкриття нефінансової звітності та стандарти сталого фінансування. Водночас такі глобальні фінансові інституції, як Світовий банк, інтегрують ESG-критерії у свої програми фінансування інфраструктурних та інноваційних проектів, що посилює роль сталих фінансів у формуванні інноваційного потенціалу на національному рівні.

Сталий інноваційний потенціал формується як сукупність ресурсів, компетенцій, інституційних механізмів та фінансових інструментів, що забезпечують здатність економічної системи генерувати, впроваджувати та масштабувати інновації з урахуванням принципів довгострокової екологічної

та соціальної відповідальності. У цьому процесі імпакт–інвестування та ESG–фінансування виконують функцію каталізатора структурних змін, оскільки спрямовують фінансові потоки у галузі з високим технологічним та трансформаційним потенціалом. Вони стимулюють розвиток «зелених» технологій, цифрових платформ управління ресурсами, фінтех–рішень для підвищення фінансової інклюзії, біотехнологій, систем енергоефективності та агротехнологій, орієнтованих на мінімізацію вуглецевого сліду.

З точки зору фінансової архітектури, імпакт–інвестування та ESG–фінансування змінюють логіку оцінки ризику і дохідності. Традиційні моделі дисконтування грошових потоків поступово доповнюються врахуванням кліматичних ризиків, соціальних факторів та якості корпоративного управління. Внаслідок цього формується нова парадигма вартості, де компанії з високими ESG-рейтингами отримують доступ до дешевшого капіталу, підвищують довіру інвесторів і мають більшу стійкість до кризових явищ. Для інноваційних підприємств це означає можливість залучення довгострокових ресурсів на більш вигідних умовах, що підсилює їхню спроможність до досліджень і розробок, впровадження нових технологій та виходу на міжнародні ринки.

Особливу роль у формуванні сталого інноваційного потенціалу відіграють «зелені» облігації, соціальні облігації та облігації сталого розвитку, які стали інструментами мобілізації капіталу для фінансування інноваційних проєктів у сфері енергетики, транспорту, управління відходами, цифрової інфраструктури. Інституційні інвестори дедалі активніше включають ESG-критерії у свої портфельні стратегії, що змінює структуру глобальних фінансових потоків. Таким чином, імпакт–інвестування та ESG–фінансування формують мультиплікативний ефект: по–перше, забезпечують фінансову підтримку інновацій; по–друге, підвищують якість управління підприємствами; по–третє, стимулюють інтеграцію екологічних стандартів у виробничі процеси; по–четверте, сприяють соціальній модернізації та формуванню інклюзивних бізнес–моделей.

У контексті трансформаційних процесів в Україні імпакт–інвестування та ESG–фінансування можуть стати ключовими інструментами повоєнного відновлення та модернізації економіки. Формування сталого інноваційного потенціалу потребує залучення міжнародного капіталу, розвитку фінтех–екосистеми, впровадження цифрових платформ прозорості та підзвітності, а також гармонізації національного законодавства із європейськими стандартами сталого фінансування. Для фінансового сектору це означає необхідність трансформації кредитної політики, впровадження ESG–скорингу позичальників, створення спеціалізованих фондів підтримки

інноваційних стартапів та агротехнологічних проєктів із високою доданою вартістю.

Імпакт-інвестування та ESG-фінансування також впливають на розвиток людського капіталу, стимулюючи формування нових компетенцій у сфері сталого управління, фінансової аналітики, оцінки нефінансових ризиків, цифрових технологій обробки даних. Вони сприяють інтеграції університетів, дослідницьких центрів і бізнесу в єдину інноваційну екосистему, де фінансові ресурси спрямовуються на комерціалізацію наукових розробок, створення стартапів та масштабування технологічних рішень. У довгостроковій перспективі це забезпечує не лише економічне зростання, а й структурну перебудову економіки в напрямі «зеленої» та цифрової моделі розвитку.

Отже, імпакт-інвестування та ESG-фінансування є не просто альтернативними фінансовими інструментами, а системними механізмами формування сталого інноваційного потенціалу, які поєднують інтереси інвесторів, бізнесу, держави та суспільства.

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА ПІДГОТОВКА ЕНЕРГЕТИКІВ ЯК ПЕРЕДУМОВА БЕЗПЕКО-ОРІЄНТОВАНОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ГРОМАД

*А. А. Балан, к. е. н., доцент, доцент кафедри
обліку, аналізу і аудиту,
Національний університет «Одеська
політехніка», м. Одеса, Україна*

Сучасні глобальні та національні тенденції розвитку енергетичного сектору свідчать про зростання ролі критичної інфраструктури як ключового елемента економічної безпеки та стійкості територіальних громад. За результатами міжнародних наукових форумів та політичних платформ 2025 року [1, 3] енергетика розглядається не лише як технологічна галузь, а як просторово-економічна система, що потребує інтеграції фінансових, управлінських і безпекових рішень. Зокрема, на URC 2025 [2] сформовано тренд переходу від виключно грантових механізмів підтримки до змішаних моделей фінансування з активною участю територіальних громад у проєктах відновлення та розвитку енергетичної інфраструктури. Macro-Regional and Sea Basin Strategies Days 2025 акцентували необхідність територіалізації політик ЄС та багаторівневого управління, де громади виступають активними суб'єктами реалізації стратегій інфраструктурної стійкості.

Водночас цифровізація та застосування штучного інтелекту в енергетиці [1] формують нові вимоги до економічних і фінансових компетенцій фахівців, зокрема у сфері обліку, інвестиційного аналізу, контролю та управління ризиками. Це актуалізує потребу у галузево-орієнтованій фінансово-економічній освіті, здатній враховувати специфіку регульованих ринків енергетики, капіталомісткість інфраструктурних проєктів та безпекові обмеження воєнної економіки.

Важливе теоретичне підґрунтя для обґрунтування ролі територіальних громад як первинних суб'єктів безпеко-орієнтованого розвитку критичної інфраструктури формує концепція соціального капіталу [4]. За результатами огляду G. Zhao et al. [4] встановлено п'ять ключових механізмів, через які соціальний капітал підвищує стійкість громад до катастроф: соціальне навчання, колективні дії, готовність до криз, ефективна інформаційна комунікація та моральна відповідальність. Зазначені механізми безпосередньо корелюють із функціями галузево-орієнтованої фінансово-економічної освіти в енергетиці, яка забезпечує формування компетенцій у сфері управління ресурсами, прозорості фінансових потоків, оцінки ризиків та участі громад у відновленні критичної інфраструктури. Таким чином, соціальний капітал виступає інтегруючим чинником між освітніми інструментами та практиками безпеко-орієнтованого розвитку територій, зокрема у сфері управління об'єктами енергетичної критичної інфраструктури.

Критичний аналіз програмних результатів навчання (ПР), визначених стандартом вищої освіти за спеціальністю 141 «Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка», щодо їхньої відповідності вимогам безпеко-орієнтованого розвитку критичної інфраструктури (КІ) засвідчив наявність суттєвих прогалин. Для їх усунення та посилення економічного блоку підготовки фахівців пропонується доповнити перелік ПР такими компетенціями:

- здатність оцінювати економічну доцільність технічних рішень щодо модернізації та захисту енергетичних об'єктів критичної інфраструктури (ОКІ) з урахуванням факторів ризику та ресурсних обмежень;
- вміння інтегрувати інженерні, фінансові та управлінські знання у процесі стратегування розвитку енергетичної інфраструктури територій на засадах ризикоорієнтованого підходу;
- розуміння принципів фінансової безпеки, державного фінансового контролю та специфіки управління ризиками у сфері функціонування КІ.

Запропонований підхід дозволяє перейти від суто інженерної підготовки кадрів до міждисциплінарної моделі формування фахівця з

управління критичною енергетичною інфраструктурою територіальних громад. Водночас, дієвим інструментом впровадження наданих рекомендацій є розвиток публічно-приватних відносин на рівні органу місцевого самоврядування території, на якій розміщені ОКІ. Наприклад, у рамках проєкту ESHUB можуть бути враховані реалізовані освітні, технологічні та соціальні рішення.

Він сприяє розвитку доступної цифрової інфраструктури та інструментів для інклюзивної освіти шляхом:

- створення прикладних освітніх гуртків у сфері енергетики;
- розробки онлайн-курсів з енергетичного менеджменту та цифрової трансформації;
- впровадження системи наставництва та транскордонних партнерств, що актуально для Одеської області;
- розвитку освітніх траєкторій для молоді та дорослих у сфері інженерії, цифрових технологій та сталого розвитку.

Проєкт орієнтований на розбудову стійкої співпраці між Одеською політехнікою місцевими адміністраціями, приватними енергетичними господарствами розробляючи спільні освітні програми, платформи безперервного навчання та рекомендації для політики в умовах відновлення.

Поєднуючи цифрову освіту, інклюзивність ESHUB створює модель гнучкого, орієнтованого на сталий розвиток освітнього середовища в південному регіоні. Головною метою ESHUB є покращення рівного доступу до інклюзивних та якісних послуг в освіті, навчанні за напрямком управління енергетичним підприємством та навчанні протягом усього життя шляхом розвитку доступної інфраструктури, зокрема шляхом сприяння стійкості дистанційної та онлайн-освіти та навчання. Проєкт орієнтовано на розвиток цифрових навичок, популяризації технічної освіти у сфері енергетики серед випускників шкіл, підтримку освіти дорослих.

Резюмуючи, подолання розриву між технічною підготовкою кадрів та сучасними безпековими викликами можливе через модернізацію освітніх стандартів та розвиток інклюзивних цифрових хабів, таких як ESHUB. Створення стійкої екосистеми взаємодії між університетами, громадами та бізнесом дозволить сформувати новий тип фахівця, здатного інтегрувати інженерні рішення з фінансовим менеджментом та аудитом безпеки критичної інфраструктури на локальному рівні.

Література

1. IEEE Energy Conversion Congress & Exposition (ECCE 2025): proceedings, Philadelphia, USA, 19–23 October 2025. IEEE, 2025 [Electronic resource]. Mode of access: <https://www.ieee-ecce.org> (дата звернення: 06.02.2026).
2. Ukraine Recovery Conference 2025 (URC 2025): proceedings, Rome, Italy, 10–11 July 2025. Rome, 2025. [Electronic resource]. Mode of access: <https://recovery.gov.ua> (дата звернення: 06.02.2026).
3. Macro–Regional and Sea Basin Strategies Days 2025: Brussels, Belgium, 24–25 September 2025. European Commission, 2025. [Electronic resource]. Mode of access: https://ec.europa.eu/regional_policy (дата звернення: 06.02.2026).
4. How does social capital facilitate community disaster resilience? A systematic review / G. Zhao, X. Hui, F. Zhao et al. *Frontiers in Environmental Science*. 2025. Vol. 12. Art. 1496813. DOI: <https://doi.org/10.3389/fenvs.2024.1496813>. URL: https://www.researchgate.net/publication/387757793_How_does_social_capital_facilitate_community_disaster_resilience_A_systematic_review (дата звернення: 06.02.2026).
4. Стандарт вищої освіти України за спеціальністю 141 «Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: затв. наказом МОН України від 25.06.2019 № 141 [Електронний ресурс]. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/06/25/141-Elektroen.elektrotekhn.elektromekh.10.12.pdf> (дата звернення: 06.02.2026).

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ

*Л. І. Бровко, к. е. н., доцент, доцент
кафедри фінансів, банківської справи та
страхування,
Дніпровський державний аграрно–
економічний університет,
м. Дніпро, Україна*

Повномасштабне вторгнення РФ 24 лютого 2022 року стало для фінансової системи України «чорним лебедем» безпрецедентного масштабу. Війна не лише зруйнувала значну частину промислового потенціалу та логістики, а й поставила під загрозу саме існування державних інституцій через критичний дефіцит ресурсів. У цих умовах фінансова політика перестала бути лише інструментом макроекономічного регулювання; вона перетворилася на «другий фронт», від міцності якого безпосередньо залежить спроможність ведення бойових дій та збереження соціальної цілісності країни.

Головна дилема воєнного часу полягає у необхідності фінансування колосальних видатків на оборону (які зросли в десятки разів) при

одночасному падінні податкових надходжень та обмеженості внутрішніх запозичень.

Фіскальна політика воєнного стану характеризується максимальною концентрацією ресурсів на пріоритетних напрямках. Фінансове забезпечення публічних витрат у такий період вимагає мобілізації всіх доступних внутрішніх резервів, оскільки безпека держави стає вищою за будь-які економічні доцільності [3].

Видатки бюджету зазнали фундаментальних змін. Сектор безпеки та оборони наразі поглинає понад 50% державного бюджету. Це включає грошове забезпечення військовослужбовців, закупівлю та модернізацію озброєння, а також ремонт техніки. Важливо, що згідно з міжнародними домовленостями, ці витрати Україна має покривати виключно за рахунок власних доходів (податків, мита, приватизації та ОВДП).

На початку вторгнення уряд вдався до радикальної лібералізації (система 2% для спрощенців, скасування мита на авто), щоб врятувати бізнес від колапсу. Однак з часом виникла потреба повернення до фіскальної дисципліни. Податкова політика в умовах війни має бути «гнучкою, але жорсткою» в питаннях наповнення бюджету, адже тривалий дефіцит без власних доходів загрожує втратою суверенітету [1]. Сучасний етап характеризується дискусіями щодо підвищення податкового навантаження та ризику підвищення податків, зокрема військового збору та податків на прибуток банків, вказуючи на можливе сповільнення ділової активності [7].

Національний банк України (НБУ) з перших годин вторгнення перейшов у режим кризового управління. Основним завданням стало недопущення гіперінфляції та валютної паніки.

Згідно з Основними засадами грошово–кредитної політики на період воєнного стану (2022), НБУ застосував комплекс екстрених заходів [6]:

- фіксація офіційного курсу гривні (пізніше замінене на «керовану гнучкість»);
- обмеження на виведення капіталу за кордон;
- підвищення облікової ставки до 25% у 2022 році для захисту гривневих заощаджень.

Ці кроки дозволили зберегти працездатність платіжних систем та банківської мережі навіть у прифронтових регіонах.

Незважаючи на втрату активів на окупованих територіях та зростання частки непрацюючих кредитів (NPL), банківський сектор залишився стійким. Безпека банківської системи стала можливим завдяки завчасному впровадженню міжнародних стандартів капіталу та стрес–тестуванню у

попередні роки [5]. Сьогодні банки не лише забезпечують розрахунки, а й є ключовими покупцями військових облігацій, підтримуючи бюджет.

Дефіцит бюджету України під час війни є безпрецедентним для сучасної Європи. Управління цим дефіцитом вимагає залучення колосальних обсягів зовнішньої та внутрішньої допомоги.

Без підтримки міжнародних партнерів (МВФ, ЄС, США, країн G7) виконання соціальних зобов'язань було б неможливим. Проте ця допомога є переважно кредитною, що збільшує державний борг.

Тенденції фінансування дефіциту через ОВДП стали важливим елементом патріотичного інвестування. Переорієнтація на внутрішні запозичення дозволяє зменшити залежність від зовнішніх політичних кон'юктур та знизити валютні ризики.

Війна спричинила наймасштабнішу гуманітарну кризу в Європі з часів Другої світової. Мільйони ВПО, зруйноване житло та втрата робочих місць вимагають від держави колосальних витрат на соціальний захист.

Особливістю соціальної політики в умовах воєнного стану є її «рятівний» характер [4]. Пріоритет змістився на виплати допомоги переселенцям, фінансування програм реабілітації ветеранів та підтримку родин загиблих. При цьому держава спромоглася не лише зберегти, а й регулярно індексувати пенсійні виплати, що є критично важливим для збереження суспільної стабільності.

Ефективне управління фінансами в умовах хаосу війни вимагає нових наукових підходів. Трансформація управління державними фінансами має відбуватися паралельно з воєнними діями, готуючи базу для повоєнного відновлення [2]. Це включає посилення контролю за використанням коштів та впровадження прозорих систем звітності перед донорами.

Питання відбудови стоїть на порядку денному вже сьогодні. Повоєнна фінансова політика не повинна бути поверненням до 2021 року; вона має стати фундаментом для нової, високотехнологічної та інклюзивної економіки.

Станом на 2026 рік перед фінансовою системою стоять три фундаментальні виклики:

- ризик скорочення грантової допомоги та перехід виключно на кредитну підтримку підвищує ризики боргової кризи.

- масовий виїзд працездатного населення за кордон скорочує базу оподаткування, що ставить під загрозу солідарну пенсійну систему.

- необхідність фінансування децентралізованої енергосистеми після руйнувань вимагає мільярдних інвестицій.

Фінансова політика України в умовах повномасштабного вторгнення пройшла шлях від «гасіння пожеж» у 2022 році до спроби створення стійкої, адаптивної системи у 2024-2026 роках. Головним досягненням стало збереження керованості економікою, недопущення гіперінфляції та забезпечення фінансування збройних сил.

Проте успіх у довгостроковій перспективі залежатиме від здатності держави знайти баланс між фіскальним тиском та економічною свободою. Як свідчать дослідження провідних українських економістів, майбутнє фінансової системи лежить у площині цифровізації, прозорості та максимального сприяння приватному капіталу, який має стати головним рушієм відбудови.

Стійкість українського фінансового сектору стала доказом того, що навіть у найтемніші часи фахове управління та національна єдність можуть творити «економічне диво» опору.

Література

1. Горин В. П., Була П. В. та Чорноус В. С. Податкова політика України в умовах воєнного часу: реалії, безпекові виклики та перспективи подолання. Інвестиції: практика та досвід. 2024. №18. с. 23–31.
2. Єфименко Т. Управління державними фінансами в період воєнного стану і повоєнної відбудови України: науковий супровід трансформацій. Фінанси України. 2023. №1. с.7–25.
3. Кудряшов В. П. Фінансове забезпечення публічних витрат. Економіка України. 2023. №3. с. 37–57.
4. Літинська В. А. Особливості соціальної політики України в умовах воєнного стану. Економіка України. 2023. №1. С. 61–73.
5. Масюк Ю. В. Безпека банківської системи в контексті фінансово–економічної безпеки держави. International Scientific Journal «Internauka». Series: «Economic Sciences». 2023. №5. URL: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2023-5-8912>.
6. Рада Національного банку України. Основні засади грошово-кредитної політики на період воєнного стану в Україні. 2022. URL: <https://bank.gov.ua/ua/files/hJTwdIrBPNWeMzk>.
7. Тімонов А. Підвищення податків в Україні: ключові положення закону та ризики. LIGA ZAKON. 2024. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/231164_pdvishchennya-podatkv-v-ukran-klyuchov-polozhennya-zakonu-ta-riziki.

ІНВЕСТИЦІЙНІ РИЗИКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА МЕХАНІЗМИ ЇХ МІНІМІЗАЦІЇ

С. М. Ганзюк, *к. е. н., доцент, доцент*

кафедри фінансів та обліку,

*Дніпровський державний технічний
університет, м. Кам'янське, Україна*

К. Г. Луценко, *здобувач першого*

(бакалаврського) рівня вищої освіти,

*Дніпровський державний технічний
університет, м. Кам'янське, Україна*

Воєнний стан в Україні суттєво трансформував умови здійснення інвестиційної діяльності, сформувавши нову конфігурацію ризиків та викликів для національних і іноземних інвесторів. Воєнні дії спричиняють руйнування виробничих потужностей, інфраструктури, логістичних маршрутів, що безпосередньо впливає на зменшення обсягів інвестицій та ускладнює реалізацію довгострокових проєктів. Водночас саме в умовах кризи формується потреба у масштабній відбудові, що відкриває нові можливості для довгострокових вкладень. Проте реалізація таких проєктів потребує ефективної системи управління ризиками.

Правовою основою функціонування економіки в умовах війни є Закон України «Про правовий режим воєнного стану», який визначає особливості діяльності суб'єктів господарювання, можливість тимчасових обмежень прав та запровадження спеціальних режимів регулювання [1]. Додатково фінансовий сектор функціонує відповідно до спеціальних рішень Національного банку України, спрямованих на забезпечення стабільності банківської системи та безперервності розрахунків [2].

Умови воєнного стану формують комплекс інвестиційних ризиків, які доцільно класифікувати за кількома групами. По-перше, це фізичні та операційні ризики, пов'язані з пошкодженням або знищенням активів, перебоями у постачанні сировини та енергоресурсів, порушенням логістики. По-друге, політичні та правові ризики, які проявляються у зміні регуляторного середовища, можливості примусових вилучень майна, обмеженні руху капіталу чи валютних операцій. По-третє, фінансові ризики, зокрема валютний ризик, ризик ліквідності, інфляційні коливання та зростання вартості запозичень.

Суттєвого значення набувають ринкові ризики, що пов'язані зі скороченням внутрішнього попиту, зниженням платоспроможності населення та підприємств, а також із втратою частини зовнішніх ринків збуту. Водночас, попри високі ризики, міжнародні організації відзначають

збереження інтересу до інвестування в окремі галузі, зокрема в аграрний сектор, ІТ, енергетику та інфраструктурні проєкти з відновлення.

Окрему групу становлять репутаційні та країнові ризики, які впливають на рішення транснаціональних корпорацій щодо розміщення капіталу. Військові конфлікти істотно знижують показники прямих іноземних інвестицій через підвищення невизначеності та зростання премії за ризик.

З огляду на зазначене, мінімізація інвестиційних ризиків потребує комплексного підходу. На рівні інвестора доцільно застосовувати диверсифікацію інвестиційного портфеля, зокрема поєднання вкладень у різні регіони та галузі економіки. Диверсифікація дозволяє зменшити концентрацію ризику та забезпечити більш стійку структуру доходів.

Другим важливим інструментом є страхування воєнних і політичних ризиків. Міжнародні фінансові організації та окремі страхові агентства пропонують програми гарантування інвестицій від військових загроз, що частково компенсує потенційні втрати. В умовах післявоєнної відбудови такі механізми можуть стати ключовими для активізації притоку капіталу.

Третім напрямом є застосування фінансових інструментів хеджування валютних ризиків, а також проведення стрес-тестування інвестиційних проєктів з урахуванням різних сценаріїв розвитку воєнної ситуації. Практика міжнародних фінансових інституцій демонструє, що сценарний аналіз дозволяє своєчасно коригувати фінансові плани та мінімізувати можливі збитки.

На державному рівні важливими механізмами мінімізації ризиків є забезпечення макрофінансової стабільності, прозорості регуляторної політики та створення гарантій для інвесторів. Національний банк України здійснює політику підтримки фінансової системи, спрямовану на збереження платіжної дисципліни та стабільності валютного ринку [2]. Відповідно до оновленої Стратегії розвитку фінансового сектору України, ключовими пріоритетами визначено збереження фінансової стабільності, відновлення кредитування, розвиток ринків капіталу та інтеграцію до фінансового простору ЄС [3].

Таким чином, воєнний стан суттєво підвищує рівень інвестиційних ризиків, проте водночас формує нові можливості для структурної модернізації економіки. Ефективна система управління ризиками повинна базуватися на поєднанні приватних інструментів захисту інвестицій та державної політики підтримки бізнесу. Комплексний підхід до мінімізації ризиків сприятиме відновленню довіри інвесторів, активізації притоку капіталу та забезпеченню сталого економічного розвитку України у післявоєнний період.

Література

1. ВРУ. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389–VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389–19#Text> (дата звернення: 14.02.2026).
2. НБУ. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану : Постанова № 18 від 24.02.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500–22#Text> (дата звернення: 14.02.2026).
3. НБУ. Стратегія розвитку фінансового сектору України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-rozvitku-finansovogo-sektoru-ukrayini> (дата звернення: 14.02.2026).

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОГО ІНВЕСТИВАННЯ В УКРАЇНІ

С. М. Ганзюк, к.е.н, доцент, доцент кафедри фінансів та обліку,

Дніпровський державний технічний університет, м. Кам'янське, Україна

Е. С. Вакулович, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,

Дніпровський державний технічний університет, м. Кам'янське, Україна

В сучасних умовах посилення глобальних кліматичних змін, виснаження природних ресурсів та загострення екологічних проблем особливої актуальності набуває розвиток зеленого інвестування. Даний напрям інвестиційної діяльності передбачає цільове фінансування проєктів, спрямованих на збереження довкілля, зменшення негативного впливу господарської діяльності на навколишнє середовище, підвищення рівня енергоефективності та раціональне використання природних ресурсів [1].

Зелене інвестування є складовою концепції сталого розвитку, яка поєднує економічні, соціальні та екологічні інтереси суспільства. Воно спрямоване не лише на отримання прибутку, але й на забезпечення довгострокової екологічної безпеки та покращення якості життя населення. У світовій практиці зелені інвестиції розглядаються як ефективний інструмент переходу до низьковуглецевої економіки [3, 4].

Основними напрямками зеленого інвестування є розвиток відновлюваної енергетики, впровадження енергоощадних технологій, екологічне будівництво, модернізація промислових підприємств, утилізація та переробка відходів, розвиток електротранспорту та зменшення рівня забруднення атмосферного повітря [2].

Реалізація екологічно орієнтованих інвестиційних проєктів сприяє зниженню обсягів викидів парникових газів, скороченню споживання викопних видів палива, збереженню водних та земельних ресурсів, а також формуванню позитивного іміджу підприємств на внутрішньому та міжнародному ринках [1].

В Україні розвиток зеленого інвестування відбувається в умовах економічної нестабільності, воєнного стану, інфляційних процесів та обмеженості фінансових ресурсів. Серед основних стримувальних факторів слід виокремити недосконалість нормативно-правового забезпечення, часті зміни законодавства, високий рівень інвестиційних ризиків, недостатню прозорість фінансового ринку та обмежений доступ до довгострокового кредитування [2].

Разом з тим інтеграція України у європейський економічний простір та співпраця з міжнародними фінансовими організаціями створюють сприятливі умови для залучення екологічних інвестицій [3, 4].

Вагомим чинником активізації зеленого інвестування є формування ефективної державної політики. Держава повинна забезпечувати стабільність правового середовища, удосконалювати механізми державного регулювання, надавати податкові пільги, фінансові гарантії та субсидії для суб'єктів господарювання, які реалізують екологічні проєкти [2].

Перспективним напрямом розвитку зеленого фінансування є використання інструментів ринку капіталу, зокрема випуск зелених облігацій, створення спеціалізованих інвестиційних фондів та залучення приватного капіталу.

Таким чином, зелене інвестування є важливим інструментом забезпечення сталого економічного розвитку та екологічної безпеки України. Для ефективної реалізації його потенціалу необхідна взаємодія держави, бізнесу, фінансових установ та громадськості.

Література

1. Домінанти сталого розвитку регіонів України : монографія / [Буркинський Б.В. та ін.]; за наук. ред. Буркинського Б.В.; НАН України, Ін-т пробл. ринку та екон.–екол. дослідж. – Одеса : ІПРЕД НАНУ, 2020. 620 с.
2. Іваненко О. В. Зелені фінанси в умовах трансформації економіки України. *Економіка України*. 2022. № 7. С. 45–50.
3. World Bank. Green Finance and Sustainable Development Report. 2023. URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/climatechange/brief/green-finance> (дата звернення: 15.02.2026).
4. European Commission. EU Sustainable Finance Strategy. 2022. URL: https://finance.ec.europa.eu/sustainable-finance_en (дата звернення: 15.02.2026).

ФІНАНСОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ: ІНТЕГРАЦІЯ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ФІНАНСОВОГО ПРОСТОРУ ТА ПІСЛЯВОЄННА МОДЕРНІЗАЦІЯ

М. О. Губа, *к. е. н., доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,
Університет митної справи та фінансів,
м. Дніпро, Україна*

О. І. Губа, *к. е. н., доцент, декан факультету
управління,
Університет митної справи та фінансів,
м. Дніпро, Україна*

Сучасний етап розвитку світової фінансової системи характеризується глибокими трансформаційними процесами, що зумовлені цифровізацією економіки, посиленням регуляторних вимог, зростанням ролі сталого фінансування та переформатуванням глобальних фінансових потоків під впливом геополітичних ризиків. У цих умовах фінансова система України функціонує не лише як внутрішній механізм перерозподілу ресурсів, але й як елемент глобальної фінансової архітектури.

Однією з ключових світових тенденцій наразі є посилення ролі міжнародних фінансових інституцій у підтримці макрофінансової стабільності країн, що перебувають у стані структурної трансформації або військового конфлікту. Для України співпраця з Міжнародним валютним фондом, Світовим банком, Європейським банком реконструкції та розвитку, Європейським інвестиційним банком та Європейським Союзом стала системоутворюючим фактором збереження фінансової стійкості в умовах воєнної економіки [1;2].

У короткостроковій перспективі міжнародна підтримка забезпечує:

- фінансування дефіциту державного бюджету;
- стабілізацію валютного ринку;
- підтримку золотовалютних резервів;
- збереження довіри до банківської системи.

Однак стратегічне значення цієї співпраці полягає, насамперед, в іншому – у формуванні нової моделі фінансової системи, орієнтованої на європейські стандарти регулювання, прозорості та корпоративного управління.

Другою глобальною тенденцією є цифровізація фінансового сектору. Світ переходить до розвитку цифрових валют центральних банків (CBDC), open banking, фінансових маркетплейсів та автоматизованого нагляду (SupTech/RegTech). Україна демонструє високий рівень адаптивності до

цифрових інновацій: розвиток безготівкових розрахунків, дистанційного банкінгу, електронної ідентифікації та цифрових державних сервісів створює фундамент для формування конкурентоспроможного фінансового середовища.

Третій стратегічний напрям світового розвитку – зростання ролі ESG-факторів та сталого фінансування. Глобальні інвестори дедалі більше орієнтуються на екологічну та соціальну відповідальність проєктів. Для України це відкриває можливості залучення ресурсів для «зеленого» відновлення енергетики, модернізації інфраструктури та декарбонізації економіки. У післявоєнний період саме інструменти сталого фінансування можуть стати основою структурної перебудови економіки.

Четверта тенденція – інтеграція фінансових ринків та гармонізація регуляторної політики. У контексті набуття статусу кандидата на членство в ЄС Україна поступово адаптує фінансове законодавство до норм європейського права, що передбачає:

- імплементацію банківських директив ЄС;
- посилення незалежності центрального банку;
- розвиток системи гарантування вкладів;
- підвищення стандартів фінансового моніторингу.

У середньостроковій перспективі це сприятиме інтеграції українського ринку капіталу до європейського фінансового простору.

Разом із тим, існують системні виклики інтеграції до європейського фінансового простору: високий рівень державного боргу, структурний дефіцит бюджету, обмежений внутрішній інвестиційний ресурс, ризики воєнного характеру та потреба у масштабній реконструкції економіки. Саме тому перспективи розвитку фінансової системи України мають ґрунтуватися на поєднанні трьох складових:

- макрофінансова стабільність – контроль інфляції, зважена боргова політика, підтримка валютної рівноваги;
- структурні реформи – розвиток ринку капіталу, удосконалення податкової системи, зниження частки тіньової економіки;
- інституційна модернізація – підвищення ефективності фінансового нагляду, цифровізація регуляторних процесів, впровадження міжнародних стандартів корпоративного управління.

Враховуючи воєнний стан на території України, у післявоєнному періоді фінансова система України повинна трансформуватись з моделі «забезпечення мінімальної стабільності економіки» в модель «розвитку та інтеграції економіки». Це означає перехід від переважно донорського фінансування до інвестиційної моделі з активним залученням приватного

капіталу, створення механізмів страхування воєнних ризиків та розвитку довгострокових фінансових інструментів. І якщо, окремо приділити увагу блоку післявоєнної модернізації економіки України, то варто виокремити наступні кроки:

– інвестиційно-індустріальна модернізація (перехід від сировинної до виробничої моделі). Післявоєнна економіка не може залишатися експортоорієнтованою сировинною системою. Необхідний перехід до: розвитку переробної промисловості; створення індустріальних парків; локалізації виробництва критично важливої продукції; стимулювання експорту з високою доданою вартістю. Важливо запустити механізми страхування воєнних ризиків за підтримки міжнародних фінансових інституцій для залучення приватного капіталу;

– європейська фінансова інтеграція. Модернізація фінансової системи повинна бути синхронізована з процесом вступу до Європейський Союз. Ключові кроки: гармонізація банківського регулювання; розвиток ринку капіталу; інтеграція у європейський платіжний простір; посилення незалежності центрального банку. Це дозволить Україні перейти від донорської моделі фінансування до моделі інвестиційної довіри;

– «зелена» реконструкція та енергетична трансформація. Україна має унікальний шанс: модернізувати енергетику; розвивати водневі технології; підвищити енергоефективність житлового фонду; залучити зелені облігації. У післявоєнний період саме ESG-фінансування може стати драйвером зростання;

– цифрова економіка та фінансові технології. Україна вже має сильну цифрову основу. Наступні кроки: розвиток фінансових маркетплейсів; цифровізація податкової системи; підтримка FinTech-компаній; розвиток військово-технологічного сектору dual-use. Цифровізація зменшує корупційні ризики, підвищує прозорість і конкурентоспроможність;

– розвиток внутрішнього ринку капіталу. Післявоєнна економіка потребуватиме довгострокових ресурсів. Тому важливо: активізувати фондовий ринок; розвивати пенсійні накопичувальні системи; стимулювати інституційних інвесторів; запровадити інструменти воєнного та інфраструктурного страхування. Без сильного внутрішнього ринку капіталу економіка залишатиметься залежною від зовнішньої допомоги.

Отже, такі тенденції як цифровізація, сталий розвиток, інтеграція фінансових ринків та посилення ролі міжнародних інституцій – формують нові можливості для трансформації фінансової системи України. Її майбутнє визначатиметься здатністю поєднати міжнародну підтримку з глибокими

внутрішніми реформами, що дозволить сформувати стійку, інноваційну та інтегровану до європейського простору фінансову систему.

Література

1. Міжнародний валютний фонд. Ukraine: Extended Fund Facility Arrangement. Country Report. – Washington, D.C., 2023–2025. URL: <https://www.imf.org>.
2. Світовий банк. Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA). – 2024. URL: <https://www.worldbank.org>.

ФІНАНСОВИЙ АУДИТ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

І. П. Дюг, *здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Львівський національний університет
імені Івана Франка, м. Львів, Україна*
Науковий керівник – В. М. Кміть, *к. е. н.,
доцент, доцент кафедри фінансів, грошового
обігу і кредиту,
Львівський національний університет імені
Івана Франка, м. Львів, Україна*

В умовах воєнного стану, фінансовий аудит з інструменту формального підтвердження звітності, обліку, первинних документів трансформувався у стратегічний механізм забезпечення національної безпеки і підтримки економіки. Війна вплинула не лише на безпекову, а й на економічну сферу, створивши підвищену невизначеність у діяльності підприємств, державних установ та інвесторів. Зокрема, значення державного аудиту в умовах воєнного стану зростає, адже є необхідність ефективного розподілу фінансових ресурсів держави, враховуючи потреби на оборону, відновлення критичної інфраструктури тощо. Крім того, підприємства опинилися у складних фінансових умовах, що вимагають ретельної перевірки достовірності фінансової звітності та оцінки стійкості організацій у нових реаліях. Відтак, саме аудит виступає ключовим інструментом підтримки довіри до фінансової звітності та контролю за ефективним розподілом коштів в умовах кризових змін та є джерелом об'єктивної інформації про реальний стан суб'єктів господарювання та держави загалом.

Державний фінансовий аудит в Україні здійснюється, насамперед, через інституції державного контролю, до яких належить Державна аудиторська служба України (далі – ДАСУ) – центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику з публічного фінансового контролю.

Основним вектором діяльності ДАСУ став контроль за закупівлями для потреб ЗСУ та моніторинг використання бюджетних асигнувань на відновлення критичної інфраструктури.

В умовах війни державний аудит набуває особливого значення у сфері контролю за використанням бюджетних коштів, особливо у стратегічних галузях, таких як енергетика, оборона та транспорт. У 2025 році уряд ініціював комплексний аудит всіх найбільших державних підприємств у сфері енергетики та оборонної промисловості, зокрема «Нафтогаз», «Укроборонпром», «Укрзалізниця», «Укргідроенерго», державних банків та великих підприємств держсектору [1]. Особлива увага приділяється прозорості закупівель й фінансового контролю.

Відтак, діяльність державного аудиту у воєнний період має дві ключові функції: забезпечення належного контролю за використанням бюджетних ресурсів і мінімізація корупційних ризиків у кризових умовах, а також підтримка фінансової безпеки держави шляхом виявлення порушень у діяльності підприємств державного сектору.

В свою чергу, незалежний фінансовий аудит є також критично важливим, адже зовнішні ризики макрофінансової ситуації в Україні суттєво впливають на платоспроможність і стабільність українських підприємств. Ефективний аудит дозволяє оцінити поточний фінансовий стан, виявити загрози та розробити заходи для мінімізації кризових наслідків.

Проте, в умовах воєнного стану аудит стикається з низкою викликів. Головною проблемою стала неможливість фізичного доступу до активів та первинної документації на територіях, де ведуться бойові дії або які перебувають під окупацією. Багато компаній і аудиторських фірм також зіткнулися з труднощами комунікації через переміщення персоналу, а також через загрозу фізичної безпеки, що значно ускладнює проведення повноцінних перевірок і збір інформації. Відтак, аудитори змушені широко впроваджувати цифрові інструменти, такі як дистанційне спостереження за інвентаризацією за допомогою відеозв'язку, хмарні сховища для роботи з документами.

З іншого боку, український ринок аудиторських послуг демонструє ознаки стійкості. Навіть у воєнний період провідні аудиторські компанії збільшували свій дохід за рахунок адаптації до нових викликів, а загальна виручка 20 найбільших аудиторських компаній у 2024 році сягнула понад 3,3 млрд грн, що на 20% більше, ніж роком раніше [2].

Згідно з даними звітів Органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю, у довоєнному 2020 році кількість суб'єктів аудиторської діяльності, що мали право проводити обов'язковий аудит, була стабільною, а

ринок демонстрував зростання на рівні 11% [3]. У 2022 році спостерігалось різке падіння попиту на аудит через зупинку або релокацію багатьох підприємств, проте кількість обов'язкових перевірок для суспільно значущих підприємств залишилася високою через вимоги законодавства. Проте вже у 2024–2025 роках кількість суб'єктів аудиторської діяльності дещо оптимізувалася через злиття дрібних фірм або припинення діяльності тих, хто залишився на окупованих територіях, але попит на послуги почав змінюватися структурно. Цікавим є той факт, що незважаючи на загальне зменшення кількості активних суб'єктів господарювання в країні, виручка великих аудиторських компаній почала зростати в гривневому еквіваленті [4].

Структура аудиторського ринку за категоріями підприємств, яким було надано послуги у 2025 році показує стабільну динаміку. У структурі загальної вартості послуг, наданих суб'єктами аудиторської діяльності: 38% склали послуги, що надавались підприємствам, що становлять суспільний інтерес; 17% склали послуги, що надавались середнім підприємствам; 23% – малим або мікропідприємствам; 21% – іншим утворенням, у тому числі фізичним особам [4].

Отже, фінансовий аудит в умовах воєнного стану в Україні залишається критично важливим механізмом підтримки економічної стабільності, прозорості та управління ризиками. Незважаючи на значні виклики, пов'язані з обмеженням доступу до інформації, переміщенням фахівців і загрозою безпеки, попит на якісні перевірки зберігається, а ринок аудиторських послуг демонструє ознаки адаптації до нових умов.

Література

1. Уряд доручив провести комплексну перевірку найбільших державних підприємств, зокрема у сфері енергетики та оборонної промисловості. Урядовий портал. 2025. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-doruchyv-provesty-kompleksnu-perevirku-naibilshykh-derzhavnykh-pidpriemstv-zokrema-u-sferi-enerhetyky-ta-oboronnoi-promyslovosti-iuliia-svyrydenko> (дата звернення: 21.02.2025).
2. Присяжнюк Н. PwC випредила конкурентів – хто заробляє найбільше на аудитах в Україні. ЛІГАБізнесІнформ. 2025. URL: https://finance.liga.net/ua/infographic-of-the-day/infografica/pwc-vyperedyla-konkurentiv-khto-zarobliaie-naybilshe-na-audyti-v-ukraini?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 21.02.2025).
3. Звіт з моніторингу якості ринку аудиторських послуг та конкуренції за 2019–2020 роки. Орган суспільного нагляду за аудиторською діяльністю. URL: https://www.apob.org.ua/?page_id=269 (дата звернення: 21.02.2025).
4. Звіт про стан аудиторської діяльності в Україні за 2024–2025 роки. Орган суспільного нагляду за аудиторською діяльністю. URL: https://www.apob.org.ua/?page_id=269 (дата звернення: 21.02.2025).

РОЛЬ БАНКІВСЬКИХ ЕКОСИСТЕМ У ФОРМУВАННІ ПОДАТКОВОЇ КУЛЬТУРИ: ПОВЕДІНКОВИЙ АСПЕКТ

В. І. Демченко *здобувач* *другого*
(магістерського) рівня вищої освіти,
Дніпровський державний аграрно-
економічний університет, м. Дніпро, Україна
Науковий керівник – С. В. Качула,
д. е. н., професор, професор кафедри
фінансів, банківської справи та страхування,
Дніпровський державний аграрно-
економічний університет, м. Дніпро, Україна

Традиційно податкова система сприймалася громадянами як репресивний апарат, а сплата податків, як виключно фіскальний обов'язок, пов'язаний із високим рівнем стресу та складністю процедур. Проте з розвитком концепції Behavioral Economics (поведінкової економіки) та стрімкою цифровізацією банківського сектору, парадигма змінилася. Сьогодні банківські екосистеми виступають не просто технічними каналами переказу коштів, а потужними архітекторами вибору. Одним із фундаментальних принципів поведінкової економіки є те, що люди схильні обирати шлях найменшого спротиву. Банківські застосунки використовують цей принцип через default effect (ефект вибору за замовчуванням). Раніше, платник податків мав самотійно розраховувати суми, шукати актуальні реквізити та заповнювати платіжні доручення. Будь-яка помилка викликала страх санкцій, що призводило до прокрастинації, відкладання платежу на останній момент. Сучасні банківські екосистеми (наприклад, функціонал для ФОП у провідних українських небанках) пропонують автоматичне формування податкового платежу на основі вхідних транзакцій. Коли клієнт отримує пуш-повідомлення: «Ваш податок розраховано, натисніть для сплати», когнітивне навантаження знижується до мінімуму. Банк бере на себе роль експертного помічника, що трансформує складну юридичну дію у звичну цифрову рутину, таку як оплата підписки на сервіс або комунальних послуг.

Психологія прийняття фінансових рішень свідчить, що миттєвий зворотний зв'язок (feedback loop) є критичним для закріплення позитивної поведінки. У традиційній податковій системі людина часто не знала, чи дійшли гроші і чи немає заборгованості, що створювало тривожність. Банківські екосистеми вирішують цю проблему через:

– візуальні індикатори – використання кольорового кодування (зелений – сплачено, червоний – борг), що активує підсвідоме бажання «закрити гештальт» та підтримувати систему в ідеальному стані;

– гейміфіковані елементи – нарахування бонусів, кешбеку або навіть візуальних нагород за вчасну фінансову звітність;

– статус завершеності, коли застосунок показує шкалу прогресу (Декларація заповнена на 90%), користувач відчуває дофаміновий імпульс довести справу до кінця. Таким чином, банк перетворює фіскальний обов’язок на зрозумілий інтерактивний процес.

У поведінкових фінансах величезне значення має фреймінг (спосіб подачі інформації). Державні органи часто використовують каральну риторику: недоїмка, штраф, зобов’язані. Банки ж, як комерційні структури, орієнтовані на клієнта, використовують мову партнерства. Коли нагадування про податки приходить від банку в тоні: «Ми допоможемо вам не пропустити дедлайн», рівень психологічного спротиву (реактансу) значно падає. Клієнт відчуває підтримку, а не тиск, що формує нову податкову культуру, де сплата податків сприймається як внесок у стабільність власного бізнесу та держави, а не як втрата ресурсів. Банківські екосистеми, аналізуючи транзакції клієнта, можуть пропонувати персоналізовані податкові поради:

– інформування про можливість отримання податкової знижки (наприклад, за іпотеку або навчання), якщо банк бачить відповідні витрати;

– попередження про ризик перевищення ліміту обороту для певних груп оподаткування;

– пропозиція найбільш вигідної моделі оподаткування на основі реальних фінансових потоків.

Така персоналізація перетворює податки з «чорної скриньки» на керований фінансовий інструмент. Користувач починає сприймати банківську екосистему як персонального фінансового консультанта, що підвищує загальну довіру до фінансової системи країни. Довіра є валютою поведінкової економіки. Якщо громадянин довіряє своєму банку, він схильний довіряти і тим державним сервісам, які інтегровані в цей банк (наприклад, через BankID). Спрощення ідентифікації та безпека транзакцій усувають бар’єр страху перед цифровим контролем. Коли банк гарантує безпеку даних і прозорість розрахунків, це створює ефект ореолу: позитивне ставлення до банківського сервісу переноситься на податкову поведінку. Банки стають фундаментом для формування чесного та прозорого фінансового простору. Отже, роль банківських екосистем у формуванні податкової культури є визначальною. Через механізми спрощення,

автоматизації та психологічного стимулювання банки нівелюють негативний досвід взаємодії з фіскальною системою.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВОГО СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ: ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ КОНЦЕПТУ SCIENCE CITY

Н. Б. Демчишак, *д. е. н., професор,
професор кафедри фінансів, грошового обігу
і кредиту,*

*Львівський національний університет імені
Івана Франка, м. Львів, Україна*

Р. В. Лоїк, *здобувач третього (освітньо–
наукового) рівня вищої освіти,*

*Львівський національний університет імені
Івана Франка, м. Львів, Україна*

О. І. Щуревич, *к. е. н., науковий
співробітник,*

*Львівський національний університет імені
Івана Франка, м. Львів, Україна*

В умовах цифровізації та структурних трансформацій економіки особливої актуальності набуває пошук ефективних механізмів стимулювання інноваційно-інвестиційних процесів в Україні. Одним із підходів у цьому контексті є імплементація концепту Science City, що передбачає інтеграцію наукового потенціалу, бізнесу та інфраструктури розвитку інновацій. Запровадження таких моделей здатне посилити комерціалізацію наукових розробок, залучення інвестицій і підвищення конкурентоспроможності національної економіки. При цьому реалізація схожих механізмів повинна розглядатися у межах збалансованого використання різних інструментів фінансового стимулювання, передусім податкових і бюджетних.

Загальновідомо, що безпосередньо податкові інструменти спрямовані на створення сприятливих умов для бізнесу та інвесторів через податкові стимули. Одними з них є податкові пільги, які зменшують податкове навантаження для стимулювання певних галузей. Наприклад, режим «Дія.City» для IT-компаній, що передбачає знижену ставку податку на доходи фізичних осіб та можливість сплати податку на виведений капітал. При цьому зауважимо, що режим імплементований в Україні лише протягом кількох років, втім підтвердив дієвість та уже використовується багатьма відомими IT-компаніями. Однак необхідно відзначити і той факт, що роботу

ІТ-фахівців через ФОП (як правило III групи) як механізм оптимізації оподаткування шляхом впровадження режиму «Дія.City» не вдалось припинити.

Податкові канікули, як податковий інструмент, полягають у звільненні від сплати податків або їх відстрочці. Наприклад, в Україні діяв певний час спрощений режим оподаткування для ФОПів під час війни. З 1 квітня 2022 року та на період дії воєнного стану для фізичних осіб–підприємців, платників єдиного податку I та II групи, сплата єдиного податку певний час була добровільна. Назагал при цьому спрощення системи оподаткування може мати різні форми та стосуватися різних податків, при цьому кінцева ціль у зменшенні податкового навантаження та спрощенні звітності для бізнесу.

Зауважимо, що різновиди податкових пільг прописані у Податковому кодексі України, а Закон України «Про інноваційну діяльність» [1] містить перелік способів стимулювання інноваційних проєктів, що стосується як податкових, так і бюджетних інструментів. Втім однією із ключових проблем в Україні є відсутність підзаконних актів і конкретизованих механізмів, щоб підприємства могли скористатися цими пільгами.

У контексті податкового стимулювання окремої уваги потребує обговорення ідеї режиму Science City для наукових парків. Режим Science City – це спеціальний правовий режим, ініційований (не впроваджений) МОН України, який має на меті перетворити наукові парки при університетах у високоефективні інноваційні центри шляхом створення сприятливих умов для співпраці науки та бізнесу. Одним із ключових елементів цього режиму має бути система податкових та митних пільг, що значно зменшить фіскальне навантаження на проєкти: 0% ПДВ для діяльності, що має статус державної підтримки, відсутність митних платежів при імпорті дослідницького чи виробничого обладнання, а також можливість інтегруватися у гнучкий режим «Дія.City» з пільговими кредитно–податковими умовами (низькі ставки ПДФО, військового збору та соціальних внесків у межах певних критеріїв). На наш погляд, при цьому одна із важливих пропозицій полягає в можливості сплати за ставкою 5% податку на доходи фізичних осіб, мінімального єдиного соціального внеску, однак водночас середня зарплата має бути 600–800 євро [2]. Актуальним при цьому питанням залишається спроможність наукових парків платити своїм працівникам, втім числі за договорами ЦПХ, винагороду в такому еквіваленті. Втім, вважаємо, що у разі прийняття відповідних законопроектів і повноцінного запуску режим Science City може створити привабливий податковий клімат для стартапів, R&D-команд та інвестицій у науку й технології в Україні саме в рамках роботи

наукових парків як осередків комерціалізації результатів досліджень і розробок. Водночас окреслені вище та інші підходи до стимулювання потребують деталізації у різних програмних документах, а також змін у чинному законодавстві. Однак загалом заслуговують схвалення зусилля уряду в останні роки, орієнтовані та податкове стимулювання інноваційно–інвестиційних процесів, які потрібно розвивати і розширювати.

До бюджетних інструментів доцільно передусім віднести гранти та безпосередньо бюджетне фінансування науково–дослідних робіт кращих вчених провідних ЗВО країни. Так у перспективі, вважаємо, необхідно розширювати грантову активність від Українського фонду стартапів (USF), зокрема орієнтуючи його на різні цілі післявоєнного відновлення. У свою чергу, як було зазначено доцільно масштабувати ідеї створення інших фондів–грантодавців під зазначені цілі за аналогом до кейсу USF, втім це потребуватиме фінансування від держави, або ж диверсифікації грантових коштів за рахунок залучення фінансових ресурсів наприклад країн ЄС. Інституціоналізація підтримки, зокрема стартапів може полягати в ідеї створення окремого Державного венчурного фонду, однак візія його створення як і функціонал є дискусійними.

Бюджетне фінансування НДР безпосередньо із державного бюджету (загального фонду), хоча і є багаторічною практикою, втім потребує перегляду в напрямі пріоритезації напрямів фундаментальних, прикладних і науково–технічних (експериментальних) розробок для потреб економіки і суспільства. Зокрема над цим працює Міністерство освіти і науки України. Втім, на наш погляд, цей інструментарій недостатньо ефективно використовується, а обсяги фінансування мізерні. Успішність виконання НДР вченими формує підґрунтя для цілісності і завершеності інноваційного процесу, є його невід’ємною складовою, адже супроводжує трансформацію ідеї чи новації у прототип, а згодом певний продукт, який можна комерціалізувати.

Таким чином необхідним є розвиток уже передбачених та впровадження нових бюджетних і податкових інструментів стимулювання інноваційно–інвестиційних процесів з урахуванням їх збалансованості у застосуванні в Україні, зважаючи на євроінтеграційні прагнення і реалії цифровізації. При цьому, з огляду на унікальність і реальні перспективи успішної імплементації, потребує подальшого дослідження проблема реалізації концепту Science City для стимулювання інновацій на основі наукових парків, а також комерціалізації результатів розробок в рамках інтенсифікації співпраці провідних університетів в Україні із суб’єктами інноваційного підприємництва, зокрема для розвитку стартап–культури та

розширення інвестицій в українську економіку уже в реаліях поствоєнного відновлення.

Література

1. Про інноваційну діяльність: Закон України № 40–IV від 04.07.2002 р. (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40–15>.
2. Міністерства освіти і науки України. Аналітична інформація. URL: <https://mon.gov.ua/en/news/science–city–novi–mozhlyvosti–dlia–biznesu–nauky–ta–innovatsii>.

МІЖНАРОДНІ ПРАКТИКИ УПРАВЛІННЯ ПУБЛІЧНИМИ ФІНАНСАМИ ТА ЇХНЕ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

І. С. Дискантюк, здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Львівський національний університет імені
Івана Франка, м. Львів, Україна
Науковий керівник – О. В. Микуляк,
к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів,
грошового обігу та кредиту,
Львівський національний університет імені
Івана Франка, м. Львів, Україна

Одним із ключових елементів управління публічними фінансами є забезпечення макроекономічної стабільності, соціально–економічного розвитку та ефективного функціонування держави. В умовах європейської інтеграції України та цифровізації економічних процесів широкого значення набуває імплементація міжнародних стандартів і практик у сферах фінансового контролю, бюджетної політики та підзвітності. Провідну роль у формуванні таких стандартів відіграють міжнародні організації, зокрема Міжнародний валютний фонд, Європейський Союз та Організація економічного співробітництва та розвитку. Їхні рекомендації стали основою реформ для багатьох країн, у тому числі й України.

Серед міжнародних сучасних практик однією з провідних є середньострокове бюджетне планування (Medium–Term Budget Framework). Суть такого фінансового планування полягає у переході від застарілої моделі однорічного бюджету до довгострокового прогнозування терміном від 3 до 5 років. За допомогою такого підходу можна поєднувати стратегічні цілі з реальними фінансовими ресурсами та підвищувати прогнозованість бюджетних рішень. Міжнародний валютний фонд рекомендує використання

цієї практики для підвищення стійкості публічних фінансів у складних економічних умовах.

В Україні практика середньострокового бюджетного планування законодавчо закріплена з 2018 року через внесення змін до Бюджетного кодексу. У Бюджетній декларації на 2026–2028 роки визначено основні показники доходів і видатків державного бюджету, пріоритетні сфери фінансування (посилення обороноздатності, підвищення соціальних стандартів) та стратегія управління державним боргом [1].

Поряд із середньостроковим плануванням важливу роль відіграє програмно-цільовий метод бюджетування. Він передбачає, що кошти повинні виділяти на досягнення конкретних результатів, виражених у показниках ефективності (КРІ). Основною метою цього методу є підвищення ефективності державних витрат та можливості оцінювати вплив бюджетних програм на досягнення стратегічних цілей. Таку практику швидко застосовують в країнах Європейського Союзу для забезпечення результативності бюджетів.

В Україні програмно-цільовий метод втілюється через паспортизацію бюджетних програм, де визначають цілі та обсяги фінансування для кожної програми. Це дає змогу уряду й органам місцевого самоврядування спостерігати за ефективністю використання коштів, оцінювати досягнення конкретних результатів і коригувати витрати у разі відхилень від плану.

Виділяють ще одну бюджетну практику – прозорість та підзвітність публічних фінансів. Вона забезпечує довіру громадян до державних інститутів і дає змогу громадськості контролювати за використанням бюджетних коштів. Забезпечення бюджетної прозорості є однією з ключових вимог сучасних міжнародних стандартів управління публічними фінансами.

У 2017 році Організація економічного співробітництва та розвитку опублікувала документ OECD Budget Transparency Toolkit, який систематизує сучасні інструменти підзвітності та відкритості у бюджетному процесі. Згідно з положеннями, ефективна система бюджетної прозорості базується на кількох елементах: доступність інформації, своєчасне публікування бюджетних документів і відкритість аудиторських висновків.

Україна стала одним із лідерів завдяки електронній системі Prozorro – онлайн-платформі, де державні та комунальні замовники оголошують тендери на закупівлю товарів, робіт і послуг, а представники бізнесу змагаються на торгах за можливість поставити це державі, яку використовують для публічних закупівель [2]. Крім того, згідно із Законом України «Про відкритість використання публічних коштів» [3] функціонує портал, який забезпечує доступ громадськості до інформації про

використання публічних коштів розпорядниками й одержувачами коштів державного і місцевих бюджетів, суб'єктами господарювання державної і комунальної форм власності, Пенсійним фондом України [4].

Отже, застосування міжнародних практик управління публічними фінансами в Україні сприяє зростанню ефективності використання державних ресурсів і прогнозованості бюджетних рішень. Законодавче закріплення середньострокового бюджетного планування, програмно-цільового методу бюджетування, забезпечення прозорості й підзвітності становлять основу для стратегічного управління державними фінансами, підвищення підзвітності органів влади та стійкості економіки. Незважаючи на військовий стан у нашій державі, Україна демонструє ініціативність у впровадженні реформ, які закріплені у міжнародних зобов'язаннях. Прогрес і удосконалення цих підходів є необхідними для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку України та гармонізації її фінансової системи з європейськими стандартами.

Література

1. Бюджетна декларація 2026–2028 роки. Постанова Кабінету Міністрів України від 27.06.2025 № 774. URL: https://mof.gov.ua/uk/budget_declaration_for_20262028-893 (дата звернення: 22.02.2026).
2. Prozorro: публічні закупівлі України. URL: <https://prozorro.gov.ua/uk>.
3. Про відкритість використання публічних коштів: Закон України № 183–VIII від 11 лютого 2015 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183-19#Text>.
4. Єдиний веб-портал використання публічних коштів. URL: <https://spending.gov.ua/new/about-portal> (дата звернення: 22.02.2026).

ВИДАТКИ БЮДЖЕТУ НА СОЦІАЛЬНУ СФЕРУ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ

Є. О. Жданов, *здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Криворізький національний університет,
м. Кривий Ріг, Україна*

Науковий керівник – Р. В. Короленко,
*к. е. н., доцент, завідувач кафедри фінансів
суб'єктів господарювання та інноваційного
розвитку,
Криворізький національний університет,
м. Кривий Ріг, Україна*

Соціальна сфера є фундаментальним елементом функціонування держави, оскільки саме через неї реалізується конституційний принцип соціальної спрямованості економіки. Бюджетні видатки на соціальну сферу виступають ключовим інструментом перерозподілу валового внутрішнього продукту (ВВП) та механізмом забезпечення соціальної справедливості. У сучасних умовах трансформації економіки та зростання соціальних ризиків проблема ефективності та достатності фінансування соціальних програм набуває особливої актуальності.

Відповідно до бюджетної класифікації, видатки бюджету – це кошти, спрямовані на здійснення програм і заходів, передбачених відповідним бюджетом [1]. Соціальні видатки охоплюють фінансування освіти, охорони здоров'я, соціального захисту та соціального забезпечення, культури, фізичної культури і спорту. Їх економічна сутність полягає у забезпеченні суспільних благ (public goods) та квазі-суспільних благ, що характеризуються частковою неконкурентністю та невиключністю у споживанні [2].

Особливе місце у структурі соціальних видатків займають трансфери населенню – безповоротні та безвідплатні платежі, які здійснюються з метою вирівнювання доходів та підтримки соціально вразливих груп. До них належать пенсії, соціальні допомоги, житлові субсидії, виплати малозабезпеченим сім'ям, особам з інвалідністю та внутрішньо переміщеним особам. З позицій теорії публічних фінансів такі виплати є інструментом вертикального перерозподілу доходів та зменшення соціальної диференціації [3].

Фінансування соціальної сфери здійснюється за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, а також фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування. В умовах децентралізації зростає роль місцевих бюджетів у забезпеченні освітніх і медичних послуг, що потребує

ефективного міжбюджетного регулювання та застосування механізмів бюджетного вирівнювання.

Важливою характеристикою соціальних видатків є їх частка у структурі зведеного бюджету та у відсотках до ВВП. У більшості європейських держав соціальні витрати становлять понад 20–25 % ВВП, що свідчить про пріоритетність соціальної політики. В Україні в умовах воєнного стану та макрофінансової нестабільності спостерігається одночасне зростання потреб у соціальній підтримці та обмеженість бюджетних ресурсів, що загострює проблему дефіциту бюджету.

Дефіцит бюджету – це перевищення видатків над доходами, яке покривається за рахунок державних запозичень або інших джерел фінансування [1]. Зростання дефіциту може мати як стимулюючий, так і дестабілізуючий вплив на економіку залежно від структури видатків та джерел покриття. Соціальні витрати, спрямовані на підтримку платоспроможного попиту населення, можуть виконувати функцію автоматичних стабілізаторів економіки, пом'якшуючи наслідки кризових явищ.

Разом із тим актуальною залишається проблема ефективності використання бюджетних коштів. Ефективність бюджетних видатків передбачає досягнення максимального соціального результату за мінімальних витрат ресурсів. У цьому контексті важливим є застосування програмно–цільового методу бюджетування, який передбачає формування бюджетних програм із чітко визначеними цілями, завданнями та показниками результативності [1]. Такий підхід дозволяє здійснювати моніторинг і оцінку ефективності соціальних програм.

Демографічні зміни, передусім старіння нації, значно ускладнюють фінансування соціальної галузі. Зростання частки пенсіонерів посилює тиск на пенсійну систему, що зумовлює необхідність оновлення підходів до соціального страхування. В умовах міграції та зменшення кількості працюючого населення стає дедалі важче утримувати баланс солідарної системи, забезпечуючи відповідність між внесками та виплатами.

Окремої уваги заслуговує питання адресності соціальної допомоги. Адресність означає спрямування бюджетних коштів саме тим категоріям населення, які дійсно потребують підтримки. Недостатня таргетованість соціальних програм може призводити до неефективного використання ресурсів і зниження рівня довіри до державної політики.

Ключовими векторами модернізації фінансування соціальної сфери є цифрова трансформація процедур надання допомоги, уніфікація баз даних та посилення аудиту бюджетних програм. Водночас вагомим джерелом

покриття дефіциту внутрішніх коштів залишається міжнародна грантова підтримка. Соціальні видатки слід розглядати як стратегічний важіль, що гарантує стабільність суспільства та розвиток людського потенціалу. Від їх ефективності залежить економічна перспектива держави, тому в сучасних реаліях критично важливо знайти «золоту середину» між соціальним захистом населення та фінансовою спроможністю бюджету.

Література

1. Бюджетний кодекс України.
2. Василик О. Д. Теорія фінансів: підручник. К.: НІОС, 2010.
3. Мельник В. М., Кравченко Л. І. Публічні фінанси: навчальний посібник. К.: Знання, 2018.
4. Міністерство фінансів України. Офіційні матеріали та аналітичні звіти.

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ ІНТЕГРОВАНОЇ ОБЛІКОВОЇ СИСТЕМИ В ЦИФРОВОМУ БАНКУ

Н. М. Жидовська, *к. е. н., доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування, Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького, м. Львів, Україна*

Стрімка цифровізація фінансового сектору радикально змінює архітектуру банківських операцій, що робить традиційні облікові системи недостатньо гнучкими, повільними та фрагментованими. Сучасні банки працюють у середовищі відкритих даних, фінтех–платформ і транзакцій, що потребує переходу від класичної моделі обліку до інтегрованих цифрових систем.

У межах цифрової економіки банк виступає не ізольованим суб'єктом, а вузлом мережевої інфраструктури, що взаємодіє з іншими елементами екосистеми на основі: спільних даних, інтегрованих транзакційних потоків, платформи для розподілу сервісів, алгоритмів управління інформаційними ризиками.

У цифрових банках облікова система перестає бути ізольованим внутрішнім модулем і перетворюється на інтегрований інформаційно–аналітичний комплекс, що виконує роль ядра управління даними. Її теоретичними характеристиками є: багатовимірна модель даних, автоматизовані механізми верифікації, подієва (event–based) обробка операцій, зв'язок із ризик–аналітичними та платіжними модулями.

Така система формується за принципами integrated accounting intelligence, що поєднує методи обліку, data governance і алгоритмічний аналіз.

Побудова інтегрованої облікової системи в цифровому банку базується на сукупності методологічних принципів, що забезпечують її узгодженість, масштабованість і відповідність регуляторним вимогам [1]:

- подієва логіка (event-driven accounting) – облікові записи формуються в момент настання події, що гарантує роботу в реальному часі;
- наскрізна інтеграція даних – обліковий модуль функціонує в єдиному інформаційному контурі з платіжними, ризиковими, аналітичними та клієнтськими системами;
- вбудована відповідність (embedded compliance) – вимоги IFRS, НБУ та стандартів кібербезпеки закладені в транзакційну логіку та облікові процеси;
- технологічна модульність – архітектура складається з автономних модулів (API-шар, аналітика, data governance, GL), що можуть оновлюватися без порушення цілісності системи;
- автоматизована верифікація даних – усі масиви даних проходять алгоритмічний контроль якості для виявлення дублювань, помилок та аномалій.

Для проєктування інтегрованої облікової системи варто застосовувати комплекс наступних інструментів [2]:

- архітектурне моделювання (TOGAF, BPMN 2.0, UML/ArchiMate);
- інженерія даних (Data governance framework, ETL/ELT-пайплайни, схеми контролю якості даних (DQ Framework);
- алгоритмічні методи (ML-алгоритми класифікації, Anomaly Detection, Rules Engines);
- нормативно-методичний апарат (МСФЗ, Нормативи НБУ щодо IT-безпеки, електронних даних, операційної стійкості, Положення Core Banking Compliance Framework).

З огляду на складність цифрової трансформації банківського обліку, формування інтегрованої облікової системи потребує поетапного, методологічно вивіреного підходу. Для забезпечення цілісності облікового середовища, узгодженості даних та відповідності регуляторним вимогам важливо структурувати процес упровадження такої системи. Ключові етапи, що відображають логічну послідовність побудови інтегрованої облікової інфраструктури в банку є наступними:

- аудит існуючих інформаційних потоків;
- формування єдиної моделі даних (Unified Data Model);

- проектування подієвої архітектури обліку;
- побудова інтеграційного шару (API Gateway / ESB);
- розробка модулів контролю та автоматичної верифікації;
- впровадження інтелектуальних облікових алгоритмів;
- тестування, аудит і сертифікація відповідності.

Представлені етапи демонструють цілісну траєкторію переходу від фрагментарних інформаційних потоків до єдиної цифрової облікової платформи. Така структурована послідовність забезпечує прозорість, автоматизацію та стійкість облікових процесів, створюючи підґрунтя для функціонування сучасної фінтех-екосистеми.

Література:

1. Жидовська Н., Прокопишин О., Царук Н. Цифрова трансформація банківського обліку: концептуальна модель інтегрованих облікових систем у фінансово-технологічній екосистемі. Аграр. екон. 2025;18(3–4). URL:<http://agrarianeconomy.lnup.edu.ua/index.php/en/archiveeng>
2. Ahmed, H. and Alsharari, N., 2021. Accounting Digitalization and IFRS Implementation in Financial Institutions. International Journal of Accounting Information Systems. № 25 (2), pp. 6–15.

НАПРЯМИ ІНТЕГРАЛЬНОЇ ОЦІНКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

І. С. Жилюк, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Луцький національний технічний
університет, м. Луцьк, Україна
Науковий керівник – В. Ю. Дорош,
к. е. н., доцент, завідувач кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,
Луцький національний технічний
університет, м. Луцьк, Україна

Воєнний стан в країні зумовив вплив не лише на поточний стан розвитку регіонів України, а й зумовив низку проблемних аспектів у напрямку визначення їх переваг та пріоритетів, що складають основу для розробки заходів в контексті повоєнного відновлення їх економіки. В контексті визначення напрямів розвитку регіонів та відновлення їх економіки у повоєнний період, необхідним завданням є оцінка рівня конкурентоспроможності регіонів України у довоєнний та воєнний періоди, з метою встановлення головних пріоритетів та інструментів впливу.

З огляду на існуючі наукові праці, головними показниками, які лежать в основі оцінки конкурентоспроможності регіонів України є валовий регіональний продукт, обсяг капітальних інвестицій, обсяг прямих іноземних інвестицій, рентабельність підприємств, рівень безробіття, інновації, продуктивність праці розвиток інфраструктури, середній рівень заробітної плати, витрати на освіту та охорону здоров'я, доходи населення та інші показники розвитку регіонів. При цьому, до головних напрямів інтегральної оцінки рівня конкурентоспроможності регіонів можна відносити: забезпеченість природними та трудовими ресурсами, інвестиційну діяльність, інноваційну діяльність, зовнішньоекономічну діяльність, освіту, охорону здоров'я, ефективність діяльності суб'єктів бізнесу, інфраструктуру.

Згідно до власного підходу, щодо проведення інтегральної оцінки конкурентоспроможності регіонів України, до основних напрямів оцінки пропонуємо відносити наступні: за обсягами виробничої та збутової діяльності, за забезпеченістю трудовими ресурсами, за інноваційним розвитком, за обсягами інвестиційної діяльності. Здійснення оцінки конкурентоспроможності регіону за заданими напрямками обумовлено наступними особливостями:

- обсяги виробництва та збуту продукції, є вагомими чинниками формування конкурентоспроможності, зважаючи на те, що вони прямо впливають на фінансові результати діяльності суб'єктів господарювання, а це відповідно позитивний вплив на доходи бюджету та населення, рівень зайнятості та здатність бізнесу розвиватись і залучати інвестицій. Зокрема, в умовах воєнного стану, обсяги виробничої та збутової діяльності в регіоні є головним чинником їх економічного зростання в результаті експорту, що дозволяє не лише збільшити товарооборот та доходи суб'єктів бізнесу, а й дає можливість компенсувати втрати бізнесу в результаті зниження платоспроможності населення країни;

- забезпеченість трудовими ресурсами є вагомим напрямом оцінки, оскільки наявність кваліфікованих працівників, їх професійні здібності та достатній рівень зайнятості підвищує конкурентоспроможність території з позиції перспектив інвестування кошів, розвитку бізнесу та покращення умов соціального розвитку території;

- інноваційний розвиток є важливим чинником формування конкурентоспроможності регіону, оскільки відображає масштаби впровадження новітніх технологій та інструментів у всіх напрямках розвитку регіону, сприяє модернізації у сфері виробництва і послуг, що в кінцевому результаті відзначає здатність регіону підвищувати євроінтеграційні можливості та стимулює приплив іноземного капіталу;

– інвестиційна діяльність виступає чинником формування конкурентоспроможності регіонів в тій частині, що відображає обсяги капіталовкладень в контексті зростання виробництва, збільшення кількості суб'єктів бізнесу та розширення можливостей для населення як в сфері працевлаштування так і в напрямку соціального розвитку і забезпечення усіма необхідними умовами.

В межах кожного із напрямів оцінки конкурентоспроможності регіону, необхідно обчислити відносні показники, які зводяться в інтегральний показник і відображають рівень конкурентоспроможності окремого регіону. Необхідність у здійсненні інтегральної оцінки конкурентоспроможності регіонів зумовлена наступними чинниками: результати оцінки дозволять визначити сукупний рівень конкурентоспроможності регіонів України у воєнний період і порівняти його із довоєнним періодом; результати оцінки дозволять обґрунтувати зміни і чинники впливу на рівень конкурентоспроможності регіонів України; результати оцінки дозволять визначити регіони з найвищим і найнижчим рівнем конкурентоспроможності; результати оцінки дозволять виявити найбільш альтернативні шляхи відновлення конкурентоспроможності регіонів України; результати оцінки дадуть змогу розробити стратегії відновлення економіки регіонів у повоєнний період.

НЕОБХІДНІСТЬ ТА НАПРЯМИ ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСІВ ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА ДЛЯ «ЗЕЛЕНОГО» ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

*М. І. Карлін, д. е. н., професор, професор
кафедри фінансів,
Волинський національний університет імені
Лесі Українки, м. Луцьк, Україна*

В умовах подолання наслідків російської агресії проти України виникла необхідність ширшого використання можливостей фінансів публічно-приватного партнерства (ППП) для реалізації «зелених» проєктів, кошти під які можуть насамперед дати міжнародні інвестори. Інші види інвестицій нашій країні в умовах війни та значної корупції на всіх рівнях управління отримати поки дуже важко. Складність використання фінансів PPP при реалізації «зелених» проєктів пов'язано з тим, що їх особливості поки недостатньо аналізуються в українській науковій літературі.

Публічно-приватне партнерство (ППП) у зарубіжній та українській економічній літературі переважно розглядається в контексті державно–приватного партнерства (ДПП), що в свою чергу звужує розуміння фінансів PPP та гальмує їх використання при реалізації «зелених» проєктів. На наш погляд, в сучасних умовах ДПП доцільно трактувати як складову PPP, а до складу останнього потрібно включати і муніципально–приватне партнерство (МПП), як це робиться у багатьох демократичних країнах світу. Тим більше, що після проведеної в Україні в 2015–2020 рр. фіскальної децентралізації в органів місцевого самоврядування (ОМС) значно збільшилися фінансові ресурси, які вони почали використовувати й на реалізацію «зелених» проєктів.

Загалом, в світі до складових механізму фінансування «зелених» проєктів відносять такі елементи, як акції, біржові інвестиційні фонди та пайові інвестиційні фонди, в яких головна компанія чи низка компаній залучені до діяльності, що спрямована на покращення екологічного стану. У розвинутих країнах переважну частку у загальному обсязі фінансування проєктів ДПП займають боргові фінансові інструменти, а найдорожчим засобом фінансування цих проєктів є пайові фінансові інструменти, передусім прості акції, що треба взяти до уваги в Україні. Це стосується й випуску «зелених» облігацій, емісія яких «Укренерго» та ДТЕК ВДЕ виявилася не зовсім фінансово вдалою щодо обслуговування їх випуску.

При випуску місцевих «зелених» облігацій в Україні важливу роль може відіграти механізм PPP, коли ці облігації зможуть викупити не тільки українські державні організації (передусім державні банки), але й бізнесові структури, територіальні громади, представники заможних верств населення. Інтерес останніх полягатиме в тому, що вказані кошти будуть направлені на покращення насамперед екологічної ситуації в районах їх проживання, а не на отримання максимальних доходів за цими облігаціями. Про це говорить досвід ряду провідних країн світу (передусім країн ЄС), в яких використовується такий елемент «зеленого» фінансування, як «зелені» кредити, що надаються регіональними «зеленими» банками, для проведення робіт з покращення екологічної ситуації в регіоні, в чому зацікавлені вкладники цих регіональних

Аналіз практики використання PPP в світі та в Україні доводить, що фінанси PPP слід розглядати як систему фінансових взаємовідносин, що передбачає об'єднання фінансово–економічних зусиль держави, органів місцевого самоврядування, внутрішніх і зарубіжних інвесторів та спонсорів з розподілом ризиків, відповідальності й доходів при побудові чи реконструкції того чи іншого об'єкта, насамперед інфраструктурного.

Фінансові ресурси ППП в Україні поки недооцінюють, що в певній мірі пов'язано з тим, що проєкти ППП (зокрема й «зелені») носять ризиковий характер, а частина з них не виконується.

У багатьох країнах фінанси ППП насамперед використовуються для розвитку відновлювальних джерел енергії (ВДЕ). Дещо в цьому плані здійснюється й в Україні. Зокрема, за останні роки український приватний бізнес разом з міжнародними партнерами вклав в Україні в проєкти ВДЕ 10 млрд євро, передусім в сонячну енергетику. Позитивом є те, що бізнес вкладає кошти не тільки в неї, а й в установки збереження енергії (УЗЕ), що потрібно фінансово підтримати державою та ОМС. Крім сонячних електростанцій (СЕС) перспективними в Україні є й вітрові електростанції (ВЕС), які вже зараз підтримуються іноземним бізнесом. Водночас територіальним громадам треба вирішити проблеми з виділенням землі під подібні підприємства в Україні, оскільки побудова ВЕС може негативно впливати на їх сталий розвиток.

Позитивно вплине на функціонування ринку відновної енергії в Україні прийнятий на початку 2026 р. Закон про удосконалення конкурентних умов виробництва електроенергії з альтернативних джерел енергії. Згідно нього планується впровадження нових фінансових інструментів підтримки проєктів ВДЕ, удосконалення системи гарантій походження електроенергії, що дозволить покращити умови виходу товарів українських виробників на ринок ЄС.

В умовах війни та післявоєнної відбудови нашої країни важливою складовою фінансів ППП для реалізації «зелених» проєктів можуть стати кошти благодійних організацій, але з умовою удосконалення їх державного регулювання (насамперед діяльності іноземних благодійних організацій). Існуючі проблеми з благодійністю пов'язані із зростанням бідності в Україні та так званою «втомою» міжнародних донорів від нашої країни, що пояснюється чотирма роками війни росії проти України, та обумовлюють ширше використання можливостей фінансів ППП для реалізації «зелених» проєктів.

Загалом, фінансові ресурси ППП в Україні поки недооцінюються, що пояснюється складністю визначення змісту даного поняття. До певної міри це також пов'язано з тим, що проєкти ППП (в тому числі «зелені» проєкти) носять ризиковий характер, а частина з них взагалі не виконується. Крім того, в Україні державна підтримка надається лише в тому разі, якщо проєкт ППП є дуже потрібним для громади, а його реалізація сприяє значному поліпшенню якості життя населення на певній території і він ніколи не зможе окупитися у разі його виконання на комерційних засадах.

ІННОВАЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ЗАЛУЧЕННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ У СИСТЕМІ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

*С. В. Качула, д. е. н., професор, професор
кафедри фінансів, банківської справи та
страхування,
Дніпровський державний аграрно-
економічний університет, м. Дніпро, Україна*

Відновлення економіки України потребує формування цілісної та збалансованої системи фінансового забезпечення, здатної акумулювати значні обсяги ресурсів у стислі строки. Руйнування виробничої інфраструктури, скорочення інвестиційної активності та зростання навантаження на державний бюджет обумовлюють необхідність переосмислення традиційних підходів до фінансування розвитку. За сучасних умов бюджетні трансферти та банківське кредитування залишаються важливими, проте їх потенціал є обмеженим, що зумовлює актуальність впровадження інноваційних механізмів залучення фінансових ресурсів, які здатні забезпечити гнучкість, диверсифікацію джерел капіталу та підвищення ефективності його використання.

Інноваційність зазначених механізмів полягає у поєднанні технологічних рішень, нових форм економічної взаємодії та альтернативних моделей інвестування. Цифровізація фінансових процесів відкриває можливості для оперативного акумулювання коштів, зменшення транзакційних витрат і розширення доступу до інвестицій для різних груп економічних суб'єктів. Завдяки сучасним інформаційним технологіям спрощується комунікація між ініціаторами проєктів та потенційними інвесторами, підвищується прозорість фінансових потоків і забезпечується відкритий моніторинг використання ресурсів. У результаті формується нова модель фінансової взаємодії, заснована на довірі, відповідальності та партнерстві.

Особливу роль у системі відновлення відіграє активізація внутрішнього інвестиційного потенціалу. Залучення заощаджень населення, коштів приватного сектору та підприємницьких структур сприяє зменшенню залежності від зовнішніх запозичень і підвищує фінансову стійкість держави. Інноваційні інструменти дозволяють спрямовувати ресурси на реалізацію локальних ініціатив, розвиток малого та середнього бізнесу, модернізацію виробничих потужностей і впровадження новітніх технологій. Такий підхід не лише забезпечує відбудову пошкоджених об'єктів, а й створює умови для структурного оновлення економіки.

Підвищення прозорості фінансових процесів є однією з ключових переваг нових механізмів. Відкритість інформації щодо обсягів залучених коштів, напрямів їх використання та результатів реалізації проєктів формує середовище довіри між державою, бізнесом і громадянами, сприяючи зменшенню корупційних ризиків, посиленню громадського контролю та раціоналізації розподілу ресурсів. У контексті масштабної відбудови прозорість виступає важливим фактором підвищення інвестиційної привабливості країни та зміцнення її міжнародного іміджу.

Розвиток інноваційних механізмів залучення фінансових ресурсів пов'язаний з інтеграцією національної фінансової системи у світовий економічний простір. Гармонізація регуляторних норм із міжнародними стандартами, впровадження сучасних процедур фінансового моніторингу та забезпечення належного рівня захисту інвесторів створюють передумови для розширення співпраці з іноземними партнерами. Поєднання внутрішніх та зовнішніх джерел фінансування забезпечує синергетичний ефект, що дозволяє реалізовувати масштабні інфраструктурні та інноваційні проєкти.

Ефективність упровадження нових фінансових інструментів значною мірою залежить від якості інституційного середовища. Формування чітких правил функціонування альтернативних механізмів, удосконалення нормативно-правової бази та забезпечення стабільності регуляторної політики є необхідними умовами їх сталого розвитку. Важливим чинником залишається підвищення рівня фінансової грамотності населення, що сприятиме усвідомленій участі громадян у процесах інвестування та підвищенню загальної фінансової культури суспільства.

У процесі відновлення економіки інноваційні механізми виконують не лише функцію залучення капіталу, а й стимулюють структурні зміни. Застосування даних механізмів активізує підприємницьку ініціативу, підтримує реалізацію інноваційних проєктів, сприяє розвитку конкурентного середовища та впровадженню енергоефективних технологій. Поступове формування гнучкої фінансової інфраструктури створює передумови для довгострокового економічного зростання та зміцнення позицій України у глобальному економічному просторі.

Таким чином, інноваційні механізми залучення фінансових ресурсів стають основним елементом системи фінансового забезпечення відновлення економіки України. Комплексне застосування інноваційних механізмів забезпечує диверсифікацію джерел фінансування, підвищення прозорості економічних процесів і зміцнення інвестиційного потенціалу держави. Поєднання технологічних рішень, інституційних реформ та активної участі економічних суб'єктів формує основу для ефективної реалізації відбудовчих

програм і створює підґрунтя для сталого розвитку України у довгостроковій перспективі.

ОСОБЛИВОСТІ СПЕЦІАЛІЗОВАНОГО ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

В. М. Кміть, к. е. н., доцент, доцент кафедри
фінансів, грошового обігу і кредиту,
Львівський національний університет імені
Івана Франка, м. Львів, Україна

В Україні спеціалізований державний фінансовий контроль (СДФК) відіграє ключову роль у забезпеченні фінансової стабільності, законності, ефективності та прозорості використання державних коштів. Дана проблема є актуальною та зумовлена необхідністю забезпечення дотримання законодавства при використанні державних фінансових ресурсів та майна, перевірок обґрунтованості операцій, мінімізації ризиків суттєвих викривлень у фінансовій звітності суб'єктів господарювання та запобігання фінансовим порушенням у складних умовах ведення бізнесу.

СДФК характеризується як окремий вид державного фінансового контролю (ДФК), що здійснюється уповноваженими органами виконавчої влади та охоплює широке коло питань, спрямованих на конкретні (вузькі) сфери фінансових відносин (рис. 1).

Рисунок 1. Види спеціалізованого державного фінансового контролю

Аби СДФК був ефективним, він має виконувати такі ключові завдання:

- захищати фінансові інтереси держави: контроль за цільовим та ефективним використанням бюджетних коштів, державних позик та майна тощо;
- дотримуватись положень державної політики: забезпечувати формування та реалізацію політики у сфері державного фінансового контролю;
- здійснювати оцінку ефективності: аналіз фінансового стану, ефективності систем управління та контролю в бюджетних установах і на підприємствах державного сектору;
- запобігати порушенням: виявляти резерви для зростання доходів державного бюджету та своєчасне запобігати зловживанням та проявам шахрайства.

Ключовими об'єктами СДФК виступають бюджетні кошти, матеріальні ресурси, державне майно, а також фінансово-господарська діяльність суб'єктів господарювання, що отримують державні кошти або є платниками податків. До суб'єктів СДФК в Україні належить низка органів, які мають чітко визначені повноваження за видами такого контролю: Державна податкова служба України, Державна митна служба України, Бюро економічної безпеки, Національний банк України, Пенсійний фонд України, Державна служба фінансового моніторингу України, Антимонопольний комітет України, Фонд державного майна України та ін.

В цілому, сьогодні на одного суб'єкта господарювання в Україні припадає 80 контролюючих структур [1]. При цьому повноваження суб'єктів ДФК дублюються, тобто різні державні структури (наприклад, податкова, екологічна інспекція, Держпраці) перевіряють один і той самий аспект діяльності суб'єкта господарювання, створюючи зайвий фіскальний тиск.

З 1 січня 2025 року було частково відновлено перевірки суб'єктів господарювання, які були обмежені на початку повномасштабного вторгнення, що робить питання розмежування повноважень ще актуальнішим. На жаль, відсутність в Україні цілісної системи ДФК та низька ефективність окремих державних структур призводить до критичних втрат бюджетних коштів, високого рівня корупції, нецільового використання фінансових ресурсів, особливо під час воєнного стану, а, отже, зниження довіри до державних інституцій. Це, відповідно, створює загрози національній безпеці та фінансовій стабільності через відсутність прозорості у фінансовій сфері.

В Україні триває процес реформування контролюючих органів та впровадження принципів ризик-орієнтованого підходу, оскільки становлення системи ДФК в Україні здійснювалось одночасно із процесом

державотворення та формуванням основ соціально–орієнтованої ринкової економіки.

Вирішення цих питань потребує розв'язання взаємопов'язаних завдань, зокрема: законодавчого визначення поняття «єдина система ДФК» та розробки і затвердження єдиної концепції її розвитку; приведення у відповідність нормативно–правової бази СДФК; вивчення і узагальнення зарубіжного досвіду та його адаптації до вітчизняної практики; формування нових і вдосконалення діючих форм та методів контролю; приведення методологічної і методичної бази СДФК до умов сьогодення з урахуванням досягнень науки та техніки; впровадження інформаційних технологій з метою підвищення інформаційної взаємодії контролюючих органів, а також розробки механізму взаємодії органів законодавчої та виконавчої влади як на державному, так і на регіональному рівнях; запровадження механізмів оцінки ефективності та якості ДФК [2].

Подальшої ефективності СДФК можна досягти, впроваджуючи сучасні цифрові технології. При цьому необхідно усунути суперечності у законодавстві та чітко визначити повноваження кожного суб'єкта, а також об'єктів і предметів контролю, автоматизувати процеси моніторингу, посилювати антикорупційні заходи, забезпечити прозорість при проведенні контролю та переймати досвід країн ЄС. Головний акцент при цьому має зміщуватися з фіскального аспекту (констатації факту порушень та накладання фінансових санкцій) до превентивного та сервісно–орієнтованого. Замість того, щоб чекати на помилку з боку суб'єкта господарювання для накладання штрафу, орган контролю має здійснювати оцінку ефективності, результативності та законності використання державних ресурсів та діяти як партнер – роз'яснювати положення законодавства простими словами, надавати рекомендації та допомагати в усуненні недоліків.

Отож, особливістю СДФК в Україні є його вузька нормативно–правова регламентація, а головне призначення – забезпечення прозорості та ефективності використання публічних фінансів. Для цього держава має створити чіткі, прозорі та зрозумілі умови його проведення для громадян та бізнесу. СДФК має базуватися на зрозумілих критеріях, процедурах та фактах, а не на суб'єктивному рішенні. Це критично важливо для забезпечення справедливості, усунення корупційних ризиків, інвестиційної привабливості та реалізації соціальних прав. Саме тоді суб'єкти господарювання вестимуть бізнес законно та добросовісно сплачуватимуть платежі податкового характеру.

Література

1. Соколовський О. В. Україні одного підприємця можуть перевіряти і карати 80 контролюючих структур //Судово–юридична газета від 20.09.2023 р. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/281262-v-Ukraine-odnogo-predprinimatel'ya-mogut-proveryat-i-nakazyvat-80-kontroliruyuschikh-struktur-infografika>.
2. Микитюк І.С. Теоретичні положення концепції єдиної системи державного фінансового контролю. Вісник КНТЕУ. 2007. № 1. С. 63–68.

ВПЛИВ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ НА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

А. С. Ковальчук, здобувач першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Криворізький національний університет,
м. Кривий Ріг, Україна

Науковий керівник – Р. В. Короленко,
к. е. н., доцент, завідувач кафедри фінансів
суб'єктів господарювання та інноваційного
розвитку,
Криворізький національний університет,
м. Кривий Ріг, Україна

В умовах глобалізації світової економіки грошово–кредитна політика виступає одним із ключових інструментів державного регулювання економічних процесів. Зарубіжні країни активно застосовують монетарні механізми для забезпечення макроекономічної стабільності, підтримки зайнятості та стимулювання економічного зростання. Світові фінансові кризи та економічні спади довели, що саме ефективна грошово–кредитна політика здатна мінімізувати негативні наслідки циклічних коливань та забезпечити відновлення економіки. Тому дослідження впливу грошово–кредитної політики на економічне зростання зарубіжних країн є актуальним на сучасному етапі розвитку економічної науки.

Питання ефективності грошово-кредитної політики та її впливу на економічне зростання досліджуються багатьма вітчизняними та зарубіжними науковцями. У працях учених розглядаються проблеми незалежності центральних банків, інструментарію грошово-кредитного регулювання та його впливу на макроекономічні показники. Разом із тим динамічність економічних процесів зумовлює необхідність подальшого аналізу зарубіжного досвіду реалізації грошово-кредитної політики.

Грошово–кредитна політика являє собою сукупність заходів центрального банку, спрямованих на регулювання грошової маси та

кредитної активності з метою досягнення макроекономічної стабільності. Основними інструментами грошово-кредитної політики є зміна ключової процентної ставки, операції на відкритому ринку, регулювання норм обов'язкових резервів та політика таргетування інфляції.

Важливу роль у забезпеченні економічного зростання відіграє діяльність Федеральна резервна система США, яка під час фінансових криз знизила ключову процентну ставку до мінімального рівня та застосувала програми кількісного пом'якшення. Це сприяло стабілізації фінансової системи та поступовому відновленню економічної активності. У країнах Європейського Союзу реалізацію грошово-кредитної політики здійснює Європейський центральний банк, який орієнтується на підтримання цінової стабільності та низького рівня інфляції. Запровадження програм викупу державних облігацій та зниження процентних ставок дозволили підтримати економічну рівновагу в періоди кризових явищ. Особливий підхід демонструє Банк Японії, який тривалий час проводить політику наднизьких процентних ставок з метою боротьби з дефляцією та стимулювання внутрішнього попиту. Досвід Японії свідчить про необхідність довгострокового використання грошово-кредитних інструментів для досягнення стабільного економічного зростання.

Таким чином, зарубіжна практика підтверджує, що грошово-кредитна політика істотно впливає на інвестиції, виробництво та зайнятість, а її результативність залежить від узгодженості з фіскальною політикою й економічною стратегією держави. Грошово-кредитне регулювання через процентну ставку, операції на відкритому ринку та таргетування інфляції забезпечує макроекономічну стабільність і розвиток підприємництва. Його ефективність визначається незалежністю центрального банку, розвитком фінансового ринку та здатністю економіки реагувати на сучасні виклики.

ЗМІНА ФІНАНСОВИХ ПІДХОДІВ ДО ДЕВЕЛОПМЕНТУ НЕРУХОМОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОЇ ЕКОНОМІКИ

І. В. Кононова, *д.е.н., професор, професор
кафедри девелопменту нерухомості, фінансів,
обліку та маркетингу,*

*Український державний університет науки і
технологій, м. Дніпро, Україна*

М. Л. Маргарян, *асистент кафедри
девелопменту нерухомості, фінансів, обліку
та маркетингу,*

*Український державний університет науки і
технологій, м. Дніпро, Україна*

Воєнні дії суттєво змінюють умови функціонування ринку нерухомості, трансформуючи традиційні фінансові моделі девелопменту та формуючи нові підходи до управління інвестиціями, ризиками і ліквідністю. В умовах повномасштабного збройного конфлікту українські девелоперські компанії змушені адаптувати свої стратегії до середовища підвищеної невизначеності, валютних коливань, дефіциту ресурсів і зниження платоспроможного попиту.

Ключовим напрямом трансформації фінансових моделей є відхід від класичних схем фінансування, орієнтованих виключно на попередні продажі та банківські кредити, до комплексних стратегій, спрямованих на збереження фінансової стійкості та довіри інвесторів. У таких умовах репутаційна надійність девелопера набуває особливого значення, оскільки саме вона визначає можливість залучення зовнішнього фінансування та концентрацію попиту навколо фінансово стабільних компаній.

Важливим чинником підвищення конкурентоспроможності є технологічна диференціація девелоперських проєктів. Інтеграція автономних інженерних систем, резервного енергозабезпечення та елементів самодостатньої інфраструктури формує додаткову споживчу цінність об'єктів нерухомості. Це дозволяє девелоперам частково компенсувати воєнні ризики шляхом формування цінової премії та стабілізації попиту на первинному ринку.

Фінансові моделі девелопменту в умовах війни також зазнають змін під впливом обмежень виробничого характеру. Скорочення будівельних потужностей, дефіцит кваліфікованої робочої сили та зростання собівартості будівництва зумовлюють вибірковий запуск проєктів і концентрацію ресурсів на найбільш ліквідних об'єктах. Це призводить до формування

нових механізмів ціноутворення, які враховують не лише ринкові, а й безпекові чинники.

Суттєву роль у трансформації фінансових моделей відіграють інструменти державно-приватного партнерства та міжнародного співфінансування. Залучення коштів міжнародних фінансових інституцій і донорських програм дозволяє знизити інвестиційні ризики, підтримати безперервність будівельних процесів і частково компенсувати обмежений доступ до банківського кредитування. У таких умовах держава виступає не лише регулятором, а й активним учасником фінансового забезпечення житлового будівництва.

Перспективним напрямом розвитку фінансових моделей девелопменту є впровадження багаторівневого ціноутворення з розмежуванням базової вартості та надбавок, пов'язаних із воєнними ризиками та рівнем автономності об'єкта. Важливим доповненням стає цифровізація управління житловим фондом, що підвищує прозорість фінансових потоків, знижує корупційні ризики та створює передумови для залучення довгострокових інвестицій.

Таким чином, трансформація фінансових моделей девелопменту нерухомості в умовах воєнних ризиків має комплексний характер і поєднує управління ризиками, технологічну модернізацію, інституційну підтримку та орієнтацію на фінансово спроможного покупця. Реалізація таких підходів формує основу для стабілізації ринку нерухомості та використання потенціалу післявоєнного відновлення.

Література

1. Захарова К., Агеєва В. The real estate market in a state of war: the problem of restoring economic balance. "Scientific notes of the University"KROK". 2025. pp. 128–134. URL: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2025-79-128-134>.
2. Попадинець Н. М., Графська О. І., Білик Р. Р. Державна підтримка малого та середнього бізнесу в контексті безпекового розвитку ринку нерухомості. Актуальні проблеми інноваційної економіки та права. 2025. № 4. С. 20–23. <https://doi.org/10.36887/2524-0455-2025-4-5>.
3. Ярмусь Д. В. Ризик-менеджмент в умовах воєнного стану: адаптація моделей управління. Вісник Херсонського національного технічного університету. 2025. Т. 1, № 2(93). С. 337–343. URL: <https://doi.org/10.35546/kntu2078-4481.2025.2.1.45>.
4. Шевченко М., Опанасенко А., Шевченко Н. Фінансові виклики та можливості у сфері нерухомості в періоди економічної нестабільності. Успіхи і досягнення у науці. 2024. № 6(6). URL: [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-6\(6\)-926-939](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-6(6)-926-939).

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ЕКОНОМІЧНИХ КРИЗ: ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОЗНАКИ ТА ДЕТЕРМІНАНТИ ПАРАМЕТРІВ РОЗГОРТАННЯ

М. І. Крупка, *д. е. н., професор, завідувач
кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту,
Львівський національний університет імені
Івана Франка, м. Львів, Україна*

М. В. Рубаха, *к. е. н., доцент, доцент
кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту,
Львівський національний університет імені
Івана Франка, м. Львів, Україна*

О. Я. Чонка, *здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти
кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту,
Львівський національний університет імені
Івана Франка, м. Львів, Україна*

В умовах сучасних викликів і загроз, геоекономічної фрагментації та перманентних воєнно-політичних і технологічних шоків, дослідження природи економічних криз набуває критичного значення для збереження фінансової стійкості національної економіки. Сьогодні в нестабільній економічній ситуації важливо не лише глибоко розуміти сутність та функції криз, а й чітко ідентифікувати етапи їх розгортання крізь призму факторів появи, симптомів та причин виникнення.

Криза – це такий стан соціально-економічної системи, за якого внутрішні суперечності досягають межі, що унеможлиблює подальше її функціонування в межах попередньої моделі та потребує структурної трансформації. Водночас, криза, з іншого боку, елімінує неефективні, неконкурентні структури та застарілі моделі виробництва, що дає змогу перейти до більш прогресивних форм господарювання. Цей процес є необхідним для самооновлення системи і реалізується через наступні ключові функції криз: руйнівна – усунення застарілих елементів системи, що вичерпали ресурс розвитку; творча – формування інноваційного фундаменту для переходу системи на якісно вищу траєкторію функціонування; спадкоємна – адаптація найбільш стійких та спроможних компонентів попередньої структури в нову систему [1].

З огляду на сучасні виклики управління національним господарством, вважаємо за потрібне доповнити наведений вище перелік такими функціями: детективна – ідентифікація вразливостей системи, таких тенденцій її функціонування, що можуть призвести до виникнення кризи; трансформаційно-регулююча – стимулювання перетікання капіталу й

ресурсів в більш ефективні сфери економіки; цифрова фільтрація – витіснення технологічно інертних економічних суб'єктів і прискорення діджиталізації бізнес-процесів.

У сучасному науковому середовищі [1] фундаментальним поняттям антикризового менеджменту є так званий «кризовий потенціал» – сукупність дестабілізуючих чинників, накопичення яких до критичної межі провокує появу кризи. Динаміка накопичення цих факторів дає змогу виділити окремі стадії її розвитку:

Функціонування економіки в турбулентні періоди прямо залежить від спроможності та вчасності дій антикризової системи управління. Проте задля вибору дієвих методів реагування недостатньо лише виявити факт входження економіки в кризовий процес, але і могли ідентифікувати витoki кризи, її прояви та рушійні сили. З цією метою виокремлемо три функціональні групи: аналіз причин криз дозволяє встановити і в подальшому розрізняти події, що їх спровокують; моніторинг факторів дає можливість ідентифікувати приховані загрози ще до стадії обвалу, а відстеження симптомів дає змогу зафіксувати перехід кризи у відкриту фазу і сигналізує про необхідність втручання.

На думку багатьох як вітчизняних, так і іноземних експертів, до факторів (явища та тенденції), що свідчать про наближення кризи належать [3]: монетарно-цінові дисбаланси – некероване пришвидшення інфляції, дестабілізація інфляційних очікувань економічних суб'єктів; борговий тиск на економіку внаслідок критичного накопичення державного боргу та витрат на його обслуговування; перегрів економіки, неконтрольований бум банківського кредитування, формування «бульбашок» на ринках активів на фоні надмірної ліквідності.

До симптомів, які є зовнішніми проявами криз, і з допомогою яких можна встановити справжні її причини, належать: значне відхилення фактичних макроекономічних показників від їх прогнозних значень, від'ємне сальдо платіжного балансу, падіння інвестиційної активності; певні структурні деформації в економіці, зокрема розрив між динамікою зростання продуктивності праці та заробітних плат, зростання частки ризикових активів в портфелях установ фінансової системи; інверсія кривої дохідності (Yield Curve Inversion), зростання спредів кредитно-дефолтних свопів та вартості страхування від дефолту [5]; масова «криптоїзація» заощаджень через недовіру до монетарної політики, банківської системи на внутрішніх джерел інвестиції коштів [4].

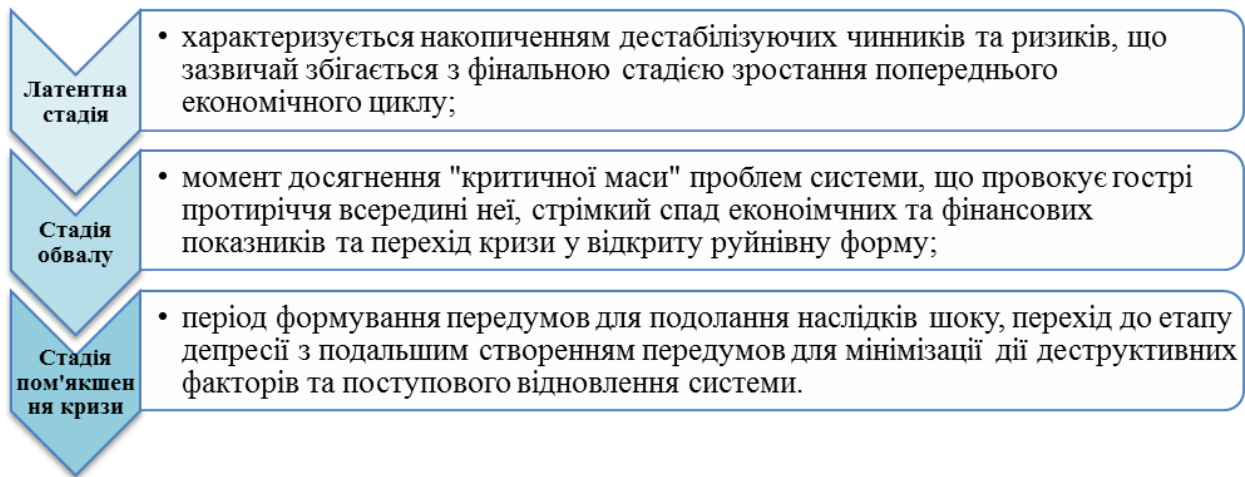

Рисунок 1. Стадії розгортання кризового процесу

Джерело: складено авторами на підставі [1]

Чинниками, що зумовлюють формування кризових явищ є: неефективна, проциклічна та неузгоджена фінансова політика держави; недосконалість системи управління економікою, правова несистемність та відсутність верховенства права, корупція; тінізація економіки через системні недоліки у залученні доходів до бюджету, неефективності його видатків.

На наш погляд, у сучасних умовах України важливим є аналіз основних показників, які визначають і впливають на фінансову безпеку, а також ідентифікація факторів, симптомів і першопричин кризових явищ, що формує аналітичне підґрунтя для побудови ефективної системи антикризового управління. Усвідомлення багаторівневої природи криз дає змогу своєчасно розробляти превентивні заходи, спрямовані на мінімізацію системних ризиків та зниження амплітуди макроекономічних коливань. Лише комплексне поєднання макрофінансової стабільності, структурних реформ і належного рівня прозорості управління створює передумови для зниження кризового потенціалу економіки та підвищення її адаптивності до зовнішніх і внутрішніх шоків в умовах макрофінансової нестабільності та геополітичних ризиків.

Література

1. Олешко А. А. Антикризове регулювання національної економіки: теорія і практика: монографія. Ірпінь: Вид-во НУДІПСУ, 2012. 349 с.
2. Global Risks Report 2024. World Economic Forum. URL: <https://www.weforum.org/publications/global-risks-report-2024/> (дата звернення: 08.02.2026).
3. Global Economic Prospects. World Bank. 2024. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/41584> (дата звернення: 08.02.2026).

4. Global Financial Stability Report: The Rise of Digital Assets. International Monetary Fund. 2024. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/GFSR>. (дата звернення: 09.02.2026).

5. What an Inverted Yield Curve Tells Investors. Investopedia. URL: <https://www.investopedia.com/terms/i/invertedyieldcurve.asp>. (дата звернення: 10.02.2026).

БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

М. О. Кужелєв, *д. е. н., професор,
професор кафедри фінансів,
Національний університет «Києво-
Могилянська академія», м. Київ, Україна*

Цифрова трансформація перестала бути лише інструментом модернізації послуг державних установ, перетворившись на основу стратегічного розвитку бюджетної політики України. В умовах воєнного стану та довготривалих безпекових викликів цифровізація виступає головним рушієм розширення податкової бази навіть без підвищення податкового навантаження, а також чинником прозорості використання публічних фінансів.

Впровадження цифрових послуг у державному секторі розпочалося до повномасштабної агресії, а в умовах воєнного стану це стало інструментом оперативної мобілізації фінансових ресурсів, забезпечення підзвітності державних органів та довіри з боку міжнародних партнерів. Цифрову трансформацію публічних фінансів прийнято розглядати як фундаментальну зміну процедур, процесів та інституційних правил і моделей організації відносин між учасниками бюджетного процесу на основі застосування цифрових технологій та сервісів [1; 2]. Нормативно–правовою основою проведення цифровізації бюджетної сфери можна вважати Стратегію реформування системи управління державними фінансами на 2022–2025 роки [3] та Стратегію здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2025 року [4], які передбачають поступовий перехід до безпаперового середовища, впровадження системи електронного документообігу та створення єдиного інформаційного простору між всіма учасниками бюджетного процесу.

Слід зазначити, що цифровізація бюджетної системи створює умови для автоматизації розрахунків, обробки великих масивів звітної інформації, розрахунку показників бюджетної діяльності, що сукупно є базою для

якісного планування бюджетів на всіх рівнях публічних фінансів. Це, в свою чергу, дозволяє розрахувати макроекономічні прогнози з високим ступенем вірогідності, що зменшує ризики виникнення форс–мажорних подій та є критичним в умовах дії військового стану. Цифрові рішення також безпосередньо впливають на прозорість бюджетної політики держави. Застосування практик відкритих даних в бюджетній сфері, впровадження сервісів е–бюджетування посилюють можливості суспільства та міжнародних організацій здійснювати громадський контроль за використанням коштів платників податків. Залучення громадськості до контролю за публічними фінансами через цифрові інструменти сприяє зміцненню довіри до рішень уряду, в тому числі на міжнародній арені [5].

Водночас цифрова трансформація бюджетної політики передбачає низку викликів та ризиків – фрагментарність та несумісність між існуючими базами даних та реєстрами, потреба в уніфікації окремих ІТ–рішень та форматів даних, кібербезпека, недостатній рівень комп’ютерної бази та компетентності персоналу в державних органах, а також необхідність модернізації бюджетного законодавства до сучасних реалій.

Таким чином, бюджетна політика України в умовах цифрової трансформації економіки має пройти еволюційні зміни від фрагментарного застосування програмних продуктів та морально застарілого обладнання до формування ефективної інтегрованої цифрової екосистеми управління публічними фінансами. Для прискорення цих змін необхідно здійснити комплекс заходів, які сприятимуть вирішенню вищезазначених викликів і ризиків: запровадити використання цифрових інструментів та технологій на всіх стадіях бюджетного процесу; інвестувати ресурси в розвиток систем кібербезпеки та персоналу державних установ; розширити практики участі громадян та громадських організацій у прийнятті ключових бюджетних рішень. Реалізація цих завдань сприятиме перетворенню цифрової трансформації в дієвий інструмент підвищення ефективності бюджетної політики держави.

Література

1. Кужелев М. О., Нечипоренко А. В. Цифрова трансформація бюджетної системи України: стан, виклики та перспективи. Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій. 2025. №3 (17). С. 376–384.
2. Nechyporenko A., Sulyma M., Ovcharuk S., Leontieva M. The impact of innovation on the financial architecture of the national economy. Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice. 2025. №5(64). P. 397–412.
3. Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2022–2025 роки та плану заходів з її реалізації : Розпорядження Кабінету

Міністрів України від 29 грудня 2021 року № 1805-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-2021-%D1%80>.

4. Про схвалення Стратегії здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2025 року та затвердження плану заходів щодо її реалізації : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 року № 1467-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-strategiyi-zdiysnennya-cifrovogo-rozvitku-cifrovih-transformacij-1467r-171121>.

5. Кужелев М. О. Імідж країн та ІТ-підприємств в умовах нарощення комунікаційної активності: національні та корпоративні інтереси. Інвестиції: практика та досвід. 2025. № 20. С. 16–22.

СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ СЕКТОРУ МІКРОФІНАНСУВАННЯ У 2026 РОЦІ НА ПРИКЛАДІ ДОСВІДУ АРНУР КРЕДИТ ДЛЯ УКРАЇНИ

Р. Н. Курбаналієва, голова правління ТОВ
«Мікрофінансова організація «Арнур
Кредит», м. Шимкент, Республіка Казахстан

Ю. В. Масюк, к. е. н., професор, професор
кафедри фінансів, банківської справи та
страхування,
Дніпровський державний аграрно-
економічний університет, м. Дніпро, Україна

Трансформація світової фінансової архітектури у 2020-х роках зумовила перехід мікрофінансування з нішевого інструменту соціальної підтримки у статус стратегічного, високотехнологічного сектору глобальної економіки. Станом на 2026 рік мікрофінансові послуги перестали сприйматися виключно як засіб боротьби з бідністю, перетворившись на потужний каталізатор зростання малого та середнього підприємництва. Сучасна модель мікрофінансування базується на інтеграції цифрових інновацій, суворому дотриманні принципів екологічного, соціального та корпоративного управління ESG (Environmental, Social, and Governance) та впровадженні революційних методів оцінки платоспроможності. Актуальність дослідження цього сектору для України зумовлена необхідністю пошуку альтернативних каналів капіталізації малого бізнесу в умовах повоєнного відновлення, коли традиційний банківський сектор демонструє консервативні підходи до ризиків.

За результатами комплексного аналізу звітів провідних міжнародних агентств, таких як Mordor Intelligence та Fortune Business Insights, світовий

ринок мікрофінансування у 2026 році продемонструє стійку висхідну траєкторію, досягнувши капіталізації у діапазоні \$285–326 млрд. Попри глобальну економічну турбулентність, середньорічний темп зростання ринку стабілізувався на позначці 11,5%. Географічна структура капіталу залишається нерівномірною: Азійсько–Тихоокеанський регіон утримує лідерство з часткою близько 44%, проте ринки Центральної Азії та Східної Європи демонструють якісно нові темпи трансформації. Ця трансформація проявляється у поступовому відході від залучення дорогих банківських позик на користь прямого залучення капіталу через інструменти фондового ринку та довгострокові кредитні лінії від міжнародних фінансових організацій.

Ключовим технологічним фактором, що визначив розвиток галузі у 2025 році, став перехід до парадигми Digital-first («цифровізація насамперед»). Сьогодні понад 95% усіх операцій клієнтського сервісу – від ідентифікації клієнта за допомогою біометрії до автоматичного зарахування коштів – здійснюються через мобільні інтерфейси. Традиційні методи верифікації позичальника, що базувалися на аналізі заставного майна та офіційних доходів, остаточно витіснені аналізом цифрового сліду. Це включає обробку великих даних щодо транзакційної активності в цифрових гаманцях, аналіз поведінкових маркерів у професійних мережах та навіть соціальних графів у екосистемах Gig-економіки. Gig Economy – це модель ринку праці, де замість постійної роботи у штаті компанії люди виконують окремі завдання або проєкти за гонорар. Вона базується на короткострокових контрактах і зазвичай реалізується через онлайн-платформи. Такий підхід дозволяє нівелювати проблему інформаційної асиметрії, відкриваючи доступ до капіталу мільйонам самозайнятих осіб та мікропідприємців, які не мають верифікованої кредитної історії.

Особливої уваги заслуговує практичний досвід функціонування казахстанського ТОВ МФО Арнур Кредит, який є репрезентативним прикладом стійкості фінансових інституцій у перехідних економіках. Станом на початок 2026 року компанія демонструє зразкову модель диверсифікованого мікрофінансування. Сукупні активи установи на кінець 2025 року досягли вражаючої позначки у ~79,8 млрд тенге (~6,94 млрд грн.), а чистий прибуток за звітний період перевищив 4 млрд тенге (~348 млн грн), що забезпечило рентабельність власного капіталу на рівні 24,9%. Висока якість корпоративного управління та прозорість бізнес-процесів дозволили компанії підтвердити кредитний рейтинг від міжнародного агентства Fitch Ratings на рівні B із прогнозом Позитивний.

Важливим аспектом стратегії Арнур Кредит є активне використання інструментів фондового ринку для розширення ресурсної бази. Вихід на

біржу KASE (Казахстанська фондова біржа (Kazakhstan Stock Exchange) з випуском облігацій обсягом 1,8 млрд тенге (~157 млн грн.) став сигналом для ринку про зрілість установи. Понад 80% кредитного портфеля компанії спрямовано на підтримку реального сектору економіки, зокрема агропромислового комплексу в сільських регіонах. Завдяки партнерству з такими гігантами, як EBRD (ЄБРР) та ADB (Азійський банк розвитку), компанія успішно реалізує спеціалізовані програми кредитування для жінок–підприємців та молодіжних стартапів.

Для України стратегічне значення має адаптація досвіду Арнур Кредит як дорожньої карти для реформування вітчизняного ринку небанківських фінансових послуг. Українські МФО мають трансформуватися з установ, що надають дорогі споживчі позики, у повноцінних партнерів малого бізнесу. Це передбачає впровадження трьох ключових векторів. По–перше, розширення каналів залучення капіталу через випуск корпоративних облігацій та отримання міжнародних рейтингів, що дозволить залучати дешевий капітал від європейських фондів відновлення. По–друге, розробка спеціалізованих агропродуктів, які враховують сезонну специфіку виробництва та тимчасовий дефіцит ліквідності фермерів. По–третє, розвиток зеленого мікрофінансування – цільових кредитів на енергоефективне обладнання, сонячні панелі та автономні системи живлення, що є критично важливим для забезпечення енергетичної незалежності українських підприємств.

Проте, розвиток сектору у 2026 році супроводжується посиленням регуляторного нагляду. У Казахстані ліміт на частку проблемних позик (NPL 90+) було знижено до 10%, що змусило МФО радикально вдосконалити алгоритми скорингу (score – рахунок, бали). Аналогічні тенденції спостерігаються і в Україні, де Національний банк України посилює вимоги до прозорості та відповідального кредитування.

Окремим перспективним напрямом, що формує конфігурацію сектору мікрофінансування у 2026 році, має бути перехід від простого кредитування до створення повноцінних цифрових екосистем навколо клієнта. Провідні МФО, орієнтуючись на досвід прогресивних ринків, впроваджують нефінансові сервіси: від інтегрованих систем бухгалтерського обліку для ФОП до платформ юридичної підтримки та доступу до маркетплейсів. Це дозволяє компаніям не лише контролювати цільове використання коштів, а й суттєво знижувати операційні ризики шляхом глибокого розуміння бізнес–циклів позичальника. Для українського ринку створення таких «фінансових хабів» може стати ключовим інструментом підтримки внутрішньо переміщених осіб та ветеранів, які розпочинають власну справу,

забезпечуючи їх не лише ресурсом, а й необхідною експертизою для виживання в умовах високої невизначеності.

Отже, мікрофінансування у 2026 році остаточно закріпиться як інтелектуальна індустрія, що базується на обробці даних. Кейс Арнур Кредит наочно доводить, що інституційна прозорість та інтеграція у глобальні ринки капіталу є обов'язковими умовами для масштабування бізнесу. Для України імплементація подібної моделі означатиме створення гнучкої фінансової системи, здатної забезпечити ліквідністю мільйони підприємців у період повоєнного відновлення, стимулюючи економічне зростання на рівні громад та держави в цілому.

Література

1. Fitch Affirms MFO Arnur Credit at 'B'; Outlook Positive: Rating Action Commentary. Fitch Ratings. 2025. URL: <https://www.fitchratings.com>.
2. Ринковий огляд: Сектор боргових цінних паперів та результати лістингу МФО: офіційний звіт. Казахстанська фондова біржа (KASE). 2025. URL: <https://kase.kz>.
3. Microfinance Market – Size, Share & Industry Analysis (2021–2031): Market Report. Mordor Intelligence. 2026. 150 p.
4. Статистичний бюлетень: Показники діяльності небанківського фінансового сектора: аналітичне видання. Національний Банк Казахстану. 2025. № 4. С. 12–18. URL: <https://nationalbank.kz/ru/news/statisticheskii-byulleten/rubrics/2329>.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОГНОЗУВАННЯ ТА ПЛАНУВАННЯ В СФЕРІ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

О. В. Лиса, *к. е. н., доцент, доцент
кафедри фінансів, банківської справи та
страхування,
Дніпровський державний аграрно-
економічний університет,
м. Дніпро, Україна*

У сфері публічних фінансів досить важливу роль виконує об'єктивне прогнозування та раціональне планування бюджетних показників. В умовах воєнного стану їх значення суттєво зростає, оскільки держава має забезпечувати стабільність бюджетної системи, фінансування сектору безпеки й оборони, соціальних програм та відновлення економіки. Від початку повномасштабної війни в Україні відбулося значне трансформування підходів до бюджетної політики, що зумовило необхідність використання більш гнучких методів прогнозування та планування, а також активної координації з міжнародними фінансовими інституціями.

Фінансове прогнозування в публічних фінансах доцільно визначити як науково обґрунтований процес оцінювання майбутніх обсягів доходів, видатків, дефіциту бюджету та інших макрофінансових показників на основі аналізу економічних тенденцій, статистичних даних і сценарних припущень з урахуванням впливу головних і другорядних факторів. Його головною метою є формування інформаційної бази для прийняття управлінських рішень щодо бюджетної політики держави.

Фінансове планування, у свою чергу, являє собою процес формування системи фінансових планів держави, зокрема державного та місцевих бюджетів, середньострокових бюджетних декларацій і стратегічних фінансових документів. Воно передбачає визначення джерел доходів, напрямів використання ресурсів і параметрів бюджетної політики на певний період [1].

Таким чином, планування встановлює цілі фінансової діяльності, тоді як прогнозування забезпечує оцінку майбутніх результатів та можливих ризиків. У системі публічних фінансів ці два процеси є взаємопов'язаними. Прогнозування формує аналітичну основу для планування, тоді як планування реалізує результати прогнозів у вигляді конкретних бюджетних показників.

Військовий стан суттєво змінює структуру бюджетної політики та методологію фінансового прогнозування. Основними особливостями сучасного етапу розвитку публічних фінансів України є:

- пріоритетність оборонних видатків (значна частина державних ресурсів спрямовується на фінансування сектору безпеки і оборони);
- високий рівень бюджетного дефіциту та залежність від міжнародної допомоги (через зростання видатків та скорочення економічної активності уряд змушений залучати значні обсяги зовнішнього фінансування);
- підвищена невизначеність макроекономічних прогнозів (військові ризики, коливання економічної активності та міграційні процеси ускладнюють моделювання бюджетних показників);
- скорочення горизонту прогнозування та застосування сценарного підходу, враховуючи головні фактори впливу.

В Україні система фінансового прогнозування функціонує на основі середньострокового бюджетного планування. Основним документом є бюджетна декларація на три роки, яка визначає граничні показники видатків, макроекономічні прогнози та пріоритети державної політики. Значну роль у формуванні прогнозів відіграють Міністерство фінансів, Міністерство економіки, Національний банк та міжнародні фінансові організації [2].

Після початку повномасштабної війни особливого значення набуло співробітництво з міжнародними партнерами. Фінансова підтримка від міжнародних інституцій спрямована на підтримання макроекономічної стабільності та покриття бюджетного дефіциту.

Для здійснення обґрунтованого планування в практиці бюджетної політики застосовується комплекс методів прогнозування, які можна поділити на кілька груп:

- екстраполяційні (статистичні) методи – базуються на аналізі динаміки показників минулих періодів та поширенні встановлених тенденцій на майбутнє. Найпоширенішими серед них є: метод трендового аналізу; метод середніх темпів зростання; часові ряди (ARIMA, регресійні моделі). Ці підходи застосовуються для прогнозування доходів бюджету, податкових надходжень, інфляції, динаміки ВВП. Перевагою методу є відносна простота та можливість використання великого масиву статистичних даних. Недоліком виступає низька точність у кризових або воєнних умовах, коли історичні тенденції різко змінюються;

- економетричні моделі – економетричне прогнозування передбачає побудову математичних моделей, що відображають взаємозв'язки між макроекономічними показниками. До таких моделей належать: багатофакторна регресія; моделі загальної макроекономічної рівноваги; структурні макроекономічні моделі. Ці методи широко використовуються урядами та міжнародними організаціями для прогнозування державних фінансів. Вони дозволяють оцінити вплив податкової політики, інфляції, валютного курсу та інших факторів на бюджетні показники;

- балансовий метод – передбачає узгодження доходів і видатків бюджету на основі принципу фінансової рівноваги. Він активно використовується при формуванні бюджетів усіх рівнів, оскільки дозволяє визначити потребу в державних запозиченнях та джерела покриття дефіциту;

- нормативний метод – базується на використанні встановлених державою фінансових нормативів, стандартів та соціальних гарантій. Наприклад, розрахунок освітньої чи медичної субвенції здійснюється відповідно до визначених формул та нормативів фінансування;

- сценарний метод прогнозування є одним із найважливіших інструментів бюджетної політики в умовах невизначеності. Воно передбачає розробку кількох альтернативних сценаріїв розвитку економіки: базового; оптимістичного; песимістичного. Для України під час війни сценарний підхід є ключовим, оскільки економічні показники значною мірою залежать від тривалості бойових дій, обсягів міжнародної допомоги та темпів відновлення економіки [3; 4].

Останніми роками у сфері державних фінансів дедалі активніше застосовуються сучасні аналітичні технології, до яких належать: нейронні мережі; ансамблеві моделі; алгоритми машинного навчання. Такі підходи дозволяють аналізувати великі масиви економічних даних та підвищувати точність прогнозів, зокрема щодо макроекономічних показників і бюджетних надходжень.

Отже, основною особливістю сучасного етапу є поєднання традиційних методів бюджетного прогнозування з новими аналітичними інструментами та сценарним підходом з урахуванням впливу певних факторів. Військові ризики, нестабільність макроекономічного середовища та значна залежність від міжнародної допомоги зумовлюють необхідність постійного коригування фінансових планів і вдосконалення методології прогнозування. Ефективність цих процесів визначає можливості держави забезпечувати обороноздатність, соціальну підтримку населення та післявоєнне відновлення економіки.

Література

1. Алексін Г. О., Ковбаса В. А., Стащук Д. М. Компаративний аналіз категорій «фінансове планування», «фінансове прогнозування» та «бюджетування» в ключі інституціоналізації фінансового управління. Академічні візії. 2024. № 34. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1312>.
2. Богдан Т. В. Роль публічних фінансів у відновленні та реконструкції України. Journal of European Economy. 2024. №4. URL: <https://jeej.wunu.edu.ua/index.php/enjee/article/view/1822>.
3. Голинський Ю. М. Роль бюджетного планування у зміцненні фінансової стійкості: регіональний і часовий вимір. Фінансовий простір. 2024. №1–2 (53). URL: <https://fp.lnu.edu.ua/index.php/fp/article/view/975>.
4. Левкіський І. Б. Методи бюджетного планування місцевих фінансів. Економічний простір. 2020. №154. С. 197–201. URL: <https://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/504>.

ГРОШОВО-КРЕДИТНА ПОЛІТИКА В ПЕРІОД ФІНАНСОВИХ КРИЗ

Д. А. Лисенко, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, Криворізький національний університет, м. Кривий Ріг, Україна

Науковий керівник – Р. В. Короленко, к. е. н., доцент, завідувач кафедри фінансів суб'єктів господарювання та інноваційного розвитку, Криворізький національний університет, м. Кривий Ріг, Україна

У період із 2019 до 2024 року економіка України перебувала під впливом значних внутрішніх і зовнішніх труднощів, зумовлених, зокрема, пандемією COVID-19 та розгортанням повномасштабної війни. У таких умовах грошово-кредитна політика стала ключовим інструментом для підтримання макроекономічної стабільності. Ефективність дій центрального банку безпосередньо впливає на рівень інфляції, стабільність національної валюти, функціонування банківської системи та загальні темпи економічного розвитку країни. З огляду на це, аналіз сучасної монетарної політики України набуває особливої актуальності та має значну практичну цінність.

Грошово-кредитна (монетарна) політика – це система заходів центрального банку, спрямованих на регулювання грошової маси, процентних ставок та умов кредитування з метою забезпечення цінової стабільності та підтримки фінансової системи [1]. Вона є складовою загальної економічної політики держави та виступає інструментом впливу на макроекономічні процеси.

В Україні реалізацію грошово-кредитної політики здійснює Національний банк України. Відповідно до Закону України «Про Національний банк України» [3], головною функцією НБУ є забезпечення стабільності національної валюти – гривні. Окрім цього, регулятор відповідає за підтримку фінансової стабільності та належне функціонування банківської системи.

Національний банк України є провідним регулятором грошового ринку та адаптує свої монетарні інструменти залежно від економічних умов. До основних інструментів грошово-кредитної політики НБУ належать: облікова ставка; операції з рефінансування банків; регулювання норм обов'язкових резервів; операції на відкритому ринку та валютні інтервенції.

Облікова ставка виступає базовим інструментом процентної політики. Її зміна визначає вартість кредитних ресурсів, рівень інфляції та активність в

економіці. Зростання облікової ставки сприяє стримувати інфляцію, в той час як її зниження стимулює кредитування і економічне зростання [2]. Операції з підтримки ліквідності спрямовані на забезпечення стабільної роботи банківської системи навіть у період підвищених ризиків.

Під час пандемії COVID-19 НБУ застосовував пом'якшену монетарну політику, знизивши облікову ставку та впровадивши механізми довгострокового рефінансування банків. Такі заходи були спрямовані на підтримку економічної активності та фінансової стабільності [2]. Завдяки оперативності рішень вдалося запобігти серйозній фінансовій дестабілізації й зберегти довіру до банківської системи.

З початком повномасштабного воєнного конфлікту у 2022 році Національний банк України оперативно вжив низку антикризових заходів. На початковому етапі було встановлено фіксований валютний курс, що дозволило уникнути паніки на фінансовому ринку. Згодом ставку рефінансування було підвищено до 25 %, щоб стримати зростання інфляції та стабілізувати ситуацію на валютному ринку [2].

НБУ активно застосовував валютні інтервенції та механізми підтримки ліквідності банківської системи, що дозволило збалансувати фінансові потоки. Сучасні дослідження свідчать, що ефективність монетарної політики в умовах фінансових криз значною мірою визначається швидкістю прийняття рішень і скоординованістю дій центрального банку [1].

У 2023–2024 роках, із поступовим зниженням інфляційного тиску, Національний банк України перейшов до більш м'якої процентної політики та впровадження режиму контрольованої гнучкості валютного курсу [2].

Грошово-кредитна політика залишається ключовим інструментом макроекономічної стабільності України, забезпечуючи підтримку банківської системи, стримування інфляції й зміцнення довіри до національної валюти. Однак надмірне пом'якшення заходів може призвести до небажаного зростання інфляції або виникнення дисбалансів на валютному ринку. Отже, ефективність грошово-кредитної політики в умовах фінансових криз залежить від своєчасності рішень, збереження інституційної незалежності НБУ та узгодженості монетарних заходів із загальною економічною стратегією держави [1].

Література

1. Кубах Т. Г., Коломієць П. Ю. Грошово-кредитна політика в умовах фінансової нестабільності: досвід для України. Вісник Сумського державного університету. 2023. № 11. С. 17.

2. Національний банк України. Основні засади грошово–кредитної політики, рішення від 15.09.2025 р., с. 26. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/law/12092025_12-rd.pdf?v=14.

3. Про Національний банк України: Закон України № 679–XIV від 20.05.1999. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>.

СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ФІНАНСОВИХ СИСТЕМ ТА ЇХ ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ В УКРАЇНІ

Б. О. Михальчук, здобувач *третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти*,
Волинський національний університет імені
Лесі Українки, м. Луцьк, Україна
Науковий керівник – С. А. Теслюк,
к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів,
Волинський національний університет імені
Лесі Українки, м. Луцьк, Україна

У XXI столітті цифровізація стала ключовим вектором трансформації фінансових систем у світі. Глобальні фінансові інститути, зокрема МВФ та BIS, наголошують, що цифрові технології змінюють структуру фінансового посередництва, механізми розрахунків та роль центральних банків [1; 2].

Водночас цифрова трансформація перестає бути виключно технологічним явищем і набуває системного характеру, впливаючи на фінансову стабільність, конкуренцію та інтеграцію до міжнародних фінансових ринків. У цьому контексті особливо актуальним є дослідження імплементації глобальних цифрових трендів у фінансовій системі України.

Світові фінансові системи демонструють кілька ключових напрямів цифрової трансформації.

По-перше, спостерігається стрімке зростання цифрових та безготівкових платежів. За даними Global Findex, у 2021 році 76% дорослого населення світу мали фінансовий рахунок, тоді як у 2011 році цей показник становив лише 51% [3]. Це свідчить про суттєве розширення фінансової інклюзії завдяки цифровим технологіям.

По-друге, активно розвивається Open Banking. У країнах ЄС впровадження PSD2 стимулювало інтеграцію API-інтерфейсів та появу нових фінтех-провайдерів [2].

По-третє, понад 100 країн світу досліджують або тестують цифрові валюти центральних банків (CBDC) [1]. Це свідчить про глобальну модернізацію монетарних механізмів.

Таким чином, світова фінансова система поступово переходить до цифрової архітектури, де домінують технологічні платформи, аналітика даних та миттєві розрахунки.

Зростання ролі цифрових платежів в Україні підтверджується статистикою НБУ щодо операцій з платіжними картками. Так, частка безготівкових операцій за кількістю зросла з 93,5% у 2023 році до 94,6% у 2024 році, а у 2025 році досягла 95,5%. Подібна динаміка спостерігається і за сумою операцій: 65,0% (2023), 64,5% (2024) та 65,4% (2025). [6].

Це свідчить про глибоку цифровізацію платіжної інфраструктури України та її відповідність світовим тенденціям.

Таблиця 1. Світові цифрові тенденції та їх імплементація в Україні**

Світова тенденція	Глобальна характеристика	Імплементація в Україні
Безготівкові платежі	Домінування цифрових платежів у розвинених країнах [3]	Понад 90% карткових операцій – безготівкові [6]
Open Banking	Впровадження PSD2 у ЄС [2]	Заплановане впровадження відкритого банкінгу НБУ [5]
CBDC	Понад 100 країн досліджують цифрові валюти [1]	Пілотний проєкт цифрової гривні [5]
AI та Big Data	Використання у ризик-менеджменті [4]	Активне впровадження банками та фінтех-компаніями
FinTech-екосистеми	Розвиток необанків та цифрових платформ	Monobank, дистанційні банки, фінтех-стартапи

Джерело: узагальнено автором на основі [1–7]

Важливою складовою цифрової екосистеми також є: система BankID НБУ; державна цифрова платформа Дія; розвиток необанків (зокрема Monobank); тестування цифрової гривні [5; 7].

Попри позитивну динаміку, імплементація цифрових трендів супроводжується низкою викликів. МВФ та BIS наголошують на зростанні кіберризиків та необхідності регуляторної гармонізації [1; 2].

Для України додатковими чинниками є: воєнні ризики; потреба інтеграції до фінансового простору ЄС; необхідність підвищення цифрової грамотності населення.

Світові тенденції цифровізації формують нову модель фінансових систем, засновану на цифрових технологіях, відкритих платформах і миттєвих розрахунках.

Україна демонструє високий рівень імплементації глобальних цифрових трендів, що підтверджується зростанням частки безготівкових операцій, розвитком фінтех-екосистеми та впровадженням цифрової ідентифікації.

Подальший розвиток фінансової системи України в умовах цифровізації потребує поєднання інновацій, регуляторної адаптації до стандартів ЄС та забезпечення фінансової стабільності.

Література

1. International Monetary Fund. Global Financial Stability Report. URL: <https://www.imf.org/en/publications/gfsr>.
2. Bank for International Settlements. Annual Economic Report. URL: <https://www.bis.org/publ/arpdf/ar2024e.htm>.
3. World Bank. Global Findex Database. URL: <https://www.worldbank.org/en/publication/globalfindex>.
4. OECD. Digital Finance and Financial Markets. URL: <https://www.oecd.org/digital/financial-markets/>.
5. Національний банк України. Стратегія розвитку фінтеху до 2025 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/about/develop-strategy/fintech2025>.
6. Національний банк України. Статистика платіжного ринку. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic>.
7. Міністерство цифрової трансформації України. Дія. URL: <https://diia.gov.ua>.

БОРГОВА ПОЛІТИКА В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

*В. Д. Макогон, д. е. н., професор, професор
кафедри фінансів,
Державний торговельно-економічний
університет, м. Київ, Україна*

В умовах невизначеності вагомими завданнями боргової політики є підвищення її адаптивності до економічних процесів та обґрунтування інструментарію спрямованого на відновлення прийнятного рівня боргового навантаження [1]. Зазначене актуалізує питання розробки нових підходів до розробки боргової політики, яка з однієї сторони сприятиме забезпеченню підтримки економіки, а з іншої прийнятного рівня боргової стійкості.

Боргова політика повинна базуватися на науково обґрунтованих підходах щодо механізму управління державним та гарантованим державним боргом, що сприятиме створенню умов для забезпечення макроекономічної стійкості. Удосконалення боргових інструментів також сприятиме мінімізації ризиків рефінансування, розширенню внутрішнього ринку капіталу.

В умовах повномасштабної військової агресії проти України економіка країни працює в умовах безпрецедентних викликів: масштабного руйнування не лише військових об'єктів, а й енергетичної, транспортної та виробничої

інфраструктури. Зазначене впливає на фундаментальні зміни в структурі економіки та системі державних фінансів.

Для того, щоб скоротити цей текст рівно на одне слово, я видалив прикметник «попереднього» в останньому реченні. Оскільки в тексті вже згадується 2022 р., порівняння з «показником року» (або контекстуально зрозумілим попереднім періодом) зберігає повний зміст.

У 2022 р. обсяг податкових надходжень до державного бюджету скоротився на 157,3 млрд грн, порівняно з 2021р. Якщо у 2021р. податки формували 85,37% доходів державного бюджету, то у 2022р. їхня частка знизилася до 53,14%. У наступні роки ця тенденція залишилась незмінною: у 2023 та 2024 рр. частка податкових надходжень у доходах бюджету становила відповідно 45,04% і 52,75%. Водночас у 2022 р. суттєво зросла частка видатків Державного бюджету України у ВВП – на 24,14 відсоткових пункти порівняно з 2021 р. (з 27,44% до 51,58%). У 2023–2024 рр. цей показник досягав 60,49% та 58,53%, відповідно. Частка доходів державного бюджету у ВВП упродовж 2021-2024 рр. становила 23,79%, 34,12%, 40,32% та 40,78%, відповідно. Наведені зміни зумовили істотне зростання дефіциту державного бюджету: у 2022 р. його обсяг збільшився у 4,6 рази, порівняно з попереднім роком, а частка дефіциту у ВВП сягнула 17,62%. Упродовж 2023-2024 рр. частка дефіциту Державного бюджету України у валовому внутрішньому продукті становила відповідно 20,09% та 17,65%. Водночас спостерігалось суттєве зростання бюджетних видатків, спрямованих на забезпечення сектору безпеки й оборони. Так, у 2022 р. обсяг фінансування оборонної сфери з державного бюджету досяг 1 142,9 млрд грн, що у 9 разів перевищувало показник року.

Зростання потреби у додатковому фінансуванні зумовило підвищення обсягів державних запозичень, які здійснюються з урахуванням кон'юнктури фінансових ринків, а також умов кредитування, запропонованих країнами–партнерами й міжнародними фінансовими інституціями. Зростання державного боргу України формується під впливом комплексу внутрішніх і зовнішніх факторів, які відображають особливості функціонування бюджетної системи та макроекономічного середовища країни.

До внутрішніх факторів належать хронічний дефіцит державного бюджету, що зумовлює необхідність постійного залучення позикових ресурсів для покриття розриву між доходами та видатками. Суттєвий вплив має зростання бюджетних видатків, насамперед на сектор безпеки й оборони, соціальну підтримку населення та відновлення інфраструктури. Важливим чинником є скорочення дохідної бази бюджету внаслідок падіння економічної активності, зменшення обсягів виробництва та зниження

податкових надходжень. Крім того, вартість внутрішніх запозичень підвищує витрати на обслуговування боргу, що сприяє його подальшому накопиченню.

До зовнішніх факторів зростання державного боргу належать активне залучення зовнішніх кредитів міжнародних фінансових організацій і двосторонніх позик, необхідних для підтримки макрофінансової стабільності. Значний вплив має валютний фактор, оскільки девальвація національної валюти призводить до збільшення гривневого еквівалента боргу, номінованого в іноземній валюті. Окрім цього, нестабільна геополітична ситуація та обмежений доступ до міжнародних фінансових ринків звужують можливості ефективного управління борговими ризиками.

Окремо слід виокремити фактори довгострокового характеру, пов'язані з необхідністю післявоєнного відновлення економіки, модернізації інфраструктури та структурної трансформації господарства, що формує додаткову потребу в борговому фінансуванні.

Література

1. Про затвердження Середньострокової стратегії управління державним боргом на 2026–2028 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2025 р. № 1716. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1716-2025-%D0%BF#Text> (дата звернення: 04.02.2026).

ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВИХ ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ДЛЯ ЗМІЦНЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ МСП В УКРАЇНІ

В. О. Молінський, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,

ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України», м. Львів, Україна

Науковий керівник – Г. В. Возняк, д. е. н., професорка, провідна наукова співробітниця відділу регіональної фінансової політики ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України», м. Львів, Україна

Малий та середній бізнес є ключовим чинником економічної стабільності та динамічного зростання будь-якої країни. В Україні МСБ традиційно формує значну частину робочих місць, частку ВВП і є драйвером інновацій. Після повномасштабного вторгнення в 2022 році економічна діяльність опинилась під серйозним тиском: порушилися логістичні ланцюги,

знизились обсяги внутрішнього попиту, зросли витрати на виробництво, а доступ до фінансування значно обмежився. У цих умовах впровадження цифрових технологій у фінансову сферу має потенціал не лише компенсувати втрати, а й стати основою для сталого відновлення бізнесу в 2022–2026 роках.

Цифрові технології стають незамінними для розвитку МСБ. В Україні на 2023 рік лише 23% малих підприємств активно використовують цифрові платіжні системи, електронний облік та автоматизацію фінансових процесів, що є значно нижчим, ніж в інших країнах Європи (на рівні 60–80%).

Аналізуючи, взаємодію МСП із цифровими фінансовими інструментами можна виділити наступні 4 актуальні напрями:

– цифрове кредитування (англ. – digital lending) та онлайн-платформи для малих підприємств. Цифрове кредитування – це надання позик повністю онлайн через мобільні додатки або веб-платформи без фізичного відвідування банку. Система автоматично перевіряє кредитоспроможність за даними з рахунків та інших цифрових даних. У порівнянні з традиційними банківськими позиками, які часто є недоступними через високі відсоткові ставки (від 18% до 25% річних), цифрові кредитні платформи пропонують процентні ставки в межах 10-15% річних. Цифрове кредитування відбувається через державну програму «Доступні кредити 5–7–9%», яка головним інструментом державної підтримки МСП та дає змогу отримати кредит з компенсацією відсоткової ставки державою. Іншим напрямом цифрового кредитування є онлайн-кредити від комерційних банків (без програм 5–7–9%). Основна міжнародна взаємодія МСП в Україні відбувається через EU4Business – кредитна лінія (через банки). Через міжнародні програми EU4Business–EBRD Credit Line українські підприємства можуть отримувати кредити (через українські банки–партнери) призначені для масштабування бізнесу, інвестицій у виробництво та експорт.

Аналізуючи переваги та недоліки кожного напрямку цифрового кредитування варто зазначити, що найвигідніші умови для малого та середнього бізнесу надає державна програма «Доступні кредити 5–7–9%», [1] оскільки значно нижчі ставки і великі обсяги фінансування. Онлайн-кредити від банків (ПриватБанк, ПУМБ) [2,3] характеризуються доступністю без застави та зручністю для швидкого доступу до коштів. Інші комерційні рішення через банківські бізнес-лінії (лише частково онлайн) також доступні, але їхні ставки вищі без участі держпрограм;

– блокчейн та смарт-контракти. Протягом 2022–2025 рр. в умовах соціально-економічних викликів, блокчейн-інструменти поступово почали застосовуватись для управління ланцюгами постачання, відновлення роботи

підприємств, онлайн-платежів та контролю за грантами та допомогою [4]. В рамках розвитку платформи «Дія» є реалізована можливість для бізнесів подавати заявки на державні послуги без необхідності особисто відвідувати державні установи. Одним із головних напрямів впровадження блокчейн-технологій стало використання смарт-контрактів для автоматизації багатьох адміністративних процесів, зокрема в сфері бізнесу та правової діяльності. Окрім цього, в платформах на основі блокчейн почали тестуватися електронні смарт-контракти для укладання договорів та угод, що дозволяло усунути необхідність у фізичному підписанні та перевірці документів. Платформа «Дія» запустила нові можливості для бізнесу, зокрема можливість реєстрації компанії через мобільний додаток і надання електронних підписів за допомогою технології блокчейн.

Наприклад, використання блокчейн для управління ланцюгами постачання може зменшити витрати на транспортування на 30%. З огляду на поточні досягнення, Україна має значний потенціал для розширення використання блокчейн та смарт-контрактів у бізнесі та державному управлінні [5]. До 2027 року очікується:

- широке використання смарт-контрактів у фінансовому секторі. МСП зможуть укладати угоди автоматично, без залучення третіх осіб, що знизить витрати та зменшить можливість для шахрайства;

- впровадження блокчейн у сфери логістики та агропромисловості. Блокчейн допоможе оптимізувати ланцюги постачання, покращити контроль за товарообігом і забезпечити прозорість;

- захист прав інтелектуальної власності. Використання блокчейн для реєстрації прав на інтелектуальну власність, щоб забезпечити їх незмінність і безпеку.

- автоматизація та аналітика за допомогою Big Data та штучний інтелект (далі – ШІ). МСБ може використовувати аналіз великих даних для точнішої оцінки ризиків, моніторингу фінансових потоків та прогнозування фінансових результатів. В умовах, коли ринок стає дедалі більш конкурентоспроможним, МСБ в Україні зможе значно посилити власні позиції за рахунок використання Big Data та ШІ. Впровадження таких технологій дозволить МСБ не тільки знижувати витрати, але й покращити точність прогнозів, а також створити більш персоналізовані продукти і послуги для клієнтів. З розвитком таких технологій, а також їх доступністю через хмарні платформи та SaaS-рішення, МСБ має доступ до потужних інструментів для розвитку та оптимізації власних операцій.

Україна активно впроваджує блокчейн та смарт-контракти в бізнес-процеси через платформу «Дія». Це дозволяє значно знизити витрати,

покращити прозорість та забезпечити більшу ефективність у сфері державного управління та бізнесу. Очікується, що в наступні роки ці технології будуть використовуватись все ширше, забезпечуючи Україну більш цифровим, прозорим і ефективним економічним середовищем. Впровадження блокчейн-технології та смарт-контрактів у бізнес процеси дозволяє не лише значно знизити витрати на фінансові операції та логістику, а й підвищити рівень прозорості та безпеки, автоматизуючи безліч рутинних і затратних процесів. В умовах повоєнного відновлення України, розвиток та інтеграція таких технологій можуть стати критичними для сталого розвитку малого та середнього бізнесу, підвищуючи його конкурентоспроможність на внутрішньому та міжнародному ринках.

Література

1. Фонд розвитку підприємництва. Програма «Доступні кредити 5–7–9%». Офіційний сайт. [Електронний ресурс]. URL: <https://bdf.gov.ua/programs/dostupni-kredyty-5-7-9/> (дата звернення: 23.02.2026).
2. ПриватБанк. Онлайн-кредитування для бізнесу: офіційний веб-сайт. URL: <https://privatbank.ua/business/online-credit> (дата звернення: 20.02.2026).
3. ПУМБ Кредит «всеБІЗНЕС»: офіційний веб-сайт. URL: <https://www.digital.pumb.ua/credit> (дата звернення: 20.02.2026).
4. Мацьків Г. The application of blockchain technology in enterprises: adoption and prospects. *f.k.d. Journal*. 2023. [PDF]. URL: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/download/3955/3753/16753>.
5. Ushenko, N. Development of digital infrastructure and blockchain in Ukraine's economy. *ON THE ISSUES, NVNGU*. 2023. [PDF]. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/48100/1/N_Ushenko_YVNGU_6_2023.pdf.

СУЧАСНІ ВАЖЕЛІ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

І. Б. Назаркевич, *д. е. н., професор, професор кафедри фінансового менеджменту, Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів, Україна*

В умовах повномасштабного збройного конфлікту національна економіка зазнає безпрецедентних екзогенних шоків: руйнування інфраструктури, розрив логістичних ланцюгів, вплив людського капіталу та стрімке падіння валового внутрішнього продукту. Головна проблема полягає у виникненні гігантського розриву між критично зростаючими потребами на

фінансування сектору оборони та недостатньою дохідною частиною бюджету.

За таких умов фінансова політика держави трансформується з інструменту забезпечення економічного зростання у механізм виживання. Уряд та центральний банк (ЦБ) постають перед складною дилемою: як акумулювати колосальні ресурси для військових потреб, не спровокувавши при цьому макроекономічний колапс у вигляді гіперінфляції та неконтрольованої девальвації національної валюти.

Для забезпечення стійкості економіки держава застосовує синхронізований комплекс інструментів, які дають змогу мобілізувати ресурси та абсорбувати надлишкові ризики (див. табл. 1).

Специфіка застосування цих важелів полягає у їхній взаємозалежності. Наприклад, неспроможність фіскальної політики зібрати достатньо податків або залучити міжнародну допомогу змушує ЦБ вдаватися до емісійного фінансування («друку грошей»), що миттєво запускає руйнівну спіраль «девальвація – інфляція». Тому ефективність політики визначається не окремими інструментами, а їх координацією.

Аналіз сучасного досвіду макрофінансового управління у воєнний час дає змогу сформулювати низку стратегічних рекомендацій для підтримки економічної стійкості:

- мінімізація монетизації дефіциту. Емісійне фінансування бюджету має залишатися виключно крайнім заходом раннього кризового реагування. Для уникнення інфляційного шоку уряд повинен фінансувати дефіцит через ринкові запозичення, пропонуючи адекватні (ринкові) ставки за військовими облігаціями;

- синхронізація фіскальної та монетарної політики. Дії уряду та центрального банку не повинні суперечити одна одній. Збільшення податкового навантаження має супроводжуватися виваженою процентною політикою, щоб не допустити надмірного пригнічення ділової активності;

- поступова лібералізація. Жорсткі адміністративні заходи (фіксований курс, заборона на рух капіталу) є дієвими лише в короткостроковій перспективі. Держава має розробляти та впроваджувати стратегії м'якого повернення до ринкових механізмів ціноутворення та курсоутворення для уникнення накопичення макроекономічних дисбалансів;

- підтримка інституційної довіри. Забезпечення прозорості використання бюджетних коштів є критично важливим для збереження ритмічності надходження грантів та кредитів від міжнародних партнерів, які де-факто утримують соціальну сферу воюючої держави.

Таблиця 1. Основні важелі фінансової політики держави

Напрямок політики	Ключові інструменти	Цільовий механізм дії
Фіскальна (бюджетно-податкова)	Секвестр та пріоритезація видатків	Зупинка некритичних капітальних інвестицій; концентрація 100% внутрішніх доходів на обороні.
	Податкова адаптація	Тимчасові пільги на початку війни для збереження бізнесу з подальшим поверненням до жорсткого адміністрування для наповнення бюджету.
Монетарна (грошово-кредитна)	Регулювання облікової ставки	Забезпечення позитивної реальної дохідності гривневих активів для стримування інфляційних очікувань та відтоку капіталу.
	Валютні обмеження та курсовий режим	Фіксація курсу (як «номінальний якір») на початку шоку; обмеження вивозу капіталу; поступовий перехід до керованої гнучкості.
	Стерилізація ліквідності	Використання депозитних сертифікатів та підвищення норм резервування для зв'язування надлишкової грошової маси в банках.
Боргова та зовнішньоекономічна	Внутрішні військові облігації (ОВДП)	Мобілізація заощаджень населення та бізнесу для неемісійного покриття бюджетного дефіциту.
	Міжнародна макрофінансова допомога	Залучення грантів та пільгових кредитів для фінансування соціальних видатків без мультиплікації інфляції.

Джерело: розроблено автором

Таким чином, сучасна фінансова політика в умовах війни вимагає гнучкого балансування між двома крайнощами: необхідністю масштабного фінансування оборонного сектору та недопущенням макроекономічного колапсу (гіперінфляції та девальвації). Ефективність застосування фінансових важелів безпосередньо залежить від рівня інституційної спроможності держави, узгодженості дій уряду та центрального банку, а також обсягів систематичної міжнародної підтримки. Тільки синергія фіскальних, монетарних та зовнішніх боргових інструментів дозволяє зберегти економічну основу для перемоги та забезпечити стійкий фундамент для повоєнного відновлення.

ВПЛИВ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ НА ПОВЕДІНКОВІ ЗМІНИ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ У СФЕРІ ОСОБИСТИХ ФІНАНСІВ

Я. С. Олексашенко, здобувач першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Полтавський державний аграрний
університет, м. Полтава, Україна
Науковий керівник – Л. М. Капасва,
к. е. н, доцент, професор кафедри фінансів,
економічних досліджень і туризму,
Полтавський державний аграрний
університет, м. Полтава, Україна

У сучасному світі, де фінанси проникають у всі сфери життя, обізнаність у питаннях управління грошима стає необхідною компетенцією для кожного. Високий рівень фінансової грамотності дозволяє громадянам приймати усвідомлені рішення щодо витрат, заощаджень, інвестування та кредитування, що безпосередньо впливає на їхній добробут і фінансову безпеку.

Фінансова грамотність – це здатність людини розуміти фінансові процеси, раціонально управляти доходами та витратами, користуватися фінансовими продуктами, приймати обґрунтовані економічні рішення з урахуванням ризиків і можливостей, а також забезпечувати стабільний фінансовий стан і розвиток свого добробуту в умовах постійних змін економічного середовища [1].

Фінансову грамотність можна визначити як здатність приймати обґрунтовані рішення та ефективно діяти у питаннях управління фінансами для досягнення життєвих цілей у теперішньому та майбутньому.

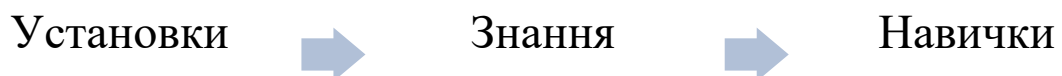

Рисунок 1. Основні складові фінансової грамотності

Установки формують основу фінансової культури та поведінки, починаючи з планування сімейного бюджету і вироблення стратегії досягнення фінансових цілей.

Знання включають розуміння принципів функціонування фінансового ринку, діяльності фінансових інститутів і інструментів, базову юридичну та податкову грамотність, знання термінів (ризик, прибутковість, інфляція,

дисконтування) і відмінностей між готівковими та безготівковими платежами.

Навички передбачають вміння аналізувати фінансові документи, порівнювати пропозиції різних установ, відстоювати свої права, а також знаходити та оцінювати інформацію про фінансовий ринок [2, ст. 225].

Фінансова грамотність має безпосередній вплив на поведінкові зміни громадян, оскільки дає їм змогу приймати більш обґрунтовані та раціональні рішення щодо фінансових аспектів їхнього життя. Люди з високим рівнем фінансової грамотності здатні ефективно управляти своїми доходами та витратами, що знижує ймовірність боргової залежності та підвищує економічну стабільність сімей. Такі громадяни краще планують свій бюджет, більш свідомо ставляться до заощаджень та інвестування, що позитивно впливає на їх фінансовий добробут.

Одним із основних аспектів впливу фінансової грамотності є змінена споживацька поведінка. Люди з базовими знаннями фінансових принципів більше схильні до розумного планування своїх витрат. Вони зменшують непотрібні покупки та орієнтуються на довгострокові фінансові цілі. Такі зміни ведуть до зростання заощаджень, а також до розумного вибору фінансових продуктів, таких як кредити, депозити чи інвестиції, оскільки ці особи здатні оцінити не лише вигоди, а й ризики, які вони можуть нести.

Фінансова грамотність також сприяє змінам у поведінці в контексті інвестування. Люди, які володіють фінансовими знаннями, з більшою ймовірністю будуть інвестувати у різні фінансові інструменти, намагаючись збільшити свій капітал, замість того, щоб просто зберігати кошти в банку. Це дозволяє їм збільшувати свої фінансові ресурси в довгостроковій перспективі, знижуючи рівень залежності від нестабільних джерел доходу.

В умовах постійних змін економічного середовища та швидких технологічних змін важливою складовою стабільного фінансового розвитку є підвищення рівня фінансової грамотності. Громадяни, які володіють основами фінансової грамотності, можуть не лише приймати зважені рішення щодо своїх витрат, але й оптимізувати заощадження та ефективно інвестувати.

У цьому контексті банки та фінансові установи, такі як ПУМБ, відіграють важливу роль, пропонуючи освітні програми, що допомагають людям набути необхідних знань і навичок. Вебінари, лекції та інші ініціативи дозволяють громадянам отримати практичні поради щодо управління фінансами, що прямо впливає на їхні фінансові рішення та загальний добробут [3].

Отже, підвищення фінансової грамотності є ключовим фактором, що сприяє позитивним змінам у поведінці громадян у сфері особистих фінансів. Освітні програми, які організовують фінансові установи, допомагають людям не тільки здобувати необхідні знання, але й застосовувати їх на практиці для ефективного управління фінансами, зменшення фінансових ризиків та досягнення стабільного економічного добробуту. В результаті, громадяни стають більш свідомими у своїх фінансових рішеннях, що веде до зростання їхньої фінансової безпеки та стабільності в умовах змінного економічного середовища.

Література

1. Дорошенко Н. О., Романів В. В. Фінансова грамотність населення України. Ефективна економіка. 2018. №11. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6682>. DOI: 10.32702/2307–2105–2018.11.79 (дата звернення: 18.11.2025).
2. Притула А. І., Крекотень І. М. Проблеми, сучасний стан та напрями підвищення інформаційного забезпечення фінансово-економічної обізнаності населення. Фінансова політика та забезпечення економічної стабільності держави: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції, 3 груд. 2013 р. Полтава: ПолтНТУ, 2013. С. 224-227.
3. Фінансова грамотність: головні правила управління грошима. ПУМБ. URL: <https://about.pumb.ua/presscenter/notifications/item/7644-fnansova-gramotnstj-golovn-pravila-upravlnnya-gros> (дата звернення: 18.11.2025).

РОЛЬ ДОВІРИ У ФІНАНСОВОМУ ОЗДОРОВЛЕННІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

*Д. О. Ольшевський, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Київський національний університет імені
Тараса Шевченка, м. Київ, Україна*
Науковий керівник – О. П. Нестеренко,
*д. е. н., професор кафедри економічної теорії,
макро- і мікроекономіки,
Київський національний університет імені
Тараса Шевченка, м. Київ, Україна*

Категорія довіри в економічній науці постає як складне феноменологічне утворення, що поєднує психологічні, соціологічні та інституційні аспекти взаємодії суб'єктів господарювання. За теорією інституціональної економіки, розробленою Дугласом Нортон, довіра знижує транзакційні витрати та сприяє ефективному функціонуванню ринків. У

контексті фінансового оздоровлення, довіра є каталізатором для мобілізації ресурсів: вона стимулює депозити в банках, інвестиції в реальний сектор та підтримку реформ [1].

У фінансовій площині довіра постає ключовою передумовою макроекономічної стійкості, що, за оцінками Міжнародного валютного фонду, є критично важливим для України після 2022 року [2]. Вітчизняний досвід подолання наслідків фінансових потрясінь 2008–2009 та 2014–2015 років переконливо доводить: нестача суспільної довіри неминуче спричиняє масове вилучення вкладів, скорочення обсягів надання позик та стрімке банкрутство установ. Відтак, довіра перетворюється на повноцінний економічний капітал.

Світові тенденції розвитку підтверджують зростання її ваги у запровадженні державних перетворень після криз: згідно з результатами міжнародних вимірювань 2025 року, підприємницьке середовище здобуває 62% довіри, суттєво випереджаючи урядові установи з показником у 52% [3]. Це підкреслює нагальну необхідність розбудови державно–приватного партнерства. За умов значних воєнних руйнувань саме рівень довіри до державних боргових зобов'язань та залученої зовнішньої підтримки остаточно визначає успішність програм відродження національного господарства.

Вітчизняна фінансова система зазнала тиску: активи скоротилися, ризики неповернення позик зросли. Національний банк України стабілізував ситуацію завдяки грошово-кредитній політиці, проте суспільна довіра знизилася через війну. Дослідження доводять негативний вплив конфлікту на довіру до установ, особливо у прифронтових областях [4]. Макрофінансова підтримка від Міжнародного валютного фонду та Світового банку з лютого 2022 року сягнула 88,2 мільярда доларів, однак її дієвість залежить від внутрішньої довіри. Фінансове оздоровлення ускладнюється браком довіри надавачів капіталу: за даними досліджень 2026 року, громадяни обирають установи на основі раціональності, цифрових рішень та довіри, а воєнні ризики посилюють сумніви щодо державних запозичень. Брак довіри гальмує залучення допомоги, оскільки Європейський Союз та Міжнародний валютний фонд вимагають відкритості розподілу коштів. Оцінка стійкості за десятибальною шкалою виявляє залежність між ризиками та довірою: масові банкрутства 2014–2016 років ускладнили кредитування виробничої галузі. Прихована господарська діяльність, що перевищує 30% внутрішнього валового продукту, руйнує довіру через ухилення від сплати податків.

Залучення категорії довіри до фінансового оздоровлення економіки є нагальним через її функцію рушія капіталовкладень та стабілізатора ринків.

Без довіри державні перетворення (зокрема програми Фонду відновлення України) стикаються з опором: надавачі капіталу уникають ризиків, а домогосподарства відхиляють використання фінансових інструментів. Світовий досвід антикризового управління в Європейському Союзі після 2008 року доводить, що заходи з відновлення довіри (гарантії вкладів, відкритість звітності) підвищують стійкість сектору на 20–30%. В Україні подібні інструменти Національного банку мали позитивний ефект, потребуючи макроекономічного розширення. За даними Світового банку, залучення приватних капіталовкладень неможливе без довіри до державних установ [5]. Цільовий фонд підтримки та відбудови України, створений у 2022 році, завдяки відкритому управлінню вже мобілізував 2,4 мільярда доларів. Водночас програма розширеного фінансування Міжнародного валютного фонду обсягом 15,6 мільярда доларів з 2023 року вимагає посилення антикорупційних заходів задля відновлення довіри [2].

У банківській галузі довіра забезпечує непохитність вкладів. Міжнародні дослідження розвитку приватного підприємництва свідчать, що суспільна прихильність до підприємців, яка невпинно зростає з 2021 року, є визначальною для економічного відродження. За висновками організацій економічного співробітництва, міцні соціальні зв'язки дозволяють долати наслідки зумовленого війною зубожіння та забезпечують загальну стійкість. Натомість брак довіри загрожує провалом державних перетворень, зокрема через розсосередження влади. Це безпосередньо посилює нестачу коштів державного кошторису: у 2025 році зафіксоване зростання недовіри до урядових установ на 11% критично ускладнює залучення запозичень [3]. Впровадження світових тенденцій, таких як екологічно орієнтовані фінанси чи цифрові технології розподіленого реєстру, цілковито спирається на базову довіру. Нагальність посилюється тим, що фінансова обізнаність менше 40% населення провокує панічні настрої та блокує процеси кредитування інфраструктури. Геополітично довіра стає інструментом національної безпеки, тоді як непрозоре оздоровлення банків спричиняє тінізацію. Отже, забезпечення довіри є безальтернативною вимогою успіху всіх перетворень.

У 2022–2024 роках довіра визначила успіх міждержавної співпраці: Світовий банк через цільові фонди мобілізував 8,5 мільярда доларів під фінансові поруки Японії [5]. Наглядова програма Міжнародного валютного фонду 2022 року заклала підґрунтя механізму розширеного фінансування [2]. Водночас руйнування довіри спричинило торговельні втрати сусідніх держав. Європейський досвід після 2008 року доводить, що довіра відновлюється завдяки відкритим перетворенням, а звіти закордонних

наглядних установ підтверджують критичну залежність зовнішньої підтримки від суспільної довіри.

Економічне оздоровлення вимагає всеохопного державного підходу до формування довіри. На макроекономічному рівні нагальною є міждержавна співпраця та суворе протидія зловживанням. На мікроекономічному – розгортання відкритих систем звітності, посилення нагляду Національного банку України та закріплення гарантій вкладів. Зазначені управлінські дії перетворюють довіру на запоруку безпеки і сталого зростання.

Література

1. Storonyanska, I., Hrynychshyn, I., Dub, A., & Prokopyuk, A. (2022). Trust as a catalyst of economic growth: A national and regional breakdown. *Sustainability*, 14(22), Article 15168. doi.org/10.3390/su142215168.
2. International Monetary Fund. European Dept. (2025). Ukraine: Eighth Review... (IMF Staff Country Reports 2025, 156). doi.org/10.5089/9798229014861.002.
3. Edelman Trust Institute. (2025). 2025 Edelman Trust Barometer: Trust and the Crisis of Grievance. edelman.com/sites/g/files/aatuss191/files/2025-01/2025%20Edelman%20Trust%20Barometer_Final.pdf.
4. Hoch, G., Kesternich, I., & Smith, J. (2025). Conflict and social capital: Evidence from the Russian War against Ukraine. *Journal of Comparative Economics*. Advance online publication. doi.org/10.1016/j.jce.2025.01.003.
5. World Bank. (2026). Ukraine fifth rapid damage and needs assessment (RDNA5), February 2022 – December 2025. World Bank Group. hdl.handle.net/10986/44369.

ВИКЛИКИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ МАЙБУТНІХ ПРАВИЛ ЄС У СФЕРІ АКЦИЗНОГО ОПОДАТКУВАННЯ ТЮТЮНОВИХ ТА НІКОТИНОВІСНИХ ВИРОБІВ

О. В. Прохорович, здобувач *третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, Державний торговельно-економічний університет, м.Київ, Україна*

В. Д. Макогон, *д.е.н., професор, професор кафедри фінансів, Державний торговельно-економічний університет, м.Київ, Україна*

З метою перегляду мінімальних в Європейському Союзі (далі – ЄС) ставок акцизного податку на сигарети та інші традиційні тютюнові вироби, які не переглядалися з 2011 р., а також зважаючи на появу та поширення новітньої продукції для споживання нікотину, Європейська Комісія

розробила Пропозицію щодо Директиви Ради ЄС «Про структуру і ставки акцизів, що застосовуються до тютюнових виробів та супутньої продукції (нова редакція)» (далі – Пропозиція) [1]. У документі представлено зміни правил акцизного оподаткування, які мають вступити в дію з 1 січня 2028 р., а деякі з них – у 2029–2032 рр.

Запропоновано перегляд розміру мінімальних ставок акцизного податку і підходу до їх встановлення. Зокрема, мінімальний акциз на сигарети з 2028 р. має зрости до 215 євро за тис шт (сьогодні він становить 90 євро за тис шт) та буде коригуватися на індекс рівня цін. Отже, що єдину в ЄС мінімальну ставку замінять її національні аналоги, при визначенні яких буде враховуватися економічна ситуація у країнах шляхом коригування базової ставки на індекс рівня цін (Price Level Index, PLI) країн. PLI розраховується Євростатом. 2/3 від розміру ставки податку буде фіксованим, а 1/3 – коригуватиметься на основі паритету купівельної спроможності країн.

Наприклад, враховуючи PLI за 2024 р., для Болгарії мінімальний акциз на сигарети буде становити 186,1 євро за тис шт. Натомість у Данії цей акциз дорівнюватиме 245,9 євро за тис шт.

Підвищення податку торкнеться також інших традиційних тютюнових виробів, а також будуть запровадженні європейські правила оподаткування новітньої продукції – тютюну для нагрівання, рідин для електронних сигарет, нікотинових подушечок (паучів) тощо.

Сьогодні триває дискусія навколо зазначених нових правил, в ході якої було висловлено низку серйозних застережень щодо імплементації вимог, які стосуються як сигарет, а так і інших тютюнових та нікотиновмісних виробів.

Зокрема, Португалія офіційно оголосила про заперечення до Пропозиції щодо різкого підвищення мінімального акцизу на сигарети, застерігаючи, що ініційовані зміни можуть коштувати країні до 1,5 млрд євро втрачених доходів. Очікується, що ціна пачки сигарет у Португалії зросте на 1,22 євро [2]. Греція запропонувала знайти компроміси стосовно розміру мінімального акцизу на сигарети для уникнення розширення нелегального тютюнового ринку [3].

У ході обговорень Пропозиції експерти та європарламентарі висловили занепокоєння щодо того, що ініціативи Європейської Комісії не враховують їх можливі економічні та соціальні наслідки щодо поширення організованої злочинності, зниження зайнятості населення та виробництва.

ЄС є вразливим до контрабанди сигарет через кордони з країнами, які не є членами ЄС. Насамперед йдеться про Білорусь. Засилля повітряних куль із контрабандним товаром, що перетинали кордон Білорусі та Литви, викликало хаос в аеропортах. Ці інциденти вказують на стійкі контрабандні

мережі, які мають підтримку державних органів Білорусі. Літаючи на висоті понад 10 км, повітряні кулі стали дуже численними наприкінці жовтня 2025 р., зумовивши призупинення роботи декількох аеропортів в ЄС [4].

Taxpayers Association of Europe висловила думку, що практика акцизного оподаткування тютюну для нагрівання за нижчими ставками, ніж сигарет, яка застосовується в країнах ЄС, має зберегтися. На відміну від електронних сигарет, які імпортуються в ЄС, тютюн для нагрівання виготовляються в європейських країнах. Диференціація ставок акцизу на тютюн для нагрівання та сигарети сприяє уникненню додаткових лазівок через взаємозамінність продукції та забезпечує передбачуваність для національних бюджетів [5].

Голова Генерального директорату з питань оподаткування та митного союзу (DG TAXUD) Марія Єлена Скоппіо вважає, що електронні сигарети приваблюють молодих людей, створюючи ризики для сфери охорони здоров'я. Проте ініціативи Єврокомісії враховують не лише медичні аспекти, а й потребу усунення перекосів на внутрішньому ринку ЄС. Наразі рідини для е-сигарет не підлягають спільному європейському оподаткуванню, а країни ЄС застосовують різні підходи у зазначеній сфері. Гармонізація акцизу сприятиме підвищенню ефективності політики регулювання цього ринку [6].

Єврокомісар Вопке Гукстра зазначає, що Пропозиція передбачає нові вимоги ЄС щодо оподаткування нікотинових паучів. Обов'язкове застосування відповідного акцизу має фундаментальне значення, оскільки його наслідком стане підвищення цін, а отже ці вироби стануть менш доступними. Сьогодні нікотинові паучі є відносно недорогими в ЄС [7]. Утім, надмірне податкове навантаження та жорсткі заборони можуть підривати зусилля для досягнення цілей у сфері охорони здоров'я, створювати торговельні бар'єри і призводити до розвитку нелегальних ринків підакцизних товарів. Імовірно, що за підсумками дискусії в Раді ЄС низку положень Пропозиції буде переглянуто та пом'якшено.

Література:

1. Proposal for a COUNCIL DIRECTIVE on the structure and rates of excise duty applied to tobacco and tobacco related products (recast). 16.7.2025. COM(2025) 580. URL: https://taxation-customs.ec.europa.eu/document/download/420ebf11-933d-46c0-8915-5a306c6bcb47_en?filename=COM_2025_580_1_EN_ACT_part1_v7.pdf.
2. Portugal Latest to Reject EU Tobacco Tax Hike Proposal. URL: <https://tobaccoreporter.com/2025/08/04/portugal-latest-to-reject-eu-tobacco-tax-hike-proposal/>.

3. Greece cautious on new smoking taxation. URL: <https://www.ekathimerini.com/economy/1283715/greece-cautious-on-new-smoking-taxation/>.

4. Experts and MEPs express concerns for the revised Tobacco Excise Directive (TED). URL: <https://www.eureporter.co/politics/european-parliament-2/2025/11/27/experts-and-meps-express-concerns-for-the-revised-tobacco-excise-directive-ted/>.

5. Revision of the Tobacco Excise Tax Directive (TED) – take concerns seriously. TAE calls for revision and valid regulatory impact assessment. URL: <https://www.taxpayers-europe.org/information/press/149-revision-of-the-tobacco-excise-tax-directive-ted-ted-take-concerns-seriously-tae-calls-for-revision-and-valid-regulatory-impact-assessment.html>.

6. Single market, public health, risk of illicit trade: European Parliament questions EU tobacco tax reform. URL: <https://www.eunews.it/en/2025/11/20/single-market-public-health-risk-of-illicit-trade-european-parliament-questions-eu-tobacco-tax-reform/>.

7. EU Commission faces rising pressure to tax vapes and nicotine pouches URL: <https://www.euronews.com/my-europe/2025/06/02/eu-commission-faces-rising-pressure-to-tax-vapes-and-nicotine-pouches>.

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ РИНКУ ЦІЛЬОВОГО КАПІТАЛУ В УКРАЇНІ

*Б. І. Пшик, д. е. н., професор кафедри
фінансових технологій та консалтингу,
Львівський національний університет імені
Івана Франка, м. Львів, Україна*

*В. В. Блакита, здобувач першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Львівський національний університет імені
Івана Франка, м. Львів, Україна*

В сучасних економічних умовах ефективне функціонування держави забезпечується шляхом стабільного розвитку гуманітарної сфери, метою розвитку якої є зростання якості життя населення, що передбачає не лише споживання матеріальних благ та послуг, але і задоволення духовних потреб, поліпшення стану здоров'я, зростання тривалості життя населення. При хронічній нестачі бюджетних ресурсів оптимальним для організацій гуманітарної сфери вбачається шлях більш активно формувати та використовувати позабюджетні джерела фінансових ресурсів, зокрема цільовий капітал на базі створення ендавмент-фондів [1, с. 2].

Як свідчить світовий досвід, механізми організації та функціонування цільового капіталу переконливо довели і засвідчили свою ефективність у забезпеченні фінансування впродовж тривалого часу значних освітніх, наукових, культурних програм. Тому на сьогодні, особливо в період фінансової нестабільності та з огляду на необхідність і перспективи

повоєнної відбудови вітчизняної економіки, постала потреба в активізації створення ендавмент-фондів і формування на цій основі ринку цільового капіталу в Україні.

Незважаючи на поширення цільового капіталу в провідних країнах світу, в Україні механізм не набув популярності і має поодинокий характер. Так, наприклад, у сфері вищої освіти, лише при декількох ЗВО функціонують ендавмент-фонди, зокрема – Інституті міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Сумському державному університеті, Національному університеті «Києво-Могилянська академія», Українському католицькому університеті та ще декількох. А обсяги активів цих фондів залишаються незначними порівняно з їх зарубіжними аналогами, що не дає підстав розглядати їх як реальне джерело фінансування власного розвитку. Як бачимо, Україна суттєво відстає від означеного процесу у зарубіжних країнах, оскільки створення таких фондів, радше їх прообразів, тільки розпочинається.

Основна проблема полягає в складності залучення пожертвувань до ендавмент-фондів, яка посилюється й слабким бажанням участі фізичних та юридичних осіб здійснювати внески на розвиток зазначених вище напрямів. Так, за даними Всесвітнього рейтингу благодійності, опублікованого британською організацією CAF, в Україні спостерігається розвиток культури благодійності, особливо в останні роки. Станом на початок 2024 року Україна – це єдина європейська країна, яка посідає 7 місце Всесвітньому рейтингу благодійності, піднявшись з 20 місця у 2021 році і 103 місця у 2014 році. Така ситуація пояснюється активною підтримкою Збройних сил України з боку населення [2].

Насамперед вважаємо, що в Україні на даний час до кінця ще не сформовано культуру благодійності, яка є ще досить новою для нашої держави. Відтак з метою популяризації ендавмент-фондів та формування ринку цільового капіталу в Україні, на нашу думку, необхідно здійснити такі заходи: визначити цільову аудиторію для пропагування умов та порядку участі у функціонуванні ендавмент-фондів, а також розробити методичні рекомендації щодо проведення заходів для кожної з цільових груп; запровадити порядок широкого інформування цільових груп про їх можливості на ринку цільового капіталу; забезпечити підготовку, видання і розповсюдження спеціального видання про функціонування ендавмент-фондів; започаткувати низку інформаційних заходів з метою популяризації діяльності ендавмент-фондів та ліквідації можливої недовіри до них, забезпечити висвітлення актуальних питань цієї проблеми в засобах масової інформації.

Наступною є проблема забезпечення транспарентності та контролю за діяльністю ендавмент-фондів. Некомерційні організації повинні не тільки чітко декларувати ті напрямки, на які будуть використані кошти благодійників, але й дотримуватись у своїй фінансовій політиці принципів прозорості, що дасть можливість інвесторам бути впевненими у їх цільовому використанні. При цьому слід розробити відповідні механізми висвітлення інформації про результати інвестиційної діяльності ендавмент-фондів та забезпечення їх доступності для широкого кола зацікавлених осіб у засобах масової інформації та статистичних виданнях.

Ще одною важливою проблемою, яка потребує негайного вирішення – оподаткування доходів від цільового капіталу. У зарубіжній практиці широко застосовується низка таких податкових механізмів [3]: звільнення від оподаткування прибутку та місцевих податків доходів від розміщення цільового капіталу у довгострокові фінансові інструменти та фінансових надходжень від благодійників за умови їх подальшого спрямування на статутні цілі; запровадження практики випуску некомерційними організаціями боргових цінних паперів (облігацій із змінною і фіксованою ставками), держателі яких звільняються від податку на прибуток за отриманими доходами; встановлення пільгового режиму оподаткування на доходи банків та інших фінансово-кредитних установ, які забезпечують виконання функцій з управління активами ендавмент-фондів та інші. Тому у податкове законодавство слід включити відповідні статті, які б стимулювали діяльність ендавмент-фондів та їхніх донорів.

Існує також низка інших проблем, які стримують процеси формування ринку цільового капіталу в Україні: недостатність досвіду щодо створення подібних фондів та управління їх діяльністю; значні людські, часові і фінансові витрати на ведення роботи із залучення потенційних донорів для формування капіталу фонду в належних обсягах; недосконалість та незавершеність законодавчого регулювання процесу управління цільовим капіталом; відсутність стабільних економічних умов та належної інфраструктури для розвитку ендавмент-фондів; а також фінансових продуктів, адаптованих для потреб фондів щодо формування фінансових ресурсів та їх ефективного інвестування в ринкові активи тощо.

Загалом, наявна ситуація свідчить про неготовність українського суспільства повною мірою сприйняти ендавмент-фонди та оцінити ту роль, яку вони можуть відіграти у процесах економічного розвитку та вирішення широкого кола соціальних проблем в країні на базі зміцнення фінансового потенціалу некомерційних організацій, які функціонують у різноманітних сферах суспільної діяльності.

Усі шляхи вирішення наведених вище проблем будуть реальними лише за рахунок прийняття Закону України «Про порядок формування та використання цільового капіталу некомерційних організацій», який повинен регламентувати цілі, напрями, відносини у сфері цільового капіталу, порядок його формування та використання, права жертводавців, вимоги до власників ендавментів та органів управління ними, особливості довірчого управління та інвестування коштів у ринкові активи, а також механізми контролю за цими процесами. Саме цей документ створить стартові умови для розвитку ринку цільового капіталу у нашій державі, оскільки в діючому законодавстві ці питання не набули належного розвитку.

Ринок цільового капіталу в нашій країні перебуває у зародковому стані, однак, разом з тим, у майбутньому може накопичити колосальний потенціал для зростання. Наведені вище підходи до формування ринку цільового капіталу будуть виправданими лише в тому випадку, коли ця сфера займе одне з провідних місць у перспективній державній фінансовій політиці, що дозволить посилити роль ендавмент-фондів у забезпеченні сталого економічного зростання.

Література

1. Рябков К., Покідіна В. Ендавмент у вищій освіті: світова практика і українське сьогодні. Популярна економіка: ціна держави. 2015. №34. 18 с. URL: http://old.cost.ua/files/endowment_report_2015-11-20-final.pdf.
2. World Giving Index 2024. Global trends in generosity. CAF. London. 2025. 21 p. URL: https://www.cafonline.org/docs/default-source/inside-giving/wgi/wgi_2024_report.pdf
3. Адамик М.С. Сутність, ознаки та сфера функціонування ринку цільового капіталу. Ефективна економіка. 2023. №9. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/2192>.

РОЗВИТОК АГРАРНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА У КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Т. М. Ратошнюк, к. е. н., с. н. с., провідна наукова співробітниця,

Інститут сільського господарства Полісся НААН України, м. Житомир, Україна

В. В. Ратошнюк, науковий співробітник,
Інститут сільського господарства Полісся НААН України, м. Житомир, Україна

В. І. Ратошнюк, д. с.—г. н., с. н. с.,
заступник директора з науково-інноваційної діяльності,

Інститут сільського господарства Полісся НААН України, м. Житомир, Україна

Стратегічним орієнтиром розвитку аграрного підприємництва та підвищення ефективності функціонування агропромислових формувань є забезпечення завершеності циклу виробництва і реалізації готової продукції. Особливого значення це набуває у сфері агропромислового виробництва, результати якого визначають розвиток взаємопов'язаних галузей національної економіки, рівень продовольчої безпеки держави та соціально-економічний добробут населення. В умовах поглиблення євроінтеграційних процесів актуалізується необхідність формування нових підходів до аграрної політики, спрямованої на забезпечення конкурентоспроможності аграрного сектору, пріоритетність розвитку галузей сільського господарства, докорінну перебудову економічних, соціальних і правових відносин в аграрній сфері, утвердження свободи підприємництва та добросовісної конкуренції.

Європейський досвід регіонального розвитку свідчить, що ключовою цільовою орієнтацією є забезпечення конкурентоспроможності окремих регіонів, від якої залежить загальна конкурентоспроможність економіки на світовому ринку. Така конкурентоспроможність формується на основі ефективного використання інвестиційних та інноваційних ресурсів, розвитку електронної комерції, швидкої адаптації до новітніх технологій, підвищення продуктивності праці та впровадження інтелектуалізованих форм управління виробництвом. У цьому контексті аграрне підприємництво виступає важливим чинником модернізації економіки та інтеграції України до європейського економічного простору.

Проблематика розвитку підприємництва традиційно перебуває у центрі уваги науковців різних економічних шкіл. Підприємництво розглядається як система особливих функцій, спрямованих на вдосконалення господарського

механізму, постійне оновлення економічних процесів, формування інноваційного середовища діяльності суб'єктів господарювання. Саме інноваційна спрямованість підприємництва визначає його роль у трансформації економіки та підвищенні її адаптивності до викликів глобалізації.

Сучасні дослідження засвідчують, що розвиток аграрного підприємництва повинен ґрунтуватися на раціональному розміщенні галузей національної економіки з урахуванням природно-кліматичних умов України, диверсифікації виробництва, поглибленні спеціалізації, кооперації та інтеграції агропромислової діяльності. Особливого значення набуває ефективне використання землі, трудових ресурсів і засобів виробництва, впровадження економічних методів господарювання, ресурсозберігаючих та еколого–енергозберігаючих технологій, а також розв'язання соціально–економічних проблем сільських територій.

Розвиток підприємництва сприяє раціоналізації національної економіки, підвищенню її конкурентоспроможності, ефективному використанню наявних ресурсів та повнішій реалізації людського потенціалу. Водночас підприємництво є складною формою економічної діяльності, що потребує значних організаційних, фінансових і управлінських зусиль. Проте його внесок у соціально–економічний прогрес є беззаперечним, оскільки саме підприємницька ініціатива забезпечує інноваційний розвиток виробництва, підвищення продуктивності праці та формування нових ринкових ніш.

Суб'єктами аграрного підприємництва виступають сільськогосподарські підприємства різних форм власності, фермерські господарства, кооперативи, господарські товариства, приватні формування та державні підприємства. Їх діяльність орієнтована на задоволення економічних інтересів через ефективне використання праці, ресурсів та підприємницьких здібностей.

Євроінтеграційний розвиток аграрної сфери України супроводжується появою нових механізмів взаємодії між суб'єктами господарювання, зростанням їх взаємозалежності у сфері розподілу та використання ресурсів. Це обумовлює необхідність узгодження економічних інтересів усіх учасників інтеграційних процесів та формування ефективних організаційно–економічних моделей співпраці.

У сучасних умовах найбільш поширеними формами інтеграції є кооперативні, асоціативні та корпоративні об'єднання. Кооперативні форми відіграють важливу роль у консолідації діяльності особистих селянських і фермерських господарств, забезпечуючи їм доступ до ресурсів, технологій та

ринків збуту. Асоціативні об'єднання сприяють координації діяльності різних за розміром підприємств, а корпоративні структури забезпечують концентрацію капіталу та управлінських функцій у межах великих агропромислових формувань.

Успішне функціонування інтеграційних формувань можливе за умови удосконалення економічних взаємовідносин між їх учасниками. Ключовим елементом таких відносин є механізм отримання синергетичного ефекту від спільної діяльності, що проявляється у максимізації прибутку при мінімальних затратах.

На основі проведеного аналізу обґрунтовано методичний підхід до формування системи кооперативно-інтеграційних взаємовідносин, який передбачає поетапне визначення оптимальної форми інтеграції залежно від характеру виробничо-економічних зв'язків між суб'єктами господарювання.

Перший етап полягає в оцінюванні тісноти виробничо-економічних зв'язків між суб'єктами, що дозволяє виділити м'які (договірні) та жорсткі (силові) типи взаємодії. Другий етап передбачає вибір способу оформлення відносин на основі аналізу мотиваційних, організаційних і технологічних факторів. Третій етап спрямований на дослідження параметрів організаційно-економічного механізму обраної форми інтеграції, зокрема структури власності, системи управління виробництвом, розподільних відносин і замкнутості виробничого циклу. Четвертий етап включає виявлення сильних і слабких сторін обраної форми взаємодії та оцінку можливих наслідків її реалізації.

Запропонований підхід має рекомендаційний характер і може бути використаний для підвищення ефективності взаємодії суб'єктів аграрного підприємництва шляхом своєчасного виявлення суперечностей та координації спільних дій.

Незважаючи на позитивні тенденції, на шляху розвитку аграрного підприємництва в Україні існують певні перешкоди. Серед них – недостатній рівень первинного капіталу потенційних підприємців, обмеженість матеріально-технічної бази, недосконалість правового захисту прав власності, розпорядження майном і розподілу доходів. Також актуальною залишається проблема недостатнього теоретичного обґрунтування трансформації відносин власності в умовах євроінтеграції, що потребує подальших наукових досліджень та розробки методологічних підходів до формування ефективних підприємницьких структур.

Створення агропромислових об'єднань сприяє концентрації земельних ресурсів, раціональному розміщенню виробництва, удосконаленню організації території та наближенню джерел сировини до місць її переробки,

що дозволяє ефективніше використовувати сучасну техніку, покращувати меліоративний стан земель, розвивати селекційну роботу та підвищувати врожайність сільськогосподарських культур. У межах об'єднань забезпечується можливість перерозподілу основних фондів і трудових ресурсів між підприємствами, що підвищує ефективність їх використання та сприяє зростанню обсягів виробництва й поліпшенню якості продукції.

Отже, розвиток аграрного підприємництва в умовах євроінтеграції є важливим чинником модернізації національної економіки та забезпечення продовольчої безпеки держави. Ефективність цього процесу значною мірою залежить від рівня розвитку інтеграційних механізмів, здатності суб'єктів господарювання до кооперації та узгодження економічних інтересів. Запропонований науково–методичний підхід до формування кооперативно-інтеграційних взаємовідносин дозволяє обґрунтовано обирати організаційні форми інтеграції, враховуючи характер виробничо-економічних зв'язків і вплив структуроутворюючих та функціональних факторів.

Література

1. Національна парадигма сталого розвитку України /За заг. ред. акад. НАН України, Б.Є. Патона. К.: Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2012. 72 с.
2. Ратошнюк Т.М., Капітула Л.Л., Мартинюк М.А. Роль аграрного підприємництва у розвитку національної економіки України в умовах євроінтеграції. Аграрна політика Європейського Союзу: виклики та перспективи: монографія / за ред. Т.О. Зіновчук. Київ: «Центр учбової літератури», 2019. С. 391–402.

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ: ТРАНСФОРМАЦІЯ ДОХОДІВ, ВИДАТКІВ ТА БЮДЖЕТНИХ ПРІОРИТЕТІВ

Д. С. Режко, здобувач третього (освітньо–наукового) рівня вищої освіти,

Український державний університет науки і технологій, м. Дніпро, Україна

Науковий керівник – В. В. Бобиль, д. е. н., професор, завідувач кафедри фінансів, обліку та психології,

Український державний університет науки і технологій, м. Дніпро, Україна

Функціонування органів місцевого самоврядування в Україні впродовж останніх років відбувається під впливом глибоких кризових процесів,

спричинених поєднанням економічної нестабільності, наслідків пандемії, повномасштабної війни та структурних трансформацій публічних фінансів. У таких умовах місцеві бюджети стали ключовим інструментом забезпечення життєдіяльності територіальних громад, підтримки соціальної стабільності та фінансування невідкладних потреб населення. Це зумовлює необхідність комплексного аналізу динаміки фінансово–економічної діяльності органів місцевого самоврядування та оцінки їх здатності адаптуватися до екстремальних умов функціонування.

Реформа децентралізації, що передувала повномасштабній війні, заклала інституційні та фінансові передумови для посилення ролі місцевого самоврядування. Розширення дохідної бази територіальних громад, закріплення частки загальнодержавних податків і передача додаткових повноважень сприяли зростанню фінансової автономії місцевих бюджетів. У докризовий період це проявлялося у стійкому нарощуванні власних доходів і підвищенні частки місцевих бюджетів у зведених фінансових ресурсах країни. Водночас сформована модель міжбюджетних відносин зберігала залежність значної частини громад від трансфертної підтримки держави, що виявилось критичним чинником у період загальнонаціональних потрясінь.

Початок повномасштабної збройної агресії став переломним моментом для системи місцевих фінансів. Частина територій опинилася під окупацією або в зоні активних бойових дій, що призвело до втрати податкової бази, руйнування інфраструктури та масової міграції населення. Водночас відносно безпечні регіони зіткнулися з додатковим навантаженням через прийом внутрішньо переміщених осіб, необхідність розширення соціальних програм і підтримки критичної інфраструктури. За таких умов місцеві бюджети виконували не лише традиційні функції, а й стали елементом системи національної безпеки.

Динаміка доходів місцевих бюджетів у воєнний період свідчить про складну, але загалом адаптивну реакцію фінансової системи громад. Попри різке погіршення макроекономічної ситуації, скорочення виробництва та втрату частини територій, доходна база місцевих бюджетів не зазнала критичного обвалу. Це пояснюється кількома чинниками: концентрацією економічної активності в тилкових регіонах, інфляційним зростанням номінальних показників, удосконаленням податкового адміністрування та значними надходженнями від податку на доходи фізичних осіб, у тому числі з грошового забезпечення військовослужбовців у перші роки війни.

Провідну роль у формуванні доходів місцевих бюджетів традиційно відіграють податкові надходження, насамперед податок на доходи фізичних осіб. Саме цей податок виступає системоутворюючим джерелом фінансової

спроможності територіальних громад, оскільки його обсяг безпосередньо залежить від рівня зайнятості, динаміки заробітних плат і територіального розміщення платників податків. В умовах воєнного стану його значення ще більше посилюється, хоча подальші законодавчі зміни щодо перерозподілу військового ПДФО на користь державного бюджету створили нові виклики для місцевих фінансів.

Важливу роль у забезпеченні стабільності місцевих бюджетів відігравали міжбюджетні трансферти. У кризові періоди вони виконували функцію фінансового вирівнювання, компенсуючи втрати доходів у постраждалих громадах та підтримуючи базові соціальні стандарти. Водночас обмеженість ресурсів державного бюджету в умовах воєнного часу зумовила скорочення окремих видів трансфертів і посилення конкуренції за бюджетні ресурси, що актуалізує потребу в удосконаленні механізмів горизонтального та вертикального вирівнювання.

Не менш показовою є трансформація видаткової структури місцевих бюджетів. Упродовж досліджуваного періоду відбулася суттєва зміна бюджетних пріоритетів: зросла частка видатків на безпеку, громадський порядок, цивільний захист, підтримку внутрішньо переміщених осіб і відновлення критичної інфраструктури. Місцеві органи влади були змушені оперативно перерозподіляти ресурси на користь невідкладних потреб, що часто здійснювалося за рахунок скорочення інвестиційних та екологічних програм розвитку.

Соціальна функція місцевих бюджетів також набула нового змісту. Видатки на соціальний захист, освіту, охорону здоров'я та житлово-комунальне господарство залишалися ключовими напрямками фінансування, однак їх структура змінювалася з урахуванням воєнних реалій. Зокрема, посилювалася підтримка вразливих категорій населення, зросли витрати на забезпечення базових послуг у громадах, що прийняли значну кількість переселенців, а також на відновлення пошкоджених об'єктів соціальної інфраструктури.

Попри суттєві виклики, місцеві бюджети продемонстрували відносну збалансованість. Коливання між дефіцитом і профіцитом у різні роки відображали не лише економічну динаміку, а й особливості бюджетної політики в умовах невизначеності. У певні періоди формування профіциту мало вимушений характер і було пов'язане з відкладенням капітальних видатків, тоді як в інші роки дефіцит відображав активізацію витрат на забезпечення стійкості громад.

Загалом аналіз свідчить, що система місцевих фінансів України продемонструвала значний адаптаційний потенціал. Гнучкість бюджетного

управління, можливість оперативного перегляду пріоритетів, підтримка з боку держави та міжнародних партнерів дали змогу забезпечити функціонування громад навіть у надзвичайно складних умовах. Водночас виявлені структурні дисбаланси, залежність від окремих джерел доходів і нерівномірність фінансової спроможності громад підкреслюють необхідність подальшого вдосконалення системи міжбюджетних відносин.

У післявоєнний період роль місцевих бюджетів зростатиме ще більше, оскільки саме на рівні громад реалізовуватимуться основні проєкти відновлення інфраструктури, житлового фонду та соціальної сфери. Це потребує переходу від моделі антикризового реагування до стратегічного управління місцевими фінансами, що передбачає середньо– та довгострокове планування, розширення власної доходної бази, підвищення ефективності використання бюджетних ресурсів і посилення фінансової автономії територіальних громад.

Отже, фінансова діяльність органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану характеризується глибокою трансформацією, що охоплює як доходну, так і видаткову складові бюджетів. Стійкість місцевих фінансів ґрунтується на поєднанні децентралізаційних здобутків, гнучкого бюджетного менеджменту та підтримки з боку держави. Подальший розвиток системи має бути спрямований на формування більш самодостатньої, збалансованої та стратегічно орієнтованої моделі місцевих фінансів, здатної забезпечити відновлення та довгостроковий розвиток територіальних громад.

ФІНАНСОВА ІНКЛЮЗІЯ ЯК ГЛОБАЛЬНИЙ ТРЕНД: СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

В. Д. Ремболович, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, Національний університет «Полтавська політехніка ім. Юрія Кондратюка», м. Полтава, Україна

Науковий керівник – А. Ю. Бережна,
к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківського бізнесу та оподаткування, Національний університет «Полтавська політехніка ім. Юрія Кондратюка», м. Полтава, Україна

У сучасних умовах глобальної нестабільності фінансова інклюзія трансформується з суто соціального питання у фундаментальний чинник

економічної стійкості. Для України, що перебуває у стані війни та потребує масштабного повоєнного відновлення, забезпечення рівного доступу до фінансових інструментів для всіх верств населення та суб'єктів малого бізнесу є критичною умовою забезпечення інклюзивного зростання.

Фінансова інклюзія в контексті європейського досвіду передбачає забезпечення широкого доступу населення до фінансових послуг незалежно від соціального чи економічного статусу. Європейська модель фінансової інклюзії (Financial Inclusion Strategy) [1], котра ґрунтується на принципі «нікого не залишати осторонь» та охоплює не лише відкриття банківського рахунку, а й доступ до кредитування, страхування та інвестиційних інструментів.

Для України актуальним є запозичення ключових елементів європейського підходу, зокрема:

- законодавче закріплення права кожного громадянина на базовий платіжний рахунок, що передбачено в рамках Digital Finance Package [2];
- стимулювання розвитку мікрокредитування шляхом державних і муніципальних гарантій, що сприяє доступу малого та середнього бізнесу і населення до фінансових ресурсів.

Запровадження таких заходів дозволяє підвищити фінансову доступність, сприяти економічній активності та зменшити рівень фінансової ізоляції в Україні.

Стратегічні пріоритети розвитку фінансової інклюзії в Україні [3]:

- цифровізація як інструмент доступності. Тобто розширення функціоналу державних цифрових платформ, таких як «Дія», дозволяє забезпечувати фінансові операції навіть на територіях з обмеженою банківською інфраструктурою, підвищуючи охоплення населення базовими фінансовими послугами;
- підтримка вразливих верств населення. Необхідно розробляти спеціалізовані фінансові продукти для ветеранів, внутрішньо переміщених осіб та людей з обмеженими можливостями, включно з пільговим мікрокредитуванням та соціальним страхуванням, що сприятиме їх фінансовій стабільності та соціальній інтеграції;
- фінансова грамотність. Включення освітнього компонента у стратегії фінансової інклюзії слугує запобіжником надмірної закредитованості населення та формує основу для розвитку культури інвестування серед громадян.

Малий та середній бізнес (МСБ) виступає ключовим елементом інклюзивної економіки, забезпечуючи робочі місця, інновації та економічну

активність на локальному рівні. Стратегічним пріоритетом для підвищення стійкості МСБ є спрощення доступу до фінансових ресурсів, що включає:

- розвиток небанківського фінансового сектору, зокрема кредитних спілок та лізингових компаній, які надають альтернативні джерела фінансування для малого бізнесу;

- впровадження інструментів фондового ринку, таких як краудфандинг та венчурне фінансування, що відкривають нові можливості для залучення капіталу та стимулюють інноваційний розвиток МСБ;

- запровадження таких заходів сприяє підвищенню фінансової доступності, розвитку підприємництва та зміцненню економічної стійкості країни.

Впровадження стратегії фінансової інклюзії в Україні має стати невід’ємною частиною інституційної трансформації національної економіки. Це дозволить не лише виконати вимоги щодо конвергенції з фінансовою системою ЄС, а й створити внутрішній ресурс для відновлення за рахунок активізації економічного потенціалу кожного громадянина та малого підприємця.

Література

1. Financial Inclusion Strategy. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/6909ed8db04a520c5051843f/Financial_Inclusion_Report.pdf. (дата звернення: 17.02.2026).

2. Digital Finance Package. URL: https://finance.ec.europa.eu/publications/digital-finance-package_en. (дата звернення: 17.02.2026).

3. Науменкова, С., Міщенко, С., & Міщенко, В. (2023). Цифрова фінансова інклюзія для прискорення досягнення цілей сталого розвитку. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка, 1(1 (222), 102–112. <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2023/222-1/13>.

ВПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ АУДИТУ ЯК ЧИННИК ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ УКРАЇНИ

В. Р. Рогова, *здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Львівський національний університет
імені Івана Франка, м. Львів, Україна*
Науковий керівник – В. М. Кміть, *к. е. н.,
доцент, доцент кафедри фінансів, грошового
обігу і кредиту,
Львівський національний університет імені
Івана Франка, м. Львів, Україна*

У сучасному світі капітал не має кордонів, проте він надзвичайно чутливий до ризиків. Для іноземного інвестора, який розглядає можливість вкладення ресурсів у національну економіку, ключовим фактором прийняття рішення є не лише потенційна прибутковість, а й прозорість, зрозумілість та достовірність фінансової інформації.

Становлення аудиторської справи в Україні розпочалося з того, що Аудиторська палата України прийняла рішення запровадити «Національні нормативи аудиту», які разом із Законом України «Про аудиторську діяльність», який був прийнятий 22 квітня 1993 року регулювали порядок проведення аудиту до 2018 року. З 2018 року офіційно прийнятий Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» виступає як національний стандарт аудиту, передумовою впровадження якого було зумовлено необхідністю адаптувати український ринок до європейського. На сьогодні вимоги цього Закону щодо особливостей організації, проведення аудиту та надання інших аудиторських та неаудиторських послуг, встановлені до підприємств, що становлять суспільний інтерес, зокрема на політичні партії, які отримують фінансування з державного бюджету, Національний банк України, банківських та небанківських установ, що свідчить про вектор на глобалізацію фінансового нагляду [1].

В Україні сфера аудиторської діяльності характеризується високим рівнем невизначеності, який зумовлено низкою факторів, серед яких євроінтеграційні процеси, складність умов ведення господарської діяльності, підвищення запиту на прозорість звітування та переходу на загальносвітові норми контролю. Для іноземного інвестора ключовим маркером безпеки є прозорість фінансової звітності.

Застосування Міжнародних стандартів аудиту (далі – МСА) дозволяє забезпечити високу якість перевірки, що зумовлює низку позитивних факторів. Світові рейтингові агентства такі як Moody's або S&P приділяють

величезну увагу якості фінансової звітності, аудит за міжнародними стандартами підтверджує прозорість бізнесу і чим менше недоліків у звітності, тим вищий рівень фінансової стійкості присвоюється компанії, що позитивно впливає на рівень інвестиційної привабливості підприємства, оскільки інвестори готові платити за акції компанії, фінансові результати якої прогнозовані та перевірені. В результаті попит на акції зростає, а разом з ним і ринкова вартість бренду.

Крім того, міжнародні фінансові організації такі як МВФ, Світовий банк, ЄБРР вимагають аудиту за МСА як обов'язкову умову надання кредитів чи грантів, які є вкрай важливими вітчизняної економіки в сучасних умовах. Для України, де боротьба з корупцією є стратегічним пріоритетом, аудит за міжнародними стандартами стає запобіжником проти нецільового використання фінансових ресурсів.

Однак, є деякі недоліки у імплементації міжнародних стандартів аудиту зокрема:

- недостатність кваліфікованого кадрового ресурсу, особливо в регіонах;
- вартість імплементації, оскільки перехід вимагає значних фінансових інвестицій, які не під силу для малих аудиторських фірм;
- високі вимоги міжнародних стандартів аудиту збільшують вартість аудиту, що зумовлює труднощі для малого та середнього бізнесу [2].

Впровадження міжнародних стандартів аудиту в Україні неможливе без діджиталізації, оскільки використання цифрових технологій підвищило б прозорість та прогнозованість показників, що мало би позитивний вплив на український ринок, роблячи його більш привабливим та доступним для іноземних партнерів.

Отже, інвестиційна привабливість України на міжнародному ринку прямо залежить від рівня прозорості фінансової звітності. Впровадження аудиту за міжнародними стандартами стане інструментом, що дозволить українському бізнесу підвищити довіру до іноземних партнерів і інвесторів, і таким чином залучати іноземний капітал в національну економіку, що є надважливим у сучасних реаліях та в післявоєнний період.

Література

1. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text>.
2. Шишкова Н. Л. Міжнародні стандарти в аудиті й контролі [Електронний ресурс]: навч. посіб. / Н. Л. Шишкова; М-во освіти і науки України, Нац. техн. ун-т «Дніпровська політехніка». Дніпро: НТУ «ДП», 2025. 126 с.

МОДЕРНІЗАЦІЯ МИТНИХ ФОРМАЛЬНОСТЕЙ У КОНТЕКСТІ ФІНАНСОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

В. В. Руденко, *д. е. н., доцент, професор
кафедри фінансів, банківської справи та
страхування,
Вінницький навчально-науковий інститут
економіки ЗУНУ, м. Вінниця, Україна*

У сучасних умовах поглиблення глобалізаційних процесів та трансформації міжнародних фінансово-економічних відносин особливого значення набуває модернізація митних формальностей як важливого інструменту інтеграції національної економіки у світовий економічний простір. Ефективне функціонування митної системи безпосередньо впливає на розвиток зовнішньої торгівлі, забезпечення стабільних бюджетних надходжень, підвищення інвестиційної привабливості держави та зміцнення фінансової безпеки. У цьому контексті дослідження напрямів удосконалення митних формальностей набуває виняткової актуальності, оскільки сприяє формуванню ефективної фінансової системи, розвитку міжнародного економічного співробітництва та інтеграції України до глобальної економіки.

Модернізація митних формальностей у контексті фінансової інтеграції України до глобальної економіки є складним багатовимірним процесом трансформації інституційних, організаційних, технологічних та нормативно-правових засад митного адміністрування, спрямованим на забезпечення ефективного функціонування системи митного контролю відповідно до міжнародних стандартів та вимог сучасного світового фінансово-економічного середовища. Така модернізація передбачає не лише технічне оновлення процедур митного оформлення, а й комплексне вдосконалення механізмів адміністрування митних платежів, управління ризиками, інформаційного обміну та взаємодії між органами державної влади та суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності.

Одним із пріоритетних напрямів модернізації є цифровізація митних формальностей. Впровадження електронного декларування, автоматизованих систем управління ризиками, технологій обміну даними між митними органами та іншими органами державної влади дозволяє суттєво скоротити час митного оформлення, мінімізувати адміністративні витрати суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та підвищити прозорість митних процедур. Цифрові рішення також сприяють зниженню корупційних ризиків, підвищенню якості митного контролю та формуванню ефективного

інформаційного середовища для фінансового моніторингу міжнародних торговельних операцій.

Важливим напрямом модернізації є гармонізація митного законодавства України з міжнародними та європейськими стандартами. Адаптація нормативно-правової бази до законодавства Європейського Союзу, імплементація принципів Кіотської конвенції щодо спрощення та гармонізації митних процедур, а також застосування міжнародних стандартів митного аудиту забезпечують прогнозованість митної політики та сприяють інтеграції України до міжнародних фінансово-економічних систем. Така гармонізація створює сприятливі умови для розвитку зовнішньої торгівлі, залучення іноземних інвестицій і підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Не менш значущим напрямом модернізації митної системи є розвиток інституційної спроможності митних органів, що охоплює комплекс організаційних, кадрових, технологічних та управлінських трансформацій, спрямованих на підвищення ефективності митного адміністрування. Насамперед йдеться про підвищення професійної компетентності персоналу шляхом системної підготовки, перепідготовки та впровадження сучасних освітніх програм, орієнтованих на оволодіння новітніми методами митного контролю, цифровими технологіями та міжнародними стандартами митної справи. Важливим аспектом є також удосконалення організаційної структури митних органів, оптимізація управлінських процесів, розвиток внутрішнього контролю та забезпечення прозорості діяльності митної служби [1, с.88–89]. Окремого значення набуває розвиток міжнародного митного співробітництва, зокрема участь у діяльності Всесвітньої митної організації, поглиблення взаємодії з митними адміністраціями інших держав, реалізація спільних програм обміну інформацією та гармонізація процедур відповідно до міжнародних стандартів.

Окремим важливим напрямом модернізації митних формальностей є спрощення митних процедур та розвиток партнерських відносин між державою і бізнесом, що відповідає сучасним міжнародним підходам до організації митної справи та принципам сприяння законній торгівлі. Удосконалення механізмів функціонування авторизованих економічних операторів, які передбачають надання сумлінним суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності певних спрощень і преференцій у митному оформленні, сприяє підвищенню рівня довіри між митними органами та бізнесом, а також формує більш прогнозоване та стабільне середовище для здійснення міжнародної торгівлі. Важливе значення має також удосконалення процедур попереднього інформування, що дозволяє митним

органам завчасно аналізувати ризики, оптимізувати контрольні заходи та скорочувати час митного оформлення товарів [2]. Застосування принципу «єдиного вікна» забезпечує інтеграцію інформаційних систем різних державних органів, спрощує документообіг і мінімізує адміністративні бар'єри для бізнесу, що істотно знижує транзакційні витрати суб'єктів господарювання

У контексті фінансової інтеграції України до глобальної економіки особливого значення набуває посилення аналітичної функції митних органів, насамперед у сфері протидії фінансовим правопорушенням, ухиленню від сплати митних платежів, незаконному переміщенню капіталу, контрабанді та іншим формам порушень митного законодавства. З огляду на зростання обсягів міжнародної торгівлі, ускладнення логістичних ланцюгів та активізацію транскордонних фінансових потоків, ефективність митного контролю дедалі більше залежить від здатності митних адміністрацій здійснювати системний аналіз великих масивів даних, своєчасно ідентифікувати ризики та прогнозувати потенційні загрози фінансовій безпеці держави [3]. Використання сучасних аналітичних інструментів, автоматизованих систем управління ризиками, технологій обробки великих даних, а також розширення міжнародного обміну інформацією з митними та фінансовими органами інших держав сприяє підвищенню прозорості зовнішньоторговельних операцій і зниженню рівня фінансових зловживань.

Таким чином, модернізація митних формальностей є комплексним процесом, що охоплює цифровізацію митного адміністрування, гармонізацію законодавства з міжнародними стандартами, зміцнення інституційної спроможності митних органів, спрощення процедур зовнішньоекономічної діяльності та посилення фінансового контролю. Реалізація цих напрямів сприятиме поглибленню фінансової інтеграції України до глобальної економіки, підвищенню ефективності митного адміністрування та зміцненню фінансової стабільності держави.

Література

1. Prokopenko V., Melnyk O., Doroshenko H., Chuzhdanova M. Modernization of the State customs service of Ukraine's operations in the context of European integration: challenges and prospects. *Український економічний часопис*. 2024. Вип. 7. С. 85–90.
2. Ijirshar V. U. Trade Facilitation and Economic Growth Among Middle–Income Countries. *Journal of Economic and Social Research*. 2022. Vol. 9(1). URL: <https://doi.org/10.48550/arXiv.2204.11088> (дата звернення: 06.02.2026).
3. Park S., Kim S., Cha M. Knowledge Sharing via Domain Adaptation in Customs Fraud Detection. *AAAI Conference on Artificial Intelligence*. 2022. 18 Jan. URL: <https://doi.org/10.48550/arXiv.2201.06759> (дата звернення: 06.02.2026).

ОПОДАТКУВАННЯ НАСКРІЗНИХ ДИВІДЕНДІВ КОНТРОЛЬОВАНИХ ІНОЗЕМНИХ КОМПАНІЙ: УКРАЇНСЬКА МОДЕЛЬ 2025 РОКУ

О. П. Савка, здобувач третього (освітньо–наукового) рівня вищої освіти,

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів, Україна

Науковий керівник – І. М. Крупка, д. е. н., професор, професор кафедри міжнародної економіки та аналітичної економії,

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів, Україна

У 2025 році в Україні триває активна адаптація режиму контрольованих іноземних компаній (КІК) до воєнних і повоєнних умов функціонування економіки. Питання оподаткування доходів таких структур, зокрема дивідендів, отриманих від українських компаній, набуло особливої актуальності через ризики подвійного оподаткування та можливої втрати прозорості фінансових потоків. Ухвалення Закону України № 4505–ІХ від 18.06.2025 внесло зміни до механізму оподаткування так званих «наскрізних дивідендів» (look-through dividends), отриманих КІК від українських юридичних осіб [1]. Зокрема, оновлена редакція пп. 170.13.3 ПКУ встановила, що дивіденди, які виплачує українська компанія на користь КІК, визнають доходом контролюючої особи лише у випадку, якщо з таких дивідендів не був утриманий податок з джерела відповідно до п. 141.4.2 ПКУ [2]. У разі коли податок з джерела вже сплачений (за загальною ставкою 15 % або пільговою ставкою, визначеною міжнародним договором), такі дивіденди не зараховують до скоригованого прибутку КІК і не оподатковують повторно на рівні контролюючої особи. Фактично законодавець переніс обов'язок зі сплати податку на рівень українського емітента, запровадивши умовне звільнення контролера. Водночас у поточній редакції Податкового кодексу зберігаються положення, які уможливають різне тлумачення. Зокрема, перший абзац підпункту 170.13.3 ПКУ досі визначає, що дивіденди, отримані КІК від українських юридичних осіб, вважаються такими, що отримані безпосередньо фізичною особою-контролером, а відповідні норми залишають вимогу їх оподаткування за ставками 5 або 9 % ПДФО та 1,5 % військового збору. У результаті виникає невизначеність: чи достатньо факту утримання податку на доходи нерезидентів на рівні емітента (п. 141.4.2

ПКУ), щоб звільнити контролера від додаткового оподаткування цих сум. Як зазначають аналітики [3], така колізія може призвести до різнотлумачень під час звітування як фізичних осіб–контролерів, так і українських компаній, що виплачують дивіденди на користь КІК.

Як слушно зауважує В. М. Мельник [4], у воєнних умовах перед ухваленням резонансних фіскальних рішень держава має «спочатку забезпечити якомога ретельніший збір існуючих податків, перекривши шляхи ухилю платників, ...а вже потім модернізувати інструменти оподаткування». Саме таку логіку реалізує й нова редакція податкових норм: закон не зменшує податкові зобов'язання, а навпаки – спрямовує оподаткування «наскрізних дивідендів» на рівень українського емітента, гарантує надходження податку з джерела та водночас усуває внутрішнє дублювання під час декларування доходів контролером. Таким чином, зміни орієнтовані не стільки на лібералізацію, скільки на впорядкування механізму стягнення вже чинних платежів і підвищення прозорості обліку доходів КІК.

Водночас також залишається невизначеність щодо застосування оновлених правил до компаній–резидентів Дія.City. Такі суб'єкти є платниками податку на прибуток на особливих умовах, і закон не містить окремого уточнення, чи поширюється звільнення від повторного оподаткування «наскрізних дивідендів» на виплати, що здійснюють саме ці компанії. За логікою нової редакції пп. 170.13.1 та 170.13.3 ПКУ, режим має застосовуватися до всіх платників податку на прибуток, однак у разі різного тлумачення контролюючими органами можуть виникнути податкові ризики. Тому компаніям–резидентам Дія.City доцільно отримати офіційне роз'яснення ДПС, яке б підтвердило поширення оновлених правил і на них.

Зазначимо, Закон набрав чинності 5 липня 2025 року, проте його положення щодо оподаткування «наскрізних дивідендів» застосовують до доходів, отриманих з 1 січня 2024 року [1]. Якщо контролер КІК уже задекларував такі дивіденди у декларації про майновий стан і доходи за 2024 рік за старими правилами, він має право подати уточнювальну декларацію та зменшити суму річного доходу на відповідний обсяг дивідендів. При цьому сплачені з цих сум податки можуть бути зараховані лише у зменшення майбутніх податкових зобов'язань після завершення воєнного стану, що прямо впливає з перехідних положень ПКУ та тлумачиться у фахових коментарях [3]. Проте ситуації, коли контролюючі особи вже подали звіти про КІК за попередньою редакцією правил, постає питання технічної процедури уточнення. На наш погляд, доцільним було б також додатково офіційно передбачити використання наявного функціоналу електронного кабінету платника, зокрема розділу «листування з ДПС», як каналу для

подання пояснень та супровідних документів. Це дало б змогу виправляти чи уточнювати подану раніше інформацію із урахуванням нових правил оподаткування дивідендів, встановлених Законом, і забезпечувати відповідність даних контролерів оновленим вимогам законодавства.

Не вирішеним залишається також питання транзитних виплат багаторівневих корпоративних структур. Якщо дивіденди з України спочатку спрямовують компанії–нерезиденту, а вже згодом надходять до КІК, українське законодавство не містить чіткого механізму підтвердження того, що вони вже були оподатковані у країні-джерелі. У підсумку контролер стикається з невизначеністю: чи визнають такі доходи звільненими, чи їх потрібно знову зараховувати до скоригованого прибутку. П. 170.13.1 ПКУ гарантує звільнення від повторного оподаткування, проте на практиці саме контролююча особа має забезпечити документальне підтвердження факту сплати податку. Відсутність чіткого переліку документів, достатніх для підтвердження, створює ризик неоднакового тлумачення контролюючими органами. Формально тягар доведення правомірності податкових донарахувань лежить на ДПС, проте за відсутності підтверджень податкові органи можуть наполягати на зарахуванні дивідендів до доходу контролера, що підвищує ризик непорозумінь. Одночасно невизначеним залишається порядок обліку дивідендів, які вже були звільнені від повторного оподаткування. Якщо вони залишаються у складі нерозподіленого прибутку КІК, відсутність спеціальних розтлумачених правил відображення у наступних звітних періодах створює потенційні труднощі для коректного заповнення звітності контролерами. Це питання набуває особливої актуальності для компаній, що здійснюють багаторічне нагромадження прибутку без розподілу.

Отже, ухвалення Закону України № 4505–IX можна розглядати як крок до вдосконалення механізму оподаткування КІК, насамперед у частині усунення внутрішнього дублювання податкових зобов'язань. Запроваджений режим умовного звільнення від повторного оподаткування дивідендів певною мірою наблизив національну модель до європейських практик, хоча й зберіг специфічну особливість – залежність від факту сплати податку у країні-джерелі. Такий підхід дає змогу вирішити проблему подвійного врахування доходів, проте залишає водночас простір для дискусії щодо його застосування у багаторівневих корпоративних структурах та у випадках використання пільгових ставок за міжнародними договорами. Крім того, неврегульованими залишаються питання документального підтвердження факту оподаткування та технічні аспекти коригування вже поданих звітів за 2024 рік та питання поширення механізму «наскрізного оподаткування» на

резидентів Дія.City, які сплачують податок на прибуток на особливих умовах і можуть бути емітентами дивідендів для КІК. Зазначимо, що у судовій практиці вже з'явилися перші підходи до тлумачення оновлених податкових норм щодо КІК. Як зазначають експерти [5], українські суди поступово визнають звіти про КІК і супровідні документи доказом реального контролю та місця ефективного управління компанією, що свідчить про становлення судової доктрини у цій сфері. Водночас адміністративна практика ще перебуває на етапі формування: індивідуальні податкові консультації з цього питання ДПС надає, проте вони мають переважно фрагментарний характер і не створюють сталої позиції податкових органів. Це підкреслює потребу в подальшому нормативному уточненні та узагальненні практики застосування нових правил оподаткування.

Література

1. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо розширення доступу пацієнтів до лікарських засобів, що підлягають закупівлі особою, уповноваженою на здійснення закупівель у сфері охорони здоров'я, шляхом укладення договорів керованого доступу: Закон України від 18 червня 2025 року № 4505–IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4505–20#Text>.
2. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві: Закон України від 16 січня 2020 року № 466–IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466–20#Text>.
3. Внесено зміни до правил оподаткування дивідендів, отриманих КІК від юридичних осіб України, на рівні фізичної особи контролера «наскрізні дивіденди». EY Ukraine Alert. 2025. URL: https://www.ey.com/uk_ua/technical/ey-Ukraine-alert/the-rules-governing-taxation-of-dividends-received-by-a-cfc-from-ukrainian-legal-entities-at-the-level-of-a-controlling-person-look-through-dividends-have-been-amended (дата звернення: 27.10.2025).
4. Мельник В. М. Напрями трансформації податкової системи України під час війни. // Модерні фінанси: глобальні виклики і сучасні тренди: колективна монографія. Тернопіль: Західноукраїнський національний університет, 2024. С.747. URL: <https://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/52866>.
5. Контрольовані іноземні компанії в поточній судовій практиці України (частина 3). Rates.fm – Експертна думка. 2025. URL: <https://rates.fm/ua-uk/expert-opinion/kontrolovani-inozemni-kompaniyi-v-potochnij-sudovij-praktici-ukrayini-chastina-3/> (дата звернення: 27.12.2025).

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ УНІВЕРСИТЕТІВ В КОНТЕКСТІ РЕФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

*С. П. Сас, доктор філософії, доцентка
кафедри фінансів, грошового обігу і
кредиту, начальниця планово-фінансового
відділу,
Львівський національний університет імені
Івана Франка, м. Львів, Україна*

Умови реформування економіки України, зумовлені процесами європейської інтеграції, трансформації системи публічних фінансів та воєнними викликами, актуалізують проблему фінансової стійкості закладів вищої освіти. Дедалі частіше університети розглядають не лише як освітньо-наукові установи, а як важливі суб'єкти публічного сектору економіки, що формують людський потенціал і забезпечують інноваційний розвиток держави.

За сучасних умов воєнного стану та обмеженості бюджетних ресурсів важливим для кожного університету є забезпечення стабільного функціонування й стратегічного планування діяльності, безперебійного та якісного освітньо-наукового процесу, виконання функцій «третьої місії», збереження й розвиток кадрового потенціалу, матеріально-технічної бази, основою для чого є саме фінансова стійкість університету.

Фінансова стійкість університету, що досягається за наявності сформованого фінансового потенціалу та його ефективного використання – пріоритетне завдання менеджменту в університеті, який, зокрема, повинен бути спрямований на активну участь в конкурсах, що сприяє отриманню і реалізації наукових, освітніх, інвестиційних проєктів, місцевих субвенцій, грантів тощо. Інтенсифікація такої діяльності у той же час дасть можливість підвищити рівень бюджетного фінансування видатків споживання за так званим «формульним розподілом», а також базового фінансування науки, позитивно впливатиме на взаємодію із бізнесом, випускниками, благодійниками, що забезпечить зростання фінансового потенціалу та підвищення конкурентоспроможності закладу [1, С. 220; 241].

Як зазначають у своїй праці вітчизняні дослідники З. С. Варналій, О. В. Красільник фінансова стійкість орієнтована на забезпечення ефективної діяльності закладів вищої освіти та реалізується при необхідних обсягах надходжень фінансових ресурсів, що дає можливості для подальшого розвитку. Водночас диверсифікацію надходжень вчені розуміють як спосіб формування додаткових джерел надходжень ЗВО при використанні нових

або діючих напрямків фінансування для досягнення фінансової стійкості [2, С. 8].

Розглянемо за допомогою рис. 1 детермінанти фінансової стійкості державного університету, реалізація яких сприятиме формуванню ефективної моделі фінансового забезпечення та підвищенню конкурентоспроможності закладу вищої освіти в умовах трансформації економіки України.

В останні роки бюджетне фінансування закладів вищої освіти здійснюється на основі результат-орієнтованої моделі розподілу коштів, що передбачає залежність обсягів фінансового забезпечення університетів від показників ефективності їхньої діяльності, зокрема, якості освітніх послуг, результатів міжнародної, наукової діяльності, власне, продуктивності використання результатів наукової діяльності в економіці та суспільстві, а також контингенту здобувачів освіти й рівня працевлаштування випускників.

Рисунок 1. Детермінанти фінансової стійкості державного університету
Джерело: розроблено авторкою

Також, забезпечення фінансової стійкості університету потребує активного переходу до багатоканальної моделі фінансування, розширення джерел доходів, що дасть змогу знизити залежність від бюджетних асигнувань. Активізація участі в національних і міжнародних грантових програмах, конкурсах, інвестиційних й інноваційних проєктах, розвиток стратегічних партнерств з світовими університетами, державно–приватного партнерства, трансфер технологій та комерціалізація результатів наукових досліджень, створення ендаумент-фондів, співпраця з випускниками, приватним сектором, бізнесом і роботодавцями є кроками ефективного університетського фінансового менеджменту.

Науковиця Л. В. Юрчишена визначає, що в країнах світу основним джерелом фінансування університетів залишається держава. Водночас розширення їхньої фінансової автономії сприяє активному використанню додаткових інструментів, зокрема доходів від надання послуг, виконання робіт, продажу активів, фінансових доходів, грантів, проєктів, фандрайзингу, краундфандингу, краундсорсингу, філантропії, ендаументфондів, інвестиційних фондів, грантів і кредитів студентам [3, С. 29].

Ефективне управління університетом є ключовим показником забезпечення його сталого фінансового розвитку, оскільки охоплює насамперед довгострокове планування й визначення стратегічних пріоритетів, ідентифікацію, аналіз, оцінку ризиків, підвищує адаптивність університету до змін зовнішнього середовища. Важливим аспектом, вважаємо, збереження кадрового потенціалу, його безперервний професійний розвиток та мотивацію, а також раціональне використання фінансових ресурсів і матеріально-технічної бази закладу.

Публічність і прозорість формують інституційну репутацію університету й створюють передумови для його стабільного й сталого фінансового розвитку. Забезпечення відкритості процесів прийняття рішень, їхня обґрунтованість, затвердження політик відкритості, доброчесності та підзвітності, оприлюднення інформації, активна залученість стейкхолдерів, підзвітність у використанні фінансових ресурсів це окремі заходи, які у сукупності створюють передумови для підвищення інвестиційно-грантової привабливості університету, зміцнення довіри з боку держави, донорів, партнерів і суспільства.

На нашу думку, забезпечення фінансової стійкості закладів вищої освіти за теперішніх обставин є не лише внутрішнім питанням системи вищої освіти, умовою збереження якості освіти та наукового потенціалу, а й стратегічним фактором реформування економіки України, впливу на суспільство, громаду й розвиток регіону, формування людського капіталу та інтеграції до європейського освітньо-наукового, економічного простору.

Література

1. Сас С. П. Фінансовий потенціал закладів вищої освіти України в умовах трансформаційних змін: дис. ... д.філософ: 072 – Управління та адміністрування. Фінанси, банківська справа та страхування. Львів, 2022. 307 с.
2. Варналій З. С., Красільник О. В. Оптимізація фінансування державних вищих навчальних закладів України. Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. 2017. № 5 (194). С. 6–13.

З. Юрчишена Л. В. Фінансова стійкість університетів у трансформаційній моделі економічного розвитку України: автореф. дис. ... д.е.н.: 08.00.03 – Економіка та управління національним господарством. Вінниця, 2025. 42 с.

ІНСТИТУЦІЙНІ ТА ФІНАНСОВІ МЕХАНІЗМИ РОЗВИТКУ ЕНЕРГЕТИЧНИХ ЕКОСИСТЕМ ЄС У КОНТЕКСТІ ПОВОЄННОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНИ

В. В. Скриль, *к. е. н., доцент, доцент
кафедри фінансів, банківського бізнесу та
оподаткування,
Національний університет «Полтавська
політехніка імені Юрія Кондратюка»,
м. Полтава, Україна*

Повоєнна парадигма відновлення енергетичного сектору України вимагає стратегічного переходу від ретроспективної лінійної моделі видобутку вуглеводнів до формування багатокомпонентних енергетичних екосистем – мережі взаємопов'язаних суб'єктів (виробників відновлюваної енергії, споживачів-просьюмерів, операторів мереж та цифрових платформ), що функціонують на засадах децентралізації, цифровізації та кліматичної нейтральності. Для України повоєнна відбудова створює унікальну можливість не лише відновити енергосистему, а здійснити технологічний розвиток до моделі Net Zero, інтегрованої в європейський енергетичний простір.

Реалізація зазначеної трансформаційної моделі потребує відповідного інституційного та нормативно-фінансового забезпечення, що формується в межах сучасної кліматичної та енергетичної політики Європейського Союзу.

Ключовими інституційними інструментами, релевантними для України, є ініціативи European Green Deal [1] та REPowerEU [2], спрямовані на прискорене впровадження відновлюваних джерел енергії та зміцнення енергетичної незалежності. Важливу роль відіграє законодавче закріплення статусу енергетичних співтовариств (Energy Communities) [3], що надає громадам право виробляти, споживати та реалізовувати енергію, підвищуючи стійкість системи. Додатковим стимулюючим фактором виступає механізм СВАМ (Carbon Border Adjustment Mechanism) [4], який через екологічні стандарти сприяє декарбонізації промисловості та гармонізації кліматичної політики.

Водночас ефективна імплементація зазначених інституційних механізмів потребує належного фінансового підґрунтя, здатного забезпечити

масштабування інвестицій у декарбонізацію та інфраструктурну модернізацію. Саме тому фінансові інструменти ЄС виступають ключовим каталізатором формування енергетичних екосистем.

Розвиток енергетичних екосистем у ЄС базується на інноваційних фінансових моделях. Зокрема, випуск «зелених» облігацій забезпечує цільове залучення капіталу для екологічної модернізації. Механізм змішаного фінансування передбачає поєднання державних грантів (зокрема через Ukraine Facility) з приватними інвестиціями для зниження ризиковості проєктів. Водночас застосування гарантійних схем дозволяє мінімізувати воєнні та політичні ризики для інвесторів.

Разом із тим, ефективність використання зазначених фінансових інструментів залежить від науково обґрунтованих підходів до оцінювання ризиків, структурування інвестиційного портфеля та прогнозування результативності енергетичних проєктів. У цьому контексті особливого значення набуває застосування економіко–математичних методів моделювання.

Ефективне управління трансформаційними процесами потребує використання економіко–математичних методів. Оптимізація Марковіца та квадратичне програмування можуть застосовуватися для формування збалансованого енергобалансу з мінімізацією ризиків перебоїв постачання за заданого рівня екологічної ефективності. Метод Монте–Карло доцільний для стрес–тестування енергетичних проєктів в умовах цінової волатильності та воєнних загроз.

Отримані результати моделювання формують аналітичне підґрунтя для вироблення стратегічних управлінських рішень на національному рівні та визначення пріоритетів повоєнної енергетичної політики. Саме на основі кількісно обґрунтованих сценаріїв доцільно вибудовувати інституційні та фінансові механізми трансформації сектору.

Повоєнна трансформація енергетичного сектору України має ґрунтуватися на законодавчій синхронізації з нормами ЄС, зокрема щодо ESG–звітності та фінансової стійкості компаній, що відкриє доступ до європейського капіталу. Пріоритетом має стати розвиток децентралізованих мікромереж на рівні територіальних громад. Реструктуризація пасивних грошових резервів у «зелені» фінансові інструменти здатна підвищити ефективність активів енергетичних підприємств та забезпечити їх довгострокову інвестиційну привабливість.

Література

1. European Green Deal. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/762414e8-ee81-11eb-a71c-01aa75ed71a1/language-en?utm>. дата звернення: 15.02.2026).
2. REPowerEU – План дій Європейської Комісії (2022). URL: https://commission.europa.eu/topics/energy/repowereu_en (дата звернення: 15.02.2026).
3. Energy Communities. URL: https://energy.ec.europa.eu/topics/markets-and-consumers/energy-consumers-and-prosumers/energy-communities_en (дата звернення: 15.02.2026).
4. Carbon Border Adjustment Mechanism. URL: https://taxation-customs.ec.europa.eu/carbon-border-adjustment-mechanism_en (дата звернення: 15.02.2026).

ГІБРИДНІ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

К. О. Сорокін, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,

Український державний університет науки і технологій, м. Дніпро, Україна

Науковий керівник – В. В. Бобиль, д. е. н., професор, завідувач кафедри фінансів, обліку та психології,

Український державний університет науки і технологій, м. Дніпро, Україна

Економічна невизначеність проявляється у складності прогнозування попиту, нестабільності фінансових потоків, обмеженому доступі до кредитних ресурсів і високій волатильності ринків. Для суб'єктів підприємництва це означає зростання операційних і фінансових ризиків, підвищення ймовірності втрат і необхідність постійного коригування бізнес-моделей. У таких умовах забезпечення ефективності діяльності неможливе без переходу від статичних стратегій до динамічних моделей управління, здатних поєднувати стабільність внутрішніх процесів із гнучкою реакцією на зовнішні зміни.

Традиційні стратегії підприємницької діяльності формувалися в умовах відносно передбачуваного економічного розвитку. Вони базуються на довгостроковому плануванні, усталених бізнес-процесах, поступовому впровадженні інновацій та консервативному використанні ресурсів. Такий підхід є ефективним за стабільної ринкової кон'юнктури, коли підприємство може спиратися на історичні дані та прогнозовану динаміку попиту. Проте в

умовах кризи ці стратегії виявляються надто інерційними та недостатньо чутливими до швидких змін.

Антикризові стратегії, навпаки, зосереджені на короткостроковому виживанні та мінімізації втрат. Вони передбачають жорстку оптимізацію витрат, відмову від частини інвестиційних проєктів, швидку зміну ринкової поведінки та пошук альтернативних джерел доходів. Хоча такі дії дозволяють зменшити негайні ризики, їх тривале застосування може стримувати розвиток підприємства, знижувати інноваційну активність і послаблювати конкурентні позиції у довгостроковій перспективі.

За сучасних умов найбільш результативним підходом стають гібридні стратегії підприємництва, які інтегрують елементи традиційного стратегічного управління з адаптивними інструментами кризового менеджменту. Сутність такого підходу полягає у поєднанні довгострокових цілей розвитку із можливістю оперативного перегляду тактичних рішень залежно від змін у зовнішньому середовищі. Гібридна стратегія дозволяє підприємству зберігати стратегічний вектор руху, не втрачаючи здатності швидко реагувати на нові ризики та можливості.

Однією з ключових складових гібридної стратегії є сценарне планування. Замість орієнтації на єдиний прогноз розвитку подій підприємства формують кілька альтернативних сценаріїв і заздалегідь розробляють варіанти реагування на кожен із них. Це підвищує готовність до непередбачуваних змін, зменшує часові витрати на прийняття рішень у критичних ситуаціях і сприяє більш раціональному використанню ресурсів.

Фінансова складова гібридних стратегій передбачає поєднання обережного управління ресурсами з пошуком нових можливостей зростання. Формування резервів ліквідності, контроль за витратами та підвищення фінансової дисципліни мають поєднуватися з диверсифікацією джерел доходів, залученням грантового та інвестиційного фінансування, а також розвитком нових продуктів і послуг. Такий баланс дозволяє підприємствам одночасно знижувати ризики і зберігати потенціал розвитку.

Не менш значущим чинником ефективності є розвиток людського капіталу. В умовах невизначеності особливої ваги набувають компетенції у сфері цифрових технологій, управління ризиками, гнучких методів організації праці та інноваційної діяльності. Інвестування у навчання персоналу підвищує здатність підприємства швидко адаптуватися до нових умов, впроваджувати зміни та підтримувати конкурентоспроможність.

Гібридні стратегії також передбачають активну взаємодію з іншими суб'єктами господарювання. Створення партнерств, участь у кластерах, кооперація з постачальниками й дистриб'юторами сприяють зниженню

витрат, обміну досвідом і доступу до нових ринків. У кризових умовах саме мережеві форми співпраці стають важливим чинником підвищення стійкості бізнесу.

Маркетингова політика підприємств в умовах невизначеності повинна бути максимально гнучкою. Постійний моніторинг поведінки споживачів, оперативне коригування асортименту, цін і каналів просування дозволяють підтримувати попит навіть за зниження загальної купівельної спроможності. Поєднання традиційних методів просування з цифровими інструментами комунікації підвищує ефективність маркетингових заходів і розширює можливості взаємодії з клієнтами.

Застосування гібридних стратегій дає змогу підприємствам забезпечити внутрішню стабільність бізнес-процесів при одночасному збереженні високого рівня зовнішньої адаптивності. Такий підхід сприяє мінімізації фінансових і операційних ризиків, підвищує гнучкість управління ресурсами та створює умови для впровадження інновацій навіть у складних економічних обставинах.

МІСЦЕ ФІНАНСІВ ПІДПРИЄМСТВ У ФІНАНСОВІЙ СИСТЕМІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНУ СТІЙКІСТЬ ДЕРЖАВИ

А. Г. Сосюра, *здобувач першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара, м. Дніпро, Україна*
Науковий керівник – С. В. Адонін, *к. е. н.,
доцент кафедри фінансів, банківської
справи та страхування,
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара, м. Дніпро, Україна*

За сучасних умов розвитку світової економіки фінансова система перебуває в процесі постійних структурних та функціональних трансформацій, які є зумовленими глобалізацією фінансових ринків, збільшенням мобільності капіталу, цифровізацією фінансових процесів і посиленням ролі транснаціональних корпорацій. Фінанси підприємств, як елемент фінансової системи, що забезпечує безперебійність процесів відтворення, формування фінансових потоків та взаємозв'язок між макро– і мікрорівнями фінансової системи, набувають особливого значення. Саме через фінанси суб'єктів господарювання реалізуються механізми акумулювання, перерозподілу та використання фінансових ресурсів, які

мають безпосередній вплив на стабільність економіки та здатність держави протистояти внутрішнім і зовнішнім небезпекам [1].

Оскільки фінанси підприємств формують первинні фінансові ресурси, з яких надалі утворюються доходи інших секторів економіки, вони займають важливе місце у всій фінансовій системі. На відміну від державних фінансів або ж фінансів домогосподарств, фінанси суб'єктів господарювання пов'язані з процесом створення доданої вартості, що робить їх основою функціонування всієї фінансової архітектури. Через механізми оподаткування, кредитування, інвестування й фінансових ринків підприємства інтегруються у національну й міжнародну фінансові системи та забезпечують рух капіталу між різними економічними агентами [1]. Зараз корпоративний сектор є не тільки споживачем фінансових ресурсів, а ще й активним учасником фінансових ринків: через залучення коштів емісією цінних паперів, використання боргових інструментів, альтернативних форм фінансування. І в результаті фінансові рішення корпоративного сектору визначають рівень заборгованості, ліквідності та ризиковості у фінансовій системі, що й зумовлює значний вплив на загальну фінансову стабільність. Фінанси підприємств також грають роль сполучного елемента між фінансовим і реальним секторами економіки, забезпечуючи трансформацію заощаджень у інвестиції й підтримуючи економічне зростання.

Через здатність суб'єктів господарювання формувати стабільні фінансові результати, підтримувати інвестиційну активність й забезпечувати безперебійність господарської діяльності в умовах економічної нестабільності проявляється їх вплив на економічну стійкість. Фінансова стійкість підприємств визначає рівень зайнятості населення, обсяги виробництва та доходи бюджету, що на пряму впливає на макроекономічну рівновагу. Підприємства, що мають збалансовану фінансову структуру, достатній рівень власного капіталу та ефективне управління фінансовими ризиками здатні швидше адаптуватися до кризових явищ, зменшуючи глибину економічних спадів і сприяючи відновленню економіки.

В той самий час фінанси підприємств тісно пов'язані з функціонуванням банківського сектору та фінансових ринків, що посилює їхній вплив на загальну макрофінансову стабільність. Надмірна заборгованість чи зниження платоспроможності підприємств можуть перетворюватись у фінансові розбалансування, що поширюються на інші сектори економіки та створюють загрози для стабільності державних фінансів [2].

Особливе значення фінанси підприємств мають у контексті довгострокової економічної стійкості держави, адже вони формують

фінансові передумови для інноваційного розвитку і структурної модернізації економіки. Фінансово стабільні підприємства здатні інвестувати в технологічне оновлення, підвищення продуктивності праці та розвиток людського капіталу, і це сприяє підвищенню конкурентоспроможності національної економіки в глобальному середовищі [3].

У межах останніх глобальних економічних потрясінь особливо привертають увагу дані стосовно рівня заборгованості нефінансового корпоративного сектору, який на пряму впливає на фінансову стабільність держав. За оцінками Міжнародного валютного фонду, ще до пандемії COVID-19 сукупний борг нефінансових корпорацій у розвинених та ринково-залежних економіках досягав близько 91% ВВП, до того ж значна частка суб'єктів господарювання не мала достатніх операційних прибутків для повноцінного обслуговування зобов'язань [4]. Це показувало підвищену вразливість корпоративного сектору до зовнішніх шоків та обмеження інвестиційної активності ще до настання кризових подій. Показовим прикладом системного впливу корпоративних проблем на загальноекономічну стабільність є глобальна фінансова криза 2008 року, коли банкрутство Lehman Brothers спричинило ланцюгову реакцію на фінансових ринках, різке скорочення кредитування та суттєвий спад економічної активності у багатьох країнах світу [5]. Цей досвід демонструє, що фінансова нестійкість підприємств виходить за межі рівня мікроекономічного середовища й може перетворюватись у масштабні макроекономічні дисбаланси, впливаючи на динаміку ВВП, інвестиційні процеси та загальну економічну стійкість держав.

Отже, фінанси підприємств є не лише структурним елементом фінансової системи, а й одним із основних чинників економічної стійкості держав. Через формування фінансових ресурсів, активну діяльність на фінансових ринках і вплив на інвестиційні процеси корпоративний сектор визначає здатність економіки забезпечувати стабільний розвиток та протидіяти кризовим явищам. Ефективне управління фінансами підприємств і їх інтеграція у глобальну фінансову систему створюють передумови для зміцнення макроекономічної стабільності та підвищення конкурентоспроможності держави в довгостроковій перспективі, що зумовлює актуальність подальшого осмислення цієї проблематики в межах аналізу сучасних тенденцій розвитку фінансових систем.

Література

1. Мариненко Н., Ерстенюк Т. Роль вітчизняного підприємництва у забезпеченні стабільності економіки. Матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції

«Формування механізму зміцнення конкурентних позицій національних економічних систем у глобальному, регіональному та локальному вимірах». 2023. С. 61–63. URL: <https://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/40869?locale=eu>.

2. Орел А., Дяченко В. Особливості фінансової системи в економічних процесах країни. Управління змінами та інновації. 2023. №6. С. 25–32. URL: <https://cmi.politehnica.zp.ua/index.php/journal/article/view/75>.

3. Бірак Є., Павловський С. Інвестиції та інновації у діяльності підприємств. Розвиток міста. 2025. №2(06). С. 17–22. URL: <https://doi.org/10.32782/city-development.2025.2-2>.

4. Міжнародний валютний фонд. Global Financial Stability Report: Preempting a Legacy of Vulnerabilities. 2021. URL: <https://www.imf.org/-/media/files/publications/gfsr/2021/april/english/ch2.pdf?utm>.

5. Bankruptcy of Lehman Brothers. Wikipedia, the free encyclopedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Bankruptcy_of_Lehman_Brothers.

ВПЛИВ ФІНАНСОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ГРОШОВО-КРЕДИТНІ ВІДНОСИНИ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

К. А. Тітова, здобувач першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Криворізький національний університет
м. Кривий Ріг, Україна

Науковий керівник – Р. В. Короленко,
к. е. н, доцент, завідувач кафедри фінансів,
суб'єктів господарювання та інноваційного
розвитку,
Криворізький національний університет
м. Кривий Ріг, Україна

На сучасному етапі розвитку світової фінансової системи характеризується активна цифровізація економічних процесів, що зумовлює трансформацію грошово-кредитних відносин у зарубіжних країнах. Стрімке поширення фінансових технологій, зокрема цифрових платіжних сервісів, електронних грошей, та цифрових валют центральних банків, змінює традиційні механізми функціонування банківської системи та інструментарій монетарної політики. У цих умовах актуалізується необхідність комплексного дослідження впливу фінансових технологій на грошово–кредитні відносини зарубіжних країн.

Теоретично обґрунтуємо та аналізуємо вплив фінансових технологій на трансформацію грошово-кредитних відносин у зарубіжних країнах.

Фінансові технології являють собою сукупність інноваційних цифрових рішень, що застосовуються у сфері фінансових послуг із

використанням інформаційно-комунікаційних технологій, великих даних, штучного інтелекту, блокчейн-технологій та хмарних сервісів [1].

Розвиток фінансових технологій суттєво впливає на структуру грошової маси та швидкість обігу грошей. У країнах ЄС, США, Китаї та скандинавських державах спостерігається тенденція до скорочення частки готівки в обігу та зростання безготівкових розрахунків. Це посилює прозорість фінансових потоків, однак водночас змінює механізм реалізації монетарної політики через трансформацію каналів грошово-кредитної трансмісії.

Поширення цифрових платіжних систем, мобільного банкінгу та електронних гаманців зменшує залежність економіки від готівкових розрахунків і прискорює швидкість обігу грошей. У Швеції та Норвегії частка готівкових операцій є мінімальною, що свідчить про формування майже безготівкової економіки.

Особливої уваги заслуговує впровадження цифрових валют центральних банків, які розглядаються як новий інструмент грошово-кредитного регулювання. Досвід Китаю щодо тестування цифрового юаня, а також пілотні проєкти Європейського центрального банку та Федеральної резервної системи США свідчать про прагнення регуляторів зберегти контроль над грошовою емісією та підвищити ефективність платіжної інфраструктури в умовах цифрової конкуренції.

Водночас розвиток фінансових технологій супроводжується низкою ризиків: кіберзагрози, концентрація фінансових даних у великих технологічних компаніях, регуляторні прогалини та можливість технологічних збоїв можуть мати масштабні наслідки для платіжної інфраструктури країни. Це вимагає удосконалення міжнародної практики макропруденційного нагляду та формування нових підходів до регулювання цифрових фінансових інновацій. Таким чином, фінансові технології виступають ключовим чинником трансформації грошово-кредитних відносин зарубіжних країн. Вони змінюють структуру фінансового посередництва, підвищують ефективність платіжних систем, трансформують інструменти монетарної політики та стимулюють розвиток цифрових валют центральних банків. Разом із позитивними ефектами цифровізація породжує нові системні ризики, що потребують збалансованого регуляторного підходу та міжнародної координації.

Література

1. Зубков Р. С. Тенденції та виклики розвитку FinTech у банківському секторі. Миколаїв, 2024.

ВИЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ У СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ ПОЛІ

І. І. Франко, *здобувач першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Державний біотехнологічний університет,
м. Харків, Україна*

Науковий керівник – О. В. Жилякова,
*к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,
Державний біотехнологічний університет,
м. Харків, Україна*

Концепція фінансової інклюзії є відносно новим напрямком розвитку суспільства. Для України, як і більшості країн, питання фінансової інклюзії населення гостро постало під час пандемії коронавірусної хвороби, та залишається актуальним по цей час та у перспективному періоді.

Науковці, фахівці центральних банків, урядів, міжнародних організацій, фінансових досі не дійшли єдиної думки щодо змістового наповнення поняття «фінансової інклюзії», її складових, напрямів використання й оцінки.

Так, у Законі України «Про банки і банківську діяльність» фінансова інклюзія визначається як створення для клієнтів умов, що забезпечують можливість рівного доступу до отримання банківських, платіжних та інших фінансових та супровідних послуг, з урахуванням принципу недискримінації, незалежно від рівня особистого доходу фізичної особи та інших факторів, що перешкоджають клієнтам користуватися такими послугами [1].

Постанова Правління Національного банку України підкреслює інші особливості фінансової інклюзії та розглядає її як процес упровадження відкритого, вчасного та повноцінного доступу до широкого спектра фінансових продуктів і послуг, поширення їхнього використання у суспільстві за допомогою наявних та інноваційних підходів [2].

Науковці, у своїх визначеннях фінансової інклюзії звертають увагу на різні аспекти цієї категорії. Науменкова С. досліджує фінансову інклюзію «у площині реального доступу споживачів до базових фінансових послуг, що характеризує своєчасне надання фінансової послуги у зручній для споживачів формі та за ціною, яка є прийнятною для споживача та економічно обґрунтованою (рентабельною) для фінансової установи, що її надає [3].

Як процес (дію), що веде до досягнення фінансової інклюзивності: стану суспільства, коли фінансові ресурси і послуги доступні і використовуються усіма без винятку, розглядають фінансову інклюзію

Гудзь О і Правдюк М. [4]. Їх погляд поділяє Захарченко Н.В., говорячи що фінансова інклюзія «це процес залучення та надання рівного доступу до фінансових продуктів і послуг основним суб'єктам фінансового ринку в результаті їх взаємодії» [5].

Фактично, доходимо розуміння, що фінансова інклюзія – це процес забезпечення вільного доступу до фінансових ресурсів й послуг для усіх верств населення, особливо для тих, хто раніше був виключений через бідність, географічне розташування, соціальний статус або інші чинники, вона «характеризує включеність дорослого населення країни (у віці старше 15 років) до системи офіційного фінансового обслуговування для отримання доступу до базових фінансових послуг» [6]

Узагальнюючи трактування фінансової інклюзії у сучасному науковому полі, можна виокремити спільні риси для надання визначення фінансової інклюзії з урахуванням усіх аспектів цього процесу.

Спільними рисами є доступність фінансових послуг, недискримінація, широкий спектр послуг та сприяння економічному розвитку.

Таким чином, всі визначення однаково наголошують на важливості доступу до фінансових послуг для всіх верств населення, включаючи вразливі категорії. Відмінності ж полягають у тому, чи є акцент на процесах (створення умов, інновації), чи на результатах (досягнення інклюзивного суспільства), а також у деталях щодо того, як цей доступ має бути забезпечений (зручність для споживача, економічна обґрунтованість).

Література

1. Про банки і банківську діяльність: Закон України №2121–III від 7 грудня 2000р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14/ed20260626#n3269>.
2. Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу: Постанова Правління Національного банку України № 65 від 19.05.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0065500-20/ed20200519#n125>.
3. Науменкова С., Міщенко С., Міщенко В. Цифрова фінансова інклюзія для прискорення досягнення цілей сталого розвитку. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. 2023. № 1(222). С. 102–112.
4. Гудзь О., Правдюк М. Фінансові інклюзії як атрактор поствоєнної трансформації фінансової системи України. Управління змінами та інновації. 2025. № 15. С.73–78.
5. Захарченко Н.В. Фінансова інклюзія для підвищення добробуту населення та економічного зростання держави. Фінанси України. 2020. № 6. С. 105–116.
6. The Global Findex Database 2021: Financial Inclusion, Digital Payments, and Resilience in the Age of COVID–19. URL: <https://globalfindex.worldbank.org>.

ПУБЛІЧНІ ІНВЕСТИЦІЇ ЯК ЧИННИК ФІНАНСОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ

Р. П. Хірівський, *к. е. н., доцент кафедри міжнародних економічних відносин та маркетингових стратегій, Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького, м. Львів, Україна*

Реформа децентралізації сприяла суттєвому розвитку регіонів України, зменшивши рівень централізованого управління та надаючи органам місцевого самоврядування розширені повноваження і підвищену самостійність. Перерозподіл ресурсів на місцевий рівень створив умови для більшої фінансової автономії громад, що дозволило їм самостійно визначати пріоритети та обирати найбільш ефективні способи використання наявних ресурсів [1].

Поділяємо позицію Н.В. Коваленко, що одним із найбільш позитивних аспектів децентралізації публічної влади є принцип «субсидіарності», при якому функції публічної влади передаються на найближчий до мешканців громади рівень, що сприятиме найбільш ефективному вирішенню більшості соціально–економічних проблем громадян [2].

На думку колективу авторів на чолі із І. Сторонянською принцип субсидіарності означає, що найбільші повноваження належать тим органам влади, які перебувають найближче до людей. В рамках цього підходу територіальні громади (ТГ) отримують можливість самостійно планувати розвиток своєї території та формувати бюджет, стимулювати місцевий економічний розвиток і залучати інвестиції, управляти земельними ресурсами та розвивати інфраструктуру, організовувати житлово–комунальні та транспортні послуги, дбати про громадську безпеку і пожежну охорону, а також надавати соціальні, адміністративні, освітні, культурні та медичні послуги [3].

Виконання наведених соціальних функцій передбачає залучення та ефективне використання громадами значних фінансових ресурсів. Ухвалення Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», спрямоване на створення спроможних громад на добровільній основі шляхом інтеграції фінансових, матеріальних та, передусім, людських ресурсів [4], зумовило зростання активності органів місцевого самоврядування у сфері розширення податкової бази та вдосконалення адміністрування місцевих

податків і зборів. У свою чергу, зміцнення фінансової спроможності територіальних громад тісно пов'язане з розвитком їх інвестиційної привабливості.

В умовах зростання конкуренції територіальних громад за інвестиційні ресурси особливої актуальності набувають заходи із розвитку інвестиційної інфраструктури на місцевому рівні, що зумовлює зростання ролі капітальних видатків як інструменту формування інвестиційної привабливості територій.

Відповідно до змін, внесених у 2025 році до ст. 71 Бюджетного кодексу України, поняття «капітальні видатки» замінено на «публічні інвестиції», які визначено як інструмент бюджету розвитку, спрямований на реалізацію інвестиційних проєктів та програм соціально–економічного розвитку територій. У зв'язку з цим обсяг капітальних видатків територіальних громад у межах дослідження інтерпретується як показник рівня публічних інвестицій [5].

Метою дослідження є визначення ролі публічних інвестицій у формуванні фінансового потенціалу територіальних громад Західного регіону України. Аналіз 424 територіальних громад Західного регіону України показав, що громади істотно різняться між собою як за демографічними характеристиками, так і за фінансовими можливостями. Так, середній обсяг надходжень загального фонду бюджету на одну особу в десяти громадах з найнижчими показниками становив 1880,8 грн, тоді як у десяти громадах–лідерах він сягав 26981,4 грн, тобто різниця між крайніми групами перевищує 14 разів.

У межах дослідження нами проаналізовано співвідношення капітальних видатків та доходів загального фонду бюджетів територіальних громад регіону (коефіцієнт R) з метою оцінки інвестиційної орієнтації громад та її впливу на їх фінансову спроможність.

За його результатами, проаналізовані громади розподілено на чотири квартали, по 106 громад у кожному (табл. 1).

Аналіз даних таблиці 1 демонструє, що зі зростанням показника інвестиційної спрямованості бюджетів територіальних громад Західного регіону України спостерігається зростання показника доходу загального фонду бюджету.

Залежність відображає, що громади із вищими показниками фінансової спроможності спрямовують вагомішу частку фінансових ресурсів на реалізацію публічних інвестицій, створюючи базу для подальшого зростання економічної активності та джерел наповнення місцевих бюджетів.

Таблиця 1. Розподіл територіальних громад за коефіцієнтом інвестиційної спрямованості бюджету (R)

Квартиль (за R)	R (середнє)	Капітальні видатки на 1 особу, грн.	Доходи на 1 особу, грн.
Перший	0,055	299,4	5314,9
Другий	0,11	629,81	5627,1
Третій	0,176	1151,3	6556,1
Четвертий	0,4	2994,8	7786,2

Водночас менш фінансово спроможні територіальні громади, маючи обмежену дохідну базу, змушені спрямовувати основну частину бюджетних ресурсів на покриття поточних видатків, що обмежує їх можливості щодо реалізації публічних інвестиційних проєктів.

Література

1. Стещенко Т. В., Зозуля А. С. Місцеве самоврядування та реформа децентралізації під час воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 3. С. 104–107.
2. Коваленко Н. В. Децентралізація публічної влади в контексті сучасного розвитку України. *Публічне управління та регіональний розвиток*. 2020. № 8. С. 563–583. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/purr_20208_12.
3. Соціально–економічне становище об'єднаних територіальних громад: Захід VS Центр: науково–аналітичне видання / І. Сторонянська, А. Максименко, О. Левицька, Х. Патицька, З. Сірик; ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України». Львів, 2019. 64 с. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20190034.pdf>.
4. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (Відомості Верховної Ради України, 2015, № 13, ст. 91). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>.
5. Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо актуалізації та удосконалення деяких положень»: прийнятий 16 січня 2025 р. № 4225–IX // Відомості Верховної Ради України. 2025. № 32. С.106. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4225-20> (дата звернення: 29.01.2026).

РИЗИК-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД ДО ОЦІНЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМСТВ У КОНТЕКСТІ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Є. В. Цветкова, здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара, м. Дніпро, Україна
Науковий керівник – О. В. Романова,
старший викладач кафедри економічного
моделювання, обліку та статистики,
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара, м. Дніпро, Україна

Сучасний стан вітчизняної економіки характеризується високим ступенем невизначеності, що зумовлює необхідність трансформації підходів до оцінки інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання. В умовах воєнного стану та підготовки до масштабного післявоєнного відновлення традиційні методики аналізу господарської діяльності стають недостатніми для прийняття обґрунтованих рішень інвесторами. Саме тому впровадження ризик-орієнтованих підходів стає фундаментом фінансового забезпечення відбудови. Як зазначає В. С. Белін [2], зміни у глобальних інвестиційних потоках суттєво впливають на стабільність фінансового ринку України, що вимагає врахування екзогенних факторів при оцінці активів.

Оцінка інвестиційної привабливості в межах бізнес-аналітики має зміщуватися від констатації фактів до проактивного моделювання сценаріїв. Ризик-орієнтований аналіз господарської діяльності (АГД) передбачає інтеграцію в систему обліково-аналітичного забезпечення специфічних чинників, таких як безпекові загрози та логістичні розриви. У дослідженнях С. О. Шут [5] підкреслюється важливість стратегічних підходів до управління інвестиційним розвитком в умовах трансформації економіки, що дозволяє визначити критичні точки виживання бізнесу.

Для фахівця з бізнес-аналітики ключовим завданням стає подолання інформаційної асиметрії між українськими підприємствами та іноземними стейкхолдерами. Ризик-орієнтований АГД повинен включати не лише фінансовий скоринг, а й оцінку «відновлювального потенціалу», що, на думку Т. Черничко, Н. Гладинець та У. Росоли [3], є критичним для активізації залучення капіталу в період воєнних дій. Це вимагає впровадження багатокритеріальних моделей аналізу, які дозволяють

збалансувати високі воєнні ризики потенційною надприбутковістю проектів відбудови.

Важливою складовою є використання систем Business Intelligence (BI) для візуалізації ризикових профілів підприємств у реальному часі. Використання великих даних дозволяє аналітику будувати «теплові карти ризиків», що корелює з підходом О. Материнської та П. Пустової [4] щодо необхідності глибокої адаптації стратегій до нових реалій. Такий аналітичний супровід робить процес фінансового забезпечення відновлення більш прозорим для міжнародних інституцій, мінімізуючи суб'єктивізм при прийнятті рішень в умовах турбулентності [2, 5].

Замість статичних показників доцільно впроваджувати динамічні моделі, які враховують ймовірність реалізації негативних сценаріїв. У праці О. Материнської та П. Пустової [4] наголошується на тому, що інвестиційні перспективи України залежатимуть від здатності підприємств оперативно реагувати на виклики. Т. Черничко та співавтори [3] вказують на специфічні проблеми залучення іноземного капіталу, пропонуючи шляхи їх активізації через державні гарантії та страхування воєнних ризиків.

У контексті дисципліни «Аналіз господарської діяльності» ризик-орієнтований підхід трансформує роль аналітика з контролера минулих витрат у стратегічного радника. Бізнес-аналітика в системі післявоєнного відновлення, як підкреслюють В. Антоненко та інші [1], має фокусуватися на прогнозуванні стійкості ланцюгів доданої вартості. Саме такий рівень аналітичного опрацювання даних дозволить українським підприємствам сформувати конкурентоспроможні інвестиційні пропозиції, що відповідають вимогам глобального фінансового ринку.

Отже, удосконалення методики аналізу через призму ризикології дозволяє сформувати якісну інформаційну базу для залучення капіталу. В. Антоненко [1] справедливо стверджує, що інвестиційна привабливість у контексті поствоєнного відновлення потребує комплексного аналітичного опрацювання мілітарних та економічних ризиків. Перехід до адаптивних стратегій забезпечить раціональне використання фінансових ресурсів та пришвидшить відбудову країни.

Література

1. Антоненко В., Ляшок Я., Попова О., Катранжі Л., Ляшок Н. Інвестиційна привабливість України в контексті її поствоєнного відновлення. Проблеми теорії та практики фінансово-кредитної діяльності. 2024. № 4(57). С. 363–380. URL: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/4410>.

2. Белін В. С. Вплив змін у глобальних інвестиційних потоках на стабільність українського фінансового ринку. Актуальні питання економічних наук. 2024. № 5. URL: <https://a-economics.com.ua/index.php/home/article/view/64>.

3. Черничко Т., Гладинець Н., Росола У. Problems of attracting foreign investments in the war period and ways of their activation. Проблеми системного підходу в економіці. 2023. № 4(93). URL: http://www.psae-jrnl.nau.in.ua/journal/4_93_2023_ukr/9.pdf.

4. Материнська О., Пустова П. Відновлення та розвиток: інвестиційні перспективи України після війни. Економіка та суспільство. 2024. № 64. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4232>.

5. Шут С. О. Стратегічні підходи до управління інвестиційним розвитком в умовах трансформації економіки. Академічні візії. 2024. № 37. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1545>.

ЗЕЛЕНА ЕКОНОМІКА: ЗМІСТ ТА МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ

В. Ю. Шепиленко, *старший викладач
кафедри публічних фінансів,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна*

В умовах економічної невизначеності та періодичних економічних криз особливої актуальності набуває питання формування нової моделі економіки. Світовий досвід розвиток економічних систем демонструє поступовий перехід до моделі «зеленої економіки». Зелена економіка – це нова модель організації економічних відносин, в основі якої закладено збереження навколишнього середовища (екологічний аспект) та орієнтація на сталий розвиток економіки [1].

Дослідники проблеми формування зеленої економіки М. Гончаренко, Н. Пархоменко, О. Лучин наголошують на тому, що в основі зеленої економіки закладено три судження: в обмеженому просторі фізично не можливо безперервно розширювати сферу простору; все на поверхні Землі є взаємозалежним; безкінечні потреби суспільства не можуть бути задоволені за рахунок ресурсів, які є обмеженими [2].

В основі даної моделі закладено базові елементи, які служать базисом для формування сталих соціально–економічних відносин (див. рис. 1)

Зелені фінанси можна розглядати як матеріальну основу розвитку зеленої економіки. Організація зелених фінансів базується на формуванні механізмів та інструментів залучення фінансових ресурсів з метою реалізації конкретних проєктів. В якості інструментів зелених фінансів можуть виступати:

– фінансові ресурси держави та органів місцевого самоврядування;

- кошти, отримані в результаті державно–приватного партнерства;
- інвестиційні цінні папери;
- грантове фінансування;
- міжнародна фінансова допомога.

Рисунок 1. Складові елементи зеленої економіки

Джерело: складено автором на основі [2]

Зелена економіка – перспективний напрям суспільного розвитку. Він поступово охоплює все більшу кількість країн: Бразилія, Китай, США та інші. Зважаючи на позитивний світовий досвід можна стверджувати, що принципи організації зеленої економіки можуть бути закладені в основу післявоєнної відбудови територій України, які постраждали в наслідок військової агресії. Застосування такого підходу до відновлення може створити ряд переваг, зокрема:

- формування стратегії екологічного збереження на основі енергозберігаючих технологій, вторинної переробки тощо;
- залучення іноземних партнерів до проєктування елементів відбудови територій;
- диференціація джерел фінансування відновлення громад (кошти державного бюджету, державного–приватне партнерство, міжнародні грантові програми, залучення кредитного фінансування на зовнішньому ринку тощо).

Використання складових елементів зеленої економіки у підприємницькому секторі (агропромисловий комплекс, сфера матеріального виробництва) дозволить створити нові конкурентні переваги на товари та послуги, які в майбутньому можуть бути презентовані на міжнародних ринках.

У підсумку варто зазначити, що використання таких підходів дасть можливість скоротити бюджетні видатки та створити передумови для подальшого економічного зростання зруйнованих регіонів України.

Література

1. Круглик Б. Що таке зелена економіка та зелені фінанси. URL: <https://weagro.ua/blog/zelena-ekonomika-ta-zeleni-finansy-shho-cze-ta-yaki-perspektyvy-dlya-ukrayiny/> (дата звернення 23.02.2026).
2. Гончаренко М. Ф., Пархоменко Н. М., Лучин О. М. «Зелена» економіка як напрям досягнення стійкого еколого-економічного розвитку регіону. Актуальні проблеми економіки. №6 (228). 2020. URL: https://eco-science.net/wp-content/uploads/2021/08/6.20._topic_Goncharenko-M.F.-Parkhomenko-N.M.-Luchin-O.M.-6-15.pdf (дата звернення 23.02.2026).
3. Шкварук Д., Дончак Л. Зелені фінанси: теоретичний аспект та особливості функціонування в Україні. Вісник Хмельницького національного університету. 2024. №1. URL: <https://heraldes.khmn.u.edu.ua/index.php/heraldes/article/view/23/21> (дата звернення 23.02.2026).

ТРАНСФОРМАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ЗРУШЕНЬ НА РИНКУ КАПІТАЛУ ТА ЕВОЛЮЦІЇ СВІТОВИХ ФІНАНСОВИХ ЦЕНТРІВ

М. В. Шибанова, здобувач першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Львівський національний університет імені
Івана Франка, м. Львів, Україна
Науковий керівник – М. І. Петик, к. е. н.,
доцент, доцент кафедри фінансів, грошового
обігу та кредиту,
Львівський національний університет імені
Івана Франка, м. Львів, Україна

Глобальні трансформації фінансових ринків упродовж 2020–2025 років, зумовлені переважно геополітичними змінами, прискореною цифровізацією та посиленням регулювання, сьогодні суттєво впливають на траєкторію розвитку фінансових систем країн, що інтегруються у світовий економічний простір. Україна, як держава зазначеного типу, перебуваючи у процесі глибокої економічної перебудови та руху до членства в ЄС, адаптує фінансові інститути, регуляторне середовище та інфраструктуру до норм європейського фінансового ринку. Водночас глобальний ринок капіталу переживає фазу фрагментації та переходу до регіоналізованих фінансових центрів, що відкриває для України нові можливості у залученні інвестицій та розвитку фінтеху.

У сучасних наукових дослідженнях вітчизняні вчені значну увагу приділяють трансформації фінансових систем під впливом змін на глобальному ринку капіталу та розвитку світових фінансових центрів.

Автори аналізують перерозподіл міжнародних фінансових потоків, посилення регуляторних вимог, цифровізацію фінансових послуг та інституційні зміни в країнах, що інтегруються у світовий фінансовий простір. Водночас недостатньо розкритим залишається комплексний аналіз впливу еволюції світових фінансових центрів на структурну трансформацію фінансової системи України в умовах воєнних викликів і євроінтеграції, а також формування нової моделі розвитку національного ринку капіталу.

За даними 38-го видання індексу світових фінансових центрів [1], сьогодні зростає значення європейських фінансових центрів, які формують формують для України ключові регуляторні та інституційні орієнтири розвитку. Після виходу Великої Британії з ЄС (Brexit) Європейський Союз активізував політику зміцнення позицій провідних фінансових центрів, зокрема Франкфурта-на-Майні, Парижа, Амстердама, Цюриха та інших.

У цьому контексті Україна здійснює поетапну гармонізацію національного законодавства та інституційної моделі регулювання відповідно до практик і стандартів, що діють у провідних фінансових центрах Європи. Це безпосередньо впливає на український ринок капіталу: Україна переходить на правила MiFID II, MiFIR, EMIR, посилюючи нагляд за учасниками ринку та впроваджуючи сучасні вимоги до прозорості та розкриття інформації, зокрема на основі міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ). Зазначені зміни підвищують інституційну сумісність фінансової системи України з ринками ЄС, створюють передумови для активізації інвестиційних процесів та зміцнення довіри з боку міжнародних партнерів.

Банківська сфера України також перебуває на етапі суттєвої трансформації. Національний банк України активно оновлює регуляторні вимоги до фінансових установ, забезпечуючи їхню відповідність стандартам європейських партнерів. Процес включає модернізацію систем пруденційного нагляду, управління ризиками, вимог до капіталу та корпоративного управління банками. Національний банк вніс зміни до низки нормативно-правових актів щодо управління ризиками в банках та банківських групах. Метою змін є приведення регуляторних вимог НБУ у відповідність до стандартів, передбачених процесами ICAAP, ILAAP та вимог щодо коефіцієнта левериджу. При розробленні нововведень враховано досвід практичної імплементації цих процесів українськими банками протягом попереднього року, а також актуалізовані Основні принципи ефективного банківського нагляду, затверджені Базельським комітетом з банківського нагляду у 2024 році [2].

Станом на сьогодні ключовою характеристикою фінансової системи України є курс на євроінтеграцію та активне впровадження оновлених правил, регуляторних вимог та нормативно-правової бази з метою забезпечення відповідності сучасним стандартам ЄС. Зокрема, оновлена Стратегія розвитку фінансового сектору України передбачає розширення Цілі III – «Фінансова система функціонує для відновлення країни та інтегрується до ЄС» – та введення нової ініціативи «Європейська інтеграція фінансового сектору». Це передбачає більш глибоку співпрацю з інституціями ЄС, впровадження програмних документів, активну участь у переговорному процесі та впровадження законодавства ЄС з урахуванням рекомендацій Європейської Комісії за результатами скринінгу. Такі зміни відображають стратегічний курс на комплексний розвиток та інтеграцію фінансового сектору України в європейське середовище [3].

Україна активно співпрацює з Європейським Союзом, виконуючи вимоги європейських партнерів з метою розширення власних регуляторних та інституційних повноважень, виходу на європейські та міжнародні фінансові ринки та зміцнення позицій у відповідній сфері. На це певною мірою вплинули процеси деглобалізації, створивши можливість для України активніше співпрацювати з ЄС та поступового включення її фінансового сектору у європейський економічний простір. Розірвані міжнародні зв'язки та втрачені традиційні потоки ресурсів створили потребу у пошуку нових і надійних партнерів у власному регіоні. ЄС та Україна у цьому контексті є стратегічними союзниками, адже не створюють між собою додаткової конкуренції, а навпаки гармонійно доповнюють наявні власні фінансові системи, що створює передумови для посилення інтеграційних процесів і розширення можливостей подальшого розвитку фінансового сектору.

Таким чином, глобальні трансформації фінансових ринків останніх років створили для нашої держави одночасно і виклики, і можливості розвитку. Посилення ролі європейських фінансових центрів на міжнародному ринку зумовлює перерозподіл фінансових потоків, розширює інтеграційний потенціал України та створює передумови для активізації її участі на європейському фінансовому ринку.

Інтеграція до міжнародних стандартів регулювання, гармонізація із вимогами Базельського комітету та впровадження МСФЗ трансформують сучасний український ринок капіталу, роблячи його сумісним із практиками ЄС та придатним для залучення більш якісного іноземного інвестування.

Сучасні зміни свідчать про поступовий перехід України від національно орієнтованої моделі регулювання до системи, інтегрованої у фінансовий простір Європейський Союз. Це посилює її позиції як

майбутнього учасника єдиного ринку капіталу ЄС, підвищує рівень прозорості та інституційної надійності фінансового сектору, а також створює передумови для стійкого економічного розвитку та відновлення в умовах сучасних викликів.

Література

1. GFCI 38: The Global Financial Centres Index [Електронний ресурс] // Long Finance. URL: https://www.longfinance.net/media/documents/GFCI_38_Report_2025.09.25_v1.0.pdf (Дата звернення 20.02.2026).
2. Національний банк України. Оновлено вимоги до банків щодо управління ризиками [Електронний ресурс]. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/onovleno-vimogi-do-bankiv-schodo-upravlinnya-rizikami> (Дата звернення 20.02.2026).
3. Міністерство фінансів України. Оновлена стратегія розвитку фінансового сектору України [Електронний ресурс]. URL: https://mof.gov.ua/en/news/onovlena_strategiia_rozvitku_finansovogo_sektoru_ukraini_zberezhennia_stabilnosti_zaluchennia_investitsii_ta_ievrointegratsiia-5276?utm_source=chatgpt.com (Дата звернення 20.02.2026).

ФІНАНСОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

*І. В. Шкодінa, д. е. н., професор, професор
кафедри міжнародних економічних відносин та
логістики,*

*Харківський національний університет імені
В. Н. Каразіна, м. Харків, Україна*

Фінансове забезпечення відновлення економіки України в умовах повномасштабної війни є одним із ключових викликів державної економічної політики. За оцінками Світовий банк, потреби України у відбудові та відновленні обчислюються сотнями мільярдів доларів США, що значно перевищує можливості внутрішніх бюджетних ресурсів [2]. У таких умовах особливого значення набуває пошук інноваційних механізмів акумулювання фінансових ресурсів, підвищення прозорості їх використання та зміцнення довіри міжнародних партнерів. Одним із перспективних інструментів вирішення цих завдань є фінансові технології (FinTech).

Глобальний досвід свідчить, що фінансові технології стали важливим драйвером трансформації фінансових ринків. Згідно з аналітичними звітами Innovate Finance, у 2025 році обсяг світових інвестицій у фінтех-сектор продемонстрував зростання після періоду спаду (табл. 1)

Таблиця 1. Динаміка глобальних інвестицій у FinTech

Рік	Обсяг глобальних FinTech-інвестицій, млрд дол. США	Кількість угод, од.	Темп зміни інвестицій, % до поперед. року
2016	34,6	3 980	+18,8
2017	45,2	4 720	+30,6
2018	57,4	5 380	+27,0
2019	77,1	6 230	+34,3
2020	121,3	7 650	+57,2
2021	132,7	8 420	+9,4
2022	121,3	7 110	-8,6
2023	106,2	6 240	-12,4
2024	95,6	5 980	-10,0
2025	116,0	5 918	+21,3

Джерело: складено автором на основі даних *Innovate Finance. FinTech Investment Landscape 2025* [1]

Аналіз даних таблиці свідчить, що у 2016 – 2021 рр. спостерігалася стійка тенденція до зростання як обсягів фінансування, так і кількості угод у сфері FinTech. Пікових значень інвестиції досягли у 2021 році (132,7 млрд дол. США), що було зумовлено активною цифровізацією фінансових послуг та прискоренням технологічної трансформації. Зменшення кількості угод у 2023 – 2025 рр. при одночасному збереженні відносно високих обсягів фінансування може свідчити про укрупнення середнього розміру інвестицій та концентрацію капіталу у більш зрілих компаніях. Провідними ринками залишаються США, Велика Британія та країни Азії.

Така динаміка глобальних інвестицій підтверджує, що цифровізація фінансових послуг розглядається інвесторами як стратегічний напрям довгострокового розвитку. Поширення цифрових платіжних систем, відкритого банкінгу, технологій штучного інтелекту, блокчейну та цифрових валют центральних банків формує нову архітектуру фінансової системи, в якій швидкість операцій, прозорість та доступність капіталу стають головними чинниками конкурентоспроможності.

Для України така динаміка має важливе практичне значення, оскільки демонструє циклічність фінтех-інвестицій та окреслює сприятливі періоди для інтеграції у глобальні фінансові потоки. Фінансові технології для України мають не лише інноваційне, а й практичне значення у процесі повоєнної відбудови. По-перше, цифрові платформи можуть сприяти мобілізації інвестиційних ресурсів через краудфандингові механізми, випуск цифрових облігацій та створення спеціалізованих інвестиційних екосистем для фінансування інфраструктурних проєктів. По-друге, застосування технологій розподіленого реєстру дозволить підвищити прозорість

використання міжнародної допомоги та бюджетних коштів, що є критично важливим для зміцнення довіри донорів і приватних інвесторів.

Важливо також враховувати, що Україна має передумови для розвитку цифрової фінансової інфраструктури. Реформи у сфері цифровізації державних послуг, розвиток електронної ідентифікації та онлайн-банкінгу створюють основу для масштабнішого впровадження фінтех-рішень. Подальша гармонізація регуляторного середовища з нормами Європейського Союзу сприятиме інтеграції українського фінансового сектору до єдиного європейського фінансового простору. У цьому контексті важливим є впровадження стандартів відкритого банкінгу, удосконалення механізмів кіберзахисту та підтримка інноваційних стартапів. Разом із тим існують і суттєві виклики. Воєнні ризики, макроекономічна нестабільність, обмежений доступ до венчурного капіталу та потреба в оновленні регуляторної бази стримують активний розвиток фінтех-екосистеми. Водночас саме в умовах кризових трансформацій інноваційні фінансові рішення можуть забезпечити швидшу адаптацію економіки до нових реалій. Використання цифрових інструментів у сфері державних фінансів, інвестиційного менеджменту та підтримки малого і середнього бізнесу здатне підвищити ефективність перерозподілу ресурсів та прискорити економічне зростання.

Отже, фінансові технології слід розглядати як один із стратегічних інструментів фінансового забезпечення відновлення економіки України. Їх впровадження сприятиме мобілізації внутрішніх і зовнішніх ресурсів, підвищенню прозорості фінансових потоків, посиленню фінансової інклюзії та інтеграції України у глобальні фінансові ринки. У довгостроковій перспективі розвиток FinTech може стати не лише засобом відбудови, а й чинником структурної модернізації національної економіки.

Література

1. Innovate Finance. FinTech Investment Landscape 2025. London : Innovate Finance, 2025. URL: <https://www.innovatefinance.com/capital/fintech-investment-landscape-2025/>.
2. The World Bank, European Commission, United Nations. Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA3). February 2024. Washington, DC: World Bank, 2024. 411 p.

FORMATION AND MOBILIZATION OF UKRAINE'S STATE BUDGET REVENUES UNDER MARTIAL LAW CONDITIONS

A. D. Hlushko, *PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Taxation, National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic», Poltava, Ukraine*

A. A. Vereshchaka, *Applicant for the First (Bachelor's) Level of Higher Education, National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic», Poltava, Ukraine*

The introduction of martial law significantly transforms the mechanisms of functioning of the public finance system and necessitates a revision of approaches to the formation and mobilization of state budget revenues. Under conditions of full-scale war, the state's budget policy acquires a distinctly anti-crisis and mobilization-oriented character, as the primary objective becomes ensuring uninterrupted financing of defense needs, the security sector, social protection of the population, and critical infrastructure.

Under such circumstances, a key feature is the reorientation of the revenue model: the role of external sources increases, and the requirements for the efficiency of administering domestic revenues intensify. Accordingly, the following should be identified as the key features of the formation of state budget revenues of Ukraine during wartime (Fig. 1).

One of the key features of the formation of state budget revenues during wartime is the narrowing of the domestic tax base, caused by a decline in production volumes, reduced business activity, destruction of enterprises, population migration, and the expansion of shadow economic processes [1]. Under such conditions, tax revenues lose stability and predictability, which significantly complicates budget planning and increases the risks of budget deficits. Although tax revenues retain their status as the primary source of budget revenues, their volume and dynamics become substantially more dependent on market conditions and administrative factors. In practice, this is reflected in increased volatility of value added tax (VAT), excise tax, and corporate income tax revenues, as well as in the redistribution of the tax burden among sectors of the economy [2].

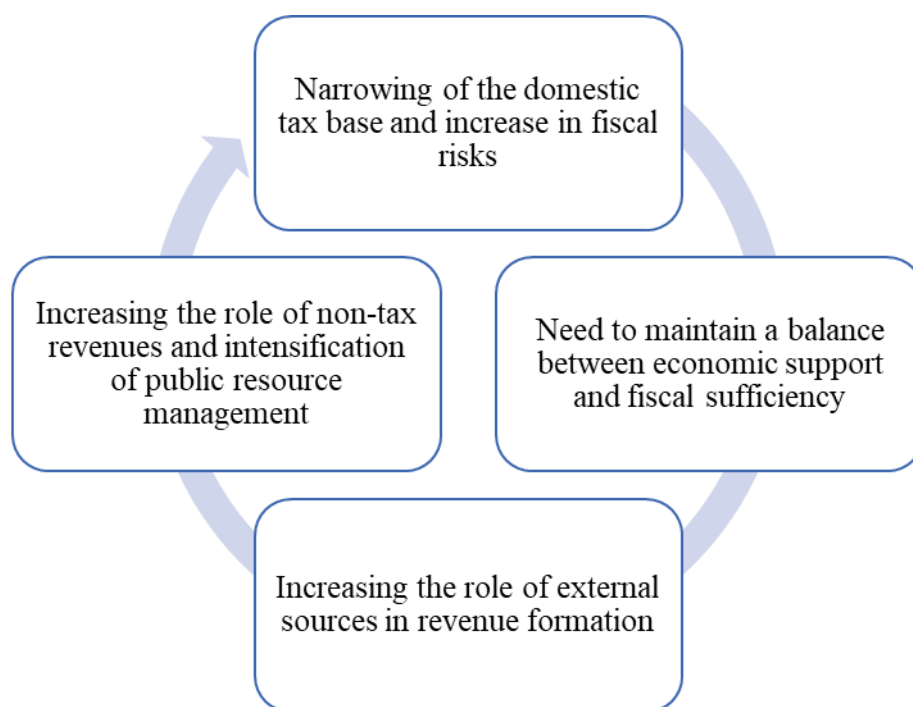

Figure 1. Key features of the formation of state budget revenues of Ukraine during wartime

At the same time, the state is compelled to implement temporary tax relief measures to support businesses and preserve economic potential. Reductions in certain tax rates, deferrals of tax obligations, and simplification of the taxation system for small and medium-sized enterprises serve as instruments to mitigate the economic consequences of the war; however, they simultaneously limit the capacity to mobilize domestic budget revenues [3]. This creates a structural imbalance between funding needs and the actual fiscal capabilities of the state.

A significant feature of revenue mobilization during martial law is the increasing role of non-tax revenues and the intensified management of public resources. Attention is focused on improving the efficiency of state-owned property utilization, strengthening control over the collection of administrative fees, fines, and penalties, as well as enhancing mechanisms for providing paid public services. Although these sources cannot fully compensate for the loss of tax revenues, they play an important stabilizing role in the formation of the budget's revenue component.

Another characteristic feature of wartime is the shift in the budget revenue structure in favor of external sources of financing, accompanied by a reduction in the share of domestic revenues. Grants, macro-financial assistance, and targeted funds from international financial institutions and donors become one of the key sources of state budget replenishment.

In 2024, reliance on grant support remained significant: according to the government-approved report on the execution of the state budget, total revenues amounted to UAH 3.12 trillion, of which UAH 473.9 billion were grants from international partners [4]. Thus, even with an overall increase in revenue, the grant component continued to play a noticeable role in financing priority expenditures. Additionally, international institutions emphasize that supporting Ukraine with substantial volumes of external budget financing (including grants) is critical for maintaining macroeconomic stability, alongside the need to strengthen domestic revenue mobilization and reform institutions.

A distinctive feature of such revenues is their targeted nature, time-bound limitations, and dependence on the state's fulfillment of specified institutional and macroeconomic obligations. This underscores the importance of budget process transparency and the efficiency of public financial management. At the same time, this transformation increases the state's financial vulnerability in the long term and heightens the risks of dependence on external aid, which necessitates the gradual restoration of the domestic tax capacity of the economy.

An important aspect of revenue mobilization during wartime is the improvement of tax administration efficiency. The digitalization of fiscal procedures, strengthening of the analytical functions of tax authorities, combating tax evasion, and minimizing tax losses acquire particular significance under conditions of limited resources [5]. Effective administration allows for partial compensation for reduced tax rates and the contraction of the economic tax base.

Thus, the formation and mobilization of state budget revenues under martial law are characterized by a combination of fiscal constraints and increased budgetary needs, requiring the state to implement a flexible, adaptive, and balanced budgetary policy. The key priorities during this period include ensuring financial stability, preserving core sources of revenue, efficiently utilizing international assistance, and creating conditions for the restoration of domestic fiscal capacity in the post-war period.

References

1. Hlushko A.D. Conceptual principles of reforming the tax system of Ukraine in the conditions of European integration. Prospects for the development of finance in the conditions of European integration of Ukraine: monograph. Tallin: Estonia, IRETC MTÜ, 2022, pp. 120–148.
2. Vatamaniuk–Zelinska, U., Pritsak, Ya., Zelinsky, M.–P. Features of the Formation and Execution of the State Budget of Ukraine under Martial Law. *Economic Space*, 2023, No. 185, pp. 26–31. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/185-5>.
3. Hlushko, A.D. Deregulation of the Business Environment in Ukraine under Martial Law. *Economic Security: State, Region, Enterprise: Proceedings of the International Scientific–Practical Online Conference*, September 29, 2022, Poltava: NUPP, 2022, pp. 24–27.

4. Government Approved the Report on the Execution of the State Budget for 2024: Expenditures on Defense and Security Amounted to UAH 2.97 Trillion. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/uriad_skhvaliv_zvit_pro_vikonannia_derzhavnogo_biudzhetu_na_2024_rik_vidatki_na_oboronu_ta_bezpeku_stanovili_297_trln_griven-5097 (accessed: 22.02.2026).

5. Yurkiv, N., Glushko, A., Shapovalov, I. Improving the Tax Burden on Small and Medium Enterprises in Ukraine: Strategic Guidelines under Martial Law. *Economics and Region*, 2025, 3(98), pp. 199–207. DOI: [https://doi.org/10.26906/EiR.2025.3\(98\).3918](https://doi.org/10.26906/EiR.2025.3(98).3918).

STRUCTURAL TRANSFORMATION: HARMONIZING UKRAINE'S INVESTMENT CLIMATE WITH EU STANDARDS TO ATTRACT FOREIGN CAPITAL

N. Hulinskaya, *Master student, Bachelor of International Economic Relations; Bachelor of Business Administration, Warsaw University, Poland*
Under the supervision of Dr. T. Trofymenko,
Bachelor of International Economic Relations; Bachelor of Business Administration, Warsaw University, Poland

The task of reviving Ukraine's economy will likely be the most complicated undertaking economically and geopolitically of the 21st century in terms of the immediate need for physical reconstruction and rebuilding trust between Ukraine and international investors so that they can contribute to Ukraine's sustainable economic growth through Foreign Direct Investment (FDI). This is important, not only because FDI is required to promote Ukraine's economic future, but also because FDI is essential for Ukraine to upgrade its infrastructure, modernize its manufacturing base, innovate technologically, and integrate into Global Value Chains.

However, Ukraine's long-standing perceptions of risk as well as the devastation of war will necessitate a fundamental change in the way Ukraine engages the Global Marketplace. Aid is essential for survival; however, Investment is critical for growth. By positioning Ukraine as a resilient and innovative partner, the narrative is shifted from «a recipient of charity» to «a destination of high potential investment.» Thus, it is critical to attract private capital to facilitate the scaling of reconstruction.

To successfully attract investment, Ukraine has to move away from traditional economic aid models and develop a forward-looking national brand strategy for itself as a resilient, transparent and innovative partner. The argument

presented in this essay is that for Ukraine to recover from the effects of war requires developing an investment proposition that creates a high value for investors, based on their ability to adapt to changing technology, especially in relation to digital technologies and defence capabilities, and through its ability to maintain transparency. By establishing an efficient war risk insurance program, refining a streamlined digital business environment and capitalizing on its strategic partnership with the European Union; Ukraine can change its image from being nothing more than a high risk conflict zone, to being a safe and high potential centre for long-term investment. This paper will further illustrate how closing the structural investment and development gaps between Ukraine and investors will allow Ukraine to develop a sound investment climate for long-term recovery, by aligning its development initiatives with the needs of investors instead of simply reacting to donor demands.

To generate immediate interest in financing and bringing in high net worth individuals to Ukraine, Ukraine should create a structured residency programme based upon investment, referred to as a "Golden Visa" programme. By establishing a residency programme rather than a citizenship programme, which typically raises questions about sovereignty, a residency programme provides many functional benefits to the investor immediately and ensures their long-term loyalty to the country.

A residency scheme based on functional capital inflows (financing reconstruction funds/start-ups) provides long-term residency permits while offering immediate inflow of foreign currency, thus having no impact on the national debt and therefore providing an incentive for the investment into the country to encourage even greater growth. This scheme has two key benefits; it indicates to the world that Ukraine is welcoming investment and has confidence in its future, and that it will encourage potential investors and entrepreneurs to invest in and operate their businesses in Ukraine.

Finally, to capitalise on this influx of capital as well as help eliminate any perceived issues of bureaucracy or corruption, will require a radical transformation of the administrative environment. The government can also leverage its current expertise in digital governance to establish a State-as-a-Service model similar to the successful e-residency program implemented by Estonia. By expanding the capabilities of the Diia app, the government will allow foreign investors to register companies, open bank accounts and pay taxes all online and within 24 hours, without the need to establish a physical presence. The Ukrainian defence technology industry has already demonstrated its ability to innovate and perform well throughout the course of the war, and therefore positioning Ukraine as a

digital economy without borders would allow for businesses looking to invest abroad.

National branding can only work successfully when it has an authentic opportunity for creating high value-added production that will create jobs and results in increased economic growth rates. This means that FDI should focus on industries that provide a clear competitive advantage based on the country's unique situation, like using battleship battle-proven technology to become a worldwide leader in defence technology and drone design/production while leveraging artificial intelligence to make sustainable decisions about how to through the food supply chain in accordance with green guidelines set by Europe. National Green Reconstruction (a new brand of the Ukraine) will transition from being a supplier of raw grains to being a supplier of highly processed food products produced with renewable energy resources and will be in line with the current European guidelines for green energy use. In order for the investments to hold-up, it is incredibly important to create a war-risk insurance system that will allow an investor to be confident of their investment with support from the international community to help mitigate any physical or political risk associated with investing in Ukraine. Therefore, by aligning structural changes with what investors need, instead of what funders require and by focusing on innovation and resilience, Ukraine can create an excellent investment climate that encourages successful development and provides recovery from the past and a pathway for sustainable growth in the future.

The national branding initiative is going to be a critical part of Ukraine's economic development after the war. The success of Ukraine's branding is going to directly affect the level of faith and trust that the international community has in Ukraine as an economic partner. When there are many competing sources of global capital, a country will be successful at attracting long-term investments into their country if they are able to show an image that demonstrates stability, transparency, and an ability to use technology to innovate. The positive impact effective branding has on an economy is evidenced by quantitative research indicating that for each point increase in the Anholt Nation Brand Index (a measure of reputation of a nation), FDI increases by roughly 27%. As such, building a positive reputation for the country not only helps facilitate capital into the country, but it also supports revitalizing the country's economy to help it transition into the global production environment.

Ukraine's economic renewal will be achieved through a deliberate synergy of innovative policy tools and proactive reputation building. As discussed, in order to attract the necessary capital to achieve success, Ukraine must seek to move away from reliance on traditional aid and instead, establish a sustainable

alternative defined by FDI. Through the implementation of a structured residency-by-investment program, Ukraine can create liquidity immediately, but simultaneously, create an image of confidence with the international marketplace. Additionally, by leveraging the country's technological capabilities through a «State-as-a-Service» model, bureaucratic bottlenecks can be eliminated, and an image of transparency and modernization can be established and maintained. By focusing on sectors such as Defence Technologies and Green Agriculture, and in establishing these initiatives through strong partnerships. Therefore, through this strategic realignment of policy with a forward-looking brand image, Ukraine can build not just a robust investment climate, but a resilient, integrated, and prosperous future within the global economy.

RISK ASSESSMENT OF ILLICIT FINANCIAL OPERATIONS AT THE MACRO LEVEL: THE EXPERIENCE OF UKRAINE

O. M. Hrabchuk, *D. Sc. in Economics,
Professor, Professor of the Department of
Finance, Banking and Insurance, Dnipro State
Agrarian and Economic University, Dnipro,
Ukraine*

Risk assessment of illicit financial operations (IFOs) at the macro-level constitutes a pivotal component of shaping an effective state policy in the field of combating the legalization (laundering) of proceeds of crime, terrorist financing, and the financing of the proliferation of weapons of mass destruction. As a complex and multidimensional phenomenon, illicit financial operations encompass a set of transactions and financial practices that violate legal requirements or are intended to conceal the sources of origin of assets, their true owners, or the economic substance of operations. At the macro level, such activities generate systemic distortions in the functioning of the financial sector, adversely affect the investment climate, reduce trust in financial institutions, erode the tax base, and create threats to financial stability and the national security of the state.

For Ukraine, the challenge of illicit financial operations is particularly salient given the historically significant level of economic informality, the influence of corrupt practices, persistent structural imbalances, and the consequences of military hostilities and the associated transformation of financial flows. Martial law, large-scale humanitarian and defense expenditures, international financial assistance, the strengthening of sanctions regimes, and changes in logistical routes objectively modify the national risk profile and

necessitate the adaptation of macro-level analytical instruments. Under these circumstances, the assessment of risks related to illicit financial operations should be grounded in a risk-based approach, which entails the systematic identification, analysis, and prioritization of threats, taking into account their likelihood and potential consequences.

Methodologically, macro-level risk assessment is based on the concept of interaction among threats, vulnerabilities, and consequences. Threats reflect the intensity and structure of predicate offenses that generate illicit proceeds, as well as the typologies of financial schemes used to launder such proceeds. Vulnerabilities characterize weak points in the financial system, the regulatory environment, institutional capacity, and the information infrastructure that may be exploited to conduct illicit operations. Consequences determine the scale of economic, social, and reputational losses that arise when corresponding risks materialize. Accordingly, risk may be understood as a function of the intensity of threats, the level of vulnerabilities, and the expected consequences, which enables the construction of risk matrices and the determination of strategic priorities for public policy.

International standards in the area of anti-money laundering and counter-terrorist financing provide for the conduct of a national risk assessment as an instrument for comprehensive analysis of the situation at the country level. Relevant methodological approaches have been developed by the Financial Action Task Force (FATF) [2], which emphasizes the need for regular updates to risk assessments in light of changes in the criminogenic environment and financial technologies. The risk-based approach implies that the findings of a national risk assessment should directly influence resource allocation, supervisory priorities, and legislative initiatives. Hence, macro-level risk assessment is not a static analytical document, but rather a dynamic element within the broader risk management cycle.

In Ukrainian practice, the legal foundation for the functioning of the system for combating the laundering of proceeds of crime is established by the sector-specific law [3], which defines the entities of primary financial monitoring, their obligations with respect to customer identification, the detection and reporting of suspicious transactions, as well as the powers of state authorities in this domain. Institutionally, coordination is carried out by the competent financial intelligence authority, which accumulates information from reporting entities, performs analytical processing, and transmits relevant materials to law enforcement bodies. An important component is also the participation of financial sector regulators, which implement risk-based supervision and monitor compliance with statutory requirements.

Macro-level risk assessment in Ukraine relies on the integrated use of statistical data, administrative reporting, information from law enforcement agencies, the results of supervisory activities, and expert assessments. Among macro-financial indicators, particular importance attaches to the dynamics of the money supply, the share of cash in circulation, the structure of the balance of payments, as well as the volumes and geographical distribution of foreign economic transactions. Abnormal fluctuations in certain indicators may signal potential risks of illicit flows, although their interpretation requires careful consideration of the broader economic context. Additional sources of information include data on the volume of suspicious transactions, the number of materials transmitted to law enforcement agencies, and the outcomes of investigations and asset confiscations.

In the Ukrainian context, special attention should be paid to risks associated with cross-border transactions, the use of complex corporate structures and nominee owners, as well as the operation of entities exhibiting indicia of fictitiousness [1]. Supervisory practice indicates the necessity of moving away from a formalistic approach to compliance with financial monitoring requirements and transitioning toward an in-depth analysis of the economic substance of transactions and the identification of ultimate beneficial owners. In this regard, improving the quality of state registry data, integrating information systems, and ensuring effective interagency information exchange within legally established procedures are of particular importance.

Wartime conditions lead to the emergence of new high-risk segments, including operations related to international assistance, charitable fundraising, procurement for defense needs, and potential attempts to circumvent sanctions. The role of instant electronic payments, remote customer identification, and digital financial services is increasing, which simultaneously expands access to financial services and creates new vulnerabilities. Macro-level risk assessment should take these transformations into account by employing scenario-based approaches and modeling possible trajectories of developments.

The effectiveness of the macro-level risk assessment system largely depends on its integration with the micro level-namely, the practical activities of primary financial monitoring entities. The results of the national risk assessment should be translated into specific risk criteria, methodological recommendations, and supervisory priorities. At the same time, feedback from financial institutions and law enforcement agencies should be used to refine and adjust macro-level assessments. This bidirectional process ensures the adaptability of the system and its capacity to respond to emerging challenges.

A promising direction for further development is the strengthening of analytical tools based on processing large datasets, network analysis of financial flows, and anomaly detection. The use of modern information technologies can enhance the accuracy and speed of risk identification; however, it requires appropriate regulatory support, the protection of personal data, and the continuous upgrading of staff qualifications. International cooperation is also essential, since a substantial share of illicit financial operations is cross-border in nature.

In summary, Ukraine's experience in macro-level risk assessment of illicit financial operations demonstrates a gradual transition from formal compliance with international standards toward a more comprehensive, risk-based model of governance. At the same time, there remains a need to improve the methodology of quantitative risk assessment, enhance data quality, strengthen institutional capacity, and ensure the real implementation of assessment results in public administration practice. Under conditions of military and economic turbulence, macro-level risk assessment acquires strategic significance as an instrument for preventing systemic threats and safeguarding the financial resilience of the state.

References

1. State Financial Monitoring Service of Ukraine. Report of the State Financial Monitoring Service of Ukraine for 2024. 2025. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/2025/REPORT2024.pdf>.
2. FATF. Money Laundering National Risk Assessment Guidance. URL: <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Methodsand Trends/Money-Laundering-National-Risk-Assessment-Guidance.html>.
3. On Preventing and Counteracting the Legalization (Laundering) of the Proceeds of Crime, Terrorist Financing, and Financing the Proliferation of Weapons of Mass Destruction: Law of Ukraine of 06.12.2019 No. 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/361-20>.

SUSTAINABLE FINANCE AS A STRATEGIC BASIS FOR FINANCING NATIONAL FOOD SECURITY

O. O. Ilchenko, *third (educational and scientific) level of higher education graduate, Dnipro State Agrarian and Economic University, Dnipro, Ukraine*

Scientific advisor – S. M. Khalatur, *D.Sc. in Economics, Professor, Head of the Department of Finance, Banking and Insurance, Dnipro State Agrarian and Economic University, Dnipro, Ukraine*

In the context of global transformations of the world economy, climate change, growing geopolitical instability and increasing socio-economic imbalances, the issue of ensuring national food security is gaining strategic importance for the state. For Ukraine, which has traditionally been one of the key producers and exporters of agricultural products, the food sector is not only a component of economic development, but also an important element of national security, macro-financial stability and social sustainability. At the same time, modern challenges associated with military risks, destruction of infrastructure, degradation of natural resources, volatility of world markets and the need to adapt to climate change, actualize the need to form a new financial model of support for the agri-food sector, capable of ensuring long-term sustainability, inclusiveness and environmental balance.

Sustainable Finance in the current conditions of global economic transformation is not just a separate direction of financial sector development, but a systemic strategic platform that ensures the integration of economic, social and environmental goals into the processes of mobilization, distribution and use of financial resources. In the context of ensuring national food security, the role of Sustainable Finance acquires special importance, since the country's food system is under the influence of multiple risks – climatic, geopolitical, energy, inflationary, logistical and institutional. For Ukraine, as a state with strong agricultural potential, the integration of sustainable financing principles into mechanisms for supporting the agri-food sector is a key prerequisite for the formation of a sustainable model of food resource reproduction, increasing the competitiveness of agricultural production and ensuring the availability of food for the population.

Conceptually, Sustainable Finance is based on the integration of ESG criteria (Environmental, Social, Governance) into financial decisions, which means taking into account environmental risks, social effects and the quality of corporate governance when forming investment portfolios, credit policies, government

support programs and insurance mechanisms. The global institutional dimension of Sustainable Finance is actively being shaped by structures such as the United Nations through the Principles for Responsible Investment (PRI) initiative, the World Bank, the European Investment Bank, as well as the regulatory framework of the European Commission, in particular through the EU Taxonomy of Sustainable Finance and the European Green Deal. In this context, food security is seen as a component of the broader sustainable development paradigm, enshrined in the UN Sustainable Development Goals, where the elimination of hunger and ensuring food security are combined with climate neutrality and the rational use of natural resources.

National food security is a multidimensional category that encompasses the physical and economic availability of food, the stability of supply, the quality and safety of food products, and the resilience of agricultural ecosystems. Traditional financial models for supporting the agricultural sector are often focused on short-term lending for seasonal needs or subsidizing production without taking into account long-term environmental consequences. Instead, Sustainable Finance transforms the approach to financing the food system, moving it from the plane of compensatory support to the plane of strategic investment in the sustainability, innovation and adaptability of the agri-food complex.

Sustainable Finance financial instruments in the field of food security include green bonds, social bonds, sustainable loans, ESG-oriented investment funds, blended finance, agricultural insurance mechanisms taking into account climate risks, index insurance products, loan guarantee funds for small and medium-sized farms, as well as financing instruments for renewable energy projects in the agricultural sector. Of particular importance is the development of green bonds to finance irrigation systems, energy-efficient agricultural infrastructure, the introduction of precision agriculture and technologies to reduce the carbon footprint of production. In EU countries, the European Bank for Reconstruction and Development and the Food and Agriculture Organization programs aimed at supporting climate-resilient agriculture, combining credit resources with technical assistance and advisory support, play a significant role.

For Ukraine, the strategic importance of Sustainable Finance in the food security system is enhanced by the conditions of wartime and post-war reconstruction. The destruction of infrastructure, mining of agricultural lands, logistical constraints, exchange rate volatility and increased investment risks require the formation of a new architecture of financial support for the agricultural sector. In this context, Sustainable Finance can become the basis of long-term reconstruction programs that combine international grant resources, concessional loans, guarantee mechanisms and private investments. The institutional

participation of the International Monetary Fund and the World Bank in macro-financial stability support programs creates the prerequisites for integrating the principles of sustainable financing into national budget and credit policies. The strategic dimension of Sustainable Finance in the food sector also consists in changing the risk management paradigm. Climate risks – droughts, floods, soil degradation – become financial risks that directly affect the liquidity of agricultural enterprises, bank loan portfolios and state budget expenditures. The integration of climate stress testing into the banking sector, the development of ESG ratings for agricultural companies, and the introduction of requirements for the disclosure of non-financial reporting form a new culture of financial responsibility. Thus, Sustainable Finance provides not only the attraction of resources, but also the transformation of management approaches that increase transparency, reduce information asymmetry, and stimulate long-term investments.

An important component is the social dimension of Sustainable Finance, which is directly related to the availability of food for vulnerable groups. Social bonds can finance school feeding programs, support small farmers, the development of cooperatives, and the creation of local food chains. Financing inclusive agricultural projects promotes employment in rural regions, reduces migration outflow, and increases social stability. In the long term, this creates a multiplier effect for the economy, as a sustainable agricultural sector generates foreign exchange earnings, tax payments, and investment attractiveness.

The environmental component of Sustainable Finance in the food sector is associated with the transition to regenerative agriculture, reducing the use of pesticides, preserving biodiversity and decarbonizing production. Investments in renewable energy for agricultural enterprises, biogas complexes, drip irrigation systems and digital soil monitoring technologies allow to simultaneously increase productivity and reduce environmental burden. In this context, Sustainable Finance acts as a tool for synergy between food security and climate policy, which corresponds to the European vector of Ukraine's integration.

The institutional implementation of Sustainable Finance as a strategic framework for food security involves harmonizing national legislation with European standards, developing a national taxonomy of sustainable economic activities, creating a system of incentives for banks and investors, introducing tax breaks for environmentally friendly agricultural projects, and developing state credit guarantee programs for small producers. It is important to form partnerships between the state, financial institutions, agrarian business and international donors, which ensures the mobilization of resources in the format of public–private partnership and blended finance.

Therefore, Sustainable Finance serves as a strategic basis for financing national food security, as it combines long-term financial sustainability with environmental responsibility and social inclusion. In today's conditions of global instability, climate change and geopolitical challenges, it is the integration of the principles of sustainable financing into the financial architecture of the agri-food sector that allows us to move from a reactive model of support to a proactive model of development, focused on the formation of a sustainable, competitive and innovative food system of Ukraine.

ESG-FACTORS IN BANKING AND FINANCIAL MANAGEMENT: NEW CHALLENGES FOR THE FINANCIAL SECTOR.

S. M. Khalatur, *D.Sc. in Economics, Professor,
Head of the Department of Finance, Banking
and Insurance,
Dnipro State Agrarian and Economic
University, Dnipro, Ukraine*

ESG-factors in banking and financial management in the current conditions of global economic transformation have transformed from an optional element of corporate social responsibility into a system-forming component of strategic management of financial institutions. The ESG concept, which encompasses environmental, social and governance aspects of activity, has become a response to the aggravation of climate change, the growth of social inequality, increased regulatory requirements and the transformation of investor and societal expectations regarding the role of the financial sector in ensuring sustainable development. Starting with the United Nations Global Compact and the UN Principles for Responsible Investment initiatives, financial institutions have gradually integrated non-financial indicators into decision-making processes, but only after the adoption of the Paris Agreement in 2015 and the implementation of the EU Sustainable Finance Action Plan did the ESG architecture become a strategic imperative for banks and financial companies.

In banking management, ESG factors primarily affect risk management policies, loan portfolio structure, investment decisions, and corporate governance. The environmental component includes an assessment of climate risks, the carbon footprint of borrowers, the environmental impact of financed projects, and the bank's ability to adapt to the transition to a low-carbon economy. The social component covers issues of financial inclusion, respect for human rights, gender equality, labor safety, support for local communities, and responsible lending. The

governance component concerns the transparency of the ownership structure, the quality of internal control, anti-corruption mechanisms, the independence of supervisory boards, and compliance with international compliance standards. The combination of these elements forms a new model of financial management, in which profit maximization is no longer the only goal, but is considered in the context of long-term sustainability and minimization of non-financial risks.

The ESG direction has gained particular importance after the development of the recommendations of the Task Force on Climate-related Financial Disclosures, which laid the foundation for standardized disclosure of climate risks, as well as after the implementation of the International Sustainability Standards Board standards, which integrate sustainability principles into international financial reporting. For banks, this means the need to transform financial analysis systems, expand the list of borrower assessment indicators and revise the methods of forming reserves taking into account climate and social risks. Climate risks are divided into physical and transitional: the first are associated with the consequences of extreme weather events, the second with the transformation of the regulatory environment and changes in the technological base of the economy. For bank loan portfolios, this creates additional requirements for stress testing, modeling of decarbonization scenarios and assessing potential losses from asset depreciation in «carbon-intensive» industries. In the financial management of investment companies and banks, ESG factors are becoming key criteria for asset selection. The formation of «green» and «sustainable» portfolios, the issuance of green and social bonds, the development of sustainable-linked loans are changing the structure of the financial market. The emergence of new financial instruments is associated with the activity of international institutions, such as the World Bank and the European Investment Bank, which act as catalysts for the green financing market. At the same time, the integration of ESG criteria creates a challenge for the financial analysis system, since traditional indicators of profitability and liquidity should be supplemented by indicators of carbon intensity, social impact and quality of corporate governance.

For the banking sector of Ukraine, the implementation of ESG factors is becoming particularly relevant in the context of post-war recovery, European integration processes and harmonization of the regulatory framework with EU norms. Orientation to European Union standards involves the gradual implementation of a taxonomy of sustainable activities, disclosure of non-financial information and integration of sustainable financing principles into credit policy. In this context, banks should adapt internal risk management regulations, improve methods for assessing customer creditworthiness taking into account ESG profiles, and implement systems for monitoring non-financial indicators. At the same time,

this creates competitive advantages for those financial institutions that are the first to integrate ESG strategies into their corporate development model.

New challenges for the financial sector are related to the problem of greenwashing, i.e. formal declaration of environmental initiatives without real content, which undermines investor confidence. There is a growing need for standardization of ESG ratings, as different rating agencies use heterogeneous assessment methods. This creates information asymmetry and complicates investment decision-making. In addition, the implementation of ESG requires significant costs for modernization of IT infrastructure, personnel training and building a system of non-financial analytics. A new direction is emerging in banking management – ESG-risk management, which integrates climate, social and management risks into the general system of corporate risk management along with credit, market and operational risks.

Financial management in the ESG paradigm involves a change in approaches to strategic planning. Budgeting and financial forecasting are supplemented by scenario analysis of the transition to a «green» economy, taking into account potential changes in tax policy, the introduction of carbon taxes and mechanisms for border carbon regulation. For banks, this means the need to assess not only the client's financial capacity, but also his ability to adapt to new environmental requirements. Thus, ESG factors transform traditional credit examination into a multidimensional process that includes an analysis of the borrower's environmental and social responsibility.

An important aspect is the impact of ESG on the cost of capital. International market research shows that companies with high ESG indicators have a lower risk premium and access to cheaper sources of financing. This encourages banks to integrate ESG metrics into internal models for assessing the cost of own and borrowed capital. In the long term, ESG becomes a factor in increasing the financial stability of the banking system, as it helps reduce systemic risks associated with climate disasters, social conflicts and corporate scandals.

Therefore, the integration of ESG factors into banking and financial management is not a temporary trend, but a strategic transformation of the architecture of the financial sector, which changes the very logic of making management decisions. Environmental, social and management criteria are gradually becoming an obligatory element of the risk management system, strategic planning, credit policy and investment activities of banks. They expand the traditional paradigm of financial efficiency, supplementing it with the requirements of long-term sustainability, transparency, responsibility and adaptability to global transformations. In today's conditions of climate change, increased regulatory pressure, growing expectations of investors and society,

financial institutions cannot ignore non-financial risks, since they increasingly determine the quality of assets, the stability of cash flows and the cost of capital.

The implementation of ESG principles changes the structure of bank portfolios, mechanisms for assessing customer creditworthiness and the internal control system, forming a new model of responsible financing. Banks are becoming not only financial intermediaries, but also active participants in the transition to a sustainable economy, influencing the direction of investment flows and stimulating the modernization of the real sector. At the same time, ESG integration creates a number of challenges related to the need to standardize reporting, improve methods for assessing non-financial risks, prevent greenwashing, and modernize analytical and digital systems. These processes require significant organizational and financial resources, but in the strategic perspective they contribute to increasing competitiveness, reducing systemic risks, and strengthening trust in financial institutions.

Thus, the ESG paradigm determines the direction of evolution of the banking sector, turning it into a key mechanism for ensuring the long-term sustainability of the national and global financial system.

GLOBAL EXPERIENCES OF POST-WAR ECONOMIC RECONSTRUCTION AND OPPORTUNITIES FOR IMPLEMENTATION IN UKRAINE

L. Kulowicz, *Associate Professor,
SGH Warsaw School of Economics, Warsaw,
Poland*

The experience of post-war recovery of various countries' economies demonstrates that successful reconstruction of states after large-scale military conflicts is based not only on the restoration of physical infrastructure but also on the implementation of deep institutional, technological, and structural reforms. In the current context, where Ukraine faces massive destruction of its economy and infrastructure, the analysis of international recovery practices is of particular importance for developing an effective post-war development strategy.

Historically, the most well-known example of a comprehensive post-war recovery program is the implementation of the European Recovery Program (Marshall Plan), which aimed to restore the economies of Western Europe after World War II. Under this program, participating countries received financial assistance, technological support, and facilitation of structural reforms. A key feature of the plan was the combination of financial resources with the

modernization of production, trade development, and integration processes among European countries. Researchers note that such policies allowed not only the restoration of pre-war production levels but also the achievement of long-term economic growth and modernization of economic systems [1].

The example of post-war France, in particular the Monnet Plan, demonstrates how strategic state planning contributed to the modernization of industry, the development of energy and transport infrastructure, and the creation of favorable conditions for innovation. At the same time, the European Recovery Program (Marshall Plan) played a significant role in post-war reconstruction in Western Europe by combining financial assistance with support for structural reforms and international integration. This approach enabled countries not only to reach pre-war production levels but also to ensure long-term economic growth, modernization of technological and production processes, and increased competitiveness in the global market [2].

The post-war recovery experiences of Germany, Japan, and South Korea are also of considerable interest for contemporary research. The reconstruction of West Germany's economy involved comprehensive institutional reforms, financial system stabilization, currency reform, and the creation of a favorable environment for private entrepreneurship. Combined with international assistance, this led to the so-called «economic miracle», whereby the country transformed into one of the leading industrial economies in a relatively short period. Similar processes occurred in Japan, where high-tech industries, industrial modernization, and the development of new corporate governance models were prioritized after the war.

South Korea's experience demonstrates the importance of an active state role in shaping long-term economic strategy. In the post-war period, the government implemented policies of industrialization, export support, and attraction of foreign investments, which enabled the transformation of the economy from agrarian to high-tech [3]. These examples indicate that effective post-war recovery requires not only financial resources but also a clear strategy for structural modernization.

Contemporary research also actively analyzes the recovery experiences of countries affected by localized conflicts at the end of the 20th and beginning of the 21st centuries, such as Bosnia and Herzegovina. In this case, international institutions, donor programs, and reforms of public administration played a key role. At the same time, experience shows that economic recovery is a long-term process that requires a combination of infrastructure investment, human capital development, and institutional stability.

Analysis of these historical cases highlights several key conditions for successful recovery: the presence of a clear state strategy, coordination of domestic

and international resources, modernization of production and industry, active implementation of innovations, as well as transparency in governance and institutional stability. For contemporary Ukraine, this experience is extremely important, as the massive destruction of the economy due to the full-scale war requires not only infrastructure reconstruction but also structural reforms, digitalization, and modernization of the economic system.

For Ukraine, post-war recovery represents an extremely large-scale challenge. According to international organizations, the country's reconstruction needs are already estimated in the hundreds of billions of dollars, far exceeding the annual volume of the national economy. Significant losses affect the housing sector, transport and energy infrastructure, industry and agriculture [4].

In this context, international experience can be applied in several key areas. First, it is important to develop a long-term reconstruction program that combines international financial assistance with domestic reforms. Second, modernization of the economic structure based on innovation, digitalization, and integration into the European economic space is necessary. Third, particular attention should be paid to developing the state's institutional capacity, transparent mechanisms for fund utilization, and effective management of investment projects.

An important lesson from global experience is that post-war reconstruction should be considered not only as a process of rebuilding destroyed infrastructure but also as an opportunity for structural economic renewal. Many countries used this period after the war to transition to new development models, modernize industry, and enhance competitiveness in global markets. For Ukraine, this means combining reconstruction programs with public administration reforms, development of the innovation sector, support for entrepreneurship, and integration into global economic chains.

Thus, the generalization of international post-war recovery experience indicates that the success of reconstruction depends on the comprehensiveness of approaches, effective coordination between the state and international partners, and the policy focus not only on rebuilding but also on long-term modernization of the economy. Applying these principles can form the basis for a modern recovery model in Ukraine, oriented toward sustainable economic growth and integration into the European economic space.

References

1. Prykhodko O. Lessons from the Marshall Plan: Gaining Public Support, Preconditions for Success and Key Emphases for Ukraine. *Economics and Law*. 2023. № 2 (69). URL: <https://economiclaw.kiev.ua/index.php/economiclaw/article/view/1119>.
2. Pidorycheva I. Post-war recovery of Europe: experience and lessons for Ukraine. *Journal of European Economy*. 2022. URL: <https://jeej.wunu.edu.ua/index.php/enjee/article/view/1586>.
3. Didyk A. M., Pogorelov Y. S. The international experience of postwar economy development: the lessons for Ukraine. *Socio-Economic Problems of the Modern World*. 2023. Vol. 5, № 1. P. 269–282. URL: <https://science.lpnu.ua/smeu/all-volumes-and-issues/volume-5-number-1-2023/international-experience-postwar-economy>.
4. Shalal A. Ukraine needs \$524 billion to recover, rebuild after three years of war, World Bank says // Reuters. 2025. 25 Feb. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/Ukraine-needs-524-billion-recover-rebuild-after-three-years-war-world-bank-says-2025-02-25/>.

TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF FINANCIAL MONITORING IN UKRAINE

V. H. Polishchuk, *Ph.D. in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Lutsk National Technical University, Lutsk, Ukraine*

In the current conditions of martial law, monitoring of funds in Ukraine has acquired a qualitatively new meaning. The strengthening of European integration processes over the past three years has become of particular importance. We note that today financial monitoring takes place in the form of control over the financial transactions of organizations and individuals. We agree with the opinion of scientist Babiychuk L. that «financial monitoring is an important element of ensuring the economic security of the state, performing the functions not only of preventing financial crimes, but also of building trust in national financial institutions and the economic system as a whole» [1].

Let us consider the main trends in financial monitoring that have become apparent in recent years. First of all, there is a significant digitalization of the main processes of financial monitoring. We form this opinion based on the fact that the share of entities implementing digital technologies in control activities has increased from 40% in 2020 to about 90% in 2024. At the same time, the share of automated information collection and processing systems in the financial system has reached about 80%. The growth of investments in the development of control infrastructure in recent years indicates that financial sector entities understand the

technological importance of the modern system. It is worth noting that the integration of big data tools and artificial intelligence into the financial monitoring system deserves special attention. This approach allows for the transition from a reactive to a proactive model of identifying risks in finance. It is worth noting that the qualitative structure of financial reports is changing. After legislative changes in 2020, the number of reports received by the State Financial Monitoring Service of Ukraine decreased significantly (from 11.4 million in 2019 to 1.6 million in 2021). However, in 2024, the system demonstrated stability, namely, the volume of reports on financial transactions increased to 1.8 million. At the same time, the share of suspicious transactions increased significantly: from 4.7% in 2021 to 17.4% in 2024, and to over 22% in 2024. Having such data, we can say that the analytical capabilities of the main financial monitoring tools have increased significantly. It should be noted that there has been a transition from formal compliance with regulatory requirements to a risk-based approach to financial monitoring.

We observe a structural imbalance in the functioning of the financial monitoring system. The banking sector generated 99.2% of all reports on suspicious transactions in 2024. At the same time, a significant part of non-banking institutions, including mortgage banks, credit unions, did not participate in the formation of reports. Therefore, the identified imbalance leads to the risks of «blind spots» in the national system for combating money laundering or terrorist financing.

Despite this, the role of financial monitoring as an element of the national security system is currently increasing. In conditions of martial law and increasing risks of financing military aggression, financial monitoring has become a tool not only for combating money laundering, but also for countering the financing of terrorism and the proliferation of weapons of mass destruction. Currently, international cooperation between financial intelligence agencies and similar units of other states is actively developing. Therefore, we are convinced that financial monitoring in Ukraine is being integrated into the global financial security system. As scientists Sereda E., Sokyрко O. and Shepylenko V. rightly note, «the basis of financial monitoring should be the implementation of a regulatory document with an approved methodology and methodological recommendations through a system of information, control, supervisory and law enforcement procedures that provide for the achievement of certain goals, which are an important structural characteristic of the activities of competent authorities» [2].

Over the past three years, the conceptual evolution of the financial monitoring paradigm has been taking place. The financial monitoring system is increasingly perceived as a comprehensive risk management system that combines

not only regulatory supervision and internal control, but also increasingly analytical processing of large data sets and interagency coordination. Scientists Stoliarenko O. and Yatsenko O. noticed that «it was in 2024 that the national AML/CFT system stabilized, disrupted by radical changes in the legislation in the field of financial monitoring in April 2020 and a full-scale military invasion in February 2022» [3]. It should be noted that today the formation of professional competencies of personnel of primary financial monitoring entities (for example, banking institutions or insurance companies) is gaining particular importance, since the quality of analytical judgment is becoming a determining factor in the effectiveness of the system. Thus, the development of the financial monitoring system should be aimed at strengthening supervision over non-banking institutions and the widespread use of modern analytical technologies. Such development should take place in the context of harmonizing the national system for combating money laundering/terrorism financing with European standards.

References

1. Babiy L. (2024). Suchasni tendentsiyi diyal'nosti sub'yektiv pervynnoho finansovoho monitorynhu [Current trends in the activities of primary financial monitoring subjects] . *Ekonomichnyy prostir – Economic space*, 196, 3–9. DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.197.3–9> (in Ukrainian).
2. Sereda E., Sokyрко O., Shepylenko V. (2024). Finansovyy monitorynh v systemi natsional'noyi bezpeky Ukrayiny [Financial monitoring in the national security system of Ukraine]. *Ekonomika ta suspil'stvo – Economy and society*, 62. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524–0072/2024–62–82> (in Ukrainian).
3. Stoliarenko O., Yatsenko O. (2025). Suchasni tendentsiyi diyal'nosti sub'yektiv pervynnoho finansovoho monitorynhu [Current trends in the development of the financial monitoring system of Ukraine]. *Stalyy rozvytok ekonomiky – Sustainable economic development*, 4(55), 14–20. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308–1988/2025–55–2> (in Ukrainian).

AI ALGORITHMS IN ANTI-FINANCIAL FRAUD SYSTEMS

Recio Espejo J. M., *professor Department of Ecology and Plant Physiology, University of Cordoba, Spain*

The rapid digitalization of the financial sector, the development of remote banking, e-commerce, the FinTech ecosystem and the integration of large data sets into financial processes have led to a simultaneous increase in both the efficiency of financial transactions and the scale and complexity of financial fraud. In these conditions, traditional methods of detecting suspicious transactions, based on static rules and manual control, have proven to be insufficiently flexible and adaptive to

new forms of criminal behavior. That is why AI algorithms (artificial intelligence algorithms) have become a key element of modern systems for combating financial fraud, forming intelligent, self-learning, scalable risk management models in the banking, insurance, investment and payment segments of the financial market.

AI algorithms in financial fraud prevention systems are understood as a set of mathematical models, machine learning methods, deep learning, natural language processing and graph analysis that are able to detect anomalous patterns of behavior, classify transactions by risk level, predict the likelihood of fraudulent actions and automatically adapt to changes in the behavior of customers and attackers. Unlike traditional rule-based systems that work according to predefined scenarios (for example, exceeding the limit, a transaction in an atypical country, transaction frequency), AI models are able to analyze multidimensional data sets in real time, taking into account hundreds and thousands of variables simultaneously.

A key feature of the use of AI in anti-fraud systems is the ability to work with Big Data generated by financial institutions: transaction history, geolocation parameters, access devices, user behavioral characteristics, socio-economic profiles, time series of operations, relationships between accounts, IP addresses and other digital identifiers. This creates a comprehensive model of client behavior that allows you to identify deviations from the «normal» profile and quickly respond to suspicious actions.

One of the basic classes of AI algorithms in combating fraud is supervised learning methods. They involve the use of historical data in which transactions have already been classified as «fraudulent» or «legitimate». Based on such datasets, models, in particular logistic regression, decision trees, random forest, gradient boosting (XGBoost, LightGBM), are trained to recognize patterns characteristic of fraudulent transactions. After training, the model can assign a fraud score to each new transaction in real time, reflecting the probability of fraud. In banking systems, this score is integrated into mechanisms for automatically blocking the transaction or initiating additional verification (two-factor authentication, customer call, temporary account freeze). At the same time, unsupervised machine learning algorithms play a significant role, in particular clustering (k-means, DBSCAN), anomaly detection methods (Isolation Forest, Local Outlier Factor), and autoencoders. They are used in cases where there is not a sufficient amount of labeled data or when fraudulent schemes are constantly changing and do not have clearly defined historical analogues. Such models form a «profile of normal behavior» and record deviations that may signal potential fraud. This is especially relevant in the context of cyber fraud, phishing attacks, account compromise, and new forms of social engineering.

Deep learning expands the capabilities of anti-fraud systems through the use of multilayer neural networks capable of detecting complex nonlinear dependencies. Recurrent neural networks (RNN) and their improved variants (LSTM, GRU) effectively analyze time series of transactions, detecting atypical changes in customer behavior. For example, a sharp increase in the frequency of payments or a change in the geography of transactions over a short period of time. Convolutional neural networks (CNN) can be used to analyze visual or structured data, and transformer models can be used to process text information (customer applications, emails, support chats), which allows you to detect fraudulent intentions through communication analysis.

A separate direction is the use of graph analysis algorithms (graph analytics), which model the financial ecosystem as a network of interconnected objects: customers, accounts, transactions, devices, companies. Graph neural networks (GNN) allow to detect hidden connections between participants in money laundering schemes, carousel VAT, insurance fraud or organized groups. Analysis of the network structure allows to identify «central nodes», suspicious clusters and anomalous interaction patterns that are not obvious in linear analysis of transactions.

In the insurance sector, AI algorithms are used to detect fraudulent insurance cases, inflated losses, double claims, manipulations with medical certificates. Models analyze the client's history, frequency of applications, typology of cases, time intervals between events, regional characteristics, as well as text descriptions of insurance events. Integration of AI with computer vision technologies allows to automatically analyze photos of damage to cars or property, determining whether the declared losses correspond to the real state of the object.

In the banking sector, AI anti-fraud systems are integrated with remote service platforms, mobile banking and payment gateways. In real time, they assess the risk of each transaction, taking into account behavioral biometrics: typing speed, cursor movement trajectory, screen pressure, and application interaction patterns. Such behavioral characteristics form a unique digital «fingerprint» of the user, which significantly complicates unauthorized access even in the event of compromised passwords.

An important component of AI anti-fraud systems is their ability to self-learn and adapt. Fraud schemes evolve, so models require regular updating, retraining, and performance monitoring. MLOps approaches are used, which ensure a continuous cycle of development, testing, implementation, and control of models. Particular attention is paid to the problem of class imbalance, since the share of fraudulent transactions is usually very small compared to legitimate operations. To solve this, resampling methods (SMOTE), class weight adjustment,

and special quality assessment metrics (ROC-AUC, precision-recall curve, F1-score) are used.

Along with the advantages, AI algorithms create new challenges. First, there is the problem of explainability – the explainability of model decisions, especially complex neural networks. In the financial sector, regulatory requirements provide for the possibility of substantiating the refusal to carry out a transaction or blocking an account. Therefore, model interpretation methods (SHAP, LIME) are used, which allow you to determine which factors influenced the system's decision. Second, there are risks of algorithmic bias, which can lead to discriminatory decisions. This requires careful verification of data and models for fairness and ethics. In addition, attackers also use AI to bypass security systems, generate phishing messages, and create deepfake videos for social engineering. Thus, a kind of "arms race" is formed between financial institutions and fraudsters. Effective countermeasures require the integration of AI algorithms with cybersecurity systems, multi-level authentication mechanisms, blockchain technologies, and international incident information exchange platforms.

In a strategic dimension, the implementation of AI in financial fraud countermeasure systems contributes to increasing the financial security of the state, reducing losses of banks and insurance companies, and strengthening customer trust in digital financial services. For countries that are actively developing the FinTech ecosystem and digital economy, in particular Ukraine, AI anti-fraud systems are an important element of ensuring the stability of the financial sector in the face of cyber threats, military risks, and global integration of financial markets. Their further development is associated with the expansion of the use of hybrid models, the combination of various algorithmic approaches, the introduction of federated learning to preserve data confidentiality, and the harmonization of the regulatory framework for the use of artificial intelligence in the financial sector.

Thus, AI algorithms transform the paradigm of countering financial fraud from a reactive to a proactive risk management model, ensuring highly accurate threat identification in real time, minimizing financial losses, and forming a sustainable digital financial infrastructure focused on security, adaptability, and long-term stability.

THE EVOLUTION OF PUBLIC FINANCIAL MANAGEMENT UNDER DIGITAL TRANSFORMATION

A. O. Vatrushkin, *third (educational and scientific) level of higher education graduate
State university of trade and economics,
Kyiv, Ukraine*

In the context of accelerated technological progress, governments worldwide are reconfiguring the way they administer public resources. The transition toward digitally enabled public financial management represents not merely a technical upgrade, but a systemic reform aimed at strengthening fiscal discipline, operational efficiency, and institutional transparency.

The digital transformation of public finances involves integrating advanced information technologies into budgetary planning, revenue administration, expenditure control, accounting, reporting, and audit functions. Tools such as distributed ledger technologies, artificial intelligence, big data analytics, and cloud-based platforms are increasingly embedded in financial governance frameworks. Their deployment enables automation of routine procedures, enhances analytical capacity, and supports evidence-based policymaking.

Key Aspects of Digitalization in Public Finances includes the following:

- **Electronic Payment Infrastructure:** Public authorities are progressively replacing cash-based operations with electronic payment ecosystems. Digital platforms facilitate tax collection, public procurement settlements, pension disbursements, and social transfers. These systems accelerate transaction processing, reduce operational costs, and improve traceability of financial flows;
- **Distributed Ledger Technologies (Blockchain):** Blockchain-based solutions provide tamper-resistant transaction records and decentralized verification mechanisms. In the sphere of public finance, such technologies strengthen data integrity, mitigate fraud risks, and increase trust in fiscal operations;
- **Advanced Data Analytics:** The use of large-scale data processing tools allows governments to monitor revenue streams, assess expenditure patterns, forecast fiscal trends, and identify inefficiencies. Analytical modeling supports more accurate budget planning and targeted allocation of public funds;
- **Artificial Intelligence and Process Automation:** Machine learning algorithms and robotic process automation optimize compliance monitoring, financial reporting, and auditing activities. By minimizing manual intervention, these tools reduce the probability of human error and allow administrative personnel to focus on strategic oversight;

– Advantages of Digital Financial Governance: The integration of digital technologies into public finance systems produces multiple systemic benefits. Transparency improves due to real-time access to financial information and traceable transaction histories. Accountability mechanisms are reinforced as digital records limit discretionary manipulation and facilitate audit trails.

Operational efficiency also increases. Automated workflows shorten processing cycles, decrease administrative burdens, and lower transaction costs. The reduction in cash handling further diminishes exposure to theft, leakage, and corruption.

In addition, digitally enabled fiscal systems enhance the quality of public service delivery. Citizens can access financial services and government transfers online, reducing physical interaction with public institutions and accelerating the distribution of benefits and subsidies.

Despite its advantages, digital transformation in public finance entails notable risks and constraints. The expansion of digital infrastructures increases exposure to cyber threats, including hacking, ransomware attacks, and unauthorized data access. Protection of sensitive fiscal information requires continuous investment in cybersecurity frameworks, encryption standards, and institutional resilience.

Another critical concern relates to unequal access to digital technologies. Limited connectivity, insufficient digital literacy, and infrastructural disparities may prevent certain population groups from fully participating in digital financial ecosystems. Without inclusive design, digital reforms risk deepening existing socio-economic inequalities.

Furthermore, the modernization of public financial systems demands considerable initial expenditure. Investments in hardware, software, system integration, and staff training can be substantial. Policymakers must therefore carefully assess long-term efficiency gains against short-term fiscal pressures to ensure sustainable implementation.

Ukraine has incorporated digital transformation into its broader public administration reform strategy. Modernization of public financial management is supported by international partners, particularly the European Union.

One of the key initiatives is the EU-funded EU4PFM Programme, which aims to strengthen institutional capacity in public financial management. The program promotes IT consolidation, development of modern financial software, and professional training of public officials, with the objective of enhancing transparency and performance in fiscal governance.

Ukraine has also introduced digital identity solutions and electronic payment systems that simplify financial interactions between citizens and the state. These

measures contribute to reducing fraud risks, lowering administrative expenses, and improving access to government services.

Several countries provide illustrative examples of effective digital public finance reforms.

In India, large-scale digital public infrastructure initiatives have reshaped fiscal inclusion. The Aadhaar digital identification system covers over a billion residents and facilitates direct access to social programs. Additionally, the Unified Payments Interface enables instant electronic transfers and processes billions of transactions annually.

Kenya has introduced mobile-based tax payment systems, which have strengthened compliance and lowered administrative costs.

In Brazil, electronic invoicing mechanisms provide tax authorities with real-time sales data, improving revenue collection and reducing evasion.

Australia and the United Kingdom utilize real-time wage reporting systems that enhance income tax administration and macroeconomic monitoring.

China applies invoice-matching technologies to verify value-added tax refunds, addressing structural weaknesses in tax control.

The global experience demonstrates that digital technologies can significantly strengthen public financial management systems by enhancing transparency, efficiency, and service quality. Nevertheless, cybersecurity vulnerabilities, digital inequality, and substantial implementation costs remain structural challenges that require strategic governance and long-term institutional commitment.

References

1. EU Public Finance Management Support Programme for Ukraine. Public finance management reform: digitalization as a tool to lift processes to a new level of governance and eradicate systemic issues. URK: <https://eu4pfm.com.ua/news/public-finance-management-reform-digitalization-as-a-tool-to-lift-processes-to-a-new-level-of-governance-and-eradicate-systemic-issues/?form=MG0AV3>.
2. IMF Public Finance Management Blog. Digitalization of Public Finance and Digital Public Infrastructure: Opportunities and Challenges. URL: <https://blog-pfm.imf.org/en/pfmblog/2022/12/digitalization-of-public-finance-and-digital-public-infrastructure-opportunities-and-challenges?form=MG0AV3>.
3. International Monetary Fund. Public Finance Goes Digital. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/fandd/issues/2018/03/gupta?form=MG0AV3>.
4. Krynytsia. THE CURRENT TRENDS IN THE DIGITAL TECHNOLOGIES DEVELOPMENT AND THEIR IMPACT ON PUBLIC FINANCES. Collection of scientific papers of the State Tax University: Electronic scientific publication. 2023. №2.

INTERNATIONAL COOPERATION IN THE FIELD OF AML/CFT/CPF AS AN ELEMENT OF UKRAINE'S FINANCIAL SECURITY IN WARTIME

K. O. Utenkova, *Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Banking Business and Financial Technologies Educational and Scientific Institute «Karazin Banking Institute» V. N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv, Ukraine*

The accelerating process of globalization of the world economy and finance over recent decades has brought to the forefront the issue of strengthening international cooperation in combating the laundering of criminal proceeds, the current scale of which threatens the stability of the global financial system. Today, the fight against money laundering can be effective only if it acquires a global character, that is, if it is based on international cooperation among public authorities and law enforcement agencies, as well as financial institutions, primarily banks.

Among the first attempts to develop international cooperation in combating the legalization of criminal proceeds, in addition to concluding bilateral agreements on mutual legal assistance between countries, was the establishment and operation of the Financial Action Task Force (FATF). The FATF was created in 1989 in Paris at a meeting of the leaders of the Group of Seven (G7) countries in response to the growing global problem of money laundering. Its founding members included the G7 countries, the European Commission, and eight other countries. Currently, the FATF has 39 members, including the United States, Canada, the European Union, and most member states of the Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) [1].

The FATF identifies jurisdictions with strategic deficiencies in measures to combat money laundering, terrorist financing, and the financing of the proliferation of weapons of mass destruction (AML/CFT/CPF) through two public documents—the grey list and the black list. The black list includes countries that do not take measures to combat money laundering and terrorist financing at all and do not intend to cooperate in this area. As of now, three countries remain on the FATF black list: the Democratic People's Republic of Korea (DPRK), the Islamic Republic of Iran, and the Republic of the Union of Myanmar.

The grey list, in turn, includes countries that are taking steps to combat money laundering and terrorist financing but do not yet fully comply with international standards. These countries demonstrate readiness to cooperate and

commit to addressing identified deficiencies within a specified timeframe. Throughout their inclusion on the grey list, they are subject to enhanced monitoring by the FATF expert group. The lists are updated three times a year—in February, June, and October.

Inclusion of a country on the FATF lists has serious consequences for its economy and financial sector. Listed countries may face restrictions on trade and investment, as well as difficulties in accessing the international financial system. In particular, when a country is placed on the FATF black or grey list, FATF member states may impose sanctions such as:

- a strictly controlled regime of financial transactions with the country;
- restrictions on the country's access to other countries' financial systems;
- refusal to allow the country to participate in international agreements and organizations [1].

FATF sanctions are intended to encourage countries to take effective measures to combat money laundering and terrorist financing.

The activities of MONEYVAL focus on monitoring and assessing Council of Europe member states' compliance with key international standards in the field of combating money laundering, terrorist financing, and the financing of the proliferation of weapons of mass destruction. MONEYVAL conducts mutual evaluations, expert reviews, and provides recommendations aimed at improving national systems for countering these threats. The Committee assesses compliance of legal, financial, and law enforcement frameworks with standards such as the FATF Recommendations and international conventions, and also carries out typological studies of money laundering and terrorist financing methods. The primary goal of MONEYVAL is to enhance the capacity of member states' authorities to protect society and the economy from the threats of money laundering, terrorist financing, and proliferation financing. MONEYVAL demonstrates tangible progress in improving the effectiveness of national and regional measures and contributes to the development of the global FATF network. The Committee's activities are supported by the Council of Europe and implemented through regular reports, a policy of «maximum pressure» on criminal groups, and recommendations for strengthening countermeasures against these crimes [2].

Ukraine has been a member of MONEYVAL since 1997 and is recognized as a reliable jurisdiction in the field of combating money laundering and terrorist financing. Thus, MONEYVAL serves as the Council of Europe's regional monitoring body, whose main task is to assess, support, and enhance the effectiveness of AML/CFT/CPF measures at both national and regional levels.

On June 3, 2025, a joint FATF–MONEYVAL Plenary meeting concluded, reinforcing global efforts to combat criminal activity. The global network, comprising more than 200 jurisdictions and observers, held discussions on key issues related to money laundering, terrorist financing, and the financing of the proliferation of weapons of mass destruction. Following consultations with a broad range of stakeholders, the joint Plenary approved amendments to the FATF Standards aimed at enhancing the security and protection of cross–border payments in line with the G20 initiative to make payments faster, cheaper, more transparent, and more accessible [3].

In particular, the recommendations on supporting financial inclusion were updated to bring more people worldwide into the formal financial sector. New FATF procedures were also agreed upon to help prevent the misuse of measures intended to protect non-profit organizations (NPOs) from abuse.

The Plenary approved amendments to Recommendation 16 of the FATF Standards, improving crime detection and the application of sanctions by increasing clarity regarding who sends and receives funds in cross–border payments exceeding USD/EUR 1,000. New requirements on the use of technologies to prevent fraud and errors will also provide better protection for customers [3].

The FATF also endorsed new resources, including guidance developed in partnership with the Egmont Group, Interpol, and the United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), to strengthen international cooperation in the detection, investigation, and prosecution of money laundering. Money laundering almost always involves cross-border activities, with criminals exploiting gaps between national legal systems to conceal their actions and evade punishment. However, FATF assessments consistently show that investigation, prosecution, and sanctioning of money laundering remain among the weakest areas globally. Without more effective cooperation, countries are unable to stop financial crimes in practice.

In the context of full–scale war, international cooperation by Ukraine in the field of combating money laundering, terrorist financing, and the financing of the proliferation of weapons of mass destruction acquires particular strategic importance. Martial law significantly increases the risks of illicit financial operations, including those related to financing armed aggression, terrorist activities, sanctions evasion, and illegal capital flows.

Compliance with FATF standards plays a key role in ensuring the resilience of the financial system, as these standards serve as an international instrument to prevent the use of the financial system for criminal and wartime purposes. Implementation of FATF recommendations enables Ukraine to maintain access to

international financial markets, financial assistance, and donor resources during wartime.

Cooperation with MONEYVAL is especially important, as it provides an independent assessment of the effectiveness of Ukraine's AML/CFT/CPF system and facilitates its adaptation to new wartime risks. Interaction with the Egmont Group allows for the prompt exchange of financial intelligence, which is critically important for detecting transnational schemes for financing aggression and terrorism.

Thus, international cooperation in the field of AML/CFT/CPF during wartime is a vital element of Ukraine's financial security, economic resilience, and national defense capability, as well as a key prerequisite for post-war recovery and European integration.

References

1. International Organizations. Official website of the State Financial Monitoring Service of Ukraine (2026). Available at: <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/mizhnarodne-spivrobitnictvo/mizhnarodni-organizaci>.
2. Financial Action Task Force (FATF). International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation: The FATF Recommendations. Paris, 2012. Available at: <https://www.fatf-gafi.org>.
3. Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures and the Financing of Terrorism (MONEYVAL) (2026). Available at: <https://www.coe.int/en/web/moneyval>.

СЕКЦІЯ 2

БАНКІВСЬКА СИСТЕМА ТА ФОНДОВИЙ РИНОК ЗА ВОЄННОГО СТАНУ ТА У ПІСЛЯВОЄННОМУ ВІДНОВЛЕННІ УКРАЇНИ

ЕВОЛЮЦІЯ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ

К. О. Бесараб, *здобувач першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Дніпровський державний аграрно-
економічний університет,
м. Дніпро, Україна*

Науковий керівник – С. В. Качула, *д. е. н.,
професор, професор кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,
Дніпровський державний аграрно-
економічний університет,
м. Дніпро, Україна*

Сучасна архітектура фінансових відносин базується на стабільному функціонуванні платіжних систем, які за своєю суттю є складним багатогранним механізмом, що об'єднує інституційні структури, технічні інструменти, нормативні процедури та суворі регламенти для здійснення оперативного переказу капіталу. Згідно з вітчизняним законодавством, зокрема Законом України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» [1], така система являє собою цілісну сукупність платіжної організації та її учасників, що взаємодіють у межах правового поля для забезпечення руху грошових потоків.

Історичний генезис розрахункових відносин розпочався з епохального переходу від примітивного натурального обміну до використання універсального вартісного еквівалента у формі грошей. Еволюція від карбування перших металевих монет до впровадження паперових асигнацій сформувала необхідне підґрунтя для появи системних розрахунків. Протягом XVIII–XIX століть відбувалася активна інституціоналізація банківської діяльності, що супроводжувалася популяризацією чеків та векселів, які дозволили здійснювати безготівкові операції через механізм клірингу та взаємозаліку вимог без потреби у фізичному переміщенні коштовних металів. Важливим етапом модернізації стало створення спеціалізованих розрахункових палат, які значно оптимізували міжбанківську взаємодію та заклали фундамент для формування національних фінансових мереж [2].

Упродовж XX сторіччя розвиток платіжної інфраструктури набув системного характеру під безпосередньою егідою центральних банків, які перебрали на себе роль головних регуляторів та гарантів стабільності грошового обігу. Розбудова клірингових мереж дозволила суттєво прискорити обробку транзакцій та мінімізувати системні ризики. Справжній технологічний прорив відбувся у другій половині минулого століття завдяки інтеграції комп'ютерних систем та телекомунікаційних мереж, що спричинило перехід до автоматизованої обробки даних. Поява електронних розрахунків та масове впровадження пластикових карток стали ключовими чинниками, які кардинально підвищили швидкість фінансових операцій та забезпечили новий рівень зручності для користувачів [2].

Глобалізація економічних процесів зумовила вихід платіжних систем за межі національних кордонів, що стало можливим завдяки діяльності таких світових лідерів, як Visa та MasterCard. Створення універсальних стандартів розрахунків дозволило забезпечити високу мобільність капіталу в масштабах усієї планети та спростило транскордонну торгівлю. Сучасний етап трансформації характеризується тотальним проникненням цифрових технологій у повсякденне життя клієнтів банків. Впровадження інтернет-банкінгу надало споживачам можливість дистанційного керування власними активами в режимі реального часу, фактично нівелюючи потребу у фізичному відвідуванні банківських відділень. Поширення мобільних гаманців та розвиток безконтактних технологій, таких як NFC та QR-коди, остаточно змінили обличчя роздрібних платежів, зробивши їх максимально швидкими та безпечними.

Перспективи подальшого розвитку платіжної інфраструктури нерозривно пов'язані з впровадженням інтелектуальних систем моніторингу на основі штучного інтелекту, які дозволяють упереджувати шахрайські дії та персоналізувати клієнтський досвід. Використання технології розподіленого реєстру, відомої як блокчейн, відкриває нові обрії для створення децентралізованих систем, що забезпечують прозорість та зниження вартості транзакцій. Розвиток відкритого банкінгу та інтеграція фінансових послуг у нефінансові екосистеми сприятимуть формуванню інклюзивного середовища, де безпека даних та швидкість розрахунків стануть визначальними конкурентними перевагами національних економік. Платіжна система майбутнього трансформується з простого інструменту переказу коштів у високотехнологічну інтелектуальну платформу, яка є запорукою економічної стабільності та глобальної фінансової інтеграції.

Сучасні платіжні системи мають забезпечувати не лише миттєвість транзакцій, а й абсолютну конфіденційність персональних даних

користувачів у середовищі «відкритого банкінгу», що потребує постійного вдосконалення алгоритмів криптографічного захисту та розробки нових моделей ідентифікації, таких як біометрія та багаторівнева автентифікація. Синергія традиційної банківської надійності з гнучкістю фінтех–стартапів визначатиме архітектуру світового фінансового ринку на десятиліття вперед, створюючи умови для безперешкодного руху капіталу в цифровому просторі.

Література

1. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні: Закон України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2346-14#Text> (дата звернення: 19.02.2026).
2. Кретов Д., Міндова О. Цифровізація банківського сектору України: сучасний стан та перспективи розвитку. Сталій розвиток економіки. 2024. № 2 (49). С. 223–228.

ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ ТА БАНКІВСЬКА СИСТЕМА В УКРАЇНІ

А. В. Богданова, здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Дніпровський державний аграрно-
економічний університет,
м. Дніпро, Україна

Науковий керівник – С. В. Качула,
д. е. н., професор, професор кафедри
фінансів, банківської справи та
страхування,
Дніпровський державний аграрно-
економічний університет,
м. Дніпро, Україна

Сучасний етап розвитку фінансового сектору України у 2026 році характеризується переходом від стратегічного планування до впровадження конкретних прикладних механізмів європейської інтеграції, що докорінно змінюють ландшафт взаємодії між банківськими установами, корпоративним сектором та громадянами. Ключовим вектором діяльності НБУ у цьому напрямі виступає системна реалізація положень Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, яка слугує фундаментальною базою для реформування всієї галузі. Практична імплементація норм даної Угоди дозволяє суттєво підвищити ефективність функціонування ринку фінансових послуг, забезпечуючи при цьому максимальне наближення національних регуляторних стандартів до жорстких вимог права ЄС та міжнародних фінансових протоколів. Таке узгодження створює необхідні передумови для

посилення конкурентоспроможності українських фінансових інституцій, дозволяючи їм виступати рівноправними партнерами на міжнародній арені, одночасно гарантуючи високий рівень захисту прав споживачів.

Для досягнення стратегічних цілей інтеграції регулятор здійснює послідовні кроки, спрямовані на гармонізацію вітчизняного законодавства з європейським правовим полем та впровадження передових стандартів у сфері фінансового посередництва. Важливим аспектом цієї діяльності є неухильне виконання рішень спільних органів асоціації та зміцнення інституційної довіри до НБУ як до сучасного центрального банку, що за своїми операційними принципами та рівнем прозорості повністю інтегрований у європейське співтовариство центробанків. Запровадження інноваційних наглядових підходів та підвищення прозорості діяльності фінансових установ виступають надійним гарантом стабільності та стійкості українського фінансового ринку в умовах глобальних трансформацій.

У ролі провідного регулятора НБУ забезпечує всебічну адаптацію національної нормативної бази до права ЄС, активно розвиваючи співробітництво з контролюючими органами держав-членів ЄС. Ця робота охоплює широкий спектр критично важливих напрямів, серед яких пріоритетними є модернізація банківського нагляду, розвиток інфраструктури платіжних систем, лібералізація капітальних потоків та удосконалення регулювання небанківського фінансового сегменту. Окрему увагу приділено питанням протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, впровадженню сучасних принципів бухгалтерського обліку, а також посиленню кіберзахисту та інформаційної безпеки в межах усієї банківської системи.

Ефективність євроінтеграційного поступу підкріплюється безпосередньою участю НБУ в роботі профільних двосторонніх органів асоціації, зокрема Комітету асоціації між Україною та ЄС та спеціалізованих кластерів, що опікуються макроекономічним співробітництвом, аудитом та боротьбою з фінансовими зловживаннями. З метою повної інтеграції вітчизняного фінансового ринку в європейський простір регулятор постійно розширює взаємодію з Європейським центральним банком, Європейським органом банківського нагляду та іншими наднаціональними інституціями. Така взаємодія дозволяє уніфікувати підходи до регулювання діяльності банківських та небанківських установ, забезпечуючи високу надійність транскордонних операцій та зміцнюючи фінансову безпеку держави.

Перспективи подальшого розвитку банківського сектору в контексті європейського вектора нерозривно пов'язані з поглибленням технологічної синергії та масштабною цифровізацією фінансових послуг, що вимагає від

українських фінансових установ не лише формальної відповідності регламентам ЄС, а й глибокої модернізації внутрішніх бізнес-процесів та переходу на стандарти відкритого банкінгу. Очікується, що така трансформація сприятиме зниженню вартості кредитів для реального сектору економіки та підвищенню інвестиційної привабливості країни.

Стабільність регуляторної політики у поєднанні з впровадженням європейських гарантій захисту вкладів стане ключовим фактором залучення стратегічних іноземних інвесторів у фінансовий сектор.

Таким чином, банківська система України перетворюється на дієвий інструмент економічного відновлення, забезпечуючи надійну інтеграцію національного капіталу в єдиний європейський ринок та створюючи фундамент для довгострокового сталого зростання.

Література

1. Національний банк України: офіційний сайт. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення 19.02.2026).
2. Савелко С. О. Євроінтеграційні процеси та їх вплив на діяльність банківської системи України. Економіка та держава. 2011. № 11. С.61–63.

ЦИФРОВІ ІННОВАЦІЇ В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ: СУЧАСНІ ТРЕНДИ ТА ВИКЛИКИ

Є. І. Брунарський, здобувач першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Дніпровський державний аграрно-
економічний університет,
м. Дніпро, Україна

Науковий керівник – С. В. Качула,
д. е. н., професор, професор кафедри
фінансів, банківської справи та
страхування,
Дніпровський державний аграрно-
економічний університет,
м. Дніпро, Україна

Трансформація банківського сектору України в останні роки стала не просто даниною моді на високі технології, а стратегічною необхідністю для виживання та розвитку фінансових установ. Сучасний банк сьогодні все менше асоціюється з фізичним відділенням і все більше із високотехнологічною платформою, яка інтегрована в повсякденне життя клієнта. Фактично банки поступово перетворюються на екосистеми цифрових сервісів, що поєднують фінансові послуги, страхування,

інвестиційні інструменти та навіть елементи електронної комерції в єдиному середовищі. Даний процес відбувається за активної підтримки НБУ, який формує регуляторне середовище, що сприяє цифровізації, забезпечуючи при цьому фінансову стабільність і прозорість усіх операцій. Важливим кроком стало впровадження принципів відкритого банкінгу, гармонізація законодавства з європейськими стандартами та поступова інтеграція до фінансового простору ЄС. Одним із основних аспектів сучасної трансформації є перехід до концепції мобільного банкінгу як основного каналу взаємодії з користувачем. Якщо раніше мобільні застосунки були лише доповненням до касового обслуговування, то сьогодні вони стають повноцінними цифровими офісами, дозволяючи банкам не лише скорочувати витрати на утримання мережі відділень, а й значно розширювати перелік послуг – від оформлення депозитів і кредитів до інвестування в цінні папери чи купівлі військових облігацій. Наприклад, завдяки інтеграції з державними сервісами через застосунок «Дія», відкриття рахунку або актуалізація даних тепер займають лічені хвилини без особистої присутності клієнта, що підвищує рівень доступності фінансових послуг навіть у віддалених громадах.

Важливим драйвером змін виступає використання штучного інтелекту та великих даних, інструментів, які дозволяють фінансовим установам глибше розуміти потреби своєї аудиторії. Аналітичні алгоритми обробляють великі масиви транзакційної інформації, прогнозують кредитні ризики та допомагають виявляти підозрілі операції ще до моменту їх завершення. Замість стандартних пропозицій банки формують персоналізовані кредитні ліміти, пропонують актуальні кешбеки та автоматизують надання консультацій через чат-ботів, що не лише підвищує лояльність споживачів, а й оптимізує внутрішні бізнес-процеси, роблячи роботу банку більш прогнозованою та ефективною. З початком повномасштабного вторгнення «шокова диджиталізація» змусила банки в рекордно короткі терміни перенести критичні дані у хмарні сховища та створити резервні дата-центри, дозволивши зберегти безперервність платежів і доступ до капіталу навіть у регіонах із нестабільною безпековою ситуацією.

Проте швидка цифровізація породжує низку викликів, серед яких на першому місці стоїть кібербезпека. Збільшення кількості дистанційних транзакцій приваблює шахраїв, що змушує банки постійно вдосконалювати системи захисту, впроваджувати багатофакторну автентифікацію та використовувати алгоритми антифрод-моніторингу на основі машинного навчання. Паралельно зростає потреба у співпраці з міжнародними партнерами щодо обміну інформацією про кіберзагрози та впровадження

глобальних стандартів захисту даних. Крім технічного захисту, постає проблема низького рівня фінансової грамотності частини населення, яка стає вразливою до методів соціальної інженерії та фішингових атак. Тому сучасна трансформація вимагає від банків не лише технологічних рішень, а й активної просвітницької діяльності серед клієнтів, проведення інформаційних кампаній та створення освітніх платформ.

Сфера фінтеху потребує фахівців нового формату, які однаково добре орієнтуються в економічних моделях та мовах програмування, володіють навичками аналізу даних і розуміють принципи кіберзахисту. Необхідність модернізації застарілих ІТ-систем (так званих «legacy-систем») у традиційних банках також уповільнює темпи впровадження інновацій порівняно з новими необанками, які з самого початку будувалися на цифровій архітектурі та гнучких хмарних рішеннях. Отже, цифрова трансформація є незворотним процесом, який поступово робить банківську систему України більш гнучкою, інноваційною та орієнтованою на споживача. Успішне подолання технологічних, кадрових і безпекових викликів дозволить вітчизняним банкам не лише зміцнити позиції на внутрішньому ринку, а й інтегруватися у світову фінансову екосистему, виступаючи конкурентоспроможними гравцями на міжнародній арені.

Література

1. Холявко Н. І., Козлянченко О. М. Світові тенденції діджиталізації банківського сектора. Проблеми економіки. 2021. №2 (48). С. 217–224.
2. Качула С.В., Сирота А.С. Цифрова трансформація банківського сектору: виклики та стратегії управління операційними ризиками. Інвестиції: практика та досвід. 2025. №22. С. 156–162.

БАНКІВСЬКА СИСТЕМА УКРАЇНИ ЯК ФІНАНСОВИЙ ДРАЙВЕР ПІСЛЯВОЄННОГО ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ

В. А. Власенко, здобувачка другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Дніпровський державний аграрно-
економічний університет,
м. Дніпро, Україна

Науковий керівник – О. А. Водолазська,
к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,
Дніпровський державний аграрно-
економічний університет,
м. Дніпро, Україна

Післявоєнне економічне відновлення України є складним багатовимірним процесом, що охоплює відбудову інфраструктури, реіндустріалізацію, модернізацію аграрного сектору, розвиток малого і середнього бізнесу, а також формування нової моделі економічного зростання на засадах стійкості, цифровізації та інтеграції до європейського економічного простору. У цьому контексті банківська система України відіграє ключову роль як фінансовий посередник, інституційний стабілізатор і каталізатор економічної активності [1].

Банки концентрують фінансові ресурси, трансформують заощадження населення та бізнесу в інвестиційні потоки, забезпечують платіжну інфраструктуру, кредитування, фінансову інклюзію та підтримку державних програм розвитку [2]. Саме тому ефективне функціонування банківської системи є критично важливим для сталого післявоєнного відновлення економіки України.

Банківська система України виступає ядром фінансової архітектури держави, забезпечуючи перерозподіл капіталу між секторами економіки та регіонами. Післявоєнний період вимагатиме від банків не лише класичних функцій посередництва, а й активної участі у реалізації державної економічної політики, зокрема через: фінансування відбудови критичної інфраструктури; підтримку стратегічних галузей (аграрний сектор, енергетика, логістика, промисловість); стимулювання інноваційного підприємництва та стартап-екосистеми; розвиток регіональних економік і громад.

Таким чином, банківська система трансформується з традиційного фінансового інституту у системного драйвера економічних змін.

Кредитна діяльність банків є базовим інструментом післявоєнного відновлення [1]. Через механізми довгострокового та інвестиційного кредитування формуються передумови для:

- відновлення виробничих потужностей підприємств;
- створення нових робочих місць;
- модернізації технологічної бази;
- підвищення продуктивності праці та конкурентоспроможності економіки.

Особливого значення набувають програми пільгового кредитування бізнесу, державно–приватні партнерства, а також спеціалізовані фінансові інструменти для малого і середнього підприємництва. У цьому контексті системно важливі банки, зокрема ПриватБанк, можуть виступати платформами масштабного фінансування відновлювальних проєктів.

Банківська система відіграє роль фінансового провідника міжнародної допомоги та інвестиційних ресурсів. Через банківські механізми акумулюються та розподіляються кошти міжнародних фінансових організацій, таких як Світовий банк та МВФ, а також донорських програм і фондів відновлення [1]. Це дозволяє: забезпечити цільове фінансування відбудовчих проєктів; підвищити прозорість використання ресурсів; мінімізувати корупційні ризики; інтегрувати Україну у глобальні фінансові ринки. Таким чином, банки стають інституційною ланкою між внутрішньою економікою та міжнародною фінансовою системою.

Цифрові технології в банківському секторі значно підвищують ефективність післявоєнного відновлення. Електронні платежі, дистанційне банківське обслуговування, фінтех-рішення, автоматизація кредитного скорингу та big data-аналітика забезпечують: доступність фінансових послуг для населення; зниження транзакційних витрат; прозорість фінансових потоків; швидкість реалізації економічних програм [2]. Цифровізація формує нову якість банківської системи як інфраструктурної платформи економічного розвитку.

Отже, банківська система України у післявоєнний період має виступати не лише фінансовим посередником, а стратегічним драйвером економічного відновлення. Її роль проявляється у фінансуванні відбудови, стимулюванні підприємництва, залученні інвестицій, інтеграції міжнародного капіталу та цифровій трансформації економіки.

Ефективна, стабільна та інноваційна банківська система формує основу для довгострокового економічного зростання, соціальної стабільності та інтеграції України у європейський і глобальний економічний простір. У

цьому сенсі банки стають не просто фінансовими інститутами, а ключовими суб'єктами післявоєнної економічної реконструкції.

Література

1. Куява Б.М. Стратегія інноваційного розвитку банківського сектору у повоєнному відновленні України. *Актуальні проблеми економіки*. 2025. № 6 (288). С. 135–142.
2. Тесля С.М., Забара Ю.В. Фінансові технології у цифровізованому суспільстві: інноваційні моделі впровадження та фінансова інклюзія для післявоєнного відновлення України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 23. С. 115–121.

ТРАНСФОРМАЦІЯ ОЦІНЮВАННЯ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ УКРАЇНСЬКОЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

*А. О. Война, аспірант 2 курсу кафедри
банківської справи, факультету фінансів і
обліку,
Державний торговельно-економічний
університет, м. Київ, Україна*

Кредитний ризик традиційно посідає центральне місце у системі ризик-менеджменту банківських установ, що зумовлено базовою функцією банку як кредитно-депозитної установи. Кредитний ризик визначається як ймовірність виникнення збитків або недоотримання запланованих доходів унаслідок невиконання боржником чи контрагентом своїх зобов'язань [4]. Водночас сучасні підходи до оцінювання ризиків демонструють, що кредитний ризик не є лінійно детермінованим показником, а становить багаторівневий конструкт, компоненти якого по-різному впливають на фінансовий результат і капітал банку.

Класична формула оцінки очікуваних кредитних втрат ($EL = PD \times LGD \times EAD$), що використовується відповідно до вимог МСФЗ 9 [2] та визначає покриття кредитних ризиків через формування резервів, охоплює передусім ризик дефолту, ризики міграції рейтингу, ризики застави і стягнення, а також частково ризики країни і передрозрахунковий ризик контрагента. В той же час, така оцінка не покриває інші підвиди кредитного ризику, зокрема трансферний ризик, ризик розрахунку (settlement risk) у межах ризику контрагента (до цього переліку варто віднести також wrong-way risk – ризик несприятливої залежності, який зараз український регулятор не виділяє в окремий підвид кредитного ризику, але який визнається окремим підвидом, зокрема, в межах вимог Базельського комітету з банківського нагляду [1]), ризик інвестицій у дочірні компанії та ризик кредитної концентрації, які в умовах стресу здатні генерувати збитки, що суттєво перевищують

середньостатистичні очікування, і ці ризики мають додатково покриватись капіталом (бути складовою економічного капіталу) банківської установи.

До того ж, крім резервування та покриття капіталом очікуваних втрат виникає необхідність у визначенні неочікуваних втрат (UL – unexpected losses), для чого фінансові установи мають здійснювати моделювання та накопичувати власну статистику, яка зазвичай обмежена та важко відокремлюється від очікуваних втрат, покритих резервами. У таких умовах можна застосовувати економетричні методи з нормативно встановленими базовими параметрами за продуктами чи сегментами, наприклад, IRB–підхід за вимогами Базеля, що базується на моделі Васічека (Vasicek Model) як асимптотичній одноризиковій моделі (ASRF) [9].

Водночас трансформація оцінювання кредитного ризику в Україні відбувається синхронно з імплементацією європейських вимог, зокрема Capital Requirements Regulation (CRR) [3], що розширюють у поточному 2026 р. периметр регуляторного покриття власним капіталом банку компонентів ризику на ризик розрахунку (CCR), ризик кредитної оцінки (CWA), ризик мінімального розміру експозиції (SA–CR, більш деталізований правонаступник RWA–зважування активів за ступенем ризику), пом'якшення кредитного ризику (CRM) [5–7]. Крім того, з 2027 року впроваджується норматив великих кредитних експозицій LEX [3], що замінює чинний норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента або групу пов'язаних контрагентів H7 та поглиблює підхід до обмеження концентрації кредитного ризику [8].

Попри суттєве зростання вимог до якості даних, аналітичної спроможності та інформаційної інфраструктури банків, впровадження IRB–підходів і ризик-чутливих моделей створює передумови для точнішого вимірювання ризику, оптимізації структури капіталу та підвищення довіри інвесторів і вкладників. Використання алгоритмів машинного навчання, інструментів аналізу великих даних і поведінкових моделей дозволяє частково компенсувати обмеженість історичної статистики та підвищити адаптивність моделей у кризових умовах.

В умовах воєнної невизначеності та безпрецедентних макроекономічних шоків така деталізація кредитного ризику є критично важливою для формування ризик-апетиту, оцінки здатності банків поглинати втрати в межах стандартної діяльності, стратегічного планування та забезпечення безперервності бізнесу.

У перспективі післявоєнного відновлення трансформація оцінювання кредитного ризику має здійснюватися не лише як технічна імплементація міжнародних стандартів, а як складний процес адаптації ризик-культури, в

якому високий рівень прозорості моделей і якість даних стають факторами конкурентоспроможності. У такому середовищі здатність оцінювати і прогнозувати потенційні втрати та адекватно покривати ці ризики за будь-якого сценарію визначатимуть не лише стабільність окремих фінансових інститутів, а й можливість всієї економіки України вийти з кризи сильнішою й стійкішою.

Література

1. Basel Committee on Banking Supervision. The Basel Framework URL: https://www.bis.org/basel_framework/index.htm?m=97.

2. IFRS 9 Financial Instruments: International Financial Reporting Standard. IFRS Foundation. URL: <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/ifrs-9-financial-instruments/>.

3. Regulation (EU) No 575/2013 of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on prudential requirements for credit institutions and investment firms and amending Regulation (EU) No 648/2012 (CRR – Capital Requirements Regulation). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2013/575/oj/eng>.

4. Про затвердження Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах. Постанова Правління Національного банку України № 64 від 11.06.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18#Text>.

5. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні. Постанова Правління Національного банку України № 368 від 28.08.2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01#Text>.

6. Про затвердження Положення про визначення банками України мінімального розміру експозицій, зважених за кредитним ризиком. Постанова Правління Національного банку України № 43 від 03.04.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0043500-25#Text>.

7. Про затвердження Положення про порядок визначення банками України та банківськими групами мінімального розміру ризику розрахунку. Постанова Правління Національного банку України № 158 від 23.12.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0158500-24#Text>.

8. Про затвердження Положення про порядок визначення банками України, банківськими групами значних експозицій та розрахунок значення нормативу максимального розміру значної експозиції. Постанова Правління Національного банку України № 161 від 27.12.2025. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_27122025_161.

9. Basel Committee on Banking Supervision. An Explanatory Note on the Basel II IRB Risk Weight Functions, 2005. URL: <https://www.bis.org/bcbs/irbriskweight.pdf>.

ІНСТИТУЦІЙНА СКЛАДОВА РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ УКРАЇНИ

С. М. Ганзюк, к. е. н, доцент, доцент
кафедри фінансів та обліку,

*Дніпровський державний технічний
університет, м. Кам'янське, Україна*

В. М. Капустянська, здобувачка
першого (бакалаврського) рівня вищої
освіти,

*Дніпровський державний технічний
університет, м. Кам'янське, Україна*

Ринок цінних паперів є ключовим елементом фінансової системи держави, який забезпечує перерозподіл фінансових ресурсів між секторами економіки, сприяє мобілізації інвестицій та формує механізми довгострокового фінансування розвитку. В умовах трансформаційних змін, воєнних викликів та необхідності післявоєнного відновлення економіки України інституційний розвиток фондового ринку набуває особливого значення.

Важливість дослідження інституційного розвитку ринку цінних паперів України зумовлена кількома стратегічними чинниками. По–перше, у період воєнної економіки та майбутньої реконструкції держави зростає потреба у внутрішніх джерелах фінансування. Розвинений фондовий ринок дозволяє залучати капітал без надмірного навантаження на банківський сектор та державний бюджет [1].

По–друге, інтеграція України до європейського фінансового простору передбачає адаптацію регуляторної бази до стандартів ЄС, підвищення прозорості ринку та посилення інституційної спроможності регуляторів. Інституційна модернізація сприяє формуванню довіри іноземних та внутрішніх інвесторів, що є необхідною умовою активізації інвестиційних процесів.

Нарешті, по-третє, сучасні глобальні тенденції – цифровізація фінансових послуг, розвиток фінтеху, впровадження ESG–принципів та посилення вимог до корпоративного управління – вимагають системного оновлення інфраструктури ринку капіталу. По–четверте, низька капіталізація та обмежена глибина українського фондового ринку свідчать про потребу структурних реформ, спрямованих на розширення інструментів, розвиток інституційних інвесторів (пенсійних фондів, страхових компаній, інвестиційних фондів) та підвищення рівня фінансової грамотності населення.

Інституційна складова ринку охоплює діяльність регуляторних органів, професійних учасників, біржової інфраструктури, депозитарної системи, механізмів захисту прав інвесторів та стандартів корпоративного управління. В Україні ключову роль у формуванні та реалізації державної політики у сфері ринку капіталу відіграє Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, яка здійснює нагляд за діяльністю учасників ринку та впроваджує регуляторні реформи відповідно до європейських стандартів. Важливими інфраструктурними елементами є Національний депозитарій України та провідні біржові майданчики, зокрема ПФТС [2].

Сучасний етап розвитку ринку цінних паперів України характеризується поступовою гармонізацією законодавства з нормами Європейського Союзу, цифровізацією фінансових інструментів, розширенням спектра державних боргових інструментів, а також впровадженням нових підходів до розкриття інформації та комплаєнсу. Водночас ринок залишається обмеженим за рівнем ліквідності, кількістю інструментів та масштабом участі інституційних інвесторів.

Впродовж останнього століття у світовій економічній науці сформувався значний масив теоретичних і прикладних досліджень, присвячених вивченню взаємозв'язку між динамікою економічного зростання та рівнем розвитку фінансових ринків і фінансового посередництва. Узагальнення результатів цих праць свідчить про наявність стійкої залежності: чим більш розвиненою є фінансова система, тим ширші можливості для інвестиційної активності, структурної модернізації виробництва та довгострокового економічного піднесення [1,3–5].

Центральне місце у структурі фінансового ринку належить фондовому сегменту, який виступає своєрідним індикатором стану національної економіки. Його специфіка полягає у здатності акумулювати значні обсяги фінансових ресурсів та спрямовувати їх у стратегічно важливі сфери господарювання. Через механізм емісії та обігу цінних паперів забезпечується мобілізація заощаджень населення і бізнесу, формування інвестиційного капіталу та його перерозподіл між галузями відповідно до потреб економічного розвитку. Саме тому стан фондового ринку безпосередньо впливає на інвестиційний клімат держави, рівень довіри інвесторів і перспективи економічного зростання [4].

Досвід провідних країн світу – таких як США, Велика Британія, Японія, Китай та Німеччина – переконливо демонструє, що високий рівень розвитку фондових ринків корелює з економічною стабільністю та конкурентоспроможністю. Розвинена біржова інфраструктура, значні обсяги випуску акцій і облігацій, а також активна участь інституційних інвесторів

створюють умови для ефективного функціонування корпоративного сектору та інноваційного розвитку.

Глибоке осмислення ролі ринку цінних паперів в економічному розвитку дає можливість державним органам формувати більш ефективну регуляторну політику, удосконалювати інституційну інфраструктуру та створювати сприятливі умови для залучення капіталу. Метою такого дослідження є комплексний аналіз взаємозалежності між функціонуванням фондових бірж та темпами економічного зростання, що має значення як для розвитку наукової думки, так і для практики формування економічної стратегії держави.

Таким чином, фондовий ринок виступає не лише сегментом фінансової системи, а й одним із ключових механізмів забезпечення стабільності, інвестиційної привабливості та довгострокового розвитку національної економіки.

Література

1. Іваненко О. Г., Петров І. В. Сучасний стан та перспективи розвитку фондового ринку в Україні. Журнал економічних досліджень. 2021. № 12(3). С. 45–67.
2. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: Закон України № 3480–IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480–15#Text> (дата звернення 13.02.2026 р.).
3. Луцишин О.О. Фінансовий ринок: конспект лекцій, 2018 р. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/38453/1/fin.runok.pdf> (дата звернення 13.02.2026 р.).
4. Пальчевич Г.Т., Подплетний В.В. Ринок цінних паперів; навчальний посібник, ринок акцій стор. 24–52. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/84826115.pdf> (дата звернення 14.02.2026 р.).
5. Рекуненко І. Періодизація розвитку фондового ринку України. Стаття. Вісник СумДУ. Серія «Економіка». 2015. №1. URL: http://ekon_2015_1_5.pdf (дата звернення 14.02.2026 р.).

РОЛЬ ДЕРЖАВНОЇ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ У ЗГЛАДЖУВАННІ ЕКОНОМІЧНИХ ЦИКЛІВ

А. В. Жаворонок, к. е. н., доцент, доцент кафедри бізнесу, адміністрування та права, ЗВО «Університет трансформації майбутнього», м. Чернігів, Україна

У сучасних умовах пост-кризових викликів та глобальних економічних потрясінь державні програми кредитування відіграють дедалі важливішу роль у механізмах державної кредитної політики для згладжування коливань економічних циклів. Крім традиційних інструментів монетарної політики,

таких як облікова ставка або операції на відкритому ринку, державні програми підтримки кредитування бізнесу та домогосподарств стають ключовим фактором пом'якшення спадів та стимулювання відновлення економічної активності.

Спеціальні програми, наприклад, кредитна підтримка малого та середнього бізнесу із частковою компенсацією процентної ставки, спрямовані на підвищення доступності фінансування, збереження робочих місць, підтримку інвестицій і зниження ризиків системної рецесії. Аналіз сучасних українських наукових досліджень свідчить, що державна кредитна політика відіграє ключову роль у згладжуванні економічних циклів, підтримці бізнес-активності та стабілізації фінансової системи, особливо в умовах воєнного стану та затяжних економічних шоків.

Є. Мецгер підкреслює, що державні кредитні програми за останні роки зазнали істотної трансформації: від короткострокових антикризових інструментів до механізмів, спрямованих на структурний розвиток економіки та відзначає, що програми на кшталт «5–7–9%» стали системним стабілізуючим фактором для МСП та сприяли збереженню ділової активності попри циклічні спади [1].

О. Кальченко, Ю. Семенюк демонструють, що державна підтримка корпоративного кредитування знижує ризиковість позик і підвищує доступ бізнесу до фінансування, що є вирішальним у періоди економічних криз; доводять, що участь держави у покритті частини кредитних ризиків дозволяє банкам підтримувати кредитування навіть за умов падіння інвестиційної активності та високої невизначеності [2].

J. Crawford та ін. досліджує міжнародні практики державної підтримки через кредитні програми, їхні механізми та ефективність у макроекономічному плані [3].

О. Ключка підтверджує, що у період воєнного стану державні кредитні програми виконують функцію економічного «буфера», підтримуючи критично важливі галузі, утримуючи зайнятість та створюючи передумови для майбутнього зростання, а без державного втручання кредитний ринок продемонстрував би значно глибше падіння, що посилює економічний спад [4].

Для оцінки впливу державної кредитної політики на економічну динаміку та її здатність згладжувати коливання економічних циклів доцільно проаналізувати ключові державні програми фінансової підтримки бізнесу та населення. Дані про загальний обсяг укладених договорів за основними програмами дозволяють визначити масштаб участі держави у стимулюванні кредитної активності та підтримці економіки в умовах кризових явищ. Рис. 1

демонструє, наскільки вагомими є інструменти державного кредитування у період високої турбулентності та падіння ділової активності. Найбільший обсяг договорів припадає на Програму «Доступні кредити 5–7–9%», яка забезпечила понад 366 млрд грн фінансових ресурсів. Саме вона стала ключовим інструментом підтримки малого та середнього бізнесу у періоди економічної турбулентності. Завдяки низьким ставкам та державним компенсаціям суб'єкти господарювання змогли зберегти ліквідність, уникнути різкого скорочення виробництва й зменшити ризик масових банкрутств, що традиційно загострюється під час спадів. Таким чином, програма фактично виконала функцію фінансового стабілізатора, дозволяючи економіці уникнути глибоких просідань.

Важливе місце у структурі державної підтримки займає Програма розвитку інвестицій ММСП, обсяг укладених договорів за якою перевищив 74 млрд грн. Її спрямованість на модернізацію виробництва та розвиток інновацій забезпечує формування довгострокових передумов для економічного зростання. Підтримка інвестиційної активності у періоди спаду зменшує коливання економічного циклу, стримуючи падіння сукупного попиту та прискорюючи перехід до наступної фази відновлення.

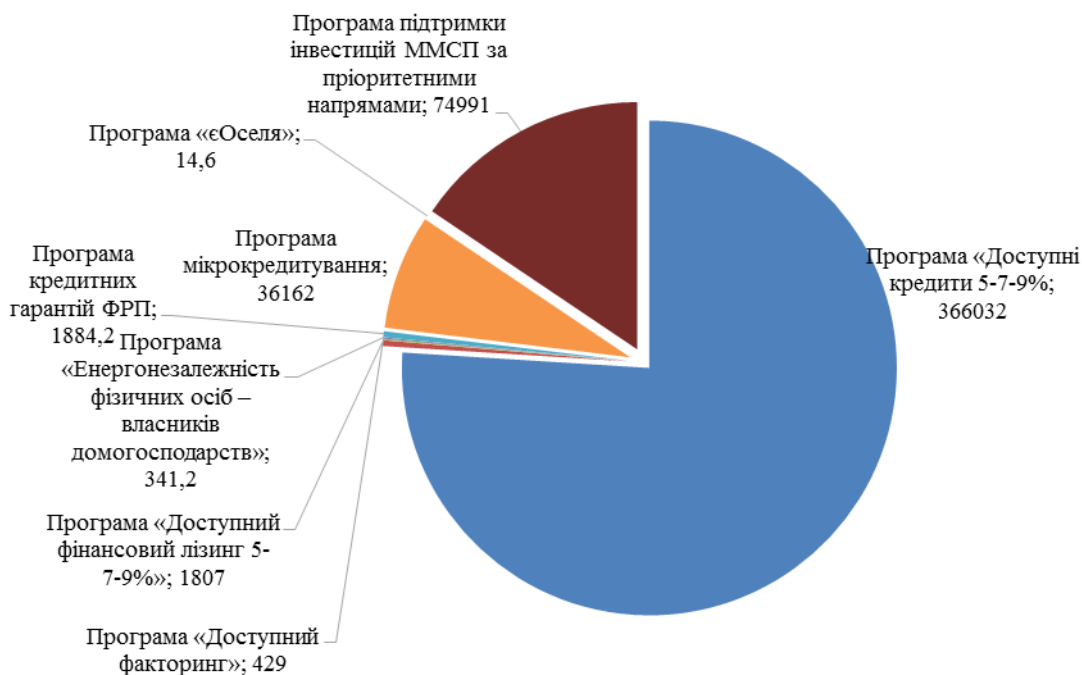

Рисунок 1. Сума укладених договорів за час дії державних програм, млн.грн.

Джерело: побудовано автором на основі даних [5; 6]

Програма мікрокредитування також продемонструвала значні масштаби – понад 36 млрд грн. Цей інструмент є особливо важливим для

найдрібніших підприємств, які найсильніше страждають від кризових явищ. Мікрокредити дозволили зберегти або створити нові робочі місця, підтримати самозайнятність та зменшити рівень безробіття, що, у свою чергу, знижувало глибину економічного спаду.

Антициклічну роль відіграють і програми, побудовані на механізмі державних гарантій. Кредитні гарантії ФРП обсягом понад 1,8 млрд грн дали змогу підтримати кредитну активність у тих сегментах, де ринкові інструменти практично перестали діяти через високі ризики. Участь держави у покритті потенційних збитків стала сигналом довіри для банків і запобігла подальшому скороченню кредитування.

Менші за обсягом, але важливі з точки зору економічної стабілізації програми – «Доступний фінансовий лізинг 5–7–9%», «Доступний факторинг» та програми для домогосподарств, такі як «Енергонезалежність фізичних осіб». Лізинг сприяв оновленню основних засобів та підвищенню продуктивності, що підтримувало економічну активність навіть у періоди спаду. Факторинг забезпечував своєчасність розрахунків між підприємствами та запобігав хвилям неплатежів, які можуть підсилювати кризові процеси. Програма енергонезалежності домогосподарств допомагала знижувати енергетичні та інфляційні ризики, підтримуючи стабільність споживчого попиту.

Окреме місце посідає програма «ЄОселя», яка хоча й має менші за обсягами показники на початковому етапі, проте закладає фундамент для відновлення ринку іпотечного кредитування. Іпотека традиційно має сильний мультиплікаційний ефект, оскільки стимулює будівельну галузь, виробництво матеріалів та суміжні сектори, що робить її важливим елементом економічного циклу.

Загалом аналіз свідчить, що державні програми кредитування стали ключовим інструментом пом'якшення економічних коливань. Вони компенсували скорочення ринкового кредитування, підтримували інвестиції, забезпечували ліквідність бізнесу та попит з боку домогосподарств. Сукупний ефект цих програм полягав у стримуванні падіння економічної активності в кризові періоди та пришвидшенні відновлення у фазі піднесення, що підтверджує їхню важливу антициклічну роль.

Тобто, державна кредитна політика має контрциклічний потенціал, якщо її інструменти налаштовані так, щоб стимулювати кредитування під час спадів і обмежувати надмірну кредитну експансію під час бумів. Сукупність державних кредитних інструментів здатна згладжувати циклічні коливання не лише цін та інфляції, а й доступу до кредиту – важливого механізму підтримки економічної активності. Водночас ефективність таких заходів

значною мірою залежить від координації з фіскальною та іншими політиками, а також від особливостей фінансового сектору та стадії циклу.

Література

1. Мещер Є. Трансформація державних кредитних програм в Україні: від антикризових до програм розвитку. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2025 . № 4 (44). DOI:10.25140/2411–5215–2025–4(44)–320–330.
2. Кальченко О., Семенюк Ю. Державна підтримка міжнародного кредитування корпоративного сектору економіки в Україні. Науковий вісник Полісся. 2024. № 1 (28). DOI: [https://doi.org/10.25140/2410–9576–2024–1\(28\)–339–356](https://doi.org/10.25140/2410–9576–2024–1(28)–339–356).
3. Crawford J., Cui Zi-Y. A., Kewley D. (2024). Government finance, loans, and guarantees for small and medium enterprises (SMEs) (2000–2021): A systematic review. Journal of Small Business Management. № 62, pp. 2607–2637 <https://doi.org/10.1080/00472778.2023.2246061>.
4. Ключка О. Активізація ринку банківського кредитування в Україні для підтримки стратегічних галузей економіки в умовах воєнного стану. Економіка та суспільство. 2025. № 76. <https://doi.org/10.32782/2524–0072/2025–76–96>
5. Звіт про діяльність Фонду розвитку підприємництва у 2022–2024 роках. URL: https://bdf.gov.ua/wp-content/uploads/2025/06/report-UA_web.pdf.
6. Публічний звіт про роботу Держмолодьжитла у 2024 році. URL: https://www.molod-kredit.gov.ua/images/DOCUMENTS/Zvitnist/2024/zvitnist_2024.pdf.

ФОНДОВИЙ РИНОК В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

О. Б. Жарікова, к. е. н., доцент, доцент
кафедри банківської справи та страхування,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України,
м. Київ, Україна

Фондовий ринок є важливою складовою фінансової системи держави, що забезпечує перерозподіл капіталу, залучення інвестицій та стабільність економічного розвитку. Запровадження воєнного стану в Україні у зв'язку зі збройною агресією суттєво вплинуло на функціонування фондового ринку, обмеживши його інституційну діяльність, ліквідність та інвестиційну привабливість. В умовах війни держава була змушена вжити надзвичайних регуляторних заходів, спрямованих на збереження фінансової стабільності, захист інвесторів та підтримку державних фінансів. Особливої ролі набули державні цінні папери як інструмент фінансування дефіциту бюджету та забезпечення обороноздатності країни. У зв'язку з цим дослідження особливостей функціонування фондового ринку в умовах воєнного стану є

актуальним та необхідним для розуміння сучасних економічних процесів в Україні. [1, 2]

Після запровадження воєнного стану у 2022 р. діяльність фондового ринку України зазнала суттєвих змін. На початковому етапі було призупинено торгівлю більшістю фінансових інструментів з метою недопущення паніки та масового відтоку капіталу. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку запровадила тимчасові обмеження щодо обігу цінних паперів, розкриття інформації та діяльності професійних учасників ринку [1, 3].

Згодом фондовий ринок поступово адаптувався до нових умов. Основний акцент було зроблено на розвитку ринку облігацій внутрішньої державної позики, зокрема так званих «військових облігацій», які стали ключовим джерелом залучення коштів для фінансування потреб держави. Водночас ринок корпоративних цінних паперів залишився малорозвиненим через високі ризики, низьку довіру інвесторів та загальну економічну нестабільність [2].

Воєнний стан також негативно вплинув на інвестиційну активність, оскільки іноземні та внутрішні інвестори орієнтуються на збереження капіталу, а не на довгострокові вкладення. Проте навіть в умовах війни фондовий ринок виконує важливу стабілізаційну функцію, підтримуючи державні фінанси та створюючи передумови для післявоєнного економічного відновлення. Для оцінки впливу воєнного стану на функціонування фондового ринку України доцільно проаналізувати динаміку обсягів торгів цінними паперами у довоєнний та воєнний періоди. Порівняння показників за 2021–2023 рр. дає змогу виявити масштаби скорочення ринку, а також зміну структури фінансових інструментів під впливом воєнних викликів. Особливу увагу приділено відхиленням показників, що відображають глибину трансформацій фондового ринку (Табл. 1) [1, 3].

Таблиця 1. Динаміка обсягів торгів на фондовому ринку України

Показник	2021	2022	2023	2023/2022, (+/-)	2023/2022, %
Загальний обсяг торгів, млрд грн	480	210	260	+50	+23,8
Частка державних облігацій, %	35	72	78	+6	+8,3

Джерело: складено автором на основі даних Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку України та Міністерства фінансів України [1–3]

Результати розрахунків свідчать про різке погіршення стану фондового ринку України у 2022 р. Загальний обсяг торгів зменшився на 270 млрд грн,

що становить 56,3% порівняно з 2021 р. Таке значне скорочення є наслідком запровадження воєнного стану, припинення активної біржової торгівлі та зростання економічної невизначеності. У 2023 р. спостерігається позитивна динаміка: обсяг торгів зріс на 50 млрд грн, або на 23,8% порівняно з 2022 р. Однак навіть за умов відновлення показники залишаються істотно нижчими за довоєнний рівень, що свідчить про повільний характер стабілізаційних процесів. Особливо показовими є зміни у структурі фондового ринку. Частка державних облігацій у 2022 р. зросла на 37 процентних пунктів, що становить 105,7%, а у 2023 р. ще на 8,3%. Це підтверджує домінування державних цінних паперів та зниження ролі корпоративного сектору. Таким чином, у період воєнного стану фондовий ринок України зазнав глибокої трансформації та набув переважно інструментального характеру фінансування державних потреб [1, 3].

Під час дослідження встановлено, що воєнний стан суттєво вплинув на функціонування фондового ринку України, зумовивши його структурну та інституційну трансформацію. Різке скорочення обсягів торгів, обмеження діяльності професійних учасників ринку та зниження інвестиційної активності стали наслідком підвищених економічних і безпекових ризиків. Водночас фондовий ринок зберіг свою функціональну спроможність і адаптувався до нових умов, насамперед через активний розвиток ринку державних цінних паперів. Домінування облігацій внутрішньої державної позики, зокрема військових облігацій, засвідчує зміну пріоритетів фондового ринку з інвестиційного інструменту економічного зростання на механізм фінансування державних потреб у період війни [1, 2, 3].

Отже, фондовий ринок України в умовах воєнного стану виконує переважно стабілізаційну та фіскальну функції. Подальше його відновлення та розвиток можливі за умови завершення воєнних дій, зниження рівня ризиків, відновлення довіри інвесторів і вдосконалення державного регулювання з урахуванням європейських стандартів.

Література

1. Коваленко Ю.М. Фондовий ринок України: сучасний стан та перспективи розвитку. Київ: Наукова думка, 2021.
2. Шелудько Н.М. Фінансові ринки в умовах макроекономічної нестабільності. Економіка України. 2022.
3. Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку України. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/>.

ТРАНСФОРМАЦІЯ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКІВ В УМОВАХ ВОЄННОЇ ЕКОНОМІКИ

І. С. Загребельна, здобувачка другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Дніпровський державний аграрно–
економічний університет, м. Дніпро, Україна
Науковий керівник – О. А. Водолазська,
к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,
Дніпровський державний аграрно–
економічний університет, м. Дніпро, Україна

Повномасштабна війна стала безпрецедентним викликом для фінансової системи України та кардинально змінила логіку функціонування банківського сектору. Воєнна економіка характеризується високим рівнем невизначеності, ризиковості, руйнуванням виробничої та логістичної інфраструктури, скороченням платоспроможного попиту, зниженням інвестиційної активності та нестабільністю фінансових потоків. У таких умовах традиційні підходи до формування кредитної політики банків втрачають ефективність, а сама кредитна діяльність трансформується з ринково–комерційної моделі у модель антикризового фінансового забезпечення економічної стійкості держави [2].

Традиційна модель банківського кредитування, орієнтована на максимізацію прибутковості, диверсифікацію портфеля та управління ризиками на основі прогнозованих макроекономічних трендів, в умовах війни втрачає ефективність. На її місце поступово формується адаптивна модель кредитної політики, що поєднує ринкові принципи з елементами державного регулювання, соціальної відповідальності та антикризового управління. Це зумовлює необхідність наукового осмислення трансформаційних процесів у сфері банківського кредитування як складової воєнної економіки.

Кредитна політика банку в умовах воєнної економіки трансформується за кількома ключовими напрямками: цільовим, інституційним, ризик–менеджментним та соціально–економічним.

По–перше, змінюється цільова орієнтація кредитування. Якщо в довоєнний період домінувала логіка комерційної доцільності та прибутковості кредитних операцій, то в умовах війни пріоритетом стає підтримка критично важливих секторів економіки: аграрного виробництва, логістики, енергетики, оборонно–промислового комплексу, малого та середнього бізнесу, що забезпечує зайнятість населення. Таким чином,

кредитна політика набуває ознак інструменту економічної стабілізації та відновлення.

По–друге, трансформується інституційна архітектура кредитування. Посилюється роль держави як гаранта, координатора та співфінансиста кредитних програм. Формуються механізми пільгового кредитування, портфельних гарантій, компенсації процентних ставок, що знижує кредитні ризики банків і стимулює їхню активність у високоризиковому середовищі. Банк у цій моделі перестає бути виключно фінансовим посередником і виконує функцію інституційного партнера держави у реалізації економічної політики.

По–третє, відбувається переформатування системи управління ризиками. Воєнна економіка характеризується системними ризиками, які не піддаються класичним методам диверсифікації. Зростає роль якісної оцінки позичальника, нефінансових критеріїв (стійкість бізнес–моделі, адаптивність, соціальна значущість діяльності), сценарного аналізу та стрес–тестування. Управління ризиками переходить від мікрорівня до макро– та мезорівня, де ключовим фактором стає загальноекономічна та безпекова ситуація.

Воєнна трансформація кредитної політики супроводжується істотними змінами структури кредитних портфелів. Зростає частка короткострокових кредитів із високою ліквідністю, кредитів з державною підтримкою, цільових програм фінансування, кредитів на відновлення виробничих потужностей, фінансування оборотного капіталу замість інвестиційних довгострокових проєктів. Одночасно скорочується частка високоризикового споживчого кредитування та комерційних проєктів, орієнтованих на нестабільні ринки збуту. Таким чином формується деінвестиційна модель кредитування, у якій пріоритет надається не розвитку, а виживанню та збереженню економічної активності.

Особливістю трансформації кредитної політики в умовах воєнної економіки є її соціалізація. Банківське кредитування перестає бути нейтральним економічним інструментом і набуває чітко вираженого соціального виміру. Кредити спрямовуються не лише на фінансування бізнес–проєктів, а й на підтримку життєздатності громад, збереження робочих місць, забезпечення базових потреб населення (табл. 1).

Зростає роль програм іпотечного кредитування для внутрішньо переміщених осіб, мікрокредитування для самозайнятості, фінансування релокованого бізнесу. Банківська система фактично інтегрується в механізм соціально–економічної стабілізації країни. У цьому контексті кредитна політика набуває рис соціально відповідальної фінансової моделі, де економічна ефективність поєднується з суспільною корисністю.

Таблиця 1. Соціальні ефекти трансформації кредитної політики

Напрямок	Економічний ефект	Соціальний ефект
Кредитування МСБ	Збереження бізнесу	Зайнятість населення
Іпотечні програми	Активізація будівництва	Житло для ВПО
Аграрне кредитування	Продовольча безпека	Стабільність регіонів
Інфраструктурні проєкти	Відновлення економіки	Якість життя

Водночас така трансформація супроводжується зростанням навантаження на банківський капітал, ліквідність і фінансову стійкість. Це формує дилему між стабільністю банківської системи та потребою активного кредитування економіки. Вирішення цієї дилеми можливе лише за умов синергії державної політики, міжнародної фінансової допомоги та внутрішніх ресурсів банківського сектору [1].

Трансформація кредитної політики в умовах війни формує фундамент для післявоєнної економічної реконструкції. Банки, які в період воєнної економіки адаптували свої кредитні стратегії до умов високої нестабільності, формують інституційну основу фінансування відбудови. Кредитування інфраструктурних проєктів, «зеленої» енергетики, інноваційних виробництв, цифрових платформ та людського капіталу стає ключовим напрямом нового етапу розвитку банківської системи.

Таким чином, кредитна політика банків у воєнній економіці не є тимчасовим антикризовим інструментом, а виступає трансформаційним механізмом, що змінює саму філософію банківської діяльності – від моделі максимізації прибутку до моделі економічної відповідальності, стійкості та розвитку. Трансформація кредитної політики банків в умовах воєнної економіки є об'єктивною відповіддю на системні виклики безпеки, нестабільності та економічної деструкції. Вона проявляється у зміні цільових пріоритетів кредитування, інституційної ролі банків, механізмів управління ризиками та соціально–економічної функції банківської системи.

У сучасних умовах банк перестає бути виключно фінансовою установою і стає активним суб'єктом економічної стійкості держави. Кредитна політика трансформується в інструмент підтримки національної економіки, відновлення виробничого потенціалу та формування основ післявоєнного розвитку. Це зумовлює необхідність подальших наукових досліджень у напрямі формування нової парадигми банківського кредитування як складової воєнної та післявоєнної економічної моделі.

Література

1. Ключка О.В. Активізація ринку банківського кредитування в Україні для підтримки стратегічних галузей економіки в умовах воєнного стану. Економіка та суспільство. 2025. № 76. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-76-96>.
2. Сербін О.О. Виклики та розвиток банківської системи України в період дії воєнного стану у 2025 році. Інвестиції: практика та досвід. 2025. № 10. С. 202–209.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФІЛЮ РИЗИКУ БАНКІВ УКРАЇНИ

О. П. Заруцька, *д. е. н., професор, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Університет митної справи та фінансів, м. Дніпро, Україна*

Л. Ф. Новікова, *к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Університету митної справи та фінансів, м. Дніпро, Україна*

За станом на початок 2026 року банківська система України складається з 60 банків, сукупні чисті активи яких дорівнюють 4 трлн.грн. Оприлюднена звітність на сайті Національного банку України [1] розділяє банки на три групи:

- група банків з державною часткою, що складається з 7 банків із сукупними активами 2,1 трлн.грн.
- банки іноземних банківських груп, що поєднує 14 банків з активами 1 трлн.грн.
- група банків з приватним капіталом, до якої входить 39 банків із сукупними активами 0,9 трлн.грн.

Протягом чотирьох років активи банківської системи збільшилися майже вдвічі. Від 1 січня 2022 року сукупні активи банків з державною часткою зросли з 1 до 2,1 трлн.грн., банків іноземних банківських груп з 0,6 до 1 трлн.грн., банків з приватним капіталом з 0,5 до 0,9 трлн.грн. Державні банки залишаються найбільшою і динамічною складовою банківської системи. До цієї групи входять найбільші банки України: ПРИВАТБАНК, ОЩАДБАНК, УКРЕКСІМБАНК. Кількість банків іноземних банківських груп скоротилася за чотири роки з 20 до 14 банків. Третя група банків з приватним капіталом є найменшою за розміром сукупних активів, але найбільшою за кількістю банків. За визначений період ця група зменшилася від 47 до 39 банків, що демонструє велику кількість недостатньо стійких

банків саме серед малих за розмірами фінансових установ з приватним капіталом.

Фінансова стійкість кожного банку визначається його бізнес-моделлю, контрольованим профілем ризику, якісним фінансовим менеджментом. Згідно з Положенням про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах [2], профіль ризику визначається, як результат оцінки рівня ризиків банку на певну дату до врахування заходів для мінімізації ризиків, а також з урахуванням таких заходів, у розрізі кожного з видів ризику та в агрегованому вигляді. Фінансово стійкі банки спираються на обґрунтовану стратегію та адекватну оцінку ризиків. Сучасна практика управління ризиками потребує чіткого розрахунку внутрішніх обмежень толерантності до ризиків, ідентифікації та класифікації ризиків, врахування чинників, що впливають на бізнес-процеси. Банки збирають статистику для оцінювання ймовірності подій та розміру втрат при реалізації тих ризиків, управління якими не дозволяє будувати достатньо чіткі моделі, орієнтовані на специфіку бізнес-процесів.

Сучасні системи управління ризиками використовують складні економіко-математичні моделі та стрес-тестування ризиків, як на рівні окремих банків, так і на рівні банківської системи. За оцінками Національного банку України, у 2025 році найбільшими ризиками банків були кредитний, процентний, валютний та операційний [3]. При проведенні стрес-тестування припускалася реалізація цих ризиків у розмірі, що порівнюваний із наслідками кризи 2022 року. Коли результати стрес-тестування демонстрували можливу збитковість окремих банків, для них передбачалося підвищення нормативів достатності капіталу. При проведенні стрес-тестування використовувалися два сценарії – базовий, із помірним рівнем ризику та несприятливий, із значними чинниками погіршення умов діяльності.

У базовому сценарії стрес-тестування, яке проводилося у 2025 році, достатність регулятивного капіталу банків у середньому зросла більше ніж удвічі за три прогностні роки і дорівнювала 32,6%, що втричі перевищує необхідний норматив. Більшість банків зберегли прибутковість та нарощували капітал. Однак для шести фінансових установ із 5% сукупних активів за базовим сценарієм було визначено можливе невиконання нормативу та встановлено підвищені вимоги для підтримки достатності капіталу. П'ять із цих шести банків належать до групи банків з приватним капіталом, а один – іноземній банківській групі.

У несприятливому сценарії капіталізація банків у цілому також зросла, завдяки прибутковості найбільших державних банків. Середня прогнозна

достатність регулятивного капіталу збільшилася за три роки до 28,2%. Для дев'яти банків результати стрес-тестування свідчили про необхідність заходів із підвищення капіталу, за несприятливим сценарієм. Шість банків з цього переліку мали потребу в капіталі за базовим сценарієм. Інші три банки – державні Укресімбанк та Сенса Банк і приватний МТБ Банк [3].

Основною причиною збитковості банків та потреби в капіталі була реалізація процентного ризику, зменшення спреда між дохідністю активів та вартістю зобов'язань. Стрес-тестування продемонструвало проблеми бізнес-моделей окремих банків, надмірну концентрацію пасивів, їх підвищену вартість, короткостроковість ресурсів. За результатами оцінки стійкості системи та на вимогу Національного банку України, всі банки з прогнозними погіршенням стану розробили план заходів з посилення фінансової стійкості та збільшення рівня капіталу для покриття ризиків. Таким чином, застосування стрес-тестування забезпечує впровадження превентивних кроків з підтримки стійкості банків та всієї банківської системи.

Література

1. Звіт НБУ. Показники фінансової діяльності банків / URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>.
2. Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах. Постанова Національного банку України від 11.06.2018 № 64/ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18#Text>.
3. Звіт про фінансову стабільність НБУ/ URL: <https://bank.gov.ua/ua/stability/report>.

ВПЛИВ FINTECH НА РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО РИНКУ

Б. Є. Коробка, здобувач першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Дніпровський державний аграрно-
економічний університет, м. Дніпро, Україна
Науковий керівник – Л. І. Бровко, к. е. н.,
доцент, доцент кафедри фінансів, банківської
справи та страхування,
Дніпровський державний аграрно-
економічний університет, м. Дніпро, Україна

FinTech – це застосування технологічних інновацій у фінансових послугах з метою підвищення ефективності, зниження витрат та розширення доступності. Основні технології штучний інтелект та машинне навчання, блокчейн та розподілені реєстри, big data, API, хмарні обчислення, мобільні платформи, open banking.

В Україні домінує модель Traditional–FinTech – інтеграція технологій усередині традиційних банків та через партнерства банк–стартап (на відміну від BigTech–моделі США/Китаю та чистої startup–моделі Європи) [1].

Етапи розвитку FinTech в Україні:

–2010–2015 рр. поява перших мобільних банківських додатків (Приват24).

–2016–2020 рр. запуск необанків (Monobank – 2017р.), впровадження Стратегії розвитку фінтеху НБУ до 2025 р.

–2021–2025 рр. прийняття Закону «Про платіжні послуги» (open banking з 2025 р.), війна як каталізатор цифровізації, виконання Стратегії фінтеху на 95%.

Станом на 2025 р. в Україні нараховується 257 FinTech–компаній (Каталог УАФІК 2025). З них 76% компаній пройшли точку беззбитковості (20% – у перший рік), 70% компаній демонструють зростання бізнесу, 58% компаній мають капіталізацію понад 10 млн дол. США, 38% компаній працюють на міжнародних ринках, 78% компаній розташовані в Києві, 6% – виключно за кордоном, 84 % компаній фінансуються виключно власними коштами, 18% компаній мають жінок–засновниць. 7 компаній засновано у 2024 р., 65 % команд включають представників ЗСУ [2].

Основні сегменти FinTech–ринку України: платежі та перекази (найбільший сегмент), онлайн–кредитування та P2P–кредитування, InsurTech (цифрове страхування), WealthTech (робо–адвайзери, інвестиційні платформи), RegTech (регуляторні технології) – 8% ринку у 2025 р. Embedded finance (вбудовані фінанси) мають найшвидший темп зростання.

Ключові гравці ринку України Monobank (понад 10 млн клієнтів у 2025 р., 2–ге місце серед роздрібних банків); ПриватБанк (Приват24) (лідер за обсягом безготівкових операцій); Sense SuperApp, izibank, Sportbank; Fintech–IT Group (розробник Monobank) (перший український FinTech–unicorn (оцінка в 1 млрд дол. США, жовтень 2025 р.) [3].

Завдяки автоматизації та хмарним рішенням операційні витрати банків знижуються на 20–30%. З 2018 по 2024 рр. відбулося зростання необанкінгу.

Впровадження Banking–as–a–Service (BaaS) та API–інтеграцій призвело до скорочення кількості банків з 75 (2016 р.) до 63 (2025 р.) при одночасному зростанні активів до 2,943 трлн грн. Прибуток банківської системи зріс до 126,8 млрд грн (40 %).

На ринку платежів завдяки FinTech частка безготівкових операцій склала 95,5% за кількістю та 65,4% за сумою у 2025 р. в порівнянні з попередніми періодами, 60% всіх платежів Mastercard у фізичному ритейлі здійснюється через NFC–смартфони. Кожен 6–й платіж – у e–commerce.

Швидкі платежі для ЗСУ, волонтерських зборів та гуманітарної допомоги під час війни.

Під впливом FinTech онлайн-кредитування зросло на 13,2% CAGR (2024–2028 рр.). Embedded finance – інтеграція фінансових послуг у небанківські платформи (47% небанківських компаній планують впровадження у 2025–2026 рр.). WealthTech та інвестиційні платформи також зросли на 67% фінансування у 2024 р. [4,5].

Серед позитивних ефектів FinTech для фінансового ринку України виділяється підвищення фінансової інклюзії (доступність послуг для ФОП, молоді, віддалених регіонів), стимулювання конкуренції та інновацій у традиційних банках, зростання частки цифрової економіки в ВВП до 3,8% (IT+FinTech), експорт IT-послуг – 6,7 млрд дол. США (2023 р.), стійкість фінансової системи під час блекаутів та воєнних дій.

Один з негативних ефектів FinTech для фінансового ринку України – кібератаки (стикалися 93 % компаній), регуляторні прогалини щодо віртуальних активів та крипто, дезінтермедіація банків (втрата клієнтів необанками), відтік IT-кадрів та низька фінансова грамотність населення, залежність від іноземних технологій [6].

Не дивлячись на це, заплановано запуск пілотного проекту е-гривні (CBDC), повна гармонізація з ЄС (PSD3, MiCA), розвиток RegTech/SupTech у НБУ, зростання ринку embedded finance на 33% щорічно (глобальний тренд), інтеграція ШІ-персоналізації послуг та DeFi-рішень.

Література

1. Федішин М. П., Журко Р. В., Лобко О. М. Роль FINTECH у розвитку фінансового ринку України. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. 2024. Вип. 20. Т. 2. С. 278–291.
2. Урікова О. М., Мисько Ю. М., Карий О. І. Fintech-індустрія України: драйвери зростання та виклики під час кризи. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Проблеми економіки та управління. 2025. Т. 9. № 1. С. 96–111.
3. Українська асоціація фінтех та інноваційних компаній. Каталог фінтех-компаній України 2025. URL: <https://fintechua.org/ukrainianfintechcatalog2025>.
4. Національний банк України. Стратегія розвитку фінтеху в Україні до 2025 року. Київ, 2020. URL: <https://bank.gov.ua/ua/files/DDWIAwXTdqjdClp>.
5. Національний банк України. Стратегія розвитку фінансового сектору України (оновлена редакція). 2025. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/Strategy_FS_2025_eng.pdf.
6. Масюк Ю. В. Цифровізація економіки та її вплив на розвиток фінансового ринку. Ефективна економіка. 2025. № 6. URL: <https://nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/6777>.

ПРОБЛЕМАТИКА КАПІТАЛІЗАЦІЇ БАНКІВ УКРАЇНИ

В. Г. Костоґриз *к. е. н., доцент, доцент кафедри обліку і фінансів,*

Черкаський національний університет імені Б. Хмельницького, м. Черкаси, Україна

Д. Ю. Павліченко, *здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, Черкаський національний університет імені Б. Хмельницького, м. Черкаси, Україна*

Забезпечення достатнього рівня капіталізації банківської системи є ключовою передумовою фінансової стабільності, ефективного управління ризиками та безперервного виконання банками функцій з кредитування реального сектору економіки в сучасних умовах підвищеної економічної невизначеності та активної військової агресії. Рівень достатності банківського капіталу в сучасних умовах виступає ключовим показником формування суспільної довіри до банківської діяльності. З огляду на це проблематика достатньої капіталізації банківської системи та спроможності банківського капіталу покривати ризики, що виникають у процесі здійснення банківської діяльності, набуває особливої актуальності.

За офіційними даними Національного банку України, на початок 2026 року банківський сектор характеризувався достатнім рівнем капіталізації та забезпечував дотримання встановлених регуляторних вимог щодо достатності капіталу. Аналіз показників пруденційних нормативів у розрізі банківської системи станом на 1 січня 2026 року свідчить, що обсяг регулятивного капіталу досяг 290,8 млрд грн. Порівняно з аналогічною датою попереднього року його величина зросла на 22 млрд грн, що відповідає приросту приблизно 8% й вказує на посилення фінансової стійкості банківських установ [1]. Показники достатності капіталу банківського сектору перебувають на рівні, що повністю узгоджується з установленними Національним банком України регуляторними вимогами. На початок січня 2026 року коефіцієнт достатності регулятивного капіталу становив 15,83%, що суттєво перевищує мінімально допустиме значення у 10%; рівень достатності капіталу першого рівня зафіксовано на позначці 15,54% (при нормативному орієнтирі не нижче 7,5%); показник достатності основного капіталу першого рівня – 15,54%, що більш ніж удвічі перевищує встановлений регулятором мінімум у 5,625% [2]. Це свідчить про належний рівень капіталізації банківського сектору, його фінансову стійкість та здатність протистояти потенційним ризикам і шокам в умовах економічної невизначеності.

Незважаючи на те, що банківські установи й надалі дотримуються встановлених регулятивних нормативів із суттєвим рівнем запасу міцності, унаслідок активного зростання обсягів кредитування протягом року спостерігалось певне зниження показників достатності капіталу. На думку науковців [3, 4] процес нарощування капіталу банківського сектору України характеризується асиметричною динамікою, недостатньою стабільністю та відсутністю системної послідовності, при цьому ключовим внутрішнім чинником його збільшення виступає прибуткова діяльність банків.

В умовах дії воєнного стану процеси капіталізації банківської системи України зазнають суттєвого впливу макроекономічних, фінансових та інституційних чинників, що зумовлює загострення низки системних проблем, зокрема:

- обмежені можливості внутрішньої капіталізації, зумовлені падінням прибутковості банківської діяльності, зростанням операційних витрат і необхідністю підтримання ліквідності в умовах підвищеної невизначеності;

- високі вимоги до регулятивного капіталу, спрямовані на забезпечення фінансової стійкості банківського сектору, що в умовах воєнного стану ускладнює виконання нормативів капіталізації без залучення додаткових ресурсів;

- обмежений доступ до зовнішніх джерел капіталізації, зумовлений високими ризиками, зниженням інвестиційної привабливості та стриманою позицією приватних іноземних інвесторів;

- асиметричний вплив воєнних дій на різні групи банків, що посилює диспропорції в рівні капіталізації між системно важливими банками та меншими банківськими установами;

- зростання кредитних ризиків, пов'язаних із погіршенням платоспроможності позичальників, руйнуванням виробничих потужностей та скороченням економічної активності, що потребує формування додаткових резервів і знижує обсяг власного капіталу банків;

- валютні ризики та девальваційний тиск, які негативно впливають на структуру капіталу банків, особливо за наявності значної частки валютних активів і зобов'язань;

- зростання ролі державної підтримки в процесах капіталізації, що, з одного боку, сприяє стабілізації банківської системи, а з іншого – підвищує фінансові ризики та залежність банків від державних ресурсів.

Отже, попри збереження нормативної достатності капіталу процеси капіталізації банківської системи України в умовах воєнного стану залишаються вразливими до макроекономічних, фінансових і структурних ризиків. Це зумовлює необхідність удосконалення механізмів нарощення

капіталу, диверсифікації його джерел і посилення регуляторної політики з метою забезпечення довгострокової фінансової стійкості банківського сектору.

Література

1. Офіційний сайт НБУ. Статистика фінансового сектору. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial> (дата звернення: 11.02.2026).
2. НБУ оцінив стійкість банківського сектору за 2025 рік URL: <https://banker.ua/uk/nbu-ociniv-stijkist-bankivskogo-sektoru-za-2025-rik/> (дата звернення: 10.02.2026).
3. Березовик В. Оцінка структури власного капіталу банків України. Modeling the development of the economic systems. 2024. №2. с. 93–101. DOI: <https://doi.org/10.31891/mdes/2024-12-12>.
4. Магопець О.А., Куліш О.О. Оцінка діяльності банківських установ в умовах воєнного стану як складова системи банківського контролю. Центральнотураїнський науковий вісник. Економічні науки. 2023. вип. 9(42). С.212–224. DOI: [https://doi.org/10.32515/2663-1636.2023.9\(42\).212-224](https://doi.org/10.32515/2663-1636.2023.9(42).212-224).

АДАПТИВНЕ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ БАНКУ З УРАХУВАННЯМ ПОВЕДІНКОВИХ РИЗИКІВ У ПЕРІОД ВОЄННОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ПОВОЄННОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

А. Б. Котур, здобувач вищої освіти
третього (освітньо-наукового) рівня,
Львівський національний університет
ім.І.Франка, м. Львів, Україна
Науковий керівник – М. І. Крупка, д. е. н.,
професор, заслужений діяч науки і техніки
України, завідувач кафедри фінансів,
грошового обігу і кредиту,
Львівський національний університет
ім.І.Франка, м. Львів, Україна

Воєнний стан та подальша повоєнна трансформація економіки України формують для банківської системи якісно новий ризиковий ландшафт, що характеризується підвищеною невизначеністю, структурними диспропорціями, зміною галузевих пріоритетів та нестабільністю грошових потоків суб'єктів господарювання. У таких умовах формування кредитного портфеля банку виходить за межі класичної логіки кількісного управління ризиками та потребує інтеграції поведінкових чинників у систему стратегічного управління.

Традиційна модель управління кредитним портфелем ґрунтується на оцінюванні ймовірності дефолту (PD), рівня втрат у разі дефолту (LGD), експозиції на момент дефолту (EAD) та контролі частки непрацюючих кредитів (NPL) [3]. Проте воєнна економіка зумовлює зміну поведінкових установок як банківського менеджменту, так і позичальників, що впливає на реальну якість портфеля незалежно від формальних фінансових показників [1]. Зростання інфляційних очікувань, релокація бізнесу, руйнування виробничих ланцюгів і трансформація споживчої поведінки змінюють моделі прийняття фінансових рішень та підвищують роль суб'єктивних факторів у кредитних відносинах.

Поведінкові ризики в управлінні кредитним портфелем проявляються у вигляді когнітивних викривлень управлінського персоналу, зокрема ефекту надмірної впевненості, уникнення втрат, «якоря» та стадності [2]. У періоди криз можливе надмірне згортання кредитування або, навпаки, ризикована експансія з метою збереження прибутковості, що формує дисбаланси у структурі портфеля та підвищує концентраційний ризик. Водночас поведінкові реакції позичальників – зниження довіри до фінансової системи, стратегічна затримка платежів, зростання схильності до реструктуризації боргу – безпосередньо впливають на динаміку проблемної заборгованості. Крім того, в умовах воєнної економіки посилюється вплив інформаційних сигналів та очікувань щодо майбутньої макроекономічної ситуації, що може провокувати як панічні, так і надмірно оптимістичні рішення. Нестабільність доходів домогосподарств і підприємств зумовлює зміну пріоритетів у виконанні фінансових зобов'язань, що відображається на платіжній дисципліні. Поведінкові фактори можуть спричиняти асиметричну реакцію на однакові економічні шоки в різних сегментах портфеля. У результаті формується прихований ризик, який не завжди виявляється у традиційних фінансових показниках на ранніх етапах. Недооцінювання таких чинників здатне призвести до накопичення латентних вразливостей у структурі активів банку. Саме тому врахування поведінкових параметрів є необхідною умовою підвищення якості управління кредитним портфелем та забезпечення його довгострокової стабільності.

Адаптивне управління кредитним портфелем передбачає формування інтегрованої системи, що поєднує макроекономічний аналіз, фінансові індикатори ризику та поведінкові параметри у межах єдиного аналітичного контуру [2]. Макроекономічний блок дає змогу оцінювати вплив інфляції, ВВП, безробіття та валютних коливань на платоспроможність клієнтів. Фінансовий блок забезпечує кількісний моніторинг якості активів. Поведінковий блок враховує оцінювання ризик-апетиту менеджменту, рівня

довіри клієнтів, фінансової культури та реакції на макроекономічні шоки [3]. Стратегічний блок забезпечує трансформацію отриманої інформації в управлінські рішення щодо диверсифікації портфеля, реструктуризації заборгованості та перегляду кредитної політики. Взаємодія зазначених блоків створює підґрунтя для формування гнучкої системи раннього попередження ризиків та мінімізації їх накопичення. Такий підхід дає можливість враховувати не лише поточні показники якості портфеля, а й потенційні поведінкові зсуви в умовах зміни економічного середовища.

На наш погляд, адаптивне управління кредитним портфелем у період воєнної економіки та повоєнної трансформації має ґрунтуватися на синтезі кількісних і якісних підходів до оцінювання ризику. У процесі економічного управління інтеграція поведінкових факторів у систему кредитного менеджменту сприяє зниженню проциклічності кредитування, підвищенню точності прогнозування втрат та зміцненню фінансової стійкості банківської установи в умовах довготривалої макроекономічної нестабільності.

Література

1. Шалигіна І. В. Кредитний портфель українських банків під час війни: ефективне формування та мінімізація ризиків. *Сталий розвиток економіки*. 2024. № 2 (49). С. 203–210. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308–1988/2024–49–29>.
2. Марченко О. В., Петриквіва О. С., Коробко К. О. Мінімізація кредитного ризику та підвищення якості кредитного портфеля банку. *Бізнес Інформ*. 2022. № 11. С. 205–210. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222–4459–2022–11–205–210>.
3. Харченко А. М. Кредитний портфель банків України: аналіз, фактори, тенденції. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 2 (38). С.47–52. DOI: [https://doi.org/10.18371/2221–755x2\(38\)2020219747](https://doi.org/10.18371/2221–755x2(38)2020219747).

ФІНАНСОВА СИСТЕМА ЗА ВОЄННОГО СТАНУ ТА У ПОВОЄННОМУ ВІДНОВЛЕННІ УКРАЇНИ

Я. Р. Кутько, здобувач першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Державний біотехнологічний
університет, м. Харків, Україна
Науковий керівник – О. В. Жиликова,
к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,
Державний біотехнологічний університет,
м. Харків, Україна

Повномасштабна військова агресія стала безпрецедентним випробуванням для фінансової системи України. Забезпечення

макроекономічної стабільності, безперебійності розрахунків та фінансування потреб держави і бізнесу лягло на плечі банківського сектору та фондового ринку. Дослідження трансформації цих інститутів в умовах воєнного стану та визначення їхньої ролі у післявоєнному відновленні є одним із найактуальніших завдань сучасної економічної науки.

Вітчизняна банківська система зустріла шок 2022 року з достатнім запасом міцності, що стало результатом попередніх років очищення сектору та впровадження жорстких макропруденційних вимог Національного банку України. Завдяки оперативним діям регулятора (фіксація валютного курсу, запровадження тимчасових капітальних обмежень, бланкове рефінансування) вдалося уникнути панічного відтоку коштів та зберегти довіру населення [1]. Більше того, реалізація проєкту «Power Banking» забезпечила безперервність надання фінансових послуг навіть в умовах енергетичного терору.

Проте війна суттєво вплинула на якість кредитних портфелів. Знищення виробничих потужностей, логістичні розриви та окупація територій призвели до стрімкого зростання частки непрацюючих кредитів (NPL), яка на піку перевищувала 39% [2]. У цих умовах класичне ринкове кредитування суттєво скоротилося, а головним драйвером підтримки бізнесу стали державні програми субсидіювання, насамперед «Доступні кредити 5–7–9%».

Фондовий ринок України, який і до війни характеризувався низьким рівнем ліквідності, зазнав ще більшої стагнації в сегменті корпоративних цінних паперів. Через зупинку торгів у перші місяці війни та загальну невизначеність емісія акцій та корпоративних облігацій практично припинилася. Натомість абсолютним домінантом ринку стали державні цінні папери. ОВДП перетворилися на критично важливий інструмент фінансування дефіциту державного бюджету та абсорбування надлишкової гривневої ліквідності. Завдяки цифровізації процесу до інвестування в державний борг вдалося масово залучити роздрібних інвесторів, що стало проявом фінансової солідарності суспільства [3].

Післявоєнне відновлення економіки України вимагатиме колосальних фінансових ресурсів, які неможливо покрити виключно за рахунок міжнародної донорської допомоги. Відповідно, банківська система та фондовий ринок повинні трансформуватися з інструментів «виживання» на потужні драйвери економічного зростання.

У банківському секторі пріоритетом стане поступове згортання державних програм підтримки з одночасним переходом до ринкового кредитування [1]. Ключову роль відіграватиме синдиковане кредитування за участю міжнародних фінансових організацій (ЄБРР, IFC) для фінансування

масштабних інфраструктурних проєктів. Крім того, нагальною потребою є створення ефективного механізму врегулювання проблеми NPL, щоб вивільнити капітал банків для нового кредитування. Окремим напрямом має стати розвиток інструментів страхування воєнних та політичних ризиків, що дозволить розблокувати доступ бізнесу до позикових коштів.

Відновлення фондового ринку вимагає глибоких структурних реформ. Пріоритетом є імплементація законодавства ЄС (зокрема, директив MiFID II/MiFIR) та розбудова прозорої біржової та депозитарної інфраструктури, інтегрованої з європейськими ринками [3]. Важливим кроком має стати розвиток ринку муніципальних облігацій, також необхідно стимулювати впровадження нових інструментів, таких як зелені облігації (green bonds), для фінансування екологічної модернізації економіки за принципом «відбудувати краще, ніж було» (build back better).

Отже, фінансовий сектор України продемонстрував надзвичайну стресостійкість в умовах воєнного стану. Подальший розвиток банківської системи та фондового ринку лежить у площині євроінтеграції, впровадження новітніх цифрових технологій та створення інвестиційно привабливого середовища. Лише синергія банківського капіталу та ресурсів фондового ринку здатна забезпечити надійний фундамент для швидкого та сталого відновлення національної економіки.

Література

1. Аналітичний огляд банківського сектору України. Національний банк України. 2025. 34 с.
2. Проблеми та перспективи управління непрацюючими кредитами (NPL) в умовах макроекономічної нестабільності / Фінанси України. 2025. № 3. С. 55–68.
3. Розвиток ринку державних цінних паперів як інструмент фінансової стабілізації / Економіка та держава. 2024. Вип. 11. С. 89–94.

ФОНДОВИЙ РИНОК ЯК ІНСТИТУЦІЙНА ОСНОВА ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Н. П. Левковець, к. е. н., доцент, доцент
кафедри фінанси, облік і аудит,
Національний транспортний університет,
м. Київ, Україна

Фондовий ринок посідає центральне місце у структурі фінансової системи країни, забезпечуючи трансформацію заощаджень у продуктивні інвестиції. Саме через механізм обігу цінних паперів відбувається

перетікання фінансових ресурсів від власників тимчасово вільного капіталу до суб'єктів господарювання, які потребують фінансування для розширення діяльності, технічного переоснащення та реалізації інноваційних проєктів. Таким чином формується ефективний канал взаємодії між інвесторами та емітентами, що сприяє економічному зростанню.

За своєю економічною природою фондовий ринок є системою відносин, пов'язаних з випуском, розміщенням і купівлею–продажем фінансових інструментів. Його призначення полягає не лише в акумуляції коштів, а й у забезпеченні їх оптимального розподілу між секторами економіки. У межах цієї системи реалізуються ключові функції: мобілізація капіталу, перерозподіл фінансових потоків, формування ринкових орієнтирів вартості активів, а також інформаційне забезпечення учасників через механізм біржових котирувань. Ринкова ціна цінних паперів виступає індикатором довіри інвесторів та очікувань щодо майбутньої дохідності.

Інструментарій фондового ринку є різноманітним і включає пайові, боргові та похідні фінансові інструменти. Акції надають їх власникам корпоративні права та можливість отримання частини прибутку у вигляді дивідендів. Облігації, у свою чергу, виступають засобом залучення позикового капіталу з фіксованими умовами повернення та доходу. Значну роль відіграють деривативи, які застосовуються для страхування ризиків і мінімізації негативного впливу коливань ринкової кон'юнктури. Така багатокомпонентність інструментів дозволяє інвесторам формувати диверсифіковані портфелі з урахуванням індивідуальної схильності до ризику.

Організаційна структура фондового ринку охоплює біржовий та позабіржовий сегменти. Біржі забезпечують стандартизовані умови торгівлі, відкритість інформації та контроль за виконанням угод, що підвищує рівень прозорості операцій. Позабіржовий ринок доповнює біржову систему, створюючи гнучкіші можливості для укладення контрактів. Функціонування цієї інфраструктури неможливе без професійних учасників – брокерів, дилерів, депозитарних установ, керуючих компаній. Особливе значення мають інституційні інвестори, які акумулюють значні фінансові ресурси та формують довгостроковий попит на цінні папери [1].

Результативність діяльності фондового ринку безпосередньо залежить від якості нормативно–правового регулювання та ефективності державного нагляду. Чіткі вимоги до розкриття інформації, захист прав міноритарних акціонерів, забезпечення прозорості корпоративного управління формують довіру інвесторів і стимулюють приплив капіталу. Водночас надмірна

зарегульованість або правова нестабільність можуть стримувати розвиток ринку та знижувати його конкурентоспроможність.

У сучасних умовах глобальної економічної інтеграції національні фондові ринки дедалі тісніше взаємодіють між собою. Міжнародні інвестиційні потоки відкривають додаткові можливості для фінансування економіки, однак водночас підвищують залежність від світових фінансових тенденцій. Зміни процентних ставок провідних центральних банків, коливання валютних курсів, геополітична нестабільність здатні оперативно впливати на ринкову кон'юнктуру та інвестиційні настрої [2].

Окремої уваги заслуговує процес цифрової трансформації фондового ринку. Запровадження електронних торговельних систем, дистанційного доступу до біржових операцій та автоматизованих алгоритмів торгівлі суттєво підвищує швидкість укладення угод і знижує операційні витрати. Паралельно зростає роль інформаційної безпеки та технологічної надійності інфраструктури, оскільки цифровізація створює нові виклики у сфері кіберзахисту.

Отже, фондовий ринок виступає ключовим механізмом акумулювання та ефективного використання інвестиційних ресурсів. Його розвиток сприяє підвищенню капіталізації підприємств, формуванню конкурентного середовища та забезпеченню фінансової стійкості держави. У довгостроковій перспективі саме поєднання ринкових інструментів, інституційної стабільності та інноваційних технологій визначатиме ефективність функціонування цього сегмента фінансової системи.

Література

1. Міщенко В. І., Шаповалов А. В. Розвиток фондового ринку України в умовах фінансової глобалізації. Економіка України. 2022. № 7. С. 32–48.
2. Шулик Ю. В. Стан та перспективи розвитку фондового ринку України. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка». 2024. №33(61). С. 69–80. DOI: 10.25264/2311–5149–2024–33(61)–69–80.

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

А. Д. Левчук, здобувач першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Дніпровський державний аграрно-
економічний університет, м. Дніпро, Україна
Науковий керівник – С.В. Качула, д. е. н.,
професор, професор кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,
Дніпровський державний аграрно-
економічний університет, м. Дніпро, Україна

Функціонування банківської системи як ключового елемента фінансової інфраструктури держави визначає рівень макроекономічної стабільності та загальну життєздатність національного господарства. В умовах воєнного стану та перманентної економічної турбулентності особливої актуальності набуває забезпечення ліквідності фінансових установ, досягнення достатності їхнього капіталу та розбудова дієвих механізмів управління ризиками. Рівень капіталізації безпосередньо корелює зі здатністю банківського сектору протистояти зовнішнім шокам, дозволяючи зберігати належну платоспроможність навіть за критичних сценаріїв. Ефективна диверсифікація кредитного портфеля сприяє мінімізації концентраційних ризиків, що дозволяє суттєво знизити обсяги проблемної заборгованості в структурі активів. Водночас стимулювання малого та середнього бізнесу через кредитні інструменти активізує внутрішній ринок і закладає фундамент для відновлення економічної динаміки.

Розвиток сучасного фінансового сектору неможливо уявити без тотальної цифровізації банківських послуг. Масштабування онлайн-платформ, інтеграція інноваційних платіжних рішень та активна розбудова фінтех-напрямку підвищують конкурентні переваги банків, паралельно оптимізуючи їхні операційні витрати. Проте глибока цифрова трансформація вимагає безперервного вдосконалення систем кібербезпеки для гарантування цілісності клієнтських даних та захисту трансакцій. Орієнтація на міжнародні регуляторні стандарти, зокрема в частині капіталу та ліквідності, посилює прозорість та інституційну надійність вітчизняних банків. Систематичне проведення стрес-тестувань дає змогу верифікувати стійкість установ до потенційних криз і вчасно ідентифікувати приховані загрози.

Вектор подальшого поступу банківської системи України нерозривно пов'язаний із глибинною інтеграцією до європейського фінансового простору та повною гармонізацією нормативного поля з міжнародними

вимогами. Ефективність функціонування ринку значною мірою залежить від збалансованості монетарної політики центрального банку, яка має бути сфокусована на стримуванні інфляції та підтримці стабільного курсу національної валюти. Регуляторні інструменти, зокрема облікова ставка та нормативи обов'язкового резервування, створюють необхідний каркас фінансової дисципліни. Якість кредитного портфеля при цьому виступає базовим індикатором надійності, що спонукає банки до впровадження високоточних моделей скорингу та сучасних аналітичних систем для оцінки позичальників. Такий підхід мінімізує частку токсичних активів і зміцнює загальний фінансовий стан установ.

Сучасна парадигма взаємодії зі споживачем орієнтується на розробку персоналізованих інноваційних продуктів, що відповідають динамічним запитам ринку. Впровадження мобільних застосунків, сервісів миттєвих платежів та механізмів дистанційної ідентифікації формує новітню модель банківського сервісу. Залучення іноземного капіталу стимулює ринкову конкуренцію та сприяє адаптації передових стандартів корпоративного управління, хоча збереження національних пріоритетів у регуляторній сфері залишається незмінним завданням держави. Таким чином, розбудова стійкої банківської системи вимагає комплексного поєднання регуляторних зусиль, технологічних інновацій та високого рівня суспільної довіри. Лише системне реформування та гнучка адаптація до глобальних викликів дозволять банківському сектору стати драйвером сталого економічного відновлення.

Сучасна стійкість банківської системи детермінується також рівнем її операційної автономності, що в умовах гібридних загроз вимагає створення резервних потужностей та децентралізації систем обробки даних. Інтеграція принципів екологічного, соціального та корпоративного управління (ESG) у банківську практику відкриває додаткові можливості для залучення міжнародного фінансування за програмами зеленого відновлення. За умови ефективного симбіозу державної підтримки та внутрішньої трансформації банків, сектор зможе забезпечити стабільний приплив капіталу у реальний сектор економіки, мінімізуючи при цьому системні ризики та зміцнюючи загальнодержавну фінансову безпеку.

Література

1 Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121–III (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення 19.02.2026).

2. Національний банк України. Звіт про фінансову стабільність. Київ: НБУ, 2024.

3. Національний банк України. Основні засади грошово–кредитної політики на 2024 рік. Київ: НБУ, 2023.

ЕКОНОМІЧНА ПРИРОДА КРИПТОВАЛЮТИ, РИЗИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ

В. В. Мельничук, здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Дніпровський державний аграрно-
економічний університет, м. Дніпро, Україна
Науковий керівник – Л. І. Бровко, к. е. н.,
доцент, доцент кафедри фінансів, банківської
справи та страхування,
Дніпровський державний аграрно-
економічний університет, м. Дніпро, Україна

Сучасна світова фінансова система переживає період фундаментальної трансформації, спричиненої диджиталізацією та появою децентралізованих активів. Криптовалюти, що виникли як відповідь на недосконалість традиційних банківських інституцій після кризи 2008 року, сьогодні перетворилися з нішевої технології на вагомий макроекономічний чинник. В умовах глобальної нестабільності та воєнних конфліктів питання економічної природи цифрових активів набуває особливої актуальності, оскільки вони пропонують альтернативні механізми збереження та передачі вартості.

Економічна природа криптовалют є гібридною, що ускладнює їх однозначну класифікацію. Традиційно гроші мають виконувати три функції: засіб обміну, міра вартості та засіб накопичення. Криптовалюти частково відповідають цим критеріям, проте мають суттєві особливості. Відсутність єдиного емітента відрізняє їх від фіатних грошей. Це створює нову модель довіри, де безпека базується не на авторитеті держави, а на математичних алгоритмах. Через високу волатильність криптовалют частіше розглядаються як інвестиційний інструмент (аналог «цифрового золота»), ніж як засіб щоденних платежів.

Інтеграція криптовалют у фінансовий сектор відкриває низку перспектив до яких можна віднести зниження транзакційних витрат (міжнародні перекази через блокчейн відбуваються швидше та дешевше, ніж через систему SWIFT, оскільки виключають численних посередників), фінансова інклюзивність (криптовалюти надають доступ до фінансових послуг населенню країн, де банківська інфраструктура розвинена слабо або зруйнована внаслідок конфліктів), прозорість та безпека (використання розподіленого реєстру дозволяє відстежувати кожну транзакцію, що в перспективі може зменшити рівень корупції, якщо державні витрати будуть переведені на блокчейн), розвиток DeFi (децентралізовані фінанси дозволяють отримувати кредити або здійснювати депозитарні операції без

участі банків, що створює конкурентне середовище для традиційного сектору) [1].

Попри значний потенціал, криптовалюти несуть серйозні ризики для фінансової стабільності держави. Різкі коливання курсу можуть призвести до миттєвого знецінення активів домогосподарств, що створює соціальну напругу. Поширення криптовалют («криптоїзація» економіки) обмежує здатність центральних банків контролювати грошову масу та інфляцію. Як зазначається у документах Ради Національного банку України, збереження керованості грошово–кредитної політики є критичним у період воєнного стану. Перехід капіталу в децентралізовані активи може вимивати ліквідність із традиційних банків. Безпека банківської системи в контексті фінансово–економічної безпеки держави вимагає нових підходів до регулювання цифрових активів [2]. Анонімність (або псевдонімність) транзакцій використовується для відмивання коштів та обходу санкцій.

Для України криптовалюти стали не лише об'єктом інвестування, а й інструментом виживання. Під час війни Україна увійшла до списку світових лідерів за рівнем адаптації криптоактивів. Збір коштів у криптовалюті дозволив оперативно закривати потреби армії та гуманітарного сектору, коли традиційні банківські перекази займали дні. Необхідність легалізації крипторинку диктується потребою наповнення бюджету. Проте податкова політика в умовах воєнного часу має балансувати між фіскальною ефективністю та збереженням стимулів для бізнесу [3]. Створення прозорого регулювання криптовалют є частиною формування нового фінансового простору у воєнний та поствоєнний періоди.

Криптовалюта – це складне економічне явище, яке поєднує в собі властивості грошей, капіталу та високотехнологічної платформи. Для фінансової системи вона водночас є і загрозою (через децентралізацію та волатильність), і можливістю для модернізації (через швидкість та прозорість).

Ефективне управління державними фінансами, про яке пише, у майбутньому неможливе без інтеграції цифрових активів у правове поле. Держава повинна обрати шлях «розумного регулювання», яке захистить права інвесторів та забезпечить стабільність банківської системи, не пригнічуючи при цьому технологічні інновації. Лише за такої умови криптовалюти стануть стратегічним ресурсом для повоєнної відбудови та економічного зростання України.

Література

1. Verkhoglyadova N.I., Kononova I.V., Morozova Ye.P., Brovko L.I., Ostapenko T.M. Methodology for assessing the influence of external and internal factors on the development of the digital economy. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*. 2023. №3, pp.125–130. URL : <https://dspace.dsau.dp.ua/handle/123456789/8729>.
2. Масюк Ю. В. Безпека банківської системи в контексті фінансово–економічної безпеки держави. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки»*. 2023. №5. URL: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2023-5-8912>.
3. Горин В.П., Була П.В., Чорноус В.С. Податкова політика України в умовах воєнного часу: реалії, безпекові виклики та перспективи подолання. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 18. С. 23–31. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/52087>.

РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ У США ТА ЄС

А. О. Нартова, здобувач першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
*Криворізький національний університет,
м. Кривий Ріг, Україна*
Науковий керівник – Р. В. Короленко,
к. е. н., доцент, завідувач кафедри фінансів
суб'єктів господарювання та інноваційного
розвитку,
*Криворізький національний університет,
м. Кривий Ріг, Україна*

Грошово–кредитне регулювання розглядається як складова державної економічної політики та як механізм впливу центрального банку на діяльність кредитних установ. Науковці визначають, що грошово–кредитне регулювання є комплексним впливом держави на діяльність кредитних організацій з метою досягнення грошових, кредитних та макроекономічних показників у країні.

Регулювання банківського сектору є ключовим елементом грошово–кредитної політики розвинених країн і спрямоване на забезпечення стабільності фінансової системи, на контроль ліквідності банків. До основних інструментів належать процентна політика, операції на відкритому ринку, регулювання резервних вимог і таргетування інфляції, які формують основу сучасного банківського регулювання.

У США регулювання здійснює Федеральна резервна система разом з іншими фінансовими регуляторами [2], зокрема Федеральним комітетом відкритого ринку, Управлінням контролера грошового обігу та Федеральною корпорацією страхування депозитів, що забезпечують комплексний нагляд за банківською системою. Вплив на банківський сектор здійснюється через

зміну процентної ставки, контроль ліквідності та регулювання резервних вимог. Посилення банківського нагляду, підвищення вимог до капіталу та проведення стрес-тестування дозволили знизити системні ризики та підвищити стійкість банківського сектору.

Отже, поєднання монетарних інструментів і пруденційного нагляду у США забезпечує ефективний контроль ліквідності, капіталу та ризиків банків, знижує системні загрози і підтримує стабільність фінансової системи.

У Європейському Союзі функціонує узгоджена система банківського нагляду, у межах якої центральні банки відіграють ключову роль у формуванні фінансово-кредитної стабільності [1]. Політика центральних банків держав-членів ЄС визначає стабільність євро та основні показники економічного розвитку, що свідчить про високий рівень інституційної координації регулювання. У країнах ЄС застосовуються операції на відкритому ринку, регулювання процентних ставок, контроль резервних вимог та макропруденційний нагляд, спрямований на виявлення дисбалансів у фінансовій системі та запобігання системним ризикам. Значну увагу приділено перевіркам якості активів банків, оцінці ризиків та забезпеченню достатності капіталу відповідно до міжнародних стандартів.

Сучасне регулювання банківського сектору поєднує ринкові та адміністративні інструменти. До ринкових належать операції на відкритому ринку, облікова ставка та резервні вимоги, до адміністративних відносять ліміти й нормативні обмеження. Їх застосування дає змогу центральним банкам контролювати ліквідність банків і підтримувати стабільність фінансового ринку.

Регулювання банківського сектору у США та ЄС є системою монетарних і наглядових заходів, спрямованих на стабільність фінансової системи та зниження системних ризиків. У США модель більш децентралізована, у ЄС діє централізований банківський нагляд. Попри інституційні відмінності, обидві системи використовують подібні інструменти для підвищення стійкості банків, запобігання кризам і забезпечення ефективного функціонування грошово-кредитної системи, а їх узгоджене застосування є ключовою умовою стабільного розвитку банківського сектору.

Література

1. Гаврилова Н. В., Задорожня Л. М. Грошово-кредитні системи: навч. посіб. С.83.
2. Сороківська З. К., Балянт Г. Р. Грошово-кредитні системи зарубіжних країн: навч. посіб. С. 40.

СУЧАСНІ МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ ДЖЕРЕЛ ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ

А. С. Паранічева, здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,

*Дніпровський державний аграрно-економічний
університет, м. Дніпро, Україна*

Науковий керівник – Л. І. Бровко, к. е. н.,
доцент, доцент кафедри фінансів, банківської
справи та страхування,

*Дніпровський державний аграрно-економічний
університет, м. Дніпро, Україна*

Сучасні системи соціального забезпечення діють в умовах демографічного старіння, зростання бюджетного тягаря та нестійкості фінансових ринків. У 2025 році соціальні видатки у державах ОЕСР у середньому перевищують 20–25% ВВП, що робить питання формування їх фінансового забезпечення стратегічним для макроекономічної рівноваженості [5].

Сучасні механізми створення джерел фінансування соціального забезпечення охоплюють:

- обов'язкові страхові відрахування;
- бюджетно-податкові надходження;
- інвестиційні прибутки від фінансових активів;
- приватні накопичувальні кошти;
- ринкові інноваційні механізми (соціальні облігації).

Поєднання цих інструментів дозволяє диверсифікувати ризики та підвищувати фінансову надійність соціальної системи.

Система громадського забезпечення США базується на програмі Social Security (OASDI), що фінансується через обов'язкові відрахування згідно з Federal Insurance Contributions Act (FICA). У 2025 році ставка внеску становитиме 12,4% фонду заробітної плати, які поділяються порівну між найманим працівником та роботодавцем [1].

Відмінністю американської моделі є інвестування надлишкових коштів трастових фондів у спеціальні казначейські папери США. Таким чином, система соціального страхування виступає одним із найбільших внутрішніх кредиторів уряду федерації [1]. Це забезпечує сталий прибуток від інвестицій, але одночасно посилює залежність системи від кредитної політики держави. Згідно зі звітом Trustees Report 2025, за умови відсутності змін резерви фонду можуть бути вичерпані після 2033–2034 років, що

означатиме ймовірне автоматичне зменшення виплат приблизно на 20 % [1]. Це створює значне структурне завдання для фінансової стабільності системи.

Водночас Сполучені Штати мають один із найбільших у світі приватних пенсійних секторів. Активи у планах 401(k) та IRA у 2024–2025 роках перевищують 8 трлн. дол. США [3]. По суті приватний накопичувальний складник став альтернативним джерелом соціального забезпечення, тісно прив'язаним до фондового ринку. Окрім того, за даними Congressional Budget Office, понад 40 % федерального бюджету США у 2025 році спрямовується на соціальні програми, включаючи пенсійне та медичне забезпечення [4]. Таким чином, бюджетний механізм залишається ключовим стабілізатором системи.

На мою думку, американська модель демонструє високий рівень інтеграції соціального захисту з фінансовим ринком, однак її вразливість полягає у демографічному навантаженні та мінливості фінансових активів.

Німецька модель суспільного захисту базується на принципі обов'язкового соціального страхування. У 2025 році відрахування до пенсійної системи становить 18,6% заробітної плати, яке поділяється між найманим працівником та роботодавцем [6].

На відміну від США, де суттєву роль грає фінансовий ринок, Німеччина зберігає перевагу солідарної моделі. Суспільні видатки країни стабільно перевищують 25% ВВП, що свідчить про високий ступінь соціальної підтримки громадян [5]. Керування пенсійною системою здійснюється через Deutsche Rentenversicherung – незалежний орган із чітким урахуванням демографічних загроз [7]. Частина коштів розміщується у помірні фінансові інструменти з невеликим ризиком.

Помітним є поширення приватних накопичувальних планів (Riester–Rente), які підтримуються державними податковими пільгами. Водночас ФРН активно розбудовує мережу страхування тривалого догляду за літніми людьми, що стає новим фінансовим викликом через старіння населення.

Німецька система є більш прогнозованою та стабільною, проте її довготривала надійність також залежить від демографічного складу та спроможності господарства.

У 2024–2025 роках у США та державах ЄС жваво впроваджуються соціальні облігації (Social Impact Bonds) як спосіб мобілізації приватного капіталу для фінансування суспільних програм [8].

Їхня відмінність полягає у прив'язці прибутковості інвестора до досягнення певного суспільного наслідку. Такий підхід дає змогу посилити дієвість використання ресурсів та зменшити тягар на бюджет.

Це демонструє зміну фінансового ринку – від звичного фінансування соціальних витрат до інвестиційного плану з оцінюваним суспільним результатом.

Сучасні механізми формування джерел фінансування соціального забезпечення в розвинених державах ґрунтуються на поєднанні внесків, бюджетних ресурсів та інвестиційних інструментів фінансового ринку.

США виділяються високим рівнем інтеграції соціального забезпечення з фінансовими активами та потужним приватним накопичувальним сектором. Німеччина – стабільною страховою моделлю з контрольованою диверсифікацією джерел.

Отже, найбільш ефективною є змішана модель, яка дозволяє мінімізувати фіскальні ризики, зменшити залежність від одного джерела постачання та забезпечити довготривалу стійкість системи соціального забезпечення.

Література

1. Social Security Administration. The 2025 Annual Report of the Board of Trustees of the Federal Old–Age and Survivors Insurance and Federal Disability Insurance Trust Funds. URL: <https://www.ssa.gov/oact/TR/2025/summary.html>.
2. Congressional Research Service. Social Security: Selected Findings of the 2025 Annual Report. URL: <https://www.congress.gov/crs-product/IF13045>.
3. Investment Company Institute. Retirement Assets Totaling \$8 Trillion in 401(k) Plans. URL: <https://www.ici.org>.
4. Congressional Budget Office. The Budget and Economic Outlook: 2025 to 2035. URL: <https://www.cbo.gov>.
5. OECD. Social Expenditure Database (SOCX). URL: <https://www.oecd.org/data/datasets/social-expenditure-database-socx.html>.
6. Federal Ministry of Labour and Social Affairs (Germany). Social Security Contributions 2025. URL: <https://www.bmas.de>.
7. Deutsche Rentenversicherung. Annual Report 2024. URL: <https://www.deutsche-rentenversicherung.de>.
8. OECD. Social Impact Bonds and Outcome–Based Finance 2024–2025. URL: <https://www.oecd.org>.

СУЧАСНИЙ СТАН ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ ТА ЙОГО МІСЦЕ В СИСТЕМІ РИНКІВ

Д. А. Парфенова, здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Дніпровський державний аграрно-економічний
університет, м. Дніпро, Україна
Науковий керівник – Л. І. Бровко, к. е. н.,
доцент, доцент кафедри фінансів, банківської
справи та страхування,
Дніпровський державний аграрно-економічний
університет, м. Дніпро, Україна

Фінансовий ринок є кровоносною системою сучасної економіки. Його головне завдання – акумуляція тимчасово вільних грошових коштів та їх ефективний перерозподіл між державою, бізнесом та населенням. Для України вивчення стану фінансового ринку набуло екзистенційного значення з початку повномасштабного вторгнення. Від безперебійної роботи, довіри вкладників та ефективності політики Національного банку України (НБУ) напряму залежить здатність держави фінансувати оборонні потреби (адже міжнародна допомога не може йти на армію), підтримувати макроекономічну стабільність та готувати підґрунтя для повоєнного відновлення.

Фінансовий ринок не існує ізольовано; він є сполучною ланкою, що взаємодіє з ринком товарів та послуг, ринком праці та міжнародними ринками капіталу. В Україні історично сформувалася банкоцентрична модель фінансового ринку. На банківський сектор припадає понад 85–90% усіх активів фінансової системи, тоді як фондовий ринок (крім державних паперів) та сектор небанківських установ відіграють допоміжну роль.

Сучасний етап визначається адаптацією до тривалих воєнних дій, жорстким регулюванням задля стабільності та безпрецедентними обсягами зовнішнього фінансування. Банківська система України продемонструвала вражаючу стійкість, уникнувши панічних відтоків капіталу (bank run), як це бувало в попередні кризи. З 2023 року банки функціонують в умовах значного профіциту гривневої ліквідності. У 2023–2024 роках сектор згенерував рекордні прибутки (понад 130 млрд грн щорічно до оподаткування). Основний дохід банки отримували не від класичного кредитування, а від безризикових операцій: розміщення вільних коштів у депозитних сертифікатах НБУ та інвестування в ОВДП. Банки неохоче кредитують бізнес поза державними програмами через високі ризики неповернення. Головним рушієм кредитування юросіб є програма «Доступні кредити 5–7–9%». Водночас поступово відновлюється роздрібне

кредитування та іпотека за програмою «ЄОселя». Проблема NPR (непрацюючих кредитів): через руйнування економіки їх частка становить близько 35%. Проте проблема визнана, кредити покриті резервами, тому системної загрози для капіталу немає.

Ринок цінних паперів: абсолютне домінування держави. Класичний ринок акцій підприємств в Україні наразі не функціонує як інструмент залучення капіталу. Ринок ОВДП ключовий елемент фондового ринку. Через випуск військових облігацій Міністерство фінансів залучає сотні мільярдів гривень щорічно. Дохідність за гривневими ОВДП є привабливою і перевищує рівень інфляції. Завдяки зручним цифровим інструментам (застосунок «Дія», мобільні банкінги) портфель ОВДП у власності громадян стрімко зріс і перевищив 60 млрд грн. Це важливий зсув в інвестиційній культурі українців. Ринок корпоративних облігацій поступово розморожується (наприклад, випуски облігацій мережею «Нова пошта»), але доступний лише великим гравцям із бездоганною кредитною історією.

Відбувається масштабне реформування та очищення небанківського фінансового сектору під керівництвом НБУ (після закону про «Спліт»). У 2024 році повноцінно запрацювали нові рамкові Закони «Про страхування», «Про фінансові послуги та фінансові компанії», «Про кредитні спілки». Вони наближають регулювання до стандартів ЄС. Кількість учасників ринку (ломбардів, дрібних фінкомпаній, страховиків) скоротилася майже вдвічі. З ринку виведено компанії-оболонки та ті, що не відповідали вимогам прозорості капіталу. Відновлюється попит на автострахування (ОСЦПВ, «Зелена картка»). Найбільшим викликом залишається відсутність широкого механізму страхування воєнних ризиків для середнього бізнесу, над чим уряд працює спільно з міжнародними донорами (MIGA, DFC, ЄБРР).

Відійшовши від фіксованого валютного курсу (який діяв на початку вторгнення), НБУ запровадив керовану гнучкість. Курс гривні тепер коливається залежно від попиту та пропозиції, але НБУ активно зрізає різкі стрибки інтервенціями. Завдяки стабільним траншам від ЄС (Ukraine Facility), МВФ та грантам США, резерви України утримуються на комфортному рівні (близько \$40 млрд), що гарантує виконання державних зобов'язань та контроль інфляції.

Високі воєнні та суверенні ризики - головний бар'єр для повернення прямих іноземних інвестицій (FDI). Без страхування політичних та воєнних ризиків зовнішні інвестори не готові фінансувати довгострокові проєкти; дефіцит інвестиційних інструментів: Відсутність розвиненого фондового ринку обмежує можливості для диверсифікації ризиків як для громадян, так і для інституційних інвесторів (недержавних пенсійних фондів); структурний

дефіцит валюти: Експорт України суттєво постраждав (блокування портів, руйнування металургії та агросектору), тому валютний ринок хронічно залежить від міжнародної фінансової допомоги; тіньова економіка: Висока частка готівкових розрахунків та зарплат «у конвертах» знижує ефективність роботи фінансового ринку як такого.

Перспективи та точки росту:

- впровадження директив ЄС (MiFID II щодо ринків капіталу, Solvency II для страховиків, PSD2/PSD3 для платіжних систем) зробить ринок прозорим і зрозумілим для західних інвесторів;

- Україна вже впроваджує концепцію відкритого банкінгу, що стимулюватиме конкуренцію та створення нових зручних цифрових фінансових продуктів;

- формування інструментів цільового фінансування (муніципальні облігації, фонди прямого інвестування) для залучення капіталу у проєкти відбудови інфраструктури, енергетики та розмінування.

Фінансовий ринок України сьогодні є феноменом стійкості. Попри колосальні втрати, він не колапсував, зберіг довіру населення та забезпечує державу внутрішнім фінансовим ресурсом. Його ключовою характеристикою є жорстке регулювання, домінування державних цінних паперів та висока залежність від зовнішніх впливів.

У перспективі найближчих років головним вектором розвитку стане безпрецедентна за масштабами адаптація українського фінансового законодавства до норм Європейського Союзу. Це дозволить трансформувати поточну банківсько–державну модель у повноцінний, глибокий та відкритий європейський ринок капіталів.

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ІНТЕРНЕТУ РЕЧЕЙ (ІОТ) У БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ

Ю. І. Романішина, здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка», м. Дніпро, Україна
Науковий керівник – О. В. Крилова,
к. т. н., доцент, доцент кафедри
економічного аналізу і фінансів,
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка», м. Дніпро, Україна

Стрімкий розвиток цифрових технологій і зростання ролі Інтернету речей (ІоТ) у фінансовій сфері зумовлюють актуальність дослідження його застосування в банківських послугах. Фінансові рішення дедалі частіше базуються на автоматично зібраних даних із фізичного середовища, що розширює можливості банків і фінтех-компаній. Кількість ІоТ-пристроїв у світі щороку зростає і у 2025–2030 роках може сягнути десятків мільярдів одиниць [1; 2]. В Україні, попри високий рівень цифровізації фінансових сервісів, інтеграція ІоТ перебуває на початковому етапі.

Метою роботи є аналіз використання технологій ІоТ у фінансовій сфері та обґрунтування перспектив їх упровадження в Україні. У дослідженні застосовано методи аналізу наукових джерел і статистичних даних, узагальнення міжнародного досвіду та порівняльного аналізу.

Наукова новизна полягає у поєднанні світових тенденцій розвитку ІоТ з особливостями функціонування української банківської системи та формуванні практичних рекомендацій щодо адаптації цієї технології до національних умов. Гіпотеза дослідження полягає в тому, що впровадження ІоТ у діяльність банків сприятиме підвищенню ефективності обслуговування клієнтів, зниженню операційних витрат і розвитку нових фінансових продуктів.

Інтернет речей (ІоТ) – мережа пристроїв, що збирають і передають дані без участі людини [3]. ІоТ інтегрує фізичні процеси у цифрову економіку та забезпечує банкам і страховим компаніям доступ до інформації про поведінку клієнтів у режимі реального часу. Автомобільні датчики і «розумні» лічильники дозволяють формувати персоналізовані страхові та кредитні пропозиції.

Глобальний фінансовий ринок демонструє перехід від точкового використання смарт-гаджетів до створення цілісних екосистем «невидимих

платежів». Світова практика підтверджує, що інтеграція банківських застосунків у віртуальні асистенти та побутову техніку дозволяє автоматизувати споживчі операції без прямої участі користувача. Використання сенсорних мереж та Bluetooth-маяків у закордонних банках вже забезпечує безперешкодний доступ до інфраструктури, трансформуючи фізичне середовище на інтерактивний канал продажу фінансових продуктів саме в момент виникнення потреби [1].

Високий рівень діджиталізації в Україні, підтверджений матеріалами DIGITAL BANKING CONFERENCE 2025, свідчить про готовність національного сектору до впровадження IoT-інновацій швидшими темпами, ніж у країнах ЄС [4]. Трансформація смартфонів у ключові платіжні ідентифікатори (досвід monobank та ПриватБанку) є лише першим етапом. Перспективним напрямом розвитку вітчизняного фінтеху є поєднання банківських сервісів із системами дистанційного моніторингу та «розумними» інженерними системами, що дозволить проводити динамічну оцінку клієнтів і пропонувати страхові продукти на основі спостереження за реальною поведінкою об'єктів у режимі реального часу.

Глобальний ринок Industrial IoT (IIoT) демонструє стрімке зростання: з \$320,9 млрд у 2022 році до прогнозованих \$1 562,35 млрд у 2032 році [2]. Це означає, що підприємства у промисловості, аграрному секторі та логістиці дедалі активніше впроваджують IoT-технології для автоматизації виробництва, контролю процесів і збору даних у реальному часі. Таке масштабне поширення IoT створює передумови для розробки спеціалізованих фінансових продуктів, які враховують особливості цих галузей, наприклад кредити під забезпечення IoT-пристроїв, страхування активів на основі даних сенсорів або інвестиційні послуги для компаній з цифровою інфраструктурою. Це стимулює конкуренцію серед фінансових установ і спонукає банки та фінтех-компанії пропонувати інноваційні бізнес-моделі. У результаті підвищується ефективність фінансового обслуговування підприємств.

Однак суттєвим обмеженням впровадження IoT у фінансовому секторі залишається кібербезпека. У 2021 році на IoT-пристрої було зафіксовано понад 1,5 млрд кібератак, що підкреслює високий ризик несанкціонованого доступу до даних та можливості фінансових втрат для банків і клієнтів [2]. У разі порушення безпеки конфіденційна інформація про клієнтів, фінансові транзакції та дані IoT-пристроїв можуть бути викрадені або зламані, що створює репутаційні та економічні ризики для установ. Тому банки повинні впроваджувати комплексні системи захисту, які поєднують сучасні технічні рішення (шифрування даних, багаторівневий контроль доступу, моніторинг

кіберзагроз) із нормативним регулюванням і внутрішніми процедурами безпеки, щоб мінімізувати ймовірність атак та забезпечити надійність і довіру клієнтів.

На основі дослідження виділено ключові напрями впровадження IoT у фінансовому секторі України. Першим є створення тестових зон у великих містах (Київ, Дніпро, Львів), де здійснюється практичне тестування нових автоматизованих сервісів та рішень з кібербезпеки. Такі зони дозволяють оцінити ефективність IoT-рішень у реальних умовах, виявити потенційні технічні та організаційні проблеми та підвищити надійність систем перед їх масштабним впровадженням у банківській інфраструктурі.

Другим напрямом є використання сенсорних систем для дистанційного контролю заставного майна в аграрному секторі та логістиці. Інтеграція IoT-пристроїв дозволяє збирати дані про стан об'єктів у режимі реального часу, що підвищує точність оцінки кредитних ризиків і сприяє більш обґрунтованим фінансовим рішенням. Впровадження таких технологій зменшує ймовірність втрат для банків та підвищує ефективність управління активами.

Третім напрямом є запровадження моделей Usage-Based Insurance, які базуються на даних IoT, включно з датчиками безпеки житла, телематикою транспорту та контролем енергоспоживання. Використання таких моделей дозволяє розробляти персоналізовані страхові продукти, адаптовані до поведінки клієнта, підвищуючи точність тарифікації та зменшуючи ризики для страхових компаній.

Четвертий напрям полягає у моніторингу банкоматів, сховищ і відділень у прифронтових регіонах із застосуванням IoT-технологій. Це підвищує безпеку фінансової інфраструктури, захищає клієнтські кошти та забезпечує безперервність роботи банківських послуг в умовах воєнних загроз.

Також важливим є формування партнерств між банками та розробниками смарт-пристроїв для створення єдиних стандартів обміну даними та захисту інформації. Такий підхід забезпечує сумісність технологій, надійність захисту персональних даних і сприяє швидшому впровадженню інновацій у фінансову систему, підвищуючи довіру клієнтів та ефективність банківських процесів.

Узагальнюючи, Інтернет речей є потужним чинником трансформації фінансової системи. Світова практика підтверджує його ефективність у персоналізації продуктів та автоматизації процесів. У цьому дослідженні поєднано аналіз міжнародного досвіду з особливостями функціонування української банківської системи, що дозволяє сформулювати практичні

рекомендації щодо впровадження IoT в національному контексті. В Україні, попри обмежене використання IoT, високий рівень цифровізації банківських послуг створює сприятливі умови для впровадження цієї технології з урахуванням національних особливостей та міжнародних тенденцій. Запропоновані напрями застосування IoT сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності банків, розвитку інноваційної фінансової інфраструктури та вдосконаленню обслуговування клієнтів, що і становить основну наукову новизну цієї роботи.

Література

1. Давиденко Є. IoT і банки: як інтернет речей збагачує світ фінансів. PaySpaceMagazine. URL: <https://surl.li/jrxilv> (дата звернення: 13.02.2026).
2. Цікава статистика та факти про Інтернет речей (IoT): розмір ринку, використання та прогнози. Cases Media. URL: <https://surl.li/rkfkcy> (дата звернення: 14.02.2026).
3. Тренди фінтеху 2026: технології, які змінять банківську галузь. Integrity. URL: <https://surl.li/txuqur> (дата звернення: 13.02.2026).
4. Україна задає тренд за рівнем технологічності у банківській сфері – О.Клименко. The Page. UR: <https://surl.li/qezdat> (дата звернення: 14.02.2026).

ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ БАНКІВ У СИСТЕМІ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

А. В. Салистий, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро, Україна
Науковий керівник – О. А. Водолазська, к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро, Україна

Після масштабних економічних і соціально-інфраструктурних втрат, спричинених воєнними діями, проблема фінансового забезпечення відновлення національної економіки набуває стратегічного значення. У цьому контексті банківська система виступає як активний інституційний інвестор, здатний акумулювати ресурси, трансформувати заощадження в інвестиції та спрямовувати фінансові потоки у пріоритетні сектори економіки [3]. Інвестиційна діяльність банків стає ключовим інструментом мобілізації капіталу для відбудови інфраструктури, підтримки бізнесу, розвитку людського капіталу та забезпечення макрофінансової стабільності.

У системі фінансового забезпечення відновлення банківські інвестиції виконують не лише комерційну функцію, а й суспільно–економічну, сприяючи відтворенню виробничого потенціалу, структурній модернізації економіки та формуванню довгострокових джерел зростання [2].

Банки виступають центральною ланкою між державою, бізнесом, міжнародними фінансовими організаціями та домогосподарствами [3]. Їхня інвестиційна діяльність забезпечує:

- акумуляцію фінансових ресурсів через депозити, міжбанківські кредити, випуск облігацій;
- трансформацію заощаджень в інвестиції шляхом перерозподілу капіталу у пріоритетні галузі;
- зниження інвестиційних ризиків через диверсифікацію портфелів і механізми фінансового посередництва;
- підвищення доступу до фінансування для малого та середнього бізнесу, який є основою відновлення економіки.

Пріоритетні напрями інвестиційної діяльності банків у період відновлення постають: відбудова транспортної, енергетичної та соціальної інфраструктури; фінансування житлового будівництва та реконструкції; підтримка аграрного сектору та продовольчої безпеки; розвиток промисловості з високою доданою вартістю; інвестування у «зелену» енергетику та цифрові технології.

Важливим елементом інвестиційної діяльності є інтеграція банків у міжнародні фінансові програми відновлення. Через співпрацю з такими інституціями, як Світовий банк, ЄБРР, міжнародні донорські фонди, банки отримують доступ до довгострокових і дешевших ресурсів, що дозволяє знижувати вартість інвестиційного капіталу для національної економіки [1]. У цьому контексті банки виконують функцію трансляторів міжнародної фінансової допомоги у внутрішні інвестиційні потоки, забезпечуючи її цільове та ефективне використання.

Серед ключових бар'єрів розвитку інвестиційної активності банків у системі відновлення можна виокремити: високий рівень кредитних та інвестиційних ризиків; обмежену капіталізацію банківської системи; нестабільність макроекономічного середовища; недосконалість інституційного середовища; дефіцит довгострокових ресурсів. Ці фактори зумовлюють необхідність активної ролі держави у формуванні стимулюючої політики, зокрема через гарантійні механізми, субсидування процентних ставок, розвиток інструментів проєктного фінансування та страхування інвестиційних ризиків.

У довгостроковій перспективі інвестиційна діяльність банків формує фінансовий фундамент відновлення та сталого розвитку економіки. Вона забезпечує: відтворення економічного потенціалу країни; модернізацію виробничої структури; підвищення конкурентоспроможності національної економіки; формування інвестиційно–інноваційної моделі розвитку.

Інвестиційна діяльність банків є ключовим елементом системи фінансового забезпечення відновлення економіки. Вона виконує не лише функцію фінансування, а й структуроутворюючу, стабілізаційну та розвиткову роль. Ефективна інтеграція банківських інвестицій у національну стратегію відновлення дозволяє забезпечити довгострокове економічне зростання, підвищення соціальної стабільності та формування фінансово стійкої моделі розвитку країни.

Література

1. Колосова В. Роль інвестиційних кредитів міжнародних фінансових інститутів у відновленні та відбудові України. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/rol-investytsiynykh-kredytiv-mizhnarodnykh-finansovykh>.
2. Куява Б.М. Стратегія інноваційного розвитку банківського сектору у повоєнному відновленні України. Актуальні проблеми економіки. 2025. № 6 (288). С. 135–142.
3. Штань М.В. Державна інвестиційна політика повоєнного відновлення. Економіка та суспільство. 2024. № 66. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-39>.

ТРАНСФОРМАЦІЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННИХ РИЗИКІВ ТА ГЛОБАЛЬНОЇ ФІНАНСОВОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

*А. Ю. Сірко, к. е. н., доцент кафедри
фінансів, банківської справи та страхування,
Дніпровський державний аграрно–
економічний університет, м. Дніпро, Україна*

У сучасних умовах посилення геополітичної напруженості та тривалого воєнного конфлікту банківська система України функціонує під впливом безпрецедентних ризиків. Ситуація ускладнюється глобальною фінансовою нестабільністю, що проявляється у зростанні волатильності світових ринків, інфляційних процесах та валютних коливаннях. У таких умовах забезпечення фінансової стійкості потребує структурної модернізації банківського сектору та адаптації до нової моделі ризик-менеджменту.

Воєнні ризики мають мультиплікативний вплив на банківську систему. У перші періоди активної фази війни обсяги кредитування скоротилися приблизно на 25–30%, а частка проблемних кредитів суттєво зросла, що посилює навантаження на банківський капітал [1]. Підвищення резервних вимог призвело до збільшення витрат банків на формування страхових резервів та обмеження активних операцій. Руїнування інфраструктури та зниження платоспроможності населення спричинили відтік депозитів у окремих регіонах, що створило додатковий тиск на ліквідність.

Водночас війна стала каталізатором цифрової трансформації банківської діяльності. Частка безготівкових операцій зросла до понад 70% від загального обсягу розрахунків, а дистанційні канали обслуговування забезпечують більшість роздрібних операцій. Це дозволило зберегти безперервність банківських послуг навіть за умов фізичних обмежень [1]. Проте активна цифровізація супроводжується підвищенням кіберризиків, що потребує додаткових інвестицій у системи інформаційної безпеки та багаторівневий захист даних.

Важливим стабілізаційним чинником стала міжнародна фінансова підтримка, яка забезпечує значну частину бюджетних потреб держави та сприяє підтримці ліквідності банківського сектору. Окремі програми передбачають часткове гарантування кредитів, що дозволяє активізувати фінансування стратегічно важливих галузей економіки. Крім того, технічна допомога міжнародних партнерів сприяє впровадженню сучасних стандартів регулювання та підвищенню прозорості фінансової системи.

Особливого значення набуває підтримка малого та середнього бізнесу, який формує вагомую частку зайнятості та економічної активності. У період воєнної нестабільності кредитування цього сектору скоротилося майже на третину, що зумовило необхідність запровадження державних гарантій і пільгових кредитних програм зі ставками на рівні 5–9% річних [2]. Такі механізми дозволяють знизити ризики банків і стимулювати поступове відновлення підприємницької діяльності.

Перспективи післявоєнного відновлення банківської системи пов'язані з модернізацією фінансової інфраструктури, гармонізацією регуляторної бази з європейськими стандартами та подальшим розвитком цифрових технологій. Інтеграція до європейського фінансового простору створює передумови для залучення додаткового іноземного капіталу та підвищення довіри інвесторів. За помірно оптимістичного сценарію активізація кредитної діяльності можлива протягом 2–3 років після стабілізації безпекової ситуації [3].

Таким чином, трансформація банківської системи України в умовах воєнних ризиків та глобальної фінансової нестабільності має комплексний

характер і поєднує антикризові заходи, цифрову модернізацію та міжнародну підтримку. Сформована в кризових умовах модель функціонування банківського сектору може стати основою для створення більш стійкої та інтегрованої у європейський фінансовий простір системи.

Література

1. Міжнародний валютний фонд. Ukraine: Extended Fund Facility Arrangement. Washington, DC: IMF, 2024. 87 p.
2. Світовий банк. Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment 3 (RDNA3), February 2024. Washington, DC: World Bank, 2024. 312 p.
3. Європейський банк реконструкції та розвитку. Transition Report 2023–2024: Stalled transition? London: EBRD, 2024. 156 p.

ESG-ФІНАНСУВАННЯ ТА «ЗЕЛЕНІ» ОБЛІГАЦІЇ: СВІТОВІ ТРЕНДИ І ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

С. А. Теслюк, *к. е. н., доцент, доцент
кафедри фінансів,
Волинський національний
університет імені Лесі Українки,
м.Луцьк, Україна*

Розвиток ESG–фінансування став одним із ключових напрямів еволюції глобальних фінансових ринків, оскільки інвестори та регулятори дедалі більше орієнтуються на екологічні й соціальні критерії, а також якість корпоративного управління. У цьому контексті «зелені» облігації виступають одним із найпоширеніших ринкових інструментів мобілізації капіталу для фінансування екологічних проєктів і переходу до низьковуглецевої економіки. Базові принципи функціонування цього ринку визначаються міжнародними стандартами, зокрема Green Bond Principles (ICMA), що формують вимоги до цільового використання коштів, процедури відбору проєктів, управління надходженнями та звітності [1].

Водночас поряд із зростанням ринку посилюється запит на прозорість і мінімізацію «greenwashing», що актуалізує роль регуляторних стандартів та незалежної перевірки (external review). Саме тому аналіз світових тенденцій і можливостей їх застосування в Україні є важливим для формування фінансових механізмів «зеленої» відбудови та євроінтеграційної гармонізації.

Україна поступово формує інституційну основу для розвитку сталого фінансування. На рівні ринку капіталу НКЦПФР схвалювала рекомендації щодо розвитку зелених облігацій та пояснювала їх сутність і наближення до

міжнародних стандартів [5]. У 2021 році НКЦПФР також презентувала матеріали щодо підходів ICMA та ЄС-стандартів у контексті «зелених» облігацій [6]. Додатково, ООН (UNDP) публікувала аналітичний звіт про підтримку розвитку ринку зелених облігацій в Україні та потенціал цього інструменту [7].

Таблиця 1. Світові тренди ESG/зелених облігацій та стан імплементації в Україні

Компонент	Світові тенденції	Україна: поточний стан/передумови
Стандарти ринку	ICMA Green Bond Principles: 4 компоненти (use of proceeds, project evaluation, management of proceeds, reporting)	Орієнтація на міжнародні принципи в рекомендаціях/матеріалах НКЦПФР
Регулювання	ЄС впровадив EuGBS (Regulation 2023/2631) та деталізує вимоги через акти ЄК	Розвиток національної рамки та узгодження підходів із міжнародними стандартами (НКЦПФР, НБУ)
Масштаб ринку	2024: ~671,7 млрд дол. США глобального випуску; лідер – Європа	Ринок на етапі становлення; наявні окремі кейси (зокрема «Укренерго» 2021)
Анти-greenwashing	Підвищення ролі external review, прозорості, уніфікованої звітності	Поступове формування правил звітності/прозорості та вимог до «зелених» випусків
Пріоритетні напрямки	ВДЕ, енергоефективність, транспорт, будівлі, адаптація до клімату	Відбудова/модернізація енергетики, енергоефективність, інфраструктура – природні «пілотні» напрями

Джерело: узагальнено автором на основі [1–9]

З боку центрального банку важливим кроком стала Policy on the Development of Sustainable Financing (до 2025 року), яка фіксувала бачення НБУ щодо принципів сталого фінансування, підходів до фінансової стабільності з урахуванням кліматичних ризиків та орієнтації на європейські практики [8]. Це створило основу для поступової інтеграції ESG-підходів у банківський і небанківський сектор.

Практичний вимір теми також важливий: у публічних оглядах згадується випуск «зелених (та sustainability-linked)» єврооблігацій НЕК «Укренерго» на 825 млн дол. США у 2021 році (з держгарантіями, із залученням якорного інвестора тощо) [9]. Цей кейс показує, що в Україні вже існує прецедент виходу на міжнародний ринок із «зеленим» маркуванням, хоча масштаб ринку поки що не є системним.

З урахуванням світових тенденцій і потреб відновлення, перспективи розвитку зелених облігацій в Україні доцільно пов'язувати з трьома умовами:

– гармонізація з підходами ЄС (EuGBS та суміжні практики) як фактор довіри міжнародних інвесторів [3; 4].

– стандартизована звітність та зовнішня верифікація, що знижує ризики greenwashing і підвищує порівнюваність випусків [1; 4].

– формування «пулу» інвестпроектів, придатних для фінансування зеленими інструментами (енергоефективність, ВДЕ, «стійка» інфраструктура), що підвищує ліквідність і регулярність випусків [7; 8].

Світовий ринок зелених облігацій у 2025 році демонструє значний масштаб і концентрацію в Європі, а регуляторна еволюція ЄС (EuGBS) посилює вимоги до прозорості та достовірності «зелених» випусків. Україна, своєю чергою, формує нормативно-інституційну основу сталого фінансування (НБУ, НКЦПФР) та має перші практичні кейси. Подальший розвиток українського сегмента зелених облігацій доцільно пов'язувати з євроінтеграційною гармонізацією стандартів, інструментами протидії greenwashing та створенням ринку «проектного пайплайну» для зеленої відбудови.

Література

1. ICMA. Green Bond Principles (GBP). URL: <https://www.icmagroup.org/sustainable-finance/the-principles-guidelines-and-handbooks/green-bond-principles-gbp/>.
2. Climate Bonds Initiative. Global State of the Market 2024 (May 2025 report). URL: https://www.climatebonds.net/files/documents/publications/Climate-Bonds-Initiative_Global-State-of-the-Market-Report_May-2025_2025-06-18-123430_mejk.pdf.
3. EUR-Lex. Regulation (EU) 2023/2631 on European Green Bond Standard. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2023/2631/oj/eng>.
4. European Commission. European Green Bond Standard Regulation – Implementing and Delegated Acts. URL: https://finance.ec.europa.eu/regulation-and-supervision/financial-services-legislation/implementing-and-delegated-acts/european-green-bond-standard-regulation_en
5. National Securities and Stock Market Commission (NSSMC). Recommendations on the Development of Green Bonds in Ukraine. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/en/komisiia-skhalvalyla-rekomendatsii-shchodo-rozvytku-zelenykh-oblihatysii-v-ukraini/>.
6. National Securities and Stock Market Commission (NSSMC). ICMA & EU Approaches to Green Bonds (Presentation). URL: https://www.nssmc.gov.ua/wp-content/uploads/2021/11/211122_green_bonds_ifc_2.pdf.
7. UNDP Ukraine. Supporting Green Bond Development for Ukraine (Report). URL: <https://www.undp.org/Ukraine/publications/supporting-green-bond-development-Ukraine-report>.

8. National Bank of Ukraine. Sustainable Finance Development Policy. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Policy_rozvytok-stalogo-finansuvannja_2025_en.pdf.

9. EU4Environment. The Role of Regulations in Defining Local Green Finance Framework – Ukraine. URL: <https://www.eu4environment.org/app/uploads/2022/05/10-The-role-of-regulations-in-defining-local-green-finance-framework-Ukraine.pdf>.

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМИ РИЗИКАМИ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ У ТУРБУЛЕНТНОМУ МАКРОФІНАНСОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

П. С. Харковець, *здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, Український державний університет науки і технологій, м. Дніпро, Україна*

Науковий керівник – В.В. Бобиль, *д. е. н., професор, завідувач кафедри фінансів, обліку та психології, Український державний університет науки і технологій, м. Дніпро, Україна*

Сучасний розвиток фінансових ринків відбувається в умовах підвищеної невизначеності, що зумовлена поєднанням макроекономічної нестабільності, геополітичних ризиків, інфляційних коливань, зміни монетарних режимів та зростання регуляторних вимог. Таке середовище суттєво ускладнює інвестиційну діяльність фінансових установ, оскільки традиційні підходи до управління ризиками, орієнтовані переважно на короткострокове реагування, не забезпечують належного рівня довгострокової фінансової стійкості. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває формування стратегічного підходу до управління інвестиційними ризиками, що інтегрує ризиковий компонент у процес розроблення та реалізації інвестиційної стратегії.

Стратегічне управління інвестиційними ризиками доцільно трактувати як безперервний процес узгодження структури активів, рівня прийнятного ризику, капітальних можливостей установи та альтернативних сценаріїв розвитку зовнішнього середовища. На відміну від операційного та тактичного рівнів ризик-менеджменту, стратегічний рівень орієнтований на довгострокову збалансованість між дохідністю, ризиком, ліквідністю та капіталом. У цьому контексті ризик виступає не лише обмеженням, а й інструментом формування конкурентних переваг, оскільки здатність

установи ефективно керувати ризиковим профілем визначає її стійкість у фазах ринкових спадів і здатність використовувати можливості зростання.

Ключовою ознакою стратегічного підходу є тісний взаємозв'язок управління ризиками з корпоративною стратегією фінансової установи. Інвестиційні рішення повинні прийматися з урахуванням бізнес-моделі, джерел формування доходів, структури зобов'язань і довгострокових цілей розвитку. У такій системі координат об'єктом управління стає сукупний ризиковий профіль портфеля, сформований під впливом кореляцій між активами, концентраційних ефектів та системних макрофінансових чинників.

Важливу роль у стратегічному управлінні відіграє формування певного ризик-апетиту. Йдеться про визначення прийняттого рівня потенційних втрат, волатильності фінансових результатів і допустимого навантаження на капітал у довгостроковій перспективі. Ризик-апетит виконує функцію стратегічного орієнтира, що обмежує надмірне прийняття ризику в періоди ринкового піднесення та водночас запобігає надмірній консервативності в умовах відновлення економіки.

Невід'ємним елементом стратегічного підходу є сценарне моделювання та макрофінансове прогнозування. Оцінювання можливих траєкторій розвитку економіки, змін монетарної політики, динаміки інфляції та фінансових ринків дає змогу визначати стійкість інвестиційного портфеля до стресових подій. Стрес-тестування у цьому контексті виступає інструментом не лише контролю, а й стратегічного планування, оскільки його результати використовуються для коригування структури активів, рівня диверсифікації та потреби в буферах капіталу.

Суттєвий вплив на стратегічне управління інвестиційними ризиками має капітал фінансової установи. Він виконує роль буфера, що поглинає можливі втрати та визначає граничний рівень прийняттого ризику. Тому стратегічні рішення щодо алокації активів мають прийматися з урахуванням їх впливу на достатність капіталу, нормативні вимоги та внутрішні показники фінансової стійкості. Узгодження інвестиційної політики з капітальними можливостями сприяє формуванню збалансованої структури портфеля та зниженню ймовірності критичних втрат у періоди криз.

Інвестиційна політика в межах стратегічного підходу виступає інструментом реалізації довгострокових орієнтирів. Вона визначає пріоритетні напрями інвестування, допустимі фінансові інструменти, вимоги до ліквідності та диверсифікації портфеля. Гнучкість інвестиційної політики є ключовою умовою адаптації до змін ринкової кон'юнктури, оскільки дозволяє своєчасно переглядати структуру активів і перерозподіляти ресурси

між сегментами ринку залежно від зміни співвідношення «ризик–дохідність».

Важливим механізмом забезпечення реалізації стратегічних орієнтирів є система ризик–лімітів. Вона забезпечує кількісне закріплення встановленого ризик–апетиту через обмеження за концентрацією, кредитною якістю активів, ринковими позиціями та іншими параметрами. Ліміти виконують функцію запобіжника, що стримує накопичення надмірного ризику та підтримує стабільність портфеля навіть у періоди агресивного зростання ринку.

Стратегічне управління інвестиційними ризиками має циклічний характер. Зміни у макроекономічному середовищі, регуляторній політиці або ринковій кон'юнктурі зумовлюють необхідність регулярного перегляду стратегічних орієнтирів, параметрів ризик–апетиту та структури портфеля. Така адаптивність забезпечує здатність фінансової установи своєчасно реагувати на нові виклики та підтримувати стабільність у довгостроковій перспективі.

Підвищення ефективності стратегічного управління інвестиційними ризиками передбачає впровадження низки взаємопов'язаних заходів. Насамперед йдеться про розвиток динамічного стратегічного планування, що базується на регулярному оновленні прогнозів і сценаріїв розвитку ринку. Важливим є також удосконалення підходів до управління капіталом, зокрема формування внутрішніх буферів стійкості та оптимізація структури джерел фінансування.

Суттєвого значення набуває подальша диверсифікація інвестиційних портфелів за класами активів, регіонами та секторами економіки. Диверсифікація знижує залежність фінансових результатів від окремих сегментів ринку та підвищує стійкість до локальних шоків. Паралельно необхідно вдосконалювати інструменти хеджування та управління ліквідністю, що дозволяє зменшити негативний вплив короткострокових коливань ринку.

Окрему роль відіграє розвиток інформаційно–аналітичної інфраструктури. Використання сучасних систем моніторингу, аналізу даних і прогнозування сприяє своєчасному виявленню змін у ризиковому профілі портфеля та підвищує якість управлінських рішень. Цифрові технології дозволяють інтегрувати великі масиви ринкової інформації та забезпечувати оперативне реагування на нові ризики.

Не менш важливою є інституційна складова – формування культури ризик-менеджменту в межах фінансової установи. Поширення принципів відповідального ставлення до ризику на всіх рівнях управління, підвищення

кваліфікації персоналу та інтеграція ризикового мислення у процес прийняття рішень сприяють підвищенню загальної стійкості організації.

Отже, стратегічне управління інвестиційними ризиками є ключовою передумовою забезпечення довгострокової фінансової стійкості та конкурентоспроможності фінансових установ у нестабільному середовищі. Інтеграція ризикових факторів у стратегічне планування, узгодження інвестиційної політики з капітальними можливостями та впровадження адаптивних механізмів управління формують основу для збалансованого розвитку та ефективного функціонування фінансових установ у умовах постійних макрофінансових викликів.

РОЛЬ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЙОГО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Ю. С. Худолій, *к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківського бізнесу та оподаткування, Національний університет «Полтавська політехніка імені Ю. Кондратюка», м. Полтава, Україна*

А. С. Гур'єва, *здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, Національний університет «Полтавська політехніка імені Ю. Кондратюка», м. Полтава, Україна*

Економічна безпека комерційного банку є однією з ключових умов його стабільного функціонування та довгострокового розвитку в умовах фінансової глобалізації, цифровізації та зростаючої невизначеності. У сучасних дослідженнях економічна безпека трактується як стан захищеності економічних інтересів банку від внутрішніх і зовнішніх загроз, який забезпечує збереження фінансових ресурсів, стабільність бізнес–процесів і досягнення стратегічних цілей [1, 2]. У цій системі фінансова стійкість виступає базовим, системоутворюючим елементом, без якого реалізація інших складових економічної безпеки є неможливою.

На відміну від вузького фінансового підходу, сучасна теорія економічної безпеки банку розглядає її як багатовимірну категорію, що включає фінансову, ресурсну, інформаційну, кадрову, правову, технологічну та репутаційну складові. Водночас саме фінансова стійкість відіграє домінуючу роль, оскільки фінансові дисбаланси найчастіше є первинним джерелом системних загроз, здатних трансформуватися у банківські кризи.

Узагальнення наукових підходів дозволяє визначити економічну безпеку банку як інтегрований стан захищеності фінансових, матеріальних, інформаційних і нематеріальних ресурсів, що забезпечує безперервність діяльності та здатність до розвитку в умовах ризику і невизначеності [1, 2]. Фінансова стійкість у цьому контексті виконує роль матеріальної та функціональної основи економічної безпеки, формуючи фінансові передумови для протидії загрозам.

Дослідження українських науковців свідчать, що втрата фінансової стійкості банку неминуче призводить до деградації інших складових економічної безпеки – зниження інвестиційної активності, погіршення репутації, зростання регуляторних ризиків і втрати довіри клієнтів [4]. Таким чином, фінансова стійкість і економічна безпека перебувають у тісному причинно-наслідковому зв'язку, де перша виступає ядром другої.

Структурний підхід до аналізу економічної безпеки банку дозволяє виокремити фінансову стійкість як центральний елемент, що забезпечує функціонування інших підсистем. Фінансова стійкість забезпечує наявність фінансових ресурсів для реалізації заходів з інформаційної, кадрової та технологічної безпеки, а також для дотримання регуляторних вимог. Недостатній рівень капіталу або ліквідності суттєво обмежує можливості банку інвестувати у власну безпеку, що підвищує його вразливість до кризових явищ [5].

Фінансова стійкість виконує превентивну та компенсаторну функції в системі економічної безпеки банку. Вона дозволяє банку своєчасно ідентифікувати фінансові загрози, формувати резерви та фінансові буфери, а також зменшувати негативні наслідки реалізації ризиків. На рисунку 1 схематично відображено ключову роль фінансової стійкості в системі економічної безпеки банку та основні напрями її впливу. До основних загроз економічній безпеці банку належать кредитні, ринкові, ліквідні, операційні, правові та репутаційні ризики (табл. 1).

Таблиця 1. Вплив фінансової стійкості на складові економічної безпеки банку

Складова економічної безпеки	Роль фінансової стійкості
Фінансова	Підтримка ліквідності та платоспроможності
Репутаційна	Формування довіри клієнтів і контрагентів
Інвестиційна	Забезпечення ресурсів для розвитку
Операційна	Фінансування безперервності процесів
Регуляторна	Дотримання нормативів і зниження санкційних ризиків

Джерело: узагальнено автором

Рисунок 1. Ключова роль фінансової стійкості в системі економічної безпеки банку

Наявність достатнього рівня фінансової стійкості забезпечує здатність банку поглинати збитки без порушення платоспроможності та виконання зобов'язань перед клієнтами. У цьому сенсі фінансова стійкість виконує роль буфера економічної безпеки, стримуючи розвиток кризових процесів.

Таким чином, фінансова стійкість комерційного банку відіграє визначальну роль у забезпеченні його економічної безпеки, виступаючи її фінансовою та функціональною основою. Вона забезпечує здатність банку протистояти фінансовим і нефінансовим загрозам, підтримувати довіру клієнтів, дотримуватися регуляторних вимог і реалізовувати стратегічні цілі розвитку. У сучасних умовах фінансова стійкість трансформується у фінансову резильєнтність, що суттєво підвищує рівень економічної безпеки банку та його адаптивність до кризових викликів.

Література

1. Barrell R., Davis E. P., Karim D. Bank regulation, property prices and early warning systems for banking crises in OECD countries. *Journal of Banking & Finance*. 2010. Vol. 34, №. 9. P. 2255–2264. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jbankfin.2010.02.015>.
2. Shiller R. J. Narrative economics. *American Economic Review*. 2017. Vol. 107, №. 4. P. 967–1004. DOI: <https://doi.org/10.1257/aer.107.4.967>.
3. Варналій З. С., Буркальцева Д. Д., Саєнко О. С. Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення: монографія. Київ: Знання України, 2011. 299 с.

4. Васильчишин О. Б. Фінансова безпека банківської системи України: філософські детермінанти: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2017. 358 с.
4. Вінниченко О. В., Ганцева А. О. Фінансова стійкість банку: сутність та оцінка факторів впливу. Бізнес Інформ. 2023. № 5. С. 175–181. URL: <http://jnas.nbu.gov.ua/article/UJRN-0001417755> (дата звернення: 15.02.2026).
5. Derkachenko A. V., Худолій Ю. С. Аналіз бізнес-моделей банків України. Облік і фінанси. 2018. № 2 (80). С. 76–83. URL: <https://afj.org.ua/pdf/574-analiz-biz-nes-modeley-bankiv-ukraini.pdf> (дата звернення: 21.02.2026).
6. Довгаль Ю. С., Гребінь О. М. Оцінка ефективності управління ліквідністю на рівні комерційного банку. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики: зб. наук. праць. Харків: ХІБС УБС НБУ, 2011. № 1 (10). С. 32–38.

СТРЕСОСТІЙКІСТЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ: ОЦІНКА ТА УРОКИ ДЛЯ МАЙБУТНЬОГО

Л. Б. Штефан, *к. е. н., доцент, доцент
кафедри фінансів, банківської справи та
страхування,
Вінницький навчально-науковий інститут
економіки ЗУНУ, м. Вінниця, Україна*

Повномасштабне вторгнення російської федерації у 2022р. спричинило глибоку макроекономічну кризу в Україні та створило безпрецедентні виклики для фінансової системи держави. За підсумками 2022р. падіння ВВП становило близько 29–30% [1], що суттєво звузило ресурсну базу економіки. Руйнування виробничої інфраструктури, релокація бізнесу та міграція населення посилили фінансову нестабільність і сформували значні ризики для банківського сектору. Попри це, банківська система зберегла функціональність, забезпечивши безперервність платежів, стабільність депозитного ринку та виконання державних фінансових програм.

Метою дослідження є оцінка рівня стресостійкості банківської системи України в умовах воєнного стану та формування ключових орієнтирів її розвитку в період післявоєнного відновлення.

Ключову стабілізаційну роль відіграв Національний банк України, який у перші дні війни запровадив валютні обмеження, зафіксував офіційний курс гривні, розширив інструменти рефінансування та пом'якшив окремі регуляторні вимоги. Завдяки цим заходам вдалося уникнути системної банківської кризи та масового відпливу депозитів.

Статистичні показники підтверджують збереження фінансової стійкості сектору. Зокрема:

– у 2022–2023 рр. частка непрацюючих кредитів (NPL) зросла з близько 27% до пікового рівня приблизно 38–39% [2], що було зумовлено погіршенням платоспроможності позичальників у регіонах активних бойових дій;

– упродовж 2024 р. розпочалося поступове зниження цього показника – до близько 30 % [2];

– станом на 2025 р. частка NPL скоротилася до приблизно 27–28% [2], що наблизило її до довоєнного рівня.

Важливим індикатором стійкості стала ліквідність банківського сектору. Протягом 2023–2025 рр. банки підтримували значний профіцит ліквідності, що відображалось у високих залишках коштів на кореспондентських рахунках та в депозитних сертифікатах НБУ [3].

Обсяг коштів клієнтів у банківській системі продовжував зростати. Якщо у 2022р. спостерігалися тимчасові коливання, то вже у 2023–2025 рр. депозити населення та бізнесу демонстрували стабільну позитивну динаміку й у 2025 р. перевищили 2,7–2,8 трлн грн [2]. Водночас співвідношення кредитів до депозитів знизилось до близько 40–45% [3], що свідчить про обережну кредитну політику банків.

Попри воєнні ризики, банківський сектор залишався прибутковим. За підсумками 2024 р. чистий прибуток банківської системи перевищив 80 млрд грн [3], що забезпечило підтримання нормативів капіталу на належному рівні. Показники достатності регулятивного капіталу стабільно перевищували мінімально встановлені вимоги.

Структура активів банків зазнала суттєвих змін. Частка вкладень у державні цінні папери зросла, тоді як кредитування корпоративного сектору відновлювалося поступово. Військові облігації внутрішньої державної позики стали важливим інструментом фінансування бюджетного дефіциту через механізми реалізовані Міністерством фінансів України. Це дозволило банкам мінімізувати ризики та водночас підтримати державні фінанси [4].

Суттєвим фактором адаптації стала цифровізація банківських послуг. Розвинена система дистанційного обслуговування дала змогу забезпечити безперервність фінансових операцій навіть за умов переміщення населення та часткового обмеження роботи відділень [5]. Частка безготівкових операцій у загальному обсязі розрахунків у 2024–2025рр. перевищила 60%, що свідчить про поглиблення цифрової трансформації [3].

Серед стратегічних уроків для подальшого розвитку банківської системи доцільно виділити: підтримання високого рівня капіталізації; удосконалення процедур управління ризиками з урахуванням воєнних сценаріїв; диверсифікацію активів; активізацію розвитку ринку капіталу як

альтернативного джерела фінансування; поглиблення співпраці з міжнародними фінансовими організаціями; посилення кібербезпеки та подальшу цифрову модернізацію сектору [6].

Таким чином, аналіз статистичних даних за 2022–2025 рр. підтверджує, що банківська система України змогла адаптуватися до екстремальних умов війни, зберігши ліквідність, капіталізацію та довіру вкладників. Накопичений досвід формує основу для побудови більш гнучкої та стійкої фінансової моделі, здатної забезпечити ефективну підтримку економічного відновлення та інтеграцію України до європейського фінансового простору.

Література

1. Національний банк України. Звіт про фінансову стабільність. Київ: НБУ, 2022–2025. URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення: 19.02.2026).
2. Національний банк України. Огляд банківського сектору. Київ: НБУ, 2022–2025. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/category/oglyad-bankivskogo-sektoru> (дата звернення: 19.02.2026).
3. Національний банк України. Статистика банківського сектору України: офіційні дані. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic> (дата звернення: 19.02.2026).
4. Міністерство фінансів України. Інформація про розміщення облігацій внутрішньої державної позики у 2022–2025 роках. Київ: Мінфін України, 2025. URL: <https://mof.gov.ua> (дата звернення: 22.02.2026).
5. Stoika V. (2023). The impact of the war on banking in Ukraine. *Central European Review of Economics & Finance*, vol. 42, no. 1, pp. 115–130. URL: <https://economic-policy.pl/ceref/article/view/2843/2146>.
6. Korneev V., Dziubliuk O., Tymkiv A., Antkiv V., Kucherenko N. (2025). Assessment of banks' resilience and financial stress in countercyclical martial law conditions. *Journal of Banking Regulation*. DOI: 10.1057/s41261-024-00256-9.

ПОВЕДІНКОВІ ФІНАНСИ В БАНКІВСЬКІЙ СФЕРІ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА ПРАКТИКИ

Є. О. Яковенко, здобувачка другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Дніпровський державний аграрно-
економічний університет, м. Дніпро, Україна
Науковий керівник – О. А. Водолазська,
к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,
Дніпровський державний аграрно-
економічний університет, м. Дніпро, Україна

У сучасних умовах трансформації фінансових ринків і цифровізації економіки особливої актуальності набуває дослідження поведінкових фінансів як міждисциплінарного напрямку, що поєднує економічну теорію, психологію, соціологію та нейронауки. Традиційні фінансові теорії ґрунтуються на припущенні про раціональність економічних агентів, однак реальна практика банківської діяльності демонструє систематичні відхилення від раціональної поведінки, зумовлені когнітивними упередженнями, емоційними факторами, соціальними впливами та інформаційною асиметрією. У цьому контексті поведінкові фінанси формують альтернативну парадигму аналізу фінансових рішень, що дозволяє глибше зрозуміти мотивацію клієнтів банків, логіку управлінських рішень і механізми формування фінансових стратегій [1, 2].

У банківській сфері поведінкові фінанси проявляються на кількох рівнях: рівні клієнтів, рівні персоналу та менеджменту банку, а також на рівні фінансових ринків у цілому. Поведінка споживачів банківських послуг часто визначається не лише об'єктивними економічними параметрами (процентні ставки, комісії, ризики), а й суб'єктивним сприйняттям інформації, довірою до фінансових інститутів, соціальними нормами та попереднім досвідом. Такі когнітивні ефекти, як ефект якоря, ілюзія контролю, надмірна впевненість, уникнення втрат, ефект фреймінгу, безпосередньо впливають на вибір депозитних, кредитних та інвестиційних продуктів.

Особливе значення поведінкові фактори мають у процесах кредитування. Рішення клієнтів щодо залучення кредитних ресурсів часто ґрунтуються не на раціональному фінансовому плануванні, а на короткострокових емоційних мотивах, соціальному тиску або ірраціональному оптимізмі щодо майбутніх доходів. З іншого боку, працівники банківських установ також підпадають під вплив когнітивних

упереджень під час оцінювання кредитоспроможності позичальників, управління ризиками та формування кредитної політики, що може призводити до системних помилок у прийнятті управлінських рішень.

Наразі поведінкові фінанси активно інтегруються у стратегії клієнтоорієнтованого розвитку. Банки дедалі частіше застосовують інструменти поведінкового аналізу для сегментації клієнтів, прогнозування фінансової поведінки, персоналізації продуктів та підвищення лояльності. Використання великих даних (Big Data), штучного інтелекту та машинного навчання дозволяє моделювати поведінкові патерни клієнтів, прогнозувати їх реакцію на зміни умов обслуговування та формувати адаптивні фінансові пропозиції.

Важливим напрямом є застосування концепції «підштовхування» (nudge) у банківській сфері, яка передбачає м'яке коригування поведінки клієнтів без обмеження їх свободи вибору. Такі інструменти використовуються для стимулювання заощаджень, відповідального кредитування, підвищення фінансової дисципліни та розвитку фінансової грамотності [1, 2]. Наприклад, автоматичне підключення програм накопичення, візуалізація фінансових цілей, повідомлення про фінансові ризики у зрозумілій формі сприяють формуванню більш відповідальної фінансової поведінки.

У контексті післякризового та післявоєнного економічного відновлення значення поведінкових фінансів у банківській сфері зростає ще більше. Високий рівень невизначеності, психологічна нестабільність суспільства, зниження довіри до фінансових інститутів формують нові моделі фінансової поведінки, які потребують наукового осмислення та практичної адаптації банківських стратегій. Банки мають не лише враховувати економічні показники, а й працювати з емоційними, соціальними та поведінковими аспектами взаємодії з клієнтами.

Отже, поведінкові фінанси в банківській сфері формують сучасну науково–практичну парадигму, що дозволяє поєднати економічну ефективність із соціальною відповідальністю, підвищити якість фінансових рішень і зміцнити довіру до банківської системи. Інтеграція поведінкових підходів у банківське управління, клієнтські сервіси та фінансові стратегії є важливою передумовою сталого розвитку фінансового сектору та підвищення його ролі у відновленні економіки.

Література

1. Ліпич Л.Г., Кушнір М.А., Хілуха О.А., Волинець І.Г. Вплив поведінкових чинників на прийняття інвестиційних рішень. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. 2023. Вип. 38. С. 60–67.
2. Понзель В.В., Понзель В.В. Поведінкові фінанси: як психологія впливає на прийняття інвестиційних рішень? Актуальні питання економічних наук. 2024. № (6). DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14287748>.

NEW HORIZONS OF FINANCIAL RESILIENCE OF BANKS ON THE PLATFORM OF AN INNOVATIVE DIGITAL ECOSYSTEM

O. Ye. Gudz, *Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Financial Markets and Technologies, State Tax University, Irpin, Ukraine*

Post-war recovery in Ukraine requires not only the mobilization of financial resources but also a rethinking of the role of the banking system as a key institution of economic stability. In contemporary conditions, the financial resilience of banks is defined by their ability to rapidly adapt to crisis challenges, ensure continuity of financial services, and maintain the trust of society and investors. At the same time, the digital ecosystem opens new horizons for strengthening this resilience: the integration of fintech innovations, blockchain solutions, artificial intelligence, and big data analytics forms the foundation for financial stability, flexibility, transparency, cybersecurity, and client orientation.

The relevance of this topic lies in the necessity of combining financial resilience strategies with innovative technologies, enabling banks not only to withstand external shocks but also to act as drivers of economic transformation within the national economy. Research into new models of digital resilience is crucial for shaping regulatory approaches, developing modern banking products, and integrating Ukraine into the global financial space.

Despite the large-scale challenges of war, Ukraine's banking system demonstrates a sufficient level of financial resilience: banks have preserved liquidity, adapted to regulatory relaxations introduced by the National Bank of Ukraine (NBU), and actively implemented digital innovations that support clients, ensure service continuity, and strengthen public trust.

Based on the analysis of contemporary studies [1, 2] and NBU reports, the following key problems can be identified:

- a high share of non-performing loans (NPLs), exceeding 38% of the total portfolio – significantly above average European levels – reducing the quality of banking assets;
- decline in lending activity due to reduced demand from businesses and households;
- currency instability, dependence on international financial assistance, and uncertainty regarding the end of the war;
- significant banking losses due to the need for additional reserves in response to high wartime risks;
- rising cyber threats and insufficient integration of international security standards;
- high dependence on government decisions and support programs;
- low diversification of banks' credit portfolios.

We conclude that the financial resilience of Ukrainian banks during wartime remains relatively high due to NBU regulatory measures and the system's inherent strength. However, the key challenges include credit portfolio quality, low lending activity, profitability, and wartime and cyber risks. Overcoming these requires comprehensive measures: restructuring NPLs, stimulating lending, strengthening cybersecurity, and integrating into global financial ecosystems.

Drawing on existing research [1, 2] and our own observations, we outline new horizons for financial resilience of banks within an innovative digital ecosystem:

- ecosystem integration of financial services – uniting payments, investments, insurance, government services, and fintech platforms to ensure resilience and flexibility through income diversification and client base expansion;
- introduction of a digital hryvnia and development of instant payments in national and international infrastructures to enhance trust and continuity of financial operations;
- application of AI analytics and Big Data for crisis scenario forecasting, fraud detection, and credit portfolio optimization, enabling adaptive models of financial resilience that account for client behavior and macroeconomic trends;
- transition to Zero Trust architecture and biometric authentication, alongside the establishment of cybersecurity monitoring centers for the banking system;
- integration of ESG principles into digital banking platforms, strengthening resilience through responsible investment and support for green projects;
- participation in international digital financial alliances and adoption of open banking standards, enhancing flexibility and resilience through access to global markets and technologies.

Thus, new horizons of financial resilience must be shaped on the platform of an innovative digital ecosystem, where technologies (AI, blockchain, CBDC), cybersecurity, ecosystem partnerships, and ESG orientation converge—enabling banks to withstand crises and recover swiftly.

The advantages of this approach for the banking system include: resilience to crisis challenges; strengthened trust among clients and investors; expanded financial opportunities and inclusion; reduced operational costs; enhanced cyber resilience; synergy with government and international programs.

In other words, the development of financial resilience based on a digital ecosystem provides the banking system with competitive advantages, long-term stability, and global integration. This transforms banks from traditional financial institutions into technological hubs of trust and innovation, capable of supporting the economy even under the most turbulent conditions.

In conclusion, under wartime and post-war challenges, banks have proven their ability to maintain liquidity, sustain client trust, and adapt to crisis changes. Yet, ensuring long-term stability requires a shift from a survival model to one of proactive risk management and digital trust creation. The integration of fintech innovations, blockchain solutions, artificial intelligence, and Big Data opens new horizons for transparency, efficiency, and client orientation. Meanwhile, the development of cyber resilience and the introduction of a digital hryvnia ensure continuity of financial flows and Ukraine's global integration into the financial space.

Therefore, the financial resilience of Ukraine's banking system in post-war recovery must be built upon the combination of innovative digital technologies, cybersecurity, and ecosystem partnerships. In this way, banks will become not only instruments of stabilization but also drivers of economic transformation and national recovery, forming a platform for sustainable development, innovation, and international cooperation.

Література

1. Аванесова Н., Бакало І. Фінансова стабільність банківської системи України в умовах воєнного стану: виклики та шляхи зміцнення. Економіка та суспільство. 2025. №73. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-73-78>.

2. Пацула О. І., Наконечна Н. В. Аналіз стійкості банківської системи України у період воєнного стану. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна. 2023. №1. С.62 – 67. DOI: <https://doi.org/10.32782/2311-844X/2023-1-9>.

OPEN BANKING AND API INTEGRATION IN THE FINANCIAL SECTOR OF UKRAINE

O. M. Karamushka, *PhD in Economics,
Associate Professor, Head of the Department of
Information Systems and Technologies,
Dnipro State Agrarian and Economic University,
Dnipro, Ukraine*

Open Banking in the financial sector of Ukraine is a model in which banks and other payment service providers provide standardized and secure access to users' accounts through specialized APIs, but only with the active consent of the client. In practical terms, this means that account data (balance, transaction history, details) and the ability to initiate a payment can «move» from one banking application to another service that the client has chosen – for example, to a budgeting application, a business accounting system, a cash flow management platform, or a service that generates loan/installment offers based on transaction history. The key here is the client's control over access: the client allows access, the client can restrict or revoke it, and exchange participants must act within regulatory requirements and technical standards.

Open Banking and API integration are not «about programmers», but about the business model of the financial market, which is based on three typical scenarios. The first basic scenario is AISP (account information service) or «account aggregation»: a user in a third-party application sees accounts from several banks in one interface, receives expense categorization, analytics, balance forecast, and reminders about regular payments. This is especially practical for Ukraine, because in real life, a person often has a salary card in one bank, a credit card in another, a deposit in a third, a sole proprietorship account in a fourth, and even separate accounts for currency transactions. In the «pre-open banking» world, such consolidation was done either manually, or through semi-official mechanisms (importing statements, «screwing in» parsers), or through the own APIs of individual banks; «post-open banking» this should become the norm: there is regulated access, there is a standardized interface, there is legally valid client consent, there are requirements for security and liability of the parties.

The second scenario is PISP (payment initiation service), i.e. payment initiation by a third-party provider. This changes the mechanics of e-commerce and recurring payments. Instead of paying with a card through classic acquiring, a customer can confirm the payment directly from their bank account, but in the merchant or payment service interface – and this opens up competition at the «payment button» level. In the long term, this reduces dependence on card

schemes in some scenarios, increases transparency (because the payment is «account-to-account»), provides new approaches to instant transfers and convenient subscriptions, and is built into the overall transformation of the payment infrastructure.

The third scenario is B2B integration (API banking) for business, where the greatest time and risk savings are not achieved through «beautiful graphs», but through the automation of routine: uploading statements to accounting, automatic reconciliation of payments, formation of payments from ERP/CRM, management of limits and signature rights, mass payments, salary projects, collection and acquiring, control of receivables and forecast of cash gaps. In Ukraine, this practice has long existed as «API integration of the bank with business», and now it naturally overlaps with open banking logic, where formal roles, standards and a clear access mode appear.

Modern Ukrainian examples of API integration are clearly visible at the level of public or partner APIs of the largest players. Monobank has an open API for individuals and sole proprietors, where access is provided by receiving a token in the office, and the API allows you to receive information about statements and account status. This is a typical basis for the «personal finance + individual entrepreneur» scenario (revenue control, automatic reports, integration with accounting), as well as for services that build additional value on top of banking data – from simple bots in messengers to complex financial analytics modules. PrivatBank, for its part, has a separate API portal that covers various information and business scenarios (including account flow data in certain usage models). And in the integration segment for business, Privat24 directly promotes an exchange module for accounting programs and business accounting «with capabilities like in the «Autoclient» API», that is, it actually supports connecting accounting systems to the bank account for automation.

A separate large layer of Ukraine's «API reality» is payment providers and acquiring, where API integration has long been a de facto standard. LiqPay, for example, has public API documentation with sets of methods for payments, payouts, tokenization, verification, information requests and callback messages about the payment status. This means that online stores and mobile applications can not only «accept payment», but also build a payment process under their model: pass order parameters, receive confirmations, make partial refunds, enable regular write-offs, configure webhooks for events. Fondy also supports full integration through API documentation and SDK, focusing on connecting payments on the site and in applications. Portmone publishes documentation for the payment gateway and directly describes host-to-host integration and the use of mechanisms such as Client-Side Encryption (CSE) to reduce the PCI DSS burden

for the merchant, i.e. transfer some of the complexity of secure work with card data to a standard component. All of these are «modern examples» of how the API economy in Ukraine is already working in payments, and it is open banking that is taking the next step: adding standardized access to accounts and payment initiation in a regulated format to acquiring and payment gateways.

Another important Ukrainian example, without which open banking projects in real life «do not take off», is digital identification and eKYC. The NBU BankID system is a remote identification infrastructure that allows a user to confirm their identity online to receive administrative, financial and other services; the NBU describes the joining process and the role of participants (identifier banks and service providers). For fintechs and banks, this means that «API integration» is not only about transactions, but also about legal client onboarding, signing contracts, and issuing products remotely. At the technical level, there are specifications/documents that describe the integration aspects of BankID. In conjunction with open banking, this creates a logical «paperless chain»: first, the client undergoes digital identification, then consents to access the account/data, after which the service can provide a personalized service (for example, financial management, loan product selection, accounting automation).

When we talk specifically about API integration in the financial sector of Ukraine, it is important to see it as a multi-tiered architecture, not a single «endpoint». At the top level, there is product value: faster account opening, simpler payments, a single «panel» for finance, less manual reconciliation in business. At the regulatory level, there are defined roles and rules of the game: ASPSPs must securely provide access to PISPs/AISPs, the user manages consent, technology operators can provide exchange, and all this is described in the NBU Regulation, which came into force on August 1, 2025. At the technological level, there are access standards, authorization/authentication, logging, control of limits and request frequencies, cyber protection, test environments (sandboxes) for developers, secure webhooks, resilience to failures and DDoS. At the data level, there is normalization of transaction categories, merchant directories, unification of details, coordination of message formats. And finally, at the ecosystem level, integration with government and regulatory services, in particular through the NBU BankID and other digital infrastructures, as well as with open data; for example, the NBU has a page for API developers in the context of open data/sets, which is also part of the general «API culture» of the market.

Open Banking and API integration in Ukraine is a transition from «closed» banking applications to an ecosystem where financial services become modular, and competition shifts to the plane of convenience, speed, and quality of customer experience. The Ukrainian market already has a strong «history» of APIs in

payments (LiqPay, Fondy, Portmone), in banking data (public/partner APIs of individual banks), in digital identification (BankID of the National Bank of Ukraine). This creates a basis for «modern examples» of a new generation: multi-bank financial panels, smart accounting for SMEs, alternative payment buttons with account-to-account, new credit and insurance products with risk assessment on real transactions (within permitted limits), as well as deeper integration of finance into digital services of the state and business.

PROBLEMATIC ASPECTS OF LEGALISATION AND TAXATION OF THE CRYPTOCURRENCY MARKET IN UKRAINE

A. M. Nikolaieva, PhD in Economics, Associate Professor, Department of Finance, Banking and Insurance, Luts'k National Technical University, Luts'k, Ukraine

The cryptocurrency market is becoming an integral part of Ukraine's financial market, where its main participants – businesses and the population – are increasingly investing their savings in crypto assets and conducting transactions with cryptocurrencies. According to the Global Crypto Adoption Index 2025, "Ukraine ranks 8th in the world in terms of overall cryptocurrency adoption, and according to Chainalysis, it is in the top 10 in most key categories: 4th in terms of transaction volume on centralised services, 6th in terms of institutional activity, 8th place in the field of DeFi transactions" [1]. All this encourages Ukraine to actively develop a regulatory framework for the cryptocurrency market.

In September 2025, draft law No. 10225–d on the legalisation and taxation of cryptocurrency was submitted to the Parliament of Ukraine for consideration, which the Parliament supported in principle. The regulatory act consists of two blocks: determining the legal status of cryptocurrency and the rules for its taxation. The law regulates the taxation of cryptocurrency transactions for individuals and businesses, provides for the official registration and reporting of service

Let us analyse the main positive and negative aspects of national legislation on financial regulation of the cryptocurrency market in Ukraine for various market participants. By introducing state regulation of the virtual asset market, the state expects to reduce 'shadow' income and increase tax revenues to the budget through the taxation of cryptocurrency transactions for individuals (PIT/military tax) and businesses (based on the general taxation system). The establishment of state requirements for service providers (through registration and reporting) will facilitate the detection of suspicious transactions and the fight against money

laundering, as well as protect the rights of market participants. This, in turn, increases financial security and compatibility with international standards. Clear rules for cryptocurrency circulation in Ukraine provide a basis for further policy by regulatory authorities (NBU, NSSMC, Ministry of Finance and law enforcement agencies), reducing legal loopholes in investigation and administration. Therefore, according to experts, provided that regulation is competitive, the legalisation of the cryptocurrency market could make Ukraine more attractive for legal crypto businesses and start-ups, which would not only generate tax revenues but also create new jobs.

At the same time, it is important to remember that excessive regulation in any field, especially in the crypto industry, can scare away businesses and drive them abroad or hinder further market development. Thus, according to the National Bar Association of Ukraine, the proposed draft law on virtual asset circulation "creates an environment that is incompatible with the principles of an innovative economy and the rule of law and may lead to the destruction of the crypto sector in Ukraine" [3]. Regulation of the new sector will also require additional state resources to create technical administration and control systems and to train tax and regulatory authorities, for whom the cryptocurrency market is a new area of activity. It should be noted that the draft law does not resolve the issue of who will be considered the main regulator in the virtual asset market. There is an ongoing discussion about the powers of regulators (the NBU, the NSSMC, the Ministry of Finance and other bodies), which in turn may lead to a conflict of powers, duplication of administrative and control functions, and, as a result, slow down and complicate the development of this segment of the financial market.

The advantages for market participants – businesses and small service users – are legal certainty and protection of the rights of virtual asset owners. The legalisation of the crypto sector creates a legal basis for conducting transactions with crypto assets, allows for the official conduct of business in the field of virtual assets (creation of own tokens, opening of crypto exchanges, service providers, etc.), conclusion of contracts, and recourse to the courts in disputes concerning digital assets. All this reduces risks for service users and professional market participants, opens up access to banking services with cryptocurrency, and expands partnership opportunities.

However, we agree with the opinion of experts from the NAU that certain legislative initiatives in Draft Law No. 10225–d contain significant shortcomings and require further refinement. In particular, these include strict requirements for market participants and excessive compliance pressure. Restricting the exchange of virtual assets only through "authorised institutions" and prohibiting direct P2P exchanges, which is the most common way to buy and sell cryptocurrencies,

threatens to drive business into the shadow sector and increase the risk of fraud. "Strict requirements for authorisation and capital create insurmountable barriers for small and medium-sized businesses, which will contribute to the monopolisation of the market by a few large players" [3]. In our opinion, the proposed restrictions on conducting business with virtual assets under a simplified taxation system are negative, as they complicate life for small businesses and freelancers.

To minimise these risks, it is recommended to implement legislative changes gradually, allowing key market participants, in particular businesses and service users, to adapt to the changes, and the state to test each stage in practice and correct mistakes. It is also advisable to establish clear thresholds and exceptions for small businesses and sole proprietors: allow sole proprietors to operate under a simplified taxation system (up to a certain turnover limit), introduce a minimum transaction threshold below which there is no need to keep records and prepare reports, and review the threshold for tax exemption for low-income transactions. This will help small businesses and sole proprietorships emerge from the shadows, and the state will receive real tax revenues for its deficit budget, especially during wartime. In turn, to support the development of innovative technologies and start-ups in the virtual asset market, it is recommended to provide simplified mechanisms for them, in particular in the form of a regulatory sandbox for testing innovative projects with simplified rules so as not to stifle innovation. A clear division of powers between state bodies (e.g., one main regulator) will avoid confusion and chaos in the market, the risks of double control, and reduce corruption risks. The state must also be prepared for the new financial market segment by providing specialised training for tax and financial authorities who will be working with cryptocurrencies, creating technical tools for analysing blockchains, preparing clear rules for users and businesses, etc.

Thus, Ukraine is already taking important and necessary steps towards the establishment and development of a civilised virtual asset market. Legislative initiatives provide legal certainty in the cryptocurrency market, a tax base, and instruments of state control. However, they contain significant risks of excessive fiscalisation, complications for small players, unregulated distribution of powers between regulators, etc.

References

1. Global Crypto Asset Adoption Index 2025: Ukraine ranks 8th in the world in terms of cryptocurrency adoption. Easy Pay blog. 14 October 2025. URL: <https://blog.easypay.ua/globalnyj-indeks-pryjnyattya-kryptoaktyviv-2025-ukrayina-stala-8-yu-u-sviti-za-rivnem-pryjnyattya-kryptovalyut/> (accessed: 20.01.2026) [in Ukrainian].
2. On amendments to the Tax Code of Ukraine and certain other legislative acts of Ukraine regarding the regulation of virtual asset transactions in Ukraine: draft law dated 24 April

2025 No. 10225–d. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/56271> (accessed: 20.01.2026) [in Ukrainian].

3. Hryshanova N. The NAU analysed draft law No. 10225–d: the current version could harm the development of the crypto market. *YuRLIHA*. 10 October 2025 URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/239612_naau-proanalzuvala-zakonoprokt-10225-d-chinna-redaktsya-mozhe-zashkoditi-rozvitku-kriptorinku (accessed: 20.01.2026) [in Ukrainian].

THE ROLE OF INSTITUTIONAL BANKING IN MOBILIZING PRIVATE INVESTMENT: ADAPTING THE KfW MODEL FOR UKRAINE’S RECONSTRUCTION

M. Sánchez, *Professor Titular of University – Economy Applied,
Universitat Jaume I, Castelló de la Plana,
Spain*

The relevance of researching the mechanisms for the financial support of Ukraine’s national economic recovery is driven by the unprecedented scale of destruction and the necessity of finding sustainable financing models that extend beyond direct grant aid. In this context, the concept of institutional banking, implemented internationally through the activities of development banks, takes on particular importance. The most relevant benchmark for the Ukrainian context is the experience of the German banking group KfW (germane: Kreditanstalt für Wiederaufbau), which was established in 1948 as a key instrument for implementing the Marshall Plan. The historical success of this institution in transforming post-war Germany into a leading global economy demonstrates that the role of a state development bank lies not only in the distribution of funds but in creating a favorable environment for the mobilization of private capital.

A fundamental feature of the KfW model is the principle of subsidiarity, according to which the state bank does not compete with commercial financial institutions but complements them, assuming risks that are unacceptable to the private sector during periods of crisis or structural transformation. For Ukraine, the adaptation of such a model signifies a transition from direct budgetary financing to the use of complex financial instruments, such as credit guarantees, concessional refinancing, and de-risking mechanisms. In this process, institutional banking acts as a kind of bridge between international donors, state resources, and private investors, ensuring a multiplier effect where every euro of state aid attracts several euros of private investment.

The process of adapting the German model to Ukrainian realities requires a deep analysis of the institutional structure of the financial market. A crucial aspect is the creation of a specialized financial institution or the transformation of existing

state institutions into a full-fledged development fund that will operate on the principles of transparency and independence from political influence. The key task of such an institute should be the absorption of war and political risks, which currently represent the primary barrier to the entry of large foreign capital into Ukrainian projects. The use of blended finance mechanisms will allow for the involvement of institutional investors, such as pension funds or insurance companies, through the issuance of targeted reconstruction bonds backed by state and international guarantees.

Special attention within the institutional banking model should be paid to the support of small and medium-sized enterprises (SMEs), which form the basis of economic resilience. The German experience shows that stimulating investment through commercial partner banks allows for the effective distribution of resources throughout the country, avoiding excessive centralization. In the Ukrainian context, this will facilitate the rapid restoration of jobs and the tax base at the level of local communities. At the same time, the state development institution should focus on strategic priorities such as energy efficiency, digitalization, and the environmental modernization of industry, which aligns with the general European course toward sustainable development.

The effectiveness of implementing a model similar to KfW also depends on the synchronization of financial policy with macroeconomic indicators and the regulatory environment. It is essential to ensure high-quality corporate governance within the future institution, which will build trust from international financial markets. In addition to financial support, such a development bank should function as a consultancy center, assisting communities and businesses in preparing high-quality investment projects that meet international standards. This will help overcome the problem of low absorption capacity, which often arises during large-scale recovery programs.

The adaptation of the institutional banking model based on the KfW archetype is not merely a technical borrowing of experience but a strategic step toward building a modern financial architecture for Ukraine. This will allow for the transformation of post-war recovery challenges into opportunities for deep technological and structural modernization of the economy. The implementation of risk insurance instruments, concessional lending, and investment support will create a powerful stimulus for the private sector, ensuring long-term economic stability and Ukraine's integration into the European economic area. The synergy of state vision, international support, and private initiative is the only possible path to a successful recovery, where institutional banking plays the role of a catalyst for economic growth.

Thus, the creation of an adapted financial institution based on the German model will become not only a tool for overcoming the consequences of destruction but also a fundamental element of a new economic architecture capable of ensuring sustainable growth and the competitiveness of the national economy in a global context. This will allow the recovery process to be transformed into a large-scale investment case, where state support serves as the foundation for the free movement of private capital and the innovative renewal of all branches of the economy.

The successful institutionalization of this banking model will serve as a definitive signal to the global financial community that Ukraine is transitioning from a crisis-driven economy to a structured, investment-grade market.

EU TRENDS AND THEIR PROJECTION ON THE FINANCIAL SYSTEM OF UKRAINE

M. Colesnik, Lector University, Department of Finance, Banking and Insurance, State Agrarian University of Moldova, Chisinau, Moldova

Ukraine's integration into the European Economic Area is not only a political vector, but also a fundamental challenge for the country's financial system. Obtaining the status of a candidate for EU membership requires Ukraine to fully synchronize its financial legislation, supervisory standards and public finance management mechanisms with European norms (*Acquis communautaire*). While the European Union is going through the stages of digital transformation and the introduction of «green» banking, Ukraine is forced to adapt these trends in the context of martial law and preparation for large-scale post-war reconstruction.

The modern financial architecture of the European Union is being shaped under the influence of the strategy of sustainable growth and technological sovereignty.

The EU remains a leader in implementing the Open Finance concept. The PSD2 Directive (and in the future PSD3) obliges banks to provide access to customer data (with their consent) to third-party fintech providers. This stimulates competition, reduces the cost of services and promotes the emergence of innovative payment solutions. In parallel, the European Central Bank (ECB) is actively developing the Digital Euro project, which should become a safe complement to cash and strengthen the role of the euro in global payments.

One of the main problems of the EU is the fragmentation of national capital markets. The CMU strategy aims to create a single investment market where

businesses can raise financing not only through bank loans, but also through stock markets throughout the Union. This is especially important for startups and small businesses that need venture capital.

Europe is implementing the world's toughest environmental, social and governance (ESG) standards. The EU taxonomy is a clear classification of economic activities that are considered environmentally sustainable. Financial institutions are required to report what proportion of their portfolios are directed to "green" projects. This makes the financial sector the main lever for implementing the "European Green Deal".

The Ukrainian financial system has demonstrated impressive resilience in recent years, but its structure still differs significantly from the European one.

Unlike the EU, where the role of capital markets is gradually increasing, the Ukrainian financial system remains purely bank-centric. More than 90% of the financial sector's assets are concentrated in banks. This creates risks of limited access to resources for long-term investment projects, as banks mostly operate with «short» money.

Under the auspices of the «split», the National Bank of Ukraine has begun a deep cleaning of the insurance, credit union and pawnshop markets. The introduction of new laws «On Insurance» and «On Credit Unions» brought these segments closer to EU directives (Solvency II), increasing requirements for capital and transparency of ownership.

Ukraine has become a unique case where the banking system continues to function in conditions of full-scale invasion. Digitalization (the «Diya» application, the development of fintech) has allowed to maintain the continuity of payments. However, the war has led to an increase in the share of non-performing loans (NPL) and a significant state budget deficit, which is covered by unprecedented financial support from the EU and other partners.

The future of Ukraine's financial system depends on the speed of implementation of European standards and adaptation to new global realities.

This is one of the immediate priorities. Joining SEPA will allow Ukrainians and businesses to make cross-border transfers in euros at the same rates and speed as within the EU. This is critical for the integration of Ukrainian exporters into European value chains.

Ukrainian banks have already begun the transition to new capital and liquidity requirements in accordance with Basel III norms. This will ensure greater resilience to crises, but will require additional capital injections from bank shareholders (in particular state-owned ones) to cover war losses.

Ukraine is a world leader in the adoption of cryptocurrencies. The development perspective lies in the implementation of the European MiCA

(Markets in Crypto–Assets) regulation. This will allow legalizing the crypto–asset market, attracting foreign investment in crypto–startups, and creating transparent conditions for taxing these transactions.

The National Bank of Ukraine is actively testing its own digital currency. It should become a tool for programmable payments, transparent distribution of funds for reconstruction, and integration with the future digital euro.

The post–war reconstruction of Ukraine is estimated at hundreds of billions of euros. The financial system should become the main conduit of these funds.

State and international capital should be used as levers to attract private investment through mechanisms for insurance of military risks and EU guarantees.

Since the EU provides funds on the terms of the «green transition», the Ukrainian financial sector should introduce ESG monitoring. Loans for the restoration of factories or infrastructure will be issued only if energy–efficient technologies are used.

It is necessary to create a «financial hub» where investors will be able to buy bonds for the reconstruction of Ukrainian cities, secured by state or international guarantees.

The path of integration will not be easy and will be accompanied by a number of structural challenges:

- more than 50% of the market belongs to state–owned banks. The EU requires the gradual privatization of these institutions to create fair competition, which is difficult to implement during the active phase of the war;

- the financial system is a constant target. Ukraine should become part of the European network of cyber protection of financial infrastructure;

- the departure of millions of Ukrainians abroad reduces the domestic market for financial services. The financial system should develop tools for working with the diaspora so that their savings work for the economy of Ukraine;

- strengthening financial monitoring (AML/CFT) according to FATF and EU standards is an absolute requirement for further support.

Today, the financial system of Ukraine is at a bifurcation point. Global trends of the EU – digitalization, environmental friendliness and openness of markets – are becoming mandatory guidelines for us. Development prospects lie in the transition from the «survival» model to the «ahead development» model.

Ukraine has the potential not just to copy the European system, but to build its most technological version – without paper bureaucracy, using blockchain and instant payments. However, the success of this transformation depends on the end of the war, the stability of macroeconomic support from the EU, and the uncompromising implementation of reforms in the area of the rule of law and investment protection. The financial system of Ukraine's future is a transparent,

digital and integrated network into the European family, capable of ensuring not only recovery, but also sustainable economic sovereignty in the long term.

For the successful reform of the financial system of Ukraine and its harmonization with EU standards, the following measures are proposed:

- it is necessary to urgently adopt legislation on virtual assets that would fully comply with European norms;
- it is necessary to prioritize the technical preparation of the banking system for joining the Single Euro Payments Area;
- it is necessary to reform the judicial and enforcement systems to ensure rapid debt collection;
- it is necessary to ensure seamless integration of the Ukrainian stock market with European exchanges (for example, through Clearstream or Euroclear);
- the launch of a funded pension system will allow the country to form a «long resource» (domestic investment), which will reduce dependence on external grants and loans;
- a gradual reduction in the state's share in the banking market to stimulate market competition and increase management efficiency;
- start using the NBU's digital currency for transparent social payments;
- together with the EBRD and the World Bank, create a permanent mechanism for insuring private investments against military threats.

Ukraine's successful financial policy should be based on the principle of «Build Back Better» – not to restore the old system, but to build a new one that will be more transparent, digital and inclusive than ever before. Only such an approach will ensure Ukraine's place among the leading economies of the European community.

СЕКЦІЯ 3

СТРАХОВИЙ ЗАХИСТ ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

МІНІМІЗАЦІЯ ФІНАНСОВИХ ВТРАТ ПІДПРИЄМСТВА ЗА ДОПОМОГОЮ СТРАХОВИХ МЕХАНІЗМІВ

В. Є. Білоус, *здобувач першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара, м. Дніпро, Україна*
Науковий керівник – С. В. Адонін,
*к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара, м. Дніпро, Україна*

Сучасне підприємницьке середовище характеризується підвищеним рівнем невизначеності та різноманітністю загроз фінансовій стабільності суб'єктів господарювання. Виробничі аварії, стихійні лиха, кібератаки, зриви поставок, крадіжки, валютні коливання – усе це здатне завдати підприємству відчутних збитків і навіть поставити під загрозу його подальше функціонування [1, с. 18–19]. У цьому контексті страхові механізми виступають одним із найбільш дієвих інструментів мінімізації фінансових втрат, оскільки дозволяють перенести тягар непередбачуваних витрат з підприємства на страховика в обмін на фіксований страховий внесок.

З позиції ризик-менеджменту страхування є складовою частиною ширшої системи управління ризиками підприємства, яка включає їх ідентифікацію, оцінку, моніторинг та мінімізацію. Принципова перевага страхування перед іншими методами управління ризиками (самострахування, диверсифікація або резервування коштів) полягає в тому, що воно забезпечує фінансовий захист без необхідності вилучати значні кошти з обороту підприємства [2, с. 45]. Натомість сформований резервний фонд у рамках страхової компанії акумулює внески широкого кола страхувальників, що дозволяє покривати великі збитки окремих підприємств за відносно невеликих індивідуальних витрат. Залежно від характеру ризиків підприємства застосовують різні види страхування. Майнове страхування забезпечує захист будівель, обладнання та товарно-матеріальних цінностей.

Страхування відповідальності захищає від претензій третіх осіб і дозволяє уникнути судових витрат та виплати компенсацій за рахунок власних коштів. Страхування від перерви в діяльності компенсує втрачений прибуток і постійні витрати в період вимушеного простою – показово, що після масових ударів по енергетичній інфраструктурі України саме цей вид страхування виявився критично важливим для виробничих підприємств, змушених зупинятися на тижні й місяці. Особливої уваги заслуговує страхування фінансових ризиків, зокрема кредитне страхування та страхування валютних ризиків, що набувають особливої значущості в умовах нестабільності національної валюти та залежності підприємств від зовнішньоекономічної діяльності. Ефективність страхового захисту значною мірою визначається якістю ідентифікації ризиків і правильністю підбору страхових продуктів. Практика свідчить, що підприємства нерідко припускаються типових помилок: занижують страхову суму порівняно з реальною вартістю активів, укладають договори з надмірно широкими виключеннями або обирають страховика виключно за критерієм мінімальної вартості поліса. Такий підхід формує лише ілюзію захисту, не забезпечуючи реального відшкодування збитків. Тому оптимізація страхового портфеля підприємства має здійснюватися на основі комплексного аудиту ризиків із залученням профільних фахівців. Одним напрямом є використання механізмів самоутримання ризику у поєднанні зі страхуванням. Зокрема, встановлення франшизи дозволяє знизити вартість страхового поліса, зберігаючи захист від катастрофічних збитків, тоді як дрібні втрати підприємство покриває самостійно. Такий підхід є економічно виправданим для підприємств із відносно стабільними показниками збитковості та достатнім рівнем ліквідності. Важливо розуміти, що страхування виконує не лише компенсаційну, а й стабілізуючу функцію: навіть якщо страховий випадок не настає, наявність договору страхування знижує фінансову невизначеність, підвищує кредитоспроможність підприємства та зміцнює довіру з боку інвесторів і партнерів. Особливо відчутним є цей ефект для малих і середніх підприємств, які не мають достатніх резервів для самостійного покриття великих збитків. Саме тому витрати на страхування слід розглядати не як додаткове фінансове навантаження, а як інвестицію в стійкість і безперервність бізнесу.

Наочним прикладом практичної ефективності страхового захисту є досвід агрохолдингу AgroGeneration – великої української аграрної компанії, яка застрахувала посіви соняшника загальною площею понад 4 600 га на Харківщині за програмою комплексного страхування (що покривала ризики граду, бурі, пожежі та посухи). Внаслідок аномальної посухи підприємство

зазнало суттєвих втрат врожаю, однак завдяки наявному страховому полісу страхова компанія «ІНГО Україна» відшкодувала збитки на суму понад 19,2 млн грн. Президент компанії AgroGeneration прокоментував цей випадок так: ризики, на які підприємство не може впливати, воно свідомо передає надійному страховому партнеру [3]. Цей приклад ілюструє ключову функцію страхування – перетворення непередбачуваного катастрофічного збитку на керовану, заздалегідь відому статтю витрат у вигляді страхової премії.

Разом із тим страхування має певні обмеження й не є універсальним інструментом захисту. Воно не покриває системні ризики широкого характеру, не відшкодовує репутаційні втрати в повному обсязі й потребує часу на оформлення та отримання виплати. Тому страхові механізми мають органічно доповнюватися іншими методами управління ризиками – диверсифікацією діяльності, формуванням резервних фондів, хеджуванням фінансових ризиків.

Таким чином, страхові механізми є невід’ємним елементом системи управління фінансовими ризиками сучасного підприємства. Їх грамотне застосування дозволяє мінімізувати фінансові втрати від непередбачуваних подій, забезпечити стабільність грошових потоків і захистити активи компанії в довгостроковій перспективі. Оптимальна стратегія страхового захисту формується індивідуально для кожного підприємства на основі комплексного аналізу ризиків, галузевої специфіки та наявних фінансових можливостей.

Література

1. Білоус С., Власенко А. Управління ризиками на підприємстві. Цифрова економіка та економічна безпека. 2023. №8(08). С. 17–21.
2. Бугров О.В., Бугрова О.О., Лук'янчук І.О. Страхування в системі управління ризиками компанії. Інвестиції: практика та досвід. 2022. №1. С. 41–47.
3. Страхова компанія «ІНГО Україна» відшкодувала агропідприємству збитки за зменшення врожайності соняшника. Mind.ua. URL: <https://mind.ua/news/20207746>.

АЛЬТЕРНАТИВНІ ФОРМИ ПЕРЕСТРАХУВАННЯ

П. В. Бондаренко, *к. е. н., старший викладач кафедри фінансового менеджменту та фондового ринку, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна*

Альтернативні форми перестрахування становлять один із найдинамічніших сегментів сучасного глобального перестрахового ринку,

оскільки забезпечують диверсифікацію джерел капіталу, зменшення залежності від традиційних перестраховиків та інтеграцію фінансових ринків у механізми управління страховими ризиками. Їх поява була зумовлена структурними обмеженнями традиційного перестраховального капіталу після масштабних катастроф, зокрема урагану Катріна 2005 року, а подальший розвиток – зростанням кліматичних, кібер– та інших системних ризиків, що потребують нових інструментів розподілу ризику.

Рисунком 1. Альтернативні форми перестраховування

Джерело: побудовано автором самостійно на основі узагальнення [1–2] та практики міжнародних страхових корпорацій

На відміну від класичних пропорційних і непропорційних договорів, альтернативні форми ґрунтуються на механізмах цінних паперів, пов'язаних з страховими ризиками та передбачають пряме залучення інституційних інвесторів, таких як пенсійні фонди, хедж–фонди та інвестиційні компанії. Економічна сутність цих інструментів полягає у трансформації страхового ризику у фінансовий актив, що дозволяє ізолювати ризик від балансу цедента, забезпечити повне забезпечення зобов'язань та створити для інвесторів можливість отримання доходів, некорельованих із традиційними ринками капіталу. Як зазначають українські дослідники, у контексті воєнних ризиків та нестабільності фінансового середовища пошук нових джерел перестраховальної ємності стає критично важливим для стійкості національного страхового ринку [1; 2].

Катастрофічні облігації є найбільш розвиненою та ліквідною формою ILS. Передача ризику здійснюється через спеціальну компанію, яка випускає облігації для інвесторів. У разі настання тригерної події інвестори втрачають частину або всю основну суму, що спрямовується на покриття збитків цедента. Тригери можуть бути індексними, параметричними або індемніфікаційними.

Сайдкари є спеціальними структурами, що дозволяють інвесторам брати участь у квотному перестраховуванні певного портфеля ризиків. Вони

забезпечують повне забезпечення зобов'язань і використовуються для швидкого нарощування перестраховальної ємності у періоди жорсткого ринку. У 2025 році обсяг ринку сайдкарів зріс до 19,6 млрд дол. США, зокрема завдяки активному розвитку бічних автомобілів для перевезення постраждалих [2].

Колатералізоване перестраховування передбачає повне забезпечення зобов'язань перестраховика заставою, що зберігається на трастовому рахунку. Це менш ліквідне, ніж катастрофічні облігації, але дозволяє гнучко структурувати покриття для специфічних ризиків і залишається одним із ключових інструментів альтернативного перестраховування.

Гарантії галузевих втрат передбачають виплату при досягненні галузевих втрат певного рівня, незалежно від індивідуальних збитків цедента. Вони використовуються для хеджування екстремальних подій і мають короткостроковий характер.

Параметричні продукти забезпечують виплату при досягненні визначених фізичних параметрів – швидкість вітру, кількість опадів, магнітуда землетрусу. Переваги – швидкість виплат, прозорість та мінімізація морального ризику; а недолік – базисний ризик, який виникає, коли фактичні втрати або збитки не повністю узгоджуються з параметрами, на які спираються виплати (наприклад, швидкість вітру або кількість опадів). Це може призвести до ситуації, коли виплати за договором не покривають реальні збитки, що підвищує ризик для страхувальника.

Альтернативні форми перестраховування можуть стати перспективним напрямом розвитку національного ринку, особливо в умовах воєнних ризиків та обмеженої внутрішньої перестраховальної ємності.

Література

1. Горбачова О. М., Петрова А. М. Сучасний стан та перспективи розвитку перестраховування в Україні. *Business, Economics and Sustainable Development*. 2024.
2. Хондаров В. В. Ринок перестраховування в Україні: тренди та сучасні виклики. Магістерська робота. ДонНУ ім. Василя Стуса. 2025.

РОЛЬ СТРАХУВАННЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

О. В. Борисюк, *к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна*

Військова агресія створює безпрецедентні виклики для функціонування національної економіки та діяльності суб'єктів господарювання. Руйнування виробничих потужностей, переривання логістичних ланцюгів, втрата ринків збуту, зниження платоспроможності споживачів і загальна макроекономічна нестабільність істотно підвищують рівень підприємницьких ризиків. За таких умов особливого значення набувають механізми управління ризиками, серед яких страхування відіграє ключову роль.

Фінансова стійкість підприємства визначається його здатністю зберігати платоспроможність, ліквідність і можливість продовжувати господарську діяльність навіть за негативного впливу зовнішніх факторів. В умовах військової агресії страхування виступає не лише інструментом компенсації збитків, а й важливим елементом економічної безпеки бізнесу, сприяючи стабілізації грошових потоків і відновленню діяльності [1, с. 45].

Воєнні дії суттєво трансформують структуру ризиків підприємств. До традиційних комерційних ризиків додаються воєнні: знищення або пошкодження майна внаслідок бойових дій, ракетних обстрілів чи диверсій; переривання виробництва через окупацію або евакуацію; втрати від зупинки діяльності; ризики невиконання контрактних зобов'язань; підвищені ризики для персоналу.

Одним із базових напрямів забезпечення фінансової стійкості є страхування майна підприємств. Воно охоплює будівлі, споруди, обладнання, товарно-матеріальні цінності. У разі настання страхового випадку підприємство отримує відшкодування, що дозволяє відновити матеріально-технічну базу та продовжити діяльність. Разом із тим, особливо важливим є страхування перерви у виробництві (business interruption insurance) [2, с.397]. У випадку вимушеної зупинки діяльності через пошкодження активів підприємство зазнає не лише прямих, а й непрямих збитків – втрати прибутку, необхідності сплачувати орендні платежі, заробітну плату тощо. Компенсація таких втрат дає змогу зберегти ліквідність і уникнути критичного дефіциту обігових коштів [3, с.45].

Водночас у воєнний період зростає ризик невиконання договірних зобов'язань перед контрагентами. Страхування цивільно–правової відповідальності підприємств допомагає зменшити фінансові наслідки можливих позовів і штрафних санкцій. Крім того, актуальним є страхування фінансових ризиків, зокрема кредитних. Для підприємств, що користуються банківським фінансуванням, наявність страхового покриття підвищує довіру кредиторів і полегшує доступ до ресурсів. Банки, у свою чергу, зменшують власні ризики неповернення коштів [4, с.85].

Варто відмітити, що людський капітал є одним із найцінніших ресурсів підприємства. В умовах військової агресії ризики для життя і здоров'я працівників суттєво зростають. Добровільне медичне страхування, страхування від нещасних випадків та життя забезпечують соціальний захист персоналу [5, с.51]. Соціально відповідальна політика підприємства у сфері страхування працівників сприятиме збереженню кадрового потенціалу, що впливатиме на здатність бізнесу функціонувати у кризових умовах.

Попри очевидні переваги, страхування воєнних ризиків має низку обмежень. Багато стандартних договорів страхування містять виключення щодо збитків, спричинених воєнними діями. Це зумовлено високою концентрацією ризику та складністю його оцінки.

Вирішення цієї проблеми можливе шляхом створення спеціалізованих механізмів – державних програм підтримки страхування воєнних ризиків, міжнародних гарантійних фондів, перестрахування за участю іноземних партнерів. Разом із тим, розвиток страхування воєнних ризиків потребує вдосконалення нормативно–правової бази, активної участі держави та міжнародної підтримки. Формування ефективної системи страхового захисту є необхідною умовою відновлення економіки та збереження підприємницького потенціалу країни в умовах тривалої військової загрози.

Література

1. Житар М. Тенденції розвитку страхового ринку України в умовах воєнного стану. Економіка та суспільство. 2024. № 61. С.45–51. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3733>.
2. Комісарова А. С. Ринок InsurTech як інноваційний драйвер у сфері страхування. Молодий учений. 2020. № 23 (313). С. 396–397.
3. Марина А., Пеценко М. Страховий ринок України за умов війни. Цифрова економіка та економічна безпека. 2023. № 5 (05). С. 44–51.
4. Борисюк О.В., Ткачук Н.В. Моніторинг бізнес–процесів страховиків в умовах цифровізації. Економіка, фінанси, право. № 10. 2024. С. 84–88.

5. Третяк Д. Перспективи впровадження інновацій в особисте страхування на прикладі зарубіжних країн. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2017. № 5(194). С. 50–58.

СТРАХОВИЙ ЗАХИСТ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ

А. В. Бурячок, здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Львівський національний університет
імені Івана Франка, м. Львів, Україна

Науковий керівник – О. В. Микуляк,
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,
грошового обігу і кредиту,
Львівський національний університет
імені Івана Франка, м. Львів, Україна

Розвиток страхового ринку розглядається сучасними науковцями як один із ключових чинників соціально–економічної безпеки населення і регіонів, а також загального економічного зростання країни. Проте повномасштабна військова агресія спричинила масові руйнування інфраструктури, значні людські втрати та великі економічні збитки в Україні. У контексті воєнного стану страховий ринок зіткнувся з низкою викликів: з одного боку, підвищений ризик для майна створив значний попит на страхові послуги, а з іншого – нестабільність вимагає від компаній швидкої адаптації. Страхування за таких умов стає ключовим інструментом для забезпечення фінансового захисту і стабільності підприємств малого та середнього бізнесу (МСБ). Військові ризики зазвичай є виключеннями зі страхових договорів через їхню високу непередбачуваність, масштабність збитків і складність оцінки [1]. Однак реагуючи на запити бізнесу, українські страхові компанії розробили нові продукти, такі як страхування майна від воєнних ризиків та спеціалізовані програми КАСКО [2]. Головна мета такого захисту для МСБ – зменшити фінансові втрати та забезпечити стабільний фінансовий стан підприємства у разі воєнних дій, агресії чи обстрілів [6]. Економічні наслідки війни для бізнесу є надзвичайно серйозними, оскільки знищення заводів, транспортних мереж і ключових об'єктів створює додаткові виклики для відновлення діяльності.

Вартість покриття від військових ризиків наразі суттєво перевищує вартість звичайного майнового страхування. Якщо стандартне страхування майна коштує від 0,05% до 0,3% від його вартості, то орієнтовний річний

тариф лише за воєнні ризики для бізнесу становить близько 0,8–1,2% [3]. Однією з основних проблем залишається те, що іноземні перестрахові компанії не готові брати на себе ці специфічні ризики, що змушує українських страховиків покривати збитки виключно за власні кошти. Це зумовлює жорсткі географічні обмеження та ліміти відповідальності, які зазвичай не перевищують 10–20 млн грн на один об'єкт [3, 6].

Практична реалізація страхового захисту для МСБ в Україні відбувається через спеціалізовані продукти, серед яких можна виокремити програму страхування майна від воєнних ризиків, що покриває збитки від ракет, дронів та їхніх уламків. Наприклад, страхова компанія «ІНГО Україна» пропонує корпоративним клієнтам захист будівель, обладнання та товарних залишків, проте встановлює ліміти відповідальності залежно від перестраховувальних можливостей [2]. Для сегменту малого бізнесу компанія «VUSO» пропонує спрощене страхування майнових комплексів із лімітом відшкодування до 10 млн грн, що дає змогу покрити збитки без проведення індивідуального огляду об'єкта [6]. Водночас великі страхові об'єкти можуть розраховувати на ширші ліміти – до 20 млн грн за одним страховим випадком, що є граничним показником для більшості гравців ринку без залучення іноземного капіталу [3].

Один з головних чинників при укладенні договору – територіальні обмеження, оскільки страховий захист зазвичай поширюється лише на об'єкти, розташовані на відстані понад 100 км від лінії фронту та кордону з країною–агресором. У разі зміни ситуації на фронті та наближення бойових дій до об'єкта страхування на відстань менше ніж 50 км, дія договору може бути автоматично припинена або обмежена [1]. Такі межі зумовлені високою сукупністю ризиків у прифронтових зонах, де ймовірність ураження майна наближається до критичної позначки. Крім того, з покриття виключають специфічні об'єкти, такі як порти, елеватори, об'єкти енергетики та нафтогазової галузі, які є пріоритетними цілями для атак.

Окремим напрямком захисту для підприємців є страхування транспортних засобів за програмами КАСКО з воєнним покриттям. Наприклад, програма «АвтоSAVE» дає змогу власникам комерційних авто отримати компенсацію у разі пошкодження транспортного засобу внаслідок бойових дій, при цьому виплата зазвичай обмежується 10% від страхової суми [2]. Для МСБ також доступні варіанти повного покриття воєнних ризиків для авто, але вартість таких полісів значно вища, а вимоги до безпеки (наявність охорони, критичні локації) є більш суворими [6]. Таким чином, страховий ринок намагається балансувати між наданням необхідного захисту

бізнесу та збереженням власної фінансової стійкості в умовах обмеженого перестраховування.

Підсумовуючи викладене, можна констатувати, що страховий ринок України у 2026 році демонструє високу адаптивність, пропонуючи малому та середньому бізнесу критично важливі інструменти мінімізації воєнних збитків. Незважаючи на дефіцит міжнародного перестраховування, провідні компанії, такі як «ІНГО» та «VUSO», успішно впровадили продукти з лімітами від 10 до 20 млн грн, що задовольняють базові потреби сегмента МСБ у захисті майна та автотранспорту. Проте висока вартість полісів, яка у кілька разів перевищує стандартні тарифи, та жорсткі територіальні обмеження (дистанція 100 км від зони бойових дій) залишаються основними чинниками, що стримують масове охоплення ринку.

Перспективи подальшого розвитку страхового захисту бізнесу безпосередньо залежать від створення державного або міжнародного фонду гарантування воєнних ризиків, що допоможе знизити фінансове навантаження на вітчизняних страховиків. Розширення лімітів відповідальності та включення до покриття об'єктів критичної інфраструктури можливе лише за умови залучення потужних іноземних перестраховиків під державні гарантії. Таким чином, розбудова ефективної системи страхування воєнних ризиків є не лише комерційним питанням, а й стратегічною передумовою для швидкого відновлення економіки та забезпечення інвестиційної привабливості регіонів у поствоєнний період.

Література

1. Стеценко Є. В. Сучасні тенденції страхування військових ризиків в Україні. Економіка та суспільство. 2024. Вип. 58. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-58-120>.
2. Страхування майна від воєнних ризиків //Офіційний сайт страхової компанії «ІНГО». URL: <https://ingo.ua/korporativnim-kliientam/strahuvannya-mayna/strahuvannya-mayna-vid-voyennih-rizikiv/>.
3. Воєнні ризики: умови та тарифи страхування в Україні // Офіційний сайт Consoris Group. URL: <https://consoris.com.ua/blog/voyenni-riziki/>.
4. Про страхування: Закон України від 18.11.2021 р. № 1909-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20> (дата звернення: 23.02.2026).
5. Страхування майна та КАСКО з покриттям воєнних ризиків для бізнесу //Офіційний сайт страхової компанії «VUSO». URL: <https://vuso.ua/>.
6. Воєнні ризики. Оцінка збитків та особливості врегулювання //Офіційний сайт Центру бізнес-страхування. URL: <https://cbi.com.ua/>.

ФІНАНСОВА СТАБІЛІЗАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА РІПАКУ ОЗИМОГО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА КЛІМАТИЧНИХ РИЗИКІВ

А. М. Дробітько, здобувач третього
(освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Полтавський державний аграрний
університет, м. Полтава, Україна

В умовах воєнного стану аграрний сектор України зберігає роль системоутворюючого елементу економіки, забезпечуючи валютні надходження та підтримуючи макроекономічну стабільність. Серед експортно орієнтованих культур ріпак озимий посідає провідні позиції завдяки високій рентабельності виробництва та стабільному попиту на світових ринках. Водночас поєднання воєнних ризиків із посиленням кліматичної нестабільності (аномальні температурні коливання, дефіцит і нерівномірність опадів у 2024–2025 рр.) суттєво підвищує виробничу невизначеність і потребує адаптації технологій вирощування з урахуванням принципів фінансової стійкості [1, 2].

Дослідження проводилися у 2023–2025 роках у Миргородському районі Полтавської області на посівах гібриду Мерседес. Порівнювалися дві технологічні моделі: традиційна із шириною міжряддя 19 см та внесенням сухого гранульованого добрива Elixir Zorka NP 16:20 (54,9 кг/га) і адаптивна з міжряддям 35 см та застосуванням рідкого концентрованого добрива Nanovit Terra NP 9:20 (37,7 кг/га). Інші елементи агротехнології були ідентичними [3, 4].

Отримані результати засвідчили, що вибір способу сівби та форми добрив безпосередньо впливає на рівень продуктивності, стабільність густоти посівів і якість насіння, а отже – на фінансовий результат господарства. У 2024 році врожайність за міжряддя 35 см становила 3,60 т/га проти 3,26 т/га за 19 см, що забезпечило приріст 10,4%. У 2025 році, який характеризувався поєднанням осінньої посухи, надмірних жовтневих опадів і різких температурних коливань узимку, врожайність знизилася в обох варіантах, однак перевага ширококорядної технології зберіглася (2,77 т/га проти 2,60 т/га). Таким чином, адаптивна модель продемонструвала вищу стійкість до кліматичних стресів і забезпечила меншу волатильність виробничих показників. З позицій фінансового забезпечення важливим є також показник збереження густоти рослин, оскільки втрати посівів означають втрату вкладених ресурсів. У 2024–2025 рр. втрати густоти за міжряддя 19 см становили близько 10%, тоді як за 35 см – були менш критичними. Це свідчить про кращу адаптивність рослин за умов зменшеної

внутрішньовидової конкуренції й оптимізації водно–повітряного режиму ґрунту. Отже, ширше міжряддя виконує функцію своєрідного технологічного механізму страхування виробничих інвестицій.

За результатами досліджень (табл.1) застосування системи Nanovit Terra NP (модель 2) забезпечило отримання насіння з вищою олійністю та більшою масою 1000 насінин у 2024 році (4,04 г проти 3,68 г за моделі 1). У 2025 році в умовах стресового перебігу вегетації спостерігалось зменшення маси 1000 насінин в обох варіантах, що відображає вплив кліматичних чинників на формування генеративних органів. Водночас за широкорядної технології показник залишився вищим і становив 3,70 г проти 3,40 г за міжряддя 19 см, що підтверджує збереження переваги моделі 2 за показниками якості та потенційної товарної цінності продукції.

Таблиця 1. Вплив технологічної моделі вирощування на врожайність та якісні показники ріпаку озимого (2024-2025 рр.)

Показник	Спосіб сівби 19 см		Спосіб сівби 35 см	
	2024 рік	2025 рік	2024 рік	2025 рік
Врожайність, т/га	3,26	2,60	3,60	2,77
Олійність, %	44,60	42,34	44,80	42,35
Маса 1000 насінин, г	3,38	3,40	4,04	3,70

У перерахунку на вихід олії різниця становила близько 0,16 т/га, що формує додаткову додану вартість продукції. У стресовому 2025 році відбулося зниження олійності в обох варіантах, однак перевага широкорядної технології за показником урожайності зберіглася.

Застосування рідких концентрованих добрив дозволило зменшити норму основного внесення при збереженні продуктивності, що має позитивний вплив на структуру витрат та потребу в оборотному капіталі. У воєнних умовах, коли доступ до кредитних ресурсів обмежений, а ціни на мінеральні добрива залишаються високими, підвищення коефіцієнта використання поживних речовин стає ключовим фактором фінансової оптимізації. Внесення регуляторів росту у критичні фази розвитку посівів сприяє збереженню біологічного потенціалу культури та знижує ризик втрати врожаю, що також слід розглядати як елемент фінансового планування.

Таким чином, впровадження адаптивної технології вирощування ріпаку озимого з шириною міжряддя 35 см і використанням рідких комплексних добрив забезпечує не лише приріст урожайності до 10%, а й підвищує стабільність виробництва в умовах кліматичних і воєнних ризиків. Це

дозволяє зменшити коливання грошових потоків, підвищити передбачуваність фінансових результатів і зміцнити конкурентоспроможність аграрних підприємств на експортних ринках. В умовах воєнного стану саме технологічна адаптивність стає одним із ключових чинників фінансової стійкості аграрного сектору України.

Література

1. Короткова І. В., Чайка Т. О. Наслідки бойових дій щодо стану та властивостей ґрунтів. Інноваційні аспекти систем безпеки праці, захисту інтелектуальної власності: VIII Всеукр. наук.–практ. інтернет–конференція (м. Полтава, 23–24 бер. 2023 р.). Полтава: ПДАУ. С. 147–150.
2. Чайка Т. О. Екологічно безпечні агротехнології: перспективи для відновлення родючості ґрунтів після воєнних дій. Природокористування в умовах сучасних екологічних викликів: Всеукр. наук.–практ. інтернет–конф., м. Кам'янець–Подільський. 20 берез. 2025р. Кам'янець–Подільський: Подільський ДУ, 2025. С. 83–87.
3. Дробітько А. М. Вплив системи удобрення на врожайність та якість насіння ріпаку озимого в умовах Лісостепу України. Збалансований розвиток екосистем: сучасний стан і перспективи: колективна монографія; за заг. ред. Т. О. Чайки. Полтава: Астроя, 2024. С. 153–161.
4. Дробітько А. М. Врожайність і якість насіння ріпаку озимого за різних режимів густоти стояння й удобрення в умовах кліматичних ризиків. Раціональне використання природних ресурсів в умовах глобальних викликів: колективна монографія; за заг. ред. Т. О. Чайки. Полтава: Астроя, 2025. С. 63–75.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ У ВІЙСЬКОВИХ УМОВАХ

А. О. Дрозд – здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Дніпровський державний аграрно–
економічний університет,
м. Дніпро, Україна

Е. Р. Юрчікова – здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Дніпровський державний аграрно–
економічний університет,
м. Дніпро, Україна

Науковий керівник – О. П. Павленко,
к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,
Дніпровський державний аграрно–
економічний університет,
м. Дніпро, Україна

Функціонування страхового ринку в умовах військових дій супроводжується безпрецедентними викликами, що охоплюють фінансову, правову, інституційну та соціально–економічну площини. Повномасштабні воєнні ризики істотно підвищили рівень невизначеності, збільшили частоту та масштаб страхових випадків, ускладнили процедури андеррайтингу й перестрахування. Водночас страхування набуває особливого значення як механізм компенсації втрат, підтримки безперервності бізнесу та забезпечення фінансової стабільності суб'єктів господарювання і домогосподарств. Саме тому актуальні питання розвитку страхового ринку у військових умовах пов'язані не лише з подоланням кризових явищ, а й із формуванням нової моделі його функціонування.

Однією з ключових проблем є зростання концентрації ризиків та катастрофічний характер збитків. Руйнування об'єктів інфраструктури, житлового фонду, промислових підприємств і логістичних центрів призводить до значного навантаження на страхові резерви компаній. У таких умовах особливої актуальності набуває питання забезпечення платоспроможності страховиків, достатності їхнього капіталу та ефективного управління ризиками. Потребує посилення система внутрішнього контролю, диверсифікації страхового портфеля, а також удосконалення механізмів перестрахування, зокрема через активніше залучення міжнародних партнерів.

Важливим аспектом є трансформація структури попиту на страхові послуги. Військові події змінюють пріоритети споживачів: зростає інтерес до

страхування майна, життя і здоров'я, медичного страхування, страхування відповідальності, а також продуктів, що покривають воєнні або пов'язані з ними ризики. Водночас платоспроможність населення та бізнесу знижується, що обмежує можливості розширення страхового покриття. Тому страховикам необхідно розробляти гнучкі, адаптовані до сучасних умов страхові продукти, застосовувати диференційовану тарифну політику та впроваджувати програми лояльності [1].

Суттєвим викликом залишається нормативно–правове забезпечення діяльності страхових компаній у період воєнного стану. Потрібна чітка регламентація умов страхування воєнних ризиків, механізмів підтвердження страхових випадків, порядку врегулювання збитків та взаємодії з державними органами. Важливого значення набуває гармонізація національного законодавства з європейськими стандартами, що сприятиме інтеграції страхового ринку України до міжнародного фінансового простору та підвищенню довіри іноземних інвесторів.

Актуальним є також питання формування ефективної моделі державно–приватного партнерства у сфері страхування. В умовах масштабних воєнних ризиків ринок не завжди здатний самостійно забезпечити повне покриття збитків, тому доцільним є створення спеціалізованих гарантійних або компенсаційних фондів за участю держави та міжнародних фінансових організацій. Такий підхід дозволить мінімізувати системні ризики, підвищити стабільність страхового сектору та стимулювати розвиток довгострокових страхових програм.

Окремої уваги потребує питання інвестиційної діяльності страховиків. В умовах економічної нестабільності змінюється структура та дохідність фінансових інструментів, що впливає на розміщення страхових резервів. Забезпечення ліквідності, надійності та диверсифікації активів стає пріоритетом фінансової стратегії страхових компаній. Водночас страховий ринок може виступати важливим джерелом інвестиційних ресурсів для відновлення економіки, зокрема через інвестування в державні цінні папери та проекти відбудови інфраструктури [2].

Не менш важливим напрямом розвитку є цифровізація страхового бізнесу. Військові умови прискорили впровадження електронних договорів, дистанційної ідентифікації клієнтів, онлайн–врегулювання збитків та використання аналітичних платформ для оцінювання ризиків. Цифрові технології сприяють зниженню операційних витрат, підвищенню прозорості діяльності та покращенню якості обслуговування клієнтів, що є важливою конкурентною перевагою в умовах обмежених ресурсів.

Отже, розвиток страхового ринку у військових умовах потребує комплексного підходу, що поєднує фінансову стійкість, нормативну адаптацію, інноваційність та соціальну відповідальність. Актуальні питання його функціонування охоплюють удосконалення системи управління ризиками, розширення перестраховального захисту, підтримку держави, модернізацію страхових продуктів і цифрову трансформацію. Реалізація цих напрямів сприятиме не лише стабілізації страхового сектору, а й формуванню його стратегічної ролі в процесі економічного відновлення та зміцнення фінансової безпеки держави.

Література

1. Мачуська І.Б., Кондратенко К. Правове регулювання страхових відносин в умовах воєнного стану: дія форс-мажорних обставин. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2023. №2. С.110–114. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.02.18>.
2. Страхування: навчальний посібник / [Ситник Н. С., Стасишин А. В., Попович Д. В.]. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2025. 512 с.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ТРАЄКТОРІЇ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

О. В. Жиликова, к. е. н., доцент, доцент
кафедри фінансів, банківської справи та
страхування,

Державний біотехнологічний
університет, м. Харків, Україна

А. Ю. Качур, здобувач першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,

Державний біотехнологічний
університет, м. Харків, Україна

Страховий ринок України за період свого існування зазнав багато змін, отримав виклики, пов'язані з економічною та політичною нестабільністю, кризою пандемії, змінами у законодавстві. Сьогодні ринок страхових послуг продовжує розвиватися в умовах війни, економічної нестабільності та швидкозмінному економічному цифровому середовищі. Страхування є важливою ланкою фінансової системи та економіки держави, що забезпечує захист фізичних та юридичних осіб від несприятливих подій. Це обумовлює науковий інтерес та зацікавленість усіх учасників страхового ринку у дослідженні питання тенденцій та перспектив розвитку страхового ринку України.

Актуальність питання підтверджує наявність багатьох досить різних бачень перспектив розвитку страхового ринку України серед вітчизняних науковців. Так, Попова Л.В., дослідивши траєкторію розвитку ринку страхових послуг за період 2013–2023 роки та обґрунтував фактори впливу на розвиток страхового ринку, визначила ключовою траєкторією розвитку ринку страхових послуг в умовах економічної нестабільності впровадження нових цифрових продуктів, приведення діяльності до нових законодавчих умов.

На думку Попової Л.В. «...у сучасних умовах без передових платформ, технологій, інституційного та інфраструктурного середовищ, динамічний розвиток ринку навряд чи відбудеться» [1].

На думку В. Черняховського, для відновлення економіки та інфраструктури після закінчення війни знадобиться кілька років: можливо, це займе п'ять, а можливо й десять років. Ймовірно, повоєнна структура страхового ринку зазнає певних змін. Пріоритетною стане обов'язкова форма страхування, банківське страхування (іпотека, застава, страхування від нещасних випадків), страхування автомобілів каско та добровільне медичне страхування. Проте наскільки зміниться структура пропозицій на страховому ринку і наскільки він буде готовий до вторинних військових ризиків (як—от вибухи мін на полях і в лісах, що призводять до пошкодження техніки, смертей або інвалідності громадян), поки що важко оцінити [2].

Качула С. В. та Белякова К. О. вважають, що удосконалення діяльності страхового ринку в умовах воєнного стану та повоєнної відбудови вимагає комплексного підходу, який включає розробку нових страхових продуктів, таких як страхування військових ризиків, життя та здоров'я військових, а також бізнесу в умовах війни [3]. Також автори зазначили важливість державної підтримки у вигляді гарантій для страхових компаній, розширення державних програм страхування та регуляторних стимулів, впровадження цифрових технологій використання штучного інтелекту для оцінки ризиків.

У той же час реструктуризація ринку через консолідацію компаній і залучення іноземних інвесторів сприятиме підвищенню фінансової стійкості галузі. Важливим напрямком у повоєнний період стане страхування реконструкційних та інфраструктурних проєктів, а також підтримка малого і середнього бізнесу, що стимулюватиме економічне зростання. Одним із викликів також є розвиток страхування природних ризиків, пов'язаних із екологічними наслідками війни. Необхідним є підвищення довіри до страхових компаній через прозорість договорів та стабільність виплат для функціонування ринку, особливо в умовах значної невизначеності та ризиків, характерних для воєнного та повоєнного періодів [3].

Узагальнюючи бачення перспектив розвитку страхового ринку, що сформовані сучасними науковцями та фахівцями страхової галузі, можна додати деякі тенденції та означити наступні основні траєкторії розвитку страхового ринку України, які відображають як поточні виклики, так і перспективи:

- цифровізація та інновації. Цифрові технології стають невід'ємною частиною розвитку страхового ринку України. Цей напрямок дозволяє не лише знизити операційні витрати, але й створити нові конкурентні переваги для компаній, забезпечити зручність для клієнтів та покращити процес урегулювання страхових випадків;

- розвиток сегменту страхування життя. Ринок страхування життя в Україні має великий потенціал для зростання, оскільки частка таких продуктів досі значно нижча, ніж у розвинених країнах;

- обов'язкове страхування: медичне та автомобільне. Активний розвиток таких класів страхування дозволяє прогнозувати подальше зростання цього сегменту ринку;

- агрострахування. Сільське господарство в Україні має важливе значення для економіки, а агрострахування є одним з основних способів зменшення ризиків для аграріїв на основі державної підтримки та інновацій в агрострахуванні;

- соціальна відповідальність та етика. Зростаючий інтерес до корпоративної соціальної відповідальності (CSR) змінює підходи до роботи страхових компаній. Окрім фінансових результатів, компанії все більше орієнтуються на сталий розвиток, екологічну та соціальну відповідальність;

- зміни у законодавчій та нормативній базі. Законодавчі та регуляторні зміни будуть мати значний вплив на розвиток ринку. Враховуючи необхідність покращення юридичного середовища для бізнесу, можна очікувати скорочення бюрократичних бар'єрів, більш ефективне врегулювання страхових випадків, підвищення прозорості ринку, адаптація українських стандартів до міжнародних норм;

- залучення іноземних інвестицій та міжнародна інтеграція. Залучення міжнародних страхових компаній на український ринок та синергія з міжнародними фінансовими установами сприяє підвищенню рівня конкуренції та підвищенню стандартів обслуговування клієнтів.

Зазначені напрямки подальшого розвитку визначають траєкторії майбутнього українського страхового ринку, а їх реалізація може призвести до значних змін у способах надання страхових послуг, а також до покращення інфраструктури, що дозволяє забезпечити ефективний захист від ризиків населення та бізнесу в умовах війни та повоєнного відновлення.

Література

1. Попова Л.В. Траєкторія розвитку ринку страхових послуг в умовах економічної нестабільності. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2025. №54. С. 132–141. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2025-54-21>.
2. Черняхівський В. План Маршалла для українського страхового ринку. НВ Бізнес. 2022. URL:[https:// biz.nv.ua/ukr/experts/yak-vplinula-viyna-na-strahoviyrynok-ekspert-ostanninovini-50237940.html](https://biz.nv.ua/ukr/experts/yak-vplinula-viyna-na-strahoviyrynok-ekspert-ostanninovini-50237940.html).
3. Качула С. В., Белякова К. О. Розвиток страхового ринку України в умовах воєнного стану. Інвестиції: практика та досвід. 2024. №20. С.59–64. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.20.59>.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕКОЛОГІЧНОГО СТРАХУВАННЯ: ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСНІ РИСИ

*Л. І. Ішук, к. е. н., доцент, доцент кафедри
фінансів, банківської справи та страхування,
Луцький національний технічний університет,
м. Луцьк, Україна*

*О. А. Габрильчук, здобувач першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Луцький національний технічний університет,
м. Луцьк, Україна*

Значення екологічного страхування в Україні є надзвичайно важливим. Крім того, дане поняття значно актуалізувалося в умовах сьогодення, коли навколишнє середовище зазнає непоправного та неконтрольованого впливу в умовах правового режиму воєнного стану, інтенсивного виробництва, постійних обстрілів усієї території України, високого рівня замінування та пошкодження енергетичної інфраструктури, в тому числі й атомної. Для прикладу можна навести нещодавнє пошкодження конфайнменту над Чорнобильською АЕС внаслідок ракетного обстрілу, стосовно якого Міжнародне агентство з атомної енергії підтвердило втрату ним основних функцій безпеки. При цьому до будівництва цього захисту було долучено понад 40 країн, що свідчить про надзвичайну важливість реагування на забруднюючі чинники та високу вартість таких проектів. А тому кожна держава повинна створювати значні економічні можливості не тільки для оперативного реагування на забруднюючі чинники, а й для збереження природного середовища. Тож дослідимо поняття та сутність категорії «екологічне страхування» з наукового та практичного розрізів.

З правової точки зору екологічне страхування визначає напрямок реалізації екологічної політики держави щодо збереження навколишнього

природного середовища в належному стані, створення превентивних механізмів завдання шкоди та захисту інтересів фізичних та юридичних осіб від наслідків забруднення довкілля. Тому Дубовіч І. та Василишин Х. визначають екологічне страхування як «добровільне й обов'язкове страхування життя і здоров'я громадян та їх майна від стихійних лих, а також страхування екологічної відповідальності, майна й доходів підприємств, установ та організацій від техногенних аварій, унаслідок яких перевищені допустимі норми забруднення довкілля та погіршення якості природних ресурсів» [1].

В свою чергу Сафранов Т.А. під екологічним страхуванням розуміє страхування цивільно-правової відповідальності виробництв, що є джерелами підвищеної небезпеки за завдану чи ймовірну шкоду, що може бути завдана внаслідок аварійного забруднення навколишнього природного середовища [2].

Козін Е.Г. та Ярмакович Н.Л. вважають, що екологічне страхування являє собою певний механізм захисту майнових інтересів, що спрямований на здійснення заходів щодо попередження, подолання або зменшення негативного впливу забруднення навколишнього природного середовища і відшкодування пов'язаних з таким забрудненням витрат [3].

З наведених вище визначень можна виокремити наступні характерні ознаки екологічного страхування (табл. 1).

Поруч з цим страхування екологічних ризиків розглядається і як інструмент для забезпечення екологічної безпеки, що направлений на виконання запобіжної та компенсаційної функцій, які сприяють технологічному оновленню виробництв. Тому, на думку Василишиної Х.Р., екологічне страхування необхідно розглядати як ймовірний проривний напрям, який сприяє розробці, впровадженню та розповсюдженню інновацій [4]. У зв'язку із вищезазначеним актуалізується питання визначення функцій, які відіграють екологічне страхування.

Одне із найбільш широких визначень поняття «екологічне страхування» наводить Проценко О.Л., що по суті є об'єднанням більшості вищенаведених підходів. Так, автор визначає це як «сукупність економічних відносин, що виникають між страховиком і страхувальником (власником чи експлуатантом джерел підвищеної небезпеки) щодо забруднення навколишнього середовища та щодо захисту майнових інтересів останнього у разі завдання ним шкоди (довкіллю, майну, життю, здоров'ю) внаслідок раптового та неумисного забруднення навколишнього середовища, і передбачають обов'язкову сплату страхових премій та страхових виплат» [5].

Таблиця 1. Характерні ознаки та суб'єктний склад екологічного страхування

Критерій	Зміст
Характерні ознаки екологічного страхування	Компенсаційний характер – гарантування компенсації та відшкодування спричиненої шкоди. Подвійний об'єкт – захист приватних та публічних інтересів. Відсутність чітких просторових меж – транскордонний характер екологічної шкоди. Захист майнових інтересів власників джерел підвищеної небезпеки. Контрольованість з боку держави. Превентивний характер – стимулювання запобігання екологічним ризикам. Латентність завданої шкоди – через накопичувальний ефект негативні наслідки зазвичай стають помітні не відразу. Екологічна спрямованість – направленість на збереження довкілля. Інформаційний характер – досліджує стан та ситуацію конкретних об'єктів чи сфер.
Основні суб'єкти екологічного страхування	Страховальник – суб'єкт, діяльність якого є потенційно небезпечною для природи та який здійснює відповідні платежі, Страховик – страхова компанія, що перебирає на себе фінансові ризики внаслідок настання страхового екологічного випадку та має відповідну ліцензію. Вигодонабувач – особи (громадяни, юридичні особи або держава, яким завдано шкоди та які отримують страхові платежі).
Інші учасники (спеціальні суб'єкти)	Держава в особі контролюючих органів – здійснює контроль та регулювання даної сфери. Міжнародні та національні природоохоронні організації, в тому числі й громадські. Експертні установи та аудитори з оцінки страхових ризиків.

Отже, екологічне страхування відіграє надзвичайно важливе значення на сучасному етапі розвитку суспільства, пройшло значний етап свого становлення та характеризується усталеною структурою для реалізації поставлених завдань.

Література

1. Дубовіч І., Васишин Х. Екологічне страхування: теорія і практика: монографія. Видавництво RCR EDITORIAL, 2021. 298 с.
2. Сафранов Т.А. Екологічні основи природокористування: навч. Посіб. для студентів вищих навчальних закладів. Львів: «Новий Світ–2000», 2003. 248с.
3. Козін Е.Г., Ярмакович Н.Л. Необхідність та розвиток екологічного страхування. Економічні проблеми сталого розвитку: матеріали доп. міжнар. наук.–практич. конф., присвяченої 20-річчю наукової діяльності ф-ту економіки та менеджменту СумДУ, м.Суми, 3–5 квітня 2012р. /Відп. за вип. О.В. Прокопенко. Суми: СумДУ, 2012. Т.2. С.85–86.
4. Самошкіна І. Д., Ждек В. М. Розвиток екологічного страхування в умовах нестабільної економіки. С. 115–119.

5. Проценко О.Л. Екологічне страхування: український аспект. Вісник ТНЕУ. 2012. № 3. С. 41–48.

РОЗВИТОК РИНКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В. Ю. Кривенко, здобувач третього
(освітньо–наукового) рівня вищої освіти,
Київський національний університет імені
Тараса Шевченка, м. Київ, Україна
Науковий керівник – Н. В. Приказюк,
д. е. н., професор, завідувач кафедри
страхування, банківської справи та
ризик–менеджменту,
Київський національний університет імені
Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

Ринок страхових послуг, що являє собою сферу економічних відносин де об'єктом купівлі–продажу виступає страхова послуга, формується попит і пропозиція на неї. З одного боку, забезпечує реалізацію потреб населення (страхувальників) у страховому захисті, що втілюється на ринку у вигляді страхових послуг [1].

А, з іншого боку виступає в ролі ефективного механізму передачі ризику від страхувальника до страховика. Завдяки страхуванню, як механізму передачі ризику – страхувальник (споживач страхової послуги) має змогу зменшити наслідки реалізації несприятливих випадкових подій [5].

Війна в Україні, яка є безпрецедентним викликом сьогодення, впливає на всі ланки соціально–економічного середовища, в тому числі й на ринок страхових послуг. Підвищення ризикогенності та невизначеності навколишнього соціально–економічного середовища, сприяє зростанню потреб страхувальників у страховому захисті. Та, разом з тим, збільшує рівень навантаження на ринок страхових послуг, як механізм трансферу ризику.

Прямі та опосередковані наслідки воєнних дій (такі як: пряме знищення майна та відключення світла) формують сучасний контекст життя для населення України. Гнучкість та доступність сервісу за цих важких умов для споживача (в тому числі страхових послуг) вже є не перевагою, а необхідністю. Змога знайти відповідний страховий поліс, оформити його та в подальшому скористатися ним, швидко й в будь–якому місці є визначальною. Швидкість, доступність та якість сервісу сьогодні є

визначальним для споживача страхових послуг у виборі страховика (провайдера послуг). Сервісна складова – за поточних умов стає однією з основних характеристик страхового продукту [2, 4].

Диджиталізація, на сучасному етапі розвитку ринку страхових послуг, забезпечує вищий рівень сервісу для страхувальників, сприяє адаптації продуктів та послуг страховика до індивідуальних потреб споживача через використання сучасних технологій в бізнес–процесах страхових компаній. Нові технологічні рішення, такі як: інтернет–страхування, телематика, штучний інтелект, чат–боти – забезпечують можливості дистанційного укладання договорів страхування та подальшого обслуговування страхувальників. А також, забезпечують можливості створення та функціонування новітніх страхових продуктів (телематичні страхові продукти в галузі автострахування) [3].

Вітчизняний ринок страхових послуг, під впливом фактору війни, проходить період стрімких трансформацій, з боку вітчизняного споживача страхових послуг: «диджиталізованість» страхового продукту вже є його невід’ємною характеристикою. З боку страховика виникає необхідність адаптації страхової діяльності до функціонування в реаліях війни: диджиталізація та перебудова бізнес–процесів, зміни в портфелі страхових продуктів та процесі реалізації страхових послуг на ринку.

Так, у 2022 році страхові компанії були змушені перебудовувати страхові продукти, з урахуванням впливу воєнних ризиків. Воєнні ризики, які у міжнародній страховій практиці вважаються нестраховими ризиками та знаходяться у виключеннях стандартних умов страхування, на вітчизняному ринку страхових послуг лягли в основу нових страхових продуктів (страхування майна від воєнних ризиків для юридичних та фізичних осіб, КАСКО від військових ризиків, тощо) та вплинули на параметри наявних страхових продуктів (включення покриття воєнних ризиків у медичні програми для цивільних осіб). Крім того, посилюються процеси диджиталізації бізнес–процесів страхових компаній. Мануальні процеси, остаточно перейшли в цифру. Фактор війни, кратно підсилив процес диджиталізації на ринку страхових послуг, що був сформований під впливом пандемії COVID–19 [2].

Таким чином, можемо констатувати, що розвиток ринку страхових послуг в умовах повномасштабної війни характеризується зміною потреб страхувальників у страховому захисті та їх сприйняття страхових продуктів та послуг. Так, переважна більшість страхових продуктів на ринку – сьогодні доступна в цифровому форматі. Зручність та доступність сервісу набувають все більшої ваги при виборі страхової компанії, й сприяють зростанню довіри

страхувальників до неї. Для страхових компаній війна – виступила каталізатором подальшої диджиталізації їх діяльності. Подальша диджиталізація бізнес–процесів, зокрема процесів дистрибуції страхових послуг та дистанційного обслуговування страхувальників сприяла адаптації ринку страхових послуг до функціонування в умовах війни. Реагуючи на зростання потреб страхувальників у страховому захисті та поточні виклики, страховики перебудовували власні портфелі страхових продуктів. Загалом, довершення процесу диджиталізації страхових послуг й поява нових страхових продуктів з покриття воєнних ризиків характеризують сучасний стан розвитку ринку страхових послуг.

Література

1. Міждисциплінарний словник зі страхування ризик–менеджменту. Р. Пікус та ін. Київ. Логос, 2015. С. 390.
2. Офіційний веб–сайт страхової компанії «ІНГО». URL: <https://ingo.ua/news/yak-vijna-zminila-strahuvannya-v-ukrayini-analiz-zmin-na-rinku-ta-vpliv-voyennih-rizikiv>. (дата звернення: 15.02.2026).
3. Приказюк Н. В., Моташко Т. П. Цифровізація страхування: можливості та загрози. Ефективна економіка. 2022. № 12. С. 13.
4. Шолойко А. С., Кривенко В. Ю. Ключові тенденції диджиталізації на ринку страхових послуг. Ефективна економіка, № 8. 2025.
5. Trowbridge C. L. Insurance as Transfer Mechanism. Journal of Risk and Insurance. Vol. 42. № 1. 1975. P. 2–5.

ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ ТА УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ТУРБУЛЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА

Д. О. Лобанов, здобувач вищої освіти
факультету економіки,
Дніпровський національний університет імені
Олеся Гончара, м. Дніпро, Україна
О. В. Романова, старший викладач кафедри
економічного моделювання, обліку та
статистики,
Дніпровський національний університет імені
Олеся Гончара, м. Дніпро, Україна

Повномасштабне вторгнення докорінно змінило умови функціонування підприємств в Україні. Воєнні дії, руйнування інфраструктури, логістичні проблеми та регулярні блекаути створили безпрецедентний рівень невизначеності для бізнесу, особливо в прифронтових регіонах [1]. Попри це,

спостерігається феномен відкриття нових підприємств малого бізнесу навіть у зонах підвищеної небезпеки, що свідчить про високий адаптивний потенціал малого підприємництва. Згідно з дослідженням Європейської Бізнес Асоціації, у Дніпропетровській області 56% підприємців характеризують умови ведення бізнесу як складні, а 44% вважають їх задовільними. При цьому частка компаній, що працюють на повну потужність, зросла з 20% у 2024 році до 56% у 2025 році [2]. Це актуалізує потребу в системному аналізі ризиків, з якими стикається малий бізнес, та розробці ефективних механізмів управління ними.

Об'єктом дослідження виступає міська кав'ярня в м. Дніпро з початковими інвестиціями 2000 доларів США, орієнтована на досягнення прибутку 20 000 грн на місяць. Суб'єктом ризику є підприємець–початківець, який приймає рішення в умовах високої турбулентності зовнішнього середовища. У процесі аналізу було ідентифіковано п'ять ключових ризикових подій. Перша з них, це зупинка роботи через відключення електроенергії, яка має зовнішнє джерело (енергетична криза), є чистим ризиком із середнім рівнем втрат, оскільки втрачається виручка за час простою та можливе псування продуктів, проте за наявності генератора ризик знижується. Друга ризикова подія – вихід з ладу обладнання через перепади напруги, спричинена технічною нестабільністю мережі, також є чистим ризиком, але з високим рівнем втрат, адже ремонт професійної кавомашини може сягати половини початкових інвестицій. Третя подія пов'язана з падінням потоку клієнтів через безпекову ситуацію у місті (воєнний стан, повітряні тривоги, комендантська година), що призводить до високих втрат і вимагає операційної гнучкості, – безпеково–операційний ризик зниження клієнтського потоку. Четвертий ризик – зростання собівартості продукції через логістичні проблеми та інфляцію, – спекулятивний ризик, оскільки відкриває можливості для корекції цін та пошуку альтернативних постачальників, а рівень втрат оцінюється як середній. Нарешті, п'ятий і найбільш критичний ризик – нестача обігових коштів (касовий розрив), що має комбіноване внутрішньо–зовнішнє походження, є чистим ризиком із критичним рівнем втрат і демонструє, у разі якщо підприємець інвестував усі кошти без створення резервного фонду, авантюрний тип прийняття рішення. Тобто всі чотири перші ризики є тригерами п'ятого – системного фінансового ризику.

Ці ризики узагальнено в авторській класифікації: за джерелом виникнення (зовнішні, внутрішні та комбіновані (зовнішньо–внутрішні) ризики), сферою прояву (операційний, техніко–операційний, ринково–безпековий, фінансово–ринковий та ризик ліквідності (ризик касового

розриву), економічною природою (чистий та спекулятивний ризики), рівнем потенційних втрат (середній, високий та критичний ризики), де для кожного визначено джерело, вид за результатом, рівень втрат та характер управлінського рішення (страхування, операційна адаптація, цінова політика, фінансова стратегія).

Дискусійним питанням є доцільність страхування обладнання як методу управління ризиком виходу з ладу техніки. З одного боку, страхування дозволяє передати ризик третій стороні, проте більшість страхових компаній виключають з покриття збитки, спричинені воєнними діями або їх наслідками [3]. Крім того, навіть за наявності страхового відшкодування період простою під час ремонту залишається критичним для малого бізнесу з обмеженими обіговими коштами. Варто відзначити, що з 1 січня 2026 року набула чинності оновлена державна програма страхування воєнних ризиків через Експортно-кредитне агентство. Підприємці можуть отримати компенсацію прямих воєнних збитків до 10 млн грн за умови сплати одноразового внеску в розмірі 0,5% від вартості задекларованого майна, а також часткове відшкодування страхових премій за договорами страхування воєнних ризиків [3, 4].

Особливу увагу привертає ризик касового розриву, який безпосередньо загрожує існуванню бізнесу. Він виникає, коли за наявності потенційної прибутковості підприємство не має ліквідних коштів для оплати поточних зобов'язань. Інвестування 100% капіталу без створення резервного фонду в умовах високої невизначеності слід класифікувати як авантюрне рішення. Дослідження фінансової стійкості малих підприємств в умовах війни підтверджує, що здатність підтримувати ліквідність є визначальним фактором виживання бізнесу [1].

Проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що малий бізнес у прифронтових регіонах України функціонує в умовах мультиплікації ризиків, де зовнішні загрози (воєнні дії, енергетична криза) накладаються на внутрішні управлінські прорахунки. Ключовим завданням підприємця є мінімізація чистих ризиків шляхом раціональних інвестицій у технічні засоби захисту (генератори, стабілізатори) та гнучке операційне управління. Найбільшу загрозу становить не сама по собі війна, а відсутність фінансової «подушки безпеки», що робить бізнес вразливим до будь-яких тимчасових збоїв.

Отже, система ризиків досліджуваної кав'ярні має ієрархічну структуру, де зовнішньо детерміновані операційні та ринкові загрози трансформуються у фінансові наслідки та концентруються в критичному ризикі ліквідності. Запропонована класифікація дозволяє обґрунтувати

пріоритети управлінського реагування, сформувати механізми мінімізації втрат та підвищити адаптивність малого бізнесу в умовах нестабільного середовища. Перспективним напрямом управління ризиками є використання новітніх державних програм страхування воєнних ризиків через ЕКА, що дозволяють компенсувати значні збитки [3, 4]. Подальші дослідження мають бути спрямовані на розробку галузевих методик оцінки ризиків та уніфікацію підходів до формування резервів малого бізнесу в умовах воєнного стану.

Література

1. Shcherbak, V., Dorokhov, O., Dorokhova, L., Vzhytynska, K., Yatsenko, V., Yermolenko, O. (2026). Financial Risk Management and Resilience of Small Enterprises Amid the Wartime Crisis. *J. Risk Financial Manag.* 19(1). 37. <https://doi.org/10.3390/jrfm19010037>.
2. Страхування воєнних ризиків, просте бронювання, відновлення інфраструктури – як підтримати бізнес у регіонах. Європейська Бізнес Асоціація. 07.11.2025. URL: <https://eba.com.ua/strahuvannya-voyennyh-ryzykiv-proste-bronyuvannya-vidnovlennya-infrastruktury-yak-pidtrymaty-biznes-u-regionah/> (дата звернення 20.02.2026).
3. Страхування воєнних ризиків, просте бронювання, відновлення інфраструктури – як підтримати бізнес у регіонах. Європейська Бізнес Асоціація. 07.11.2025. URL: <https://eba.com.ua/strahuvannya-voyennyh-ryzykiv-proste-bronyuvannya-vidnovlennya-infrastruktury-yak-pidtrymaty-biznes-u-regionah/> (дата звернення 20.02.2026).
4. Свириденко Ю. Уряд запускає механізм компенсації воєнних ризиків для бізнесу. Кабінет Міністрів України. Урядовий портал. 24.10.2025. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-zapuskaie-mekhanizm-kompensatsii-voiennykh-ryzykiv-dlia-biznesu-iuliia-svyrydenko> (дата звернення 20.02.2026).

СТРАХОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ МІНІМІЗАЦІЇ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ ПІДПРИЄМСТВ ПІД ЧАС ВІЙНИ

С. М. Маркович, здобувач першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Львівський національний університет імені
Івана Франка, м. Львів, Україна,
С. В. Коваленко, здобувач третього
(освітньо–наукового) рівня вищої освіти,
Львівський національний університет імені
Івана Франка, м. Львів, Україна
М. І. Кульчицький, д.е.н., професор,
професор кафедри фінансів, грошового
обігу та кредиту,
Львівський національний університет імені
Івана Франка, м. Львів, Україна

В умовах воєнної агресії питання страхового захисту підприємств набуває особливої актуальності, проте більшість стандартних договорів страхування майна містять винятки щодо покриття майнових збитків, спричинених воєнними діями, бойовими операціями, терористичними актами або актами військового характеру [1]. Така практика є типовою для страхового ринку та закріплюється як у національному законодавстві, зокрема в Законі України «Про страхування», так і у міжнародних страхових правилах, де воєнні ризики відносять до категорії надзвичайних і потребують окремого врегулювання.

Актуальність страхового забезпечення як інструменту мінімізації фінансових ризиків підприємств під час воєнних конфліктів підкреслюють сучасні дослідження вітчизняних і зарубіжних авторів. Науковці аналізують ефективність страхових інструментів у високоризикових економічних середовищах. Водночас недостатньо опрацьовано особливості застосування страхових механізмів для забезпечення фінансової стабільності вітчизняних підприємств за умов активних воєнних дій, що визначає напрям подальших наукових досліджень у цій сфері.

У зв'язку з цим ключового значення набуває страхування фінансових ризиків як інструменту збереження платоспроможності та стабільності підприємства. Саме цей вид страхування дає змогу компенсувати втрати доходів, касові розриви, невиконання зобов'язань контрагентами та інші непрямі наслідки воєнного впливу, які не покривають класичні майнові поліси. Таким чином, страхування фінансових ризиків трансформується з

додаткового елементу захисту у стратегічний компонент системи антикризового управління підприємством.

Ефективне використання страхових механізмів у системі управління фінансовими ризиками дає змогу підприємницьким структурам інтегрувати страхування у стратегічну модель управління бізнесом. Воно стає частиною комплексного підходу до збереження фінансової стійкості, включаючи оцінку ризиків, планування резервів, формування бюджету та прогнозування фінансових результатів. Наведені дані ілюструють динаміку страхових премій, виплат та їх співвідношення у розрізі підприємств за видом «Фінансові ризики» у 2021–2025 роках (див. табл. 1). Аналіз представлених показників демонструє суттєвий вплив воєнних дій на обсяги страхових премій і виплат, а також на фінансове навантаження на страхові компанії та потребу підприємств у компенсації збитків. У 2021 році страхові премії становили 1 566,3 млн грн, а співвідношення премій до виплат – 22,2%, що відображає стабільну ситуацію на страховому ринку до початку агресії. Вже у 2022 році премії різко впали – до 486,6 млн грн, тоді як виплати зросли до 432 млн грн, що призвело до збільшення співвідношення до 88,8%, демонструючи високий фінансовий тиск на страхові компанії та гостру потребу підприємств у компенсації фінансових збитків. У 2023 році співвідношення майже зрівнялося з преміями – 96,2%, що свідчить про критичну ситуацію, коли страхові ресурси використовують практично повністю для покриття втрат.

Таблиця 1. Динаміка страхових премій, страхових виплат та їх співвідношення для підприємств за видом «Фінансові ризики», млн грн, 2021–2025 рр.

Роки	Страхові премії підприємств, млн грн	Страхові виплати страхувальникам і вигодонабувачам, млн грн	Співвідношення страхових премій та страхових виплат, %
2021	1 566,3	348,3	22,2
2022	486,6	432,0	88,8
2023	460,5	442,9	96,2
2024	271,4	74,3	27,4
2025	256,1	84,4	33,0

Джерело: складено авторами на основі [2]

У 2024–2025 роках премії та виплати знижуються (271,4 та 256,1 млн грн відповідно), а співвідношення знижилось до рівня 27–33%, що відображає адаптацію страхових механізмів та підприємств до умов війни, а також перехід до більш цільового страхування фінансових ризиків. Аналіз

підтверджує, що ключовим інструментом збереження платоспроможності та фінансової стійкості підприємств в умовах війни стає страхування фінансових ризиків.

Досвід постконфліктних економік, зокрема Іраку та Сирії, свідчить, що поєднання державних гарантій та приватного страхування дозволяє підприємствам швидше відновлювати операційну діяльність і знижувати ризики простою виробництва. В Україні розширюється ринок страхування воєнних ризиків завдяки запровадженню спеціалізованих програм від міжнародних та приватних страхових гравців. Зокрема, страхова компанія ARX пропонує покриття воєнних ризиків на суму до 100 млн грн, що включає пошкодження об'єктів внаслідок обстрілів і атаки дронів, а нові механізми перестрахування за підтримки ЄБРР та міжнародних брокерів сприяють розширенню пропозицій страхових продуктів для бізнесу в умовах війни [3].

У сучасних умовах війни в Україні цей підхід доповнюється активним впровадженням цифрових страхових платформ, які забезпечують оперативний розгляд заявок, прискорене відшкодування збитків та більш точне прогнозування фінансових ризиків. Комбінування державної підтримки, приватного страхового покриття та цифрових технологій допомагає підприємствам адаптуватися до нестабільних умов, сприяючи збереженню платоспроможності та стабільності бізнесу навіть у критичних ситуаціях.

Отже, проведений аналіз підтверджує, що в умовах воєнної агресії страхування фінансових ризиків стає ключовим механізмом забезпечення фінансової стійкості підприємств. Різке зростання співвідношення страхових виплат до премій у 2022–2023 роках засвідчило критичний рівень навантаження на страхову систему та високу потребу бізнесу в компенсації втрат, тоді як подальше зниження показників у 2024–2025 роках відображає поступову адаптацію страхового ринку й підприємств до нових умов функціонування. Таким чином, страхування фінансових ризиків виступає стратегічним інструментом антикризового управління, що сприяє збереженню здатності підприємств до відновлення та стабільного розвитку навіть у період тривалих воєнних викликів.

Література:

1. Про страхування: Закон України від 18.11.2021 р. № 1909–ІХ. Дата оновлення: 01.01.2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909–20#Text> (Дата звернення 19.02.2026).
2. Наглядова статистика. Офіційне Інтернет–представництво НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision–statist> (Дата звернення 19.02.2026).

3. Ринок страхування воєнних ризиків розширюється. Урядовий кур'єр. 13.12.2024.
URL: https://ukurier.gov.ua/uk/news/rinok-strahuvannya-voyennih-rizikiv-rozshiryuyetsy/?utm_source=chatgpt.com (Дата звернення: 12.02.2026).

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ СТРАХОВИХ МЕХАНІЗМІВ ЗАХИСТУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ВІЙНИ

С. С. Нижник, здобувач третього
(освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Державний торговельно-економічний
університет, м. Київ, Україна
Науковий керівник – Л. С. Морозова,
д. е. н., професор, професор кафедри фінансів,
Державний торговельно-економічний
університет, м. Київ, Україна

Військова агресія радикально трансформує економічне середовище функціонування підприємництва, формуючи системний комплекс ризиків, що поєднує фізичні втрати активів, фінансову нестабільність, розрив виробничих і логістичних ланцюгів, а також інституційну невизначеність. За таких умов страхування підприємницької діяльності набуває ролі одного з ключових інструментів економічної стабілізації, здатного пом'якшувати негативні наслідки воєнних шоків та сприяти збереженню ділової активності. Водночас ефективність страхових механізмів у воєнний період не є автоматичною та потребує комплексної оцінки з урахуванням фінансових і інституційних обмежень.

Оцінка ефективності страхових механізмів захисту підприємництва в умовах війни має базуватися на багаторівневому підході, що поєднує мікроекономічні та макроекономічні критерії. На рівні суб'єктів господарювання ефективність страхування визначається ступенем доступності страхових продуктів, відповідністю страхового покриття реальній структурі ризиків, своєчасністю та достатністю страхових виплат, а також впливом страхового захисту на фінансову стійкість і ліквідність підприємств. На макроекономічному рівні важливим є вплив страхових механізмів на зниження рівня банкрутств, стабілізацію зайнятості та підтримку інвестиційної активності в умовах війни.

Фінансова компонента ефективності страхових механізмів у воєнний період характеризується низкою системних обмежень. Високий рівень невизначеності та катастрофічний характер воєнних ризиків суттєво ускладнюють актуарну оцінку ймовірності та масштабів збитків, що

призводить до зростання страхових тарифів і звуження пропозиції страхових продуктів. Обмежені можливості внутрішнього та міжнародного перестраховування підвищують концентрацію ризиків у страхових компаній і негативно впливають на їх платоспроможність. У результаті фінансовий потенціал страхового сектору не завжди відповідає масштабам ризиків, з якими стикається підприємництво в умовах війни.

Не менш важливою є інституційна складова оцінки ефективності страхових механізмів. Домінування практики виключення воєнних ризиків зі стандартних договорів страхування свідчить про інституційну неадаптованість страхового ринку до умов воєнного часу. Недостатня інтеграція страхування у систему державної економічної політики, фрагментарність нормативно-правового регулювання та відсутність комплексної стратегії страхування воєнних ризиків обмежують здатність страхових механізмів виконувати стабілізаційну функцію. У таких умовах страхування не повною мірою трансформується з ринкового інструменту управління ризиками у елемент економічної безпеки держави.

Підвищення ефективності страхових механізмів захисту підприємництва можливе за умови посилення ролі держави у формуванні відповідної інституційної архітектури. Йдеться про створення системи державних гарантій і компенсаційних фондів, розвиток механізмів державно-приватного партнерства, а також інтеграцію страхування у програми державної підтримки підприємництва, кредитування та післявоєнного відновлення економіки. Такий підхід дозволяє знизити фінансове навантаження на страхові компанії, підвищити доступність страхового захисту для бізнесу та забезпечити більш ефективний розподіл воєнних ризиків.

Вагомим чинником підвищення ефективності страхових механізмів є також залучення міжнародних фінансових інституцій і перестраховувальних структур, що сприяє диверсифікації ризиків і посиленню фінансової стійкості страхового сектору. Формування багаторівневої системи страхового захисту дозволяє розширити можливості покриття катастрофічних ризиків та забезпечити підтримку підприємництва навіть за умов тривалої воєнної нестабільності.

Отже, оцінка ефективності страхових механізмів захисту підприємництва в умовах війни свідчить про їх обмежену реалізацію в короткостроковому періоді та значний потенціал у стратегічній перспективі. Реалізація цього потенціалу потребує фінансового зміцнення страхового сектору, інституційної модернізації системи страхування та активної державної участі у формуванні механізмів управління воєнними ризиками,

що є необхідною передумовою забезпечення економічної стійкості підприємницького сектору в Україні.

МОДЕЛІ СТРАХОВОГО ЗАХИСТУ ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВ ВОДНОГО ТРАНСПОРТУ В УКРАЇНІ: АДАПТАЦІЯ ДО УМОВ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

М. Л. Осадчий, здобувач *третього*
(освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Одеський національний економічний
університет, м. Одеса, Україна

Науковий керівник – А. І. Ковальов,
д. е. н., професор, ректор,
Одеський національний економічний
університет, м. Одеса, Україна

Функціонування підприємств водного транспорту в Україні в умовах військової агресії характеризується підвищеним рівнем невизначеності, системними ризиками та глибокими трансформаціями логістичних потоків, що зумовлює необхідність переосмислення традиційних підходів до страхового захисту. Водний транспорт, який забезпечує значну частку експортно-імпортних операцій, формує валютні надходження та підтримує продовольчу безпеку, опинився в епіцентрі воєнних загроз, пов'язаних із пошкодженням портової інфраструктури, мінуванням акваторій, ракетними обстрілами, блокуванням морських шляхів та зміною режимів судноплавства. У таких умовах страхування перестає бути лише інструментом компенсації збитків і набуває стратегічного значення як елемент фінансової стабільності, інвестиційної привабливості та безперервності господарської діяльності.

Традиційні моделі страхового захисту підприємств водного транспорту в Україні базувалися на класичних видах морського страхування, включаючи страхування корпусу судна, відповідальності судновласника, страхування вантажів, портових ризиків та відповідальності перед третіми особами. Значну роль відігравали міжнародні клуби взаємного страхування, які забезпечували покриття широкого спектра відповідальності судновласників у глобальному судноплавстві [1]. Проте військова агресія суттєво змінила структуру ризиків, посиливши значення воєнних, політичних і терористичних загроз, які традиційно покривалися окремими полісами або взагалі виключалися зі стандартних договорів страхування.

Адаптація страхових моделей до умов війни потребує комплексного підходу, що поєднує механізми комерційного страхування, державної

підтримки та міжнародних гарантій. Воєнні ризики, які раніше розглядалися як малоймовірні, стали системними, що призвело до зростання страхових премій, скорочення лімітів покриття та підвищення вимог до перестраховування. У результаті багато українських підприємств водного транспорту зіткнулися з проблемою недоступності або надмірної вартості страхового покриття, що негативно впливає на їх фінансову стійкість і конкурентоспроможність.

Однією з ключових моделей адаптації є створення спеціалізованих програм страхування воєнних ризиків із залученням державних гарантій. Такий підхід передбачає часткове покриття збитків за рахунок бюджетних ресурсів або спеціальних фондів у випадках, коли комерційні страховики не готові брати на себе повний обсяг відповідальності. У міжнародній практиці подібні механізми застосовувалися в умовах збройних конфліктів або підвищеної терористичної загрози, що дозволяло підтримувати безперервність транспортних операцій [2]. Для України актуальним є формування державно–приватного партнерства у сфері страхування, яке забезпечить розподіл ризиків між державою, страховими компаніями та міжнародними фінансовими інституціями.

Важливим елементом модернізації страхових моделей є розширення використання перестраховування через міжнародні ринки. В умовах концентрації воєнних ризиків на території однієї країни внутрішній страховий ринок не здатний акумулювати достатній обсяг капіталу для покриття потенційних збитків. Залучення міжнародних перестраховиків дозволяє диверсифікувати ризики та забезпечити фінансову стійкість страхових програм. Проте це потребує підвищення прозорості діяльності підприємств водного транспорту, впровадження сучасних систем ризик–менеджменту та дотримання міжнародних стандартів безпеки судноплавства.

Окремої уваги заслуговує питання страхування портової інфраструктури та логістичних ланцюгів. Руйнування або пошкодження гідротехнічних споруд, складів, терміналів і навігаційного обладнання може спричинити значні економічні втрати не лише для окремих підприємств, а й для держави в цілому. У цьому контексті доцільним є впровадження комплексних страхових продуктів, які охоплюють як майнові ризики, так і ризики переривання діяльності [3]. Страхування перерв у бізнесі набуває особливого значення в умовах нестабільності судноплавства, коли підприємства змушені тимчасово зупиняти операції або змінювати маршрути перевезень.

Суттєвим напрямом адаптації є розвиток параметричного страхування, яке передбачає виплату страхового відшкодування на основі заздалегідь

визначених індикаторів, таких як факт блокування акваторії, оголошення воєнного стану в певному регіоні або підтверджене пошкодження інфраструктури внаслідок бойових дій. Перевагою такої моделі є швидкість виплат та зменшення адміністративних витрат, що особливо важливо для підтримання ліквідності підприємств водного транспорту в кризових умовах.

Фінансова стійкість страхового захисту також залежить від інтеграції страхових механізмів із системами управління ризиками на рівні підприємств. В умовах військової агресії страхування не може розглядатися ізольовано від заходів фізичного захисту інфраструктури, диверсифікації логістичних маршрутів, цифрового моніторингу безпеки та формування резервних фондів. Ефективна модель страхового захисту передбачає поєднання превентивних і компенсаційних інструментів, що дозволяє мінімізувати як ймовірність настання страхових випадків, так і масштаби фінансових втрат [4].

Таким чином, моделі страхового захисту для підприємств водного транспорту в Україні в умовах військової агресії мають трансформуватися від традиційних схем покриття окремих ризиків до комплексних багаторівневих систем, що поєднують комерційні, державні та міжнародні інструменти. Адаптація до нових реалій передбачає розширення страхування воєнних ризиків, розвиток перестрахування, впровадження параметричних продуктів і зміцнення державно–приватного партнерства. У довгостроковій перспективі це сприятиме підвищенню фінансової стійкості підприємств водного транспорту, збереженню їх ролі в національній економіці та формуванню передумов для післявоєнного відновлення й інтеграції України у глобальні транспортні мережі.

Література

1. Марценюк О. В., Руда О. Л., Гонца А. В. Сучасний стан та особливості розвитку ринку транспортного страхування в умовах воєнного стану. Інвестиції: практика та досвід. 2025. № 21. С. 213–220.
2. Осадчий М.Л. Адаптація міжнародних стандартів у публічному управлінні морськими портами України. Вісник Полтавського державного аграрного університету. Серія «Публічне управління та адміністрування». 2025. №4. С. 21–30.
3. Крамський С., Циналевська І. Організаційно–економічні механізми трансформації внутрішнього водного транспорту в умовах впливу активних бойових дій на території України. Сталій розвиток економіки 2024. № 2 (49). С. 275–281.
4. Осадчий М. Л. Інфраструктурне відновлення: виклики та перспективи. Стратегія відновлення деокупованих територій України: виклики постконфліктного розвитку та шляхи їх подолання: колективна монографія. Івано–Франківськ. 2025. С. 403–431.

ПРАВОВА СКЛАДОВА СТРАХОВИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ВІЙСЬКОВИХ ПОДІЙ

О. П. Павленко, *к. е. н., доцент, доцент
кафедри фінансів, банківської справи та
страхування,
Дніпровський державний аграрно–
економічний університет,
м. Дніпро, Україна*

В умовах військових подій правова складова страхових відносин набуває особливої актуальності, оскільки регулювання визначає межі відповідальності сторін, умови настання страхових випадків, порядок відшкодування збитків та гарантії захисту прав страхувальників і страховиків. Воєнні ризики суттєво трансформують традиційні страхові механізми, зумовлюючи необхідність адаптації нормативно–правової бази до нових реалій. Зростання масштабів руйнувань, невизначеність тривалості бойових дій, складність оцінювання збитків та наявність форс–мажорних обставин потребують чіткого правового врегулювання страхових зобов'язань. Основу правового регулювання страхових відносин становлять норми цивільного законодавства, спеціального закону про страхування, нормативні акти регулятора фінансового ринку, а також міжнародні договори, що регламентують перестраховальні операції. Водночас у період воєнного стану діють спеціальні правові режими, які впливають на виконання договірних зобов'язань, порядок здійснення виплат, можливість відстрочення платежів та особливості документального підтвердження страхових випадків. Важливого значення набуває питання співвідношення норм страхового права та положень законодавства про воєнний стан, зокрема щодо визнання певних подій форс–мажорними обставинами [3].

Однією з ключових проблем є визначення статусу військових ризиків у договорах страхування. Традиційно більшість договорів майнового страхування містять застереження щодо виключення воєнних ризиків із переліку страхових випадків. Однак сучасні умови потребують перегляду таких підходів, розробки спеціальних продуктів із частковим або повним покриттям ризиків, пов'язаних із бойовими діями, а також встановлення чітких критеріїв ідентифікації причинно–наслідкового зв'язку між військовими подіями та завданими збитками. Відсутність чіткої правової конкретизації може призводити до судових спорів і підриву довіри до страхового ринку. Важливим аспектом є забезпечення балансу інтересів сторін страхових правовідносин. З одного боку, страхувальники потребують відшкодування збитків, особливо у випадках втрати житла, виробничих

приміщень чи майна. З іншого боку, страховики повинні зберігати фінансову стійкість і платоспроможність, що в умовах масових страхових випадків є складним завданням. Тому правове регулювання має передбачати механізми перестрахування, створення гарантійних фондів, участь держави у компенсаційних програмах та застосування принципів пропорційності відповідальності. Особливу роль відіграє судова практика, яка формує підходи до тлумачення умов договорів страхування в умовах воєнного стану. Судові рішення щодо визнання страхових випадків, застосування форс-мажору, визначення розміру збитків та порядку виплат створюють прецеденти, що впливають на розвиток страхового законодавства. У цьому контексті важливо забезпечити єдність судової практики та чіткість правових позицій для мінімізації правової невизначеності [2].

Не менш значущим є питання цифровізації правового забезпечення страхових відносин. Використання електронних договорів, електронного документообігу, дистанційної ідентифікації клієнтів та онлайн-врегулювання збитків потребує відповідного нормативного закріплення. В умовах військових подій, коли фізичний доступ до документів або об'єктів страхування може бути обмеженим, правове визнання електронних доказів та спрощених процедур підтвердження збитків є необхідною передумовою ефективного функціонування страхового ринку. Перспективи розвитку правової складової страхових відносин в умовах військових подій пов'язані з удосконаленням законодавства щодо страхування воєнних ризиків, розширенням державно-приватного партнерства, гармонізацією національних норм із європейськими стандартами регулювання та впровадженням механізмів міжнародної фінансової підтримки. Доцільним є розроблення спеціальних законодавчих актів або окремих розділів у чинному законі про страхування, які б комплексно врегульовували питання страхування майна та відповідальності в умовах воєнного стану [1].

Отже, правова складова страхових відносин у період військових подій виступає ключовим фактором забезпечення стабільності страхового ринку та захисту прав його учасників. Ефективне правове регулювання має поєднувати принципи справедливості, прозорості, фінансової стійкості та соціальної відповідальності. Лише за умови системного вдосконалення нормативної бази, узгодженості дій держави та учасників ринку страхування зможе виконувати свою компенсаторну та стабілізаційну функції, сприяючи відновленню економіки та зміцненню фінансової безпеки країни.

Література

1. Берназ–Лукавецька О. М. Цивільно–правове регулювання страхових відносин. Правова позиція. Актуальні питання юриспруденції. 2023. №3 (40). DOI <https://doi.org/10.32782/2521–6473.2023–3.19>.
2. Світличний Д. Нормативно–правові ознаки страхової діяльності у сфері транспорту. Економіка та право. 2024. № 2. С. 84–93. <https://doi.org/10.15407/econlaw.2024.02.084>.
3. Страхування: навчальний посібник /Мельник Т. А., Сибірцев В. В. Кропивницький: ПП «Ексклюзив Систем», 2022. 307с.

НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО ЗАХИСТУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

О. І. Панченко, *к. е. н., доцент кафедри
фінансів, банківської справи та страхування,
Національний університет «Чернігівська
політехніка», м. Чернігів, Україна*

Для забезпечення економічної стійкості держави, збереження бізнес–активності та підтримки інвестиційного клімату в умовах військової агресії необхідним є розвиток страхового захисту підприємництва. Війна суттєво підвищує ризики господарської діяльності, що потребує адаптації страхових механізмів до нових реалій. Розкриємо основні напрямки розвитку страхового захисту підприємництва в умовах воєнного стану.

Однією з проблем є те, що традиційні договори страхування часто виключають воєнні ризики, тому необхідно поступово розширювати страхування воєнних ризиків. Для цього потрібно запроваджувати спеціалізовані програми страхування воєнних ризиків (руйнування майна, пошкодження виробничих потужностей, втрати товарних запасів тощо), створити спеціальні механізми перестрахування таких ризиків, формувати резервні фонди для компенсації збитків бізнесу. Також необхідно враховувати, що державна участь у покритті воєнних ризиків може підвищити довіру підприємців та інвесторів і сприяти їх активності [3].

В умовах військового стану страхові компанії не можуть самостійно покрити всі ризики. Тому важливо розвивати державно–приватне партнерство у страхуванні за рахунок створення спільних програм уряду та страхових компаній, субсидування страхових премій для малого і середнього бізнесу, а також створення спеціальних фондів підтримки підприємництва. Це дозволить розподілити воєнні ризики між державою та приватним сектором.

Воєнні дії часто призводять не лише до фізичного знищення майна, а й до тимчасового зупинення виробництва, втрати ринків збуту та порушення логістичних ланцюгів. Тому актуальним є розвиток страхування втрати прибутку та перерви в господарській діяльності з урахуванням воєнних факторів.

Сільське господарство відіграє стратегічну роль для економіки країни, продовольчої безпеки та експортного потенціалу. Необхідно враховувати, що в умовах воєнної агресії аграрний сектор особливо вразливий до бойових дій, мінування територій, руйнування інфраструктури. Тому в сучасних умовах агрострахування повинно включати не лише природні ризики, але і пошкодження посівів внаслідок бойових дій, мінування сільськогосподарських угідь, руйнування елеваторів та техніки, а також логістичні ризики. Комплексне покриття перелічених ризиків підвищує реальний рівень захисту фермерів і забезпечує безперервність їх діяльності. Також необхідно розвивати державну підтримку агрострахування, страхування врожаю з урахуванням воєнних ризиків, створювати компенсаційні механізми для фермерів. Це забезпечить продовольчу безпеку та стабільність експорту агропродукції.

Через високий рівень воєнних ризиків національні страховики потребують міжнародного перестрахування, гарантій міжнародних фінансових інституцій та участі міжнародних програм. Залучення міжнародних партнерів дозволяє розширити страхове покриття та зменшити фінансове навантаження на внутрішній ринок, а також збільшити страхові ліміти [1].

В умовах війни особливо важливо забезпечити безперервність страхових операцій за рахунок цифровізації страхових послуг. Цифрові технології підвищує доступність страхового захисту для бізнесу навіть у прифронтових регіонах, тому особливо актуальним стає укладення договорів онлайн, дистанційне врегулювання страхових випадків, онлайн-оцінка збитків та автоматизація виплат [2].

В умовах воєнного стану важливим є розвиток мікрострахування для малого бізнесу, оскільки він часто не має достатніх ресурсів для дорогих страхових програм. Тому перспективними напрямками розвитку страхування підприємницьких структур в умовах воєнного стану є впровадження спрощених страхових продуктів, зменшення страхових премій та використання стандартизованих пакетів покриття ризиків. Це сприяє збереженню підприємницької активності навіть у складних умовах та забезпечує економічну безпеку держави.

Дуже важливим напрямком розвитку страхового захисту підприємництва в умовах воєнного стану є вдосконалення нормативно–правової бази з урахуванням існуючих загроз і викликів. Необхідно адаптувати законодавство до умов воєнного стану, визначити механізми компенсації воєнних збитків та встановити прозорі процедури врегулювання спорів. Правова визначеність підвищує довіру підприємницьких структур до страхового захисту та сприяє його вдосконаленню [1].

Таким чином, розвиток страхового захисту підприємництва в умовах військової агресії має комплексний характер і потребує поєднання державної підтримки, міжнародної допомоги, впровадження інноваційних страхових продуктів та цифрових рішень. Створення ефективної системи страхування дозволяє зменшити фінансові втрати підприємництва, стимулює інвестиційну активність бізнесу і сприяє швидкому економічному відновленню країни навіть у складних воєнних умовах.

Література

1. Бровко С. Страхування в умовах воєнного стану: виклики та перспективи. Економіка та суспільство. 2024. 67. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4709>.
2. Панченко О., Садчикова І. Вплив цифрових технологій на розвиток страхового бізнесу. Проблеми і перспективи економіки та управління: науковий журнал. Національний університет «Чернігівська політехніка», 2023. №4(36). С. 291 – 301.
3. Приймак І., Тимків Н. Страхування інвестицій від воєнних ризиків: сутність, необхідність та перспективи розвитку в Україні. Економіка та суспільство, 2024. (59). URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3377>.

СИСТЕМА ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ СТРАХОВИКА В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ РЕАЛІЯХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ПОБУДОВИ, ПРОБЛЕМИ МОНІТОРИНГУ ЕФЕКТИВНОСТІ Й ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ІНФОРМАЦІЇ, ЩО СТВОРЮЮТЬ, ВИКОРИСТОВУЮТЬ ТА ОТРИМУЮТЬ ПІД ЧАС ДІЯЛЬНОСТІ

В. Й. Плиса, *к.е.н., професор, професор
кафедри фінансів, грошового обігу і
кредиту,
Львівський національний університет імені
Івана Франка, м. Львів, Україна*

Посилаючись на пункт 69 глави 7 «Загальні засади побудови системи внутрішнього контролю» Розділу III «Система внутрішнього контролю»

Положення про вимоги до системи управління страховика затвердженого правлінням Національного банку України від 27 грудня 2023 року № 194, кожний страховик «зобов'язаний забезпечити створення комплексної, адекватної та ефективної системи внутрішнього контролю, що охоплює систему управління ризиками, контроль за дотриманням норм (комплаєнс), актуарну функцію та внутрішній аудит» [1].

Така система внутрішнього контролю на вимогу Регулятора повинна забезпечувати:

- виконання ключових функцій управління «з урахуванням розміру страховика, складності, обсягів, видів, характеру здійснюваних страховиком операцій, організаційної структури та профілю ризику страховика, особливостей діяльності страховика як значимого (у разі наявності такого статусу) та/або діяльності фінансової групи, до складу якої входить страховик» [1];

- досягнення страховиком операційних цілей (спрямування налагодженого процесу контролю на забезпечення ефективності управління активами, зобов'язаннями та позабалансовими позиціями страхової організації, що має за мету досягнути цільові показники його діяльності (одночасно намагаються уникнути чи хоча б обмежити втрати зумовлені впливом негативних внутрішніх і зовнішніх чинників); здійснення систематичного процесу виявлення, вимірювання (оцінювання), постійного спостереження, збору даних й аналізу стану (моніторингу), спостереження, перевірки й аналізу досягнутих результатів діяльності (контролю), надання відомостей про результати діяльності (звітування) та мінімізації (зниження до контрольованого рівня) всіх видів ризиків у діяльності страховика на всіх організаційних рівнях), інформаційних цілей (забезпечення внутрішньої єдності (цілісності), вичерпної достатності (повноти) та відображення реального стану справ (достовірності) у фінансовій, управлінській та інших масивах інформації, що використовують в процесі ухвалення управлінських рішень; формування системи інформаційних потоків як за вертикаллю, так і за горизонталлю організаційної структури страхової компанії (елементи інформаційного потоку акумулюють у масиви інформації, які є основою для складання звітності страховика з фінансових і нефінансових питань, що надається зовнішнім та внутрішнім користувачам) і комплаєнс-цілей (організація діяльності страхової компанії з дотриманням вимог законодавства України, у тому числі й нормативно-правових актів Регулятора (Національного банку України) та внутрішніх документів страхової організації), визначених у внутрішніх документах, стратегії та планах діяльності страховика.

Будуючи систему внутрішнього контролю кожний страховик в соціально-економічних реаліях повоєнного відновлення економіки України буде змушений зосередити свою увагу на формуванні дієвого механізму моніторингу ефективності роботи цієї системи. Під механізмом моніторингу ефективності системи внутрішнього контролю страховика для цілей нашого дослідження розумітимемо безперервний процес оцінки якості [вибір показників, визначення їх фактичних значень та порівняння з базовими (еталонними)], доцільності [відповідність дій, рішень або процесів поставленій меті й виправданість витрачених ресурсів] та результативності [рівень реалізації запланованих дій і досягнення поставлених цілей] контрольних заходів (попередніх, поточних, заключних) для своєчасного виявлення відхилень та усунення проблем, що виникають у системі управління ризиками (андеррайтинговим; операційним; ринковим; кредитним), у виконанні функції за дотриманням норм (комплаєнс), в організації актуарної функції і забезпеченні створення та дієвості виконання функції внутрішнього аудиту.

Нині, в складних умовах війни, й у подальшому, в соціально-економічних реаліях повоєнного відновлення економіки, кожний страховик в Україні самостійно обирає та обиратиме види заходів з моніторингу системи внутрішнього контролю комбінуючи поточні й періодичні заходи з моніторингу беручи до уваги цільові орієнтири діяльності, характер, обсяги й складність операційної діяльності, види контролю, ймовірність виникнення проблем, кваліфікацію персоналу страхової компанії.

Страховик зобов'язаний забезпечити якість інформації (сукупність властивостей, які визначають рівень її спроможності задовольнити потреби користувача у процесі прийняття обґрунтованих управлінських рішень), що генерує, використовує та отримує страхова компанія під час діяльності, дотримуючись низки принципів, перелік яких наведено на рисунку.

Зазвичай у системі внутрішнього контролю страховика елементами інформаційного потоку, що генерує, адаптує (проводить аналітико-синтетичну обробку), використовує та отримує у процесі діяльності страхова компанія є: інформація про виявлені недоліки системи внутрішнього контролю та порушення; інформація про результати оперативного аналізу причин виникнення виявлених недоліків системи внутрішнього контролю та порушень; прогнозна інформація про ймовірні наслідки, до яких можуть призвести виявлені недоліки системи внутрішнього контролю та порушення; інформаційне наповнення рекомендацій (пропозицій) щодо підвищення ефективності функціонування системи внутрішнього контролю; інформація, генерована в процесі застосування контрольних заходів для оцінки рівня

виконання рекомендацій (пропозицій), затверджених раніше, для усунення виявлених недоліків системи внутрішнього контролю та порушень.

Рисунок 1. Принципи, яких дотримується страхова організація забезпечуючи якість інформації, яку генерує, використовує та отримує у процесі діяльності

Досліджуючи проблеми побудови, моніторингу ефективності й забезпечення якості інформації системи внутрішнього контролю страховика в подальшому, в умовах повоєнного відновлення економіки України, потрібно: здійснити науковий аналіз теоретичних і практичних підходів до дослідження проблем, що супроводжують процес побудови системи внутрішнього контролю страховика та особливостей її організації; розробити методику оцінки ефективності (визначити коло показників, які характеризують рівень якості функціонування системи внутрішнього контролю страховика) та виробити конкретні рекомендації щодо методичного забезпечення моніторингу ефективності функціонування системи внутрішнього контролю страховика на основі потоків інформації (результатів облікових реєстрацій і аналітичних інтерпретацій) генерованих цією системою; дати обґрунтування необхідності реформування та модернізації на програмно-цільовій основі засад забезпечення якості інформації, що генеруватиме, використовуватиме й отримуватиме страхова

компанія під час діяльності в турбулентних соціально–економічних реаліях повоєнного відновлення економіки України.

Література

1. Про затвердження Положення про вимоги до системи управління страхувика: Постанова Правління Національного банку України від 27 грудня 2023 року № 194 // База даних «Законодавство України» / ВР України.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0194500–23#Text>.

ІНВЕСТИЦІЙНА СТІЙКІСТЬ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ ЯК ФАКТОР БЕЗПЕРЕРВНОСТІ СТРАХОВОГО ЗАХИСТУ ПІДПРИЄМНИЦТВА

І. В. Поліщук, здобувач *третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,*

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

Науковий керівник – Н. В. Приказюк,
д. е. н., професор, завідувач кафедри страхування, банківської справи та ризик-менеджменту,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

Турбулентність має суттєвий вплив на результати діяльності страхової галузі. Передусім, зазнає збитків сектор корпоративного страхування. Причиною цього в Україні протягом останніх років є прямі втрати від бойових дій та інфляційний ризик.

Забезпечення безперервності страхового захисту підприємництва є критичною передумовою для відновлення української економіки. Згідно даних НБУ, воєнні дії та їх наслідки залишаються домінуючим чинником, що стримує розвиток підприємств і обмежує їхню спроможність нарощувати виробництво [1]. Для страхової галузі це відображається у збільшенні рівня виплат: як у абсолютному, так і у відносному вимірі. Так, виплати за ризиковим страхуванням (інше, ніж страхування життя) у 2024 році зросли на 25% порівняно з попереднім, а у III кварталі 2025 року були більшими на 54%, ніж у першому півріччі. Збільшився також показник нетто–збитковості (loss ratio) – у 2024 р. становив 41%, попередній рік – 37%. Погіршення відбулося внаслідок зростання рівня страхових виплат та скорочення резервів за договорами вихідного перестрахування [3, 4].

Корпоративний сегмент має значну питому вагу у ризиковому страхуванні в Україні. Протягом останніх 5 років його частка перевищувала

40% за обсягами премій та виплат за винятком 2024 р. (рис. 1). Обсяг страхових премій корпоративного сегменту на разі не досягнув рівня 2021 року, на відміну від премій ризикового страхування (це відбулося у 2024 році). Обсяг премій від підприємців станом на кінець вересня 2025 року збільшився на 55% від попереднього періоду. Екстраполюючи динаміку перших трьох кварталів, можна сформулювати гіпотезу, що станом на кінець року обсяг премій перевищить довоєнний рівень. Подібна динаміка спостерігалася й в частині страхових виплат ризикового страхування в корпоративному сегменті [2].

Таким чином, коефіцієнт покриття виплат преміями у ризиковому корпоративному страхуванні протягом останніх 6 років коливався, однак переважно був більшим за значення 2,5. Це дозволяє страховикам накопичувати резерви для подальшого інвестування та здійснення виплат у разі настання страхових випадків. Натомість, показник нетто-збитковості, як зазначалося вище, демонструє неоднорідну динаміку і зазвичай погіршується. За підсумками III кварталу 2025 року його значення було більшим за 2024 рік (рис.1).

Інвестиційна стійкість страхової компанії передбачає таке управління інвестиційним портфелем (сформованим зі страхових резервів та власних коштів), що забезпечить підтримку фінансової стабільності та здатність виконувати свої зобов'язання в повному обсязі.

Важливим у аспекті даної теми є показник прибутковості інвестицій страховиків, що дозволяє показати ефективність вкладень та відображає ситуацію на ринку щодо можливості збільшити інвестиційний дохід страховика.

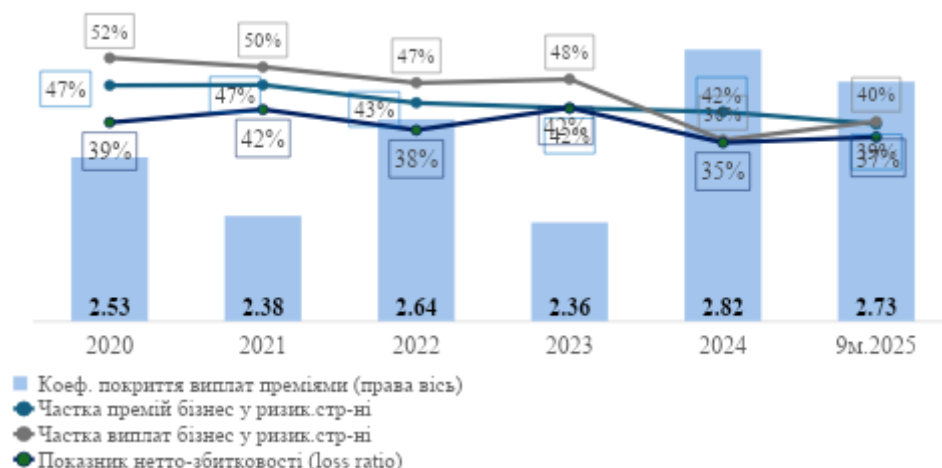

Рисунок 1. Вибрані показники корпоративного сегменту ризикового страхування в Україні протягом 2020–202рр.

Джерело: сформовано на основі [2]

Після стійкого зростання прибутковості інвестицій – з 7% у 2020 році до піку в майже 20 % у 2023 році – рентабельність інвестицій українських страхових компаній знизилася до 16,8% станом на кінець III кварталу 2025 року (рис. 2) [2, 5].

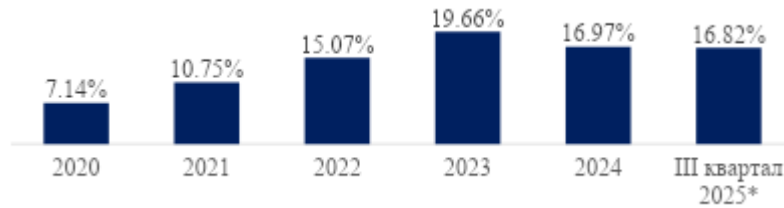

Рисунок 2. Рентабельність інвестицій страхових компаній в Україні протягом 2020–2025 рр.

**кінець III кварталу в річному вимірі*

Джерело: сформовано на основі [2]

Незважаючи на спад, поточний рівень залишається вищим за довоєнні показники, що свідчить про стійкість галузі в умовах турбулентності. Водночас, такі значення допомагають страховикам виконувати свої зобов'язання. Зокрема ті, які збільшилися внаслідок зростання виплат бізнесу, що постраждав від війни.

Таким чином, інвестиційна стабільність виступає як досить важливий компонент у забезпеченні безперервності страхового захисту підприємництва в умовах турбулентності. Гарантія страхових виплат, дотримання вимог щодо капіталу, належне управління інвестиціями та ризик-менеджмент дозволяють страховим компаніям не лише підтримувати платоспроможність, а й забезпечувати стабільність для інвесторів та підприємців й безперервність страхового покриття бізнесу.

Література

1. Ділові очікування підприємств України – IV квартал 2025 року. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/BOS_2025-Q4.pdf?v=16 (дата звернення: 15.02.2026).
2. Наглядова статистика. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення: 15.02.2026).
3. Огляд небанківського фінансового сектору – Березень 2025. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Nonbanking_Sector_Review_2025-03.pdf?v=13 (дата звернення: 10.02.2026).
4. Огляд небанківського фінансового сектору – Листопад 2025. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Nonbanking_Sector_Review_2025-11.pdf?v=16 (дата звернення: 15.02.2026).

5. Приказюк Н. В., Поліщук І. В. Штучний інтелект у трансформації інвестиційної діяльності страхових компаній в умовах цифровізації. Ефективна економіка. 2025. № 11. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.11.38> (дата звернення: 12.02.2026).

МАЙНОВЕ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ СУЧАСНОСТІ

О. О. Сорокова, здобувач першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Полтавський державний аграрний
університет, м. Полтава, Україна
Науковий керівник – О. М. Краснікова,
к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів,
економічних досліджень та туризму,
Полтавський державний аграрний
університет, м. Полтава, Україна

Страховання, як основоположний вид соціальної безпеки, бере свій початок з давніх часів, зародившись в античних країнах. Проте найбільш ефективного розвитку ця сфера зазнала наприкінці 19 – початку 20 століття, в епоху промислової революції [1, с. 12–15]. Саме в цей період набуло значної необхідності страхування від нещасних випадків життя та здоров'я, відповідальності та майна.

Сутність майнового страхування, як найбільш поширеної галузі страхування в цілому, полягає в прийнятті страховиком від страхувальника ризику, що пов'язаний з ушкодженням чи втратою майна внаслідок непередбачених обставин [2, с. 78]. Отже, простими словами, майнове страхування полягає в отриманні страхової виплати на випадок ушкодження чи повної втрати майна.

Для більш глибокого розуміння цієї галузі, важливо зрозуміти що саме підлягає страхуванню. Загалом всі вітчизняні практики мають схожу думку щодо об'єктів страхування, і визначають їх як: майно (рухоме та нерухоме), а також в інших видах, доходи та грошові кошти.

Важливо зазначити, що загалом у світовій практиці сучасності, майнове страхування поступається страхуванню життя та здоров'я, проте орієнтуючись на страховий ринок України, ситуація складається зовсім інакше. Менталітет громадян доволі молодій держави склався таким чином, що більшість нехтує особистим страхуванням, і надає перевагу можливості збереження майна. Аналізуючи такий тренд, важко оцінити правильність цього вибору українців, оскільки в сучасному світі виникають чинники які змушують нас до таких дій.

Досліджуючи загальну практику страхування майна, можна визначити перелік наступних ризиків, від яких страхувальники мають інтерес захистити своє майно: стихійні лиха та природні явища, техногенні небезпеки, пожежі, взлом та крадіжка, пошкодження майна шляхом ДТП, терактів та інших небезпечних ризиків. Але наближаючись до наших реалій, нині в Україні доволі поширеним ризиком пошкодження майна є військовий ризик.

Спираючись на дані, наведені НБУ в огляді небанківського фінансового сектору, можна дійти висновку, що основними видами страхування майна станом на 2021 рік є КАСКО та ОСЦПВ, що складають майже 50% загального страхового ринку України. При цьому, загальна кількість активів всього ринку оцінюється в розмірі 63622 млн грн.

Але, нестабільні зовнішньополітичні чинники, ситуація на страховому ринку в 2022–2023 роках значно погіршилася. Через доволі масовий відтік громадян в інші країни, активи низки страхових компаній значно скоротилися, проте починаючи з другого півріччя 2023 року і до сьогодні, галузь страхування майна доволі активно розширює спектр надання послуг [3].

Попри зберігаючи лідируючі позиції таких послуг як ОСЦПВ та КАСКО, доволі стрімкого розвитку набувають такі види страхування як «Зелена карта» та страхування від воєнних ризиків. Нажаль, такі реалії сьогодні, і ніхто не знає, що буде завтра, тому важливим показником розвитку галузі майнового страхування є швидкість адаптації до змін, та впровадження нових, інноваційних рішень.

Станом на сьогодні, страхування від воєнних ризиків хоч і набирає стрімкого розвитку, проте популярне не всюди. Не кожен страховик готовий приймати такі ризики, тому часто виникають ситуації, коли у місті чи регіоні немає можливості застрахувати своє майно. Але зважаючи на загострення зовнішньополітичної ситуації, ми дійшли висновку, що цей вид страхування повинен і надалі активно розвиватися в Україні.

На нашу думку, розвиток майнового страхування тільки набирає необхідних обертів, і хоч система не досить досконала, та є певні нюанси, проте перспектива для розвитку доволі велика. По при всі виклики і нестабільності що виникають як на зовнішньому, так і на внутрішньому страховому ринку, ми досі рухаємося до успішного майбутнього, і саме розвиток майнового страхування є основоположним для інвестування в нашу країну.

Література

1. Страхування (у схемах, таблицях, коментарях): навч. посіб. Дніпро: Університет митної справи та фінансів, 2020. 221 с.
2. Сосновська О. О. Страхування: навч. посіб. Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2021. 328 с.
3. Статистика страхового ринку України. FORINSURER. URL: <https://forinsurer.com/stat> (дата звернення: 31.01.2026).

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ В УКРАЇНІ

*Д. Д. Третяк, к. е. н., доцент, доцент
кафедри страхування, банківської справи
та ризик-менеджменту,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна*

На даний час в Україні спостерігається зростаючий інтерес до ризик-менеджменту, що обумовлюється зростанням низки викликів для вітчизняної бізнес-сфери, так як наслідок нестабільністю умов її функціонування.

Основні тенденції розвитку ризик-менеджменту в Україні орієнтовані на впровадження більш сучасних підходів до оцінки ризиків, використання новітніх технологій для моніторингу та аналізу ризиків, а також підвищення уваги до кібербезпеки та геополітичних ризиків. Можна спостерігати зростання популярності навчальних курсів та тренінгів з ризик-менеджменту серед підприємницьких організацій.

Для побудови ефективного ризик-менеджменту у вітчизняних підприємствах доцільно використовувати елементи систем управління ризиками транснаціональних корпорацій. Як приклад, доцільним було б створення інноваційної мережі незалежних координаційно-консультаційних центрів ризику, створених за принципами самофінансування та самоокупності, що дало б можливість підприємницьким структурам делегувати професійним менеджерам ряд функцій, серед яких:

- активний моніторинг бізнес-ситуації у регіонах та здійснення аудиту ризиків;
- надання консультацій з питань управління ризиками підприємств;
- створення санаційних фінансових фондів;
- розробка алгоритмів екстрених дій у кризових ситуаціях;
- підтримання зв'язків між суб'єктами господарювання та державними органами управління.

Інтеграція України до світового ринку і розвиток усіх видів підприємницької діяльності в країні активізує необхідність вивчення та впровадження світового досвіду.

Найбільш широко закордонні компанії застосовують інтегральний підхід реалізації ризик–менеджменту, принципи побудови якого розглядаються у стандартах управління ризиком FERMA, що розроблені провідними організаціями Великобританії [3]. Даний документ містить основні визначення, пояснює внутрішні та зовнішні фактори ризику, процеси управління ризиками, методологію та технологію оцінки та аналізу ризиків, а також загальні обов’язки ризик менеджера. Відповідно до стандарту «FERMA», до обов’язків фахівця з ризиків відносяться: розробка програми управління ризиками, супровід її реалізації, координація співробітництва підрозділів, створення програм зі зменшення втрат та підтримки безперервності бізнес–процесів.

Таблиця 1. Інноваційні тенденції розвитку ризик–менеджменту в Україні

Інновація	Вплив на розвиток
Використання аналітичних технологій	Впровадження передових аналітичних інструментів та технологій, таких як штучний інтелект, машинне навчання та аналіз великих даних, дозволяє виявляти та прогнозувати ризики з більшою точністю і ефективністю.
Віртуалізація та цифрова трансформація	Впровадження цифрових інструментів для автоматизації процесів управління ризиками, в тому числі віртуальні платформи для аналізу та моніторингу ризиків, може значно полегшити роботу з ризиками та забезпечити швидше реагування на них.
Розвиток культури безпеки	Вдосконалення методів навчання та підвищення освіченості персоналу щодо важливості ризик–менеджменту та власної ролі у ньому може сприяти зміцненню культури безпеки в організації.
Гнучкі підходи до управління ризиками	Застосування принципів гнучкого управління та адаптивного планування дозволяє підприємствам більш ефективно реагувати на зміни в ризиках та зовнішньому середовищі.
Співпраця та обмін даними	Розвиток механізмів співпраці між підприємствами, урядовими органами та іншими зацікавленими сторонами для обміну інформацією про ризики та найкращі практики може забезпечити більшу рівновагу та впевненість у вирішенні ризикованих ситуацій.

Джерело: складено автором на основі [1, 2]

Важливо зазначити, що система управління ризиками повинна бути постійно під моніторингом та оновлювана відповідно до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі. Недостатній моніторинг може призвести до застою та непродуктивності в управлінні ризиками.

Інновації в розвитку ризик–менеджменту в Україні є важливим напрямком у покращенні ефективності та конкурентоспроможності

підприємств. Деякі з інноваційних підходів вже спостерігаються або можуть бути впроваджені в майбутньому (табл. 1).

Ці інноваційні підходи допомагають українським підприємствам вдосконалити свої практики управління ризиками та підвищити їхню стійкість та конкурентоспроможність у глобальному ринковому середовищі.

Література

1. Манцуров І.Г., Нусінова О.В. Побудова ієрархічної структури складових економічної безпеки підприємства. URL: <http://economy.nauka.com.ua/index.php?operation=1&iid=680> (дата звернення 21.02.2026).

2. Цвігун Т.В. Механізм управління ризиками в системі управління підприємством. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2017. Вип 2. С. 9–13.

3. Federation of European Risk Management Associations – FERMA. URL: <https://www.ferma.eu/app/uploads/2011/11/a-risk-management-standard-english-version.pdf> (дата звернення: 21.02.2026).

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ ЯК ФАКТОР ЕФЕКТИВНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНИ

*С. Ю. Хамініч, д. е. н., професор, професор
кафедри соціально–економічних дисциплін,
Дніпровський державний університет
внутрішніх справ, м.Дніпро, Україна*

*С. В. Полякова, к. філол. н., доцент, Учений
секретар,*

*Дніпропетровський науково-дослідний
інститут судових експертиз,
Дніпровський державний університет
внутрішніх справ, м.Дніпро, Україна*

У сучасних умовах трансформаційних процесів та майбутнього післявоєнного відновлення України питання економічного відродження набуває не лише макроекономічного, але й соціально–інституційного виміру. Одним із ключових чинників забезпечення стійкого та інклюзивного розвитку виступає гендерна рівність. Світовий досвід доводить, що повноцінне залучення жінок і чоловіків до економічних процесів сприяє підвищенню продуктивності праці, інноваційності економіки та ефективності державної політики. У цьому контексті гендерна рівність постає не лише як соціальна цінність, а як стратегічний ресурс економічного зростання.

Міжнародні дослідження доводять, що країни з вищим рівнем гендерної рівності демонструють більш стабільне економічне зростання та вищий рівень добробуту населення [1].

Економічна теорія людського капіталу підкреслює, що інвестиції в освіту, професійну підготовку та здоров'я населення формують основу довгострокового зростання. Обмеження доступу жінок до економічних ресурсів, ринку праці, фінансових інструментів або управлінських позицій призводить до неефективного використання людського потенціалу держави. Гендерна нерівність фактично означає втрату частини національного виробничого ресурсу.

В умовах війни та демографічних змін в Україні спостерігається суттєва трансформація структури ринку праці. Значна частина чоловіків залучена до сектору безпеки та оборони, що підвищує економічну роль жінок у підтримці функціонування економіки, розвитку освіти. Водночас зберігаються проблеми гендерного розриву в оплаті праці, вертикальної та горизонтальної сегрегації зайнятості тощо [2].

Особливої уваги потребує питання підтримки жінок-підприємниць, внутрішньо переміщених осіб, матерів з дітьми та представниць вразливих соціальних груп. Недостатній рівень доступу до кредитування, інвестиційних програм та державної підтримки може сповільнювати відновлення малого й середнього бізнесу, який є фундаментом національної економіки.

Ефективне економічне відродження України потребує впровадження гендерно чутливих підходів у бюджетній, податковій, соціальній та інвестиційній політиці. Гендерно орієнтоване бюджетування дозволяє оцінити вплив державних витрат на різні групи населення та забезпечити більш справедливий розподіл ресурсів.

Важливим напрямом є стимулювання жіночого підприємництва через грантові програми, пільгове кредитування, розвиток програм фінансової грамотності та менторства. Не менш значущим є розвиток соціальної інфраструктури – системи догляду за дітьми, гнучких форм зайнятості, програм перекваліфікації, що дозволяє зменшити непропорційне навантаження неоплачуваної праці на жінок та підвищити їхню економічну активність.

У процесі післявоєнного відновлення Україна має унікальну можливість інтегрувати принципи гендерної рівності у стратегічні документи розвитку. Міжнародна фінансова допомога та інвестиційні програми можуть бути ефективнішими за умови врахування гендерного аналізу проєктів відбудови. Формування гендерно інклюзивного економічного середовища сприятиме розширенню бази оподаткування через зростання зайнятості; підвищенню рівня інноваційності економіки; зменшенню рівня бідності та соціальної нерівності; зміцненню соціальної згуртованості.

У подальшому гендерна рівність може стати одним із структурних чинників підвищення інвестиційної привабливості України та її інтеграції до європейського економічного простору.

Отже, гендерна рівність є не лише питанням соціальної справедливості, але й важливою економічною категорією, що безпосередньо впливає на ефективність відновлення національної економіки. В умовах повоєнної трансформації України забезпечення рівних можливостей для жінок і чоловіків має розглядатися як стратегічний пріоритет державної політики.

Таким чином, інтеграція гендерного підходу у фінансові та економічні механізми відбудови здатна посилити стійкість економіки, оптимізувати використання людського капіталу та створити передумови для довготривалого, інклюзивного та конкурентоспроможного розвитку України. Гендерна рівність є системним чинником ефективного економічного відродження України. Забезпечення рівного доступу до економічних ресурсів, управлінських позицій та фінансових інструментів сприятиме повнішому використанню людського капіталу, підвищенню продуктивності праці та формуванню інклюзивної економічної моделі розвитку.

Література

1. World Economic Forum. Global gender gap report 2023. Geneva: World Economic Forum, 2023. 361 p.
2. Хамініч С.Ю., Протопопова Н.А. Освіта крізь призму гендеру: виклики та перспективи рівності. Детермінанти соціально–економічного відновлення держави, регіонів та суб'єктів господарювання: збірник тез доповідей III Міжнародної науково–практичної конференції, присвяченої 50–річчю Навчально–наукового інституту економіки та менеджменту, м. Рівне, 14 листопада 2025 року. Рівне: НУВГП, 2025. С.931–934.

ФОРМУВАННЯ СТРАХОВОЇ СВІДОМОСТІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВИХ РИЗИКІВ

А. С. Черчата, здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Дніпровський державний аграрно–
економічний університет, м. Дніпро, Україна
Науковий керівник – О. П. Павленко,
к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,
Дніпровський державний аграрно–
економічний університет, м. Дніпро, Україна

Формування страхової свідомості в Україні в умовах військових ризиків набуло надзвичайної важливості, оскільки війна кардинально змінила сприйняття безпеки, стабільності та фінансового захисту як громадян, так і бізнесу. У мирний час страхування в Україні часто розглядали як добровільний додатковий механізм фінансового захисту або навіть як марну витрату. Проте після повномасштабного вторгнення у 2022 році стало очевидним, що традиційні підходи до оцінки ризиків не відповідають реаліям сучасних загроз: пошкодження житла та майна, втрата джерел доходу, зруйновані підприємства, логістичні розриви, загрози життю та здоров'ю. В цих умовах розвиток страхової свідомості не лише послаблює матеріальні наслідки воєнних втрат, але й сприяє підвищенню економічної стійкості країни загалом.

Актуальність формування страхової свідомості в умовах військових ризиків зумовлена рядом ключових чинників. По–перше, військові дії створили нові категорії ризиків, які традиційні страхові продукти не завжди охоплюють або охоплюють фрагментарно. Ризики бойових дій, руйнування інфраструктури, вимушене переселення, психологічні травми, втрати підприємницької діяльності – все це виходить далеко за межі звичних страхових випадків. Тому громадяни та бізнес мають розуміти не лише принципи страхування, а й особливості покриття, умови та обмеження виплат по відповідних полісах. Без усвідомлення суті цих механізмів страхування втрачає свою ефективність [1].

По–друге, війна суттєво вплинула на фінансовий стан багатьох українців. В умовах зниження рівня доходів, безробіття, вимушеної евакуації страхування може здатися розкішшю, на яку не можна витратити кошти. Проте саме відсутність страхового захисту робить втрати катастрофічними: сім'ї, які втратили житло чи майно без страхового покриття, опиняються в повній матеріальній безпорадності; підприємства, що не застрахували

основні фонди, часто не мають ресурсів для відновлення або зупиняються остаточно. Страхові виплати зменшують тягар від втрат, підтримують споживчу активність і зменшують навантаження на державну соціальну допомогу. Це підкреслює, що страхова свідомість – не просто бажаний атрибут фінансової культури, а важливий механізм соціальної захищеності.

Третім аспектом є вплив на бізнес–середовище. Компанії, які інтегрують страхування як частину системи управління ризиками, мають більше шансів на стійке функціонування та відновлення після негативних подій. На практиці це означає, що підприємства повинні не лише страхувати майно, а й розглядати страхові поліси, що покривають ризики перерв бізнес–процесів, відповідальності перед третіми особами, кіберризики тощо. Здатність швидко відновити операційну діяльність після ризикової події зміцнює довіру партнерів, інвесторів та клієнтів. Таким чином, страхова свідомість бізнесу сприяє підвищенню загальної економічної стійкості держави.

Сучасна низька страхова свідомість в Україні має глибокі історичні та соціальні корені. Протягом тривалого періоду страхування сприймалося як недовіра до державних інститутів або як механізм, недоступний за ціною широким прошаркам населення. Брак знань про принципи страхування, складність страхових продуктів, низький рівень фінансової грамотності значною мірою стримували попит на страхові послуги. Війна ж показала, що навіть при обмеженому бюджеті наявність страхового захисту є необхідною передумовою для мінімізації фінансових ризиків [3].

Формування страхової свідомості в умовах військових ризиків потребує системного підходу та взаємодії між державою, страховими компаніями та громадянами. Держава може відігравати ключову роль у створенні законодавчих та інституційних умов, що стимулюють страхову активність. Наприклад, запровадження податкових пільг для страхувальників, особливо у сфері майнового страхування, підтримка страхових продуктів, що покривають ризики бойових дій, створення фондів часткового страхового покриття – усе це може суттєво зменшити бар'єри входу до страхового захисту. Освітні ініціативи, інформаційні кампанії, публічні кейси успішних страхових виплат – інструменти, що підвищують рівень довіри і сприяють формуванню свідомого попиту на страхові послуги [2].

Страхові компанії, у свою чергу, повинні адаптувати свої продукти до реалій сучасних загроз. Це означає розробку гнучких та зрозумілих умов страхового покриття, прозорий процес врегулювання збитків, швидкі виплати, які мають бути доступні навіть у складних логістичних умовах

війни. Комунікація зі споживачами повинна бути простою і зрозумілою, щоб люди бачили реальні вигоди від страхування. Надійні та клієнтоорієнтовані страховики можуть суттєво вплинути на підвищення страхової грамотності та довіри до інституту страхування в цілому.

Висновки щодо формування страхової свідомості в умовах військових ризиків є такими: по–перше, страхування виступає не лише фінансовим інструментом, а й механізмом соціальної стабільності, здатним зменшувати негативні наслідки військових втрат для громадян та бізнесу; по–друге, розвиток страхової свідомості підвищує загальну економічну стійкість, оскільки зменшує навантаження на державний бюджет та соціальні фонди; по–третє, для ефективного формування страхової свідомості необхідна синергія між державними ініціативами, ефективним ринковим середовищем та активною позицією самих громадян. Тільки у такому комплексному підході страхування може стати не просто опцією, а невід’ємною частиною фінансової культури українського суспільства, здатної протистояти сучасним випробуванням воєнного часу.

Отже, формування страхової свідомості в Україні – це не одномоментний процес, а довготривала стратегічна мета, що забезпечує не лише матеріальний захист, а й психологічну впевненість у майбутньому країни. В умовах постійної невизначеності саме страхова свідомість може стати однією зі складових національної стійкості, здатною зменшити втрати та швидко відновити економічні зв’язки після кожної нової кризи.

Література

1. Попович Д. В., Біда М. С., Закорко К. К. Тенденції розвитку страхового ринку України в умовах воєнного стану. Молодий вчений. 2023. №3 (115). С. 110–114.
2. Руда О. Л. Розвиток страхового ринку в Україні. Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». 2020. №2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7634>.
3. Страхування : навчальний посібник / [Ситник Н. С., Стасишин А. В., Попович Д. В.]. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2025. 512 с.

РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

М. М. Чуйко, *к. т. н., доцент, доцент
кафедри маркетингу та торговельного
підприємництва,
Харківський національний університет
ім. В.Н. Каразіна, м. Харків, Україна*

Трансформація економічної системи України в період 2022–2025 років свідчить про формування унікальної моделі підприємницької стійкості, де приватний сектор стає не лише об'єктом державного регулювання, а й активним суб'єктом забезпечення національної безпеки. Сучасний стан розвитку підприємництва визначається здатністю суб'єктів господарювання адаптуватися до критичних коливань попиту, руйнування логістичних ланцюгів та безпрецедентного дефіциту ресурсів.

Економічний ландшафт 2024–2025 років характеризується жорсткими фіскальними рамками, зумовленими тривалістю військового конфлікту та необхідністю мобілізації внутрішніх ресурсів для сектору оборони. Важливим фактором впливу на підприємницьку активність є фіскальний імпульс, який протягом останніх двох років залишався від'ємним, склавши сумарно 5,7% ВВП за 2024–2025 роки. Це свідчить про те, що держава практично вичерпала можливості для прямого фіскального стимулювання економіки, що змушує бізнес переходити до стратегій самофінансування та пошуку альтернативних інвестиційних джерел. В умовах такого стиснення державних видатків на цивільні потреби, підприємництво змушене фокусуватися на галузях з високою доданою вартістю та швидким оборотом капіталу. Однією з найважливіших соціально–економічних тенденцій 2025 року стало стрімке зростання жіночого підприємництва. Жінки ініціювали 61% усіх нових бізнесів, що становить 83,7 тис. нових справ за перше півріччя. Для порівняння, у 2021 році частка жінок серед нових підприємців становила лише 51%. Це явище зумовлене не лише зміною соціальних ролей, а й необхідністю забезпечення сімейного доходу в умовах мобілізації значної частини чоловічого населення. Найвища концентрація жіночого бізнесу зафіксована у Сумській, Полтавській та Одеській областях. Основні сфери діяльності жінок–підприємниць включають: надання індивідуальних послуг (переважає індустрія краси); освіта, медицина та соціальна допомога; роздрібна торгівля та консалтинг.

Торгівля залишається домінуючою сферою для малого підприємництва: у 2025 році було створено 39,5 тис. ФОП у роздрібній торгівлі та 10,7 тис. у оптовій. Проте саме цей сектор зазнає найбільших

втрат – за півріччя закрилося понад 48 тис. суб'єктів. Це свідчить про високу конкуренцію, низьку маржинальність та вразливість торговельних мереж до зниження купівельної спроможності. Натомість стабільний розвиток демонструють сектори з високою соціальною та інтелектуальною складовою. Позитивну динаміку зафіксовано в таких галузях, як освіта, медицина, право та бухгалтерський облік.

Сектор ІТ та інформаційних послуг, який тривалий час був драйвером економіки, у 2025 році продемонстрував ознаки охолодження, втративши 18 тисяч підприємців за пів року. Це пов'язано з глобальним уповільненням галузі, а також специфічними українськими викликами: складністю бронювання фахівців та ризиками безпеки для дата-центрів та офісів.

Урядовий проект «єРобота» став центральним інструментом стимулювання створення нових робочих місць та відновлення виробничого потенціалу. За два з половиною роки дії програми (станом на кінець 2024 – початок 2025 року) держава інвестувала через гранти понад 11 млрд. грн. у розвиток малого та середнього підприємництва.

Програма «Власна Справа» залишається найбільш масовою, дозволяючи отримати до 250 тис. грн. (а для молодих підприємців до 25 років – до 150 тис. грн. без зобов'язання створення робочих місць на початковому етапі). Для переробної промисловості суми значно вищі – до 8 млн. грн. на придбання обладнання, що є критичним для створення продуктів з високою доданою вартістю.

У 2025 році пріоритетом державної політики стало стимулювання внутрішнього виробництва через політику «Зроблено в Україні». Станом на жовтень 2025 року було ухвалено 289 позитивних рішень щодо грантів для переробних підприємств на суму понад 1,4 млрд. грн. Фінансування надається на умовах співфінансування, що мінімізує ризики нецільового використання коштів та стимулює відповідальність власників. Грантові кошти можуть бути використані на придбання верстатів, технологічного обладнання, введення його в експлуатацію та доставку. Обов'язковою вимогою є створення щонайменше 5 робочих місць та сплата податків у обсязі отриманого гранту протягом трьох років. У разі руйнування активів внаслідок воєнних дій, підприємства мають право на повторне отримання гранту для відновлення потужностей.

Український сектор оборонних технологій у 2024–2025 роках перетворився на повноцінну галузь економіки, що демонструє найвищу динаміку росту. Станом на січень 2025 року оборонна промисловість отримала близько 3 млрд. державного фінансування з перспективою зростання до 5 млрд.

Незважаючи на складні макроекономічні умови, підприємницький сектор залишається фундаментом економіки. Подальший розвиток потребує стабілізації податкового законодавства, розширення програм страхування воєнних ризиків та поглиблення інтеграції українських підприємств у глобальні ланцюги доданої вартості.

СТРАХОВИЙ ЗАХИСТ ПІДПРИЄМЦІВ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Є. М. Шемякова, здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Дніпровський державний аграрно–
економічний університет,
м. Дніпро, Україна

Н. К. Котов, здобувач першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Дніпровський державний аграрно–
економічний університет,
м. Дніпро, Україна

Науковий керівник – О. П. Павленко,
к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,
Дніпровський державний аграрно–
економічний університет,
м. Дніпро, Україна

В умовах військової агресії страхування набуває особливого значення як інструмент фінансового захисту підприємців, збереження їх майнового потенціалу та забезпечення безперервності господарської діяльності. Воєнні дії спричиняють масштабні руйнування виробничих потужностей, складських приміщень, торговельної інфраструктури, логістичних маршрутів, що створює високий рівень ризику для малого, середнього та великого бізнесу. Підприємці стикаються не лише з прямими матеріальними втратами, а й із перериванням виробничих процесів, зниженням платоспроможного попиту, порушенням контрактних зобов'язань. У таких умовах страховий захист виступає важливим механізмом мінімізації фінансових наслідків та підтримки економічної стійкості суб'єктів господарювання.

Однією з ключових передумов розвитку страхового захисту підприємців є зростання потреби у гарантіях відшкодування збитків, спричинених воєнними ризиками. Традиційні договори майнового

страхування, як правило, містять виключення щодо воєнних дій, однак сучасні реалії зумовлюють необхідність розробки спеціалізованих страхових продуктів, що передбачають часткове або повне покриття ризиків, пов'язаних із військовою агресією. Йдеться про страхування нерухомого майна, обладнання, товарно–матеріальних цінностей, а також страхування перерв у господарській діяльності (business interruption), яке дозволяє компенсувати втрати прибутку внаслідок вимушеного простою [2].

Важливим напрямом є страхування відповідальності підприємців, зокрема перед третіми особами, працівниками, контрагентами. В умовах воєнного стану зростає ймовірність виникнення додаткових ризиків, пов'язаних із аваріями, пошкодженням інфраструктури чи техногенними інцидентами. Наявність страхового покриття відповідальності сприяє підвищенню довіри до підприємства з боку партнерів і кредиторів, а також забезпечує фінансову стабільність у разі настання непередбачуваних подій.

Особливу роль відіграє страхування аграрного бізнесу, який є стратегічно важливим для економіки країни. Воєнні дії негативно впливають на посівні площі, інфраструктуру зберігання та транспортування продукції, що зумовлює необхідність розширення страхового покриття врожаю, техніки та відповідальності агровиробників. У цьому контексті актуальним є впровадження програм державно–приватного партнерства, які передбачають часткове субсидування страхових премій або гарантування виплат за катастрофічними ризиками [1].

Не менш важливим є питання фінансової спроможності страховиків забезпечити належний рівень страхового захисту в умовах масових збитків. Воєнна агресія призводить до підвищеної концентрації ризиків, що потребує диверсифікації страхового портфеля, розвитку перестраховувальних механізмів та залучення міжнародних партнерів. Ефективне управління страховими резервами, підвищення вимог до платоспроможності та прозорості діяльності страхових компаній є необхідними умовами стабільності страхового ринку.

Цифровізація страхових процесів виступає додатковим чинником підвищення доступності страхового захисту для підприємців. Онлайн–укладання договорів, дистанційне врегулювання збитків, використання електронного документообігу та аналітичних систем оцінювання ризиків дозволяють забезпечити безперервність страхового обслуговування навіть у складних умовах воєнного часу. Це сприяє зниженню адміністративних витрат та підвищенню оперативності страхових виплат.

Література

1. Дума В. В. Страхова діяльність в умовах російської агресії: правові підстави й практичні перспективи. *Юридичний вісник*. 2022. №2 (63) DOI: 10.18372/2307–9061.63.16724.
2. Метеленко Н.Г., Сіліна І.В., Дятлова Ю.В., Оглобліна В.О., Попова А.О. Страхування: навчально–методичний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок» освітньо–професійної програми «Фінанси держави та підприємницьких структур». Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2024. 243 с.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ НАДІЙНОСТІ СТРАХОВИКА

*С.В. Юдіна, д. е. н., професор, професор
кафедри фінансів та обліку,
Дніпровський державний технічний
університет, м. Кам'янське, Україна
Ф. М. Мартинюк, здобувач третього
(освітньо–наукового) рівня вищої освіти,
Дніпровський державний технічний
університет, м. Кам'янське, Україна*

Основною умовою ефективного функціонування страхового ринку є надійність його учасників – страховиків.

Підтримка можливості кожного страховика своєчасно та в повному обсязі виконувати взяті на себе зобов'язання є фактичним проявом та реалізацією функцій страхування.

Питання функціонування та фінансового стану страхової компанії є важливими для інвесторів та менеджменту компанії, крім того, вони знаходяться під контролем Регулятора страхового ринку, а також компаній, підприємств та населення, що користується послугами страхових компаній.

Страхування, як найважливіший фінансовий інститут, має бути органічно вбудоване у процеси вітчизняної економіки щодо забезпечення нової якості економічного зростання.

Але страхування в його нинішньому вигляді не демонструє якісний розвиток, не затребувано суспільством, базується на примусовому страхуванні.

Одним із найважливіших напрямів розвитку і ефективного функціонування страхового ринку є забезпечення фінансової стійкості й платоспроможності страховиків і страхувальників [1].

Важливим фактором поширення добровільного страхування є надійність страхової компанії, яка пов'язана з її фінансовою стійкістю.

На рис. 1 наведена загальна схема діяльності страхової компанії. Вже не раз зазначалося, що сучасні страхові компанії здійснюють, крім основної діяльності, інвестиційну та фінансову, маючи тимчасово вільні кошти.

Тому, грошові потоки компаній сфері у сфері страхування мають специфічні особливості у порівнянні з підприємствами реального сектору з підприємствами реального сектору економіки.

Грошовий обіг страхової компанії включає наступні незалежні потоки:

- страхові виплати, що можуть забезпечувати страховий захист клієнтів. Страхові резерви і фонди страховиків формуються в першу чергу, а вже потім частина вільних коштів спрямовується в інвестиційні активи – у нестрахові проєкти з високою нормою рентабельності та фінансово–кредитні установи – комерційні та державні банки (депозитні внески) і різноманітні цінні папери з метою одержання додаткового доходу (дивідендів, процентів);

- основний дохід, що може формуватися з надходження страхових платежів (внесків, премій страхувальників). Крім основних джерел одержання доходів, компанія також може отримувати доходи від благодійності, спонсорства, ефективного менеджменту, за рахунок отриманих доходів від проведених консультацій, надання освітніх послуг зі страхування та ін.

Для дотацій збитків від окремих видів страхування, фінансування розробки нових страхових продуктів, оплати курсів підвищення кваліфікації тощо можуть використовуватися кошти від інвестиційної діяльності страховика. Необхідно зазначити, що грошовий оборот компанії щодо забезпечення страхового захисту відрізняється від грошового обороту, пов'язаного з організацією та веденням страхової справи та розвитком компанії. Така відмінність в обороті коштів регулюється страховим законодавством, умовою формування капіталу та іншими умовами організації та управління компанією.

Особливості розподілу ймовірного збитку за накопичувальних (довгострокових) видів та ризикованих (короткострокових) видів страхування обумовили необхідність таких страхових фондів:

- по ризиковому страхуванню – страхові резервні фонди;
- по ощадному (накопичувальному) страхуванню – резервні фонди по накопичувальних видах, таких як страхування на дожиття, додаткових пенсій та інших).

При катастрофічних збитках (значний обсяг втрат), як правило, формуються резервні перестраховальні фонди.

Через те, що страховики як суб'єкти господарчої діяльності здійснюють її на принципах самофінансування та самоокупності, то крім вищезазначених фондів мають формувати фонди щодо забезпечення ефективної діяльності компанії. У Законі України «Про страхування» сказано, що «з доходів, що залишаються після сплати податків і надходять у розпорядження страховиків, вони можуть утворювати резерви і фонди, необхідні для забезпечення їхньої діяльності» [1].

Резерви є тимчасово вільними спеціальними оборотними страховими ресурсами і не класифікуються доходом страховика.

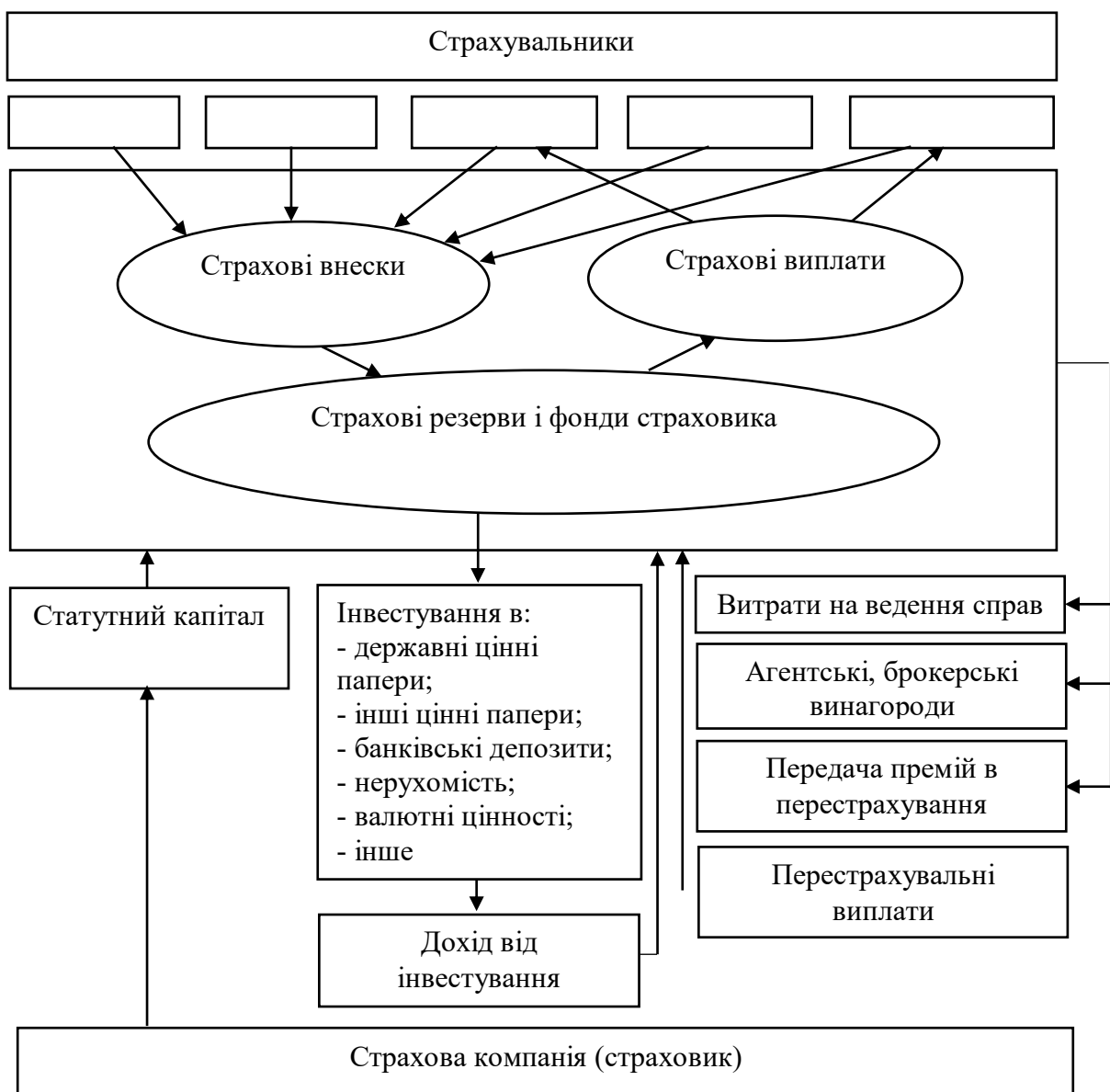

Рисунок 1. Загальна схема діяльності страхової компанії

Кошти резервів – це резерви майбутніх виплат по страхових зобов'язаннях перед клієнтами (страхувальниками, застрахованими особами). Абсолютна величина коштів, накопичених у резервах, повинна збільшуватися у міру росту кількості діючих договорів страхування [2].

Як уже зазначалося, страхові резерви не можна ототожнювати з внутрішньо-господарськими резервними фондами, створення яких передбачає сучасне страхове законодавство [1].

Резерви, якими володіє, користується і розпоряджається страхова компанія, можуть направлятися на інвестиції. Отриманий інвестиційний дохід може бути джерелом покриття окремих витрат і, як наслідок, отримання конкурентних переваг компанії та підвищення рівня її ліквідності.

Напрями інвестиційного вкладання в активи (депозитні рахунки, акції, облігації тощо) чітко визначені законодавством [1].

Відповідно до страхового законодавства для формування необхідної фінансової стійкості страховики можуть інвестувати страхові резерви, які сформовані зі страхових внесків, премій, дотримуючись співвідношень:

- не менше 10% резервних коштів – у державні облігації (цінні папери);
- не більше 40% – у нерухоме майно;
- не більше 50% – на депозитні рахунки банків;
- не більше 40% – у акції та облігації акціонерних товариств та в інші цінні папери;
- не більше 10% – у валютні цінності;
- не менше 5% – має знаходитися на розрахункових рахунках у банках для здійснення поточних виплат страхових сум за здійснюваними видами страхування;
- не менше 80% повинно інвестуватися на території України [1].

Також у Законі «Про страхування» зазначено, що розміщення резервів в інвестиційних активах має здійснюватися з дотриманням принципів: диверсифікованості; зворотності; ліквідності; прибутковості [2].

Сформовані страхові резерви не підлягають вилученню у державний й інші бюджети [2].

Для забезпечення фінансової стійкості страховика рекомендовано своєчасно проводити аналіз з метою виявлення та усунення недоліків в діяльності та знаходження резервів зміцнення їх фінансового стану та платоспроможності.

Література

1. Про страхування: Закон України від 07.03.1996 № 85/96–ВР. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/Z960085>.

2. Прогнозування фінансової стійкості страховика. URL: <https://kon-insurance.mnau.edu.ua/files/work/38.pdf>.

INSURANCE IN THE ARCHITECTURE OF ANTI-CRISIS MANAGEMENT OF THE NATIONAL ECONOMY

O. A. Vodolazska, *PhD in Economics,
Associate Professor, Docent of the
Department of Finance, Banking and
Insurance Dnipro State Agrarian and
Economic University, c. Dnipro, Ukraine*

The current stage of development of national economies is characterized by a high level of instability caused by a combination of global financial crises, pandemic threats, geopolitical tensions, military conflicts, climate changes and structural transformations of the world economy. In these conditions, anti-crisis management acquires a systemic character and goes beyond purely macroeconomic regulation, forming a multi-level architecture of tools for stabilization, adaptation and restoration of economic systems. One of the key elements of this architecture is insurance as an institutional mechanism for redistributing risks and financial losses [3].

Anti-crisis management of the national economy should be considered as a complex system of preventive, stabilization and recovery measures aimed at minimizing the negative consequences of crisis phenomena and ensuring sustainable development of the economy. In this context, insurance performs not only a compensatory function, but also forms the foundation of financial security, increasing the level of adaptability of economic subjects to crisis shocks.

The functional role of insurance in anti-crisis management is manifested through several interrelated aspects. First, insurance provides financial stabilization of business entities by compensating losses arising from extraordinary events, economic shocks or force majeure [1]. This allows enterprises to maintain solvency, maintain production processes and avoid chain bankruptcies that can have a systemic nature for the national economy. Secondly, insurance performs a preventive function, stimulating economic agents to implement risk management, increase safety standards, digitize business processes and form resilience strategies. Within the framework of the anti-crisis architecture, this contributes to reducing the probability of crisis situations and reducing the scale of their consequences. Thirdly, insurance acts as a tool for mobilizing investment resources. Insurance reserves and funds form a powerful financial potential that can be used to support infrastructure projects, restore destroyed economic objects, develop priority

industries, and finance economic reconstruction programs. Thus, insurance is integrated into the investment and recovery circuit of anti-crisis management.

Insurance becomes especially relevant in the conditions of systemic crises, in particular military conflicts, man-made disasters and climatic transformations. In such conditions, insurance mechanisms cease to be a purely market instrument and are transformed into a component of the state policy of economic security [3]. A model of public-private partnership in the field of insurance protection is being formed, where the state acts as a guarantor of the stability of the insurance market, and insurance companies are the conductors of financial support for the economy.

The architecture of anti-crisis management of the national economy can be represented as a multi-level system that includes macro-, meso- and micro-levels of regulation. At the macro level, insurance is integrated into the financial policy of the state, the system of budget planning, mechanisms of social protection of the population and tools of economic stabilization. At the meso level, it ensures the stability of regional economic systems, industries and clusters. At the micro level, insurance acts as a basic tool for anti-crisis management of enterprises and households.

An important direction in the development of insurance in the context of anti-crisis management is its digital transformation. The use of InsurTech solutions, big data, artificial intelligence, and automated risk management platforms increases the efficiency of insurance operations, reduces transaction costs, and accelerates loss compensation processes. This forms a new quality of insurance protection that meets the requirements of the crisis economy and the needs of rapid response. Thus, insurance in the architecture of anti-crisis management of the national economy should be considered not as an auxiliary financial instrument, but as a system-forming element of economic stability [2]. It ensures financial stability, reduces the level of economic uncertainty, supports investment activity and contributes to the formation of an adaptive model of economic development.

In a strategic perspective, the effective integration of insurance into the anti-crisis management system creates prerequisites for the transition from a reactive model of overcoming crises to a proactive model of risk management. This means shifting the emphasis from eliminating the consequences of crisis phenomena to their prevention, forecasting and minimization, which corresponds to the concept of sustainable development and long-term economic security of the national economy.

References

1. Lashchyk, I. (2023). Anti-crisis management of insurance companies. *Halytskyi ekonomichnyi visnyk*, vol. 81, no. 2, pp. 83–88.
2. Podoliak, O. (2025). Evolution of the development of the insurance market of Ukraine in the digital economy. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia*, no. 2(42), pp. 432–443.
3. Skryl, V.V., & Svystun, L.A. (2025). Anti-crisis management in the insurance system: world experience and Ukrainian realities. *Inkliuzyvna ekonomika*, no. 3(09), pp. 121–130.

СЕКЦІЯ 4

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

ДЕРЖАВНА ТА РИНКОВА ПІДТРИМКА АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ: ФІНАНСОВІ РІШЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННИХ РИЗИКІВ

В. В. Биба, *к. т. н., доцент, доцент
кафедри менеджменту і логістики,
Національний університет «Полтавська
політехніка імені Юрія Кондратюка»,
м. Полтава, Україна*

Н. М. Пінчук, *к. т. н., доцент,
департамент архітектури, будівництва
та дизайну,
Polytechnic University of Bari, Bari, Italy*

Аграрний сектор є одним із базових елементів економічної системи України, забезпечуючи значну частку експорту, зайнятість населення та продовольчу безпеку. Повномасштабна війна суттєво ускладнила функціонування галузі, спричинивши руйнування виробничих потужностей, порушення логістичних ланцюгів, зростання собівартості продукції та обмеження доступу до фінансових ресурсів.

В умовах високої невизначеності особливої актуальності набуває питання формування ефективної системи фінансового забезпечення аграрного сектору, здатної підтримати стабільність виробництва та забезпечити відновлення галузі. Військові ризики значно знижують інвестиційну привабливість аграрних підприємств і ускладнюють кредитування, що зумовлює необхідність активної участі держави та розвитку нових фінансових інструментів. Отже, проблема полягає у визначенні оптимальної моделі поєднання державних і ринкових механізмів фінансування аграрного сектору в умовах воєнних ризиків.

Наукові дослідження підтверджують, що в умовах криз і воєнних конфліктів державна підтримка відіграє ключову роль у забезпеченні стабільності економічних секторів. Водночас ринкові інструменти фінансування залишаються важливим джерелом інвестицій і стимулюють підвищення ефективності виробництва.

Окремі дослідження акцентують увагу на необхідності розширення доступу аграріїв до кредитних ресурсів, страхових інструментів і

міжнародної фінансової допомоги. Разом із тим у науковій літературі недостатньо висвітлено питання комплексної взаємодії державних і ринкових фінансових інструментів у воєнних умовах, що визначає актуальність подальших досліджень.

Метою даного дослідження є визначення особливостей і ефективності фінансових рішень державної та ринкової підтримки аграрного сектору України в умовах воєнних ризиків, а також обґрунтування напрямів підвищення їх результативності.

Воєнні дії призвели до суттєвого зростання фінансових ризиків у аграрному секторі. Підприємства зіткнулися з нестачею оборотного капіталу, збільшенням витрат на логістику, паливо та енергоресурси, а також обмеженням доступу до кредитних ресурсів. Водночас аграрний сектор залишається стратегічно важливим для економіки, що зумовлює активну підтримку з боку держави та міжнародних партнерів. Фінансова допомога спрямовується на відновлення виробництва, забезпечення ліквідності підприємств і підтримку малих фермерських господарств [1].

Державна підтримка аграрного сектору реалізується через бюджетні програми, субсидії, гранти, податкові пільги та пільгове кредитування. Такі заходи спрямовані на компенсацію втрат, спричинених війною, забезпечення посівної кампанії та підтримку виробничої діяльності.

Важливим напрямом є співпраця з міжнародними фінансовими організаціями, які надають гранти та кредитні гарантії, що дозволяє розширити доступ аграріїв до фінансових ресурсів і підвищити їхню фінансову стійкість.

Державні програми відіграють стабілізаційну роль, забезпечуючи короткострокову ліквідність підприємств і зменшуючи ризики їх банкрутства.

Поряд із державною підтримкою важливе значення мають ринкові джерела фінансування, зокрема банківське кредитування, інвестиції, аграрні фінансові інструменти та страхування [2, 3].

Розвиток гарантійних механізмів дозволяє знизити ризики для банків і стимулювати кредитування аграрних підприємств. Інвестиційні програми та партнерські проєкти сприяють модернізації виробництва та підвищенню конкурентоспроможності галузі. Таким чином, ринкові інструменти забезпечують довгострокову основу розвитку аграрного сектору, доповнюючи державну підтримку.

Аналіз показує, що поєднання державних і ринкових фінансових інструментів створює комплексну систему підтримки аграрного сектору. Державні програми забезпечують стабільність і ліквідність у

короткостроковій перспективі, тоді як ринкові механізми формують умови для інвестицій і структурної модернізації галузі.

Водночас існують проблеми, пов'язані з обмеженістю бюджетних ресурсів, нерівномірним доступом до фінансування та високим рівнем воєнних ризиків. Це зумовлює необхідність подальшого вдосконалення фінансових інструментів і розвитку інституційної інфраструктури.

Фінансове забезпечення аграрного сектору України в умовах воєнного стану має комплексний характер і базується на взаємодії державних і ринкових механізмів підтримки. Державні програми відіграють ключову роль у стабілізації діяльності підприємств і забезпеченні їх ліквідності, тоді як ринкові інструменти сприяють довгостроковому розвитку та підвищенню ефективності виробництва [2, 3].

Доведено, що найбільш ефективною є комбінована модель фінансового забезпечення, яка поєднує бюджетні ресурси, міжнародну допомогу та приватні інвестиції. Подальші дослідження мають бути спрямовані на розвиток механізмів страхування воєнних ризиків, розширення доступу аграріїв до фінансових ресурсів і вдосконалення державної політики підтримки галузі.

Література

1. World Bank. Support to Small Farmers via Partial Credit Guarantee Fund in Agriculture, 2024.
2. Ministry of Finance of Ukraine. Ukraine Agriculture Recovery Inclusive Support Emergency (ARISE) Project, 2025.
3. BDO in Ukraine. Wartime State Support for Agribusiness, 2025.

ДЕТЕРМІНАНТИ ТА ІНСТРУМЕНТАРІЙ ЗМІЦНЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

С. М. Бондаренко, здобувачка *третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти*,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна
Науковий керівник – З. С. Варналій,
д.е.н., професор, професор кафедри фінансів,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

Економічна нестабільність у країні суттєво детермінує показники фінансового стану підприємств, що спричиняє зниження рівня їхньої фінансової безпеки. Забезпечення стабільного функціонування підприємства вимагає досягнення високого рівня захищеності фінансових ресурсів від зовнішніх та внутрішніх загроз. Мінімізація впливу дестабілізуючих чинників залежить від якості управлінських рішень, що гарантують належний рівень безпеки, а послідовна реалізація стратегій зміцнення фінансового стану створює умови для посилення фінансової захищеності підприємства в довгостроковій перспективі.

До ключових умов забезпечення фінансової безпеки підприємства належать:

- узгодженість фінансових інтересів підприємства з потребами ринку та запитами працівників;
- наявність стійкої фінансової системи, яка здатна протидіяти ризикам і забезпечувати досягнення стратегічних цілей;
- поєднання та збалансованість усіх фінансових методів, інструментів і технологій, що використовуються в роботі;
- постійне вдосконалення та розвиток фінансової структури підприємства відповідно до змін середовища.

Функціональними цілями фінансової безпеки визначено: досягнення високої фінансової результативності, автономності та стійкості; забезпечення технологічного суверенітету й конкурентоспроможності технічної бази; оптимізацію управлінських процесів; підвищення кваліфікаційного рівня кадрового складу; а також комплексний правовий захист усіх сфер діяльності підприємства [1, с. 67].

Систематизація фінансових показників вітчизняних підприємств дозволяє виокремити ключові детермінанти їхньої життєздатності в умовах війни: диверсифікацію ринків, гнучкість операційного управління, ефективність контролю ліквідності та здатність до трансформації бізнес-моделей згідно з вимогами турбулентного середовища.

Важливим етапом дослідження є ідентифікація та структурно-логічна систематизація домінантних загроз фінансовій безпеці підприємств, що виникають під впливом воєнного стану. Збройний конфлікт генерує специфічний комплекс деструктивних чинників, які за своєю природою та масштабами впливу на фінансову систему підприємства кардинально відрізняються від традиційних загроз мирного часу.

Зокрема, макроекономічні загрози зумовлені загальною рецесією, що проявляється через падіння ВВП, інфляційний тиск, девальваційні процеси та зниження платоспроможного попиту. Ці екзогенні фактори формують агресивне середовище, що нівелює фінансові результати діяльності підприємств.

Зміцнення фінансової безпеки підприємства потребує не лише розробки та впровадження відповідної системи, а й систематичного моніторингу її результативності, контролю та оцінки доцільності інноваційних рішень [2].

З метою покращення фінансово-економічного стану та підвищення рівня фінансової безпеки підприємств доцільно реалізувати такі заходи:

- створення умов для зростання ефективності функціонування підприємства через підтримання належного рівня його ліквідності та фінансової стійкості;
- безперервна оптимізація та мінімізація витрат;
- інтеграція сучасних інформаційних технологій і науково-технічних досягнень, модернізація виробничих потужностей;
- формування раціональної організаційної структури, залучення та утримання висококваліфікованих кадрів;
- забезпечення професійного розвитку персоналу та оптимальний розподіл функціональних обов'язків;
- запровадження регулярного моніторингу граничних значень індикаторів фінансової безпеки підприємства;
- забезпечення комплексного правового захисту діяльності та оперативне реагування на зміни в нормативно-правовій базі;
- аналіз стану, достатності та продуктивності матеріально-технічної бази з метою виявлення резервів її вдосконалення;

- захист комерційних інтересів і конфіденційної інформації, а також налагодження ефективної взаємодії між структурними підрозділами;
- реалізація дієвих заходів щодо захисту капіталу, активів та інтересів підприємства.

Паралельно з технологічним оновленням критично важливим є нарощування інтелектуального капіталу підприємства у сфері антикризового управління. Це реалізується через систему безперервного професійного розвитку: спеціалізовані тренінги, внутрішній трансфер знань та залучення висококваліфікованих експертів для розробки стратегій поведінки в умовах стратегічної невизначеності [3].

Дослідження механізмів нівелювання фінансових ризиків, детермінованих воєнними діями, засвідчує необхідність застосування цілісного системного підходу. Пріоритетним вектором виступає диверсифікація капітальної бази та ринкових сегментів. У сучасних умовах, зважаючи на обмеженість традиційних кредитних ресурсів, підприємства мають інтегрувати гібридні інструменти залучення фінансування, зокрема конвертовані облігації, мезонінні механізми та крауд-технології. Водночас географічна децентралізація збуту дозволяє мінімізувати критичну залежність від регіонів, що перебувають у зоні безпосереднього воєнного впливу.

Література

1. Ситник Н. С., Чепіль Ю. Б. Фінансова безпека підприємства в умовах воєнного стану. Інвестиції: практика та досвід. 2024. № 11. С. 67 – 73. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.11.67>.
2. Варналій З. С., Бондаренко С. М. Фінансова безпека підприємств України в умовах війни та повоєнного відновлення. Економічний вісник університету. 2023. № 56. С. 106 – 113. DOI: <https://doi.org/10.31470/2306-546X-2023-56-106-113>.
3. Варналій З. С., Бондаренко С. М. Концептуальні засади забезпечення фінансової стабільності та фінансової безпеки підприємств України: виклики воєнного стану та пріоритети відновлення. Актуальні проблеми сталого розвитку. 2026. № 3(1) С. 68 – 75. DOI: [https://doi.org/10.60022/3\(1\)-9S](https://doi.org/10.60022/3(1)-9S).

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ СТРАТЕГІЧНОГО АНАЛІЗУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА З УРАХУВАННЯМ ЗМІН ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

К. О. Васьковська, *к. е. н., доцент,
доцент кафедри фінансів, обліку та
аудиту,
Одеський національний технологічний
університет, м. Одеса, Україна*

Ефективність функціонування агропромислових підприємств в умовах сьогодення зумовлена їхньою критичною роллю в забезпеченні продовольчої безпеки, підтримці економіки та сталості держави.

Стратегічний аналіз є важливим для ефективного функціонування суб'єктів агропромислового виробництва, оскільки він дозволяє адаптуватися до змін зовнішнього середовища (виявити можливості та загрози), визначати конкурентні переваги (оцінити сильні та слабкі сторони), що дозволяє сформувати ефективну стратегію розвитку, оптимізувати використання ресурсів, підвищувати прибутковість та реагувати на ризики. Це дає змогу забезпечувати стабільність, адаптивність та прибутковість, що особливо важливо в умовах невизначеності, спричиненої змінами в екології, політиці, економіці та технологіях.

Формування ефективної стратегії допомагає визначити ключові напрямки розвитку, встановити пріоритети та розробити конкретні плани дій для досягнення довгострокових цілей.

Оптимізація ресурсів допомагає виявити неефективні процеси, оптимізувати використання обмежених ресурсів (фінансових, людських, матеріальних), спрямовуючи їх на реалізацію найбільш пріоритетних стратегічних цілей, що призводить до зниження витрат та збільшення прибутку.

Підвищення конкурентоспроможності забезпечує розуміння конкурентного середовища, дозволяючи знайти унікальні переваги та зберегти лідерські позиції на ринку.

Управління ризиками дозволяє ідентифікувати потенційні ризики (кліматичні, економічні, політичні), розробити заходи для їх мінімізації та забезпечити стабільність функціонування підприємства.

Для підвищення прибутковості та забезпечення ефективності функціонування агропромислового підприємства керівництву потрібно

використовувати сучасні інструменти стратегічного управління, які дозволяють проводити ефективний аналіз, прогнозувати та планувати зміни у зовнішньому середовищі, своєчасно реагувати та цілеспрямовано впливати на них.

Сучасний інструментарій для стратегічного аналізу агропромислових підприємств включає аналіз зовнішнього середовища через моделі SWOT–аналізу (виявлення сильних та слабких сторін, можливостей та загроз), PESTLE–аналізу (аналіз макросередовища), аналізу п'яти сил Портера (оцінка конкурентного середовища), аналізу конкурентів та сценарний аналіз; а також інструменти для аналізу внутрішніх ресурсів та конкурентоспроможності: VRIO–аналіз (для оцінки ресурсів), аналіз ланцюга створення вартості, аналіз життєвого циклу продукту та цифрові інструменти аналітики (Big Data, штучний інтелект).

SWOT–аналіз дозволяє отримати об'єктивну оцінку стану підприємства та визначити пріоритетні напрямки для стратегічного планування. Аналіз допомагає зрозуміти, на яких сильних сторонах зосередитись, які слабкі сторони виправити та які можливості використати, а які загрози уникнути.

PESTLE–аналіз – аналіз факторів макросередовища, які можуть вплинути на агросектор (політичні, економічні, соціальні, технологічні, правові та екологічні), ідентифікує потенційні загрози та можливості в зовнішньому середовищі, що є критично важливим для адаптації до змін.

Аналіз п'яти сил Портера – оцінка конкурентного середовища в галузі, аналізуючи сили, що впливають на прибутковість: загроза появи нових гравців, загроза появи заміників, конкуренція між існуючими гравцями, ринкова сила покупців та ринкова сила постачальників. Визначає конкурентні позиції компанії та допомагає у формуванні конкурентної стратегії.

Аналіз конкурентів – вивчення сильних і слабких сторін конкурентів, їхньої стратегії та тактики, дозволяє краще зрозуміти ринок та визначити власну стратегію для випередження конкурентів.

Сценарний аналіз дозволяє розробляти різні сценарії майбутнього розвитку подій (наприклад, за наслідками кліматичних змін, змін у законодавстві, падіння цін на сировину) та готувати відповідні стратегічні плани дій.

VRIO–аналіз – аналіз ресурсів та можливостей компанії з точки зору їхньої цінності, унікальності та організації, допомагає виявити конкурентні переваги, які складно відтворити суперникам.

Аналіз ланцюга створення вартості допомагає ідентифікувати ключові процеси, що створюють додану вартість, а також виявити слабкі місця, які потребують оптимізації для підвищення ефективності.

Аналіз життєвого циклу продукту – характеристика стадій, які проходить продукт від запуску до виведення з ринку (впровадження, зростання, зрілість, спад), допомагає приймати маркетингові рішення на кожному етапі життєвого циклу продукту.

Цифрові інструменти та аналітика – використання таких інструментів, як Big Data, штучний інтелект та машинне навчання, дозволяє прогнозувати ринкові тенденції, оптимізувати виробничі процеси, покращувати управління ризиками та приймати більш обґрунтовані рішення.

Серед інструментів стратегічного планування та реалізації відділяють ще Balanced Scorecard – інструмент стратегічного управління, який дозволяє перетворити стратегію на набір взаємопов'язаних цілей у чотирьох перспективах: фінансовій, клієнтській, внутрішніх бізнес-процесів та навчання/розвитку; та аналіз бенчмаркінгу – порівняння показників ефективності з показниками лідерів галузі для виявлення найкращих практик та можливостей для вдосконалення.

Ці методи дозволяють враховувати зміни зовнішніх умов (політичні, економічні, соціальні, технологічні), та допомагають підприємству визначити своє поточне положення, потенційні ризики та можливості для розробки ефективної стратегії розвитку.

В свою чергу, Гудзь Ю.Ф. та Майстренко Ю.В. виділяють сучасні інструменти стратегічного управління онлайн-бізнесом: інструменти аналізу зовнішнього середовища (PESTEL-аналіз, SWOT-аналіз та п'ять сил Портера), інструменти аналізу внутрішнього середовища (VRIO-аналіз, Ціннісний ланцюг та аналіз компетенцій), інструменти формування стратегії (матриця БКГ, матриця Ансоффа та стратегія «блакитного океану»), інструменти імплементації стратегії (Balanced Scorecard, ключові показники ефективності (KPI) та Objectives and Key Results), інструменти оцінки та контролю стратегії (Gap-аналіз, моніторинг трендів та Benchmarking). [1]

Сучасні інструменти стратегічного аналізу використовуються для оцінки внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства, що дозволяє визначити його конкурентні позиції та можливості. Забезпечують базу для прийняття рішень, наприклад, щодо виходу на нові ринки або впровадження інновацій, спираючись на реальну картину, забезпечують можливість передбачати потенційні проблеми та розробляти план реагування на них.

Використання методів стратегічного аналізу надають підприємству чіткий напрямок руху, допомагаючи уникнути хаотичного розвитку та

неефективного використання ресурсів, дозволяють розподілити наявні ресурси найбільш ефективним чином для досягнення поставлених цілей, забезпечують комплексну оцінку всіх аспектів діяльності компанії та її середовища, що є критично важливим для довгострокового успіху, дозволяють швидко реагувати на зміни у зовнішньому середовищі, коригуючи стратегію та залишаючись гнучким. Результатом застосування розглянутих методів є чітка стратегія, яка базується на реалістичних даних і сприяє досягненню довгострокових цілей. Важливість цих інструментів полягає у забезпеченні прийняття обґрунтованих рішень, мінімізації ризиків та підвищенні ефективності роботи агропромислового підприємства.

Отже, через прийняття обґрунтованих рішень та своєчасну адаптацію, стратегічний аналіз сприяє досягненню довгострокових цілей, підвищенню ефективності та прибутковості, а також забезпечує стійкий розвиток суб'єктів агропромислового виробництва.

Література

1. Гудзь Ю.Ф., Майстренко Ю.В. Сучасні інструменти стратегічного управління онлайн-бізнесом. Економіка і управління, 2024. Вип. 4. С. 22–28.
2. Романенко О.О. Аналіз сучасних методів та інструментів стратегічного управління підприємствами. Економічний нобелівський вісник. 2015. № 1 (8). С. 93–99.

ПОДАТКОВИЙ КОМПЛАЄНС АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ У СИСТЕМІ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ

*Н. А. Вахновська, к. е. н., доцент, доцент
кафедри фінансів, банківської справи та
страхування,*

*Луцький національний технічний
університет, м. Луцьк, Україна*

Сучасний етап розвитку аграрного сектору України характеризується поєднанням воєнних викликів, структурних диспропорцій та необхідності трансформаційного відновлення економіки на засадах сталості й ресурсоефективності. В умовах обмеженості фінансових ресурсів, підвищених ризиків господарської діяльності та нестабільності податкового середовища зростає значення інструментів, здатних забезпечити фінансову стійкість аграрних підприємств і водночас підтримати перехід до циркулярної економіки. Одним із таких інструментів є податковий

комплаєнс, який поступово виходить за межі суто контрольної функції та набуває рис елементу фінансового менеджменту.

Для аграрного сектору, де виробничі процеси тісно пов'язані з використанням природних ресурсів, сезонністю та високою залежністю від зовнішніх факторів, податковий комплаєнс може відігравати системоутворюючу роль у формуванні прозорості та прогнозованої фінансової моделі розвитку. У контексті циркулярної економіки, що передбачає замкненість матеріальних потоків, повторне використання ресурсів і мінімізацію відходів, податковий комплаєнс набуває важливого значення як механізм узгодження фіскальних інтересів держави з економіко–екологічними цілями аграрних підприємств. Актуальність дослідження зумовлена тим, що впровадження циркулярних моделей у сільському господарстві супроводжується ускладненням фінансових операцій, появою нових об'єктів обліку та оподаткування, а також потребою в чіткому дотриманні податкових правил у ситуації нормативної мінливості воєнного часу. У таких умовах податковий комплаєнс необхідно розглядати не як додатковий адміністративний тягар, а як інструмент зниження фінансових ризиків і забезпечення довгострокової стабільності аграрного бізнесу.

Зазначимо, що податковий комплаєнс аграрних підприємств є важливою складовою системи фінансового забезпечення циркулярної економіки, оскільки забезпечує прозорість фінансових потоків, передбачуваність податкових зобов'язань і зниження ризику фіскальних санкцій. У процесі переходу до циркулярних моделей господарювання аграрні підприємства все частіше залучають вторинні ресурси, здійснюють переробку побічної продукції, інвестують у біоенергетичні та екологічні проекти, що впливає на структуру витрат, доходів і податкових баз. За відсутності належної системи податкового комплаєнсу такі зміни можуть призводити до зростання податкової невизначеності та фінансових втрат. Встановлено, що впровадження внутрішніх комплаєнс–процедур, зокрема регулярного моніторингу податкових ризиків, адаптації облікової політики до специфіки циркулярних процесів і підвищення податкової культури управлінського персоналу, сприяє підвищенню фінансової дисципліни та ефективності використання ресурсів.

Податковий комплаєнс являється інституційним сигналом для інвесторів і партнерів, оскільки засвідчує відповідальність підприємства, прозорість його діяльності та готовність працювати в межах правового поля. У межах циркулярної економіки це набуває особливого значення, адже фінансування екологічно орієнтованих проєктів часто пов'язане з вимогами до прозорості, звітності та дотримання стандартів сталого розвитку. З досвіду

діяльності аграрних підприємств, якщо вони інтегрують податковий комплаєнс у систему фінансового менеджменту, то отримують можливість більш ефективно використовувати податкові стимули, пов'язані з інвестиціями в ресурсозберігаючі технології, зменшують витрати на податкові спори та підвищують загальну фінансову стійкість. В умовах воєнного стану, коли податкове законодавство може зазнавати частих змін, саме комплаєнс-орієнтований підхід дозволяє своєчасно реагувати на нормативні новації та уникати помилок, що можуть мати критичні фінансові наслідки. Таким чином, податковий комплаєнс формує підґрунтя для поєднання короткострокових антикризових рішень із довгостроковими цілями циркулярного розвитку аграрного сектору.

Таким чином, податковий комплаєнс аграрних підприємств є не лише інструментом дотримання податкового законодавства, а й важливим елементом системи фінансового забезпечення циркулярної економіки. Його впровадження сприяє зниженню фінансових ризиків, підвищенню прозорості господарської діяльності та формуванню довіри між бізнесом і державою, що є важливим у період воєнного та післявоєнного відновлення економіки України. Податковий комплаєнс створює умови для ефективного використання фіскальних стимулів, залучення інвестицій у циркулярні аграрні проєкти та забезпечення фінансової стійкості підприємств у довгостроковій перспективі. У системі трансформаційного відновлення економіки України на засадах циркулярності податковий комплаєнс доцільно розглядати як інституційний механізм, що поєднує фіскальну стабільність із цілями сталого розвитку та ресурсоефективності аграрного сектору.

РЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ В ПЕРІОД ВІЙНИ: УПРАВЛІНСЬКІ ПІДХОДИ, РИЗИКИ ТА НОВІ МОДЕЛІ ВІДНОВЛЕННЯ

К. М. Дідур, *к. е. н., доцент, доцент кафедри економіки,*

Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м.Дніпро, Україна

Повномасштабна війна в Україні докорінно змінила умови функціонування аграрного бізнесу, який забезпечує значну частку валютних надходжень і продовольчої безпеки держави. Збройна агресія спричинила втрату земельних ресурсів, інфраструктурних потужностей, транспортних маршрутів та виробничих активів. За цих умов виживання підприємств стало

можливим лише через структурне переосмислення бізнес–процесів. Реструктуризація аграрного бізнесу перетворилася на ключовий інструмент стабілізації та відновлення економічної активності. Необхідність дослідження зумовлена тим, що більшість підприємств адаптуються інтуїтивно, без системного аналізу управлінських ризиків та стратегічного прогнозування. Наукове осмислення цих процесів дає змогу сформувати ефективні моделі відновлення, які відповідатимуть реаліям повоєнного розвитку.

Управлінські підходи до реструктуризації аграрного бізнесу в умовах війни формуються під впливом глибокої трансформації зовнішнього середовища, де домінують фактори нестабільності, ризику й дефіциту ресурсів. Втрата доступу до частини виробничих територій, руйнування логістичної інфраструктури, перебої з постачанням енергії та пального, обмеження фінансових потоків і непередбачуваність ринку збуту зумовили необхідність кардинального перегляду управлінських практик. Традиційна ієрархічна модель управління, заснована на централізованому ухваленні рішень, виявилася недостатньо ефективною в умовах швидких змін. Натомість підприємства переходять до децентралізованих структур, де рішення ухвалюються на рівні виробничих підрозділів, що забезпечує оперативність реагування на ризики й гнучке маневрування ресурсами.

Ключовим орієнтиром управління стає ситуаційність – здатність оперативно коригувати виробничі плани відповідно до змін у логістиці, ціновій кон'юктурі чи безпековій ситуації. Поширюється практика багатовекторного планування, коли кожен виробничий процес має декілька альтернативних сценаріїв виконання, що зменшує залежність від окремих каналів постачання або збуту. Одночасно зростає роль ресурсної мобільності – підприємства оптимізують структуру витрат, переходять на використання більш енергоефективної техніки, комбінують орендовані й власні земельні масиви, формують мобільні команди для сезонних робіт.

Значне місце посідає цифровізація управління. В умовах, коли фізичний контроль ускладнений, зростає потреба у віддалених інструментах управління, електронних системах обліку, моніторингу посівів і запасів. Використання супутникових даних, онлайн–платформ контролю техніки, програм для фінансового планування та управління ризиками дозволяє підвищити точність управлінських рішень і скоротити часовий лаг між виникненням проблеми та реакцією керівництва. Перераховані інструменти створюють передумови для переходу до адаптивних бізнес–моделей, де виробничі цикли синхронізуються з реальними ринковими можливостями, а

процес прийняття рішень спирається на поточні дані, а не на застарілі планові нормативи.

Проте реструктуризаційні процеси супроводжуються високим рівнем ризиків, які мають багатовимірний характер. Операційні ризики пов'язані з перебоями постачання насіння, добрив, пального, а також із фізичними загрозами для персоналу та техніки. Фінансові ризики проявляються через скорочення доступу до кредитування, зростання відсоткових ставок, волатильність валютних курсів і необхідність переорієнтації фінансових потоків. Водночас управлінські ризики стають не менш суттєвими: дефіцит кваліфікованих кадрів, вимушена ротація працівників, нестача фахівців із кризового менеджменту та стратегічного аналізу знижують здатність підприємств реалізовувати ефективні програми перебудови. До цього додаються ринкові ризики, викликані втратою частини експортних напрямів, нерівномірністю попиту на внутрішньому ринку й нестабільністю цін на сировину.

Для зменшення впливу цих ризиків аграрні підприємства формують інтегровані системи моніторингу, які поєднують фінансову, виробничу й логістичну аналітику. На базі таких систем впроваджується сценарне планування, що дозволяє розробляти кілька альтернативних стратегій дій залежно від динаміки безпекової та ринкової ситуації. Підприємства, які застосовують підхід багаторівневого ризик-менеджменту, демонструють більшу стійкість до шоків, адже мають заздалегідь визначені механізми реагування, у тому числі створення страхових запасів, розподіл виробничих потужностей між кількома регіонами, використання форвардних контрактів і часткове хеджування валютних ризиків.

Післявоєнне відновлення аграрного сектору не може відбуватися за довоєнними принципами, адже змінилися структура ринку, логістика та джерела ресурсів. Ефективність розвитку визначатиметься здатністю підприємств будувати нові бізнес-моделі, що поєднують антикризовий досвід із інноваційними управлінськими інструментами. Одним із ключових напрямів стає розвиток коопераційних структур, які забезпечують спільне використання технічних засобів, енергетичних і транспортних ресурсів, систем зберігання й переробки. Кооперація зменшує капітальні витрати окремих учасників, підвищує переговорну позицію на ринку та сприяє створенню регіональних логістичних вузлів, стійких до перебоїв транспортування.

Паралельно формується тенденція до цифрово-аналітичних моделей управління, заснованих на використанні аграрних платформ, які об'єднують

виробників, постачальників і споживачів. Дані платформи дозволяють контролювати виробничі процеси, планувати обсяги збуту, оцінювати ризики, прогнозувати врожайність і витрати. Інтеграція цифрових технологій з фінансовими та управлінськими рішеннями створює підґрунтя для формування даних як стратегічного активу, на основі яких здійснюється управління бізнесом. При цьому зростає значення інтегрованих виробничо–енергетичних моделей, у межах яких аграрні підприємства поєднують основне виробництво з відновлюваними джерелами енергії, біопереробкою або утилізацією відходів, що дозволяє не лише знизити енергетичну залежність, а й створює нові джерела доходу.

Окремого значення набувають моделі локалізованого продовольчого виробництва, орієнтовані на забезпечення регіональних потреб у продовольстві. Вони базуються на принципі коротких ланцюгів постачання, що мінімізує логістичні витрати й зменшує ризики, пов'язані з воєнними обмеженнями. Локальні продовольчі системи формують внутрішній ринок, який стає буфером стабільності у перехідний період та основою для подальшої експортної експансії. У межах даних моделей важливу роль відіграють регіональні кластери переробних підприємств, фермерських господарств і логістичних центрів, які створюють цілісний простір виробництва, зберігання та реалізації продукції. Вони забезпечують швидку реакцію на зміни кон'юнктури, дозволяють підтримувати продовольчу безпеку на локальному рівні та підвищують зайнятість у сільських громадах. Розвиток локалізованих продовольчих систем також сприяє зростанню доданої вартості всередині регіону – за рахунок кооперації між виробниками, переробниками й дистриб'юторами, а також використання цифрових платформ для прямих продажів споживачам. В свою чергу, це формує умови для ендогенного зростання, коли економічні ресурси залишаються в межах місцевої економіки, підсилюючи її самодостатність і стійкість до зовнішніх шоків. У перспективі моделі локалізованого продовольчого виробництва можуть стати ядром післявоєнної відбудови аграрного сектору, забезпечуючи поступовий перехід від антикризового управління до сталого розвитку на основі регіональної продовольчої автономії, технологічної модернізації та партнерських форматів господарювання.

Таким чином, реструктуризація аграрного бізнесу в умовах воєнного стану постає багатовимірним трансформаційним процесом, що поєднує управлінську інноваційність, технологічну модернізацію, цифрову інтеграцію та коопераційну взаємодію суб'єктів господарювання, виходячи далеко за межі витратної оптимізації чи перегляду структури активів. Йдеться про формування новітніх механізмів відновлення, орієнтованих на довгострокову

стійкість аграрного сектору в післявоєнній перспективі, де визначальним чинником виступає здатність підприємств оперативно перерозподіляти ресурси, конструювати адаптивні управлінські архітектури та впроваджувати цифрові рішення у виробничо–логістичні контури. Підприємницькі структури, що демонструють високу швидкість інституційної адаптації, готовність до мережевої взаємодії та спроможність до технологічного оновлення, формують каркас регіональної економічної стабілізації й відтворення соціально–економічного потенціалу країни. Перспективність подальших наукових пошуків пов’язана з аналітичною оцінкою ефективності альтернативних моделей реструктуризації та з конструюванням системи індикаторів їхньої стійкості в умовах турбулентного зовнішнього середовища, що дозволить перейти від описових характеристик до формалізованих інструментів стратегічного управління розвитком аграрної сфери..

Література

1. Негрей М., Тараненко А., Костенко І. Аграрний сектор України в умовах війни: проблеми та перспективи. Економіка та суспільство. 2022. Вип. 40. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-38>.
2. Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). Ukraine: Food security and agricultural livelihoods assessment (December 2023). URL: <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/3426334e-052c-4ee5-80ad-16f57a24af6c/content>.
3. World Bank Group. Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA4): February 2022 – December 2024. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099022025114040022/pdf/P180174-ca39eccd-ea67-4bd8-b537-ff73a675a0a8.pdf>.

ТРАНСФОРМАЦІЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ БЕЗПЕКОВИХ ВИКЛИКІВ

Г. М. Завадських, к. е. н., доцент кафедри
економіки і бізнесу,
Таврійський державний агротехнологічний
університет імені Дмитра Моторного,
м. Запоріжжя, Україна

За даними дослідження, аграрний сектор України у 2024–2025 маркетинговому році залишається фундаментом національної економічної стійкості. Аналіз свідчить, що сільське господарство наразі формує близько

7% ВВП та забезпечує майже 60% усього експортного виторгу. Результати аналізу показують, що галузь демонструє високий ступінь адаптивності, трансформуючи операційні моделі від виживання до технологічного оновлення. На АПК припадає до 24% загального обсягу банківського кредитування та близько 14% капітальних інвестицій [2]. Пандемічний період став каталізатором структурної трансформації аграрного інвестування, переорієнтувавши капітальні потоки на впровадження високоефективних AgTech-інструментів та автоматизацію виробничих циклів задля мінімізації логістичних ризиків [3].

Станом на 2025 рік цей тренд еволюціонував у стратегію високотехнологічного точного землеробства (або інтелектуального рослинництва), де інвестиційний пріоритет змістився до інтеграції штучного інтелекту та систем кліматичної адаптації, що забезпечують глобальну продовольчу стійкість у складних геополітичних умовах.

Еволюція сектора у 2024–2025 роках супроводжується активним зближенням із регуляторними стандартами Європейського Союзу, що включає гармонізацію законодавства у сфері захисту рослин, насінництва та екологічних стандартів. Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що Державний аграрний реєстр (ДАР) остаточно закріпив за собою роль головного цифрового інструменту надання допомоги.

Як свідчать прогнозні показники, до початку 2026 року через ДАР проводитиметься понад 80% усієї агропідтримки. Статистика показує, що у 2024 році допомогу через ДАР отримали понад 31,6 тис. аграріїв на суму 3,88 млрд грн. Аналіз нормативних новацій свідчить, що з 2025 року реєстрація в ДАР стала обов'язковою умовою для отримання або пролонгації кредитів за програмою «5–7–9%». Аналіз показників кредитування підтверджує, що програма «Доступні кредити 5–7–9%» залишається найбільш затребуваним інструментом. Дані свідчать, що у 2024 році аграрії отримали 104,5 млрд грн. кредитів, з яких 46,9 млрд грн. видано в межах зазначеної програми [1].

Аналіз галузевої структури показує, що агросектор формує близько 30% усього кредитного портфеля програми. Динаміка 2025 року вказує на зміщення акцентів у бік переробки (50,23 млрд грн.) та фінансування оборотного капіталу.

Регіональний розподіл за 2025 рік свідчить про високу активність у центральних та прифронтових областях. Показники демонструють, що Київська область посідає перше місце за обсягами фінансування (2,5 млрд. грн.).

Дослідження умов підтримки показало, що розмір субсидій диференціюється: 4 тис. грн./га для прифронтових зон та 2 тис. грн./га для

інших регіонів. Аналіз тваринницького сектору вказує на наявність дотацій у розмірі 7 тис. грн. на корову та 2 тис. грн. на одиницю маточного поголів'я кіз чи овець [2].

Аналіз реалізації політики «Зроблено в Україні» показує високу ефективність програми часткової компенсації вартості вітчизняної техніки. Дані за 2024 рік свідчать, що аграрії придбали 5311 одиниць техніки, отримавши майже 877 млн грн. відшкодування. Аналіз оновленого переліку на 2025 рік підтверджує розширення програми до 11 848 одиниць техніки від 138 українських підприємств. Як свідчать умови програми, для отримання підтримки техніка повинна мати ступінь локалізації не менше 60%.

Державна політика у 2024–2025 роках спрямована на диверсифікацію агробізнесу, стимулювання створення доданої вартості та розвиток трудомістких галузей через цифрові інструменти та пільгове фінансування. Державна підтримка аграрного сектору у 2024–2025 маркетинговому році трансформувалася в комплексну систему стимулів. Перехід від прямих дотацій до кредитних та грантових інструментів, що вимагають створення доданої вартості та робочих місць, закладає фундамент для нової архітектури українського АПК. Прозорість через ДАР, стимулювання переробки та розвиток ринку послуг з розмінування дозволяють сектору не лише виживати, а й готуватися до повноправної інтеграції в економічний простір ЄС.

Література

1. «Доступні кредити 5–7–9%»: понад 69,9 млрд грн отримали підприємці від початку 2025 року /Дія.Бізнес.2025. – 6 листопада. – URL: <https://business.diia.gov.ua/news/ponad-69-mlrd-hrn-otrymaly-pidpriyemtsi-vid-pochatku-2025-roku> (дата звернення: 24.02.2026).
2. Інфографічний довідник «Агробізнес України 2024/25 МР» / Credit Agricole, Latifundist.com, TOP LEAD. Київ: Латифундист Медіа, ТОП ЛІД, 2025. 55 с.
3. Oleksenko, R., Nianko, V., Plotnichenko, S., Andrieieva, L., Zavadskykh, H. (2022). The Problem of Financing Agricultural Enterprises in the Context of the COVID–19 Pandemic. In: Beskopylny, A., Shamtsyan, M., Artiukh, V. (eds) XV International Scientific Conference «INTERAGROMASH 2022». INTERAGROMASH 2023. Lecture Notes in Networks and Systems, p. 1507–1513/ Springer, Cham. (Scopus) https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-031-21432-5_161.

ІНСТРУМЕНТИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ТА СТИМУЛЮВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

К. В. Захожай, к. е. н., доцент, доцент
кафедри фінансів імені Віктора Федосова,
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана,
м. Київ, Україна

Я. В. Якушко, здобувачка вищої освіти,
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана,
м. Київ, Україна

Аграрний сектор є однією із ключових складових вітчизняної та світової економік. Зовнішні впливи, коливання рівня цін на аграрну продукцію, на пальне, міграція робочої сили, мобілізація, технологічні зміни та загалом все те, що впливає на розвиток агросектору протягом останніх років сприяли відповідним негативним результатам внаслідок війни. АПК нашої країни є важливою частиною аграрного сектору як Європи загалом, так і окремо відбивається на результатах у даній галузі багатьох країн, оскільки Україна являється одним із ключових постачальників зернових, тому його підтримка і розвиток стали пріоритетним напрямом не лише для інвесторів, але й для держави і регіонів.

Попри труднощі ведення сільськогосподарської діяльності під час воєнного стану – обстріли, знищення посівів, відключення електроенергії та води, а також складні погодні умови тощо українські аграрії продовжують плідно працювати і за показниками 2025 року було зібрано 57,6 млн т зернових і 17,3 млн т олійних культур. Наведена статистика є важливою саме у контексті євроінтеграційного курсу України, адже згідно обсягів виробництва зернових саме Україна станом на початок 2026 року займає 2-ге місце з-поміж країн ЄС (перше посіла Франція зі значенням даного показника 63,1 млн т) [1].

Загалом саме аграрний сектор є найбільш кредитосімним, адже він стрімко розвивається, а досягнення його ефективності потребує значного фінансування. З початку повномасштабної війни за рахунок кредитування аграрного сектору України найбільшу частку (понад 40%) було отримало саме в межах державних програм, зокрема мова йде про підтримку за участі міжнародних партнерів – таких, як Світовий банк, FAO, USAID, Європейський інвестиційний банк, Урядів Канади та країн ЄС [2; 3]. За результатами звітності протягом 2022 року аграрний бізнес у складі понад 43 тисяч підприємств отримали більше 95 млрд грн кредитних коштів, з яких

понад 24 млрд грн були саме в межах програми «Державні гарантії». Щодо 2023 року, то понад 14 тисяч представників аграрного бізнесу отримали понад 78 млрд грн у якості кредитних коштів, а в межах державної програми «Доступні кредити 5–7–9%» було видано кредитів на суму понад 44 млрд грн 10,9 тисячам аграрних підприємств. У 2024 році продовжились тенденції на збільшення фінансування АПК, адже вже 14,1 тисяч аграрних підприємств отримали кредити в сумі понад 104 млрд грн, у тому числі понад 8 тисяч підприємств – 49 млрд грн у межах програми «Доступні кредити 5–7–9%». Станом на початок 2026 року в офіційних джерелах немає звітних даних за попередній рік, проте відомо, що на початку 2025 року було виділено понад 5 млрд грн аграрним підприємствам України [2].

Серед інструментів кредитної підтримки аграрного бізнесу державою найбільш важливою є програма кредитування «Доступні кредити 5–7–9%», про яку згадувалося авторами вище. Так, чинно даного нормативного документу аграрні підприємства отримують кредити під 5–9% річних на суму до 90 млн грн, при цьому основною умовою є офіційна реєстрація підприємства на території України. Основними партнерами для реалізації зазначеної програми стала Група Світового банку (проект ARISE про підтримку аграрного бізнесу України). Отримання кредитування за цим проектом є доволі простим, оскільки його умови спрощені, завдяки чому програма користується значною популярністю серед вітчизняних аграріїв [4].

Щодо банківського кредитування, то кожен з великих українських банків пропонує власні кредитні програми, умови яких відрізняються залежно від обсягів кредитів, строків погашення та розмірів самого підприємства. Найбільш популярними серед споживачів є використання послуг «ПриватБанку», «Ощадбанку», «Райффайзен Банку Аваль» тощо [3;5].

Іншими інструментами державної підтримки аграрного сектору економіки в Україні являються бюджетні дотації та субсидії, компенсація вартості техніки/обладнання, портфельні гарантії та пільгове лізингове кредитування.

Слід зазначити, що за останні роки держава почала відігравати менший вплив у кредитуванні аграрного сектору. Починаючи з 2024 року, значення відповідних показників зменшуються і загальне скорочення допомоги АПК складає близько третьої частини від загального обсягу кредитування підприємств. Для популяризації державних кредитів їм, у першу чергу, необхідно надати гнучкості, відповідності мінливим умовам ринку та загалом оновити правила чинно сучасним реаліям, адже сьогодні отримати державний кредит набагато важче, ніж банківський [4; 5]. Проте важливо

наголосити на тому, що саме аграрні підприємства повертають кредитні кошти частіше без затримок, що пояснюється їх зростаючою популярністю та простішими вимогами до отримання. Наприклад, на кінець 2024 року частка непрацюючих кредитів (NPL) у банківській системі України склала 28%, але саме аграрні підприємства за цим показником складають 14% від загального обсягу позик [5].

У межах державної підтримки аграрного бізнесу важливо акцентувати увагу на проєкті «ЄРобота», адже ця програма передбачає такі напрями, як «Своя справа», «Свій сад», «Своя теплиця» тощо. З початку повномасштабної війни до 2025 року на реалізацію проєкту «Своя справа» було виділено понад 3 млрд грн, на аграрний напрямок «Свій сад» – понад 4 млн грн, на тепличні підприємства – понад 2 млн грн. Загалом з моменту реалізації проєкту вже було виділено понад 711 млн грн для 159 аграрних підприємств малого та середнього бізнесу. Проєкт являється грантовим, основною умовою є співфінансування витрат, тобто частину розрахунків покриває держава через виплати проєкту, іншу – саме підприємство у розмірі не менше 70/30 [6].

Таким чином підсумуємо, що аграрний сектор в умовах воєнного стану отримує значні збитки та втрати, адже внаслідок обстрілів ворога втрачається техніка, нищиться значна кількість посівів майбутнього врожаю, що впливає на загальне пониження потенціалу АПК. За таких впливів саме державна підтримка разом, включаючи стимулювання є найбільш ефективними інструментами для відродження та стабілізації аграрного сектору економіки України. На державному рівні вже реалізовано низку програм, проте вони доволі обмежені і потребують як вдосконалення, так і розширення можливостей. Загалом саме справедливий та ефективний розподіл державної підтримки є основним інструментом для допомоги аграрному сектору економіки України у період збройного конфлікту на території нашої держави.

Література

1. Агровиробництво України у 2025 році: результати сезону та порівняння з ЄС: за станом на 26.12.2025. Офіційний веб-портал Міністерства аграрної політики та продовольства України. 2025. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ahrovyrobnystvo-ukrainy-u-2025-rotsi-rezultaty-sezonu-ta-porivniannia-z-ies>.
2. Малій О.Г., Горох О.В., Макогон В.В. Аграрний сектор України: проблеми кредитування в умовах воєнних ризиків. *Проблеми сучасних трансформацій*. 2025. Серія: економіка та управління. Вип. 18. URL: <https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2025-18-08-02>.

3. Звіт про фінансову стабільність: за станом на грудень 2023. Офіційний веб-портал Національного банку України. 2023. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2023-H2.pdf?v=6.

4. Доступні кредити 5–7–9. Офіційний веб-портал Київської обласної військової адміністрації. 2025. URL: <https://koda.gov.ua/z-pochatku-2025-roku-549-agrospodarstv-otrymaly-23-mlrd-grn-za-programoyu-dostupni-kredyty-5-7-9/>.

5. Національний банк України. Звіт про фінансову стабільність: за станом на грудень 2024 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2024-H2.pdf.

6. Аграрії цього року отримали 6,2 млн гривень грантової підтримки на розвиток садів і теплиць: за станом на 13.02.2024. Офіційний веб-портал Кабінету Міністрів України. 2024. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ahararii-tsohorich-otrymaly-62-mln-hryven-hrantovoi-pidtrymky-na-rozvytok-sadiv-i-teplyts>.

УМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОМИСЛОВОЇ СФЕРИ

Є. В. Кліш, здобувач першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Дніпровський державний аграрно-
економічний університет, м. Дніпро, Україна

А. О. Чернобривець, здобувач першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Дніпровський державний аграрно-
економічний університет, м. Дніпро, Україна

Науковий керівник – О.В. Родіна, доктор
філософії, доцент кафедри менеджменту і
права,
Дніпровський державний аграрно-
економічний університет, м. Дніпро, Україна

Збутова діяльність підприємств агропромислової сфери є система взаємопов'язаних організаційно-економічних заходів, спрямованих на забезпечення реалізації виробленої продукції кінцевому споживачеві та включає прогнозування і планування обсягів реалізації, формування оптимальної товарної номенклатури, обґрунтування та вибір ефективних каналів розподілу, організацію складської логістики й транспортування, а також розроблення цінової політики та здійснення комерційних операцій із контрагентами.

Функціонально збут виступає завершальною ланкою відтворювального процесу підприємства, оскільки саме на цій стадії забезпечується трансформація створеної товарної вартості у грошову форму. Ефективність збутової діяльності визначає швидкість обігу капіталу, рівень доходів та

фінансову стійкість суб'єкта господарювання. Таким чином, збут не лише завершує виробничий цикл, а й формує економічні передумови для подальшого розвитку підприємства [2].

У структурі управління підприємствами збутова діяльність забезпечує практичну реалізацію результатів виробничої діяльності на ринку. Через систему збуту підприємство адаптує обсяги та структуру пропозиції до платоспроможного попиту, що дозволяє узгодити виробничі можливості з кон'юнктурними умовами. Саме на етапі реалізації формується грошовий потік, який виступає основним джерелом покриття витрат, отримання прибутку та забезпечення фінансової стабільності.

Ефективно організований збут безпосередньо впливає на рівень рентабельності діяльності, швидкість обороту капіталу та ліквідність підприємства. Крім того, він виконує інформаційну функцію, забезпечуючи зворотний зв'язок із споживачами, що дає змогу своєчасно реагувати на зміну їхніх уподобань, коригувати асортиментну політику та підвищувати якість продукції. Через оптимізацію каналів розподілу, сервісного обслуговування та цінових стратегій підприємство формує та зміцнює свої конкурентні позиції.

Поняття «збут» є багатокомпонентним і охоплює низку взаємопов'язаних елементів, серед яких організація каналів розподілу, управління товарними запасами, логістичне забезпечення, цінова політика, комерційні відносини з контрагентами та система обслуговування (рис. 1). Форми збуту товару є елементом системи реалізації продукції, оскільки саме вони визначають спосіб доведення товару до кінцевого споживача та впливають на швидкість обігу, рівень витрат і фінансові результати діяльності підприємства. Вибір оптимальної форми збуту залежить від специфіки товару, масштабів діяльності підприємства, особливостей цільового ринку, рівня конкуренції та обраної стратегії розвитку [2].

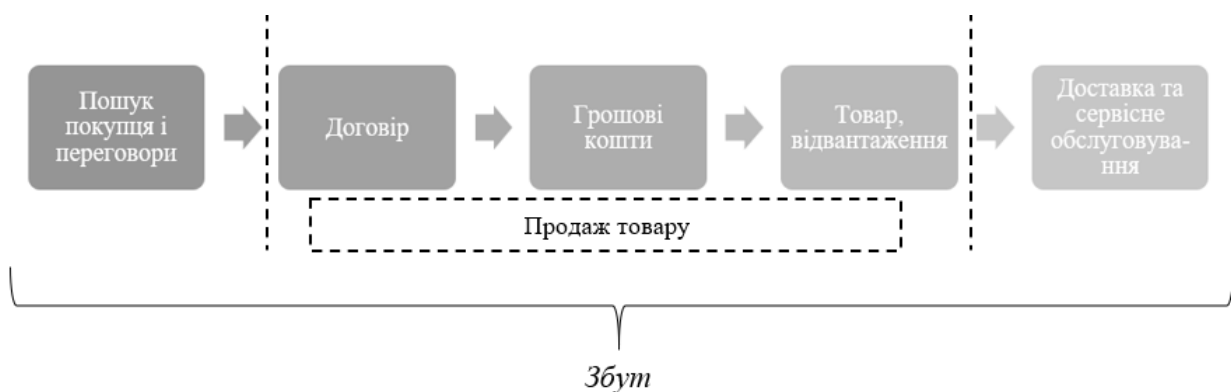

Рисунок 1. Основні складові елементи поняття «збут» [1]

У практиці господарювання підприємства можуть використовувати різні форми збуту, кожна з яких має свої переваги та обмеження. Найбільш поширеними серед них є такі як: прямий збут, непрямий збут, змішана форма збуту.

Отже, ефективна організація збутової діяльності сприяє зменшенню витрат обігу, прискоренню оборотності товарних запасів, підвищенню рівня обслуговування клієнтів і зміцненню конкурентних позицій підприємства на ринку.

Література

1. Дубівка Д.В. Поняття збут в системі управління підприємством. Економіка та держава. 2013. № 2. С. 93–96.
2. Савченко Т.В., Родіна О.В. Умови ефективного функціонування регіональних продовольчих ринків. Таврійський науковий вісник. 2022. Вип. 13. С. 163–170. DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2022.13.20>.

ФІНАНСОВІ МЕХАНІЗМИ АКТИВІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Д. Г. Ковальов, здобувач третього
(освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Дніпровський державний аграрно–
економічний університет, м. Дніпро, Україна
Науковий керівник – Г. Є. Павлова, д. е. н. ,
професор, декан факультету обліку і
фінансів,
Дніпровський державний аграрно–
економічний університет, м. Дніпро, Україна

В умовах трансформації національної економіки та інтеграції України до європейського економічного простору підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств безпосередньо пов'язане з активізацією інноваційної діяльності. Впровадження новітніх технологій, цифрових рішень, енергоощадних систем і сучасних методів управління потребує належного фінансового забезпечення. Саме тому формування дієвих фінансових механізмів стимулювання інновацій набуває особливої актуальності.

У сучасних умовах особливої ваги набуває пошук результативних фінансових інструментів, а також запровадження нових джерел, форм і методів інвестування інноваційних технологій. Їх формування має

ґрунтуватися на ситуаційному аналізі потреб агропромислового комплексу та реального рівня ресурсного забезпечення його суб'єктів. Лише за умови узгодження фінансових можливостей із галузевими потребами можна забезпечити цілеспрямований розвиток інноваційних процесів.

Водночас однією з ключових наукових проблем залишається відсутність комплексного та дієвого механізму фінансового стимулювання інновацій у сільському господарстві, який би забезпечував системну підтримку модернізаційних змін з урахуванням специфіки аграрного виробництва, притаманних йому ризиків і стратегічних орієнтирів розвитку галузі. Це обумовлює потребу в ґрунтовній оцінці ефективності чинних фінансових інструментів і розробленні науково обґрунтованих напрямів їх удосконалення.

Система фінансового стимулювання інновацій в аграрній сфері охоплює бюджетне фінансування, державні програми підтримки, пільгові кредитні ресурси, податкові преференції, грантові інструменти, механізм аграрних розписок, інвестиційні фонди, державно–приватне партнерство та інші способи мобілізації капіталу. Результативність їх застосування визначається доступністю для виробників, прозорістю процедур отримання коштів, цільовим характером використання ресурсів, а також здатністю забезпечити технологічне оновлення, скорочення ресурсо– та енергоємності виробництва і зростання продуктивності праці.

Запровадження інноваційних рішень у сільському господарстві – зокрема новітніх агротехнологій, цифрових платформ управління, біотехнологічних розробок та енергоефективного обладнання – вимагає суттєвих капіталовкладень і стабільних довгострокових фінансових ресурсів. У зв'язку з цим поряд із прямими формами державної підтримки важливого значення набуває формування та розвиток ринкових фінансових інструментів, які сприяють зниженню ризиків інноваційної діяльності та підвищенню інвестиційної привабливості аграрного сектору [1].

Оцінювання результативності таких інструментів передбачає визначення їх впливу на масштаби впровадження інновацій, фінансово–економічні показники діяльності підприємств, рівень технічної модернізації виробництва, а також на соціально–економічний стан сільських територій. Водночас актуальним залишається удосконалення існуючої системи фінансового стимулювання шляхом розширення доступу малих і середніх аграрних виробників до фінансових ресурсів, диверсифікації каналів залучення капіталу, впровадження механізмів гарантування ризиків і зміцнення інституційної підтримки інноваційних ініціатив.

Фінансові механізми активізації інноваційної діяльності доцільно розглядати як систему форм, методів і інструментів формування, розподілу та використання фінансових ресурсів, спрямованих на впровадження інновацій у виробничий процес.

До ключових фінансових інструментів належать:

- власні кошти підприємств (прибуток, амортизаційні відрахування);
- банківське кредитування;
- державна підтримка (субсидії, дотації, часткова компенсація відсоткових ставок);
- лізинг сільськогосподарської техніки;
- грантові програми та міжнародна технічна допомога;
- венчурне та інвестиційне фінансування.

Встановлено, що стримуючими чинниками інноваційної активності аграрних підприємств є обмеженість власних фінансових ресурсів, високі кредитні ризики, нестабільність економічного середовища та недостатній розвиток інституційної підтримки.

Чинна система фінансування інноваційної діяльності в Україні потребує глибокого переосмислення підходів до розроблення та реалізації стратегії інноваційного розвитку національної економіки. За сучасних умов першочергового значення набуває ідентифікація всіх можливих джерел інвестування та забезпечення їх максимально результативного використання задля досягнення стійкої позитивної динаміки економічного зростання.

Водночас, незважаючи на виклики повномасштабної війни, сфера інтелектуальної власності демонструє поступове відновлення та подальший розвиток. Українські винахідники, розробники, креативні фахівці й підприємці зберігають активність, роблячи вагомий внесок у підтримку економіки держави та формування сучасного інноваційного середовища.

Інноваційна діяльність є ключовим чинником модернізації та структурних перетворень в аграрному секторі економіки. Саме через впровадження новітніх технологій, наукових розробок і сучасних управлінських рішень забезпечується підвищення продуктивності виробництва, ресурсоефективності та конкурентоспроможності аграрних підприємств. З урахуванням міжнародного досвіду можна стверджувати, що результативність розвитку агропромислового виробництва значною мірою залежить від рівня фінансового забезпечення науково-технічної діяльності та створення сприятливих умов для комерціалізації інновацій [2].

Для підвищення ефективності фінансових механізмів доцільно:

- удосконалити систему державного стимулювання інновацій;

- розширити доступ аграрних підприємств до довгострокових кредитних ресурсів;
- активізувати механізми державно–приватного партнерства;
- розвивати аграрні інноваційні фонди та спеціалізовані фінансові інституції;
- стимулювати використання цифрових фінансових інструментів.

Ефективне функціонування фінансових механізмів активізації інноваційної діяльності є необхідною умовою сталого розвитку аграрних підприємств. Комплексне поєднання державної підтримки, ринкових фінансових інструментів та внутрішніх ресурсів підприємств забезпечить підвищення інноваційної активності, продуктивності виробництва та конкурентоспроможності аграрного сектору в цілому.

Література:

1. Заплатинський М. В. Проблеми фінансового забезпечення інноваційної діяльності підприємств в Україні. *Агросвіт*, № 4. (2020). С. 83–90. DOI: 10.32702/2306#6792.2020.4.83.
2. Павлова Г.Є., Атамас О.П. Управління інноваційною та інвестиційною діяльністю підприємств для підвищення їх конкурентоспроможності. *Агросвіт*. № 9. 2024. С. 13–18. DOI: 10.32702/2306–6792.2024.9.13.

СТРАТЕГІЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ДІЇ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Ю. П. Макаренко, *д.е.н., професор,*
професор кафедри фінансів банківської справи
та страхування,
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара, м. Дніпро, Україна

Війна створила безпрецедентні виклики для фінансової стійкості українських підприємств. Суттєве скорочення доступних фінансових ресурсів, порушення ланцюгів постачання, зниження купівельної спроможності та підвищення вартості ризику вимагають переосмислення підходів до управління фінансовим потенціалом. Звіт МВФ засвідчує, що навіть за умов високої невизначеності українська економіка демонструє здатність адаптуватися до шоків завдяки підтримці міжнародних фінансових інституцій та зважених макроекономічних політиці [4].

Фінансовий потенціал підприємства в умовах воєнної економіки залежить не лише від внутрішніх управлінських параметрів, але й від зовнішніх механізмів підтримки. Значну роль відіграють державні програми

пільгового кредитування, зокрема «Доступні кредити 5–7–9%», що стали одним із ключових інструментів підтримки ліквідності бізнесу під час воєнного стану [2].

Слід також урахувати територіальні, логістичні та інфраструктурні ризики, що формують нові вимоги до структури капіталу та потребують більшої частки резервів. Оцінка UNDP щодо впливу війни на сектор МСП засвідчує критичне значення адаптивності, диверсифікації джерел фінансування та підтримки з боку міжнародних партнерів [3]

Основними принципами управління фінансовим потенціалом у воєнний період є:

- забезпечення ліквідності – створення резервів грошових коштів, оптимізація оборотного капіталу, використання компенсованих процентних ставок за державними програмами [2]

- диверсифікація джерел фінансування – пошук альтернативних інструментів капіталу, включно з міжнародними гарантіями та грантовими програмами.

- інтеграція страхування воєнних ризиків – розвиток зовнішніх механізмів фінансового захисту активів. У 2024 р. MIGA розширила інструменти покриття воєнних ризиків, стимулюючи інвестиційну активність у критичних секторах України [5].

- партнерство з міжнародними фінансовими установами наприклад, EBRD у 2024 р. надав рекордний обсяг фінансування українському приватному сектору й активізував механізми ризик–шерінгу, що посилює кредитоспроможність підприємств навіть у період активних бойових дій [1].

Ефективне управління у воєнний період передбачає:

- реструктуризацію кредитних зобов'язань,
- оптимізацію витрат і перерозподіл інвестицій на користь проєктів, що забезпечують стійкість,
- використання грантових і гарантійних інструментів,
- страхування воєнних та інфраструктурних ризиків, яке МФО дедалі активніше пропонують інвесторам [5].

Особливої уваги заслуговують підприємства МСП. За даними UNDP, саме вони виявили найбільшу гнучкість завдяки швидкому впровадженню цифрових рішень, релокації та участі в програмах державної підтримки [3].

Стратегія управління фінансовим потенціалом підприємств під час війни повинна спиратися на:

- стабілізацію ліквідності,
- розширення джерел фінансування,
- активне використання державних і міжнародних програм,

– посилення інституційних механізмів захисту бізнесу.

Міжнародна підтримка (IMF, MIGA, EBRD) у поєднанні з національними політиками (програма 5–7–9%) суттєво посилює здатність українських підприємств продовжувати діяльність і формує підґрунтя для післявоєнного відновлення економіки [1; 2; 4; 5].

Література:

1. European Bank for Reconstruction and Development (EBRD). EBRD deploys record €2.4 billion in Ukraine in 2024. 2025. URL: <https://www.ebrd.com/> (дата звернення: 19.02.2026).
2. Міністерство фінансів України. Доступні кредити 5–7–9%: статистика та результати під час воєнного стану. 2023. URL: <https://www.kmu.gov.ua/> (дата звернення: 19.02.2026).
3. United Nations Development Programme (UNDP). Assessment of the Impact of the War on Micro-, Small-, and Medium-sized Enterprises in Ukraine. 2024. URL: <https://www.undp.org/Ukraine> (дата звернення: 19.02.2026).
4. International Monetary Fund (IMF). Ukraine: Third Review under the Extended Fund Facility –Staff Report. 2024. URL: <https://www.imf.org/> (дата звернення: 19.02.2026).
5. Multilateral Investment Guarantee Agency (MIGA). MIGA expands insurance support to Ukraine. 2024. URL: <https://www.miga.org/> (дата звернення: 19.02.2026).

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

І. В. Олександренко, к. е. н., доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи
та страхування,
Луцький національний технічний університет,
м. Луцьк, Україна

Сучасний розвиток фермерських господарств в Україні, який обумовлений воєнним станом в країні, відображає низку проблемних аспектів, які відзначаються на їх фінансових результатах, здатності розширювати обсяги діяльності та в цілому стабільно функціонувати. Однією із вагомих проблем у розвитку фермерських господарств є низький рівень рентабельності виробничої діяльності, що призводить до недоотримання планового прибутку та дефіциту власних коштів для покриття потреб в активах. Зокрема, незначний обсяг прибутку призводить до погіршення можливостей фермерських господарств не лише здійснювати інвестиції, а й покривати поточні фінансові потреби. При цьому, підвищується потреба у

залученні зовнішніх фінансових ресурсів, зокрема кредитів, а також збільшується обсяг заборгованості перед постачальниками. Ріст позикового капіталу є свідченням погіршення рівня їх фінансової стійкості та потребує постійного моніторингу за результатами діяльності в контексті своєчасного виконання фінансових зобов'язань та досягнення збалансованості грошових потоків. Таким чином, підвищується увага до вивчення проблемних аспектів та визначення напрямів підвищення фінансової стійкості фермерських господарств в Україні в сучасних умовах господарювання.

Загалом, виокремлено внутрішні чинники низького рівня фінансової стійкості фермерських господарств, які включають:

- низька рентабельність виробничої діяльності, що призводить до зменшення валового та чистого прибутку;
- сезонність діяльності, що впливає на незбалансованість грошових потоків в часі та за обсягами;
- наявність операційних ризиків, які зумовлюють низьку урожайність в сфері рослинництва та загибель тварин у сфері тваринництва;
- прорахунки у собівартості продукції, що ведуть до збитковості окремих видів діяльності фермерських господарств (зокрема, збитковість виробництва одного чи декількох видів продукції).

Щодо зовнішніх чинників впливу на рівень фінансової стійкості фермерських господарств, то в умовах воєнного стану найбільш головним є втрата майна (основних засобів, готової продукції та незавершеного виробництва) в умовах ракетних обстрілів. Поряд із цим, вагомим зовнішнім чинником впливу на фінансову стійкість фермерських господарств є погодні умови, негативний вплив яких проявляється у низькій урожайності чи взагалі втраті урожаю. Для тих фермерських господарств, які працюють у сфері тваринництва, вагомим зовнішнім чинником погіршення рівня фінансової стійкості є втрата живих тварин, через поширення різних хвороб.

Загалом, усі перелічені чинники зводяться до того, що фермерські господарства першочергово втрачають прибуток, який є головним джерелом формування власного капіталу і змушені для подальшого функціонування залучати кредити банківських установ чи інших організацій. Отже, вагому роль у забезпеченні фінансової стійкості фермерських господарств відіграє процес націлений на збільшення прибутку за рахунок оптимізації поточних витрат та уникнення наднормативних затрат.

Зважаючи на незадовільний рівень фінансової стійкості фермерських господарств в Україні, необхідно більшу увагу приділяти потенційним резервам збільшення обсягу власного капіталу, а також залучати кошти в межах різних видів фінансової підтримки аграрного бізнесу в Україні. Щодо

збільшення власного капіталу, то потенційними резервами є зростання нерозподіленого прибутку за рахунок росту чистого прибутку, а також збільшення зареєстрованого капіталу, в результаті внесення власниками коштів до статутного фонду з метою підвищення фінансової стабільності та розвитку аграрного бізнесу. Також варто зосередити увагу на участі в різних програмах фінансування та підтримки агробізнесу, які полягають як у надання бюджетних дотацій на розвиток, так і передбачають пільгове кредитування придбання основних засобів.

Основними управлінськими напрямками підвищення рівня фінансової стійкості фермерських господарств в Україні є: збільшення власного капіталу; збалансування грошових потоків; зменшення банківських кредитів; участь у програмах, які передбачають надання бюджетних дотацій на розвиток аграрного бізнесу в Україні; постійний моніторинг за фінансовими показниками та чинниками їх зміни; отримання пільгових кредитів за низькими відсотковими ставками; відмова від кредитів з високими відсотковими ставками. Невід'ємною складовою діяльності фермерських господарств є ефективний менеджмент націлений на виявлення та протидію різним загрозам фінансовій стійкості, які не лише погіршують фінансову рівновагу, а й стримують розвиток бізнесу, його інвестиційну спроможність та зумовлюють неефективне використання наявних ресурсів.

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

О. О. Олійник, *к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро, Україна*

В умовах нестабільного економічного середовища та високої конкуренції, питання забезпечення фінансово-економічної безпеки аграрного підприємства набуває особливої актуальності. Ефективне управління безпекою дозволяє зберегти фінансову стійкість, підвищити конкурентоспроможність і забезпечити стабільний розвиток підприємства у довгостроковій перспективі.

Фінансово-економічна безпека аграрного підприємства, як невід'ємний аспект формування ефективної виробничо-комерційної діяльності будь-якого підприємства, це стан захищеності його фінансових інтересів, ресурсів і потенціалу від внутрішніх та зовнішніх загроз, який забезпечує стабільність

функціонування, конкурентоспроможність і здатність до сталого розвитку. Її основна мета полягає у збереженні та примноженні капіталу, забезпеченні стабільного фінансового стану, попередженні кризових явищ і підвищенні ринкової вартості підприємства [1].

Фінансово–економічна безпека включає кілька ключових складових: фінансову, інвестиційну, виробничу, інформаційну та кадрову безпеку.

Фінансова безпека визначає здатність аграрного підприємства протистояти ризикам неплатоспроможності та банкрутства, інвестиційна – ефективність і захищеність вкладених ресурсів, виробнича – раціональне використання матеріальних і трудових ресурсів, інформаційна – захист комерційних даних, а кадрова – професіоналізм і лояльність персоналу.

Методи забезпечення фінансово–економічної безпеки передбачають застосування фінансового планування та прогнозування, управління ризиками, створення резервів і страхування, диверсифікацію джерел фінансування, а також удосконалення системи внутрішнього контролю.

Основними загрозами виступають як зовнішні фактори (економічна нестабільність, військові дії, інфляція, податкові зміни, конкуренція), так і внутрішні (неефективне управління, шахрайство, зниження ліквідності, кадрові втрати).

Рівень фінансово–економічної безпеки оцінюється за системою показників: коефіцієнтами ліквідності, рентабельності, автономії, фінансової стійкості та ділової активності. Управління безпекою є складовою частиною корпоративної стратегії, що поєднує елементи економічної розвідки, ризик–менеджменту та антикризового управління.

Ефективна система фінансово–економічної безпеки сприяє зміцненню позицій аграрного підприємства на товарному ринку, підвищенню його стійкості до ризиків та забезпеченню довгострокового розвитку.

Процес управління фінансово–економічною безпекою охоплює кілька взаємопов'язаних етапів, кожен з яких має важливе значення для формування ефективної системи захисту підприємства від загроз та ризиків.

Першим етапом є діагностика фінансового стану аграрного підприємства, що передбачає комплексний аналіз основних показників діяльності: платоспроможності, ліквідності, фінансової стійкості, рентабельності, ділової активності та структури капіталу. На цьому етапі виявляються слабкі місця у фінансовій системі, визначаються потенційні ризики та загрози, що можуть негативно вплинути на економічну стабільність підприємства. Діагностика слугує базою для прийняття управлінських рішень і розроблення подальших заходів безпеки.

Другим етапом є оцінювання рівня фінансово–економічної безпеки, яке здійснюється шляхом розрахунку інтегральних показників, що характеризують здатність підприємства протистояти ризикам і забезпечувати стабільне функціонування. Для цього використовують систему коефіцієнтів ліквідності, рентабельності, автономії, оборотності активів та фінансової незалежності. Важливо не лише визначити поточний рівень безпеки, а й оцінити динаміку його змін у часі.

На третьому етапі здійснюється планування заходів щодо підвищення фінансово–економічної безпеки. Планування передбачає розробку стратегії управління ризиками, вибір пріоритетних напрямів зміцнення фінансової стабільності, визначення джерел фінансування заходів, а також створення системи контролю за їх реалізацією. Особлива увага приділяється диверсифікації доходів, оптимізації структури витрат, підвищенню ефективності управління активами та капіталом.

Четвертим етапом є реалізація стратегії захисту, що включає практичне впровадження запланованих заходів: удосконалення фінансового планування, впровадження системи внутрішнього аудиту, посилення контролю за грошовими потоками, страхування майна та ризиків, підвищення інформаційної та кадрової безпеки. На цьому етапі важливо забезпечити координацію дій усіх підрозділів підприємства, щоб досягти максимальної ефективності.

Завершальним етапом є моніторинг ефективності заходів, який передбачає постійне спостереження за фінансовими показниками, аналіз результатів реалізації стратегії та своєчасне коригування управлінських рішень. Моніторинг дає змогу виявити нові загрози, оцінити рівень ризиків і забезпечити адаптивність системи безпеки до змін зовнішнього середовища.

Таким чином, процес управління фінансово–економічною безпекою є безперервним і динамічним. Його ефективність залежить від своєчасності діагностики, обґрунтованості оцінки, реалістичності планування, якості реалізації стратегічних заходів та постійного контролю за їх результатами. Саме системний підхід до всіх етапів забезпечує стабільність, фінансову стійкість та конкурентоспроможність підприємства в умовах ринкової невизначеності.

Управління фінансово–економічною безпекою підприємства є важливою складовою його стратегічного розвитку. Від рівня організації цього процесу залежить здатність підприємства ефективно функціонувати, адаптуватися до змін ринкового середовища та мінімізувати вплив ризиків. Ефективна система безпеки забезпечує стабільність фінансових результатів,

підвищує довіру інвесторів і партнерів, а також сприяє довгостроковій конкурентоспроможності підприємства.

Література

1. Олійник Т.І., Олійник Є.О. Методологічні аспекти формування ефективної виробничо–комерційної діяльності підприємства. Електронний журнал «Ефективна економіка». № 4. 2025.

ФІНАНСОВА АНАЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ СТІЙКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

*Г. Є. Павлова, д. е. н., професор, декан
факультету обліку і фінансів,
Дніпровський державний аграрно–
економічний університет, м. Дніпро, Україна*

Оцінювання та прогнозування фінансової стійкості підприємства в умовах воєнного стану є надзвичайно складним завданням для системи фінансової аналітики. Воєнні дії формують середовище підвищеної невизначеності та ризику, що фактично набуває ознак форс–мажорних обставин. У таких умовах підприємства можуть зіткнутися не лише зі скороченням обсягів господарської діяльності, а й із тимчасовою або повною зупинкою виробничих процесів, втратою активів, порушенням логістичних ланцюгів та дефіцитом ресурсного забезпечення.

Непередбачуваність зовнішнього середовища суттєво ускладнює застосування традиційних методів фінансового аналізу та прогнозування, адже стандартні підходи ґрунтуються на відносній стабільності економічних процесів і можливості екстраполяції тенденцій. У воєнний період фінансова аналітика має трансформуватися з інструменту оцінки результатів діяльності у механізм оперативної підтримки управлінських рішень, орієнтований насамперед на забезпечення платоспроможності, ліквідності та мінімізацію ризиків втрати капіталу.

За таких умов акцент зміщується з досягнення довгострокових показників фінансової стійкості на забезпечення адаптивності та здатності підприємства до виживання. Водночас практика функціонування українського бізнесу під час повномасштабної війни, розпочатої агресором проти України у 2022 році, продемонструвала, що воєнний стан не завжди означає неминучу кризу для підприємства. За умови впровадження гнучких управлінських рішень, оперативного аналізу змін ринкового середовища та використання інструментів фінансової аналітики (сценарного аналізу, аналізу

чутливості, оцінки ризиків) підприємства отримують можливість не лише зберігати функціонування, а й формувати передумови для стабілізації та подальшого розвитку. У період воєнного стану фінансова аналітика виступає ключовим інструментом управління стійкістю підприємства, забезпечуючи інформаційно-аналітичну підтримку прийняття рішень щодо оптимізації витрат, управління грошовими потоками, збереження активів та підвищення адаптивності бізнесу до екстремальних умов господарювання.

З позицій фінансової аналітики забезпечення стійкості підприємства в умовах воєнного стану потребує трансформації концептуальних засад функціонування його фінансової системи. Аналітичне забезпечення управління має бути спрямоване не лише на фіксацію фінансових результатів, а насамперед на підтримання життєздатності бізнесу в умовах підвищеної невизначеності. Це обумовлює необхідність формування нових підходів до управління ліквідністю, фінансовою незалежністю, оборотністю активів та рентабельністю на основі оперативного фінансового аналізу та прогнозування грошових потоків.

Практика функціонування підприємств у період воєнного стану засвідчила, що одним із ключових викликів стала проблема ліквідності. На початковому етапі воєнних дій значна частина керівників приймала рішення про вилучення коштів з обороту з метою їх збереження та мінімізації ризику втрати активів. У результаті відбулося погіршення показників ліквідності, збільшився період погашення короткострокових зобов'язань і зросло навантаження на систему управління грошовими потоками.

Разом із тим, приблизно через кілька місяців після початку активної фази війни більшість підприємств адаптувалася до нових умов господарювання. Часткове відновлення ділової активності супроводжувалося переглядом фінансової політики, зокрема підходів до управління ліквідністю. Фінансова аналітика в цих умовах стала інструментом обґрунтування рішень щодо оптимізації структури оборотного капіталу, прискорення оборотності активів та забезпечення достатнього рівня грошових резервів.

Особливого значення набула аналітика платіжних зобов'язань. Пріоритетом фінансової політики стало акумулювання коштів для своєчасного погашення заборгованості перед постачальниками, які забезпечували критично важливі логістичні та виробничі процеси. Обмеження доступу до банківського кредитування та фактичне згорання товарного кредиту зумовили перехід до моделей функціонування бізнесу переважно за рахунок власних ресурсів [1].

У таких умовах показники ліквідності розглядаються не лише як елемент фінансової звітності, а як ключовий аналітичний індикатор стійкості

підприємства. Їх систематичний моніторинг і прогнозування дозволяють мінімізувати ризики неплатоспроможності, підтримувати довіру контрагентів та забезпечувати безперервність господарської діяльності. Отже, фінансова аналітика виступає базовим інструментом формування адаптивної моделі управління стійкістю підприємства в умовах воєнного стану.

Водночас фінансова аналітика засвідчує, що далеко не всі підприємства володіють достатнім обсягом власних фінансових ресурсів для повної відмови від залученого капіталу. В умовах обмеженого доступу до банківського кредитування та скорочення зовнішніх джерел фінансування багато компаній були змушені трансформувати структуру капіталу, посилюючи роль внутрішніх джерел покриття зобов'язань.

Аналітичні дані свідчать, що окремі підприємства застосовували модель тимчасового заміщення зовнішньої заборгованості внутрішньою, зокрема шляхом зростання заборгованості з оплати праці. Проте така практика виявилася ризиковою з позицій забезпечення довгострокової стійкості. В умовах воєнного стану людський капітал набуває критичного значення, а несвоєчасна виплата заробітної плати створює загрозу втрати персоналу через внутрішню або зовнішню міграцію, що безпосередньо впливає на виробничий потенціал підприємства [2].

З огляду на це фінансова аналітика має виконувати не лише функцію контролю показників платоспроможності, а й оцінювати соціально–економічні наслідки управлінських рішень щодо структури зобов'язань. Балансування між зовнішніми та внутрішніми джерелами фінансування повинно здійснюватися з урахуванням ризиків втрати ключових ресурсів – як фінансових, так і трудових.

Практика українського бізнесу під час повномасштабної війни 2022 року продемонструвала, що за умови гнучкого управління, оперативного реагування на зміни ринкового середовища та застосування інструментів фінансової аналітики (сценарного аналізу, аналізу чутливості, оцінки ризиків) підприємства можуть не лише виживати, а й створювати умови для стабілізації та подальшого розвитку.

Фінансова аналітика в умовах воєнного стану повинна забезпечувати комплексну оцінку структури капіталу, ліквідності та зобов'язань, зокрема балансування між власними та залученими ресурсами, а також враховувати соціально–економічні ризики, пов'язані з людським капіталом. Системний моніторинг ключових фінансових показників дозволяє своєчасно коригувати управлінські рішення та підвищувати адаптивність підприємства до екстремальних умов. Отже, фінансова аналітика виступає базовим інструментом забезпечення стійкості підприємства, формування адаптивної

моделі управління та підтримки життєздатності бізнесу в умовах воєнного стану.

Література

1. Зануда А. Бізнес під час війни: яку підтримку запропонував уряд та як виживає бізнес. BBC. 2022. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-60757453>.
2. Фінансова стабільність в Україні: поточний стан та перспективи. Національний банк України. 2023. URL: <https://bank.gov.ua/ua/stability>.

РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

В. В. Патретний, здобувач *третього*
(освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Дніпровський державний аграрно-
економічний університет, м. Дніпро, Україна

Умови сучасних трансформаційних змін актуалізують необхідність дослідження взаємозв'язку між фінансовою децентралізацією та сталим розвитком аграрного сектору. Це зумовлено сукупністю чинників, що формують парадигмальні зрушення в системі управління аграрною політикою. Насамперед ідеться про потребу комплексного осмислення механізмів впливу фінансової децентралізації на економічну активність і соціально-економічний розвиток аграрного сектору, що є ключовою передумовою формування ефективної моделі державного та регіонального управління.

Вплив фінансової децентралізації на розвиток аграрного сектору має диференційований характер залежно від типу територій, зокрема метрополійних, периферійних та депресивних. Така неоднорідність обумовлює необхідність розробки адаптивних фінансових механізмів, здатних враховувати національні особливості аграрного розвитку, рівень економічної активності територій та їх інституційну спроможність.

Оцінювання довгострокових ефектів фінансової децентралізації для сталого розвитку аграрного сектору потребує ґрунтового аналітичного опрацювання з метою формування стратегічних підходів до управління цими процесами. Додатково актуальність зазначеної проблематики посилюється впливом глобальних викликів, зокрема кліматичних змін, переходу до зеленої економіки та збройних конфліктів, які суттєво впливають на рівень фінансової автономії держави та її регіонів. У цьому контексті цифрова трансформація, що сприяє посиленню синергії між фінансовою децентралізацією та сталим розвитком аграрного сектору через

впровадження смарт-спеціалізації й цифрових платформ управління фінансовими потоками, зумовлює потребу в інноваційних підходах до фінансового менеджменту. В умовах євроінтеграційних процесів дослідження даного взаємозв'язку набуває стратегічного значення для гармонізації національних механізмів із європейськими стандартами та практиками. Таким чином, комплексне вивчення зазначеної проблематики є необхідною передумовою розробки ефективних фінансових інструментів у межах моделі фінансової децентралізації.

Концептуалізація взаємозв'язку фінансової децентралізації та сталого розвитку аграрного комплексу базується на інтегративному підході, що поєднує теоретичні засади фінансового менеджменту та аграрної економіки. У межах сучасної економічної парадигми цей взаємозв'язок розглядається як складна багатовимірна система динамічних взаємодій між процесами перерозподілу фінансових ресурсів, повноважень і відповідальності та трансформаційними змінами в соціально-економічних системах регіонів.

Теоретико-методологічну основу дослідження формують принципи фіскального федералізму, теорія суспільного вибору та концепція багаторівневого управління. Зокрема, теорема децентралізації У. Оутса обґрунтовує доцільність децентралізованого надання суспільних благ за відсутності ефекту масштабу та зовнішніх ефектів, що створює теоретичне підґрунтя для оцінювання потенційних переваг фінансової децентралізації в контексті сталого розвитку аграрного сектору.

Практична реалізація взаємозв'язку фінансової децентралізації та сталого розвитку аграрного комплексу здійснюється через систему інституційних, організаційних і фінансових інструментів, спрямованих на трансформацію розширених фінансових ресурсів і повноважень у конкретні результати сталого розвитку. Зазначений процес відбувається шляхом підвищення ефективності алокації ресурсів відповідно до локальних потреб та посилення підзвітності органів влади перед населенням.

Концептуальна модель зазначеного взаємозв'язку має враховувати нелінійний і мультиплікативний характер впливу фінансової децентралізації на сталий розвиток аграрного комплексу. Ефективність такого впливу залежить від початкового рівня розвитку територій, якості інституційного середовища, людського капіталу та інших ендогенних чинників, що зумовлює необхідність диференційованих підходів до впровадження фінансової децентралізації.

У сучасному науковому дискурсі зростає значення аналізу фінансової децентралізації крізь призму концепції сталого розвитку, що передбачає врахування економічних, соціальних та екологічних вимірів її впливу на

аграрний сектор. Такий підхід дозволяє розглядати фінансову децентралізацію як інструмент досягнення Цілей сталого розвитку аграрного комплексу.

Література

1. Романюк С. Децентралізація: теорія та практика застосування: монографія. Київ: НАДУ, 2018. 216 с.
2. Oates W. (1972). Fiscal Federalism. New York: Harcourt Brace Jovanovich. Polity IV Dataset. URL: <http://www.bsos.umd.edu/cidcm/inscr/polity>.
3. Організація Об'єднаних Націй. (2015). Перетворення нашого світу: Порядок денний в області сталого розвитку на період до 2030 року. URL: <https://www.undp.org/uk/Ukraine/publications/peretvorennya-nashoho-svitu-poryadok-dennyu-u-sferi-staloho-rozvytku-do-2030-roku>.

ІНВЕСТИЦІЙНА АКТИВНІСТЬ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СФЕРИ В УМОВАХ РИНКОВОЇ ВОЛАТИЛЬНОСТІ

О. В. Родіна, доктор філософії, доцент
кафедри менеджменту і права,
Дніпровський державний аграрно-
економічний університет, м. Дніпро, Україна

Сучасний етап функціонування національної економіки відзначається підвищеним рівнем невизначеності і трансформаційними процесами, що зумовлюються загостренням глобальної конкуренції, структурними змінами у світовій торгівлі, перебудовою логістичних ланцюгів постачання та посиленням цінової й фінансової волатильності. Окрім цього, негативний вплив зовнішніх чинників та нестабільне макроекономічне середовище призводять до зростання ризиків господарської діяльності та ускладнюють стратегічне планування розвитку підприємств.

Інвестиційна активність для підприємств агропродовольчої сфери виконує стратегічно важливу роль. Необхідно також не забувати про той факт, що саме агропродовольча сфера має вплив на рівень забезпечення продовольчої безпеки держави, стабільності внутрішнього ринку та формуванні значної частки експортного потенціалу країни.

Інвестиційна активність – це інтенсивність і масштаб здійснення інвестиційної діяльності підприємствами, регіонами або державою, що відображає обсяги, динаміку та структуру вкладення капіталу в економіку [1].

Сутність інвестиційної активності проявляється через низку взаємопов'язаних характеристик. Насамперед, інвестиційна активність

відображає рівень оновлення основних засобів та модернізації матеріально-технічної бази. Важливим аспектом є обсяг капітальних вкладень, що спрямовуються на розширене відтворення, технічне переоснащення та впровадження інновацій. Інвестиційна активність також визначається частотою реалізації інвестиційних проєктів і темпами приросту інвестицій порівняно з попередніми періодами, що дозволяє оцінити динаміку розвитку економічного суб'єкта або території.

Оцінювання рівня інвестиційної активності здійснюється за допомогою системи кількісних та якісних показників. До основних із них належать: обсяг капітальних інвестицій, темпи їх зростання, частка інвестицій у валовому внутрішньому продукті, інтегральний індекс інвестиційної активності, коефіцієнт оновлення основних засобів, а також рівень залучення прямих іноземних інвестицій [2].

За останні роки основними джерелами фінансування агропромислового сектору у 2024–2025 роках були власні кошти підприємств (93%), банківські кредити (6%), інвестиційні компанії (фонди) (1%).

Найбільші обсяги капітальних вкладень у сільське, лісове та рибне господарство у 2025 році було у таких регіонах як, Полтавська, Чернігівська, Черкаська, Тернопільська та Київська області.

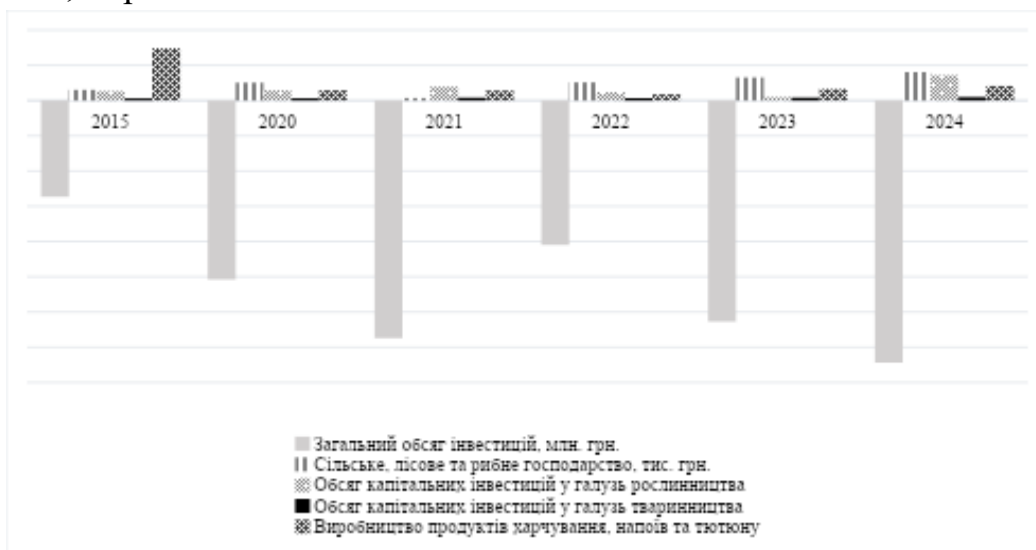

Рисунок 1. Інвестиційна активність агропромислового сектору національної економіки у 2015–2024 роках, млн. грн.

Хоча у порівнянні з 2015 роком у 2024 році відбулося абсолютне зростання вкладень у агропромисловий сектор, тим не менш у 2022 році з початком військової агресії у 2022 році рівень обсяг інвестицій суттєво зменшився у порівнянні з 2020 роком та 2021 роком. Зменшення становило 264 239,0 млн грн. або близько 39,2 % порівняно з 2021 роком, що відповідно

підтвердило суттєве погіршення умов інвестування та підвищення рівня економічної невизначеності для національної економіки.

Одними із напрямів розширення джерел інвестування для агропромислового комплексу сьогодні залишаються активізація співпраці з міжнародними фінансовими організаціями та донорськими інституціями, що надають пільгове кредитування, гарантійні інструменти або грантову підтримку, розширення участі у державних програмах підтримки, зокрема механізмах компенсації відсоткових ставок за кредитами.

Література

1. Савченко Т.В., Родіна О.В. Умови ефективного функціонування регіональних продовольчих ринків. *Таврійський науковий вісник*. 2022. Вип. 13. С. 163–170. DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2022.13.20>.

2. Savchenko T., Rodina O., Nikoliuk O. Formation of a model for managing the potential of regional markets. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2024. Vol. 10 (1), 210–215. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/index.php/issue/article/view/2328/2327>.

ДЕРЖАВНА ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА АГРОВИРОБНИКІВ В УМОВАХ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

О. А. Самошкіна, к. е. н., с. н. с. відділу
фінансово–кредитної та податкової
політики,

Національний науковий центр «Інститут
аграрної економіки», м. Київ, Україна

Державна фінансова підтримка агровиробників є основним інструментом державного регулювання тенденцій розвитку аграрного сектору економіки та важливою складовою системи фінансового забезпечення сталого аграрного і сільського розвитку країни. Проблеми підвищення ефективності державної підтримки розвитку вітчизняного агросектору набувають особливої актуальності в умовах воєнного стану і повоєнного відновлення, оскільки галузь є гарантом продовольчої безпеки на національному й глобальному рівнях, а також залишається однією з основних ВВП формуючих і системоутворюючих складових економіки України в умовах безпрецедентних воєнних викликів та ризиків.

Актуальними і важливими є питання наукового обґрунтування напрямів модернізації державного фінансового регулювання розвитку вітчизняного агросектору, пов'язаних із зростанням соціально–економічного ефекту від застосування державних інструментів підтримки і стимулювання розвитку галузі в сучасних умовах господарювання. Державна фінансова

підтримка агровиробників передбачає використання наступних основних податкових і бюджетних інструментів:

- непряма державна підтримка шляхом регулювання рівня оподаткування виробників через зміну податкових ставок, надання податкових, митних пільг і преференцій, запровадження спеціальних режимів оподаткування за галузевими чи територіальними критеріями;

- пряма державна фінансова (бюджетна) підтримка пріоритетних та ефективних агровиробників через надання бюджетних дотацій, субсидій, грантів, компенсацій, відшкодувань, доплат, інших спеціальних виплат та її диференціація за пріоритетними галузевими і територіальними ознаками;

- бюджетне кредитування пріоритетних та ефективних аграрних підприємств і господарств;

- бюджетне фінансування інституційного та інфраструктурного забезпечення функціонування аграрного сектору економіки країни, пріоритетних галузевих напрямів і заходів реформування;

- бюджетне фінансування фундаментальних та прикладних досліджень і розробок у сфері аграрної економіки, заходів щодо стимулювання впровадження їх результатів у виробничу діяльність;

- застосування бюджетних стимулів для розвитку кредитно–інвестиційної підтримки і страхового забезпечення діяльності агропромислових виробників, зокрема механізмів часткової компенсації державою відсоткових ставок за кредитами і страхових платежів, надання державних гарантій на забезпечення кредитних зобов'язань виробників.

Досліджуючи особливості державного фінансового регулювання розвитку агросектору України, слід зазначити, що з 2017 року основним інструментом державної фінансової підтримки вітчизняних агровиробників виступає пряма бюджетна підтримка у вигляді часткової компенсації вартості виробничих ресурсів, загальний обсяг якої повинен був становити не менше 1% випуску продукції сільського господарства, однак зазначена норма до цього часу так і не була виконана. Тенденції довоєнного і воєнного періодів свідчать про зменшення обсягів прямої бюджетної підтримки вітчизняних агровиробників по відношенню до валового випуску продукції сільського господарства з максимального значення 0,9% у 2017 році до відповідно 0,6% у довоєнному 2021 році та 0,2% у воєнні роки [1].

Важливо зауважити, що до 2017 року переважали податкові інструменти підтримки вітчизняних агровиробників у вигляді пільгового режиму оподаткування ПДВ та можливості вибору спрощеної системи оподаткування із застосуванням єдиного податку, при цьому застосування бюджетних інструментів підтримки мало достатньо обмежений характер і

здійснювалась переважно в напрямках стимулювання розвитку галузей тваринництва і переробки с/г продукції, здешевлення кредитування і бюджетного кредитування фермерських господарств. Після поступового скасування у 2016–2017 роках спецрежиму ПДВ для виробників с/г продукції, використання податкових інструментів підтримки зазнало суттєвого скорочення і наразі передбачає лише можливість вибору спрощеної системи оподаткування через сплату єдиного податку IV групи для сільгосптоваровиробників із часткою с/г виробництва не менше 75%, а також застосування зниженої ставки ПДВ у розмірі 14% для окремих видів с/г продукції.

Стійкі тенденції довоєнного і воєнного періодів до зменшення обсягів прямої бюджетної підтримки вітчизняних агровиробників при обмеженому застосуванні інструментів податкової підтримки розвитку галузі суттєво обмежують можливості ефективного використання регуляторного потенціалу фіскальної політики при досягненні стратегічних пріоритетів аграрного і сільського розвитку країни, особливо в умовах існування значних воєнних ризиків для збереження позитивної динаміки розвитку вітчизняного аграрного виробництва, його відновлення на постраждалих від бойових дій і деокупованих територіях, реформування згідно стандартів Спільної аграрної політики ЄС. Доцільним є зростання обсягів прямої бюджетної підтримки агровиробників до рівня 1% випуску продукції с/г з акцентом на постраждалих територіях та територіях із підвищеними воєнними ризиками, а в середньо і довгостроковій перспективі поступове доведення її рівня до стандартів надання фінансової підтримки в рамках САП ЄС для реформування галузевих виробничих процесів згідно вимог ЄС, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних агровиробників та забезпечення їх успішної інтеграції у європейські ринки агропродовольчої продукції.

В структурі державної фінансової підтримки агровиробників України у довоєнний період 2017–2021 років найбільшу питому вагу в середньому мали підтримка розвитку тваринництва та переробки сільськогосподарської продукції – 51,9%; часткова компенсація вартості с/г техніки та обладнання вітчизняного виробництва – 19,5%; фінансова підтримка шляхом здешевлення кредитів – 15,0%; підтримка розвитку садівництва, виноградарства та хмелярства – 8,6%; підтримка розвитку фермерських господарств – 4,0% [1].

У воєнний період відбувається переформатування напрямів та модернізація інструментів державної фінансової підтримки агровиробників України, зокрема здійснюється пріоритезація напрямів підтримки з урахуванням критерію очікуваного ефекту в питаннях відновлення

економічної активності та відбудови постраждалих територій, а також стимулювання розвитку агрогалузі на сталих, інноваційних, екологічних та інклюзивних підходах і стандартах ЄС [2]. Пріоритетними визначено розвиток садівництва, ягідництва, виноградарства, тепличного господарства, розвиток тваринництва та переробки с/г продукції, випереджальний розвиток малих агровиробників і поступове збільшення безповоротної державної фінансової підтримки їх підприємницької діяльності, виробництво с/г техніки і обладнання вітчизняного виробництва, розвиток меліоративних систем і організацій водокористувачів, розмінування земель с/г призначення, стимулювання внутрішнього попиту на вітчизняні товари та послуги, державне стимулювання створення індустріальних парків тощо. Запроваджено інструмент державної грантової підтримки аграрних ММСП на умовах співфінансування в пріоритетних для розвитку вітчизняного агросектору напрямках (створення або розвиток садівництва, ягідництва, виноградарства, тепличного господарства, агропереробного підприємства) за умови досягнення ними суспільно вагомих соціально–економічних результатів, а саме створення нових робочих місць для підтримки зайнятості і доходів населення, ВПО, ветеранів, сприяння наповненню дохідної частини державного і місцевих бюджетів через сплату податків в розмірі отриманих грантів, здійснення підприємницької діяльності на постраждалих від бойових дій територіях для забезпечення їх відбудови тощо.

Слід також відмітити процеси посилення диференціації інструментів та обсягів бюджетної підтримки агровиробників України з урахуванням територіального критерію залежно від охоплення військовими діями, рівня руйнувань та понесених збитків з акцентом на допомозі найбільш постраждалим регіонам та територіям з підвищеними воєнними ризиками; пріоритетне бюджетне стимулювання розвитку кредитної підтримки виробничої і експортної діяльності агровиробників та їх пільгового кредитування за участі держави (запуск Фонду часткового гарантування кредитів у сільському господарстві, удосконалення державних програм «Доступні кредити 5–7–9%», «Доступний фінансовий лізинг 5–7–9%», «Доступний факторинг» та поширення їх дії на деокупованих, постраждалих і наближених до бойових зон територіях, реалізація кредитних і страхових програм ЕКА); випереджальний розвиток цифровізації і автоматизації процесів надання державної фінансової підтримки агровиробникам через платформу Державного аграрного реєстру, портал Дія.

Подальша модернізація державної фінансової підтримки агровиробників України у період повоєнного відновлення повинна передбачати застосування механізмів синхронізації, адаптивності і гнучкості

при використанні податкових і бюджетних інструментів підтримки галузі, а також їх оптимізацію на підставі критеріїв результативності, соціально–економічної ефективності, стратегічної спрямованості та пріоритетності при виконанні завдань забезпечення сталого аграрного і сільського розвитку країни.

Підвищення ефективності державної фінансової підтримки вітчизняних агровиробників також потребує посилення синхронізації та узгодженості державного стратегічного планування аграрного і сільського розвитку країни (Стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року, Стратегія продовольчої безпеки України на період до 2027 року, Концепція Державної цільової економічної програми розвитку тваринництва на період до 2033 року тощо) та середньострокового програмно–цільового планування аграрних бюджетних програм, що дозволить забезпечити взаємозв'язок між схваленими стратегічними пріоритетними завданнями розвитку галузі та результатами діяльності органів державного управління щодо їх виконання. Важливим також є підвищення ефективності бюджетних програм підтримки галузі шляхом наукового обґрунтування оцінки їх результативності й соціально–економічної ефективності у частині впливу на показники функціонування галузей агропромислового виробництва, рівень конкурентоспроможності й продуктивності вітчизняних агровиробників, показники соціально–економічного розвитку сільських територій, зайнятість населення тощо, що дозволить підтримувати розвиток тих підгалузей та напрямів, які дають найбільший соціально–економічний ефект для країни, генерують високу додану вартість і вносять значний вклад у повоєнну відбудову та відновлення країни.

Література

1. Тулуш Л.Д., Самошкіна О.А., Грищенко О.Ю. Реформування системи фіскального регулювання розвитку аграрного сектору економіки та сільських територій: монографія. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2024. 240 с.
2. Розвиток аграрного сектору та сільських територій в умовах воєнного стану й повоєнного відновлення: наукова доповідь / [Ю.О. Лупенко, О.М. Нечипоренко, М.І. Пугачов, та ін.]. К.: ННЦ «ІАЕ», 2023. 224 с.
3. Державне фінансове регулювання економічних перетворень: монографія / І.Я. Чугунов, Т.В. Канєва та ін.; за заг. ред. А.А. Мазаракі. К.: Київ. нац. торг.–екон. ун–т, 2015. 376 с.

ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ В УКРАЇНІ

Л. Б. Скляр, *к. е. н., доцент, доцент
кафедри фінансів, обліку та аудиту,
Одеський національний технологічний
університет, м. Одеса, Україна*

Аграрний сектор є однією з ключових галузей економіки України, адже він забезпечує продовольчу безпеку держави, створює значну частину валютних надходжень через експорт сільськогосподарської продукції та сприяє розвитку сільських територій. Від ефективності його функціонування значною мірою залежить соціально–економічний розвиток країни, особливо в умовах глобальних викликів, воєнного стану та структурних змін у національній економіці.

Система оподаткування підприємств аграрного сектору є одним із ключових чинників, що визначають фінансову стійкість, конкурентоспроможність і можливість інноваційного розвитку сільського господарства. Вона має враховувати галузеву специфіку виробництва, його сезонний характер, високий рівень ризику та залежність від природно–кліматичних умов.

Аграрні підприємства характеризуються рядом особливостей, що безпосередньо впливають на організацію системи оподаткування:

- сезонність виробництва, яка зумовлює нерівномірність надходження доходів протягом року;
- залежність від природно–кліматичних умов, що призводить до коливань урожайності та фінансових результатів;
- наявність біологічних активів (рослин, тварин), які мають специфіку оцінки та обліку;
- тривалий виробничий цикл, коли витрати здійснюються значно раніше, ніж отримується дохід;
- висока капіталомісткість і потреба у значних інвестиціях у техніку, насіння, добрива, корми тощо.

Ці чинники створюють потребу у диференційованому підході до оподаткування аграріїв, який враховував би їхню виробничу специфіку, ризику та сезонність.

Оподаткування підприємств аграрного сектору України базується на загальній податковій системі, але водночас передбачає наявність спеціального режиму – єдиного податку четвертої групи, який призначений саме для сільськогосподарських товаровиробників.

До основних податків, що сплачуються аграрними підприємствами, належать:

- податок на прибуток підприємств або єдиний податок (у разі застосування спрощеної системи);
- податок на додану вартість (ПДВ);
- земельний податок або орендна плата за користування землею;
- податок на доходи фізичних осіб (при використанні найманої праці);
- єдиний соціальний внесок (ЄСВ).

Однак ключовою особливістю оподаткування аграрного сектору є можливість переходу підприємств на сплату єдиного податку 4 групи.

Єдиний податок четвертої групи є спеціальним податковим режимом, який застосовується до сільськогосподарських товаровиробників, у яких частка доходу від реалізації власної сільськогосподарської продукції перевищує 75% загального доходу.

Об'єктом оподаткування виступає площа сільськогосподарських угідь, що перебувають у власності або користуванні підприємства. Базою для розрахунку податку є нормативно–грошова оцінка земель, а ставки залежать від категорії угідь (рілля, сіножаті, пасовища, багаторічні насадження).

Основними перевагами цього режиму є:

- спрощення системи оподаткування;
- прогнозованість і стабільність податкового навантаження;
- зменшення ризику фінансових втрат у несприятливі роки;
- збереження ліквідності підприємств;
- стимулювання розвитку малого і середнього аграрного бізнесу.

Разом із тим, існують проблемні аспекти застосування цього податку:

- нерівність умов для великих агрохолдингів і дрібних фермерів;
- неврахування реальних фінансових результатів діяльності підприємства;
- недосконалість механізму визначення нормативно–грошової оцінки земель;
- ризик зловживань при зміні цільового призначення земельних ділянок.

Податок на додану вартість має особливе значення для аграріїв, оскільки він суттєво впливає на ліквідність підприємств та формування цін на сільськогосподарську продукцію. Для сільськогосподарських товаровиробників існують певні особливості адміністрування ПДВ, зокрема відшкодування його при експорті продукції.

Експорт сільськогосподарської продукції зазвичай оподатковується за нульовою ставкою, однак процес бюджетного відшкодування часто

супроводжується затримками, що негативно впливає на фінансовий стан підприємств. Крім того, в умовах воєнного стану та зниження купівельної спроможності населення проблема своєчасного відшкодування ПДВ набуває ще більшої актуальності.

На сьогодні в Україні існують наступні пільгові умови для аграріїв:

- фінансова підтримка та пільгове кредитування: програма «Доступні кредити 5–7–9%» продовжена до 2027 року, кредити до 90 млн грн, для прифронтових територій ставка 3%, для інших – 7%. Програма «єРобота» підтримує розвиток садівництва, ягідництва, виноградарства та тепличних господарств;

- державна підтримка малих і новостворених фермерських господарств: компенсація частини витрат на сільгосптехніку, дотації на модернізацію ферм, підтримка на утримання тварин і закупівлю племінної худоби;

- податкові пільги: преференції для фермерів, які застосовують органічне та екологічно безпечне землеробство; зниження податкового навантаження для малих фермерських господарств та кооперативів;

- компенсація вартості сільгосптехніки: часткова компенсація до 40% вартості техніки та енергообладнання; додаткові пільги для кооперативів і малих фермерів;

- страхування продукції та цифровізація: програми страхування рослинництва та тваринництва для зменшення ризиків; впровадження систем обліку і моніторингу для підвищення ефективності управління;

- земельні та соціальні пільги: можливість отримання до 2 га землі для ведення господарства; спеціальні умови для учасників бойових дій та сімей загиблих.

Основними проблемами сучасної системи оподаткування аграрного сектору України є:

- недосконалість нормативно–грошової оцінки земель;
- надмірна податкова диференціація між суб'єктами різних масштабів;
- відсутність достатніх податкових стимулів для інноваційного та екологічного виробництва;

- складність податкового адміністрування та часті зміни законодавства;
- нерівномірність розподілу податкового навантаження між великими агрохолдингами і малими фермерами.

Для підвищення ефективності оподаткування аграрного сектору доцільно реалізувати такі напрями вдосконалення:

- удосконалення методики визначення нормативно-грошової оцінки земель для більш справедливих розподілу податкового навантаження;

- запровадження механізмів податкового стимулювання екологічного та органічного виробництва;
- розширення цифрових сервісів у сфері податкового адміністрування для підвищення прозорості та зручності звітності;
- збалансування податкової політики між підтримкою малого бізнесу та забезпеченням бюджетних надходжень;
- гармонізація національного податкового законодавства з європейськими стандартами в контексті інтеграційних процесів.

Особливості оподаткування аграрних підприємств зумовлені специфікою їх діяльності, високим рівнем ризику та соціальною значущістю галузі. Сучасна податкова система України створює певні передумови для розвитку сільського господарства, однак вимагає подальшого вдосконалення з урахуванням євроінтеграційних процесів, світових практик і потреб внутрішнього ринку.

Наявність спеціальних режимів оподаткування дозволяє забезпечити стабільність і підтримку товаровиробників, проте потребує подальшого вдосконалення з урахуванням сучасних економічних реалій.

Рациональне поєднання пільгових умов для аграріїв із забезпеченням достатнього рівня податкових надходжень до бюджету є важливою умовою сталого розвитку аграрного сектору. Подальше реформування системи оподаткування повинно бути спрямоване на підвищення її прозорості, справедливості та ефективності, що сприятиме зміцненню фінансової бази підприємств і посиленню конкурентоспроможності українського аграрного виробництва на внутрішньому та зовнішньому ринках.

РЕЛОКАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВ ЯК МЕХАНІЗМ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ РЕГІОНІВ

*І. Л. Солодовникова, старша викладачка
кафедри фінансів, банківської справи та
страхування,
Дніпровський державний аграрно-
економічний університет, м. Дніпро, Україна*

Забезпечення економічної стійкості регіонів залишається ключовим викликом у сучасних умовах. Воєнні дії та руйнування виробничих потужностей спричинили нові ризики для агро–промислової географії України, поглибивши дисбаланси між регіонами та актуалізувавши питання

регіональної резильєнтності – здатності територій адаптуватися до структурних деформацій.

Економічна резильєнтність регіонів базується на їхній здатності оперативно адаптуватися до зовнішніх і внутрішніх викликів, відновлювати виробничий потенціал та підтримувати рівень зайнятості. Ключовими складовими такої стійкості є диверсифікована структура господарства, мобільність ресурсів, ефективність місцевого самоврядування та розвинена транспортно–логістична інфраструктура.

Особливо постраждав аграрний сектор: понад 20% орних земель виявилися непридатними для обробітку через окупацію, мінування та активні бойові дії. Це створило критичний тиск на продовольчу безпеку та підкреслило необхідність диверсифікації виробництва та підтримки МСБ у нових регіонах.

Релокація бізнесу виступає ефективним механізмом збереження підприємницького капіталу та перерозподілу економічної активності, особливо для малих та середніх підприємств, які мають більшу гнучкість у зміні місця розташування. Великі підприємства залишаються у зоні ризику через масштаби виробництва та складність логістики, і лише частина стратегічних активів отримала державну підтримку.

Протягом 2022–2025 років релокація підприємств стала фундаментом для підтримки економічної активності МСБ та інтеграції у нові регіональні економічні ланцюги. Загалом переміщено понад 7 900 компаній, з яких понад 80% – МСБ. Лише понад 840 великих підприємств отримали державну підтримку (логістичний супровід, пошук площ, монтаж обладнання) за програмою релокації (Постанова КМУ №305).

Найбільша концентрація релокованих потужностей зафіксована у Львівській області (понад 30 % переміщених об'єктів), а також у Закарпатській, Чернівецькій, Івано–Франківській, Вінницькій та Тернопільській областях. Для цих територій приплив нових суб'єктів став імпульсом для розвитку, що підтверджується зростанням податкових надходжень до місцевих бюджетів у середньому на 5–12% та інвестиціями у розвиток інфраструктури, включно з логістикою та переробкою сільськогосподарської продукції.

У 2025 році частка аграрної продукції в експорті перевищила 56%, забезпечивши понад 22,5 млрд дол. США валютних надходжень. Державна підтримка через пільгове кредитування «5–7–9 %» на суму понад 40 млрд грн, гранти USAID (до 1,2 млн грн на підприємство) та ваучери ЄБРР (до 30 000 євро) дозволили МСБ відновити діяльність і інтегруватися у нові ланцюги доданої вартості. Проєкти міжнародних організацій, таких як FAO,

сприяли розвитку переробних потужностей у тилових регіонах, зміцнюючи продовольчу автономність та створюючи продукцію з високою доданою вартістю.

Таким чином, релокація малих та середніх підприємств стала ключовим механізмом підтримки економічної та продовольчої резильєнтності регіонів, дозволила відновити виробничі ланцюги, інтегруватися у локальні ринки праці та забезпечити соціальну стабільність через створення нових робочих місць. Досвід 2022–2025 років свідчить, що максимальна ефективність досягається за умови поєднання централізованих державних ініціатив, міжнародної фінансової допомоги та високої інфраструктурної готовності місцевих громад. Релокація не лише зберегла підприємства, а й забезпечила ресурси для життєдіяльності населення та економічної стійкості країни.

Література

1. Міністерство економіки України. Звіти про результати реалізації державної Програми релокації підприємств (Постанова КМУ №305) за 2022–2025 рр. Київ: Міністерство економіки України, 2022–2025. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.me.gov.ua> (дата звернення: 23.02.2026).
2. OpenDataBot. Статистичний моніторинг релокації українського бізнесу: аналіз змін реєстраційних даних та юридичних адрес підприємств за 2022–2025 рр. [Електронний ресурс]. URL: <https://opendatabot.ua> (дата звернення: 23.02.2026).
3. World Bank. Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA3). Washington, DC: World Bank, 2024. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.worldbank.org> (дата звернення: 23.02.2026).
4. Національний інститут стратегічних досліджень. Резильєнтність української економіки в умовах воєнного стану: регіональний аспект [Аналітична доповідь]. Київ: НІСД, 2023. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.niss.gov.ua> (дата звернення: 23.02.2026).

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

З. М. Тітенко, *д. е. н., доцент, доцент
кафедри фінансів,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
м. Київ, Україна*

Фінансове забезпечення аграрних підприємств є ключовим чинником стабільного функціонування сільськогосподарського сектору та забезпечення продовольчої безпеки держави. В умовах військового стану питання

фінансування набуває особливої актуальності, оскільки традиційні механізми кредитування, інвестиційного забезпечення та державної підтримки часто виявляються недостатніми або нестійкими. Військові дії спричиняють порушення логістичних ланцюгів, руйнування виробничої та транспортної інфраструктури, скорочення трудових ресурсів, а також значне фінансове навантаження на відновлення і підтримку діяльності підприємств. В таких умовах аграрні підприємства вимушені оперативно шукати альтернативні джерела фінансування, оптимізувати витрати та забезпечувати безперервність виробничих процесів, що потребує високого рівня адаптивності та стратегічного планування.

В умовах воєнного часу фінансове планування стикається з низкою специфічних труднощів. Основним джерелом забезпечення обігових коштів залишається реалізація продукції, проте блокування ринків збуту та порушення транспортних комунікацій призводять до затримки надходжень грошових коштів, що ускладнює закупівлю насіння, добрив, пального та іншого матеріально-технічного забезпечення. Ця ситуація створює ризики невиконання виробничих циклів, втрати частини врожаю та зменшення обсягів продукції, що негативно впливає на фінансову стабільність підприємства.

Одночасно значно ускладнюється доступ до кредитних ресурсів. Банківські установи, оцінюючи підвищені ризики ведення діяльності в умовах військового конфлікту, часто обмежують обсяги фінансування або підвищують відсоткові ставки. Це змушує підприємства шукати більш дорогі або ризикові джерела фінансування, що підвищує загальні витрати та знижує рентабельність виробництва. Також ускладнюється планування довгострокових інвестицій, оскільки підвищена фінансова невизначеність робить складним прогнозування майбутніх доходів та ефективності інвестиційних проектів [1].

В умовах військового стану значно змінюється роль державної підтримки. Програми субсидування, гранти та компенсації, які у мирний час забезпечували стабільність фінансових потоків аграрного сектору, у період військових дій скорочуються через пріоритетність оборонних витрат та відновлення інфраструктури. Нестача державної допомоги створює додаткове фінансове навантаження та підвищує ризик банкрутства окремих підприємств. Одночасно зростають витрати на охорону об'єктів, страхування ризиків, ремонт пошкодженого обладнання та адаптацію виробничих процесів до нових умов. Ці витрати зменшують обсяги коштів, доступних для основної діяльності, та ускладнюють підтримання стабільного виробничого циклу.

На фінансову стабільність також впливає підвищена волатильність ринкових цін. Коливання цін на насіння, паливо, добрива та інші ресурси через порушення поставок підвищує собівартість продукції, водночас обмеження ринків збуту створює непередбачуваність доходів. Традиційні методи фінансового планування, що використовують фіксовані бюджети та стандартизовані процедури, часто виявляються неефективними у таких умовах. Відсутність гнучких механізмів, резервування коштів та систем управління ризиками ускладнює оперативне реагування на зміни та підтримання стабільного фінансового стану [2. С.117].

Виходячи з цих обставин, забезпечення ефективного фінансування аграрних підприємств в умовах військового стану потребує впровадження комплексних підходів. До них належить використання гнучких бюджетів, формування фінансових резервів, розробка альтернативних каналів фінансування, підвищення ефективності внутрішнього контролю та інтеграція планування із довгостроковими стратегічними цілями. Також важливо розвивати державні програми страхування ризиків, пільгового кредитування та компенсаційних механізмів, що дозволяє зменшити негативний вплив зовнішніх факторів і підвищити фінансову стійкість аграрного сектору.

Отже, фінансове забезпечення аграрних підприємств в умовах військового стану є складним багатофакторним процесом, що вимагає високої адаптивності, стратегічного планування та тісної взаємодії з державними та фінансовими інституціями. Нестабільність ринків збуту, обмежений доступ до кредитів, скорочення державної підтримки, зростання витрат на охорону та коливання ринкових цін створюють високі ризики для фінансової стійкості підприємств. Подолання цих викликів можливе через впровадження гнучких бюджетних механізмів, створення фінансових резервів, розвиток альтернативних джерел фінансування та підвищення ефективності управлінського контролю. Забезпечення стабільного фінансування аграрного сектору в умовах військового стану є критично важливим для підтримки продовольчої безпеки та економічної стабільності держави.

Література

1. Тітов, Д., Олексієнко, В. Фінансове забезпечення аграрного сектору України в умовах воєнного стану. Економіка та суспільство, 2024. № 63.
2. Давиденко Н.М., Буряк А.В. Чинники впливу на фінансовий потенціал аграрних суб'єктів господарювання, Бізнес-навігатор. 2022. № 2. С.115–119.

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ФІНАНСУВАННЯ ВІДНОВЛЕННЯ ДЕОКУПОВАНИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ

Т. О. Чайка, к. е. н., викладач

*циклової комісії обліково–економічних
дисциплін,*

*ВСП «Аграрно–економічний фаховий коледж
ПДАУ», м. Полтава, Україна*

Аграрний сектор традиційно виступає однією з галузей економіки України та відіграє ключову роль у забезпеченні продовольчої безпеки, зайнятості сільського населення й формуванні валютних надходжень [1]. В умовах повномасштабної війни саме сільське господарство розглядається як фундамент післявоєнного відновлення національної економіки. Водночас деокуповані території характеризуються системними екологічними та техногенними пошкодженнями ґрунтового покриву, що унеможлиблює швидке повернення земель до повноцінного господарського використання.

Воєнні дії призвели до формування кратерів, ущільнення орного шару, порушення профілю ґрунтів, забруднення вибухонебезпечними предметами, важкими металами та продуктами детонації боєприпасів [2]. За таких умов класичні фінансові моделі підтримки аграрного виробництва, орієнтовані переважно на кредитування посівної кампанії або компенсацію втрат урожаю, виявляються неефективними. Вони не враховують необхідність тривалої екологічної реабілітації земель, значних початкових інвестицій та відстроченого економічного ефекту. Це актуалізує потребу формування спеціалізованого еколого–економічного механізму фінансування відновлення деокупованих сільськогосподарських угідь, адаптованого до реальних масштабів і характеру пошкоджень.

Однією з ключових проблем відновлення деокупованих агроландшафтів є відсутність системних і цільових програм фінансування саме екологічної реабілітації ґрунтів. Наявні інструменти державної підтримки зосереджені переважно на гуманітарному розмінуванні або частковій компенсації витрат агровиробників [3], не охоплюючи повний цикл відновлення родючості та екосистемних функцій ґрунту. При цьому вартість робіт з розмінування та первинної рекультивациі часто перевищує ринкову вартість земельних ділянок, що формує високий ризик їх економічного занепаду або консервації.

Додатковим обмеженням є фрагментарність джерел фінансування, залежність від донорських програм та відсутність довгострокових

фінансових інструментів, орієнтованих на поєднання екологічного та економічного ефектів [3]. У результаті агровиробники, особливо малі та середні фермерські господарства, не мають достатніх ресурсів для впровадження ґрунтозмішувальних технологій, навіть за наявності науково обґрунтованих рішень.

У межах досліджень було проведено комплексну оцінку стану сільськогосподарських земель Снігурівської ТГ як типової деокупованої громади Півдня України. На основі дистанційного зондування та просторового аналізу встановлено щільність вибухових кратерів на орних землях, що супроводжується механічним перемішуванням ґрунтових горизонтів і втратою родючого шару. Обсяг переміщеного ґрунту та площа функціонального забруднення свідчать про деградацію агроландшафтів, яка не може бути усунена виключно агротехнічними заходами.

Результати аналізу також показали, що навіть після проведення гуманітарного розмінування землі залишаються екологічно обмеженими для вирощування продовольчих культур через ризики міграції токсичних елементів у трофічні ланцюги. За таких умов доцільним є застосування поетапних моделей відновлення, зокрема фіторе mediaції з використанням енергетичних культур впродовж п'ятнадцяти років, що дозволяє поєднати екологічну стабілізацію ґрунтів із формуванням грошового потоку для компенсації витрат на відновлення.

Економічне моделювання, виконане в межах дослідження, демонструє, що початкові витрати на відновлення деокупованих земель у Снігурівській ТГ є критично високими для агровиробників без зовнішньої фінансової підтримки. Водночас інтеграція біоенергетичної валоризації фітомаси дозволяє трансформувати деградовані землі з пасивного активу на джерело довгострокового доходу, що є ключовою передумовою фінансової стійкості відновлювальних проєктів.

З урахуванням отриманих результатів вважаємо за доцільне впровадження спеціалізованих фінансових інструментів, орієнтованих на екологічну реабілітацію деокупованих земель. Насамперед ідеться про створення цільових грантових програм для фермерських господарств, які впроваджують технології рекультивації та фіторе mediaції ґрунтів. Такі програми мають передбачати фінансування не лише початкових робіт, а й моніторингу екологічного стану земель у середньо— та довгостроковій перспективі.

Важливим елементом механізму є пільгове кредитування під впровадження біотехнологій відновлення ґрунтів [4], зокрема з відстрочкою погашення основної суми боргу до моменту формування стабільного

грошового потоку. Доцільним є також використання змішаних фінансових моделей, що поєднують бюджетні кошти, міжнародну донорську допомогу та приватні інвестиції, з орієнтацією на досягнення вимірюваних екологічних результатів.

Окрему роль у фінансовому забезпеченні відновлення можуть відігравати інструменти «зеленого» фінансування, зокрема проєкти з виробництва відновлюваної енергії з біомаси та потенційні механізми вуглецевого кредитування. Вони дозволяють інтегрувати відновлення ґрунтів у ширший контекст кліматичної політики та сталого розвитку сільських територій [5, 6].

Дослідження показує, що відновлення деокупованих сільськогосподарських земель потребує принципово іншого підходу до фінансового забезпечення, ніж традиційна підтримка аграрного виробництва. Фінансування має бути екологічно орієнтованим, довгостроковим і адаптованим до регіональних особливостей пошкоджень ґрунтового покриву.

Література

1. Чайка Т. О. Відновлення сільськогосподарських земель України: гуманітарне розмінування та перспективи органічного землеробства. Горизонти розвитку сільськогосподарського виробництва та переробки в Україні: Всеукраїнська науково–практична інтернет–конференція до дня пам’яті д-ра с.-г. наук, проф., акад. В. Г. Пелиха (21 берез. 2025 р.) Кропивницький: ХДАЕУ, 2025. С. 150–153.
2. Чайка Т. О., Короткова І. В. Напрями та технології відтворення родючості ґрунтів в Україні в післявоєнний період. Агробіологія. 2023. № 1. С. 142–156. URL: <https://doi.org/10.33245/2310-9270-2023-179-1-142-156>.
3. Чайка Т. О. Фінансове забезпечення гуманітарного розмінування сільськогосподарських земель в Україні. Проблеми та перспективи фінансового забезпечення відновлення економіки України: I Міжнародна науково–практична інтернет–конференція (03–04 березня 2025 р.) Дніпро: ДДАЕУ, 2025. С. 205–208.
4. Чайка Т. О. Екологічно безпечні агротехнології: перспективи для відновлення родючості ґрунтів після воєнних дій. Природокористування в умовах сучасних екологічних викликів: Всеукраїнська науково–практична інтернет–конференція (20 березня 2025 р.) Кам’янець–Подільський: Подільський ДУ, 2025. С. 83–87.
5. Чайка Т. О. Впровадження циркулярної економіки у післявоєнне відновлення України. Ефективність функціонування сільськогосподарських підприємств. Функціонування сільськогосподарських підприємств на засадах циркулярної економіки: XII Міжнародна науково–практична інтернет–конференція (6–7 червня 2023 р.). Львів: Галицька видавнича спілка, 2023. С. 112–116.
6. Чайка Т. О. Відновлення сільськогосподарських земель і рекреаційних зон в Україні за рахунок вуглецевих кредитів. Наукові читання імені В. М. Виноградова: V Всеукраїнська науково–практична конференція здобувачів вищої освіти та молодих учених (25–26 травня 2023 р.). Херсон: ХДАЕУ, 2023. С. 74–77.

СЕКЦІЯ 5

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ОБЛІКОВО–АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

*Д. Р. Борисов, здобувач першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Державний біотехнологічний університет,
м. Харків, Україна*

Науковий керівник – О. В. Жилякова,
*к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,
Державний біотехнологічний університет,
м. Харків, Україна*

В умовах нестабільності економічного середовища підприємствам для успішного функціонування важливим є проведення своєчасного аналізу фінансових результатів їхньої діяльності. Гарантією успішного розвитку підприємства є постійний моніторинг фінансових результатів та робота щодо їх стабілізації. Аналіз наукових підходів [1, 2, 3] до визначення економічного змісту терміну «фінансовий результат» дозволяє виокремити такі основні характеристики цього поняття:

- є основою для оцінки ефективності інвестицій капіталу та активів в підприємство, що здійснюється у поточному та перспективному періоді зацікавленими сторонами інвестиційної діяльності;
- виникає внаслідок підприємницької діяльності;
- передбачає переважання позитивних грошових потоків над витратами підприємства;
- може відображати як позитивний, так і негативний результат діяльності господарюючого суб'єкта;
- дозволяє оцінити рівень сформованих економічних відносин з контрагентами підприємства;
- є основним чинником розвитку та становлення підприємства на ринку, а також джерелом фінансової стійкості.

Одночасно трактування фінансового результату може варіюватись залежно від застосовуваного підходу, який які залежить від стандартів та методів, що використовуються для оцінки фінансової діяльності

підприємства. Підхід за державними стандартами звітності базується на вимогах стандартів фінансової звітності, таких як Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ) або національні норми. Вони визначають правила складання фінансових звітів, зокрема, методику розрахунку та відображення фінансових результатів.

Підхід за галузевими стандартами. У певних галузях, таких як банківська справа чи страхування, застосовуються специфічні галузеві стандарти, які визначають особливості трактування фінансового результату. Ці стандарти включають показники прибутку, що враховують специфіку галузі.

Також для оцінки фінансового результату використовуються різні аналітичні моделі та показники, такі як рентабельність активів, рентабельність капіталу чи рентабельність продажів. Ці показники дозволяють оцінити ефективність використання ресурсів та здатність підприємства генерувати прибуток. Окрім того, аналітичні моделі можуть включати прогнози фінансових результатів на основі історичних даних та інших змінних.

Підхід на основі порівняльного аналізу передбачає порівняння фінансового результату підприємства з результатами інших компаній у тій самій галузі або з показниками попередніх періодів. Вибір конкретного підходу залежить від контексту, цілей та вимог аналізу, а також від стандартів звітності, що застосовуються у конкретній ситуації. Комбінація різних підходів може дозволити здійснити більш комплексну та об'єктивну оцінку фінансового результату підприємства.

Результати аналізу трактування поняття фінансового результату за наведеними вище підходами, дозволяють виокремити п'ять основних підходів: різниця між доходами та витратами; ефективність використання ресурсів; сукупний ефект фінансової діяльності; фінансовий успіх підприємства; фінансовий стан та результативність. Отже, відповідно до наведеної систематизації, можна подати відповідні базові визначення «фінансового результату».

Фінансовий результат – це різниця між доходами та витратами підприємства за певний період, яка відображає фінансову продуктивність підприємства і є показником ефективності використання ресурсів та фінансового стану підприємства.

Література

1. Вовк О. М., Ковальчук А. М., Комісаренко Я. І., Джулай А. В. Прибуток та рентабельність як детермінанти розвитку підприємства. *Modern Economics*. 2020. № 21. С. 37–44.
2. Мардус Н. Ю., Брік С. В., Теоретичні і методичні підходи до визначення поняття «фінансовий результат» у фінансовому обліку та аудиті. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2021. №29. С.148–153.
3. Піскун А., Економічна сутність фінансового результату підприємства. *Наукові перспективи* (Naukovі perspektivi). 2023. №2 (32). URL:<http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/download/3863/3884>.

ІНТЕГРАЦІЯ ERP-СИСТЕМ У ФІНАНСОВО-АНАЛІТИЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ: ВПЛИВ НА ЯКІСТЬ ЗВІТНОСТІ ТА КОНТРОЛЬ

Н. М. Бразілій, *к. е. н., доцент, доцент кафедри обліку, аналізу і оподаткування, Черкаський державний технологічний університет, м. Черкаси, Україна*

Актуальність дослідження зумовлена стрімкою цифровою трансформацією бізнес-середовища та зростанням вимог до оперативності, достовірності й аналітичної глибини фінансової інформації, що використовується в системі управління підприємством. В умовах глобалізації ринків, підвищеної волатильності економічних процесів, посилення регуляторного тиску та необхідності забезпечення прозорості діяльності суб'єктів господарювання інтеграція ERP-систем у фінансово-аналітичну діяльність набуває стратегічного значення. Сучасні ERP-платформи трансформують традиційні підходи до обліку й аналізу, забезпечуючи єдине інформаційне середовище, автоматизацію бізнес-процесів, синхронізацію даних у режимі реального часу та розширення аналітичних можливостей, що безпосередньо впливає на якість фінансової звітності та ефективність внутрішнього контролю. Особливої актуальності набуває питання оцінювання впливу ERP-інтеграції на показники якості фінансової звітності – повноту, своєчасність, релевантність і надійність інформації – а також на побудову системи внутрішнього контролю в умовах автоматизованої обробки даних.

Останні дослідження сходяться на тому, що ERP (особливо cloud-ERP) найсильніше впливає на якість звітності через три механізми: централізацію даних, стандартизацію процесів і автоматизацію контролів. У практико–

орієнтованих емпіричних роботах і кейс–дослідженнях ERP пов’язують із зростанням оперативності формування звітності, зменшенням ручних помилок і підвищенням узгодженості даних між підрозділами, але з істотним застереженням: ефект виникає лише за наявності налаштованих ІТ–контролів (ролі/доступи, журнали змін, контроль майстер–даних, управління інтерфейсами інтеграції). Це прямо підтримує логіку «ERP → дані в реальному часі → вимоги до контролів вищі», яку обговорюють у працях про real–time reporting на базі ERP та в професійних оглядах майбутнього фінансової звітності, де окремо наголошується на потребі контролів для алгоритмічної/автоматизованої обробки даних [1].

Другий великий пласт сучасної літератури – ERP–середовище як фактор трансформації внутрішнього аудиту та внутрішнього контролю. Дослідження у напрямі внутрішнього аудиту показують: після впровадження ERP ключовою стає не «перевірка проводок», а перевірка процесів і системних контролів (process & IT controls), а також аналітика логів, безперервний моніторинг винятків і контроль конфігурацій [2]. Це підкріплюється публікаціями, що узагальнюють роль технологій у внутрішньому аудиті та прив’язують її до актуальних стандартів професії, а також роботою в Emerald, де аналізують, як якість ERP–системи впливає на задоволеність/наміри використання ERP внутрішніми аудиторами та сприйняті вигоди (тобто контроль «працює» не лише від наявності ERP, а від якості даних, зручності та зрілості системи) [1].

Третя тенденція 2024–2026 років – підсилення теми continuous auditing / continuous control у зв’язці з ERP. Дослідження в Accounting Horizons показує, що вигоди від безперервного аудиту/контролю часто проявляються не миттєво: потрібні час, зміни процесів і даних, і зрілість аналітики [3]. На цьому фоні зростає кількість методологічних робіт, які пропонують підходи до безперервного контролю достовірності облікової інформації в умовах електронної звітності та сучасних технологій (що прямо «лягає» на ERP–дані та журнали подій).

Окремо виділяється сучасний напрям cloud–ERP: тут фокус не лише на ефективності, а на «діалектиці» впливу – змінах ролей бухгалтерів, ІТ–фахівців, відповідальності за дані та конфлікті логік (контроль/відповідність vs швидкість/гнучкість). Це важливо для вашої теми, бо якість звітності і контроль у cloud–ERP залежать від того, як розподілені ролі між фінансами, ІТ і провайдерами хмари, та як організовано управління змінами [2].

Четвертий блок «останніх досліджень» – кібербезпека та відповідність регуляторним вимогам як частина якості звітності. У працях про хмарні облікові системи та кібербезпеку фінансової звітності підкреслюється, що

для ERP ключовими ризиками стають не лише помилки користувачів, а компрометація доступу, інциденти інтеграції, помилки конфігурацій і залежність від провайдера. Тому якість звітності в цифровому середовищі дедалі частіше трактують через призму цілісності/конфіденційності даних та керованості доступів [1].

Вирішення проблем інтеграції ERP-систем у фінансово-аналітичну діяльність підприємств потребує комплексного підходу, орієнтованого не лише на технічне впровадження програмного продукту, а передусім на трансформацію обліково-аналітичної моделі управління. Ключовим напрямом є перехід від формального використання ERP до процесно-орієнтованої інтеграції, що передбачає реінжиніринг бізнес-процесів, стандартизацію первинної документації, уніфікацію довідників та побудову наскрізного інформаційного потоку від господарської операції до формування звітності [3]. Важливим сучасним напрямом є вбудовування внутрішнього контролю безпосередньо в ERP-процеси через розмежування повноважень доступу, автоматизовані перевірки коректності даних, журналювання змін та блокування ризикових операцій, що забезпечує превентивний характер контролю та мінімізує вплив людського фактора. Паралельно актуалізується розвиток аналітичних можливостей ERP на основі безперервного моніторингу фінансових показників, автоматичних звірок, аналізу відхилень і прогнозування ліквідності, що перетворює систему обліку на інструмент раннього виявлення фінансових ризиків. В умовах поширення хмарних ERP особливого значення набуває управління ризиками кібербезпеки та цілісності даних через багаторівневу автентифікацію, регулярний аудит доступів, резервне копіювання та формалізацію політики управління змінами, оскільки достовірність фінансової звітності дедалі більше залежить від захищеності цифрового середовища. Водночас інтеграція ERP обумовлює трансформацію ролі бухгалтерсько-аналітичних служб: від виконання рутинних операцій до функцій фінансового аналізу, контролю процесів і підтримки управлінських рішень, що потребує підвищення цифрових компетентностей персоналу та формування міждисциплінарних команд. Узагальнюючи, можна стверджувати, що ключовим перспективним напрямом є розробка цілісної методології взаємозв'язку «ERP – якість даних – фінансова звітність – аналітика – управлінські рішення», у межах якої ERP розглядається як ядро цифрового управління підприємством, а не як ізольований IT-інструмент. Саме така системна модель створює передумови для підвищення прозорості діяльності, посилення контрольних механізмів і формування якісно нового рівня обліково-аналітичного забезпечення суб'єктів господарювання.

Література

1. Рижикова Н. І., Бірченко Н. О., Остапенко Р. М. Аналіз ефективності хмарних ERP-рішень у бухгалтерському обліку підприємств: український контекст. Економічний простір. 2025. № 207. С. 209–214. [Електронний ресурс]. URL: <https://economic-prostir.com.ua/wp-content/uploads/2025/11/207–209–214–ryzhykova.pdf>.
2. Бунда О. М., Матюха М. М. Цифровізація системи бухгалтерського обліку підприємства. Журнал стратегічних економічних досліджень. 2023. № 6(17). С. 133–142. DOI: 10.30857/2786–5398.2023.6.14. [Електронний ресурс]. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/26285/1/JSED_2023_N6%2817%29_P133-142.pdf.
3. Лавриненко, С., Кравчук, І., & Буднік, О. (2024). Сучасні ERP-технології – ефективна складова системи менеджменту організацій. Економіка та суспільство, (62). <https://doi.org/10.32782/2524–0072/2024–62–37>.

БЮДЖЕТУВАННЯ В СИСТЕМІ КОНТРОЛІНГУ ПІДПРИЄМСТВ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

А. В. Буряк, к. е. н., доцент, доцент кафедри
публічних фінансів,
Державний податковий університет,
м. Ірпінь, Україна

І. В. Дем'яненко, к. е. н., доцент, доцент
кафедри фінансів,
Національний університет харчових
технологій, м. Київ, Україна

Бюджетування виступає фундаментальною частиною системи управління підприємством, інтегрованою у фінансовий контролінг, та слугує засобом для стратегічного й оперативного планування.

Бюджетування, як і будь-яке явище, має як переваги, так і недоліки. Серед його плюсів можна відзначити такі:

- впливає на мотивацію та моральний стан команди;
- сприяє узгодженню та координації діяльності підприємства в цілому;
- аналіз бюджетів дає змогу своєчасно здійснювати необхідні корективи;
- сприяє накопиченню та аналізу досвіду формування бюджетів попередніх періодів;
- дозволяє оптимізувати процес розподілу фінансових та матеріальних ресурсів;
- підтримує ефективні комунікаційні процеси в організації;
- забезпечує менеджерів нижчої ланки чітким усвідомленням їх функціональної ролі в структурі підприємства;

- сприяє швидкій адаптації нових співробітників, надаючи їм розуміння стратегічного напрямку діяльності організації;
- виступає інструментом оцінки відповідності фактичних результатів до встановлених планових показників;
- координує діяльність окремих підрозділів, узгоджує корпоративні цілі та інтереси членів організації;
- дозволяє визначити найбільш ефективні способи використання ресурсів підприємства;
- забезпечує порівняльний аналіз планових та фактичних результатів для оцінки продуктивності та результативності діяльності;
- сприяє впровадженню більш суворого контролю за витратами та фінансовими ресурсами, що є особливо актуальним у періоди подолання економічних криз тощо [1].

Водночас об'єктивна критика бюджетування вказує на наявність численних недоліків та обмежень цієї практики. До них належать різне сприйняття бюджетів окремими працівниками: вони не завжди сприяють вирішенню поточних проблем, можуть не відображати причин відхилень чи змін у зовнішньому середовищі, а також часто потребують від менеджерів спеціальної підготовки для аналізу фінансової інформації.

Процес формування бюджетів відзначається високою складністю та значними витратами. Якщо бюджетна інформація не донесена до кожного співробітника, її вплив на мотивацію та результати роботи мінімальний, а сама система може сприйматися переважно як інструмент контролю та оцінки персоналу.

Бюджетування також потребує від працівників високого рівня продуктивності, що іноді викликає їх опір, прагнення мінімізувати робоче навантаження та конфлікти, що призводить до зниження ефективності та створення психологічного дискомфорту. Важливою проблемою є протиріччя між поміркованістю очікувань і їх мотивувальним впливом: якщо цілі легко досяжні, бюджет втрачає мотиваційний вплив, а якщо досягнення складне, стимулюючий ефект зникає через сумніви в реальності виконання.

Крім того, підприємство може стикатися з організаційними та соціальними труднощами, зокрема політичними інтригами, конфліктами між підрозділами та відділом контролінгу, завищенням потреб у ресурсах, поширенням помилкової інформації через неформальні канали. Значний обсяг роботи з паперовими та електронними носіями під час складання та аналізу бюджетів займає значну частину робочого часу, що створює додаткове невдоволення персоналу. Традиційний річний характер бюджетів обмежує гнучкість до ендогенних та екзогенних змін, а відхилення

фактичних показників від планових можуть виникати через неточні розрахунки або недостовірність прогнозів. Усе це разом робить процес бюджетування ресурсомістким і водночас потребує від співробітників високої працездатності, що в умовах опору персоналу часто призводить до конфліктів та зниження загальної ефективності роботи організації.

Навіть за наявності правильно сформованої фінансової структури, чітко визначеного бюджетного регламенту, матриці відповідальності на всіх рівнях управління, мотиваційної політики компанії, зорієнтованої на виконання бюджету відповідно до рівня впливу на результати, а також при автоматизації процесів планування та план-факт аналізу й постійному моніторингу, оптимально організована система бюджетування не завжди забезпечує тривалий позитивний ефект на показники діяльності підприємства [2].

Економічні потрясіння, такі як різке падіння курсу національної валюти, зростання вартості імпортової сировини та матеріалів, стрімке подорожчання пального, а також нестабільні коливання цін на вітчизняні ресурси, значно ускладнюють реалізацію бюджетних планів. У компаніях із давньо усталеною системою бюджетування за таких умов увага зміщується від оцінки виконання бюджету до аналізу ключових показників ефективності, які мають бути узгоджені зі стратегією компанії.

Література

1. Забаштанський М., Роговий А., Забаштанська Т. (2025) Роль фінансового контролінгу в забезпеченні інноваційного розвитку агропромислових підприємств в умовах цифрової економіки. Проблеми і перспективи економіки та управління. №4 (44). 230–238. DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2025-4\(44\)-230-238](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2025-4(44)-230-238).
2. Свічкарь Н., Олініченко І., Цибулін М. (2024). Бюджетування як система управління діяльністю підприємства на основі міжнародних стандартів фінансової звітності. Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка, (19), 175–185. <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2024.19.21>.

МІСЦЕ СИСТЕМИ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Л. М. Васільєва, *д. держ. упр., професор,
професор кафедри обліку, оподаткування
та управління фінансово-економічною
безпекою,
Дніпровський державний аграрно-
економічний університет,
м. Дніпро, Україна*

Ефективне управління витратами є одним із ключових чинників забезпечення фінансової стабільності та конкурентоспроможності сучасного підприємства. В динамічних умовах ринкового середовища підприємства стикаються з постійною необхідністю оптимізації ресурсів, контролю за витратами та своєчасного прийняття стратегічних управлінських рішень. У цьому контексті система обліково-аналітичного забезпечення виступає важливим інструментом, який дозволяє керівництву отримувати достовірну інформацію про структуру та динамік витрат, оцінювати ефективність діяльності окремих підрозділів та формувати обґрунтовані управлінські стратегії.

Система обліково-аналітичного забезпечення інтегрує дані фінансового та управлінського обліку, аналітичні методи і показники конторою витрат, що забезпечує комплексний підхід до стратегічного планування. Вона не лише виконує функцію інформаційної підтримки, а й формує базу даних для оперативних та стратегічних рішень, спрямованих на підвищення ефективності використання ресурсів. Саме через поєднання аналітики, контролю та прогнозування система стає важливим елементом механізму управління витратами та ключовим чинником досягнення довгострокової стійкості підприємства.

Саме завдяки ефективно організованій системі обліково-аналітичного забезпечення підприємство може виявляти резерви зниження витрат, оцінювати вплив внутрішніх і зовнішніх факторів на фінансові результати, прогнозувати майбутні показники та приймати стратегічно обґрунтовані управлінські рішення, спрямовані на підвищення конкурентоспроможності та забезпечення фінансово-економічної безпеки.

Система і процес стратегічного управління витратами підприємства схематично відображені на рисунку, де наочно продемонстровано, обліково-аналітичне забезпечення охоплює всі етапи та функції стратегічного управління витратами.

Рисунок 1. Місце системи обліково-аналітичного забезпечення стратегічного управління витратами підприємства

Цикл стратегічного управління витратами доцільно поділити на три основні фази: розроблення стратегії, її впровадження та оцінювання з подальшим моніторингом результатів. На кожному з цих етапів складові обліково-аналітичного забезпечення реалізують відповідні функції, спрямовані на інформаційну підтримку управлінських рішень.

Отже, система обліково-аналітичного забезпечення управління витратами підприємства має орієнтуватися на інформаційні потреби керівництва, забезпечуючи його своєчасними, повними, достовірними та релевантними даними для прийняття обґрунтованих і ефективних управлінських рішень.

Водночас така система повинна бути гнучкою та адаптивною до змін зовнішнього і внутрішнього середовища, інтегрувати методи планування, контролю та аналізу витрат, а також сприяти виявленню відхилень і резервів оптимізації. Це забезпечує підвищення прозорості управлінських процесів і

формує основу для довгострокового стратегічного розвитку підприємства.

ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В. С. Васько, здобувач першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара, м. Дніпро, Україна
Науковий керівник – С. В. Адонін, к. е. н.,
доцент, доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара, м. Дніпро, Україна

Фінансова стійкість підприємства є однією з ключових характеристик його здатності забезпечувати безперервність діяльності та розвиток в умовах економічної нестабільності. В умовах інфляційного тиску, зниження платоспроможного попиту та високого рівня невизначеності питання збереження фінансової рівноваги набуває особливої актуальності.

Фінансова стійкість відображає рівень фінансової незалежності суб'єкта господарювання, його здатність підтримувати рівновагу між джерелами формування капіталу та напрямками його використання. Для її оцінки застосовуються коефіцієнти ліквідності, покриття, платоспроможності, оборотності активів і рентабельності.

Однак в умовах воєнного стану нормативні показники підлягають коригуванню з урахуванням підвищеного рівня ризиків та обмеженості фінансових ресурсів. Порівняння значень розглянуто в таблиці 1.

Таблиця 1. Основні показники фінансової стійкості

Показники	Значення в стабільних умовах	Значення в умовах воєнного стану
Ліквідність	> 1 (абсолютна) > 0,7 (швидка)	> 0,7 (абсолютна) > 0,2 (швидка)
Покриття	> 1	> 1
Платоспроможність	> 0,5	> 0,8
Оборотність активів	Зростання показника	Допускається несуттєве зменшення показника
Оборотність запасів	Зростання показника	Суттєве зростання у порівнянні з довоєнним періодом
Рентабельність	Вище показник – краще	Допускається мінімальна або нульова рентабельність

Джерело: Сформовано автором на основі [1]

В умовах воєнного стану поняття фінансової стійкості набуває розширеного змісту. Йдеться не лише про дотримання коефіцієнтів ліквідності чи платоспроможності, а про здатність підприємства забезпечувати безперервність операційної діяльності, зберігати контроль над грошовими потоками, підтримувати достатній рівень оборотного капіталу та мінімізувати вплив зовнішніх ризиків.

Фінансова стійкість у кризових умовах проявляється через кілька ключових напрямів:

- адаптивність. Підприємство повинно оперативно переглядати фінансову політику, структуру витрат і джерела фінансування, враховуючи зміну ринкової кон'юнктури. Це передбачає переорієнтацію на більш стабільні сегменти ринку, раціонального перегляду складу активів та результативного використання власних фінансових ресурсів;

- комплекс антикризових явищ. До них належать оптимізація витрат, реструктуризація зобов'язань, підвищення ефективності використання ресурсів, перегляд операційних процесів та диверсифікація ризиків. Водночас необхідно враховувати фактори воєнного періоду: порушення логістики, коливання валютного курсу [2];

- систематичний моніторинг показників. Регулярний аналіз ліквідності, платоспроможності, ділової активності та прибутковості дає можливість своєчасно ідентифікувати ризики та ухвалювати зважені управлінські рішення. На початковому етапі кризи доцільним є застосування швидких стабілізаційних заходів, тоді як у подальшому формування довгострокової стратегії адаптації та відновлення діяльності [3].

Сучасні економічні тенденції підтверджують необхідність системної та своєчасної оцінки фінансової стійкості підприємств. Згідно з даними щодо тенденцій банкрутства бізнесу в Україні, у 2025 році 780 компаній ініціювали процедуру банкрутства, що становить близько 10% від загальної кількості рішень про припинення діяльності підприємств [4]. Така динаміка свідчить про збереження значного рівня фінансових ризиків та обмеженість адаптаційних можливостей частини суб'єктів господарювання.

Отже, оцінка фінансової стійкості підприємства в умовах воєнного стану повинна базуватися на комплексному підході, що поєднує аналіз кількісних фінансових показників із оцінкою здатності підприємства до адаптації, управління ризиками та реалізації антикризових заходів. Коригування нормативних орієнтирів, систематичний моніторинг показників і своєчасне управлінське реагування дозволяють мінімізувати негативний вплив зовнішніх шоків. Саме така модель оцінювання забезпечує

підтримання платоспроможності, фінансової рівноваги та збереження потенціалу подальшого розвитку навіть в умовах тривалої нестабільності.

Література

1. Костенко Ю.О., Короленко О.Б., Гузь М.М. Оцінка фінансової стійкості підприємства в умовах воєнного стану. Економіка та суспільство. 2022. №43. С. 16–22.
2. Шевчук Л.Т., Шевчук Я.В., Пась Я.І. Управління фінансовими ризиками та санація підприємств в умовах воєнного стану. Науковий вісник Львівського університету бізнесу та права. 2024. №41. С. 162.
3. Дем'янчук О.І., Оніщенко А.О. Антикризове управління підприємством в умовах невизначеності: теоретичний та практичний аспект. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». 2024. №33(61). С. 42.
4. Ukraine Bankruptcy Trends 2025 Insights and Key Data. МЕЖА. URL: <https://mezha.net/eng/bukvy/Ukraine-bankruptcy-trends-2025-insights-and-key-data/>. (дата звернення: 22.02.2026).

ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОЦІНКИ ЗНЕЦІНЕННЯ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ ЗА МСФЗ У СИСТЕМІ ВІДНОВЛЕННЯ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

О. М. Губарик, *к. е. н., доцент, завідувач
кафедри обліку, оподаткування та управління
фінансово-економічною безпекою,
Дніпровський державний аграрно-економічний
університет, м. Дніпро, Україна*

Процеси відновлення економіки України потребують формування якісного інформаційного середовища, де фінансова звітність є головним інструментом комунікації між суб'єктами господарювання та міжнародними інвесторами. У цьому контексті ключовим стає питання адекватного відображення вартості необоротних активів, які складають основу виробничого потенціалу. Воєнний стан призвів до масового руйнування активів, їх простою та втрати економічної рентабельності, що актуалізує застосування МСБО 36 «Знецінення активів». Облікове забезпечення процедур знецінення дозволяє не лише привести балансову вартість ресурсів до їх реальної ринкової вартості, а й юридично зафіксувати обсяги завданих збитків для подальших компенсаційних механізмів [1].

Відповідно до методології міжнародних стандартів, обліковий цикл знецінення розпочинається з аналізу зовнішніх і внутрішніх джерел інформації. У практичній діяльності українських підприємств сьогодні домінують зовнішні ознаки: значні негативні зміни в економічному та

правовому середовищі, припинення діяльності на окремих сегментах ринку та фізичне пошкодження майна. Працівники бухгалтерії повинні задокументувати ці факти через акти інвентаризації, висновки технічних експертиз або звіти про оцінку збитків. Важливим аспектом обліку є вибір об'єкта тестування. Якщо неможливо оцінити суму очікуваного відшкодування для окремого активу, бухгалтер зобов'язаний ідентифікувати найменшу групу активів, що генерує грошові кошти (ГГК).

Центральним елементом обліку знецінення є метод дисконтування грошових потоків. Оскільки війна створює ситуацію високої волатильності, бухгалтер повинен використовувати підхід «очікуваного грошового потоку», який розглядає кілька сценаріїв відновлення активу з різними ймовірностями. Бухгалтерська підтримка розрахунку вартості використання вимагає застосування формули теперішньої вартості:

$$PV = \sum_{t=1}^n \frac{CF_t}{(1+r)^t}$$

де CF_t – чистий грошовий потік за період t , а r – ставка дисконту. Особливістю бухгалтерського обліку за МСФЗ є вимога, щоб ставка дисконту була дооподаткованою та відображала поточні ринкові оцінки вартості грошей у часі та специфічні ризики активу, характерні для українського ринку в умовах воєнних ризиків [3].

Знецінення активів безпосередньо корелює з вимогами МСБО 16 «Основні засоби». Після визнання збитку балансова вартість активу зменшується, що вимагає перегляду графіка амортизації. Бухгалтерський резерв у цьому випадку розглядається як зміна облікових оцінок відповідно до МСБО 8. Бухгалтер повинен перерахувати суму річної амортизації таким чином, щоб зменшена вартість розподілилася на строк корисного використання активу, що залишився. Щоб побачити трансформацію облікових процедур залежно від стану активу та методів його оцінки, розглянемо таблицю 1.

Якщо актив раніше переоцінювався, то збиток спочатку списується на зменшення резерву переоцінки (рахунок 421), а на витрати (рахунок 949) – тільки сума перевищення. Особливістю МСФЗ, на відміну від деяких консервативних систем, є механізм відновлення корисності. Якщо в наступних періодах (наприклад, після деокупації території або стабілізації енергопостачання) сума очікуваного відшкодування активу зростає, бухгалтер має право сторнувати раніше визнаний збиток (крім гудвілу), який відображається як дохід від відновлення корисності. Це дозволяє

підприємству оперативно покращувати свій фінансовий профіль і показники капіталізації в періоди активної реконструкції [2].

Таблиця 1. Матриця облікових рішень при тестуванні активів на знецінення за МСФЗ

Стан активу / ознака	Метод оцінки за МСБО 36	Бухгалтерське проведення	Вплив на стратегію відновлення
Фізичне руйнування	Списання (ліквідація)	Дебет 976 Кредит 10, 13	Фіксація збитків для репарацій
Часткове пошкодження	Цінність використання	Дебет 949 Кредит 13	Оцінка потреби в інвестиціях
Окупація (втрата контролю)	Резерв 100% знецінення	Дебет 949 Кредит 13 (без списання з балансу)	Юридичне збереження права на актив
Технологічне застарівання	Справедлива вартість	Дебет 421 (або 949) Кредит 13	Прийняття рішення про модернізацію

Таким чином, належне облікове забезпечення оцінки знецінення за МСФЗ створює фундамент для фінансового оздоровлення суб'єктів господарювання. Це дає можливість переходити від простої констатації збитків до стратегічного управління активами. Прозорість цих процедур, зафіксована в примітках до звітності, є ключовим фактором для залучення міжнародних донорів, грантової допомоги та успішної реалізації національної стратегії економічного відновлення України.

Література

1. Легенчук С. Г., Вигівська І. М. Проблеми обліку активів на окупованих територіях та в зоні бойових дій: національний та міжнародний аспекти. Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. 2023. Вип. 1 (54). С. 34–41.

2. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 36 «Знецінення активів»: офіційний переклад /Міністерство фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/IAS-36_ukr_2016.pdf (дата звернення: 22.02.2026).

3. Наслідки війни для фінансової звітності за МСФЗ: роз'яснення Асоціації присяжних сертифікованих бухгалтерів (ACCA). URL: <https://www.accaglobal.com/gb/en/technical-activities/technical-resources-Ukraine.html> (дата звернення: 22.02.2026).

ТЕНДЕНЦІЇ ОЦІНКИ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ ТА ВІЙСЬКОВИХ ЗАГРОЗ

Р. В. Гуменюк, здобувач *третього*
(освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Львівський національний університет імені
Івана Франка, м. Львів, Україна

Оцінка рівня фінансової безпеки суб'єкта господарювання є невід'ємним та важливим етапом інвестиційного процесу. В той же час, у науковій доктрині ХХІ століття підходи до здійснення такої оцінки є доволі варіативними, методологічні принципи відрізняються. В умовах конфліктного економічного середовища та актуалізації військових загроз оцінка рівня фінансової безпеки суб'єкта господарювання потребує деякого переосмислення.

Досліджуваній проблематиці останнім часом присвячено чимало наукових праць вчених і практиків. Зокрема, на думку Гріщенко І.В. та Гринчук Т.П. слід застосовувати багатоаспектну методику при виконанні оцінки фінансової безпеки на підприємстві, яка повинна складатися з наступних напрямків, а саме, оцінка динаміки основних індикаторів, порогових значень індикаторів, середньогалузевих індикаторів, ліквідності та платоспроможності, фінансової стійкості.[1].

Яструбецька Л.С. розробляючи комплексну методику оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів підприємництва в Україні за умов гібридних загроз акцентувала увагу на те, що під час оцінки фінансової безпеки необхідно зважати не лише на фінансові показники підприємства, а й на якісні параметри кожного із складників фінансової безпеки, зокрема оцінку рівня корпоративної культури, роботи кадрової служби, роботи служби захисту інформації, роботи юридичної служби, роботи служби управління фінансовою безпекою; виділяла ключові принципи оцінки фінансової безпеки: системності, інтегрованості, доступності, конструктивності, стратегічного бачення; запропонувала використовувати матрицю динамічної фінансової рівноваги [2].

Жук Н.Т. вважає, що фінансову безпеку підприємства характеризують такі групи показників: аналіз та оцінка фінансової стійкості підприємства; ліквідності та платоспроможності; майнового стану; фінансової незалежності; ділової активності; ефективної діяльності. На думку вченої аналітична оцінка рівня фінансової безпеки підприємства повинна здійснюватися методом експрес-аналізу фінансового стану з використанням

системи показників–коефіцієнтів. Крім того, доцільно використовувати моделі прогнозування ймовірності банкрутства, що характеризують взаємозв'язок банкрутства та фінансової безпеки: чим більше значення інтегрального показника, тим нижчий рівень ймовірності банкрутства та, відповідно, вищий рівень фінансової безпеки підприємства. Індикатором фінансової безпеки підприємства є метод «золотого правила» економіки (темп зміни чистого доходу перевищує темп зміни активів, а темп зміни чистого прибутку перевищує темп зміни чистого доходу) [3].

Як відомо, Варналій З.С., Мехед А.М. виділяють такі шість груп підходів до оцінки рівня фінансової безпеки суб'єкта підприємництва на основі: дослідження грошових потоків; оцінки фінансової стійкості підприємства; на основі методів прогнозування банкрутства; визначення інтегральних показників; фінансових показників–індикаторів; 6) ресурсно–функціонального підходу. При чому, науковці вважають, що потребам практиків найбільше відповідають методи оцінки на основі визначення індикаторних показників та на основі інтегральних показників. З метою отримання всебічної достовірної оцінки фінансової безпеки підприємства вчені пропонують визначати фінансову безпеку підприємства, використовуючи метод таксономії для оцінки рівня фінансової безпеки. В його основі лежить процедура порівняння показників фінансової безпеки суб'єкта підприємництва з «еталонним» підприємством, аналіз показників–стимуляторів та дестимуляторів фінансово стійкого підприємства, яке має найкращі (найгірші) відносні характеристики фінансової безпеки, відібрані експертним методом. Обчислення інтегрального значення рівня фінансової безпеки «еталонного» підприємства, зважаючи на існуючі фактори внутрішнього та зовнішнього впливу (наприклад, інфляція, динаміка ринку, доступність зовнішнього інвестування тощо) варто проводити за усередненими значеннями показників ефективності діяльності підприємств серед збанкрутілих. Натомість інтегральне значення рівня фінансової безпеки підприємства пропонується визначати як наближене значення до «еталонного» підприємства. Сутність такого показника полягає в наступному: чим більша різниця (віддаленість) між досліджуваним підприємством і «еталонним», тим вищий рівень його фінансової безпеки [4].

В умовах сучасних викликів та загроз, крім наявних підходів, важливо здійснювати оцінку фінансової безпеки суб'єкта господарювання комплексно: оцінювання кількісних показників даних, отриманих з фінансової та податкової звітності, і документального оформлення наступних складових господарської діяльності:

– матеріальні активи. Відповідність наявності фактичного майна та обладнання записам у бухгалтерській документації, проведення інвентаризації. Наявність правовстановлюючих документів на нерухоме та рухоме майно, а також інформації про майно у державних реєстрах, відсутність обтяжень та заборон. Перевірка умов договорів.

– корпоративна структура. Перевірка установчих документів, корпоративних договорів, внутрішніх положень, кодексу корпоративного управління, рішень (протоколів загальних зборів) учасників / акціонерів компанії, документації щодо цінних паперів та фінансових інструментів, прозорості структури власності та кінцевих бенефіціарів, договорів з афілійованими особами.

– стан фінансової звітності. Аналітичне оцінювання балансів компанії, звітів про фінансові результати, аудиторських висновків, кредитних, іпотечних договорів, поручительств, договорів факторингу, застави, страхування тощо.

– оподаткування. Перевірка відсутності заборгованості зі сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів.

– регуляторні питання. Наявність необхідних ліцензій і дозволів, реєстрації на митниці, в реєстрі учасників правового режиму Дія Сіті тощо.

– антимонопольні питання. Отримання дозволів Антимонопольного комітету України та наявність договорів про утримання від вчинення конкурентних дій.

– інтелектуальна власність. Належне оформлення прав на об'єкти інтелектуальної власності.

– спори. Встановлення наявності судових спорів, фактів порушення кримінальних, адміністративних справ щодо посадових осіб компанії.

– індивідуальні та колективні трудові відносини. Наявність та правильність оформлення колективних договорів, трудових договорів (контрактів), внутрішніх положень, кадрових документів, своєчасність здійснення розрахунків пов'язаних із оплатою праці.

Література

1. Гріщенко І.В., Гринчук Т.П. Основні аспекти фінансового планування в системі фінансової безпеки підприємства. Економіка та суспільство. 2020. №22. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2020-22-14>.

2. Яструбецька Л.С. Комплексна методика оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів підприємництва в Україні за умов гібридних загроз. Підприємництво та інновації. 2021. №17. С. 75–82. URL: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/17.15>.

3. Жук Н.Т. Аналітична оцінка рівня фінансової безпеки підприємств. Світ фінансів. 2022. № 3 (72)/ 2022. С. 165–176. URL:

https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=http://sf.wunu.edu.ua/index.php/wof/article/download/1554/1562&ved=2ahUKEwjX_9aViLaKAxWFAxAlHaySEkYQFnoECBcQAQ&usg=AOvVaw062NryW726bfFy1QJFpzSn.

4. Варналій З. С., Мехед А. М. Теоретико–методичні підходи до оцінки фінансової безпеки суб'єктів підприємництва. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія Економічна. Серія Юридична. 2022. №32. С. 203–211. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.6639106>.

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗРАХУНКІВ З ОПЛАТИ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВІ

*О. Л. Дубина, старший викладач кафедри
обліку, оподаткування та управління
фінансово–економічною безпекою,
Дніпровський державний аграрно –
економічний університет, м. Дніпро, Україна*

Ефективна система оплати праці є одним із ключових чинників забезпечення конкурентоспроможності підприємства, підвищення продуктивності праці та формування належного рівня мотивації персоналу. Витрати на оплату праці становлять вагомую частку у структурі витрат суб'єкта господарювання, безпосередньо впливають на фінансові результати діяльності та соціальну стабільність трудового колективу. Рациональна організація розрахунків з оплати праці сприяє підвищенню ефективності використання трудового потенціалу та зміцненню фінансової дисципліни на підприємстві.

В умовах нестабільного економічного середовища, дефіциту кваліфікованих трудових ресурсів і зростання вимог до якості обліково–аналітичної інформації особливої актуальності набуває удосконалення організації бухгалтерського обліку та аналізу розрахунків з оплати праці. Належна побудова облікової системи забезпечує своєчасність нарахування заробітної плати, законність і правильність здійснення утримань, коректність розрахунків з працівниками, бюджетом і фондами соціального страхування, а також створює інформаційну базу для прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо оптимізації фонду оплати праці.

Підвищення ефективності облікового процесу, посилення внутрішнього контролю за використанням трудових ресурсів, забезпечення дотримання норм трудового та податкового законодавства, мінімізації ризиків помилок і застосування фінансових санкцій є необхідними умовами успішного функціонування будь – якого суб'єкта господарювання. У

сучасних умовах особливого значення набувають автоматизація обліку заробітної плати, впровадження сучасних інформаційних систем, проведення системного аналізу динаміки та структури фонду оплати праці, що сприяє підвищенню результативності діяльності підприємств та їх фінансової стійкості.

З метою вдосконалення обліково–аналітичного забезпечення розрахунків з оплати праці доцільним є впровадження автоматичного обміну даними між підсистемами кадрового обліку, табелювання, нарахування заробітної плати та обліку активів шляхом інтеграції відповідних програмних модулів у єдину інформаційну систему. Такий підхід дозволить усунути дублювання інформації, підвищити точність і актуальність даних, забезпечити їх узгодженість та цілісність. У результаті зросте оперативність формування звітності, зменшиться ризик помилок у розрахунках і підвищиться прозорість фінансових процесів. Крім того, створення єдиного цифрового середовища сприятиме посиленню внутрішнього контролю за використанням бюджетних коштів і розширенню аналітичних можливостей облікової системи.

Важливим напрямом удосконалення є перехід від паперових табелів обліку робочого часу до електронних форм. Запровадження цифрового табелювання забезпечить автоматизацію фіксації відпрацьованого часу, підвищить оперативність обробки інформації та точність нарахування заробітної плати. Електронна система сприятиме зміцненню трудової дисципліни та посиленню контролю за фактично відпрацьованим часом. Зокрема, використання програмного рішення Kіmaі як безкоштовної та гнучкої платформи дозволяє адаптувати систему обліку робочого часу до специфіки діяльності державного навчального закладу. У результаті впровадження електронних табелів підвищується прозорість і ефективність кадрового та фінансового обліку.

Для отримання регулярної, структурованої та порівняльної інформації про рух фонду оплати праці, його складові та фактори впливу доцільно впровадити систему внутрішніх аналітичних звітів. Це дасть змогу керівництву своєчасно виявляти відхилення від запланованих показників, оцінювати ефективність використання коштів та обґрунтовувати рішення щодо оптимізації чисельності персоналу. Систематизація аналітичної інформації підвищує прозорість фінансових операцій та сприяє підвищенню якості управлінських рішень.

З метою стандартизації збору та обробки інформації доцільно запровадити «Аналітичний звіт за розрахунками з оплати праці», який дозволить детально аналізувати структуру фонду оплати праці, порівнювати

фактичні витрати з кошторисними призначеннями, оцінювати ефективність стимулюючих виплат та визначати причини відхилень. Такий звіт забезпечить оперативний контроль за витратами на персонал і стане інструментом розроблення пропозицій щодо їх оптимізації.

Перспективним напрямом підвищення ефективності управління є застосування економічного моделювання впливу чисельності персоналу, тарифних ставок, доплат і премій на загальний фонд оплати праці. Використання інструментів моделювання дозволить прогнозувати фінансові наслідки різних управлінських сценаріїв, оптимізувати систему матеріального стимулювання та забезпечити раціональне використання бюджетних ресурсів.

МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

А. В. Козицький, здобувач *третього*
(освітньо–наукового) рівня вищої освіти,
Львівський національний університет
імені Івана Франка, м. Львів, Україна

Д. О. Мулько, здобувач *першого*
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Львівський національний університет
імені Івана Франка, м. Львів, Україна

Сучасна глобальна економіка функціонує в умовах так званої «полікризи», що характеризується взаємопосиленням економічних, політичних, соціальних та екологічних ризиків, які формують середовище підвищеної невизначеності. [4]. Для українських підприємств ці виклики ускладнюються наслідками воєнного стану, зокрема руйнуванням логістичних ланцюгів, коливаннями валютного курсу та змінами у регуляторному середовищі. Традиційні підходи до фінансового менеджменту в таких умовах стають недостатньо ефективними, що зумовлює необхідність трансформації систем управління з акцентом на гнучкість, адаптивність та ризик–орієнтованість. [1].

Сучасні дослідження свідчать, що забезпечення фінансової стійкості підприємств у періоди високої економічної нестабільності передбачає комплексну роботу з оптимізації структури капіталу, ефективного управління ліквідністю, диверсифікації джерел фінансування та впровадження систем раннього виявлення фінансових ризиків. При цьому значна частина існуючих підходів не охоплює інтегровану модель управління, яка б поєднувала

стратегічні, тактичні та оперативні механізми адаптації бізнесу до тривалої невизначеності, зокрема в умовах воєнного стану.

Аналіз наукових публікацій демонструє, що питання управління фінансовою стійкістю активно досліджується у рамках кризового та антикризового фінансового менеджменту, з акцентом на підвищення гнучкості бізнесу, оптимізацію капітальної структури та підготовку підприємств до непередбачуваних змін зовнішнього середовища. Водночас відсутні комплексні методики, які б дозволяли одночасно інтегрувати стратегічне планування, оперативне управління ризиками та тактичне коригування фінансових рішень у довгостроковій перспективі, що є особливо актуальним для українських підприємств в умовах тривалого конфлікту та економічної турбулентності.

Фінансова стійкість розглядається як динамічний стан фінансової рівноваги, що дозволяє суб'єкту господарювання зберігати платоспроможність та інвестиційну привабливість попри тривалий вплив несприятливих внутрішніх і зовнішніх факторів. У науковій думці виокремлюють підходи до розуміння стійкості як здатності відкритої системи повертатися до стану рівноваги після суттєвих порушень, а також як фундаменту для майбутнього стратегічного розвитку й розширеного відтворення [2]. У міжнародній практиці для характеристики цього стану часто використовують термін «resilience», що визначається як спроможність фірми виживати під час кризи та максимально ефективно відновлюватися після непередбачуваних шоків [5]. Важливим показником стійкості підприємства в умовах невизначеності є концепт «robustness», який характеризує здатність системи ефективно функціонувати навіть за умов істотних відхилень від запланованих параметрів і непередбачуваних змін зовнішнього середовища..

Фінансова стабільність підприємства визначається як результат взаємодії зовнішніх екзогенних чинників, таких як військові конфлікти, інфляційні коливання та нестабільність правового середовища, і внутрішніх ендегенних факторів, зокрема неефективної структури активів, зростання дебіторської заборгованості та низького рівня управлінських компетенцій. У умовах воєнного стану традиційні коефіцієнтні методи оцінки стають недостатньо ефективними, що обґрунтовує застосування скорингових моделей для швидкої класифікації суб'єктів господарювання за рівнем фінансового ризику – від помірного до критичного. Додатково, аудит фінансової стійкості доцільно інтегрувати з методами стрес-тестування, що дозволяє моделювати кризові сценарії та визначати реальний запас міцності організації. Крім того, сучасні дослідження свідчать, що ліквідність

підприємства у періоди високої нестабільності виступає ключовим індикатором здатності до виживання та оперативної адаптації до екстремальних економічних умов.

Вибір антикризової стратегії підприємства визначається конкретною фазою розвитку кризи: на початкових етапах пріоритет надається превентивним заходам, що передбачають контроль за грошовими потоками та систематичний моніторинг ліквідності. У разі загострення кризової ситуації суб'єкт господарювання переходить до активних стабілізаційних дій, включаючи реструктуризацію заборгованості, оптимізацію витрат та цілеспрямоване управління залученими кредитними ресурсами [3]. Важливим інструментом зміцнення фінансової стійкості підприємства є використання альтернативних джерел фінансування, зокрема факторингу та лізингу, які забезпечують компаніям оперативний доступ до необхідних фінансових ресурсів і водночас зменшують навантаження на баланс. Міжнародний досвід демонструє, що підприємства з гнучкою організаційною структурою та розвиненою корпоративною культурою здатні набагато ефективніше адаптуватися до коливань ринкової кон'юнктури [5].

Для забезпечення довгострокової фінансової стабільності підприємствам доцільно здійснювати систематичну оптимізацію структури капіталу, зокрема зменшуючи залежність від короткострокових залучених ресурсів та підвищуючи частку власного фінансування. Одночасно важливим є впровадження цифрових інструментів управління, таких як ERP-системи та BI-аналітика, що забезпечують оперативний доступ до даних і дозволяють менеджменту приймати обґрунтовані рішення в режимі реального часу. Розширення контролю за дебіторською заборгованістю та формування резервного фонду виступають додатковими механізмами підвищення фінансової «подушки безпеки», зменшуючи вразливість підприємства до зовнішніх і внутрішніх ризиків. Крім того, інтеграція прогнозної аналітики та стрес-тестування фінансових показників дозволяє заздалегідь виявляти потенційні загрози ліквідності та платоспроможності, що створює основу для стратегічного планування та адаптивного реагування на коливання ринку.

Управління фінансовою стійкістю в умовах сучасної мультикризової економічної ситуації потребує від підприємств високої гнучкості та оперативності в адаптації до постійних змін зовнішнього середовища. Лише інтегроване використання аналітики фінансових ризиків, сучасних скорингових методик оцінки платоспроможності та впровадження адаптивних стратегій дозволяє суб'єктам господарювання не лише забезпечити виживання, а й сформувати надійну базу для відновлення та сталого розвитку в майбутньому.

Література

1. Рябчук О. Г., Мосійчук Є. О. Аудит фінансової стійкості підприємств в умовах воєнного стану. Економіка та суспільство. 2025. № 73. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-73-11> (Дата звернення: 11.02.2026).
2. Іванов М. Фінансова стійкість підприємства: сутність поняття та методика оцінки. Вчені записки Університету «КРОК». 2025. № 3 (79). С. 166–173. DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2025-79-166-173> (Дата звернення: 14.02.2026).
3. Заїчко І. В., Оліфіров О. В. Антикризове фінансове управління: стратегії та інструменти. Соціальний розвиток: економіко–правові проблеми. 2025. № 7–8. С. 1–11. DOI: <https://doi.org/10.70651/3083-6018/2025.7-8.20> (Дата звернення: 14.02.2026).
4. Seyd B. A crisis of crisis management: The polycrisis, the organization of pessimism, and the defensive turn. European Journal of Social Theory. 2025. Vol. 28(4). P. 644–671.
5. Daadmehr E. Workplace sustainability or financial resilience? Composite–financial resilience index. Risk Management. 2024. Vol. 26:7. DOI: <https://doi.org/10.1057/s41283-023-00139-9> (Дата звернення: 14.02.2026).

ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ТОВАРІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ОПТОВОЇ ТОРГІВЛІ

О. В. Кравченко, к. е. н., доцент, доцент
кафедри бухгалтерського обліку та
оподаткування,
Сумський державний університет,
м. Суми, Україна
О. В. Кірієнко, здобувач першого рівня
(бакалаврського) вищої освіти
Сумський державний університет,
м. Суми, Україна

Система бухгалтерського обліку товарних операцій на підприємствах оптової торгівлі відіграє важливу роль у забезпеченні результативності їх господарської діяльності. В умовах посилення конкуренції та підвищення вимог до прозорості бізнес–процесів особливого значення набувають достовірність фінансової звітності, належний контроль за рухом товарів і зниження ризику фінансових втрат. У зв'язку з цим удосконалення обліку товарних операцій в оптовій торгівлі є актуальним і необхідним напрямом розвитку управління підприємством.

Серед основних проблем обліку товарів можемо виділити наступні:

– складність контролю за великими обсягами товарів: важко відстежити рух кожної номенклатурної позиції; плутанина між партіями з

різною ціною закупівлі; ризик помилок у кількості при прийманні та відвантаженні;

- проблеми оцінки вибуття товарів, оскільки застосовують різні методи вибуття виникає питання, яку саме собівартість списувати, оскільки це може спотворення фінансового результату та складність розрахунків;

- розбіжності між складським і бухгалтерським обліком, призводять до різних залишків товарів; нестачі або лишки при інвентаризації; складність пошуку помилок;

- проблеми з первинними документами. В оптовій торгівлі багато документів: накладні, ТТН, податкові накладні, акти розбіжностей. Призводять до несвоєчасного отримання документів, помилки в реквізитах, невідповідність фактичного товару документам;

- облік транспортно-заготівельних витрат, які необхідно або включати в собівартість товару, або обліковувати окремо, призводить до неправильного розподілу витрат, перекручення собівартості;

- повернення товарів: виникають проблеми щодо ціни оприбуткування поверненого товару; коригування податкових зобов'язань з ПДВ, якщо товар уже частково реалізований;

- знижки, бонуси: постачальники часто дають: об'ємні знижки; бонуси за виконання плану; маркетингові компенсації, тому виникають проблеми як правильно зменшити собівартість товару чи віднести на інші доходи;

- труднощі проведення інвентаризації: на оптових складах тисячі позицій призводять до пересортиці, нестач, надлишків, складність швидкого перерахунку;

- ризики псування та втрат, особливо для продуктів харчування, товарів з обмеженим строком придатності, виникають проблеми з правильністю списання; оформлення; врахування податкових наслідків;

- автоматизація обліку – без хорошої облікової системи в торгівлі майже нереально. Проблеми: неправильні налаштування програм, помилки користувачів, дублювання операцій.

З метою підвищення ефективності обліку товарів і зниження ризиків викривлення фінансової інформації доцільно впроваджувати такі напрями удосконалення:

- подальша автоматизація облікових процесів через впровадження сучасних облікових систем з інтеграцією складського та бухгалтерського обліку дозволяє мінімізувати ризики, зменшити кількість помилок та забезпечити оперативне отримання достовірної інформації про рух товарів;

– інтеграція складського та бухгалтерського обліку сприяє усуненню розбіжностей у залишках, спрощує інвентаризаційні процедури та підвищує рівень контролю за збереженням товарів;

– удосконалення системи внутрішнього контролю через запровадження чіткого розподілу обов'язків між працівниками, використання процедур подвійної перевірки операцій, регулярний внутрішній аудит товарних операцій та контроль правильності оцінки вибуття запасів;

– стандартизація документообігу: використання уніфікованих форм первинних документів, електронного документообігу, автоматичної перевірки обов'язкових реквізитів дозволяє зменшити ризик помилок і прискорити обробку інформації;

– вдосконалення методики обліку транспортно–заготівельних витрат: доцільно застосовувати економічно обґрунтовані бази розподілу витрат між партіями товарів (вага, вартість, обсяг), що забезпечує більш точне формування собівартості товарних запасів;

– регламентація обліку повернень, знижок і бонусів: розробка внутрішніх положень щодо відображення повернень товарів, маркетингових виплат, бонусів та знижок дозволяє забезпечити єдність підходів і правильність формування фінансових результатів та податкових показників.

– оптимізація інвентаризаційних процедур: використання штрихкодування, терміналів збору даних, RFID–технологій значно пришвидшує процес інвентаризації, зменшує людський фактор і підвищує точність підрахунків.

Розвиток внутрішнього аудиту товарних операцій: проведення регулярних перевірок правильності оцінки запасів, документального оформлення операцій та відповідності даних обліку фактичній наявності товарів підвищує надійність системи обліку та довіру до фінансової звітності.

Отже, ефективна організація бухгалтерського обліку товарів є ключовою передумовою стабільного функціонування підприємств оптової торгівлі. Реалізація запропонованих заходів сприятиме підвищенню достовірності облікової інформації, посиленню контролю за рухом товарів, зниженню фінансових ризиків і покращенню управління діяльністю підприємств оптової торгівлі.

ЕКОНОМІЧНА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ПЕРЕДПОСІВНОЇ ІНКРУСТАЦІЇ НАСІННЯ ОЗИМИХ ЗЕРНОВИХ КОЛОСОВИХ КУЛЬТУР ФОСФОРОВІСНИМИ ПРЕПАРАТАМИ НА ЧОРНОЗЕМАХ ЗВИЧАЙНИХ СТЕПОВОЇ ЗОНИ УКРАЇНИ

С. М. Крамарьов, *завідувач кафедри агрохімії, д.с.-г.н., старший науковий співробітник, професор,*

Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м.Дніпро, Україна

С. В. Фролов, *асистент,*

Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м.Дніпро, Україна

О. С. Крамарьов, *к. е. н., старший науковий співробітник, ДУ Інститут зернових культур НААН України, м.Дніпро, Україна*

К. О. Хорошун, *заступник директора з наукової роботи ПП НКФ «Імпторгсервіс», м.Дніпро, Україна*

В системі удобрення всіх без виключення сільськогосподарських культур передбачається використання таких основних її елементів: 1. внесення добрив з осені під основний обробіток ґрунту або внесення їх весною під передпосівну культивуацію; 2. проведення передпосівної інкрустації насіння; 3. внесення добрив при сівбі; 4. проведення прикореневого та позакореневого підживлень. Однак, враховуючи стрімкий ріст цін на добрива і порушення їх паритету на вирощену продукцію, з цієї причини в господарствах не вносять добрива під основний обробіток ґрунту з осені і в зв'язку з пересиханням верхнього шару ґрунту, яке відбувається розпочинаючи з ранньої весни, зведено до мінімуму внесення добрив під передпосівну культивуацію. Це пов'язано з тим, що внесені в ґрунт добрива за півроку і більше до початку сівби в значній своїй частині поглинаються ґрунтом, засвоюються ґрунтовими мікроорганізмами і до рослин надходить лише невелика їх кількість, якої не завжди вистачає для отримання запланованого врожаю. В результаті коефіцієнт використання поживних речовин з внесених таким способом добрив буде невеликий: азотних – 50%, фосфорних – 17%, калійних – 60%. Тому нині в системах удобрення в господарствах в основному використовують добрива для проведення передпосівної інкрустації насіння, рядкового удобрення і для проведення підживлень. Серед цих трьох елементів системи удобрення найбільшу віддачу приростом врожаю можна отримати за проведення передпосівної

інкрустації насіння. В зв'язку з цим на вивченні ефективності цього елемента системи удобрення в посівах озимих зернових колосових культур і здійсненні економічної оцінки його використання й була зосереджена наша увага.

Дослідження проводились впродовж 2016–2025 рр. на дослідному полі навчально–наукового центру Дніпровського державного аграрно–економічного університету в посівах ячменю озимого сорту Тутанхамон з 2016–2020 рр., а з 2021–2025 рр. в посівах пшениці м'якої озимої сорту Шестопалівка. Ґрунтовий покрив дослідного поля представлений чорноземом звичайним мало гумусним важко суглинковим на лесі. Основні агрохімічні показники цих чорноземів наступні: вміст гумусу варіює від 3,5 до 3,8% і з глибиною його вміст поступово зменшується. Валовий вміст азоту становить – 0,23%, фосфору – 0,12%, калію 2,4%. Кількість рухомих фосфатів (за Чириковим) складає 19,5 мг на 100 г абсолютно сухого ґрунту, вміст обмінного калію варіює в межах від 18 до 20 мг на 100 г ґрунт. В цьому ґрунті поряд з високим вмістом валових форм поживних речовин спостерігається низький вміст мінеральних форм азоту. Така ж сама закономірність характерна для рухомих форм фосфору і калію. Кількість водостійких агрегатів в орному шарі складає 40–50%, у під орному –55–60%.

Клімат зони розміщення дослідного поля помірно–континентальний, характеризується посушливістю та нестійкими умовами зволоження. Ґрунтові води залягають на глибині 12–18 м, внаслідок чого рослини забезпечуються вологою в основному тільки за рахунок атмосферних опадів. За багаторічними даними метеорологічних станцій середньорічна кількість опадів складає 435 мм. Розподіл їх за інтенсивністю нерівномірний: взимку випадає 18% річної кількості опадів, навесні – 23, влітку – 37 і осінню –22%. Існує тісний взаємозв'язок зернової продуктивності із запасами продуктивної вологи в метровому шарі ґрунту під час сівби та сумою атмосферних опадів, які випали за осінньо–зимовий та весняно–літній період вегетації. Середньомісячна відносна вологість повітря становила: взимку – 84%, весною – 69, влітку – 66, восени – 78%, а середньорічна температура повітря становила – +7,9°C.

Основний метод проведення досліджень – польові та лабораторно–польові досліді. Польові досліді проводились згідно прийнятих методичних вказівок і розміщувались в сівозміні в якій попередником ячменю озимого та пшениці озимої був соняшник. Площа посівної ділянки 60 м², облікової 30 м², повторність триразова. Розміщення варіантів в польовому досліді систематичне в одну смугу. Сівбу проводили сівалкою СН–16 з міжряддям

15 см. Збирали врожай зерна у фазі повної стиглості прямим комбайнуванням малогабаритним комбайном «Samro –150».

Економічну оцінку ефективності проведення передпосівної інкрустації посівного матеріалу фосфоровмісними препаратами проводили за ДСТУ 4526:2006 «Добрива. Методи оцінювання економічної ефективності».

Метою дослідження є розробка теоретичних, методологічних положень і практичних рекомендацій щодо оцінки економічної ефективності проведення передпосівної інкрустації насіння озимих зернових колосових культур фосфоровмісними препаратами, зокрема Дефенс С.

Результати проведених досліджень. На початку ХХ століття в зв'язку з розширенням використання мінеральних добрив, помітно зріс інтерес до вивчення впливу макро– і мікроелементів на процес проростання насіння. Із великого наукового експериментального матеріалу чітко видно, що увагу більшості дослідників було зосереджено на передпосівній обробці насіння озимих зернових колосових культур солями ортофосфорної кислоти. Це пов'язано з тим, що ці солі не створюють великого осмотичного тиску, бо вони мали відносно низький сольовий індекс і тому не проявляли негативного впливу на проростання насіння. Крім того фосфору, який входить до їх складу, належить особлива роль в обміні речовин, бо він є одним із найважливіших елементів живлення для проростання насіння. Саме він стимулює швидкий ріст зародкового корінця. В даному випадку чітко проявляється така закономірність: чим більше є в наявності доступного фосфору на старті, тим швидше рослина зможе самостійно добувати воду та поживні речовини з ґрунтового розчину в вегетаційний період. Нині встановлено, що первинне утворення органічних речовин в насінні, яке проростає, відбувається за участі в цих процесах фосфатів. Це стає можливим завдяки виключно важливій особливості солей ортофосфорної кислоти – здатності їх дериватів утворювати хімічні зв'язки, які є носіями значної кількості енергії в легко доступній формі.

Під час проростання взяти з ґрунтового розчину необхідну кількість рухомого фосфору у проростка немає такої можливості з двох причин: 1. низька концентрація ґрунтового розчину; 2. виділенні первинними корінцями ексудати мають низьку концентрацію і тому ще не здатні переводити ґрунтові валові форми фосфору в рухомі і як наслідок, проростки завжди відчують дефіцит рухомих форм фосфору. Поряд з підвищенням схожості насіння і посиленням росту проростків передпосівна обробка його солями ортофосфорної кислоти позитивно впливає на подальші процеси життєдіяльності пшениці м'якої озимої та ячменю озимого. В зв'язку з цим передпосівна інкрустація насіння з введенням до складу бакової суміші

фосфоровмісних препаратів знаходить все більше використання в агрономії і отримує широке впровадження в виробничих умовах.

Дослідження проводилось в лабораторних умовах з врахуванням рівня вологозабезпечення та температурного режиму, що були наближені до природних. Для обробки насіння нами обрано фосфоровмісний препарат Дефенс С, який був розроблений професором Сергієм КРАМАРЬОВИМ і нині включений в «Державний реєстр пестицидів і агрохімікатів, дозволених до використання в Україні». В робочий розчин приготовлений згідно рекомендацій виробників у розрахунку 10 л водного розчину використаного для обробки однієї тони насіння вводилось 300 грамів фосфоровмісного препарату Дефенс С. З проведених лабораторних дослідів були обрані кращі варіанти, які перевірялась за своєю ефективністю в умовах польового досліді. Виконані дослідження показали, що поряд з підвищенням схожості насіння і посиленням росту проростків передпосівна обробка його солями ортофосфорної кислоти фосфоровмісного препарату Дефенс С позитивно впливає й на подальші процеси життєдіяльності рослин пшениці м'якої озимої та ячменю озимого. В зв'язку з цим передпосівна інкрустація насіння з введенням до складу бакової суміші фосфоровмісних препаратів нині знаходить все більше використання в агрономії.

За рахунок нанесеної на поверхню насіння додаткової кількості фосфоровмісного препарату Дефенс С, первинна коренева система і проросток пшениці м'якої озимої впродовж 20 діб не відчували дефіциту в рухомих формах фосфору, що давало їм можливість в майбутньому формувати потужну кореневу систему, яка в свою чергу поліпшила умови мінерального живлення рослин, що позитивно вплинуло на зростання приросту врожаю. За рахунок проведення передпосівної інкрустації насіння озимих зернових колосових культур було додатково отримано приріст врожаю зерна, який по рокам варіював в межах 0,15–0,20 т/га. За існуючої нині вартості 1 т зерна пшениці м'якої озимої 8,0 тис. грн, вартість отриманого приросту врожаю 0,2 т/га зерна становитиме 1,6 тис. грн. Вартість витрат пов'язаних з обробкою посівної гектарної норми насіння пшениці м'якої озимої 220 кг/га 300 грамами фосфоровмісного препарату Дефенс С становить 69,0 грн. Отриманий чистий прибуток за рахунок проведення передпосівної інкрустації насіння пшениці м'якої озимої фосфоровмісним препаратом Дефенс С становить $1660 - 69,0 = 1591$ грн. В даному випадку вкладена в проведення передпосівної інкрустації насіння фосфоровмісним препаратом Дефенс С кожна гривна дає можливість отримати додатковий приріст врожаю зерна на суму 23 грн. Рівень рентабельності проведення передпосівної інкрустації насіння пшениці м'якої

озимої фосфоровмісним препаратом Дефенс С доволі високий і становить 2305%. В зв'язку з цим передпосівна обробка насіння зернових колосових культур перед сівбою фосфоровмісним препаратом Дефенс С стала обов'язковим елементом системи удобрення озимих зернових колосових культур в виробничих умовах.

З метою оптимізації фосфорного живлення рослин озимих зернових колосових культур в початковій фазі їх онтогенезу перед сівбою посівний матеріал обов'язково обробляється фосфоровмісним препаратом Дефенс С нормою внесення 300 г/т насіння в комплексі з фунгіцидами, інсектицидами та плівкоутворювачем. За рахунок проведення такої передпосівної обробки посівного матеріалу додатково отримується приріст врожаю зерна озимих зернових колосових культур, який варіює в межах 0,15–0,20 т/га, чистий прибуток становить 1591 грн/га.

ВІДМІННОСТІ МІЖ АУДИТОМ, ОГЛЯДОМ ТА ІНШИМИ ПОСЛУГАМИ З НАДАННЯ ВПЕВНЕНОСТІ

Ю. М. Крот, *к. е. н., доцент, доцент кафедри обліку, аналізу і оподаткування, Черкаський державний технологічний університет, м. Черкаси, Україна*

У сучасному середовищі фінансової та нефінансової звітності відбувається суттєва трансформація ролі аудиту, що пов'язано із розширенням інформаційних потреб користувачів, ускладненням бізнес-процесів та зростанням значення прозорості корпоративної діяльності. Традиційний аудит фінансової звітності дедалі частіше розглядається як складова ширшої системи послуг із надання впевненості, яка охоплює огляди, спеціалізовані перевірки та завдання щодо нефінансової інформації. Така еволюція обумовлює необхідність чіткого теоретичного та методологічного розмежування аудиту, огляду й інших послуг із надання впевненості, зокрема в частині рівнів впевненості, процедурної бази та характеру висновків. Дослідженням даного питання займалася низка науковців, а саме: Hayes, R., Wallage, P. Davies, T., Joubert, M., Naiker, V., Сиротюк Г. Книжник Л., Лисенко А., Шалімова Н., Андрощук І.

Недостатня визначеність цих відмінностей у практичній площині може призводити до викривленого сприйняття результатів перевірок, помилок у прийнятті управлінських рішень та неефективного використання ресурсів. У зв'язку з цим дослідження диференціації видів завдань із надання

впевненості є актуальним як для розвитку теорії аудиту, так і для вдосконалення професійної практики.

Метою дослідження є узагальнення теоретичних підходів та нормативних положень щодо сутності аудиту, огляду та інших послуг із надання впевненості, а також визначення їх ключових відмінностей за рівнем впевненості, обсягом процедур, методологічними характеристиками та формою висновків.

В сучасній практиці фінансового контролю і звітності світу поняття «аудит» розширюється до загальної категорії послуг із надання впевненості (assurance services). Це пов'язано з розвитком фінансових ринків, вимогою користувачів звітності щодо різних видів інформації та необхідністю диференційованого підходу до рівнів довіри. Останні видання міжнародних стандартів (Handbook of International Quality Control, Auditing, Review, Other Assurance, and Related Services Pronouncements) формалізують цю диференціацію та класифікацію таких послуг [1].

Аудит традиційно визначається як незалежна перевірка фінансової звітності з метою висловлення думки щодо її достовірності [2]. Аудит забезпечує «обґрунтовану впевненість» (reasonable assurance), яка є найвищим рівнем впевненості, що може бути досягнутий у межах перевірки. Так, за визначенням у міжнародних стандартах, аудит включає широкий спектр процедур із доказовою базою та оцінюванням суттєвих тверджень менеджменту [1].

Аудиторські висновки спрямовані на підтвердження того, що фінансова звітність не містить суттєвих викривлень відповідно до застосовних стандартів звітності. Цей підхід відображає форму позитивної впевненості у звіті аудитора, тобто твердження комплексного характеру щодо всієї інформації [1, 3, 4].

Огляд фінансової інформації (review engagement) також належить до послуг із надання впевненості, але забезпечує обмежену (negative) впевненість. На відміну від аудиту, огляд не передбачає детального тестування, перевірки у формі підтверджень від третіх сторін чи процедур контролю, а складається головним чином із аналітичних процедур та опитування менеджменту.

Результатом огляду є формулювання типу: «нині не виявлено обставин, що вимагали б суттєвих модифікацій», що чітко відрізняється від думки аудитора з позитивною впевненістю про достовірність звітності [1, 4, 8].

Окрім аудиту та огляду, у практиці виділяються інші послуги з надання впевненості (other assurance services), які можуть включати операційний

аудит, аудит ефективності, аудит систем контролю, огляд нефінансової інформації (наприклад ESG–звітності) та інші спеціалізовані перевірки.

За міжнародними стандартами, ці послуги включають завдання, які не є аудитом або оглядом історичної фінансової інформації, але можуть передбачати процедури, спрямовані на забезпечення певної впевненості щодо конкретних тверджень менеджменту.

У таких випадках рівень впевненості може бути нижчим, а процедура – значно відмінною від аудиту: вона визначається предметом перевірки і може пом'якшувати традиційні аудиторські процедури залежно від очікувань зацікавлених користувачів.

Згідно з концептуальною базою Міжнародних стандартів контролю якості, існують три основні рівні впевненості, які послуги можуть надавати:

- обґрунтована впевненість (reasonable assurance) – характерна для аудиту фінансової звітності;
- обмежена або негативна впевненість (limited assurance) – властива оглядам;
- інша впевненість – може надаватися в різних спеціалізованих послугах залежно від обсягу процедур та предмета перевірки.

Критерії цих рівнів включають різні методи збору доказів, глибину тестування, використання професійного судження та оцінювання ризику. Аудит передбачає широкий спектр процедур із встановленням контролю і суттєвих тестів, тоді як огляд зосереджується на аналітиці та опитуваннях без глибокої перевірки документальних підтверджень.

Диференціація між аудитом, оглядом і іншими послугами має практичну цінність для:

- користувачів фінансової та нефінансової інформації, які обирають оптимальний рівень впевненості відповідно до своїх потреб;
- регулюючих органів, що визначають вимоги щодо розкриття та забезпечення достовірності певних видів звітності;
- практиків аудиту і консалтингу, які формують свою пропозицію послуг і визначають стандарти якості роботи. Це також має значення для управлінських рішень щодо застосування ресурсів при виконанні різних типів завдань із надання впевненості.

Аудит, огляд та інші послуги з надання впевненості є частинами одного загального спектру послуг для підвищення довіри до інформації. Основні відмінності між ними полягають у рівні впевненості, обсязі процедур, характері висновку та методології, що прямо відображено в сучасних міжнародних стандартах.

Література

1. International Auditing and Assurance Standards Board. (2023–2024). International Standards on Auditing (ISA), International Standards on Review Engagements (ISRE), and International Framework for Assurance Engagements. <https://www.iaasb.org/publications/2023–2024–handbook–international–quality–management–auditing–review–other–assurance–and–related>.
2. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України № 2258–VIII від 21.12.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258–19#Text>.
3. Hayes, R., & Wallage, P. (2025). Principles of International Auditing and Assurance. Routledge. Retrieved from <https://www.perlego.com/book/5249359/principles–of–international–auditing–and–assurance–5th–edition–pdf> (Original work published 2025).
4. Davies, T., Joubert, M., & Naiker, V. (2021). Sustainability assurance and audit quality: Do non–Big 4 audit firms provide an alternative? Accounting, Auditing & Accountability Journal. Advance online publication. <https://doi.org/10.1108/AAAJ–11–2020–4844>
5. Сиротюк Г. Ринок аудиторських послуг України: стан та перспективи в умовах євроінтеграції. Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації. 2018. № 3–4. С. 120–127.
6. Книжник Л. Ю. Якість аудиторських послуг в Україні: реалії та перспективи. Державне управління: удосконалення та розвиток. № 11, 2017. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1147>.
7. Лисенко, А. М. Аудиторські послуги у контексті виникнення загроз незалежності аудиту / А. М. Лисенко, С. С. Акімов // Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво. – 2022. – № 3 (126). – С. 67–72.
8. Nataliia Shalimova, Iryna Androshchuk Assurance Engagements and Assurance Engagements Other Than Audit or Review of Historical Financial Information: Trends of Introduction in Audit Practice and the Development of Standardization Processes Baltic Journal of Economic Studies, Baltic Journal of Economic Studies, Vol. 4, No. 3, 2018. DOI: 10.30525/2256–0742/2018–4–3–333–342.

ESG-ЗВІТНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ У ПРОЦЕСІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

В. А. Куманенко, *здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, Черкаський державний технологічний університет, м. Черкаси, Україна*

Науковий керівник – В. О. Гавриленко, *д. е. н., професор, завідувач кафедри обліку і оподаткування, Черкаський державний технологічний університет, м. Черкаси, Україна*

Сучасний етап розвитку економіки України характеризується активізацією євроінтеграційних процесів, що передбачають поступову гармонізацію національного законодавства з правом Європейського Союзу. Одним із ключових напрямів таких трансформацій є реформування системи бухгалтерського обліку та звітності з урахуванням принципів сталого розвитку. У цьому контексті особливої актуальності набуває формування та впровадження ESG-звітності, яка відображає екологічні, соціальні та управлінські аспекти діяльності підприємства.

Правові засади ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності в Україні визначені Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [1]. Зазначений нормативний акт встановлює вимоги щодо повноти, достовірності та прозорості інформації, що розкривається у звітності. Водночас сучасні виклики потребують розширення інформаційної бази за рахунок нефінансових показників, які характеризують вплив підприємства на довкілля, суспільство та якість корпоративного управління. Саме тому традиційна фінансова звітність поступово доповнюється ESG-компонентами, що відповідає загальноєвропейським тенденціям.

Євроінтеграційний курс України передбачає посилення вимог до прозорості діяльності суб'єктів господарювання, зокрема емітентів цінних паперів та великих підприємств. Закон України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» визначає необхідність розкриття суттєвої інформації про діяльність компаній, що створює передумови для розвитку нефінансової звітності [2]. У сучасних умовах інвестори, міжнародні фінансові організації та партнери дедалі більше враховують ESG-критерії під час прийняття рішень щодо співпраці та фінансування. Таким чином, впровадження ESG-звітності стає не лише вимогою часу, а й інструментом

підвищення конкурентоспроможності українських підприємств на європейському ринку.

Екологічна складова ESG-звітності охоплює показники використання природних ресурсів, рівень енергоефективності, обсяги викидів забруднюючих речовин, управління відходами та заходи щодо зменшення негативного впливу на довкілля. В умовах післявоєнного відновлення України питання екологічної відповідальності набуває особливого значення, оскільки відбудова економіки повинна ґрунтуватися на принципах «зеленої» трансформації. Наукові дослідження підтверджують, що інтеграція екологічних показників у систему обліково-аналітичного забезпечення сприяє формуванню довгострокової стратегії сталого розвитку підприємства [3].

Соціальна складова ESG-звітності відображає політику підприємства у сфері трудових відносин, охорони праці, професійного розвитку персоналу, забезпечення рівних можливостей та соціальної відповідальності перед громадами. В умовах воєнного стану особливого значення набуває підтримка працівників, забезпечення безпечних умов праці та участь бізнесу у соціальних ініціативах. Відповідна інформація повинна систематизуватися в межах управлінського обліку та бути інтегрованою у загальну систему звітності підприємства.

Управлінська складова ESG передбачає забезпечення прозорості структури власності, дотримання антикорупційних принципів, ефективність системи внутрішнього контролю та управління ризиками. Формування достовірної інформації щодо корпоративного управління безпосередньо пов'язане з якістю обліково-аналітичної системи підприємства. Як зазначають українські науковці, удосконалення обліково-аналітичного забезпечення є необхідною умовою реалізації стратегії сталого розвитку та підвищення інвестиційної привабливості бізнесу [4].

Впровадження ESG-звітності вимагає трансформації підходів до збору та обробки інформації. Підприємствам необхідно розробляти внутрішні методики формування нефінансових показників, визначати відповідальних осіб, впроваджувати цифрові платформи для автоматизації процесів. Інтеграція фінансової та нефінансової інформації забезпечує комплексне бачення результатів діяльності підприємства та дозволяє оцінити його вплив на економічне, соціальне та екологічне середовище.

Разом із тим існують певні труднощі впровадження ESG-звітності в Україні. Серед них можна виділити недостатній рівень методичного забезпечення, відсутність уніфікованих підходів до оцінки окремих показників, обмежений практичний досвід та додаткові витрати на

організацію систем моніторингу. Однак поступова адаптація українського законодавства до стандартів ЄС та зростання вимог міжнародних партнерів стимулюють бізнес до активного впровадження принципів сталого розвитку.

Отже, ESG–звітність українських підприємств у процесі євроінтеграції виступає важливим інструментом модернізації системи обліково–аналітичного забезпечення. Вона сприяє підвищенню прозорості, зміцненню довіри інвесторів, формуванню позитивної ділової репутації та забезпеченню довгострокової конкурентоспроможності. Подальший розвиток ESG–підходів в Україні має бути спрямований на вдосконалення нормативної бази, підвищення професійної підготовки фахівців та інтеграцію принципів сталого розвитку у стратегічне управління підприємствами.

Література

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 № 996–XIV (зі змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
2. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: Закон України від 23.02.2006 № 3480–IV (зі змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
3. Бондар М. І. Розвиток нефінансової звітності в умовах євроінтеграції України. Економіка України. 2022. № 7. С. 45–56.
4. Жук В. М. Обліково–аналітичне забезпечення сталого розвитку підприємств. Бухгалтерський облік і аудит. 2021. №9. С.12–18.

ЗАСТОСУВАННЯ ДИЗАЙН-МИСЛЕННЯ В БІЗНЕСІ

Н. В. Куряча, *к. е. н., доцент кафедри економіки, підприємництва та управління підприємствами,
Дніпровський національний університет імені
Олеся Гончара, м. Дніпро, Україна*

Дизайн–мислення у сучасному бізнес–середовищі постає не лише як інструмент розроблення інноваційних продуктів або послуг, а як цілісна управлінська складова, яка трансформує організаційну культуру, способи прийняття рішень та характер внутрішньої взаємодії. В економіці, що характеризується високою турбулентністю, швидкою зміною споживчих очікувань і цифровою трансформацією, традиційні лінійні моделі управління дедалі частіше виявляються недостатніми. У цьому контексті дизайн–мислення формується як відповідь на потребу в гнучкості, емпатії до клієнта та інтеграції міждисциплінарних знань.

Сутність дизайн–мислення полягає у поєднанні аналітичного та креативного підходів до розв’язання проблем. Цей підхід базується на ітеративному процесі, що включає етапи емпатії, формулювання проблеми, генерації ідей, прототипування та тестування. На відміну від класичних стратегічних моделей, які передбачають детальне попереднє планування, дизайн–мислення орієнтується на експеримент, швидке створення прототипів і постійний зворотний зв’язок. Такий підхід знижує ризики інноваційних рішень і сприяє більш точному врахуванню потреб кінцевого користувача. У бізнесі це означає зміщення фокусу з внутрішніх процесів на зовнішню цінність, що створюється для клієнта.

Водночас впровадження дизайн–мислення має значний вплив на внутрішню взаємодію в компанії. Передусім воно змінює характер комунікації між підрозділами. Традиційні ієрархічні структури передбачають вертикальні канали передачі інформації, що нерідко гальмують процес ухвалення рішень. Дизайн–мислення, навпаки, стимулює горизонтальну співпрацю та формування команд. У таких командах представники різних професійних сфер – маркетингу, фінансів, ІТ, операційного управління – об’єднуються для спільного вирішення конкретної проблеми. Це сприяє синергії знань і зменшує фрагментацію організаційної структури бізнесу.

В сучасних умовах дизайн–мислення виступає в якості технології, яка може бути використана при реалізації проєктів будь–якої функціональної спрямованості для підвищення їх ефективності [1]. Особливого значення набуває розвиток емпатії як управлінської компетентності. Емпатія в межах дизайн–мислення означає здатність глибоко розуміти досвід клієнта, співробітника або партнера. Вимір цього принципу полягає в уважному ставленні до потреб працівників, що позитивно впливає на рівень їхньої залученості. У такому середовищі працівники відчують власну значущість у процесі створення цінності, що підвищує мотивацію та ініціативність.

Крім того, дизайн–мислення трансформує процес прийняття управлінських рішень. Замість домінування інтуїції керівника або жорсткого слідування інструкціям формується культура колективного пошуку рішень. Ітеративність процесу дозволяє розглядати помилки не як загрозу, а як джерело навчання. У результаті знижується страх перед експериментами, що особливо важливо в умовах інноваційної економіки. Організації, які інтегрують цей підхід, зазвичай характеризуються більшою адаптивністю та швидкістю реакції на зміни ринку.

Важливо також зазначити, що застосування дизайн–мислення в бізнесі сприяє формуванню стратегічної гнучкості. Компанії, які орієнтуються на глибоке розуміння користувацького досвіду, здатні своєчасно

переосмислювати власні бізнес–моделі. Це проявляється у створенні нових продуктів, сервісів або навіть трансформації організаційної ідентичності. Компанія, яка системно інтегрує принципи орієнтації на користувача у процес розроблення інновацій, що забезпечує їй стабільну конкурентну перевагу на глобальному ринку. Хоча не всі компанії досягають подібного масштабу, сам підхід до створення продуктів через глибоке розуміння досвіду споживача стає універсальним орієнтиром.

У площині корпоративної культури дизайн–мислення сприяє формуванню атмосфери співтворчості. Співробітники отримують можливість брати участь у генерації ідей незалежно від формального статусу. Це руйнує бар'єри між керівниками та виконавцями, сприяючи більш демократичній моделі управління. У довгостроковій перспективі така модель підвищує рівень організаційної стійкості, оскільки компанія стає менш залежною від окремих управлінських фігур і більше спирається на колективний інтелект. Впровадження дизайн–мислення потребує системної підтримки з боку керівництва.

Наразі дизайн–мислення розглядається як спосіб вирішення проблем, які виникають у бізнесу, організації шляхом емпатії, глибинного розуміння клієнта, користувача, споживача товарів і послуг. Даний підхід до прийняття рішення допомагає знизити ризики втрати ресурсів та часу шляхом впровадження нових методів дизайн–мислення, які базуються на ключових аспектах: людиноцентричності, можливості, варіантності, повторюваності [2].

Таким чином, дизайн–мислення в бізнесі слід розглядати як комплексну управлінську методологію, що поєднує клієнтоцентричність, креативність і стратегічну гнучкість. Його вплив на взаємодію в компанії проявляється у трансформації комунікаційних процесів, посиленні горизонтальної співпраці, розвитку емпатії та формуванні культури експериментування. У сучасних умовах саме такі характеристики організацій стають визначальними для забезпечення довгострокової конкурентоспроможності та інноваційної спроможності бізнесу.

Література

1. Захарченко Н.В. Перспективи розвитку дизайн–мислення в управління бізнесом та інноваціями. Академічний огляд. 2022. № 1 (56). С.53–60.
2. Подра О.П, Чебеняк С.Р. Використання концепції дизайн–мислення в процесі здійснення бізнес–аналізу на підприємстві в умовах зовнішньо–економічної діяльності. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку, №2 (12), 2024. С.109–118.

ERP–СИСТЕМИ В ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ: ПЕРЕВАГИ ІНТЕГРОВАНОГО ПІДХОДУ ТА ПРАКТИЧНІ РЕЗУЛЬТАТИ ВПРОВАДЖЕННЯ

Ю. І. Мірошніченко, здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Черкаський державний технологічний
університет, м. Черкаси, Україна
Науковий керівник – Н. М. Бразілій,
к. е. н., доцент, доцент кафедри кафедри
обліку, аналізу і оподаткування,
Черкаський державний технологічний
університет, м. Черкаси, Україна

Актуальність теми зумовлена зростанням ролі цифрових технологій у системі бухгалтерського обліку та необхідністю підвищення якості управління основними засобами підприємства. В умовах цифрової трансформації економіки основні засоби формують значну частку активів і визначають виробничий потенціал суб'єктів господарювання. Від правильності їх первісної оцінки, нарахування амортизації, обліку модернізації, переоцінки та вибуття залежить достовірність фінансової звітності й обґрунтованість управлінських рішень.[3]

Традиційні підходи до організації обліку основних засобів часто характеризуються роз'єднаністю інформаційних потоків між підрозділами, дублюванням даних і недостатнім рівнем внутрішнього контролю. Відсутність єдиного інформаційного середовища знижує оперативність формування звітності та підвищує ризик помилок. [4] Особливо це стосується контролю за місцями експлуатації активів, відповідальними особами, змінами технічних характеристик та документуванням капітальних інвестицій. Ефективним інструментом подолання зазначених проблем є впровадження ERP–систем, які забезпечують інтеграцію фінансових, виробничих і управлінських процесів у межах єдиного інформаційного простору. ERP–платформи дозволяють автоматизувати нарахування амортизації, контролювати рух активів протягом усього життєвого циклу, формувати аналітичну та фінансову звітність у режимі реального часу. Завдяки цьому підвищується точність облікових даних, скорочується частка ручних операцій і посилюється внутрішній контроль. [1]

Наукові дослідження підтверджують позитивний вплив ERP–систем на якість облікової інформації, зокрема через стандартизацію процедур, уніфікацію даних і підвищення прозорості операцій. Інтегрований підхід

сприяє зменшенню інформаційних ризиків, узгодженості показників між підсистемами та підвищенню довіри до фінансової звітності з боку внутрішніх і зовнішніх користувачів. Водночас процес упровадження ERP–систем супроводжується низкою ризиків. Серед них – складність інтеграції значних масивів даних, необхідність адаптації програмного забезпечення до вимог національних стандартів бухгалтерського обліку, а також потреба в істотних фінансових і часових ресурсах. Недостатній рівень підготовки персоналу або відсутність підтримки з боку керівництва можуть призвести до часткового використання функціоналу системи та зниження очікуваного ефекту. Для забезпечення результативності ERP–проєкту необхідно здійснювати попередній аналіз бізнес–процесів, формувати компетентну проєктну команду, забезпечувати управління змінами та навчання користувачів. Важливим є також належна підготовка первинних даних до міграції, оскільки їх якість безпосередньо впливає на достовірність автоматизованих розрахунків. [2]

Отже, впровадження ERP–систем в обліку основних засобів є стратегічно доцільним напрямом цифрової трансформації підприємств. Воно забезпечує підвищення якості фінансової інформації, прозорості операцій із необоротними активами, ефективності внутрішнього контролю та оперативності прийняття управлінських рішень. За умови належної організаційної підготовки ERP–системи виступають не лише інструментом автоматизації, а комплексною управлінською платформою, що сприяє зміцненню конкурентоспроможності підприємства в умовах цифрової економіки.

Література

1. Accounting Information Quality in the Digital Era: The Role of ERP Systems. 2022. URL: <https://www.emerald.com/gkmc/article-abstract/74/5-6/2022/1272573/Accounting-information-quality-in-the-digital-era?redirectedFrom=fulltext>.
2. Цифрова трансформація бухгалтерського обліку в умовах впровадження ERP–систем. 2023. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1794>.
3. Домбровська Н.Р. Цифрова трансформація бухгалтерського обліку: вплив технологій на ефективність та якість фінансової URL: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/5715>.
4. Янковська К.В. Цифрова трансформація бухгалтерського обліку і аудиту на основі сучасних інформаційних систем URL: <https://visnyk.lnup.edu.ua/index.php/economics/article/view/435>.

ВИКОРИСТАННЯ БЛОКЧЕЙН–ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЗОРОСТІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Ю. І. Мірошніченко здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,

*Черкаський державний техноогічний
університет, м. Черкаси, Україна*

**Науковий керівник – Ю. М. Крот, к. е. н.,
доцент, доцент кафедри кафедри обліку,
аналізу і оподаткування,**

*Черкаський державний тохноогічний
університет, м. Черкаси, Україна*

Актуальність теми використання блокчейн–технологій для забезпечення прозорості бухгалтерського обліку зумовлена сучасними тенденціями цифровізації економіки, зростанням вимог до відкритості фінансової інформації та необхідністю підвищення довіри до фінансової звітності підприємств. Умови глобалізації, розвиток електронного документообігу та автоматизованих систем обліку вимагають впровадження інноваційних інструментів, які здатні мінімізувати ризики фальсифікації даних, помилок та зловживань. Блокчейн–технологія забезпечує незмінність, децентралізацію та захищеність інформації, що створює передумови для формування більш надійної системи бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю. Використання таких рішень сприяє підвищенню ефективності аудиту, оптимізації облікових процесів і скороченню витрат часу на перевірку даних. Крім того, впровадження блокчейну відповідає сучасним викликам у сфері фінансової безпеки та кіберзахисту, що особливо важливо в умовах активного розвитку цифрових технологій та зростання обсягів фінансових операцій. Саме тому дослідження можливостей застосування блокчейн–технологій у бухгалтерському обліку є своєчасним, науково та практично значущим.

Аналіз останніх досліджень у зарубіжній та вітчизняній літературі свідчить про активне зростання наукового інтересу до використання блокчейн–технологій у системі бухгалтерського обліку та фінансової звітності. У працях іноземних учених значна увага приділяється трансформації традиційної моделі обліку під впливом цифрових технологій, зокрема концепції потрійного запису, автоматизації облікових процедур за допомогою смарт–контрактів та забезпеченню незмінності облікових даних у розподілених реєстрах. Дослідження зарубіжних авторів підкреслюють, що

блокчейн здатний підвищити рівень прозорості фінансової інформації, мінімізувати ризики шахрайства та суттєво змінити підходи до аудиту, зробивши його більш безперервним і технологічно орієнтованим. Водночас у наукових роботах наголошується на існуванні технічних, нормативних та організаційних бар'єрів впровадження цієї технології, зокрема проблемах масштабованості, правового регулювання цифрових активів та інтеграції блокчейн-рішень у чинні інформаційні системи підприємств.[3]

У вітчизняній літературі питання застосування блокчейн-технологій у бухгалтерському обліку розглядається переважно в контексті цифровізації економіки України, удосконалення системи внутрішнього контролю та підвищення достовірності фінансової звітності. Українські науковці аналізують можливості адаптації міжнародного досвіду до національної практики обліку, оцінюють переваги впровадження розподілених реєстрів для підприємств різних форм власності та визначають потенційні ризики, пов'язані з кібербезпекою і відсутністю чіткої нормативної бази. У працях також акцентується увага на ролі блокчейну у формуванні нової моделі електронного документообігу та автоматизованого обліку господарських операцій. Загалом результати наукових досліджень свідчать про значний потенціал блокчейн-технологій у підвищенні прозорості бухгалтерського обліку, однак підкреслюють необхідність подальших теоретичних розробок і практичних апробацій для їх повноцінного впровадження в діяльність підприємств. [1]

Серед основних проблем використання блокчейн-технологій у бухгалтерському обліку насамперед слід виділити недосконалість нормативно-правового регулювання, оскільки чинне законодавство та стандарти бухгалтерського обліку не повною мірою враховують особливості функціонування розподілених реєстрів і цифрових активів, що створює правову невизначеність для підприємств. Другою проблемою є складність технічної інтеграції блокчейн-рішень із наявними обліковими системами, адже впровадження нової технології потребує значних фінансових витрат, модернізації ІТ-інфраструктури та забезпечення кібербезпеки. Третьою вагомою перешкодою виступає недостатній рівень професійної підготовки бухгалтерів і аудиторів до роботи з інноваційними цифровими інструментами, що зумовлює потребу в додатковому навчанні та підвищенні кваліфікації персоналу. Крім того, проблемою залишається питання масштабованості та швидкодії блокчейн-платформ, оскільки обробка великої кількості господарських операцій може супроводжуватися технічними обмеженнями, що впливають на ефективність їх практичного застосування у великих підприємствах. [3]

Вирішення проблем упровадження блокчейн–технологій у бухгалтерському обліку потребує комплексного підходу на рівні держави та підприємств. Насамперед необхідним є вдосконалення нормативно–правового регулювання шляхом розроблення чітких стандартів обліку цифрових активів, адаптації національних положень бухгалтерського обліку до умов використання розподілених реєстрів та гармонізації законодавства з міжнародними вимогами. Важливим кроком є створення методичних рекомендацій щодо практичного застосування блокчейну в облікових процесах і аудиті.

Подолання технічних труднощів можливе через поетапне впровадження технології з урахуванням специфіки підприємства, використання пілотних проєктів та інтеграцію блокчейн–рішень із уже наявними інформаційними системами. Доцільним є залучення ІТ–фахівців та інвестування в модернізацію цифрової інфраструктури, а також впровадження сучасних засобів кіберзахисту для мінімізації ризиків втрати або несанкціонованого доступу до даних.

Проблему недостатньої професійної підготовки можна вирішити шляхом оновлення освітніх програм для бухгалтерів і аудиторів, включення дисциплін із цифрових технологій до навчальних планів закладів вищої освіти, а також організації систематичного підвищення кваліфікації та професійних тренінгів. Водночас питання масштабованості та ефективності роботи блокчейн–платформ доцільно вирішувати через використання гібридних або приватних мереж, оптимізацію алгоритмів обробки даних та співпрацю з технологічними компаніями, що спеціалізуються на корпоративних рішеннях. Комплексна реалізація зазначених підходів сприятиме поступовій інтеграції блокчейн–технологій у систему бухгалтерського обліку та підвищенню рівня його прозорості й надійності. [2]

Узагальнюючи результати проведеного дослідження, слід зазначити, що використання блокчейн–технологій у системі бухгалтерського обліку є перспективним напрямом розвитку сучасної облікової науки та практики в умовах цифровізації економіки. Актуальність цієї теми зумовлена зростанням вимог до прозорості фінансової інформації, необхідністю підвищення довіри до фінансової звітності та посилення контролю за достовірністю господарських операцій. Блокчейн забезпечує незмінність, захищеність і децентралізований характер зберігання даних, що створює передумови для формування більш ефективної та надійної системи бухгалтерського обліку.

Разом із тим визначено низку проблем, що стримують широке застосування блокчейну в бухгалтерському обліку, серед яких недосконалість нормативно–правової бази, технічні складнощі інтеграції, недостатній рівень підготовки фахівців і питання масштабованості технології. Запропоновані підходи до їх вирішення передбачають удосконалення законодавчого регулювання, модернізацію ІТ–інфраструктури підприємств, розвиток професійної освіти та поетапне впровадження інноваційних рішень.

Отже, блокчейн–технології мають значний потенціал для підвищення прозорості, надійності та ефективності бухгалтерського обліку, однак їх повноцінне впровадження потребує комплексного підходу, поєднання наукових розробок із практичною апробацією та активної взаємодії держави, бізнесу й професійної спільноти.

Література

1. Цифрова трансформація бухгалтерського обліку в умовах впровадження ERP–систем. 2023. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1794>.
2. Домбровська Н.Р. Цифрова трансформація бухгалтерського обліку: вплив технологій на ефективність та якість фінансової URL: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/5715>.
3. Янковська К.В. Цифрова трансформація бухгалтерського обліку і аудиту на основі сучасних інформаційних систем URL: <https://visnyk.lnup.edu.ua/index.php/economics/article/view/435>.

АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ОСНОВНИМИ ЗАСОБАМИ ПІДПРИЄМСТВ В КОНТЕКСТІ МОНІТОРИНГУ РИЗИКІВ ЗНЕЦІНЕННЯ

А. Т. Московчук, к. е. н., доцент,
доцент кафедри обліку і аудиту,
Луцький національний технічний університет,
м. Луцьк, Україна

Підприємства сільськогосподарської галузі в нашій країні працюють в умовах екстремальних ризиків: від фізичного знищення активів та втрати контролю над ними на тимчасово окупованих територіях до морального старіння через обмеженість інвестицій. За таких обставин традиційні методи аналізу основних засобів (ОЗ), як основної складової активів, стають малоінформативними.

В період повномасштабного вторгнення рф, яке спричинило знищення, простоювання та вимушену консервацію основних засобів, у процесі

визначення показників ефективності їх використання доцільно враховувати вартість лише тих об'єктів, що фактично використовуються сільськогосподарськими підприємствами у виробничому циклі [1].

Згідно з Концептуальною основою фінансової звітності, інформація про активи має бути релевантною для прийняття рішень, що вимагає предиктивної оцінки здатності ОЗ генерувати економічні вигоди [2]. Основна проблема полягає у відсутності динамічного зв'язку між бухгалтерською оцінкою та реальною ринковою або експлуатаційною вартістю активу. Як зазначають дослідники, ігнорування внутрішніх та зовнішніх індикаторів знецінення призводить до інформаційного вакууму для менеджменту. Це робить управлінські рішення запізнілими, оскільки тестування згідно з МСБО 36 «Зменшення корисності активів» часто проводиться лише як формальна процедура на дату балансу.

Формування ефективного підходу до управління необоротними активами неможливе без створення інтегрованого інформаційного простору, яке б поєднувало дані обліку, аналізу та операційного менеджменту. Як зазначають В. В. Прохорова та В. О. Овчиннікова, у межах цифрового реінжинірингу ключове значення має мінімізація інформаційної асиметрії та зниження трансакційних витрат на контроль звітності [3, с. 291]. Це дозволяє усунути суб'єктивізм управлінських рішень та забезпечити визначення реальної економічної вартості основних засобів.

Якісне аналітичне забезпечення має бути спрямоване на завчасне ідентифікування розбіжності між економічним потенціалом активу та його вартісним виміром у звітності. З цією метою пропонується впровадження дворівневої системи моніторингу, де перший рівень включає аналіз зовнішніх індикаторів, а другий – внутрішніх техніко–економічних чинників.

До зовнішніх індикаторів, що потребують постійного контролю, відносять:

- суттєве зниження ринкової вартості активу (понад очікуване в результаті плину часу);
- негативні зміни в технологічному, ринковому чи правовому середовищі (наприклад, посилення екологічних норм, що робить експлуатацію старих об'єктів занадто дорогою);
- зростання ринкових процентних ставок, що безпосередньо збільшує ставку дисконту та знижує поточну цінність майбутніх доходів.

Внутрішні техніко–економічні чинники фокусуються на експлуатаційних параметрах конкретного об'єкта:

- фізичне пошкодження або суттєвий моральний знос обладнання (поява продуктивніших аналогів);

- суттєві зміни у способі використання активу (тривалі простої, зміна профілю виробництва);
- погіршення економічних показників функціонування (наприклад, зростання питомих витрат палива чи електроенергії на одиницю виготовленої продукції у порівнянні з нормативними).

Вважаємо, що ключовим показником такої системи має стати коефіцієнт втрати корисності (Квк) основних засобів, який розраховується за формулою:

$$\text{Квк} = 1 - (\text{ТВ} / \text{ЗВ}),$$

де ТВ – теперішня вартість майбутніх грошових потоків від використання активу (цінність використання);

ЗВ – залишкова (балансова) вартість активу.

Алгоритм розрахунку даного показника уніфіковано відповідно до вимог МСБО 36 [4] та НП(С)БО 28 [5], що забезпечує методологічну єдність звітності. Цей індикатор характеризує частку вартості активу, яка вже не може бути відшкодована в процесі його експлуатації. Безперервний моніторинг рівня показника трансформує аналітичне забезпечення з констатуючого у випереджувальне, що дає змогу виявити знецінення активів ще на етапі зниження їхньої завантаженості.

Оцінка розрахованого коефіцієнта Квк стає базою для диференційованого підходу до управління основними засобами. Зокрема:

- значення Квк в межах від 0 до 0,1 означає, що актив є стабільним;
- діапазон 0,1–0,3 свідчить про помірний ризик і вимагає проведення функціонально–вартісного аналізу;
- якщо ж Квк перевищує межу 0,3, то менеджмент отримує інформацію про критичну втрату корисності, що відповідно до НП(С)БО 28 [5] потребує негайного визнання збитків та прийняття рішень щодо модернізації або ліквідації об'єкта.

Запропоновані діапазони коефіцієнта втрати корисності обґрунтовані принципом суттєвості, де поріг 10% відокремлює випадкові коливання від тенденції, а поріг 30% визначено як критичну межу економічної доцільності експлуатації в умовах високої вартості капіталу в агросекторі. Варто зауважити, що межі зазначених діапазонів можуть коригуватися залежно від особливостей групи ОЗ (машини та обладнання, будівлі і споруди, багаторічні насадження тощо).

Сучасне аналітичне забезпечення має трансформуватися в проактивну систему управління ризиками. Інтеграція коефіцієнта втрати корисності у систему показників оцінки дозволяє уникати раптових збитків від уцінки та вчасно перерозподіляти капітал у прибуткові напрями виробництва.

Література

1. Московчук А. Т., Дорош В. Ю. Оцінка та вдосконалення методики аналізу основних засобів сільськогосподарських товаровиробників. *Agricultural and food economics* – 2024: матеріали міжнар. наук.–практ. конф., м. Київ, НУБіП 19–20 вересня. 2024 р. С. 285–286. <https://lib.lntu.edu.ua/uk/147258369/17806>.
2. Conceptual Framework for Financial Reporting (IASB). URL: <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/conceptual-framework/>.
3. Прохорова В. В., Овчиннікова В. О. Умови забезпечення дієвості цифрового реінжинірингу в управлінні підприємством. Інноваційні платформи управління економічними процесами в умовах цифровізації економіки: кол. моногр. Харків: Вид-во Іванченка І. С., 2020. С. 288–294.
4. МСБО 36 «Зменшення корисності активів». URL: https://mof.gov.ua/uk/306-mizhnarodni_standarti_finansovoi_zvitnosti.
5. НП(С)БО 28 «Зменшення корисності активів». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0035-05>.

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

Н. В. Овчарова, к. е. н., старший викладач
кафедри бухгалтерського обліку та
оподаткування,
Сумський державний університет,
м. Суми, Україна
Я. В. Буханцова, здобувач вищої освіти,
Сумський державний університет,
м. Суми, Україна

В нинішньому економічному середовищі дуже велику роль ефективності та конкурентоспроможності підприємств відіграє саме сталий розвиток. Він поєднує в собі економічне зростання, збереження природних ресурсів та встановлення рівноваги серед суспільства. Зважаючи на ці три фактори кожне підприємство має на меті звісно ж збільшити свою економічну вигоду. Разом з гарантованим процвітанням в процесі впровадження сталого розвитку підприємницька діяльність несе за собою КСВ.

Запровадження сталого розвитку на підприємствах є не просто вимогою від суспільства. Він полягає в основі веденні господарської діяльності та збільшенні доходів підприємства. Сучасний аграрний бізнес функціонує у дефіциті природних ресурсів та довірі замишлених сподівань спільноти щодо екологічного виробництва, що в свою чергу потребує

розробки стратегій та удосконалень обліково–аналітичного забезпечення (ОАЗ) управлінської діяльності.

ОАЗ сталого розвитку підприємств аграрного сектору є необхідним важелем в сучасній системі ведення господарської діяльності, націленої на прогрес економічної ефективності, соціальної відповідальності та екологічної стійкості. Застосування принципів КСВ та сталого розвитку в аграрному бізнесі забезпечує прозорість веденню обліку на підприємствах, забезпечує довготривалу конкурентоспроможність та підтверджує надійність.

Впровадження сталого розвитку в українському бізнесі забезпечує успішне функціонування самих підприємств та гарантує стійкість національної економіки. На сьогодні поєднання екологічних, економічних та суспільних аспектів в розвитку підприємницької діяльності відкриває нові можливості для української економіки. Інтеграція фундаментальних чинників сталого розвитку на підприємствах передбачає не лише масштабні витрати, а й базується на економічній вигоді у майбутньому.

Сучасна парадигма функціонування суб'єктів господарювання в контексті реалізації цілей сталого розвитку вимагає трансформації звітності. Необхідною умовою є відображення взаємозв'язків між стратегічними, управлінськими, фінансовими та екологічними аспектами діяльності, що дозволяє здійснювати предиктивне управління ризиками та можливостями підприємства.

Формування обліково–аналітичного забезпечення має базуватися на запитах стейкхолдерів щодо розкриття інформації про стан та динаміку інтегрованого капіталу (виробничого, природного, інтелектуального, соціального та людського). Такий підхід забезпечує об'єктивну оцінку поточної та майбутньої вартості бізнесу. Водночас зростання інформаційних потоків та поява нових об'єктів обліку зумовлюють необхідність удосконалення методології генерування ресурсів для прийняття стратегічних управлінських рішень. Метою досліджуваної теми є обґрунтування значущості розвитку ОАЗ сталого розвитку агропромислового комплексу враховуючи концепції корпоративної соціальної відповідальності та сталого розвитку.

Нефінансова звітність виступає ключовим інструментом комунікації сільськогосподарських підприємств щодо їхнього впливу на соціум та екосистему. Проте аналіз вітчизняного аграрного сектору виявляє значну інституційну асиметрію:

– публічні компанії, акції яких котируються на фондових біржах, демонструють високий рівень прозорості та відповідальності, що прямо корелює з їхньою капіталізацією;

– переважна більшість великих агропідприємств характеризується низьким рівнем транспарентності. Відсутність публічної звітності, вебпредставництв та закритість інформаційного поля свідчать про низький рівень корпоративної соціальної відповідальності (КСВ);

– викривлене сприйняття КСВ: значна частина ринку помилково ототожнює сталий розвиток виключно з благодійністю, ігноруючи його стратегічну роль у створенні додаткової вартості та формуванні бренду тощо.

Сучасна система звітування залишається фрагментарною: дані розпорошені за різними формами, що ускладнює їх систематизацію та призводить до надмірних часових витрат. Домінування фінансових показників над нефінансовими не дозволяє повноцінно оцінити ризики та стратегічний потенціал суб'єкта.

Основними бар'єрами для впровадження інтегрованої звітності є: відсутність цифрової інфраструктури для збору нефінансових даних, низька інформаційна відкритість менеджменту та відсутність методологічного зв'язку між стратегією розвитку та операційними показниками.

Українські підприємства стикаються з низкою перепон на шляху інтеграції технологічних аспектів на виробничих ланках. Для модернізації інфраструктури відповідно екологічним вимогам постає питання в забезпеченні економічною складовою. Однак долаючи економічні кризи та виклики на шляху модернізації виробничих потужностей, кожне підприємство має перевагу в подальших дострокових інвестиціях від міжнародних організацій, зміцнюючи довіру як суспільства так і ділових партнерів. Результативністю водночас ризикового та в подальшому гарантованого імунітету виступає відкриття нових можливостей української підприємницької діяльності на світових ринках.

Для оптимізації системи ОАЗ необхідно зосередити увагу на наступних аспектах:

– забезпеченні компаративності, тобто створення умов для порівнянності та зіставності показників у часі та між галузевими гравцями.

– розширенні об'єктного складу через ідентифікацію та реєстрацію нових об'єктів обліку, характерних для концепції сталого розвитку;

– синтезі показників шляхом встановлення стійких зв'язків між фінансовими результатами та екологічними/соціальними індикаторами.

Подальша реалізація визначених напрямів передбачає впровадження стандартизованих форм нефінансової звітності та уніфікованих показників, розширення напрямів аналізу та контролю із закріпленням відповідних процедур у внутрішніх нормативах та Наказі про облікову політику та застосування методології збалансованої системи показників для забезпечення

гармонізації інформаційних потоків, фінансових та нефінансових індикаторів у єдиний аналітичний контур та комплексного аналізу діяльності.

Отже, сучасний світ вимагає від підприємств України забезпечення та гармонійного поєднання екологічно чистого та прибуткового виробництва за умови етичної поваги серед робітників. Інтеграція стратегій сталого розвитку набуває життєво–необхідного значення для вітчизняних виробників. Розширення практики нефінансового звітування є необхідною умовою підвищення конкурентоспроможності вітчизняного агробізнесу на глобальних ринках капіталу. Обліково–аналітичне забезпечення сталого розвитку має стати базисом для переходу від ретроспективного контролю до перспективного моделювання ризиків та можливостей. Ефективна імплементація концепції сталого розвитку потребує системних змін у внутрішній обліковій політиці підприємств, зокрема в частині деталізації аналітичних рахунків для відображення соціальних та екологічних витрат.

ХАРАКТЕРИСТИКА НОРМАТИВНО–ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

*Т. М. Писаренко, к. е. н., доцент,
доцент кафедри обліку і аудиту,
Луцький національний технічний
університет, м. Луцьк, Україна*

Створення фермерських господарств стало альтернативним форматом діяльності великих сільськогосподарських підприємств. Подібна форма господарювання передбачала діяльність і розвиток сімейного бізнесу у сфері сільського господарства.

Діяльність фермерського господарства регулюється Законом України «Про фермерське господарство» від 19.06.2003 р. № 973–IV [1]. Така форма господарювання дає можливість власникам паїв самостійно забезпечити роботою себе і членів своєї родини. Оскільки початково передбачалося, що організаційна структура такого господарства буде максимально спрощеною, то для таких господарств пропонується спрощена система обліку і оподаткування.

Облік фермерського господарства регулюється Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» відповідно до якого облік діяльності фермерського господарства здійснюється з метою «виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання

та передачі інформації про діяльність» господарства для прийняття обґрунтованих управлінських рішень [2].

Окремі ділянки облікового процесу регламентуються відповідними Національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку (далі НП(С)БО). Слід відмітити, що паралельно до базових Національних положень (стандартів) обліку на фермерські господарства поширюється дія НП(С)БО 30 «Біологічні активи» [3].

Щодо плану рахунків, то фермерське господарство може використовувати повний План рахунків бухгалтерського обліку [4] або спрощений План рахунків бухгалтерського обліку [5].

Звичайно, що облік готової продукції фермерського господарства ведеться на рахунку 27 «Продукція сільськогосподарського виробництва». Через специфіку сільськогосподарських робіт на господарстві може мати місце незавершене виробництво на кінець звітного року, наприклад, коли земельні ділянки засівають озимими зерновими. Процес збирання і реалізації сільськогосподарської продукції може бути суттєво зміщений у часі. Так, наприклад зернові культури будуть зібрані з полів літом, а реалізовуватимуться окремими партіями до збору нового урожаю з метою реалізації за вигіднішими цінами.

Фермерське господарство має ще одну перевагу над іншими формами господарської діяльності. Мова йде про можливість не застосовувати касові апарати фермерськими господарствами, оформленими як юридичні особи. Такі господарства обліковують готівку відповідно до Положення про ведення касових операцій [6]. Можливість вести розрахунки готівкою без касових апаратів є значною перевагою діяльності фермерського господарства, оскільки фермери часто купують за готівку запасні частини, засоби захисту рослин, насіння. Також готівкою оплачується оренда паїв власникам цих паїв, які в переважній більшості є старшими людьми й для них така форма розрахунків зручніша.

Більшість форм первинних документів та облікових регістрів не відрізняються від типових форм, призначених для підприємств інших форм власності. А от фінансова звітність за своїм обсягом і змістом регулюється НП(С)БО 25 «Спрощена фінансова звітність» і включає в себе спрощену форму 1 «Баланс» і спрощену форму 2 «Звіт про фінансові результати». Така звітність подається раз на рік [7].

Щодо системи оподаткування, то для фермерського господарства передбачено загальна і спрощена система оподаткування. Кожна із передбачених законодавством систем оподаткування має позитивні сторони та зауваження. Вибір системи оподаткування здійснює керівник (власник)

фермерського господарства. Доволі часто фермерські господарства, які є юридичними особами, використовують 4-ту групу спрощеної системи оподаткування. Передбачається, що такі господарства сплачують єдиний податок, який розраховується відповідно Податкового кодексу України [8]. Цей податковий платіж залежить від площі земельної ділянки і визначених коефіцієнтів для кожної категорії земель. Крім єдиного податку, фермерське господарство сплачує мінімальне податкове зобов'язання, яке розраховується як відсоток від нормативно-грошової оцінки землі. Відсоток мінімального податкового зобов'язання змінюється щороку відповідно до Податкового кодексу України [8]. Так, при розрахунках показника мінімального податкового зобов'язання за 2024 рік ставка становила 5%, а вже у 2025 році – 5,7%. Крім того з 2024 року сума мінімального податкового зобов'язання для земельних ділянок, «у площі яких частка ріллі становить не менше 50%», не може бути менше за 1400 грн. [8]. Загальна сума податкових платежів до сплати розраховується як різниця між мінімальним податковим зобов'язанням і сумами всіх сплачених податкових платежів.

Якщо фермерське господарство виплачує винагороду власникам паїв, або має найманих працівників, то таке господарство є платником податку на доходи фізичних осіб (18%) і військового збору (5%). Це свідчить, що наявність найманих працівників збільшує обсяг облікових операцій і змушує власника фермерського господарства бути більш уважнішим до облікових операцій та подання податкової й фінансової звітності.

Отже, діяльність фермерського господарства має свою специфіку, що впливає на організацію облікового процесу та податкову політику. Зміни вітчизняного законодавства змушують обліковців постійно слідкувати за нормативно-правовими документами та вести облік у відповідності до вимог законодавства для забезпечення достовірності показників фінансової та податкової звітності фермерського господарства та уникнення штрафних санкцій контролюючих органів.

Література

1. Про фермерське господарство: Закон України № 973–IV від 19.06.2003 р.. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text> (дата звернення 20.02.2026).
2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення 20.02.2026).
3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 30 ««Біологічні активи»», затверджено наказом Міністерства фінансів України від 18.11.2005 р. № 790. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1456-05#Text> (дата звернення 20.02.2026).

4. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджений наказом МФУ від 30.11.1999 р. № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0892-99#Text> (дата звернення 20.02.2026).

5. Спрощений План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств, затверджений наказом МФУ від 19.04.2001 р. № 186. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0389-01#Text> (дата звернення 20.02.2026).

6. Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні від 29.12.2017 р. № 148. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0148500-17#Text> (дата звернення 20.02.2026).

7. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 «Спрощена фінансова звітність», затверджено наказом Міністерства фінансів України від 25.02.2000 р. № 39. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-00#Text> (дата звернення 20.02.2026).

8. Податковий Кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення 20.02.2026).

ДЕКОМПОЗИЦІЯ СИСТЕМИ ОБЛІКОВО–АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЛОГІСТИКИ ПІДПРИЄМСТВА

З. П. Плиса, *к. е. н., доцент, доцент
кафедри обліку і аудиту,
Львівський національний університет
імені Івана Франка, м. Львів, Україна*

Суть логістичного підходу до управління потоковими процесами на підприємстві полягає в інтеграції окремих учасників логістичного ланцюга в єдину систему.

Проведення декомпозиції системи обліково–аналітичного забезпечення логістики підприємства є визначальним етапом у процесі розроблення теоретичних і методичних засад та практичних рекомендацій щодо формування ефективної моделі обліково супроводу й аналітичного забезпечення логістичних операцій, спрямованої на забезпечення обліково–аналітичною інформацією механізму управління логістичними ланцюгами підприємства.

Під декомпозицією системи обліково–аналітичного забезпечення логістики підприємства розуміємо процес осмислення системи облікового супроводу й аналітичного забезпечення, як складного цілого з розбиттям на простіші структурні елементи, з метою їх розуміння та логічного тлумачення у процесі виявлення, вимірювання, реєстрації, аналітико–синтетичної обробки, аналітичної інтерпретації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації в часі про поточкові процеси. Інформація, згенерована

підсистемою обліково–аналітичного забезпечення логістики, є підґрунтям для ухвалення низки ключових рішень у системі управління потоковими процесами на підприємстві.

Масиви даних акумульовані, згруповані та деталізовані за відповідними ознаками в обліково–аналітичній системі, дають змогу оперативно реагувати на показники рівня ефективності логістичних операцій, з'ясувати стратегічні альтернативи розвитку логістичної системи й оцінити фінансові ризики.

В основу організації системи обліково–аналітичного забезпечення логістики підприємства покладено «загальноприйняті принципи, що виражають основні положення теорії, яку вивчають. Принцип означає вихідне, базове положення науки, яке зумовлює усі наступні твердження» [1, с.11]. Принципи, як відомо, можуть бути закріплені в законодавчому порядку або сформульовані та рекомендовані професійними бухгалтерськими організаціями, ґрунтуватися на теорії і практиці обліку й аналізу, правових прецедентів і господарських традицій.

Логістичне управління потребує застосування оптимізаційних економіко–математичних моделей стратегічного та поточного планування з урахуванням потреб усіх ланок логістичного ланцюга, формування системи облікового супроводу й аналітичного осмислення логістичних операцій у виробничо–збутових системах. Ключовими структурними елементами системи обліково–аналітичного забезпечення логістики підприємства є підсистема облікового супроводу логістичних операцій і підсистема аналітичного осмислення й інтерпретації логістичних операцій. Кожну з цих підсистем можна деталізувати на дрібніші елементи з метою їхнього поглибленого вивчення чи уточнення змістового навантаження.

У підсистемі облікового супроводу логістичних операцій структурними елементами, які підлягають декомпозиції, є: „бухгалтерський облік логістичних витрат на постачання; бухгалтерський облік логістичних витрат на організацію та управління виробництвом; бухгалтерський облік логістичних витрат на збут; бухгалтерський облік логістичних витрат на утримання складів і зберігання запасів; бухгалтерський облік інших логістичних витрат» [2, с.41]. Одночасно, наприклад, структурними елементами нижчого рівня бухгалтерського обліку логістичних витрат на організацію та управління виробництвом є: бухгалтерський облік логістичних витрат на організацію технологічного супроводу виробничого процесу; бухгалтерський облік логістичних витрат на обслуговування устаткування; бухгалтерський облік логістичних витрат на заміщення устаткування; бухгалтерський облік логістичних витрат на технічне

забезпечення якості продукції (робіт, послуг); бухгалтерський облік логістичних витрат на складання графіків виробництва; бухгалтерський облік логістичних витрат на внутрішньовиробниче переміщення; бухгалтерський облік логістичних витрат на утилізацію відходів виробництва.

Для підсистеми аналітичного осмислення та інтерпретації логістичних операцій системи обліково–аналітичного забезпечення логістики підприємства структурними елементами, які підлягають декомпозиції, є: аналіз логістичних витрат на постачання; аналіз логістичних витрат на організацію та управління виробництвом; аналіз логістичних витрат на збут; аналіз логістичних витрат на утримання складів і зберігання запасів; аналіз інших логістичних витрат. Одночасно, наприклад, структурними елементами нижчого рівня аналізу логістичних витрат на постачання є: аналіз витрат на дослідження потенціалу ринку закупівель; аналіз витрат на формування портфеля замовлень; аналіз представницьких витрат; аналіз витрат на контроль за дотриманням умов договорів постачання; аналіз витрат на утримання персоналу служби постачання підприємства; аналіз витрат на приймання вхідних матеріальних ресурсів і підготовку їх до виробничого споживання.

Осмислення результатів декомпозиції системи обліково–аналітичного забезпечення логістики підприємства дасть змогу вищому управлінському персоналу сформувати ефективну модель підсистеми обліково–аналітичного забезпечення логістичних операцій, що в свою чергу дозволить інтегрувати отримані інформаційні потоки (результати облікових реєстрацій та аналітичних інтерпретацій) в єдину систему інформаційного забезпечення управління виробничо–збутовою системою, а це без сумнівів підвищить рівень її безпеки та покращить процес керування потоками в логістичному ланцюгу.

Література

1. Плиса В.Й., Плиса З.П. Теорія бухгалтерського обліку: підручник. Львів: Видавництво ННБК «АТБ», 2024. 302 с.
2. Плиса В., Плиса З., Рудніцькі Я. Бухгалтерський облік логістичних витрат на організацію виробництва та управління ним в обліково–аналітичному забезпеченні мікрологістичної системи. *Socio–Economic Relations in the Digital Society*. 2022. 3(45). С. 41–51. DOI: <https://doi.org/10.55643/ser.3.45.2022.468>.

ЕВОЛЮЦІЯ МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ОБЛІКУ НАРАХУВАННЯ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Г. В. Разумова, д. е. н., професор, професор кафедри менеджменту та маркетингу, Приазовський державний технічний університет, м. Дніпро, Україна; старший науковий співробітник лабораторії економічних досліджень, Дніпропетровський науково-дослідний інститут судових експертиз Міністерства юстиції України, м. Дніпро, Україна

Облік нарахування заробітної плати є однією з найбільш складних і регламентованих ділянок бухгалтерського обліку, оскільки поєднує фінансові, податкові та соціальні аспекти господарської діяльності підприємства. Витрати на оплату праці формують значну частку операційних витрат суб'єктів господарювання та безпосередньо впливають на фінансовий результат і податкове навантаження. В умовах цифрової трансформації економіки змінюються не лише технічні інструменти обробки інформації, а й методичні підходи до формування, узагальнення та аналітичного використання даних щодо розрахунків з персоналом.

Традиційна методика обліку нарахування заробітної плати ґрунтувалася на паперовому документообігу та ручному виконанні розрахункових операцій. Обробка табелів обліку робочого часу, визначення сум основної та додаткової заробітної плати, а також розрахунок податків і обов'язкових внесків здійснювалися бухгалтером послідовно й автономно, що зумовлювало високу трудомісткість і ризик арифметичних помилок.

Подальший етап розвитку пов'язаний із впровадженням локальних програмних продуктів для автоматизації розрахунків, які частково стандартизували алгоритми нарахувань і формування звітності [1]. Проте такі системи мали обмежену інтеграцію з іншими підсистемами управління підприємством і не забезпечували повноцінної аналітичної підтримки прийняття управлінських рішень.

Цифровізація облікових процесів означає перехід від фрагментарної автоматизації до комплексної інтеграції бухгалтерських, кадрових і фінансових модулів у межах єдиного інформаційного середовища. Сучасні ERP-системи та хмарні платформи забезпечують автоматичне формування алгоритмів нарахування заробітної плати з урахуванням змін законодавства, синхронізацію даних у режимі реального часу та електронний документообіг.

Методичні підходи трансформуються у напрямі стандартизації процедур, формалізації бізнес-процесів і посилення контролю за правильністю розрахунків. Облік перестає бути виключно реєстраційною функцією та набуває рис інформаційно-аналітичної системи, здатної забезпечувати менеджмент актуальними даними для планування фонду оплати праці та оптимізації витрат.

Цифрові технології суттєво підвищують оперативність і точність розрахунків, мінімізуючи вплив людського фактора та скорочуючи часові витрати на обробку первинних даних. Інтеграція облікових модулів дозволяє формувати аналітичну інформацію щодо структури фонду оплати праці, динаміки витрат на персонал та їх впливу на собівартість продукції.

Загалом цифрові технології не зменшують потребу в фахівцях, але змінюють характер їхньої праці – від рутинних операцій до аналітичних і контролінгових функцій. Наприклад, у міжнародних дослідженнях вказано, що цифровізація підвищує технічні вимоги до працівників бухгалтерії та може зменшувати частку початкових обліковців, але одночасно підвищувати ефективність управління [2].

Сучасна цифровізація бухгалтерського обліку, включно з обліком нарахування та виплати заробітної плати, супроводжується рядом об'єктивних викликів, що мають вплив як на організаційно-технічний рівень, так і на інформаційну безпеку. По-перше, впровадження автоматизованих ERP-систем, хмарних облікових рішень і цифрових платформ потребує комплексного забезпечення захисту конфіденційної інформації працівників та фінансових даних підприємства, що стає актуальним через зростання кіберзагроз і випадків несанкціонованого доступу до системних ресурсів. Так, дослідження підкреслює, що забезпечення кібербезпеки в облікових процесах має враховувати не лише технологічні засоби захисту, а й організаційні заходи для захисту даних та відновлення систем після інцидентів, а ризики компрометації персональної й фінансової інформації зберігають високу вагу в цифровому середовищі обліку заробітної плати [3].

По-друге, адаптація методик і програмного забезпечення до частих змін у законодавстві (податкові ставки, соціальні внески, електронна звітність тощо) вимагає регулярного оновлення алгоритмів розрахунку, що створює навантаження на IT-інфраструктуру й бухгалтерські служби та підвищує вимоги до кваліфікації фахівців, які обслуговують цифрові рішення. Водночас цифрові системи зазвичай потребують значних інвестицій для впровадження та супроводження, що може бути суттєвим бар'єром для малих і середніх підприємств [4].

Перспективи подальшого розвитку цифрових підходів до обліку заробітної плати пов'язані з інтеграцією складніших аналітичних модулів та інструментів прогнозування, що дозволить не лише автоматизувати операційні процеси, але й посилити стратегічну аналітику. Зокрема, застосування хмарних технологій, інтелектуального аналізу даних та машинного навчання передбачає формування моделей прогнозування фонду оплати праці, виявлення аномалій у нарахуваннях і виплатах, а також оптимізацію витрат підприємства на персонал. Такі підходи здатні забезпечити оперативний доступ до даних, прозорість облікових операцій і можливість адаптації до змін внутрішнього й зовнішнього середовища бізнес-процесів.

В умовах цифрової трансформації також зростає роль безперервного підвищення кваліфікації облікових фахівців та розвитку цифрових компетенцій, що стає ключовим фактором успішної адаптації підприємства до технологічних змін і забезпечення якості обліково-аналітичної інформації щодо заробітної плати.

Аналіз проблем і перспектив цифровізації обліку заробітної плати дозволяє зробити висновок про те, що трансформація методичних підходів неминуче супроводжується як новими можливостями, так і викликами. З одного боку, цифрові технології сприяють підвищенню ефективності, точності та швидкості обробки даних, формуванню аналітичної інформації для управлінських рішень і прозорості нарахувань та виплат. З іншого – вони зумовлюють потребу у посиленому захисті інформації, удосконаленні нормативно-методичного забезпечення, адаптації ІТ-інфраструктури під вимоги безпеки та змін у трудовому та податковому законодавстві. Ці виклики і перспективи визначають подальший вектор розвитку обліково-аналітичних систем, що мають забезпечити суб'єктам господарювання надійну, достовірну та захищену інформацію про заробітну плату в умовах цифрової економіки.

Література:

1. Пономарьова Т., Тураєва К. Автоматизація нарахування заробітної плати на підприємстві. Молодий вчений. 2019. № 9 (73). С. 211–214. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-9-73-46>.
2. Yunsen Chen, Chen Lu, Zhe Li. How does digital transformation affect corporate accounting employees? China Journal of Accounting Research. 2024. Vol. 17. Is. 4. <https://doi.org/10.1016/j.cjar.2024.100391>.
3. Лайчук С., Яцко М., Коваль Л., Довжик О., Гаркуша С. Забезпечення кібербезпеки в бухгалтерському обліку в епоху цифрової економіки. Financial and Credit

Activity Problems of Theory and Practice. 2023. Т. 6 (53). С. 145–157. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.6.53.2023.4254>.

4. Shepeliuk, V. (2025). Digital transformation of accounting and analytical processes in Ukraine: trends, challenges, and security imperatives (2020–2025). Economics, Finance and Management Review. № 3 (23), pp. 58–66. <https://doi.org/10.36690/2674-5208-2025-3-58-66>.

РОЛЬ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ В ФОРМУВАННІ ОБЛІКОВО–АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Т. М. Саванчук, *к. е. н., доцент, доцент кафедри обліку, оподаткування та управління фінансово–економічною безпекою, Дніпровський державний аграрно–економічний університет, м. Дніпро, Україна*

У сучасних умовах розвитку економіки ефективність функціонування суб'єктів господарювання значною мірою залежить від якості управлінських рішень. В той же час, прийняття обґрунтованих рішень потребує достовірної, своєчасної та релевантної інформації, що формується в межах обліково–аналітичного забезпечення системи менеджменту. Важливе місце у цьому процесі посідає управлінський облік, який виступає ключовим інформаційним інструментом внутрішнього управління підприємством.

Обліково–аналітичне забезпечення системи менеджменту можна розглядати як комплекс методів, процедур і інформаційних потоків, спрямованих на формування, обробку та аналіз даних для підтримки управлінських функцій. Воно охоплює фінансовий та управлінський облік, економічний аналіз, планування, бюджетування та контроль. Однак саме управлінський облік відіграє визначальну роль у формуванні внутрішньої бази, оскільки орієнтований на потреби керівників різних рівнів.

Управлінський облік забезпечує менеджмент інформацією про витрати, доходи, фінансові результати, рентабельність окремих видів продукції, підрозділів або центрів відповідальності. На відміну від фінансового обліку, який регламентується законодавством і орієнтований на зовнішніх користувачів, управлінський облік має гнучкий характер і формується відповідно до потреб підприємства. Це дозволяє адаптувати систему збору та обробки інформації до специфіки діяльності суб'єкта господарювання.

Одним із ключових напрямів впливу управлінського обліку на систему менеджменту є формування інформації для планування. На основі даних

управлінського обліку розробляються бюджети, прогнози, фінансові плани та виробничі програми. Бюджетування виступає інструментом координації діяльності структурних підрозділів, узгодження ресурсів і стратегічних цілей підприємства. Управлінський облік забезпечує розрахунок планових показників, аналіз відхилень фактичних результатів від запланованих та визначення причин таких відхилень.

Важливою складовою обліково–аналітичного забезпечення є контроль, який реалізується через систему управлінського обліку. Контроль витрат, доходів і фінансових результатів дозволяє своєчасно виявляти неефективні напрямки діяльності, перевитрати ресурсів або недоотримання доходів. Використання системи центрів відповідальності сприяє підвищенню персональної відповідальності керівників підрозділів за результати їх діяльності та забезпечує прозорість управлінських процесів.

Управлінський облік також відіграє важливу роль у формуванні аналітичної складової системи менеджменту. Аналіз маржинального доходу, точки беззбитковості, структури витрат і прибутковості окремих напрямів діяльності дозволяє оцінити ефективність управлінських рішень. Методи калькулювання собівартості, зокрема повного та змінного калькулювання, а також облік за видами діяльності (ABC–метод), розширюють можливості аналітичної оцінки витрат і підвищують точність управлінських розрахунків.

Суттєве значення має роль управлінського обліку у стратегічному менеджменті. Формування довгострокових прогнозів, оцінка інвестиційних проєктів, аналіз конкурентоспроможності та фінансової стійкості підприємства базуються на даних управлінського обліку. Використання показників рентабельності інвестицій, чистої теперішньої вартості, внутрішньої норми доходності дозволяє обґрунтовувати стратегічні рішення щодо розвитку підприємства, модернізації виробництва або виходу на ринки.

В умовах цифровізації економіки управлінський облік інтегрується з інформаційними системами управління підприємством. Використання автоматизованих систем обробки даних, ERP–систем та інструментів бізнес–аналітики сприяє підвищенню оперативності отримання інформації та її аналітичної цінності. Це дозволяє формувати інтегровані звіти, моделювати сценарії розвитку та оперативно реагувати на зміни зовнішнього середовища.

Наявність чіткої системи внутрішньої звітності, що складається на основі сформованих в управлінському обліку показників сприяє підвищенню рівня корпоративного управління, формуванню довіри з боку інвесторів і партнерів, а також забезпечує ефективний внутрішній контроль.

Отже, управлінський облік є фундаментальною складовою обліково–аналітичного забезпечення системи менеджменту суб'єктів господарювання.

Він забезпечує інформаційну підтримку планування, контролю, аналізу та стратегічного розвитку підприємства. Завдяки інтеграції фінансових і нефінансових показників, використанню сучасних аналітичних методів і цифрових технологій управлінський облік трансформується у потужний інструмент підвищення ефективності управління та забезпечення сталого розвитку підприємства в умовах конкурентного середовища.

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ІННОВАЦІЇ В ОБЛІКУ ТА УПРАВЛІННІ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВ

Р. М. Самодай, здобувач першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка», м. Дніпро, Україна
Науковий керівник – Н. М. Штефан,
к.т.н., доцент кафедри економічного аналізу
і фінансів,
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка», м. Дніпро, Україна

Сучасний стан економіки України є складним через воєнний стан та наслідки, які він спричиняє (зростання цін на енергоносії, матеріальні ресурси та сировину). Це все впливає на діяльність підприємств, адже, відповідно, зростає і собівартість продукції, що створює певні загрози та ризики. Тому ефективна система управління витратами стає дуже важливим завданням у даних умовах.

Управління витратами являє собою багатоетапний процес, метою якого є створення механізму ефективного і результативного використання ресурсів та пошук шляхів оптимізації фінансового стану підприємства.

В управлінні витратами переважно використовують бюджетування та аналіз відхилення витрат, однак такі підходи не забезпечують необхідної ефективності, гнучкості та деталізації в мовах економічної нестабільності. Тому багато підприємств переймають зарубіжний досвід і звертаються до інноваційних методів управління витратами, які мають свої особливості, переваги та недоліки (табл.1).

Окрім вищенаведених методів існують інші інновації та цифрові технології, які вже впроваджуються українськими підприємствами. Серед них, зокрема: Lean–методологія, ERP–система (Enterprise Resource Planning), CRM–система (Customer Relationship Management) та BI (Business Intelligence), Big Data та ШІ, Інтернет речей.

Таблиця 1. Інноваційні методи управління витратами

Метод	Сутність	Переваги	Недоліки	Особливості
Standard-costing (SC)	нормативний метод, контроль витрат і відхилень	мінімізація обліку, оперативність аналізу	не для підприємств з широкою номенклатурою	для підприємств з невеликим асортиментом та прогнозованим попитом
Direct-costing (DC)	маржинальний метод, планування витратами і прибутком	гнучке ціноутворення, оптимізація обсягу виробництва	не дозволяє розраховувати повну собівартість продукції	поділ витрат на постійні та змінні, доречний в умовах економічної нестабільності
Absorption-costing (AC)	поглиблений метод SC, контроль витрат, аналіз відхилень	обґрунтування рішень щодо додаткових	фактична собівартість продукції лише в кінці звітного періоду	відсутній розподіл витрат на постійні та змінні
Target-costing (TC)	управління витратами на етапі проєктування продукту	головна умова – збереження якості продукції	лише для інноваційних галузей	базується на ринкових умовах, визначає цільову собівартість
Kaizen-costing (KC)	поступове зменшення витрат під час виробництва	разом з TC забезпечують отримання бажаного прибутку	відсутність самостійності методу (лише з TC)	контроль бажаного прибутку на етапі виробництва
ABC-costing (ABCC)	функціонально-операційний розподіл витрат	точний розподіл накладних витрат на конкретні продукти	впровадження системи потребує значних витрат на управління	розрахування кост-драйверу, що забезпечує точне калькулювання собівартості
Theory of constrains (TOC)	визначає фактори, які заважають розвитку	виявлення, яких ресурсів чи можливостей не вистачає підприємству	не передбачає калькулювання собівартості	обмеження поділяються на 5 видів, їх вплив оцінюється через фінансові показники
Cost-killing (CK)	якнайшвидше зниження витрат без шкоди підприємству	допомагає швидко реанімувати підприємство	відсутність чіткої методики, зменшення заробітних плат, скорочення персоналу	застосовується в антикризовому менеджменті та управлінні конкурентоздатністю

Джерело: розроблено автором на основі [1]

Застосування Lean-методології (тобто стратегії оптимізації процесів, спрямованої на усунення всіх видів втрат, що не створюють цінності для клієнта) може знижувати витрати підприємств на 20–30%, що дає можливість підвищити прибутковість на 10–15%. В Україні цей метод активно застосовується в автомобільній промисловості та виробництві побутової техніки, але в малому та середньому бізнесі – обмежено через відсутність кваліфікованих кадрів і високі початкові інвестиції [2]. ERP-системи забезпечують централізацію даних про витрати та автоматизують їх облік, мінімізуючи ручну працю. Наприклад, компанія «ТехноМаш», що спеціалізується на виробництві промислового обладнання, постала перед

проблемами неефективного обліку витрат та відсутності єдиного інформаційного середовища для управління фінансами, закупівлями та логістикою. Інтеграція ERP–систем допомогла підприємству знизити витрати на управлінський персонал, прискорити процеси ухвалення рішень і підвищити точність даних [2].

IoT (Інтернет речей) також є важливим інструментом оптимізації витрат, адже дає змогу збирати та обробляти дані про стан виробничого обладнання, витрати енергоресурсів, рівень запасів та інші аспекти.

В Україні IoT застосовується в основному в аграрному секторі, де технології дають можливість корегувати витрати на зрошення, використання пестицидів та інших ресурсів. Згідно з даними Української аграрної конфедерації, упровадження IoT в агросекторі сприяє зниженню витрат на виробництво на 10–12% у порівнянні з традиційними методами. Також у General Electric використання сенсорів IoT на промисловому обладнанні знизило витрати на технічне обслуговування на 10–15% та значно зменшило операційні витрати компанії [2].

Деякі великі українські компанії, зокрема в галузі телекомунікацій та агробізнесу, успішно використовують IoT та Big Data для оптимізації витрат, що сприяє зниженню собівартості продукції й підвищенню рівня прибутковості. Зокрема, Київстар, застосовуючи хмарні технології й аналітику даних, змогла знизити витрати на IT–інфраструктуру на 30 %, що дало можливість зберегти рентабельність навіть в умовах економічної нестабільності [2].

Традиційні підходи до управління витратами в сучасних умовах стають малоефективними. Впровадження інноваційних методів та цифрових технологій (ШІ, Big Data, IoT, ERP–системи) дозволяє автоматизувати облік, підвищити точність аналізу та забезпечити швидке прийняття управлінських рішень. Таким чином, цифрова трансформація обліково–аналітичних процесів є необхідною умовою конкурентоспроможності підприємств.

Література

1. Лопатовська О., Островська О. Інноваційні методи управління витратами в сучасних умовах господарювання. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки 2023. Том. 322, № 5. С. 220–227. URL: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-322-5-37>.
2. Велитченко О. А., Костенко Ю. О., Кутідзе Л. С. Вплив інноваційних підходів управління витратами на прибутковість підприємств. Актуальні питання економічних наук 2025, (10). URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15128494>.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Р. М. Собчук, здобувач першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Дніпровський державний аграрно-
економічний університет, м. Дніпро, Україна
А. М. Ткач, здобувач першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Дніпровський державний аграрно-
економічний університет, м. Дніпро, Україна
Науковий керівник – А. В. Міньковська,
к. е. н., доцент, доцент кафедри обліку,
оподаткування та управління фінансово-
економічної безпеки,
Дніпровський державний аграрно-
економічний університет, м. Дніпро, Україна

Податкова система України в умовах воєнного стану продовжує функціонувати в режимі підвищеного фіскального навантаження та нормативної трансформації, що обумовлено необхідністю забезпечення стабільних бюджетних надходжень для фінансування оборонних потреб держави, підтримки соціальних виплат та збереження макрофінансової стабільності. Трансформація податкової політики України у період воєнного стану характеризується посиленням фіскальної складової. Одним із ключових рішень стало підвищення ставки військового збору для фізичних осіб до 5%, що закріплено змінами до Податкового кодексу України та має тимчасовий характер на період дії воєнного стану [1; 2]. Такий підхід спрямований на мобілізацію додаткових бюджетних ресурсів для забезпечення обороноздатності держави. Водночас підвищення ставки військового збору збільшує податкове навантаження на фонд оплати праці, що може впливати на рівень легалізації доходів та споживчу активність населення.

Суттєвих змін зазнала система оподаткування банківського сектору. Тимчасове встановлення підвищеної ставки податку на прибуток для банків є прикладом диференційованого підходу до оподаткування в умовах воєнного стану [1; 2]. Такий механізм має фіскальну мету – забезпечення додаткових надходжень до державного бюджету, проте водночас породжує дискусії щодо довгострокового впливу на стабільність фінансової системи та інвестиційну привабливість галузі.

У 2026 році податкова система поступово повертається до загального режиму функціонування із збереженням окремих воєнних особливостей. Розрахунок податкових зобов'язань здійснюється з урахуванням оновлених

соціальних стандартів (мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму), що впливають на визначення розмірів єдиного податку для платників першої та другої груп, а також бази нарахування єдиного соціального внеску [1]. Відновлення обов'язковості сплати ЄСВ для фізичних осіб – підприємців на загальних підставах свідчить про перехід до більш стабілізованої моделі функціонування системи соціального страхування.

Спрощена система оподаткування у 2026 році зберігає свою модель, проте фактичне податкове навантаження зросло у зв'язку зі зміною базових соціальних показників та необхідністю сплати військового збору [1; 2]. Це створює додаткові виклики для малого бізнесу, особливо в умовах скорочення платоспроможного попиту та порушення логістичних ланцюгів через воєнні дії. Водночас держава прагне забезпечити рівність податкового навантаження між категоріями платників та розширити податкову базу.

Податкові стимули та пільги для бізнесу у період воєнного стану залишаються важливим інструментом економічної підтримки. На початковому етапі війни домінували широкі послаблення, зокрема мораторій на податкові перевірки, добровільність виконання окремих зобов'язань та відтермінування сплати податків [2; 3]. Однак станом на 2026 рік спостерігається поступове звуження переліку пільг та відновлення контрольних функцій держави відповідно до положень Податкового кодексу України [1]. Відновлення податкового контролю спрямоване на підвищення рівня податкової дисципліни та забезпечення фінансової стабільності.

Ефективність податкових стимулів у період воєнного стану має неоднозначний характер. З одного боку, вони сприяли збереженню підприємницької активності та підтримці зайнятості; з іншого – зменшували обсяг бюджетних надходжень, що вимагало компенсаторних заходів через підвищення ставок окремих податків [1; 2]. Часті зміни податкового законодавства у 2022–2025 роках зумовили зниження рівня прогнозованості податкової політики, що негативно впливає на інвестиційний клімат.

Таким чином, станом на 01.01.2026 року податкова система України функціонує в умовах поєднання фінансової мобілізації та поступової стабілізації нормативного середовища. Ключовими тенденціями є підвищення військового збору, диференційоване оподаткування окремих секторів економіки, відновлення обов'язковості сплати ЄСВ, адаптація параметрів спрощеної системи та поступове повернення повноцінного податкового контролю відповідно до норм Податкового кодексу України [1–3]. Подальше вдосконалення податкової політики має здійснюватися на засадах стабільності, прозорості та передбачуваності, що дозволить

забезпечити баланс між фінансовою спроможністю держави та створенням умов для економічного відновлення України.

Література

1. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755–VI (зі змінами і доповненнями станом на 01.01.2026р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 24.02.2026).
2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану: Закон України від 10.10.2024 № 4015–IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 24.02.2026).
3. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389–VIII (зі змінами станом на 01.01.2026 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19> (дата звернення: 24.02.2026).

ФІНАНСОВА МОДЕЛЬ ВПРОВАДЖЕННЯ ТОЧНОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА В УМОВАХ КЛІМАТИЧНИХ ЗМІН: АГРОНОМІЧНА ЕФЕКТ ТА ЕКОНОМІЧНА ДОЦІЛЬНІСТЬ

І. Р. Столярчук, здобувач першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Дніпровський державний аграрно-
економічний університет, м. Дніпро, Україна
Науковий керівник – А. Ю. Сірко, к. е. н.,
доцент кафедри фінансів, банківської справи
та страхування,
Дніпровський державний аграрно-
економічний університет, м. Дніпро, Україна

У 2025–2026 роках точне землеробство стало одним із головних інструментів адаптації сільського господарства до екстремальних погодних явищ — тривалих посух, зливових повеней, різких перепадів температур та дефіциту вологи. В Україні ситуація ускладнюється наслідками війни: забруднення та деградація значних площ земель, пошкоджена зрошувальна інфраструктура, зростання вартості енергоносіїв та добрив. За оцінками FAO та Мінагрополітики, втрати врожайності через кліматичні фактори в 2024–2025 рр. становили 12–28% залежно від культури та регіону [1].

Точне землеробство дозволяє зменшити ці втрати на 15–35% за рахунок адресного внесення ресурсів, що одночасно знижує собівартість та екологічне навантаження. Водночас високі початкові інвестиції та невизначеність щодо швидкості окупності стримують масове впровадження технології в Україні.

Однією з ключових переваг точного землеробства є зменшення просторової варіабельності врожайності. Використання індексу NDVI, мультиспектральних знімків із безпілотних літальних апаратів та супутникових платформ забезпечує ранню діагностику стресових станів рослин - на 10-20 днів раніше порівняно з візуальними спостереженнями. Це створює передумови для своєчасного застосування диференційованих агротехнологічних заходів, зокрема локалізованого зрошення, коригування системи живлення та захисту рослин. У результаті знижується неоднорідність посівів і підвищується вирівняність урожаю.

Важливим напрямом є оптимізація мінерального живлення. Поєднання ґрунтового картування, використання польових сенсорів і технології змінного внесення добрив дозволяє адаптувати норми внесення до реальних потреб окремих ділянок поля. За результатами досліджень, застосування таких підходів забезпечує зниження норм внесення азотних добрив на 18–32%, фосфорних і калійних - на 15-40% без зниження врожайності. Це не лише підвищує економічну ефективність виробництва, але й зменшує антропогенне навантаження на ґрунтові та водні ресурси [2].

Суттєвий ефект досягається також у сфері управління водними ресурсами. Інтеграція даних сенсорів вологості ґрунту, метеопрогнозів і моделей водного балансу дає змогу оптимізувати режими зрошення відповідно до фаз розвитку культури та поточних погодних умов. У контексті дефіциту водних ресурсів, характерного для багатьох регіонів України, такі технології дозволяють скоротити витрати води на 25-45% без втрати продуктивності, що є критично важливим для забезпечення сталості агровиробництва.

Крім того, точне землеробство сприяє зниженню втрат від екстремальних погодних явищ. Раннє виявлення зон ризику - пов'язаних із посухою, перезволоженням або розвитком хвороб - дозволяє оперативно застосовувати адаптаційні заходи (регулятори росту, фунгіциди, позакореневе підживлення тощо). Завдяки цьому втрати врожаю можуть бути зменшені на 10–28%, що суттєво підвищує стабільність виробничих результатів у несприятливі роки.

За даними досліджень, проведених у 2023-2025 рр. в Україні та країнах Східної Європи, впровадження елементів точного землеробства забезпечує приріст урожайності основних польових культур: кукурудзи - на 7-19%, пшениці - на 5-14%, соняшнику - на 6–16%. Отже, технології точного землеробства виступають ефективним інструментом адаптації аграрного сектору до кліматичних викликів, поєднуючи економічну доцільність із принципами екологічної стійкості та ресурсоефективності [3].

Перспективним напрямом у 2026–2027 роках залишаються грантові механізми підтримки, орієнтовані на модернізацію аграрного сектору та впровадження кліматично дружніх технологій. Зокрема, програми EU4Business, ініціативи в межах Європейського зеленого курсу (EU Green Deal), а також проекти міжнародної технічної допомоги за участю USAID (зокрема програма AGRO), урядових структур Швейцарії (EFTA) та Нідерландів передбачають часткове фінансування інвестиційних проєктів. Обсяг грантової підтримки може покривати до 50–70% вартості обладнання та програмного забезпечення, що істотно знижує фінансові бар'єри для впровадження інновацій, особливо для малих і середніх господарств [1].

Узагальнення результатів впровадження технологій точного землеробства в умовах кліматичної нестабільності свідчить про їх високу агрономічну та економічну доцільність. Інтеграція цифрового моніторингу, систем змінного внесення ресурсів і аналітичних моделей управління дозволяє не лише підвищити продуктивність культур, а й істотно знизити виробничі витрати та ризики, пов'язані з екстремальними погодними явищами. За середнього сценарію господарювання термін окупності інвестицій у комплексні рішення точного землеробства становить 2,1–3,8 роки, що підтверджує їхню інвестиційну привабливість і стратегічну доцільність у довгостроковій перспективі.

У фінансовому аспекті найбільш ефективною моделлю впровадження у 2026–2027 роках є поєднання грантового фінансування (у межах 30–60% вартості проєкту) з пільговим «зеленим» кредитуванням під 5–9% річних. Така комбінована модель дозволяє мінімізувати початкове фінансове навантаження на агровиробника, зменшити ризики ліквідності та забезпечити швидшу реалізацію інвестиційних проєктів. Вона особливо актуальна для середніх і малих господарств, для яких обмежений доступ до довгострокового капіталу часто є ключовим бар'єром цифрової трансформації.

Найвищий рівень економічної віддачі спостерігається у виробництві кукурудзи та соняшнику за умови впровадження повного циклу технологій точного землеробства, що включає використання супутникового моніторингу, мультиспектральних знімків із безпілотних літальних апаратів, систем змінного внесення добрив (VRA) та мережі ґрунтових сенсорів. Комплексність підходу забезпечує синергетичний ефект: оптимізацію живлення, раціоналізацію водокористування, зниження втрат від стресових чинників і, як наслідок, максимізацію прибутковості виробництва.

З метою прискорення масштабного впровадження інновацій доцільним є формування державної програми підтримки, що передбачала б

субсидування першого року використання технологій точного землеробства за аналогією з практиками країн Європейського Союзу. Такий інструмент дозволив би зменшити стартові ризики для агровиробників і стимулювати ширше залучення господарств до цифрової модернізації. Водночас важливою умовою сталого розвитку є формування розвиненої мережі локального сервісного обслуговування, що забезпечить технічну підтримку, навчання персоналу та оперативне впровадження інноваційних рішень. Комплексне поєднання фінансових стимулів, інституційної підтримки та сервісної інфраструктури створить передумови для системної адаптації аграрного сектору до кліматичних викликів і підвищення його конкурентоспроможності.

Література

1. FAO. The State of Food and Agriculture 2023: Revealing the true cost of food to transform agrifood systems. Rome: FAO, 2023. 210 p.
2. Міністерство аграрної політики та продовольства України. Стратегія розвитку аграрного сектору економіки України до 2030 року. Київ: Мінагрополітики України, 2023. 98 с.
3. Lowenberg-DeBoer J., Erickson B. Precision Agriculture – Economics and Environmental Benefits // Precision Agriculture. 2019. Vol. 20, No. 1. P. 1–17.

ПІДХОДИ ДО КОМПЛЕКСНОЇ ОЦІНКИ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

О. М. Терешко, *к. е. н., доцент,
доцент кафедри фінансів,
грошового обігу і кредиту,
Львівський національний університет
імені Івана Франка, м. Львів, Україна*

В. О. Новосад, *здобувач третього
(освітнього–наукового) рівня вищої освіти,
Львівський національний університет
імені Івана Франка, м. Львів, Україна*

Н. Ю. Талах, *здобувач першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Львівський національний університет
імені Івана Франка, м. Львів, Україна*

Оцінка кредитоспроможності суб'єктів господарювання є ключовим етапом кредитного аналізу та передбачає застосування структурованих методичних підходів, що забезпечують комплексну оцінку фінансового стану підприємства, його ділової репутації, здатності генерувати грошові потоки та

виконувати боргові зобов'язання. У міжнародній практиці сформовано низку моделей, які систематизують критерії оцінювання та забезпечують уніфікований підхід до прийняття кредитних рішень [1].

Актуальність дослідження кредитоспроможності підприємств зумовлена зростанням значення якісного кредитного аналізу в умовах фінансової нестабільності та посилення вимог до управління кредитними ризиками. Теоретичні та практичні аспекти оцінювання кредитоспроможності докладно розглянуто у працях вітчизняних науковців [3, с. 271–272]. Сучасні підходи до оцінки кредитоспроможності підприємств передбачають використання фінансових коефіцієнтів, рейтингового аналізу, математичних моделей та цифрових технологій для прогнозування кредитних ризиків. Водночас залишається недостатньо опрацьованим питання комплексної оцінки українських підприємств з урахуванням макроекономічної нестабільності, регуляторних змін і нефінансових чинників, що визначає актуальність і перспективність подальших наукових досліджень у даній сфері.

Сучасні методи оцінки кредитоспроможності базуються на поєднанні кількісних фінансових показників і якісних характеристик діяльності підприємства. Вони передбачають використання багатокомпонентних моделей, що забезпечують комплексну характеристику позичальника [2, с.153]. Серед якісних методик відзначимо багатофакторні моделі, які структурують процес аналізу за системою чітко визначених критеріїв, даючи змогу оцінити фінансовий стан, ділову репутацію, здатність генерувати грошові потоки та виконувати боргові зобов'язання. Кожна модель відображає власну логіку оцінювання, враховуючи окремі аспекти діяльності позичальника.

Модель 6С передбачає оцінку позичальника за шістьма взаємопов'язаними складовими, зокрема, здійснюється аналіз ділової репутації та рівня відповідальності щодо виконання боргових зобов'язань, правової спроможності залучати кредитні ресурси, здатності генерувати грошові потоки у процесі господарської діяльності для своєчасного погашення позики, а також наявності й оцінки активів, які можуть слугувати забезпеченням. Крім того, у моделі враховується вплив економічних та політичних факторів на діяльність підприємства. Модель 6С дозволяє системно оцінити фінансову стійкість підприємства та його здатність виконувати кредитні зобов'язання, забезпечуючи інтегрований аналіз ключових аспектів його діяльності.

Оцінювання цільового призначення кредиту, його обсягу джерел і реальності повернення коштів, строків користування позикою та достатності

забезпечення передбачає модель PARTS. Використання цієї моделі дозволяє структурувати інформацію щодо фінансових потреб підприємства та узгодити умови залучення позикових ресурсів із його економічними можливостями, підвищуючи точність і надійність кредитного аналізу.

Модель PARSEER дозволяє всебічно оцінити позичальника завдяки аналізу його ділової репутації, обґрунтованості запитуваної суми, здатності погашати заборгованість, якості та рівня забезпечення, доцільності фінансування та вартості залучених ресурсів. Застосування цієї моделі дає змогу оцінити підприємство у контексті конкретної кредитної операції або інвестиційного рішення, поєднуючи фінансові та нефінансові показники для підвищення точності та надійності прийнятих рішень.

Модель MEMO RISK зосереджує увагу на оцінці управлінського потенціалу підприємства, його досвіду діяльності на ринку та історії виконання фінансових зобов'язань. Додатково враховують стан ринку, особливості операційної діяльності, здатність генерувати достатні грошові потоки, рівень витрат та доходів, якість забезпечення і механізми контролю за використанням ресурсів. Використання цього підходу дає змогу всебічно оцінити фінансову стійкість суб'єкта господарювання та його здатність виконувати зобов'язання в умовах різних економічних сценаріїв.

Модель 4FC враховує чотири ключові напрями аналізу: якість менеджменту, тенденції розвитку галузі, можливості реалізації проєктів, рівень забезпечення та фінансового стану підприємства. Отримані результати характеризують платоспроможність і фінансову стійкість суб'єкта господарювання, дають змогу визначити його сильні та слабкі сторони, оцінити здатність своєчасно виконувати зобов'язання [3, с.274–275].

Узагальнення існуючих методів оцінки кредитоспроможності свідчить, що кожен із застосовуваних інструментів володіє як перевагами, так і обмеженнями, тому ефективність оцінки підвищується при їх інтегрованому використанні та врахуванні взаємозалежностей між окремими підходами.

Аналіз основних моделей оцінки кредитоспроможності свідчить, що 6С забезпечує всебічну характеристику позичальника, проте містить елемент суб'єктивності; PARTS чітко структурує параметри кредитної угоди, але меншою мірою охоплює фінансову стійкість; PARSEER поєднує оцінку ділової репутації з характеристиками конкретної операції, підвищуючи обґрунтованість рішень; MEMO RISK поглиблює аналіз за рахунок управлінського потенціалу та ринкового середовища, хоча застосування трудомістке; 4FC є компактним та зручним для практичного використання, але поступається попереднім моделям за деталізацією [1].

Таблиця 1. Порівняльна характеристика сильних і слабких сторін моделей оцінки кредитоспроможності підприємств

Модель	Сильні сторони	Слабкі сторони
6C	Всебічна оцінка; фінансові + нефінансові показники	Суб'єктивність; залежність від експертів
PARTS	Чітка структура угоди; узгодження з можливостями	Менше охоплення фінансової стійкості
PARSER	Ділова репутація + операція; обґрунтованість рішення	Великий обсяг даних; трудомісткість
MEMO RISK	Управлінський потенціал; ринкове середовище	Складність застосування; трудомісткість
4FC	Компактна; швидке виявлення сильних/слабких сторін	Менша деталізація; менша глибина аналізу

В умовах сучасного функціонування вітчизняних підприємств найбільш доцільним, юна нашу думку, видається застосування підходу 6C як базового, оскільки він забезпечує всебічну оцінку позичальника та демонструє достатню гнучкість для врахування національної специфіки. Підвищення об'єктивності аналізу доцільно реалізовувати через інтеграцію цього підходу з більш формалізованими методиками, зокрема PARTS або 4FC, що дозволяє збалансувати глибину оцінки з прозорістю та структурованістю аналізу.

Література

1. Романишин В.О., Круш В.В. Сучасні підходи до оцінки кредитоспроможності корпоративних підприємств малого бізнесу. Економіка та суспільство. 2024. №68. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4963> (Дата звернення: 21.02.2026).
2. Караван Н.А., Продан В.Л. Кредитоспроможність позичальника як фактор ризику кредитування. 2025. №1(10). С. 149–157.
3. Ситник О. О. Методи оцінки кредитоспроможності підприємств. Economic Synergy. 2024. №4(14). С. 269–285.

РОЛЬ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ У ФОРМУВАННІ ПОЗИКОВОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВ ЗА УМОВ ВОЄННОГО СТАНУ

С. М. Тесля, *к. е. н., доцент,
доцент кафедри фінансів,
грошового обігу та кредиту,
Львівський національний університет
імені Івана Франка, м. Львів, Україна*
О. А. Щербина, *здобувач третього
(освітньо–наукового) рівня вищої освіти,
Львівський національний університет
імені Івана Франка, м. Львів, Україна*
У. З. Гіць, *здобувач першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Львівський національний університет
імені Івана Франка, м. Львів, Україна*

В умовах повномасштабної збройної агресії російської федерації на території України в системі національної економіки значно зростає значимість підприємницького сектору. Його функціонування забезпечує не лише генерацію нових робочих місць та інновацій, а й формує фінансовий фундамент для подальшої ревіталізації держави. Проте сьогодні такий сектор господарювання, як і будь–який інший, зіштовхнувся з масою викликів, а саме: руйнування інфраструктури, зміни в логістиці та скорочення сукупного попиту. В сукупності це створило критичні бар'єри для стабільної діяльності суб'єктів господарювання. Тому важлива роль належить банківським кредитам, які виступають ключовим інструментом формування позикового капіталу підприємства. Вони забезпечують можливість залучення необхідних фінансових ресурсів для підтримки операційної діяльності та реалізації стратегічних завдань розвитку. Формування оптимальної структури позикового капіталу є важливим завданням фінансового менеджменту.

Аналіз сучасних досліджень, показує, що ефективність банківського кредитування в умовах воєнного стану залежить від адаптації кредитних продуктів, механізмів ризик–менеджменту та державної підтримки. Разом із тим, недостатньо досліджено особливості структуризації кредитних угод та механізми захисту банківських і корпоративних інтересів в умовах активних бойових дій, що визначає актуальні напрями подальших наукових досліджень у сфері фінансів і банківської справи.

Однією з ключових форм підтримки позикового капіталу підприємств в Україні в умовах економічного відновлення є участь у державній програмі «Доступні кредити 5–7–9%». Вона створена за ініціативи Президента України та Кабінету Міністрів для стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу завдяки здешевленню кредитних ресурсів. Підприємства можуть залучати кошти на строк 3–5 років та з фіксованими пільговими ставками від 5% до 9%. У рамках програми підприємці можуть отримати кошти для різних цілей, в тому числі і для інвестиційних проектів. Наприклад, закупівля та модернізація основних засобів, реконструкція, будівництво.

Статистичні дані свідчать про високу результативність державної програми «Доступні кредити 5–7–9%». За період воєнного стану в Україні видано 102 618 кредитів на загальну суму 383,8 млрд грн. Із них 57,99 млрд грн спрямовано на інвестиційні цілі, 81,60 млрд грн – на фінансування оборотного капіталу підприємств, 51,02 млрд грн – на підтримку сільськогосподарських товаровиробників, 60,08 млрд грн – на переробку аграрної продукції, 4,20 млрд грн – на фінансування енергосервісу, 56,83 млрд грн – на антивоєнні цілі та 60,07 млрд грн – на кредитування бізнесу в зоні високого воєнного ризику [1].

Завдяки такій моделі фінансової підтримки підприємства мають змогу розширювати виробничі потужності, впроваджувати інновації та підвищувати конкурентноспроможність. Це є важливим фактором для стабілізації та зростання національного виробництва.

Однак банківське кредитування як джерело формування позикового капіталу підприємства не обмежується лише державними програмами підтримки. Банки також пропонують різноманітні кредитні ресурси адаптовані до потреб бізнесу. Кредитна лінія зазвичай видається на строк до 24–36 місяців з можливістю поступового використання коштів для поповнення оборотного капіталу та відшкодування поточних витрат, а ставка за нею в гривні найчастіше коливається в межах 15,7–16,2 % річних; забезпеченням можуть бути рухоме чи нерухоме майно, обладнання або поручительство (залежно від політики банку). Овердрафт надається для покриття короткострокових касових розривів, оплати коштів постачалькам та виплати заробітної плати з лімітом до 9 млн грн та строком до 36 місяців, а ставка за таким кредитом зазвичай становить приблизно 17,75–19,75% річних з одноразовою комісією до 1% суми. Інші форми позикового фінансування, зокрема інвестиційні кредити або кредити на придбання основних засобів, пропонуються на строк до кількох років зі ставками, що в середньому

перебувають у діапазоні 16–20 % річних у гривні, і зазвичай забезпечуються заставою майна або обладнанням позичальника [2].

В умовах воєнного стану кредитування підприємств супроводжується зростанням фінансових ризиків. Банки посилюють оцінювання платоспроможності позичальників з огляду на нестабільність ринку, ризики пошкодження інфраструктури та зниження доходів бізнесу. Тимчасове припинення діяльності окремих підприємств підвищує ймовірність неповернення кредитів, що зумовлює жорсткіші вимоги до забезпечення та умов фінансування. Водночас державні програми підтримки та міжнародні гарантії дозволяють частково компенсувати зростання кредитного ризику й підтримати фінансову стійкість бізнесу.

Важливою складовою банківського кредитування підприємств в Україні є міжнародна підтримка у формі гарантій та механізмів розподілу кредитного ризику. Зокрема, Європейський банк реконструкції та розвитку надає гарантії українським банкам–партнерам, які покривають частину кредитного ризику та стимулюють розширення обсягів фінансування суб'єктів господарювання. У 2025 році через партнерські фінансові установи ЄБРР було забезпечено надання 1,2 млрд євро кредитів, зокрема в межах програм торговельного фінансування. Крім того, 504 млн євро спрямовано у вигляді портфельних гарантій, що дозволило мобілізувати 1,6 млрд євро кредитних ресурсів для підприємств. Таким чином, міжнародні гарантії виступають важливим інструментом зниження кредитного ризику для банків і водночас сприяють формуванню позикового капіталу та підтриманню стабільності економічної й фінансової системи України в умовах війни [3].

У післявоєнний період роль банківського кредитування об'єктивно зростатиме, з огляду на масштабну потребу у відновленні виробничого потенціалу, реконструкції інфраструктури та технологічній модернізації підприємств.

Література

1. Мінфін: За тиждень підприємці отримали 399 пільгових кредитів на 2 млрд грн за держпрограмою «5–7–9%». Міністерство фінансів України. 2026. 16 лютого. URL: <https://surl.li/lihmrv> (Дата звернення: 10.02.2026).
2. Кредит для бізнесу під час війни: види, умови та можливості. Банк Кредит Дніпро. 2025. 22 вересня. URL: <https://creditdnpr.com.ua/novyna/kredyt-dlya-biznesu-pid-chas-viyny-vydy-umovy-ta-mozhlyvosti> (Дата звернення: 10.02.2026).
3. Європейський банк реконструкції та розвитку як інвестиційний партнер України: роки співробітництва та нові напрями співпраці. Національний інститут стратегічних досліджень. 2025. 28 серпня. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni->

РОЛЬ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ В СИСТЕМІ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

О. С. Ткаченко, к. е. н., доцент,
доцент кафедри обліку, оподаткування
та управління фінансово-економічною
безпекою,
Дніпровський державний аграрно-
економічний університет,
м. Дніпро, Україна

У сучасних умовах господарювання, що характеризуються високим рівнем конкуренції, нестабільністю зовнішнього середовища та швидкими змінами економічних процесів, особливого значення набуває ефективне стратегічне управління підприємством. Важливою складовою цього процесу є управлінський облік, який є фундаментом стратегічного управління, забезпечуючи керівництво релевантною внутрішньою та зовнішньою інформацією для прийняття довгострокових управлінських рішень. Він трансформує дані про витрати, доходи та ресурси в стратегічні інструменти, дозволяючи оцінити конкурентоспроможність, оптимізувати бізнес-процеси, прогнозувати майбутні результати та досягати поставлених цілей.

Управлінський облік виступає інформаційною базою для планування, контролю та оцінки діяльності підприємства, що дозволяє підвищити ефективність управління ресурсами та досягти довгострокових цілей розвитку. Управлінський облік є складовою частиною обліково-аналітичного забезпечення підприємства, яка орієнтована на внутрішніх користувачів інформації – менеджерів різних рівнів. Його основною метою є формування інформації для прийняття управлінських рішень, зокрема щодо планування діяльності, контролю витрат, оцінки ефективності та визначення стратегічних напрямів розвитку.

На відміну від фінансового обліку, який регламентується законодавством і спрямований на зовнішніх користувачів, управлінський облік має гнучкий характер, адаптується до потреб конкретного підприємства і враховує його специфіку діяльності.

Основними функціями управлінського обліку є:

- інформаційна (забезпечення керівництва необхідними даними);
- планова (формування бюджетів і прогнозів);

- контрольна (моніторинг виконання планів);
- аналітична (оцінка результатів діяльності);
- прогностична (визначення перспектив розвитку).

Стратегічне управління підприємством передбачає визначення довгострокових цілей, вибір напрямів розвитку та розробку стратегій для їх досягнення. Воно базується на аналізі внутрішнього потенціалу підприємства та зовнішнього середовища, включаючи ринок, конкурентів, ризики та можливості.

Для ефективного стратегічного управління необхідна якісна інформаційна база, яку забезпечує управлінський облік. Саме він формує дані про витрати, доходи, прибутковість окремих видів продукції, центрів відповідальності (центрів виникнення витрат) та бізнес-процесів. Управлінський облік дозволяє: оцінити ефективність використання ресурсів; визначити прибутковість окремих напрямів діяльності; виявити резерви підвищення ефективності; обґрунтувати стратегічні рішення.

Управлінський облік відіграє ключову роль на етапі розробки стратегії підприємства. Він забезпечує керівництво інформацією, необхідною для: аналізу витрат і доходів; оцінки рентабельності продукції; визначення конкурентних переваг; прогнозування фінансових результатів.

Зокрема, за допомогою управлінського обліку здійснюється: калькулювання собівартості продукції; аналіз беззбитковості (CVP-аналіз); бюджетування; оцінка інвестиційних проєктів. Ці інструменти дозволяють підприємству обирати найбільш ефективні напрями розвитку, оптимізувати структуру виробництва та підвищувати конкурентоспроможність.

На етапі реалізації стратегії управлінський облік виконує функцію контролю та моніторингу. Він забезпечує зіставлення фактичних результатів із плановими показниками та виявлення відхилень.

Важливим інструментом є бюджетування, яке дозволяє планувати доходи та витрати; контролювати використання ресурсів; оцінювати ефективність діяльності підрозділів.

Крім того, управлінський облік сприяє формуванню системи центрів відповідальності, що дозволяє підвищити рівень контролю та мотивації персоналу. Застосування системи ключових показників ефективності також базується на даних управлінського обліку і дозволяє оцінити досягнення стратегічних цілей.

Однією з найважливіших функцій управлінського обліку є аналітична. Вона передбачає проведення різних видів аналізу, зокрема: аналіз витрат і доходів; аналіз прибутковості; аналіз відхилень; факторний аналіз; аналіз рентабельності. Ці види аналізу дозволяють не лише оцінити результати

діяльності підприємства, але й визначити причини відхилень та розробити заходи щодо їх усунення.

Аналітична інформація є основою для прийняття стратегічних управлінських рішень, таких як розширення діяльності, вихід на нові ринки, зміна асортименту продукції або оптимізація витрат.

У сучасних умовах управлінський облік зазнає суттєвих змін, пов'язаних із цифровізацією економіки та впровадженням інформаційних технологій. Використання автоматизованих систем обліку, ERP–систем, бізнес–аналітики значно підвищує якість обліково–аналітичної інформації. Серед сучасних тенденцій можна виділити:

- інтеграцію управлінського та фінансового обліку;
- використання стратегічного управлінського обліку;
- впровадження концепції збалансованої системи показників;
- орієнтацію на управління вартістю підприємства;
- використання прогностичної аналітики.

Ці зміни сприяють підвищенню ролі управлінського обліку як інструменту стратегічного управління.

Незважаючи на важливість управлінського обліку, на практиці існує ряд проблем його впровадження:

- недостатній рівень автоматизації;
- відсутність єдиних підходів до організації обліку;
- низька кваліфікація персоналу;
- обмежене використання аналітичних інструментів.

Для підвищення ефективності управлінського обліку необхідно: впроваджувати сучасні інформаційні системи; удосконалювати методи аналізу; підвищувати кваліфікацію працівників; адаптувати облік до потреб стратегічного управління.

Таким чином, управлінський облік є важливою складовою системи стратегічного управління підприємством. Він забезпечує керівництво необхідною інформацією для планування, контролю та аналізу діяльності, що дозволяє приймати обґрунтовані управлінські рішення.

Завдяки використанню інструментів управлінського обліку підприємство може підвищити ефективність використання ресурсів, оптимізувати витрати, покращити фінансові результати та забезпечити сталий розвиток у довгостроковій перспективі.

У сучасних умовах зростає значення стратегічного управлінського обліку, який орієнтований на забезпечення конкурентоспроможності підприємства та адаптацію до змін зовнішнього середовища. Його розвиток є

важливою передумовою ефективного функціонування суб'єктів господарювання.

ОСОБЛИВОСТІ СОБІВАРТОСТІ КОНСУЛЬТАЦІЙНИХ ПОСЛУГ

Н. В. Тлущкевич, к. е. н., доцент, доцент
кафедри обліку і аудиту,
Луцький національний технічний
університет, м. Луцьк, Україна

Собівартість консультаційних послуг характеризується особливістю самої послуги і процесом її надання. Разом з тим, процес формування собівартості послуг характеризується і галузевими особливостями діяльності в сфері послуг.

Консультаційні (консалтингові) послуги є інтелектуальним продуктом. Так, консультаційні послуги мають відмінні риси від товару «невідчутність послуги, що пропонується; непомітність та відсутність завершеної матеріальної форми; складність кількісного виміру корисності товару та вигід споживача; неможливість реалізації товару у його завершеній формі без наявності індивідуального споживача; унікальність кожної послуги; безпосередня залежність якості консалтингової послуги від особистої майстерності консультантів» [1].

Основні характеристики та особливості послуг впливають на облікову політику та організацію обліку витрат (рисунк 1).

-
- «Нематеріальних характер
 - Неможливість розділити процес надання послуги та її споживання покупцем
 - Непостійність якості
 - Неможливість зберігати послуги
 - Відсутність незавершеного виробництва
 - Невелика кількість (порівняно з виробництвом продукції) використання матеріальних ресурсів
 - Недовговічність
 - Відсутність володіння» [2–3]

Рисунок 1. Особливості послуг, що впливають на облікову політику та організацію обліку витрат

Джерела: [2–3]

У своїх дослідженнях Пастернак Я.П. [2] та Воскресенська Т. і Теслюк М. [3] до особливостей послуг відносять «нематеріальна основа, непостійність якості, неподільність (від виробника та від споживача), неможливість збереження послуги, відсутність незавершеного виробництва,

недовговічність, відсутність володіння, невелика кількість (порівняно з виробництвом продукції) використання матеріальних ресурсів» [2–3].

Разом з тим, собівартість консультаційних послуг залежить і форми самих консультаційних послуг: «аналітична діяльність (аналіз і оцінка внутрішньої господарської і фінансової діяльності підприємства–клієнта, аналіз інвестиційних проєктів, дослідження діяльності конкурентів, ринків збуту, динаміки цін і т. д.); прогнозування (на основі проведеного аналізу та використання консультантом методик складання прогнозів за вказаними вище напрямками); консультації за найширшим колом питань, що стосуються як бізнесу клієнта, так і ринку; участь у діяльності підприємства–замовника (формування стратегії, розв’язання сукупності проблем, що пов’язані із організацією управління різних сфер діяльності підприємства, а також розроблення та впровадження інформаційних систем, системна інтеграція і т.д.)» [1].

При цьому, на величину собівартості консультаційних послуг впливають і різні фактори, серед яких основними є «вартість матеріальних ресурсів, трудові витрати, вартість обладнання і капітальні витрати, обсяг виробництва» [4].

В цілому, склад собівартості консультаційних послуг характеризується складом витрат, які до неї включаються. Як правило, собівартість консультаційних послуг включає виробничі прямі і загальновиробничі витрати (прямі і непрямі), формується за об’єктами обліку витрат та складається з відповідних статей витрат і калькулювання (рисунок 2).

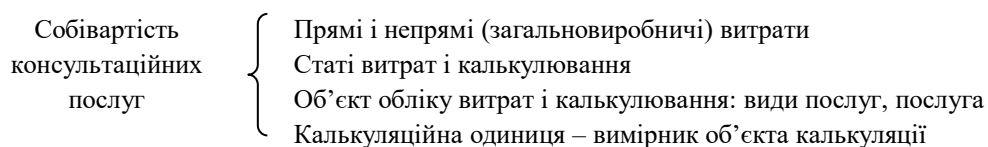

Рисунок 2. Формування собівартості консультаційних послуг

Джерело: сформовано автором

При цьому, до основних статей витрат відносяться «сировина і матеріали (за видами), основна й додаткова заробітна плата працівників виробництва, відрахування на соціальні заходи від заробітної плати виробничих працівників, витрати на амортизацію виробничого обладнання, загальновиробничі витрати» [5].

Література

1. Спільник І.В., Загородна О.М., Ярошук О.В. Консультаційна діяльність: актуальність, особливості та перспективи розвитку. Економічний аналіз. 2021. Том 28. №3. С. 192–198.
2. Пастернак Я.П. Особливості організації обліку витрат діяльності на підприємствах сфери послуг. Глобальні та національні проблеми економіки. 2021. Випуск 4. С. 1017–1021.
3. Воскресенська Т., Теслюк М. Особливості формування собівартості послуг з перевезення вантажу. Економіка та суспільство. 2021. Випуск 32. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-32-75>. (дата звернення: 08.02.2026).
4. Колісник О., Суходольська Д. Оцінка впливу виробничих витрат на собівартість продукції. Економіка та суспільство. 2023. Випуск 56. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-130>. (дата звернення: 10.02.2026).
5. Воронко Р.М., Вергун В.С., Цвек О.В. Методи обліку витрат і калькулювання собівартості продукції та напрями їх удосконалення. Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки. 2022. № 69. С. 30–39.

СУЧАСНІ ЗМІНИ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ ДО ВИПУСНИКА СПЕЦІАЛЬНОСТІ ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ

А. О. Фатенок–Ткачук, *к. е. н., доцент
кафедри обліку і оподаткування,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки, м.Луцьк, Україна*

Сучасна парадигма розвитку економіки України характеризується подвійним тиском на професійну сферу обліку та оподаткування: з одного боку, це тотальна диджиталізація бізнес–процесів, з іншого – екстремальні умови воєнного стану, що вимагають від бізнесу надзвичайної адаптивності. У цьому контексті традиційна роль бухгалтера як реєстратора господарських операцій остаточно трансформується у роль стратегічного консультанта та цифрового аналітика.

У результаті моніторингу аналізу вакансій та запитів стейкхолдерів (роботодавців), ми систематизували сукупність компетенцій фахівця з обліку і оподаткування, що є емпіричним доказом необхідності трансформації ОПП зі спеціальності.

Стан ринку праці в Україні, попри складні макроекономічні умови та воєнний стан, демонструє стійку тенденцію до зростання затребуваності фахівців зі спеціальності «Облік і оподаткування». Аналіз даних провідних рекрутингових платформ (Work.ua, Robota.ua, LinkedIn) за 2024–2025 роки дозволяє стверджувати, що вакансія «Бухгалтер» стабільно входить до п'ятірки найбільш актуальних запитів бізнесу.

Таблиця 1. Пріоритетність компетенцій фахівця з обліку і оподаткування за результатами опитування роботодавців (2024–2025 рр.)

Група компетенцій	Критична важливість (%)	Сфера впливу на бізнес
Цифрова грамотність (Cloud, ERP, AI)	95%	Автоматизація та кібербезпека фінансових даних
Стресостійкість та антикризове лідерство	90%	Психологічна стійкість та стабільність колективу
Консалтинг та професійне судження	88%	Стратегічне партнерство з керівництвом
Військовий облік та бронювання	82%	Юридична комплаєнтність та безпека персоналу
Звітність зі сталого розвитку (ESG)	76%	Інвестиційна привабливість та євроінтеграція бізнесу
Грант–менеджмент та бюджетування проєктів	74%	Залучення зовнішнього фінансування та довіра донорів
Кадрове адміністрування	65%	Оптимізація внутрішніх бізнес–процесів

Примітка: розроблено авторами на основі анкетування стейкхолдерів ОП «Цифровий облік та консалтинг» та «Облік і оподаткування» для здобувачів першого (бакалаврського) освітнього рівня та аналізу ринку праці

Сучасний етап розвитку професії характеризується появою так званих «гібридних навичок», які виходять за межі класичного бухгалтерського обліку. На основі аналізу запитів вітчизняних стейкхолдерів та вимог міжнародних інституцій (IFAC, ACCA, CIMA), ми виокремили ключові компоненти оновленого профілю фахівця.

Науковий інтерес становить порівняння національних підходів із міжнародними стандартами освіти (International Education Standards – IES) [1; 2; 3; 4]:

– IES 2 (Технічна компетентність) та IES 3 (Професійні навички). Міжнародні стандарти дедалі більше зміщують акцент із запам'ятовування норм на здатність до професійного судження та міжособистісного спілкування. На відміну від класичних вітчизняних програм, програми ACCA та CIMA вже інтегрували цифрову грамотність (Digital Quotient) як базовий елемент.

– ACCA (Professional Quotients). Модель професійних коефіцієнтів передбачає високий рівень «коефіцієнта цифрового розвитку» та «коефіцієнта креативності». Акцент робиться на здатності бухгалтера пропонувати нестандартні фінансові рішення в умовах диджитал–трансформації.

– CIMA (Global Management Accounting Principles). У центрі уваги – створення цінності для бізнесу. Міжнародний ринок вимагає від бухгалтера

навичок стратегічного партнерства, що в українських реаліях трансформується у запит на грант-менеджмент.

Зовнішнє середовище змінюється не лише під впливом глобальної цифровізації, але і військових дій, що мають значний вплив на діяльність обліково-аналітичних служб. Ми виокремили окремі компетенції випускників спеціальності, у яких є потреба на ринку праці:

- військовий облік та кадрове адміністрування. В умовах загальної мобілізації та міграційних процесів, ведення військового обліку на підприємстві перестало бути формальністю. Роботодавці очікують від головного бухгалтера (або єдиного бухгалтера МСБ) досконалого знання процедур бронювання працівників та електронної взаємодії з ТЦК та СП через цифрові сервіси;

- написання грантових заявок та супровід донорських проєктів. Через дефіцит внутрішніх інвестицій бізнес активно переорієнтовується на міжнародні гранти. Бухгалтер стає ключовою фігурою, здатною не лише скласти бюджет (Financial Modeling), а й забезпечити прозору звітність за стандартами донора, що вимагає знання специфічної термінології та процедур аудиту грантів.

Одним із найбільш динамічних векторів трансформації профілю фахівця спеціальності «Облік і оподаткування» є перехід від суто фінансового обліку до інтегрованої звітності. Сучасний ринок праці, орієнтований на міжнародні інвестиції та відбудову України за принципами «Build Back Better», потребує бухгалтерів, здатних оцифрувати нефінансові показники діяльності підприємства. Відповідно додаються такі компетенції, як:

- навички квантифікації нефінансових даних. Бухгалтер сьогодні має володіти методикою збору та агрегування даних щодо екологічного впливу (carbon footprint), соціальної відповідальності (гендерна рівність, умови праці) та корпоративного управління;

- володіння стандартами МСЗСР (IFRS Sustainability Disclosure Standards). Роботодавці очікують від фахівця розуміння стандартів IFRS S1 та IFRS S2, що дозволяє компанії бути зрозумілою для іноземних інвесторів та фінансових інституцій;

- кваліфікований консалтинг у сфері обліку та оподаткування та формування Звітності зі сталого розвитку. Формування звітності зі сталого розвитку – це не просто заповнення форм, а надання стратегічних рекомендацій керівництву щодо підвищення інвестиційної привабливості через покращення ESG-рейтингів.

В умовах війни «soft skills» трансформуються у стратегічний ресурс виживання організації. Ми пропонуємо розглядати стресостійкість не просто як особисту рису, а як частину професійної компетентності фахівця зі спеціальності «Облік і оподаткування».

Сучасний профіль випускника є мультифункціональним. Окрім класичного обліку, він має включати компетенції з військового обліку, кадрового адміністрування та бюджетування грантових проєктів, що є відповіддю на виклики воєнного стану.

Література

1. Міжнародний кодекс етики професійних бухгалтерів (включаючи Міжнародні стандарти незалежності): видання 2018 року / пер. з англ. С. А. Кулікової; ФПБАУ. Київ, 2019. 288 с.
2. ACCA. Professional trust in a digital age. 2022. URL: <https://www.accaglobal.com/gb/en/professional-insights/trust-and-ethics/professional-trust-digital-age.html> (дата звернення: 17.02.2026).
3. DigComp 2.2: The Digital Competence Framework for Citizens / Vuorikari R. et al.; European Commission, Joint Research Centre. Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2022. 134 p. DOI: <https://doi.org/10.2760/115376>.
4. International Education Standards (IES) 1–8 : International Federation of Accountants (IFAC). 2019. URL: <https://www.iaasb.org/publications/2019-handbook-international-education-pronouncements> (дата звернення: 17.02.2026).

СУЧАСНИЙ СТАН ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗРАХУНКІВ З ПОСТАЧАЛЬНИКАМИ ТА ПІДРЯДНИКАМИ

Є. М. Харчук, здобувач першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Херсонський національний технічний
університет, м. Хмельницький, Україна

Науковий керівник – О. М. Єремян, к. е. н.,
доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та
оподаткування,
Херсонський національний технічний
університет, м. Хмельницький, Україна

Нинішні реалії діяльності вітчизняних підприємств визначаються деструктивним впливом воєнних дій, що спричинили кардинальні структурні зрушення в національній економіці, переформатування грошових потоків, дестабілізацію партнерських зв'язків та різке зростання операційних ризиків. Збройна агресія спровокувала розрив виробничо-логістичних ланцюгів, знищення активів, суттєве зниження платоспроможності бізнесу та

непередбачуваність у взаємних розрахунках [3, с. 147]. За таких обставин критичного значення набуває розбудова дієвого обліково–аналітичного базису, насамперед у сегменті взаємодії з постачальниками та підрядниками, чия частка у структурі поточних пасивів підприємства є домінуючою.

Взаєморозрахунки з постачальниками та підрядниками виступають фундаментом фінансово–господарської стабільності, оскільки саме вони гарантують безперебійність виробничих циклів, вчасне отримання сировини, виконання робіт та сервісну підтримку. В умовах воєнних обмежень ці операції стають значно складнішими через перегляд контрактних зобов'язань, логістичні збої, виникнення обставин непереборної сили та зростання ймовірності дефолту як з боку самого підприємства, так і з боку його партнерів. Це створює об'єктивні передумови для посилення моніторингу стану кредиторської заборгованості та її коректної фіксації у системі бухгалтерського обліку [2, с. 217].

Економічна природа розрахунків із контрагентами полягає у формуванні кредиторської заборгованості, яка фактично є формою залученого фінансового капіталу. За сприятливої економічної кон'юнктури такий борг може виступати ефективним засобом управління обіговими коштами. Проте під час війни неконтрольоване зростання заборгованості або затримки з її погашенням стають серйозною загрозою фінансовій незалежності, знижують ліквідність та підривають ділову репутацію [1, с. 35]. Відтак, система обліку та аналізу має бути сфокусована не лише на реєстрації операцій, а й на глибокому дослідженні структури боргів, їх терміновості та можливих економічних ризиків.

Адаптація методики бухгалтерського обліку розрахунків з підрядниками до умов воєнного стану вимагає перегляду положень облікової політики. Особливої гостроти набувають питання справедливої оцінки пасивів, ідентифікації прострочених боргів, створення відповідних резервів і забезпечень, а також трансформації облікових алгоритмів у разі розірвання договорів чи зміни їхньої вартості. Важливим елементом стає деталізація аналітичного обліку за кожним контрагентом та угодою, що дає змогу менеджменту гнучко реагувати на виклики та запобігати кризовим явищам.

Достовірність відображення розрахункових операцій у звітності безпосередньо залежить від якості первинної документації [4]. Під час бойових дій процес документування та архівації суттєво ускладнюється, що створює ризики інформаційних розривів та викривлення показників. У цьому контексті стратегічно важливим кроком є перехід на цифрові формати документообігу, які гарантують цілісність даних, прискорюють обробку

транзакцій та посилюють нагляд за дотриманням договірної дисципліни незалежно від фізичного розташування персоналу [5].

Аналітична функція обліково–аналітичного забезпечення в кризових умовах стає ключовим орієнтиром для прийняття стратегічних рішень. Дослідження динаміки кредиторської заборгованості, моніторинг графіків платежів та виявлення частки критичних зобов'язань дозволяють вчасно помітити фінансові загрози та впровадити стабілізаційні заходи. Така аналітика є базою для грамотного управління ліквідністю, оптимізації витрат та збереження життєздатності компанії в нестабільному середовищі.

Паралельно зростає затребуваність внутрішнього контролю за розрахунковими операціями. У воєнний період контрольні процедури повинні бути спрямовані на верифікацію первинних даних, нагляд за виконанням специфікацій договорів, регулярну інвентаризацію заборгованості та правильність бухгалтерських проведення. Функціонування надійної системи внутрішнього аудиту мінімізує ймовірність фінансових порушень, помилок та нецільового використання ресурсів, що є критичним в умовах підвищеної невизначеності [2, с. 218].

Аудиторська перевірка розрахунків з партнерами під час війни набуває особливого статусу [7]. Її мета полягає не лише у підтвердженні цифр звітності, а й у глибокому аналізі ризиків неплатоспроможності, оцінці впливу форс–мажорів на фінансову стійкість та перевірці адекватності формування резервів. Висновки аудиторів стають фундаментом для вдосконалення внутрішніх регламентів та підвищення прозорості фінансової інформації для зовнішніх користувачів.

Впровадження передових ІТ–рішень у систему обліково–аналітичного забезпечення є неминучим у сучасних умовах. Використання інтегрованих ERP–платформ, хмарних обчислень та автоматизованих модулів дозволяє забезпечити безперервність облікового процесу за будь–яких обставин. Цифровізація сприяє об'єднанню аналітичних та синтетичних даних, посилює оперативність контролю та робить фінансову інформацію максимально відкритою та зрозумілою.

Отже, розбудова досконалого обліково–аналітичного супроводу розрахунків із постачальниками є стратегічним напрямом підтримки життєдіяльності підприємств. Ефективна організація цього процесу дозволяє нівелювати ризики, гарантувати високу якість звітності та приймати виважені управлінські рішення. Подальша трансформація системи має ґрунтуватися на цифровізації, гнучкості контрольних механізмів та посиленні аналітичного складника, що стане запорукою відновлення економічного потенціалу України у майбутньому.

Література:

1. Аркатова І. В. Вдосконалення методики обліку та контролю розрахунків з постачальниками і підрядниками. Облік і фінанси. 2020. № 3 (89). С. 34–40.
2. Круковська О. В. Особливості обліку розрахунків із постачальниками, підрядниками та кредиторської заборгованості підприємств. Таврійський науковий вісник. 2021. № 118. С. 215–221.
3. Мудрик В. В. Обліково–аналітичне забезпечення розрахунків з постачальниками в умовах воєнного стану. Перспективи розвитку обліку, аналізу та аудиту в умовах глобалізаційних викликів: матеріали Міжнар. наук.–практ. конф. (м. Київ, 2022 р.). Київ: КНЕУ, 2022. С. 146–150.
4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов’язання» : наказ Міністерства фінансів України від 31.01.2000 № 20 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00> (дата звернення: 20.02.2026).
5. Полятикіна Л. І., Жиленко С. Г. Особливості регулювання обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками відповідно до національних стандартів та МСФЗ. Економіка та управління підприємствами. 2023. № 4. С. 87–93.
6. Попович О., Бондаренко О., Гармаш А. Організація розрахунків підприємств з постачальниками та підрядниками в умовах воєнного стану. Молодий вчений. 2025. № 3 (134). URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/6418> (дата звернення: 21.02.2026).

**ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УПРАВЛІННІ
ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ**

*С. В. Хома, к. е. н., доцент, доцент кафедри
фінансів, обліку та оподаткування,
Івано–Франківський національний технічний
університет нафти і газу,
м. Івано–Франківськ, Україна*

Управління розрахунками з покупцями в сучасному господарському середовищі набуло принципово нових акцентів, оскільки підприємства змушені функціонувати в умовах нестабільного ринку, динамічних змін цінової кон’юнктури та постійного ризику неповернення коштів. Інформація, що формується в системі бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості, сьогодні виступає ключовим чинником, який визначає фінансову гнучкість суб’єкта господарювання та його здатність оперативно реагувати на затримки платежів. Особливої гостроти ця проблема набуває в контексті функціонування економіки України під впливом воєнних дій, розриву логістичних ланцюгів та значних коливань платоспроможності контрагентів. За таких обставин традиційні методи обліку та контролю

потребують адаптації до міжнародних вимог, зокрема до положень МСФЗ 9 «Фінансові інструменти», який пропонує якісно іншу філософію оцінки ризиків.

Основна відмінність міжнародного підходу полягає у переході від моделі фактичних збитків до моделі очікуваних кредитних збитків, що орієнтує систему збору облікових даних на прогностичний аналіз. Порівняно з національними стандартами, які традиційно застосовують реактивний підхід, міжнародні вимоги значно підвищують рівень аналітичності облікової інформації. У цих умовах формування даних трансформується у складну багатоступеневу систему, яка об'єднує первинну реєстрацію, глибоку аналітичну обробку та контроль, що в сукупності забезпечує якісну базу для прийняття стратегічних управлінських рішень. Якість цього процесу безпосередньо корелює з показниками оборотності дебіторської заборгованості та загальною ліквідністю підприємства. Дослідження оптимальних підходів до організації обліку в розрізі міжнародних стандартів дозволяє зміцнити фінансову стійкість та покращити платіжну дисципліну контрагентів.

Аналіз сучасних досліджень свідчить, що дебіторська заборгованість розглядається переважно як об'єкт контролю та мінімізації ризиків. Науковці наголошують на важливості системного моніторингу стану заборгованості для балансування між економічною необхідністю її існування та загрозою втрати платоспроможності. Окрему увагу в літературі приділено питанням формування резервів сумнівних боргів як інструменту оптимізації контролю. Проте існують певні законодавчі та практичні бар'єри, зокрема відсутність податкових преференцій для створення таких резервів, що часто стримує підприємства від їх реального формування. Сучасний стан розробок демонструє посилення уваги до управлінського аспекту МСФЗ, проте прикладні питання адаптації моделі очікуваних збитків до українських реалій все ще потребують глибшого вивчення.

З економічної точки зору дебіторська заборгованість відображає частину капіталу, яка тимчасово вилучена з обігу у формі комерційного кредиту клієнтам. Вона одночасно є активом, що обіцяє майбутні вигоди, і джерелом фінансових ризиків, оскільки надмірне її накопичення блокує живі грошові кошти. Бухгалтерський облік розглядає цю категорію як майнові права на отримання коштів у майбутньому, що робить її важливою статтею балансу. Об'єктивність інформації про фінансовий стан суб'єкта господарювання прямо залежить від точності визнання та оцінки цих вимог.

Методологічні підходи до обліку дебіторської заборгованості в Україні регулюються П(С)БО 10 та МСФЗ 9, які, попри спільну мету забезпечення

достовірності звітності, використовують різні механізми. Національний стандарт базується на реактивному підході: актив визнається за фактичною вартістю, а резерв створюється лише за наявності реальних ознак сумнівності, що відображає ситуацію, яка вже настала. Натомість МСФЗ 9 пропонує гнучкий та превентивний підхід, орієнтований на ризик можливого виникнення збитків у майбутньому. Ключовою концепцією тут виступає модель Expected Credit Loss (ECL), яка вимагає формування резерву заздалегідь, базуючись на історичних, поточних та прогнозних даних.

Міжнародний стандарт впроваджує триетапну модель знецінення, де обсяг резерву залежить від динаміки кредитного ризику: від 12-місячних очікуваних збитків для нових активів до повного резервування при появі ознак знецінення. Це забезпечує більш прозоре та економічно обґрунтоване відображення активів у звітності. Основна відмінність полягає не лише в моменті створення резерву, а й у принципах оцінки: якщо національні стандарти фокусуються на факті операції, то міжнародні прагнуть до випереджаючого відображення ризиків ще до їхнього фактичного прояву.

Згідно з МСФЗ 9, оцінка дебіторської заборгованості безпосередньо залежить від обраної підприємством бізнес-моделі управління активами та характеру їхніх грошових потоків. Стандарт виділяє три основні типи стратегій. Модель утримування з метою отримання договірних грошових потоків (Hold to Collect) передбачає володіння активом до моменту його повного погашення. У такому разі актив оцінюється за амортизованою вартістю, що дозволяє врахувати часову цінність грошей через механізм дисконтування за ринковою ставкою відсотка. Це особливо важливо для довгострокової заборгованості, оскільки дозволяє рівномірно розподілити фінансовий дохід протягом усього терміну утримання активу.

Друга модель передбачає утримання активів як для отримання платежів, так і для їх продажу (Hold to Collect and Sell). Ця комбінована стратегія застосовується, наприклад, при систематичному використанні факторингу для управління ліквідністю. Такі активи оцінюються за справедливою вартістю з відображенням її зміни через інший сукупний дохід, що забезпечує релевантність даних про ресурси підприємства без надмірної волатильності чистого прибутку. Третя категорія – активи, утримувані для продажу (Hold for Trading), де основною метою є отримання прибутку від короткострокових коливань вартості, що вимагає оцінки за справедливою вартістю з відображенням її зміни через прибутки або збитки. Вибір моделі не є формальністю, він повинен відповідати реальній фінансовій стратегії та фактичній діяльності, оскільки невідповідність між

управлінськими звітами та обліковими даними створює суттєві аудиторські ризики та викривляє показники платоспроможності.

Визначення бізнес–моделі є лише першим кроком класифікації, який має бути доповнений проведенням SPPI–тесту (Solely Payments of Principal and Interest). Метою цього тесту є розуміння того, чи є грошові потоки виключно виплатами основної суми боргу та відсотків, які є компенсацією за часову вартість грошей, кредитний ризик та адміністрування. Більшість видів звичайної торгової дебіторської заборгованості успішно проходять цей тест. Проте, якщо умови договору роблять виплати залежними від сторонніх чинників, таких як ціни на сировину чи валютні індекси, актив визнається «гібридним» і підлягає оцінці виключно за справедливою вартістю через прибутки/збитки.

Результати поєднання бізнес–моделі та SPPI–тесту формують матрицю класифікації, яка визначає кінцевий метод оцінки у фінансовій звітності. Такий комплексний підхід виходить за межі простої фіксації заборгованості, вимагаючи від менеджменту глибокого аналізу стратегічних цілей та договірних умов. Застосування принципів МСФЗ 9 дозволяє відокремити традиційні розрахункові операції від складних фінансових інструментів, забезпечуючи баланс між достовірністю та релевантністю інформації. У підсумку, сучасна система оцінювання дебіторської заборгованості формує потужну аналітичну базу для стратегічного управління фінансами, роблячи звітність не просто формальним документом, а дієвим інструментом мінімізації ризиків у період трансформаційних змін в економіці.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМИ РИЗИКАМИ ПІДПРИЄМСТВА: ПРОБЛЕМИ І МЕТОДИ РЕАГУВАННЯ

Ю. В. Ягольник, здобувачка другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
НТУ «Дніпровська політехніка»,
м. Дніпро, Україна

Науковий керівник – Н. М. Штефан,
к. т. н., доцент, доцент кафедри
економічного аналізу і фінансів,
НТУ «Дніпровська політехніка»,
м. Дніпро, Україна

У сучасних умовах відновлення економіки України інвестування виступає ключовим інструментом, що дозволяє суб'єктам господарювання розвиватися та набувати конкурентних переваг. Проте інвестиційна

діяльність нерозривно пов'язана з ризиками, рівень яких є критично високим в умовах воєнного стану та макроекономічної нестабільності. Керівництво підприємств щодня змушене приймати рішення в умовах невизначеності, де помилка може призвести до втрати не лише очікуваного доходу, а й капіталу. За таких умов особливого значення набуває формування ефективної системи обліково–аналітичного забезпечення управління інвестиційними ризиками.

Інвестиційний ризик слід розглядати як ймовірність виникнення несприятливих фінансових наслідків у вигляді втрати очікуваного інвестиційного доходу або капіталу в ситуації невизначеності умов здійснення інвестиційної діяльності [1]. Ефективне управління такими ризиками потребує належного інформаційного підґрунтя, яке формується на основі системи бухгалтерського обліку, фінансової звітності та аналітичних розрахунків. У цьому контексті обліково–аналітичне забезпечення виступає основою для ідентифікації ризиків, їх кількісної оцінки та вибору оптимальних управлінських рішень.

Управління інвестиційними ризиками є системним процесом, що включає ідентифікацію, аналіз, розробку заходів мінімізації, моніторинг та контроль. На кожному з цих етапів ключову роль відіграє якісна аналітична інформація, сформована на основі облікових даних. Саме вона дозволяє оцінити ефективність інвестиційних проєктів, визначити рівень ризику та прийняти обґрунтовані управлінські рішення.

Аналіз практики вітчизняних підприємств дозволяє виділити низку проблем, що стримують ефективність ризик–менеджменту. По–перше, це висока невизначеність зовнішнього середовища (коливання валютних курсів, інфляція, зміни у законодавстві), посилена форс–мажорними обставинами воєнного часу. По–друге, дефіцит якісної інформації та обмеженість фінансових ресурсів для диверсифікації портфеля. По–третє, недостатній рівень застосування сучасних кількісних методів оцінки [2]. Часто рішення приймаються інтуїтивно, без використання інструментів моделювання, таких як сценарний аналіз чи стрес–тестування.

Важливою складовою системи є вибір методів реагування на загрози. Варто розрізняти підходи до ризиків різного походження: якщо внутрішні ризики (наприклад, управлінські чи технологічні) підприємство здатне нівелювати шляхом оптимізації власних бізнес–процесів, то негативний вплив зовнішніх факторів можна лише мінімізувати. У цьому контексті ключовими інструментами стають диверсифікація активів [3], що дозволяє знизити несистемні ризики шляхом розподілу капіталу, та страхування, яке передбачає передачу відповідальності за фінансові наслідки ризикових подій третім особам.

Для вдосконалення системи управління інвестиційними ризиками в Україні доцільно адаптувати зарубіжний досвід. Зокрема, у країнах ЄС та США широко застосовується показник Value at Risk (VaR) для прогнозування максимально можливих збитків, а також методи стрес-тестування для оцінки стійкості проєктів до економічних шоків [4]. Перспективним є впровадження інтегрованого ризик-менеджменту (Enterprise Risk Management), що передбачає відмову від фрагментарного управління на користь цілісного підходу, де всі ризики (фінансові, операційні, стратегічні) розглядаються у взаємозв'язку.

Важливим вектором розвитку є врахування ESG-факторів (екологічних, соціальних та управлінських). У світовій практиці ігнорування «зелених» стандартів або соціальної відповідальності дедалі частіше трансформується у прямі фінансові втрати та репутаційні ризики. Окрім того, цифровізація економіки вимагає посилення кібербезпеки та використання новітніх технологій, таких як штучний інтелект для аналізу великих масивів даних та блокчейн для забезпечення прозорості транзакцій.

В умовах воєнного та повоєнного відновлення критично важливим для українських підприємств є формування гнучких інвестиційних стратегій, здатних до швидкої трансформації. Необхідним є також розвиток спеціалізованих механізмів страхування воєнно-політичних ризиків, зокрема із залученням міжнародних гарантій та створення інформаційних систем, що забезпечують своєчасний аналіз і контроль інвестиційних процесів..

Отже, ефективна система управління інвестиційними ризиками має поєднувати класичні методи оцінки з новітніми цифровими інструментами та бути адаптованою до високого рівня невизначеності зовнішнього середовища. Це дозволить підприємствам не лише мінімізувати можливі втрати, а й підвищити обґрунтованість управлінських рішень та інвестиційну привабливість у довгостроковій перспективі.

Література

1. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 р. № 1560–XII (редакція від 13.02.2021 р.). URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>.
2. Бугров О.В., Бугрова О.О., Лук'янчук І.О. Аналіз чутливості і аналіз сценаріїв в управлінні ризиками інвестиційних проєктів. Інвестиції: практика та досвід. 2023.
3. Шаваріна Т. Д., Черненко К. П. Диверсифікація інвестиційного портфеля як основа управління ризиками. Економічна наука. Інвестиції: практика та досвід № 15–16/2022. URL: <https://dspace.chmnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1915/1.pdf>.
4. CFI Team. Value at Risk (VaR). Corporate Finance Institute. 11.09.2025. URL: <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/career-map/sell-side/risk-management/value-at-risk-var/>.

THEORETICAL AND EMPIRICAL RATIONALE FOR BRANDING AS A CORE ELEMENT OF STRATEGIC MARKETING

I. Belostecinic

PhD, Assistant Professor

Technical University of Moldova (UTM)

Academy of Economic Studies of Moldova (ASEM)

In today's globalized economy, branding has consolidated its position as a fundamental strategic mechanism for achieving sustainable competitive advantage. A brand functions not simply as a visual or verbal marker of identification, but as a strategic intangible resource that shapes consumer perceptions, drives loyalty, and contributes directly to firm valuation. The proposition that «brands are born, not raised» continues to hold analytical significance within contemporary marketing discourse, underscoring the premise that enduring brands originate from intentional design and structured strategic governance rather than accidental market success.

Through a synthesis of empirical evidence, contemporary scholarly research, and observed shifts in both regional and international branding practices, the paper substantiates the role of branding as a pillar of strategic marketing management. It further identifies перспективні напрями for advancing theoretical inquiry within marketing science. The study concludes by formulating practical recommendations for firms aiming to optimize their brand architecture, demonstrating how strategically managed branding enhances organizational resilience, facilitates innovation processes, and strengthens long-term relationships with key stakeholders.

Critical analysis of the theoretical foundations of brand management: from long ago people satisfy their needs and necessities by means of some commodities, goods. Commodity – is any market offer capable of satisfying a need or necessity and taking form of material goods (physical products), services, experience, events, persons, geographical territories, property organizations, information and ideas.

Nowadays there is no doubt in the fact that a trademark is one of the company's most valuable assets. However, creation and «nurturance» of an effective trademark takes a lot of time and effort. The word «brand» originates from Scandinavian «brandr», which means «burn, fire.» So was called the mark the cattle owners used to mark their animals.

According to the World Intellectual Property Organization, trademark is a distinctive sign which identifies certain goods or services as those produced or

provided by a specific person or enterprise. It allows the customer to easily and fast decide in favor of tried-and-true products, provided by reputable entrepreneurs.

Good brand management doesn't come out of the blue, but rather is a result of accurate planning and correctly chosen development path. There are lots of examples of little-known or weak brands becoming strong and successful ones, and vice versa, of well-known and reputable brands falling, vanishing or going into deep crisis (e.g. *Polaroid*, *Kodak*, *Xerox*, etc.) Major, old-established brands become symbols, designating not only corporations, but even entire cultures. *Coca-Cola* has not only the most recognizable logo in the world, but the logo itself became the symbol of western lifestyle.

Scientific and methodological basis for substantiation of the thesis that «brands are born to become brands, not raised», besides practical observations and experiments, are the works of renowned managers, businessmen and economic science authorities in the domains of marketing and management, data gathered during field and office studies. As scientific novelty of the hypothesis can mostly be deemed author's attempt to formulate the overall concept of «strategic brand management.» It is made by means of direct comparison of content of such hypotheses with the virtually observed state of things and of establishment of identical relation (or its absence) between facts stated in the hypothesis and facts proved by the results of observations and experiments.

Should one produce nameless and unremarkable goods and render ordinary generic services, or show some bright brands on the market? As per the diagram No. 1 the author proposes to create brands and use strategic brand management on a long-term basis! Strategic brand management shall be performed in such a way, so that your brand becomes a «star», which not only shines, but also brings joy and satisfaction, and, what's more important – profit, to you and your clients. The strongest one wins. The one who will be capable of building the entire brand management strategy in his own team.

In our case it will take time to prove the validity of the hypothesis that the brands are born as brands, that a brand cannot «grow» out of nothing, or by uncontrolled chance. It is much harder to verify the validity of general empirical hypotheses, let alone theoretical ones, especially those underlying scientific theories, being their axioms. Such verification can only be indirect, by means of drawing conclusions from general hypotheses, establishment of identity or difference in the content of the latter with the state of things being observed, and, finally by means of assumption of the subject of scientific cognition as a decision about sufficient number of verified consequences from the general hypothesis for making a judgment about its validity or invalidity (in a particular case, falsity). The process of taking a decision by scientific community about validity of scientific

hypotheses often takes a lot of time, and at that it is never final. Certain hypotheses and truths are relative, dialectical, mobile categories in the real dynamics of scientific knowledge.

Author's perspective on the justification for using branding in strategic marketing planning: as understood by the author of this thesis, a brand – is a name of a sale object and a symbol attached to it (firm, goods, service, idea, personality, etc.), the peculiarities of which are widespread notability and stable fixation in mass consciousness. Thus, a brand is virtually a successful trademark. Only strong brand can generate profit on a long-term horizon; it, without relatively large investments, increases brand capital, makes a customer more loyal and less flexible in terms of price towards brand's offer.

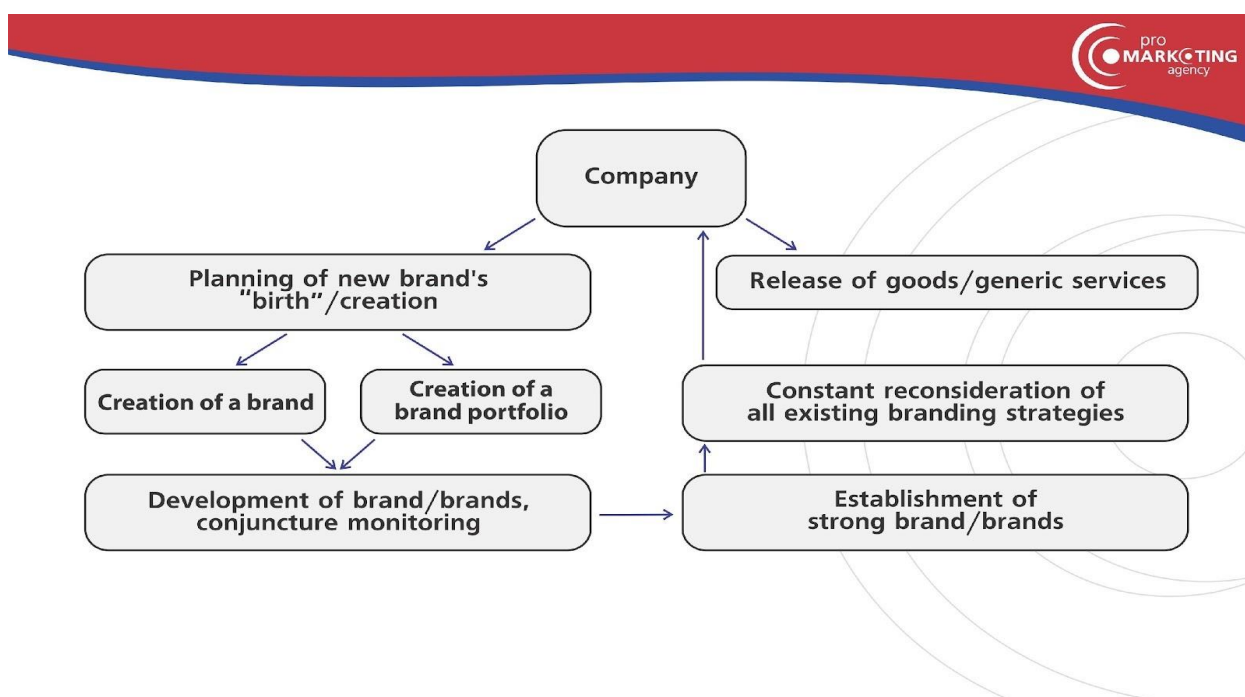

Diagram 1. Generalized diagram of strategic brand management
(designed by the author)

Brand is a successful trademark. A brand can become strong only in the course of time, any brand is weak in the beginning of its life path, and only successful marketing management – in complex and in the perspective – will make it strong. A good brand gives a range of advantages to the company and to the customers themselves, as compared to the depersonalized goods and services. In due course a strong brand allows increasing the brand capital – an intangible asset attracting clients.

In modern business conditions, a brand is also perceived as a particular form of communication – a means of establishing trust-based relationships between a company and its customers. This task can be accomplished most

effectively when the company takes into account the full spectrum of an individual's connection with the surrounding world, rather than limiting itself to a single type of relationship, particularly the commodity–money exchange. Priority should be given to the *individual's position* over the *company's position*, where the company is viewed not only as a market entity but also as one of the elements within the human perception of the surrounding world. From this perspective, a company's success primarily depends on how harmoniously its products fit into the overall worldview of its target audience, how well its interests align with that worldview, and how significant a place the company and its products occupy within it.

Long-term branding within the framework of strategic marketing planning shapes a coherent image that gradually forms in the minds of the target audience based on all available information about the brand owner's activities. Moreover, the image being created must be aligned with the brand owner's key strategic goals and contribute directly to their achievement.

Through the process of strategic brand management, company specialists can effectively control brand equity. Brands ensure maximum profitability with relatively minimal costs. In competitive markets, brands serve as the leading trademarks – the *vanguard of a company's forces*.

ACKNOWLEDGEMENTS

The author expresses sincere gratitude to the marketing agency Promarketing for providing valuable marketing research data in the field of branding. The author also extends profound appreciation to Ukraine, its people, and the Armed Forces of Ukraine for their resilience in defending their country and the whole of Europe against Russian aggression, which enables scholars worldwide to continue their academic work in peaceful conditions.

References

1. Belostecinic, I. Брендинг в стратегическом планировании маркетинга. Диссертация на соискание ученой степени доктора экономики. Chişinău: ASEM, 2018, p. 164. CZU: 339.138:347.772. Available: <http://dspace.ase.md:8080/xmlui/handle/123456789/534> [viewed: 2026–02–24] file:///D:/Downloads/Belostecinic-teza-de-doctor-4.pdf [viewed: 2026–02–24].
2. Belostecinic, I. Sistemul de edificare a securităţii regionale şi internaţionale a Republicii Moldova în cooperare cu NATO. Jurnal Academic CID NATO. Noiembrie 2016, nr. 22, Chişinău. Available: <https://infocenter.md/castigatorul-concursului-de-articole-stiintifice-din-cadrul-scolii-nato-de-securitate/> [viewed: 2026–01–29].
3. Belostecinic, I. Scientific justification of the importance of branding in strategic marketing. Scientific Journal «Social Economics». 2025–12–31, nr. 72. Kharkiv: V.N. Karazin Kharkiv National University, ISSN 2524–2547. Available: <https://doi.org/10.26565/2524-2547-2025-72-05> [viewed: 2026–01–29] <https://periodicals.karazin.ua/soceconom/article/view/28161> [viewed: 2026–01–29].

СЕКЦІЯ 6

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЕКОНОМІКО– МАТЕМАТИЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФІНАНСАХ

ЦИФРОВІ ІННОВАЦІЇ І РОЗВИТОК ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ В УКРАЇНІ

О. І. Довгань, здобувач третього (освітньо–
наукового) рівня вищої освіти,

*Державний торговельно–економічний
Університет, м.Київ, Україна*

Науковий керівник – С. В. Міщенко,

*д.е.н., професор, професор кафедри фінансів,
Державний торговельно–економічний
університет, м.Київ, Україна*

Фінансова інклюзія є процесом залучення населення та бізнесу до використання фінансових послуг через забезпечення їх доступності, зручності та безпеки, і, на думку Світового банку, є важливим чинником для досягнення сталого економічного розвитку та подолання бідності. Вона охоплює процес забезпечення широкого кола населення доступом до недорогих та безпечних фінансових продуктів і послуг. Це означає можливість відкривати і користуватись банківськими рахунками, кредитами, депозитами, платіжними інструментами, інвестуванням, страхуванням. Фінансова інклюзія є не лише соціальною категорією, а й важливим економічним фактором, що сприяє зростанню ВВП, зменшенню бідності та підвищенню добробуту громадян. Рівень фінансової інклюзії безпосередньо впливає на економічну мобільність населення, здатність людей долати кризові явища, розвивати малий і середній бізнес, а також на загальний рівень економічної демократії в країні. У контексті цифрової трансформації фінансова інклюзія стає ще ширшою: тепер вона включає здатність громадян використовувати сучасні рішення: онлайн–банкінг, електронні гарантії, онлайн кредити, криптовалютні платформи та інші інструменти фінансового середовища.

Для України питання фінансової інклюзії набуває особливої актуальності в умовах постійних економічних викликів, війни та необхідності інтеграції до європейської економічної спільноти. Розширення доступу до фінансових ресурсів через цифрові інструменти є не тільки

важливим чинником економічного зростання, але й засобом підвищення фінансової стійкості, виживання населення та бізнесу.

Цифрові інновації сприяють подоланню традиційних бар'єрів, таких як географічна віддаленість, наявність банківських відділень, наявність електроенергії. Основні цифрові інновації, що найбільше сприяють фінансовій інклюзії в поточний момент, на нашу думку це розвиток мобільних додатків фінансових установ, платіжні сервиси (Google pay, Apple pay, QR коди), рішення які дозволяють віддалену ідентифікацію клієнтів («Дія», BankID). Вагомий вплив на подальший розвиток фінансової інклюзії в Україні матимуть наступні цифрові інновації: відкритий банкінг, інтеграція з міжнародними цифровими платформами, подальший розвиток мобільних додатків фінансових установ; рішення для підвищення рівня фінансової грамотності населення, удосконалення систем кібербезпеки.

Література

1. Науменкова С. В., Міщенко С. В. Цифрова фінансова інклюзія: можливості та обмеження для України. Науковий вісник Одеського національного економічного університету. 2020р. №1–2 (274–275). С. 136–146.
2. Стратегія розвитку фінансового сектору України. НБУ. 2025 URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-rozvitku-finansovogo-sektoru-ukrayini> (дата звернення 01.02.2026р.).
3. Світовий банк. Financial Inclusion Overview. URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/financialinclusion>. (дата звернення 01.02.2026р.).
4. О. М. Парубець, І. В. Садчикова, О. М. Кальченко, О. О. Тарасенко Фінансова інклюзія як інструмент доступності населення до ринку фінансових послуг країн ЄС. Економіка. Фінанси. Право. 2022. № 1(1). С. 11–16. URL: [https://doi.org/10.37634/efp.2022.1\(1\).3/](https://doi.org/10.37634/efp.2022.1(1).3/) (дата звернення 01.02.2026р.).

ТОКЕНІЗАЦІЯ АКТИВІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ МОБІЛІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РЕСУРСІВ

Є. В. Здоровий, викладач кафедри
інформаційних систем і технологій,
Дніпровський державний аграрно–
економічний університет, м. Дніпро, Україна

У сучасних умовах глобальної цифрової трансформації фінансових ринків відбувається кардинальна зміна механізмів формування, розподілу та перерозподілу капіталу. Традиційні інструменти мобілізації інвестиційних ресурсів, такі як банківське кредитування, емісія цінних паперів або прямі іноземні інвестиції, дедалі частіше доповнюються або навіть заміщуються

цифровими фінансовими технологіями, що забезпечують вищу швидкість операцій, прозорість обліку та глобальну доступність інвестування.

Токенізація активів у сучасних умовах трансформації фінансових ринків постає як один із найбільш інноваційних інструментів мобілізації інвестиційних ресурсів, що поєднує фінансову інженерію, цифрові технології та нові організаційно–правові механізми обігу капіталу. В основі цього явища лежить використання технології розподіленого реєстру (blockchain) для створення цифрових представлень реальних або фінансових активів у формі токенів, які можуть вільно передаватися, обліковуватися та зберігатися в електронному середовищі. У глобальному вимірі токенізація вже стала частиною нової фінансової архітектури, однак в українських реаліях вона набуває особливого значення в контексті обмеженого доступу до традиційних джерел фінансування, потреби у відбудові економіки, розвитку ринку капіталу та залученні коштів від широкого кола інвесторів, включаючи діаспору та міжнародних партнерів.

Теоретично токенізація активів передбачає процес перетворення майнових прав або економічної вартості певного об'єкта в цифровий токен, що функціонує на базі блокчейн–інфраструктури. Йдеться не лише про криптовалюту, а про токени, які репрезентують частку у реальному активі: нерухомості, аграрній продукції, корпоративних правах, облігаціях, майбутніх грошових потоках чи навіть інтелектуальній власності. З позицій фінансової теорії це означає діджиталізацію прав власності та зниження трансакційних витрат через автоматизацію розрахунків, зменшення ролі посередників та підвищення прозорості операцій. В українських умовах, де довіра до фінансових інститутів історично є нестабільною, а ринок капіталу перебуває на етапі становлення, токенізація може виконувати функцію каталізатора фінансової інклюзії та інструменту розширення інвестиційної бази.

Важливою передумовою розвитку токенізації в Україні стало ухвалення Закону «Про віртуальні активи», який заклав правові основи функціонування ринку цифрових активів, а також активна позиція Міністерство цифрової трансформації України щодо інтеграції блокчейн–рішень у державне управління та фінансову систему. Саме інституційна підтримка цифрових інновацій створює можливості для формування прозорих механізмів емісії токенів, їх обліку та оподаткування. У поєднанні з розвитком екосистеми фінтех–компаній це формує новий сегмент інвестиційного ринку, який потенційно здатний акумулювати значні ресурси для малого та середнього бізнесу, аграрного сектору, інфраструктурних проєктів та стартапів.

Одним із ключових напрямів токенизації в українських реаліях може стати аграрний сектор, що традиційно є драйвером національної економіки. Токенизація майбутнього врожаю, аграрних розписок або земельних активів дозволяє фермерам залучати фінансування без звернення до класичних банківських кредитів. Наприклад, замість отримання позики під високі відсотки фермерське господарство може випустити токени, забезпечені майбутнім врожаєм пшениці чи кукурудзи, які купують інвестори. У разі успішної реалізації продукції інвестори отримують частку прибутку або фіксований дохід. Такий механізм знижує кредитне навантаження, диверсифікує джерела фінансування та забезпечує більшу гнучкість управління ліквідністю. З огляду на воєнні ризики та потребу у швидкому обороті капіталу, подібні моделі можуть стати альтернативою традиційному банківському кредитуванню, яке в умовах підвищених ризиків часто є обмеженим.

Іншим перспективним напрямом є токенизація нерухомості. Український ринок житлової та комерційної нерухомості характеризується значною часткою «заморожених» активів, особливо в регіонах, що постраждали від війни. Токенизація дозволяє дробити великі об'єкти на малі частки, що відкриває доступ до інвестування для широкого кола фізичних осіб із невеликим обсягом капіталу. Замість придбання повної квартири інвестор може придбати токен, який відповідає певній частці об'єкта, отримуючи дохід від оренди або зростання вартості. Такий механізм сприяє підвищенню ліквідності активів, пришвидшує обіг капіталу та створює нові моделі колективного інвестування, особливо в умовах, коли традиційні фонди спільного інвестування не завжди є доступними або достатньо прозорими для масового інвестора.

У сфері державних фінансів токенизація може використовуватися як інструмент мобілізації ресурсів для відбудови. Теоретично можливим є випуск токенизованих облігацій, аналогічних військовим облігаціям, що вже активно розміщуються через банківську систему. Цифрова форма таких інструментів дозволила б залучати кошти не лише від резидентів, а й від української діаспори та міжнародних інвесторів із мінімальними трансакційними витратами. За умови інтеграції таких інструментів у цифрові платформи на кшталт Дія можна створити екосистему, де громадяни матимуть можливість інвестувати в державні проєкти безпосередньо через мобільний застосунок. Це підвищує рівень фінансової участі населення, формує культуру інвестування та посилює прозорість використання бюджетних коштів.

Український фінансовий сектор уже має розвинуту цифрову інфраструктуру, прикладом чого є Monobank, який довів ефективність повністю дистанційної моделі банківського обслуговування. На базі подібних технологічних рішень потенційно можливе створення платформ для розміщення та обігу токенизованих активів, що інтегруватимуть функції ідентифікації клієнтів, комплаєнсу та фінансового моніторингу. Це дозволяє мінімізувати ризики відмивання коштів та забезпечити відповідність міжнародним стандартам регулювання. Токенізація активів також відкриває нові можливості для малого та середнього бізнесу. Українські стартапи у сфері ІТ, агротехнологій, «зеленої» енергетики можуть залучати кошти шляхом емісії інвестиційних токенів, що репрезентують частку в майбутньому прибутку або праві на користування продуктом. У цьому контексті токенизація виступає альтернативою класичному венчурному фінансуванню, яке в Україні ще не досягло масштабів розвинених економік. В умовах обмеженого доступу до міжнародних ринків капіталу цифрові платформи можуть стати каналом прямої взаємодії між підприємцями та інвесторами.

Токенизація активів як інструмент мобілізації інвестиційних ресурсів пов'язана з низкою ризиків, серед яких правова невизначеність, кіберзагрози, волатильність ринку та можливість спекулятивних операцій. Для України особливо актуальним є питання інтеграції токенизованих інструментів у національну систему фінансового регулювання, узгодження з вимогами Національний банк України та міжнародними стандартами. Необхідним є формування чітких правил бухгалтерського обліку, оподаткування та розкриття інформації щодо токенизованих активів, що підвищить довіру інвесторів і забезпечить сталість розвитку цього сегмента.

У стратегічному вимірі токенизація активів може стати одним із ключових механізмів післявоєнної відбудови України, сприяючи концентрації внутрішніх і зовнішніх фінансових ресурсів, підвищенню ліквідності активів та розвитку інноваційної інфраструктури. Вона поєднує переваги цифровізації, децентралізації та фінансової інклюзії, створюючи нову модель мобілізації капіталу, де кожен громадянин або іноземний інвестор може брати участь у фінансуванні реального сектору економіки. Таким чином, токенизація активів не лише трансформує механізми інвестування, а й формує нову парадигму фінансових відносин, у якій цифрові технології стають інструментом підвищення прозорості, ефективності та доступності інвестиційних процесів в українській економіці.

АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ ДІДЖИТАЛ-ІНСТРУМЕНТІВ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ДОХОДАМИ, ВИТРАТАМИ ТА ФІНАНСОВИМИ РЕЗУЛЬТАТАМИ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Н. М. Купріна , *д. е. н., професор,
завідувачка кафедри фінансів, обліку та аудиту,
Одеський національний технологічний
університет, м. Одеса, Україна*

На сучасний стан та розвиток національної економіки будь-якої країни та її суб'єктів суттєво впливають новітні технології, застосування яких на сьогодні не можливо без сучасних цифрових технологій та діджитал-інструментів, удосконалення вже існуючих та створення нових. Саме впровадження в систему управління та застосування в діяльності суб'єктів національної економіки сучасні діджитал-інструменти забезпечує конкурентні переваги на ринках, можливість швидкої реакції на зміни і вплив факторів зовнішнього середовища, а також трансформації діяльності в сучасних умовах господарювання, що підтверджує актуальність дослідження.

Наше попереднє дослідження [1, 2], підтвердило важливість застосування методичного інструментарію майбутньої діяльності суб'єкта господарювання з урахуванням впливу факторів зовнішнього середовища та системи управління нею для ефективного функціонування бізнесу. На нашу думку, застосування системи бюджетування є важливим для процесу забезпечення ефективності функціонування та прибутковості бізнесу, результативного та ефективного короткострокового планування доходів, витрат, фінансових результатів операційної діяльності та результативності майбутньої діяльності суб'єкта господарювання, є дієвим інструментом в системі управління підприємствами та організаціями.

Так, як показало наше дослідження [1, 2], для ефективного проведення процесу бюджетування доходів, витрат та формування фінансових результатів діяльності суб'єктів національної економіки фахівцями-практиками та науковцями рекомендується застосовувати інструменти Zero-Based Budgeting (ZBB) та Beyond Budgeting, як сучасний практичний і методичний діджитал-інструментарій процесу бюджетування [3, 4]. Дослідження підтвердило, що перша система дозволяє планувати показники та ефективна тоді, коли потрібно проводити розрахунки бюджетів з «нуля», а також сприяє більш ефективному розподілу ресурсів, проведення детального

аналізу та перевірку кожного елементу системи бюджетів та напряду витрат [1]. То такий діджитал-інструмент як Beyond Budgeting, передбачає децентралізацію фінансових рішень та ефективності й швидкості їх прийняття рішень, дозволяє краще адаптується до агресивних змін факторів зовнішнього середовища та внутрішнього і зовнішніх ринків. На думку вчених та фахівців [3, 4], таких два діджитал-інструменту може бути застосовані в у військовий період Україні, тому, що враховують нестабільність зовнішнього середовища та швидкість змін факторів впливу, а також сприяють динамічному управлінню фінансовими ресурсами суб'єкта господарювання, забезпечення ефективності його функціонування, більш гнучкому управлінню витратами та ресурсами суб'єкта. Недоліком, а скоріше проблемою їх застосування у суб'єкті національної економіки в Україні, думку вчених та фахівців [3, 4], є саме необхідність навчання персоналу, володіння ними інструментами фінансового планування та знання аспектів фінансової грамотності.

Проведене нами дослідження [1, 2], підтвердило, що застосування UBC Analytics на платформі IBM Analytics є ефективним діджитал-інструментом бюджетування та прогнозування доходів, витрат та фінансових результатів діяльності суб'єктів національної економіки, який може бути адаптований під специфіку діяльності різних галузей та напрямів. Так, UBC Analytics є сучасною інтегрованою системою бюджетування, консолідації, управління грошовими потоками та ліквідністю, застосування та поєднання потужності штучного інтелекту, формування готових рішень та графічної демонстрації розробленої системи прогнозованих бюджетів. Такий діджитал-інструмент є й комплексною платформою для автоматизації процесів планування, бюджетування, формування консолідованої звітності та управління казначейськими операціями, розрахунками з дебіторами та кредиторами, який дозволяє охопити всі структурні підрозділи та напрямки діяльності, розробленими управлінськими рішеннями та вдосконалити ключові процеси діяльності такого суб'єкта господарювання [5].

Дослідження показало [5], що система бюджетування – UBC Analytics дозволяє не тільки внесення, оновлення, консолідація та аналіз бюджетів, але й інтеграцію даних в єдину модель для точного прогнозування та формування саме сценарного моделювання з можливістю створення різних версій бюджетів, що значно підвищує контроль і ефективність фінансового планування, дозволяє оновлення даних в режимі реального часу та забезпечує актуальність розрахунків [5]. Така система бюджетування, на нашу думку, є ефективним діджитал-інструментом управління діяльності суб'єктів економіки України під час війни, забезпечує ефективність

функціонування, трансформаційні процеси та можливість адаптації й розкику бізнесу в сучасних умовах функціонування. Цікавим є й те, що є система UBC Analytics на платформі IBM Analytics підтримує понад 15 методологій бюджетування для гнучкої адаптації під потреби бізнесу та зміну факторів зовнішнього середовища [5].

Таким чином, проведене дослідження підтверджує необхідність застосування сучасних діджитал–інструментів для ефективного планування доходів, витрат та формування фінансових результатів діяльності суб'єктів національної економіки, яка забезпечує конкурентні переваги на ринках, можливість швидкої реакції на зміни та вплив факторів зовнішнього середовища, а також трансформації в їх діяльності, що є важливим під час війни в Україні. Запропоновано використання системи UBC Analytics на платформі IBM Analytics, як ефективного діджитал–інструменту бюджетування майбутньої діяльності суб'єктів економіки України. Подальшим нашим дослідженням є аспекти застосування системи UBC Analytics для суб'єктів агропромислового виробництва повного циклу діяльності в Україні.

Література

1. Купріна Н.М., Івченко Є.О., Дабіжа О.М. Аспекти застосування сучасних інструментів управлінського обліку в системі управління грошовими потоками та фінансовими результатами діяльності підприємства // Економічні та соціальні аспекти розвитку України. Матеріали XIII Міжнародної науково–практичної конференції 16–15 жовтня 2025 року. Одеса: Одеський національний технологічний університет, 2025. С. 481–484. URL: https://ontu.edu.ua/download/konfi/2025/Collection_of_abstracts_ekonom_2025.pdf (дата звернення: 16.10.2025).
2. Купріна Н.М. Особливості застосування методичного інструментарію забезпечення конкурентоспроможності послуг медичної сфери в системі управління закладами охорони здоров'я. Економіка харчової промисловості. 2025. Т 17. Вип №1. С.79–85. URL: <https://journals.ontu.edu.ua/index.php/fie/article/view/3174>. <https://doi.org/10.15673/fie.v17i1.3174> (дата звернення: 16.10.2025).
3. Малярчук О.В. Аналіз динаміки бюджетування та її вплив на інвестиційну активність інноваційних підприємств в Україні. Ефективна економіка. 2024. № 7. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.7.51> (дата звернення: 16.10.2025).
4. Борисюк І. О., Семеняка Я. В. Формування системи управління витратами підприємства. Modern Economics: електронне наукове фахове видання з економічних наук. 2017. № 6 (2017). С. 15–23. URL: <https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/07/Borisyuk-I.-O.-Semenyaka-YA.-V..pdf>. (дата звернення: 16.10.2025).
5. Офіційний сайт UBC ANALYTICS – IBM ANALYTICS. URL: <https://ubcanalytics.com.ua> (дата звернення: 16.10.2025).

ЕЛЕКТРОННІ СИСТЕМИ ПЕРЕДАВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Т. Д. Маркова, *к. е. н., доцент кафедри фінансів, обліку та аудиту, Одеський національний технологічний університет, м. Одеса, Україна*

Електронні системи передавання банківської інформації сьогодні займають вагомe місце в системі сучасної економіки. Вони забезпечують миттєвий обмін даними між банками, клієнтами та платіжними системами, гарантуючи при цьому високий рівень безпеки.

Метою роботи – є дослідити наявність сучасних електронних систем для передавання банківської інформації та їх переваги і недоліки.

Відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність»[1] банківська інформація (зокрема, банківська таємниця) – це будь-які конфіденційні відомості про фінансовий стан, операції, рахунки та майно клієнтів (фізичних і юридичних осіб), отримані банком під час обслуговування. Згідно із законом [1], ця інформація захищається від розголошення і є власністю клієнта.

Досліджуючи електронні системи передавання банківської інформації, слід зазначити наступні їх основні функції (переваги), зокрема:

- швидкість та автоматизація – означає, що перекази здійснюються за лічені секунди і цілодобово (в режимі 24/7);
- стандартизація – забезпечує використання єдиної міжнародної, фінансової «мови» для фінансових установ (банків) у різних країнах світу (наприклад, формат електронного обміну повідомлень ISO 20022 [2]);
- безпека та шифрування – забезпечує захист даних від перехоплення за допомогою протоколів шифрування та цифрових підписів;
- мінімізація помилок – забезпечує автоматичну перевірку реквізитів (наприклад, контрольні розряди в IBAN);
- економічність – забезпечує зниження витрат на випуск та обіг готівки, безкоштовне користування багатьма додатками;
- зручність та контроль – забезпечує автоматичне формування звітності, шаблонів платежів, відстеження витрат.

Слід відмітити, що разом з можливостями системи передавання банківської інформації мають такі недоліки (ризики):

- технічна залежність, яка супроводжується необхідністю наявності доступу до інтернету та справної техніки;

- кіберризиками – схильність до крадіжок даних, фішингу та хакерських атак;
- складність для певних верств населення – обмежена доступність для осіб, які не вміють користуватися сучасною технікою;
- технічні збої – ризик втрати доступу до коштів через технічні проблеми на стороні банку.

Сьогодні у фінансовому світі відомими і провідними системами передавання банківської інформації є SWIFT, СЕП (НБУ), Visa / Mastercard, Target2 / SEPA.

SWIFT (Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication) – це провідна міжнародна міжбанківська система передачі інформації та здійснення платежів, яка діє більше 50 років. Вона забезпечує безпечний обмін стандартизованими повідомленнями між понад 11 тисячами фінансових установ у понад 200 країнах, використовуючи унікальні SWIFT/BIC-коди для ідентифікації банків.

Система електронних платежів (СЕП) НБУ – це державна системно важлива платіжна система, яка забезпечує майже 100% міжбанківських розрахунків у гривні в Україні. Вона працює в режимі 24/7 (через СЕП-4 на базі ISO 20022 [3]).

Visa та Mastercard – це найбільші міжнародні платіжні системи, які забезпечують безпечну обробку безготівкових платежів та переказів по всьому світу. Вони не є банками, а діють як посередники між фінансовими установами, дозволяючи карткам працювати в магазинах та онлайн у реальному часі. Обидві системи забезпечують високу швидкість транзакцій.

TARGET2 (Трансєвропейська автоматизована система експрес-переказів валових розрахунків у реальному часі) та SEPA (Єдина зона платежів у євро) – це основні європейські платіжні системи. TARGET2 забезпечує миттєві валові розрахунки великих сум у євро, тоді як SEPA стандартизує та спрощує швидкі роздрібні перекази (1–2 дні) між банками в євроні. Порівняльна таблиця систем передавання банківської інформації наведена нижче (табл. 1).

Залежно від важливості та обсягу даних, банки використовують різні канали взаємозв'язку, зокрема, найшвидші та найбільш захищені – це оптоволоконні лінії; супутниковий зв'язок використовується як резервний канал у разі критичних збоїв; для взаємодії між банком та кінцевим клієнтом використовується інтернет-банкінг (до прикладу додатки: Приват24, еко-банк, monobank тощо).

Таким чином, пандемія COVID-19 та війна в Україні посилила нагальність використання фінтехнологій для підтримки функціонування

фінансових систем та забезпечення безпеки людей у цей час соціального дистанціювання, падіння попиту, скорочення пропозиції ресурсів, посилення кредитних умов та зростання невизначеності [4].

Таблиця 1. Порівняльна таблиця систем

Характеристика	SWIFT	СЕР (Україна)	Карткові системи (Visa/Mastercard)
Масштаб	Глобальний	Національний	Глобальний (споживчий)
Об'єкт передачі	Фінансові повідомлення	Міжбанківські розрахунки	Транзакції по картках
Швидкість	Від кількох хвилин до днів	Майже миттєво	Миттєва авторизація

Джерело: систематизовано на підставі [2, 3]

Фінтех допомагає урядам швидко та безпечно надавати людям грошові перекази та інші форми фінансової допомоги, а також підприємствам екстрену ліквідність. Це дозволяє людям переказувати кошти, включаючи транскордонні перекази, та оплачувати рахунки з дому, на ринку чи в магазині, з обмеженим фізичним контактом.

Література

1. Про банки і банківську діяльність: Закон України № 2121–III від 07.12.2000р.. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення 13.02.2026).
2. Introduction to ISO 20022 – Universal financial industry message scheme. URL: <https://www.iso20022.org/sites/default/files/2022-02/introtoiso20022.pdf> (дата звернення 13.02.2026).
3. Система електронних платежів Національного банку України (шифр СЕР-4) Загальні правила реалізації стандарту ISO 20022, спільні для всіх інструментів. Частина 2. Ідентифікація. URL: https://bank.gov.ua/files/ISO20022/SEP4_zagalne_2_Identifikacia_ver.2.4_16.03.23.pdf
4. Digital financial services. Word bank group. 2020. 54p. URL: <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/305a39cbb6f35567db78bda6709c5cd8-0430012025/original/World-Bank-DFS-Whitepaper-DigitalFinancialServices.pdf> (дата звернення 16.02.2026).

КАРТКИ MASTERCARD ТА VISA ДЛЯ БЕЗГОТІВКОВОГО БАНКІНГУ

С. А. Місюра, здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Дніпровський державний аграрно–
економічний університет,
м. Дніпро, Україна

Науковий керівник – Н. К. Васильєва,
д. е. н., професор, професор кафедри
інформаційних систем і технологій,
Дніпровський державний аграрно–
економічний університет,
м. Дніпро, Україна

Наш час, ХХІ століття, характеризується тим, що населення все більше відмовляється від готівки. Тобто, настала безготівкова ера. Бізнес та громадяни переходять до здійснення фінансових операцій за допомогою пластикових карток або асоційованих з ними рахунків в онлайні. Найпотужнішими компаніями, які реалізують це на користь юридичних і фізичних осіб, є Mastercard і Visa [1; 2].

Mastercard є міжнародною платіжною системою, що спеціалізується на супроводі безпечних безготівкових та електронних переказів. Корпорація, заснована у 1966 році шляхом укладення угоди про створення Асоціації Міжбанківських Карток (Interbank Card Association) низкою американських фінансових установ, досягла стратегічного партнерства з європейською системою Eurocard у 1968 році, що сприяло її глобалізації. Офіційну назву Mastercard компанія отримала у 1979 році. Наразі система охоплює приблизно 22 тисячі установ у 198 країнах світу. Штаб-квартира розташована у Нью-Йорку, США.

Mastercard функціонує в рамках чотиристоронньої моделі, виступаючи як мережевий посередник (міст) між двома ключовими фінансовими суб'єктами: банком–еквайром та банком–емітентом. Цикл купівлі ініціюється утримувачем картки і здійснюється за наступною схемою:

- клієнт взаємодіє платіжним інструментом з терміналом;
- термінал надсилає запит на авторизацію до банку–еквайра, який через платіжну систему перенаправляє його до банку–емітента;
- банк–емітент верифікує наявність достатнього фінансового забезпечення (коштів) на рахунку;
- у разі успішної верифікації, транзакція авторизується та завершується.

Visa є міжнародною системою електронних платежів, що забезпечує безпечні безготівкові перекази за допомогою кредитних, дебетових та передплачених карткових продуктів. Її історія розпочалася у 1958 році з випуску BankAmericard Банком Америки. Корпоративна структура згодом була реорганізована, а офіційну назву Visa система отримала у 1976 році. У 1980–1990-х роках Visa ініціювала випуск елітних карток, створила глобальну мережу банкоматів та впровадила смарт-картки.

Випуск платіжних карток вимагає надання та обробки конфіденційної персональної інформації. З метою гарантування конфіденційності та цілісності цих даних, платіжні системи Mastercard і Visa розробляють та імплементують комплексні заходи безпеки, що формують основу довіри до системи [1; 2]. Найбільш дієвими заходами безпеки є токенизація та політика нульової відповідальності.

Токенизація – це процес перетворення Основного Номеру Рахунку (Primary Account Number або PAN) на унікальний, криптографічно захищений ідентифікатор (токен). Після інтеграції картки в цифрове середовище (мобільні гаманці) платіжна мережа генерує токен, який зберігається на пристрої або у продавця. Асоціацію між токеном та PAN підтримує лише емітент або токенизаційний сервіс. Під час оплати циркулює виключно токен, що унеможливлює перехоплення реальних платіжних реквізитів. Оскільки токен є детермінованим (прив'язаним до конкретного контексту) та не містить справжніх даних, він є непридатним для використання зловмисниками у разі компрометації баз даних продавців.

Політика Нульової Відповідальності (Zero Tolerance Policy) – це механізм, який звільняє власника рахунку від фінансової відповідальності за збитки, спричинені несанкціонованими транзакціями, що виникли внаслідок компрометації картки або її реквізитів.

Хоча міжнародні платіжні системи впроваджують високі стандарти безпеки, користування ними пов'язане з низкою системних та операційних ризиків, які можна класифікувати наступним чином:

- операційні ризики та ризики шахрайства. Йдеться про використання втраченої або викраденої фізичної картки, доки власник не заблокував її. Хоч це покривається політикою нульової відповідальності, але вимагає часу на оскарження. Інші випадки шахрайства можуть виникати при здійсненні покупок в Інтернеті або телефоном з використанням лише реквізитів картки без фізичного інструменту;

- технологічні та юридичні ризики. Хоча токенизація є високоефективним захистом, існує ризик компрометації самого токенизаційного сервісу або бази даних, де зберігається асоціація між

токеном і PAN, хоча це є вкрай рідкісним випадком через високий рівень захисту таких систем.

По–перше, складно оскаржувати транзакції або повертати кошти, якщо шахрайська операція була ініційована з країни з менш розвиненим правовим регулюванням або зі слабким контролем.

По–друге, при здійсненні міжнародних платежів існує ризик втрат через коливання обмінних курсів та застосування додаткових комісій за конвертацію, що може бути непрозорим для кінцевого користувача;

– ризики, пов'язані з використанням. Йдеться про затримку з повідомленням банку про втрату/крадіжку картки або виявлення несанкціонованих операцій, що може вплинути на застосування політики нульової відповідальності.

Використання карток Mastercard та Visa в Україні під час війни переконує в надзвичайній стійкості банківської системи попри безпрецедентні виклики. Для реалізації протидії шахрайським схемам, станом на лютий 2026 року НБУ встановив певні правила та ліміти на зняття готівки в Україні, як то 20000 грн. у банкоматах і 100000 грн. у відділеннях банків на добу. Сумарний ліміт на всі вихідні перекази фізичних осіб за місяць не мають перевищувати 150000 грн. Для стимуляції безготівкових платежів у межах балансу відсутні ліміти на розрахунки в магазинах України [3]. При використанні гривневих карток за кордоном необхідно враховувати, що Mastercard виконує пряму конвертацію в євро, тоді як Visa працює через долар США. Загалом, обидві платіжні системи демонструють лояльність та послідовну підтримку України у часи важких випробувань.

Загалом, міжнародні платіжні системи є наріжним каменем сучасної економіки. Mastercard та Visa безперервно оновлюються та здійснюють активну діджиталізацію, згідно з сучасними трендами. Їхня ефективність і стійкість забезпечені складною операційною архітектурою та постійним розвитком технологій кібербезпеки, що, попри наявні ризики, робить їх домінуючим засобом розрахунків у глобальному масштабі.

Література

1. Офіційний сайт компанії Mastercard. URL: <https://www.mastercard.ua/uk-ua.html>
2. Офіційний сайт компанії Visa. URL: <https://www.visa.com.ua/uk-UA>
3. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/>

ЕКОНОМІКО-СТАТИСТИЧНІ МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ РИНКУ В УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

П. М. Назаренко, здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Дніпровський національний університет ім.
О.Гончара, м.Дніпро, Україна

Науковий керівник - І. О. Тарлопов, к. е. н.,
доцент, доцент кафедри економічного
моделювання, обліку та статистики,
Дніпровський національний університет ім.
О.Гончара, м.Дніпро, Україна

Сучасний етап розвитку економіки України характеризується безпрецедентними викликами, зумовленими необхідністю швидкого та ефективного післявоєнного відновлення. У цих умовах ринкове середовище стає надзвичайно динамічним та волатильним, що робить традиційні підходи до аналізу недостатньо точними. Виникає гостра потреба у застосуванні об'єктивного наукового інструментарію, здатного не лише фіксувати поточні зміни, а й виявляти глибинні закономірності трансформації ринків.

Саме економіко–статистичні методи стають тим надійним фундаментом, на якому базується якісне оцінювання тенденцій розвитку. Вони дозволяють систематизувати розрізнені дані про попит, пропозицію та цінові коливання, перетворюючи їх на стратегічну інформацію для прийняття управлінських рішень. Використання математичного моделювання дає змогу відокремити тимчасові шоківі впливи від стійких тенденцій відродження, що є критично важливим для фінансового планування та залучення інвестицій у відбудову.

З огляду на це, науковий пошук ефективних методів статистичного моніторингу набуває особливого значення. Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та розробка методичних підходів до оцінювання ринкових тенденцій, що дозволить забезпечити високу точність прогнозів та стійкість економічного розвитку в умовах післявоєнного відновлення.

Ефективність оцінювання ринкових трансформацій у період післявоєнного відновлення безпосередньо залежить від глибини обраного статистичного інструментарію. Оскільки ринок у такий час перебуває під тиском екстремальних зовнішніх чинників, методологія аналізу має поєднувати класичні підходи з адаптивними моделями. Це дозволяє не лише фіксувати поточний стан, а й оцінювати структурні зрушення та прогнозувати майбутні умови розвитку.

Одним із центральних елементів такого аналізу є аналіз часових рядів. Використання моделей типу ARIMA та методів ковзних середніх дозволяє фахівцям опрацьовувати значні масиви історичних даних для виокремлення стійких трендів на фоні випадкових коливань [1]. Практичне застосування цих моделей дає змогу ідентифікувати сезонні закономірності та довгострокові тенденції, що є критично важливим для прийняття стратегічних рішень на ринках із високим рівнем невизначеності.

Логічним доповненням до аналізу динаміки є індексний метод, який виступає інструментом вимірювання стабільності. Зокрема, використання індексу Херста дозволяє оцінити "пам'ять" ринку та спрогнозувати ймовірність збереження поточного руху в майбутньому. Наочним прикладом слугує сфера нерухомості, де за допомогою спеціалізованих індексів відстежуються зміни цінкових рівнів та трансформація попиту. Це дає змогу чітко локалізувати точки відновлення ринку навіть після глибоких конфліктних потрясінь [2].

Для виявлення причинно–наслідкових зв'язків між різними ринковими показниками доцільно залучати кореляційно–регресійний аналіз. Його функціональність полягає у здатності оцінювати взаємозв'язки між змінними, що допомагає визначити ключові фактори впливу на ринкову динаміку. Наприклад, дослідження українського ринку нерухомості за допомогою регресійних моделей чітко продемонструвало, як зовнішні детермінанти – війна та загальна економічна нестабільність – безпосередньо корелюють із падінням попиту та трансформацією ціноутворення [2].

Попри те, що вищезазначені методології забезпечують надійну основу для аналізу, варто враховувати їхні обмеження в умовах швидких змін. Надмірна залежність від ретроспективних даних може спричинити похибки у прогнозах, якщо структурні зміни в економіці не будуть враховані належним чином. Це підкреслює необхідність інтеграції адаптивних методів прогнозування, які здатні оперативно реагувати на нову ринкову реальність.

Економіко–статистичне моделювання є ключовим інструментом аналізу ринкових трансформацій у період післявоєнного відновлення. Застосування аналізу часових рядів, індексних методів та регресійних моделей дозволяє систематизувати хаотичні ринкові сигнали, відокремити тимчасові шоківі впливи від стійких тенденцій та ідентифікувати точки економічного зростання.

Головною умовою ефективності такого аналізу є адаптивність методів до високої волатильності середовища. Використання обґрунтованого статистичного інструментарію мінімізує інформаційну невизначеність, що є

фундаментальним для прийняття управлінських рішень, фінансового планування та залучення інвестицій у відбудову національної економіки.

Література

1. Dobrovolska O., Kolotilina O., Ostapenko M. Forecasting Macroeconomic Dynamics in Ukraine: The Impact of a Full-Scale War. *SocioEconomic Challenges*. 2024. Т. 8, № 3. С. 211–237. URL: [https://doi.org/10.61093/sec.8\(3\).211–237.2024](https://doi.org/10.61093/sec.8(3).211–237.2024) (дата звернення: 20.02.2026).
2. Dobrovolska O., Fenenko N. Forecasting Trends in the Real Estate Market: Analysis of Relevant Determinants. *Financial Markets, Institutions and Risks*. 2024. Т. 8, № 3. С. 227–253. URL: [https://doi.org/10.61093/fmir.8\(3\).227–253.2024](https://doi.org/10.61093/fmir.8(3).227–253.2024) (дата звернення: 20.02.2026).

ЕКОНОМЕТРИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ В ДОСЛІДЖЕННІ ТЕНДЕНЦІЙ ОБСЯГУ ВИРОБНИЦТВА МОЛОКА

О. А. Нужна, к. е. н., доцент, завідувач
кафедри обліку і аудиту,
Луцький національний технічний
університет, м. Луцьк, Україна

Для забезпечення продовольчої безпеки, стабільності внутрішнього ринку та ефективності розвитку тваринницької галузі важливим є дослідження обсягу виробництва молока. Аналіз динаміки обсягу виробництва цього важливого продукту харчування дозволяє виявити вплив ключових факторів – чисельності поголів'я, продуктивності корів, кормової бази та економічних умов – на кінцевий результат діяльності господарств. Застосування економіко–математичного моделювання дає змогу кількісно оцінити ці взаємозв'язки, побудувати обґрунтовані прогнози та підвищити якість управлінських рішень у молочному скотарстві.

Науковці значну увагу в своїх дослідженнях приділяють питанням стану ринку молока в Україні, тенденціям та перспективам його розвитку [1–2], а також вивчають організаційно–економічні проблеми щодо виробництва молока та пропонуються шляхи їх вирішення [4] тощо.

Метою даного дослідження є вивчення динаміки, а також моделювання та прогнозування обсягу виробництва молока у Волинській області.

Інформаційною базою для проведення дослідження є дані Волинського обласного управління статистики про діяльність такої важливої галузі сільського господарства як тваринництво за 2010–2024 роки [3].

Дослідження проводилось методами економетричного моделювання. Модель було побудовано у вигляді парної регресії. Для цього на початковому

етапі було обрано показник – обсяг виробництва молока. В якості фактора, який має вплив на показник, було обрано чисельність поголів'я корів.

На наступному етапі було опрацьовано статистичні дані та проведено аналіз кореляційного поля. Було обрано аналітичну форму економетричної моделі, яка найкраще описує статистичні дані (за значенням коефіцієнта детермінації) і відповідає теоретичним припущенням. Згідно проведених розрахунків, значення коефіцієнта детермінації, тобто частка загальної варіації показника, яка пояснюється варіацією фактора, становить 0,96 для лінійної моделі, 0,94 для експонентної моделі, 0,97 для степеневій моделі та 0,98 для поліноміальної моделі другого степеня.

Однак з урахуванням того, що поліноміальна модель другого степеня не відповідає теоретичним припущенням (а саме передбачає наявність точки максимуму, після досягнення якої спостерігається обернений характер залежності між кількістю корів і обсягом виробництва молока), для подальшого дослідження було обрано степеневу залежність. Поле кореляції та лінія регресії у формі степеневій залежності наведена на рис. 1.

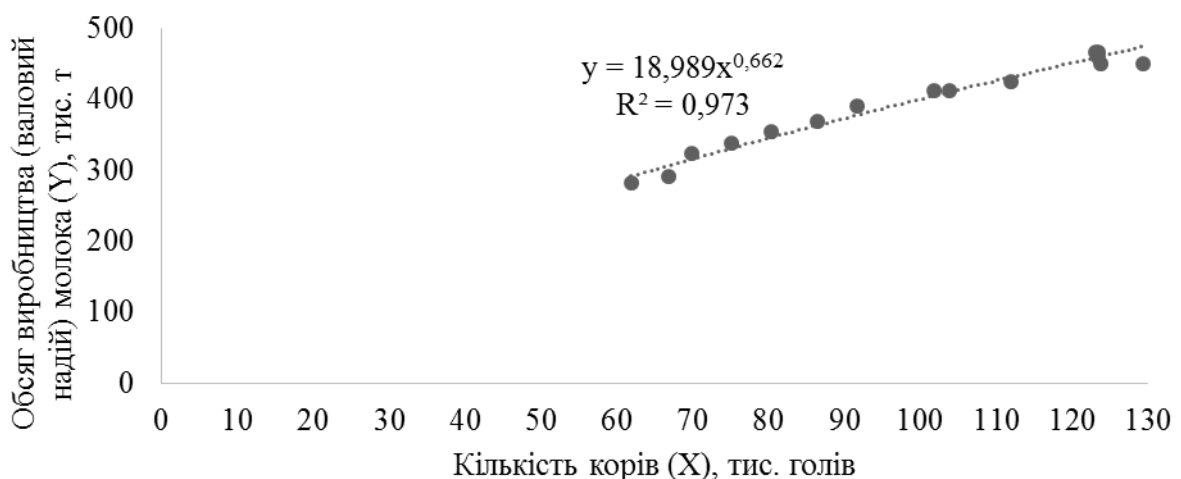

Рисунок 1. Кореляційне поле і лінія регресії для обраних фактора і показника за даними по Волинській області за 2010–2024 роки

Перевірка обраної економетричної моделі на адекватність статистичним даним показала її придатність для подальшого аналізу та прогнозування, оскільки розраховане значення критерію Фішера (31,04) перевищує табличне значення критерію (4,60).

Зауважимо, що протягом періоду дослідження кількість корів у Волинській області зменшилась на 67,4 тис. голів (52,1%), а обсяг виробництва молока зменшився на 169,21 тис. т (37,6%).

Згідно прогнозу за побудованою моделлю, кількість корів у 2025 році в області становитиме 59,6 тис. голів, а обсяг виробництва молока з ймовірністю 0,95 буде належати проміжку значень [257,1; 310,8] тис. т.

Література

1. Величко А.Є., Кухарук Р.М., Маслова І.В., Пухлякова М.В. Стан та перспективи розвитку ринку молока та молочних продуктів України. Агросвіт. 2021. № 16. С. 62–68. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/16_2021/9.pdf (дата звернення: 15.02.2026).
2. Степасюк Л.М., Старомінський В.Б. Стан та тенденції розвитку ринку молока в Україні. Економіка та суспільство. 2024. № 70. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5365/5309> (дата звернення: 15.02.2026).
3. Тваринництво (1995–2024pp.). Волинське обласне управління статистики. URL: http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua/4_15.htm (дата звернення: 15.02.2026).
4. Шпичак О.М. Організаційно–економічні проблеми виробництва молока в Україні та їх вирішення. Економіка АПК. 2021. № 4. С. 24–40. URL: https://eaprk.com.ua/web/uploads/pdf/ekonomikaaprk_2021_04_p_24_40.pdf (дата звернення: 15.02.2026).

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ У КОНТЕКСТІ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ РЕЦЕСІЇ ТА ГЛОБАЛЬНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

В. Ф. Ознамець, здобувач третього
(освітньо–наукового) рівня вищої освіти,
Львівський національний університет імені
Івана Франка, м. Львів, Україна
Науковий керівник – Я. Б. Дропа,
д.е.н., професор, професор кафедри
фінансів, грошового обігу і кредиту,
Львівський національний університет імені
Івана Франка, м. Львів, Україна

Сучасна цифровізація економіки виступає основним драйвером трансформації системи управління публічними фінансами. Використання цифрових фіскальних інструментів, платформ моніторингу бюджетних потоків, електронного адміністрування податків та митних платежів змінює традиційні механізми реагування держави на зовнішні економічні та геополітичні шоки. Завдяки цифровізації державні органи можуть автоматизувати облік та контроль фінансових потоків, підвищити швидкість обробки даних та отримати більш точні прогнози надходжень. Цифрові платформи також дозволяють здійснювати ефективний контроль бюджетних

коштів і створюють умови для прозорого використання державних ресурсів. Це робить цифровізацію стратегічним інструментом забезпечення фінансової стійкості держави [3; 12].

Геополітична рецесія, глобальні конфлікти та геоекономічна нестабільність створюють додаткові виклики для управління державними фінансами. Зростання невизначеності у міжнародному середовищі, поширення протекціоністських практик та структурні зміни у світовій економіці підвищують ризики дефіциту бюджету та ускладнюють планування доходів і видатків. Для державних фінансових систем це означає необхідність швидкого реагування на зовнішні шоки, перегляду традиційних механізмів управління та впровадження інноваційних цифрових інструментів. Цифровізація стає важливим фактором адаптації, який дозволяє компенсувати втрати бюджету та знизити вразливість до глобальних потрясінь [1; 2; 4–7; 10].

Цифрові інструменти адміністрування податків і митних платежів дозволяють покращити збір податків, оптимізувати бюджетні процеси та підвищити стабільність державних надходжень. Системні класифікації та аналітичні інструменти, такі як електронний кабінет платника податків, автоматизовані системи обліку та аналітика, підтримують контроль над бюджетними потоками, зменшують ризики тіньових операцій та підвищують ефективність фінансового адміністрування. Дослідження показують, що країни з високим рівнем цифровізації публічних фінансів демонструють більшу стійкість до негативних ефектів геоекономічної фрагментації та скорочення зовнішньої торгівлі [3; 12].

В умовах воєнної економіки та обмеженого фінансового простору цифрові фінансові інструменти виконують компенсаторну функцію. Впровадження аналітичних та автоматизованих систем дозволяє адаптуватися до зменшення доходів від зовнішньої торгівлі, скорочення інвестицій та зміни структури податкових надходжень. Цифрові механізми забезпечують прозорість та контроль за державними ресурсами, сприяють зниженню корупційних ризиків та підвищують точність прогнозування надходжень. Застосування цифрових платформ для моніторингу бюджетних потоків та ризик-аналізу дозволяє державі переходити від реактивного до проактивного управління фінансами, що особливо важливо в умовах геополітичної нестабільності [3; 11; 12].

Попри значні переваги, цифровізація державних фінансів створює ряд викликів. Серед основних – недостатня ІТ-інфраструктура, дефіцит кваліфікованих кадрів, проблеми сумісності між системами та кібербезпекові загрози. Відсутність належного нормативно-правового забезпечення

електронних функцій може обмежувати ефективність цифровізації та прозорість управління бюджетними ресурсами. Для подолання цих ризиків необхідно впроваджувати інтегровані інтелектуальні системи моніторингу, підвищувати цифрову грамотність державних службовців та забезпечувати сумісність між різними цифровими платформами [8; 11].

Досвід інших країн демонструє ефективність цифровізації публічних фінансів. Наприклад, у Косово застосування GovTech рішень сприяло модернізації податкової та бюджетної функції, підвищенню прозорості фінансових процесів та ефективності адміністрування. Незважаючи на певні виклики з кібербезпекою та цифровою грамотністю, міжнародний досвід показує, що цифрові рішення підвищують стійкість фінансових систем до зовнішніх шоків та створюють умови для адаптивного управління державними ресурсами [8].

Цифровізація публічних фінансів набуває стратегічного значення, виступаючи інструментом забезпечення економічної стійкості держави. Інтеграція цифрових, фінансових та інституційних рішень дозволяє створювати єдину стратегію управління бюджетними ресурсами, підвищувати прозорість та ефективність фіскальної політики. В умовах геополітичної турбулентності цифровізація забезпечує довгострокову макрофінансову стабільність, підвищує адаптивність держави до зовнішніх економічних та політичних ризиків і створює базу для стратегічного планування розвитку економіки [9].

Аналіз показує, що цифровізація публічних фінансів є ключовим механізмом забезпечення стабільності та ефективності державних бюджетів у умовах сучасної геополітичної та економічної турбулентності. Впровадження цифрових фіскальних інструментів, електронного адміністрування податків і митних платежів дозволяє підвищити прозорість, знизити транзакційні витрати та оптимізувати бюджетне планування.

Водночас цифровізація ставить перед державами нові виклики, включаючи потребу у розвитку ІТ-інфраструктури, підготовці кваліфікованих кадрів та інтеграції міжсистемних платформ. Міжнародний досвід демонструє, що адаптація інституцій, впровадження GovTech-рішень та аналітичних цифрових платформ сприяє підвищенню фінансової стійкості та ефективності реагування на зовнішні шоки.

Отже, комплексна цифрова трансформація системи управління публічними фінансами формує основу стратегічної стійкості держави, дозволяє зменшувати вразливість до геополітичних ризиків і забезпечує більш прогнозоване управління бюджетними ресурсами. Ефективна інтеграція цифрових технологій, інституційних реформ та стратегічного

планування є необхідною умовою підвищення макрофінансової стабільності та економічної безпеки держави.

Література

1. Бітті А. Як військові витрати впливають на економіку [Електронний ресурс]. Investopedia. 2021. URL: <https://www.investopedia.com/articles/investing/072115/how-military-spending-affects-economy.asp>.
2. Бреммер І. Кожна нація сама за себе: що відбувається, коли ніхто не очолює світ. – Нью-Йорк: Portfolio, 2012. – 240 с.
3. Державна податкова служба України. Цифрова трансформація та сервіси ДПС: вплив на адміністрування податків [Електронний ресурс]. 2025. URL: <https://zp.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/959782.html>.
4. Торкінгтон С. Що таке геополітична рецесія і як її можна уникнути? [Електронний ресурс] / С. Торкінгтон //World Economic Forum. 2024. URL: <https://www.weforum.org/stories/2024/05/what-is-a-geopolitical-recession-and-are-we-heading-into-one/>.
5. Amnesty International. Щорічна доповідь 2022/23: Реакція на російське вторгнення в Україну виявила неспроможність міжнародної системи реагувати на глобальні кризи [Електронний ресурс]. 2023. URL: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2023/03/international-system-unfit-to-deal-with-global-crises-annual-report-2022/>.
6. Atlantic Council. Глобальний форсайт-звіт: Навігація в умовах геополітичної рецесії [Електронний ресурс]. 2023. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2023/09/Global-Foresight-2023.pdf>.
7. CIVICUS. Заклик до реформування глобального врядування [Електронний ресурс]. 2023. URL: https://www.civicus.org/documents/reports-and-publications/SOCS/2023/EN_06_global-governance.pdf.
8. OECD. GovTech та управління державними фінансами в Косово: можливості та виклики [Електронний ресурс]. 2024. URL: <https://www.oecd.org/gov/digital-government/govtech-kosovo.ht>.
9. United Nations. Електронне урядування та правові рамки управління державними фінансами. Огляд ООН з електронного урядування 2023 [Електронний ресурс]. 2023. URL: <https://publicadministration.un.org/en/reports/un-e-government-survey-2023>.
10. Vision of Humanity. Найбільша кількість країн, залучених до конфліктів, з часів Другої світової війни [Електронний ресурс]. 2024. URL: <https://www.visionofhumanity.org/highest-number-of-countries-engaged-in-conflict-since-world-war-ii/>.
11. Washington Institute. Газове родовище «Левіафан» в Ізраїлі: політика та реальність [Електронний ресурс]. 2023. URL: <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/israels-leviathan-gas-field-politics-and-reality>.
12. World Bank. Глобальні економічні перспективи 2025 [Електронний ресурс]. 2025. URL: <https://www.worldbank.org/en/publication/global-economic-prospects>.

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ЦИФРОВИХ АКТИВІВ

В. Р. Решетняк, здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Дніпровський державний аграрно–економічний
університет, м. Дніпро, Україна

Науковий керівник – Л. І. Бровко, к. е. н.,
доцент, доцент кафедри фінансів, банківської
справи та страхування,
Дніпровський державний аграрно–економічний
університет, м. Дніпро, Україна

Цифрові активи та криптовалюти стають невід’ємною частиною сучасної економіки, створюючи нові можливості для фінансових операцій та інвестицій. Водночас їхнє швидке поширення ставить перед державами завдання розробки ефективних правил регулювання, які забезпечать прозорість ринку та захист учасників.

Регулювання цифрових активів є важливим не лише для запобігання ризикам, але й для стимулювання розвитку фінансових технологій і створення нових ринків. Досвід різних країн показує, що правова база та чіткі норми здатні підвищити довіру користувачів і інвесторів.

Питання визначення «криптовалюти» викликає дискусії: одні розглядають її як нову форму грошей, інші – лише як цифровий актив. Криптовалюта – це цифровий актив, який функціонує як засіб обміну завдяки криптографії для забезпечення безпеки операцій та контролю емісії. Вона існує виключно в електронній формі, без фізичного втілення [1].

В Україні 17 лютого 2022 року прийнято Закон «Про віртуальні активи», який заклав основи правового регулювання цифрових активів, але не містить прямого визначення «криптовалюти». Закон оперує ширшим поняттям «віртуальні активи», які поділяються на забезпечені (підтверджують майнові права) та незабезпечені (не дають майнових прав). Віртуальні активи не можуть використовуватися як засіб платежу на території України, що обмежує їхній обіг у побутових і комерційних операціях [4].

Регулювання криптовалют важливе для прозорості ринку та залучення інвестицій. У грудні 2023 року уряд презентував Національну стратегію доходів на 2024–2030 роки, передбачивши закон про оподаткування криптовалют. Відсутність чіткої правової бази стримує розвиток галузі та змушує компанії шукати обхідні шляхи для взаємодії з клієнтами й банками [3].

Для ефективної легалізації криптовалют потрібні [1]:

- чітке визначення природи криптовалют та їхніх різновидів;
- прозора інформація про емітентів, механізми емісії та операцій;
- впровадження обов'язкових документів «White Paper», відповідальності за недостовірну інформацію та захисту інвесторів;
- адаптація механізмів публічної пропозиції активів до європейських стандартів.

Додаткові заходи для ефективного регулювання цифрових активів:

- оподаткування та звітність – необхідно встановити чіткі правила оподаткування доходів від криптовалют та вимоги щодо фінансової звітності користувачів, щоб забезпечити прозорість та уникнути ухиляння від сплати податків;
- ліцензування бірж та платформ – криптобіржі та фінансові платформи повинні працювати за ліцензією, що гарантує відповідність міжнародним стандартам, безпечне зберігання активів і захист інтересів клієнтів;
- кібербезпека та захист персональних даних – важливо запровадити вимоги щодо захисту інформації та безпеки транзакцій, щоб знизити ризики кібератак і забезпечити довіру користувачів;
- контроль фінансових ризиків та шахрайства – держава повинна створити механізми контролю за незаконними операціями та шахрайством у сфері цифрових активів, включаючи моніторинг підозрілих транзакцій;
- інтеграція з банківською системою – взаємодія криптовалют з банківськими інструментами, наприклад через криптокартки, дозволить забезпечити прозоре обліковування, сплату податків і додатковий захист прав споживачів.

Наразі криптовалюти не є законним платіжним засобом в Україні, що обмежує їхній потенціал у фінансових технологіях. Пропонується інтегрувати криптовалюти з банківською системою, наприклад, через криптокартки, що забезпечить прозоре оподаткування і захист прав споживачів.

На міжнародному рівні підходи до регулювання різняться. У США криптовалюта визнана платіжним засобом і майном; у Канаді криптобіржі мають реєструватися як фінансові установи; у Японії – офіційно платіжний засіб із високим податковим навантаженням. Німеччина визнає криптовалюту фінансовим інструментом із можливістю комерційного використання за ліцензією. Інші країни (Україна, Італія) ще не мають масштабного регулювання, хоча вводять податки на криптооперації.

Для розвитку українського ринку необхідна чітка правова база, прозорі правила роботи та використання міжнародного досвіду, зокрема європейського регламенту МіСА. Це стимулюватиме інвестиції, підвищить захист споживачів та сприятиме легалізації криптовалют як цивільних прав.

На практиці держави застосовують різні підходи до цифрових активів. У частині країн, таких як США та Японія, криптовалюти офіційно визнаються платіжним засобом або майном і підлягають оподаткуванню, а регулювання бірж та фінансових платформ забезпечує безпеку користувачів. У Німеччині криптовалюта вважається фінансовим інструментом, для комерційного використання якої потрібна спеціальна ліцензія. Інші країни, як-от Італія та Україна, ще не мають повного правового врегулювання, хоча частково застосовують податкові норми [2].

Управління ринком цифрових активів передбачає визначення правил для операцій, прозору інформацію про емітентів та захист інвесторів. Важливим елементом стає інтеграція таких активів із банківською системою, що дозволяє забезпечити облік, оподаткування та захист прав споживачів.

Міжнародний досвід регулювання цифрових активів демонструє, що ефективна правова база стимулює розвиток ринку, залучає інвестиції та підвищує довіру учасників. Для України пріоритетом є створення прозорих правил, інтеграція криптовалют у фінансову систему та використання європейських стандартів, зокрема регламенту МіСА. Таке врегулювання сприятиме розвитку фінансових технологій, легалізації ринку і формуванню безпечного середовища для користувачів та інвесторів.

Література

1. Дарчик Г. М. Сучасний стан правового регулювання криптовалюти в Україні. Зарубіжний досвід регулювання ринку криптовалют. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО, 2025. Випуск 87: частина 2. С. 335–340. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/324929/314956>.
2. Любкіна О. До питання імплементації міжнародного досвіду регулювання фінансового активу: криптовалюти [Текст]. Світ фінансів, 2020. Вип. 4. С. 157–167.
3. Національна стратегія доходів на 2024–2030 роки. URL: <https://www.mof.gov.ua/storage/files/National%20Revenue%20Strategy.pdf>.
4. Про віртуальні активи: Закон України від 17.02.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2074-20>.

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ФІНАНСОВИХ ПРОЦЕСІВ ЯК ФАКТОР ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Л. А. Федорова, здобувач першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара, м. Дніпро, Україна
Науковий керівник – С. В. Адонін, к. е. н.,
доцент, доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування,
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара, м. Дніпро, Україна

В умовах воєнного стану Україна зазнала масштабних економічних викликів та втрат. Значно зменшилося виробництво, частина інфраструктури була зруйнованою, багато людей були вимушені покинути свої домівки та переїхати в безпечні місця, доходи населення та інвестиції значно скоротилися тоді як бюджетні витрати, навпаки, зросли. У таких надскладних умовах дуже важливо зберегти стабільність фінансової системи та створити умови для поступового відновлення економіки. Одним із ключових інструментів цього процесу стала цифровізація фінансових процесів.

Цифровізація – впровадження та використання сучасних інформаційних технологій у сфері грошових розрахунків, банківського обслуговування, державних фінансів, бухгалтерського обліку, податкового адміністрування та фінансового контролю. Тобто це перехід від паперових документів, готівки, фізичної присутності до онлайн-сервісів та електронних платформ [1].

Під час війни цифрові сервіси стали не просто популярними та зручними а ще й вкрай необхідними для людства. Через постійні обстріли закривалося багато підприємств, люди масово переїжджали в інші міста та країни, але незважаючи на всі проблеми та негаразди, вони мали можливість користуватися своїми банківськими рахунками, здійснювати онлайн платежі та отримувати соціальні виплати дистанційно. Це дозволило громадянам, банкам та державним установам підтримувати надійність фінансових операцій, не допускати хаосу у грошових потоках та забезпечувати своєчасні розрахунки.

Велику роль у підтримці стабільності банківської системи та розвитку безготівкових розрахунків відіграє Національний банк України. Навіть у складних умовах воєнного стану банківська система продовжила працювати без зупинки, люди без проблем могли користуватися картками, знімати гроші

та оплачувати товари онлайн. Це дозволило уникнути фінансової паніки та підтримати довіру населення до банків.

Особливо важливим напрямом цифровізації стало активне використання безготівкових розрахунків. Більшість людей розраховуються картками або через мобільні додатки, адже це зручно, швидко та безпечно. Безготівкові розрахунки зменшують потребу в готівці, скорочують витрати на її зберігання, а також роблять фінансові операції більш зрозумілими та прозорими. Відкрите і зрозуміле ведення фінансів допомагає зменшувати тіньову економіку і збільшувати надходження податків до бюджету [2].

За даними Національного банку України, у 2025 році українці здійснили понад 9,5 млрд операцій з платіжними картками, що на 10 % більше, ніж у 2024 році. При цьому близько 95,5 % всіх операцій були безготівковими, а їхня частка за сумою становила 65,4 % від загального обсягу. Такі дані свідчать про стійке зростання популярності безготівкових розрахунків і довіру громадян до цифрових фінансових сервісів навіть у складних умовах війни [3].

Важливе значення у розвитку цифровізації економіки мають державні сервіси, адже саме вони дозволяють громадянам та підприємствам отримувати онлайн-послуги без черг та паперових документів. Це значно спрощує фінансові операції та робить їх швидшими й зручнішими для всіх учасників. Наприклад, через застосунок «Дія» можна отримати необхідні документи, подати заявку на державну допомогу, зареєструвати бізнес або скористатися іншими послугами дистанційно, що економить час і дозволяє вирішувати важливі питання навіть під час воєнного стану.

Для різноманітних підприємств цифровізація також дуже важлива, адже вона дає можливість відкривати рахунки, подавати звітність, сплачувати податки, отримувати кредити та користуватися електронними сервісами банків. Це дозволяє компаніям оперативно реагувати на зміни в економічній ситуації, швидко приймати необхідні рішення та легше пристосовуватися до нових умов роботи, що особливо важливо в період нестабільності та війни.

Великою перевагою цифрових фінансових систем є те, що вони дозволяють державі краще контролювати використання бюджетних коштів і міжнародної допомоги. Оскільки протягом останніх років Україна активно отримує значну фінансову підтримку від міжнародних партнерів, то саме електронний облік та прозорість підвищують довіру до країни та сприяють подальшій співпраці.

Цифровізація також створює можливості для розвитку нових фінансових технологій. З'являються нові різноманітні мобільні додатки,

онлайн–сервіси для управління фінансами, електронні платіжні системи та інші інноваційні інструменти. Вони роблять фінансову систему більш сучасною, швидкою та комфортною для користувачів, дозволяють легко здійснювати платежі, контролювати витрати й економити час як громадянам, так і бізнесу [4].

Водночас впровадження цифрових технологій має свої недоліки та проблеми. Наприклад існує загроза кібератак, коли шахраї можуть намагатися зламати банківські системи або отримати доступ до особистих даних громадян. Тому дуже важливо забезпечувати надійний захист інформації, використовувати сучасні системи безпеки та постійно оновлювати програмне забезпечення. Крім того, не всі добре володіють цифровими навичками, особливо люди старшого віку, тому потрібно підвищувати цифрову грамотність населення. Це допоможе громадянам безпечно користуватися онлайн–послугами та уникати шахрайства. Також це сприяє більшій довірі до цифрових сервісів і банківської системи.

Отже, цифровізація фінансових процесів стала дуже важливою для стабільності економіки України під час війни. Вона допомогла банкам працювати безперервно, забезпечила регулярні платежі, підтримала роботу бізнесу та допомогла людям отримувати гроші й оплачувати послуги. Після війни розвиток цифрових технологій може допомогти швидко відновити економіку та зробити її більш ефективною. Тобто цифрові фінанси – це не просто зручність, а необхідна умова для того, щоб економіка України могла швидко відновлюватися і розвиватися далі.

Література

1. Панасюк В., Монастирський Г. Цифровізація економічних процесів як чинник розвитку регіонального бізнесу. Український журнал прикладної економіки та техніки. 2025. Том 10. № 2. С. 205 – 208.
2. Лета А.В. Безготівкові рахунки як чинник розвитку сучасної економіки України. Економіко–правовий розвиток сучасної України: матеріали XIV Всеукр. наук. конф. здобувачів вищої освіти та вчених. 2025. С. 230–233. URL: <https://hdl.handle.net/11300/32074>
3. Національний банк України. Операції з платіжними картками у 2025 році: більшість – безготівкові. URL: <https://surl.li/trzbws>. (дата звернення: 23.02.2026).
4. Ніжейко К., Залєвський М. Роль цифровізації в стратегії відновлення економіки України. Сталий розвиток економіки. 2025. №2 (53). С. 384 –390. URL: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-53-53>.

КЛАСТЕРНИЙ АНАЛІЗ ТА ЕКОНОМІКО–МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗРОБКИ НАФТОГАЗОВИДОБУВНИХ РОДОВИЩ

М. А. Фірман, здобувач *третього*
(освітньо–наукового) рівня вищої освіти,
Національний університет «Полтавська
політехніка ім.Юрія Кондратюка»,
м. Полтава, Україна

Науковий керівник – В. О. Онищенко,
д. е. н., професор, Президент
Національного університету «Полтавська
політехніка імені Юрія Кондратюка»,
м. Полтава, Україна

В умовах воєнного стану та повоєнного відновлення енергетична незалежність України залежить від ефективного управління ресурсами вуглеводнів. Значна частина родовищ перебуває на пізній стадії розробки або є важкодобувною, що потребує впровадження сучасних методів економіко–математичного моделювання, зокрема кластерного аналізу, для диференціації активів та оптимізації інвестиційних стратегій. Базою дослідження виступив масив репрезентативних даних 62 нафтогазових родовищ України, що дозволило забезпечити високу достовірність отриманих результатів [1]. Методологія дослідження базувалася на двостадійному підході:

– кластеризація. Родовища було згруповано за ключовими геолого–технічними параметрами, такими як товщина пласта, показники проникності та пористості, глибина залягання покладів, а також дебіт води та цільового флюїду. Це дозволило виявити приховані закономірності між природними характеристиками об'єкта та його потенційною продуктивністю;

– фінансове моделювання. Для кожного виділеного кластера проведено розрахунок ключових індикаторів інвестиційної привабливості: чистої приведеної вартості (NPV), внутрішньої ставки прибутковості (IRR) та динамічного терміну окупності інвестицій. Моделювання здійснювалося на основі проектних глибин свердловин та прогнозних профілів видобутку в 10–річній перспективі. Для інтегральної оцінки капіталомісткості видобутку на одиницю ресурсу в межах кожного кластера було використано авторський показник фактора ефективності (Фе), який розраховувався за формулою [3]:

$$\text{Фе} = \text{Кбуд} V_{\text{н}} + V_{\text{г}},$$

де Фе – фактор економічної ефективності розроблення родовища (тис. USD / ум. од. видобутку);

Кбуд – капітальні витрати на будівництво свердловини (тис. USD);

V_н – прогнозний обсяг видобутку нафти (тис. т);

V_г – прогнозний обсяг видобутку газу (млн м³).

Введення даного показника дозволило математично довести, що для родовищ IV кластера (важкодобувні) значення Фе критично перевищує поріг рентабельності, що робить їх розробку недоцільною без застосування пропонованого організаційно–економічного механізму. Результати порівняльного аналізу ключових індикаторів наведено в таблиці 1 та рис.1.

Таблиця 1. Порівняльна характеристика фінансово–економічних показників родовищ–представників [2]

Родовище	NPV, млн USD	IRR, %	Термін окупності, років	Категорія ефективності
Радченківське	12,16	85,59	2	Високорентабельне
Гнідинцівське	10,33	71,53	2	Високорентабельне
Лесяківське	9,40	63,62	2	Високорентабельне
Глинсько–Розбишівське	8,26	55,46	2	Високорентабельне
Качанівське	6,53	44,43	2	Високорентабельне
Західно–Харківцівське	6,57	41,35	3	Середня рентабельність
Сагайдацьке	5,94	40,97	3	Середня рентабельність
Перекопівське	3,36	26,87	3	Середня рентабельність
Дружелюбівське	3,26	27,04	3	Середня рентабельність
Новоукраїнське	1,34	17,87	4	Середня рентабельність
Коржівське	1,37	18,75	4	Середня рентабельність
Анастасівське	1,60	18,39	4	Середня рентабельність
Скороходівське	–1,89	5,14	7	Низькорентабельне
Артюхівське	–2,21	2,56	9	Низькорентабельне
Скворцівське	–3,46	–0,72	>10	Збиткове (Важкодобувне)
Богданівське	–4,18	–3,03	>10	Збиткове (Важкодобувне)
Суходолівське	–4,40	–4,17	>10	Збиткове (Важкодобувне)
Східницьке	–5,79	–8,80	>10	Збиткове (Важкодобувне)

Застосування кластерного аналізу дозволило виокремити чотири стійкі групи родовищ, що відрізняються за своєю економічною поведінкою:

– кластер «Високорентабельні активи» (Гнідинцівське, Радченківське). Характеризуються аномально високими показниками ефективності (IRR > 50%, окупність до 2 років). Ключовим фактором успіху тут є геологічна будова (товщина пласта > 30 м) та низька обводненість (до 5 м³/доб). Моделювання показує, що ці об'єкти є основним джерелом внутрішніх інвестицій для галузі;

– кластер «Стабільні прибуткові активи» (Новоукраїнське, Коржівське). Показник IRR коливається в межах 17–24%, що є цільовим орієнтиром для стандартних проєктів розробки. NPV позитивний, але вимагає постійного моніторингу витрат (ОРЕХ);

– кластер «Об'єкти з підвищеним ризиком» (Скоробагатківське, Юр'ївське). Це родовища, де за позитивного NPV термін окупності зростає

до 5–6 років через складніші геологічні умови або більшу глибину (понад 2600 м);

– кластер «Важкодобувні та збиткові родовища» (Східницьке, Богданівське, Скворцівське). Моделювання виявило групу об'єктів з від'ємним NPV (від –2,5 до –5,8 млн USD). Основні детермінанти збитковості це критична обводненість (дебіт води > 50 м³/доб); значна проєктна глибина (> 3400 м) при низьких дебітах флюїду, зношеність обладнання (понад 60%), що генерує високі операційні витрати.

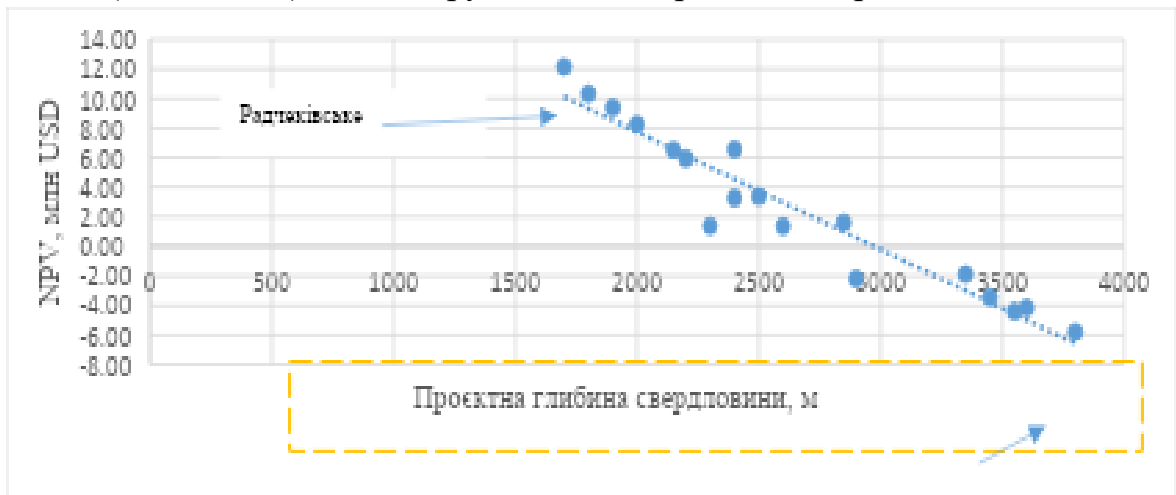

Рисунок 1. Чутливість чистої приведеної вартості (NPV) до проєктної глибини свердловин

Моделювання засвідчило, що традиційна модернізація (заміна обладнання) не забезпечує виведення родовищ 4-го кластера у зону беззбитковості. Натомість впровадження організаційно–економічного механізму на основі Digital Twin і МГРП дозволяє досягти якісно кращого результату, а саме знизити CAPEX на 15–20% завдяки оптимізації проєктних рішень і скоротити операційні витрати на близько 10% через предиктивне обслуговування, що підвищує економічну доцільність розробки важкодобувних активів.

Кластеризація 62 нафтогазових родовищ довела неефективність універсального підходу до управління активами через суттєві відмінності в їх рентабельності та ризиковості. Запропонована математична модель передбачає диференціацію регуляторного навантаження: для 1–2 кластерів – стимулювання інтенсифікації через прозорі аукціони, для 4-го – пільгове оподаткування та застосування InsurTech для страхування ризиків. Перехід до моделі Smart Oilfield дозволить скоротити технологічне відставання на 5–7 років і посилити фінансову стійкість енергетичного сектору в умовах повоєнного відновлення.

Література

1. Методичні рекомендації щодо застосування класифікації запасів та ресурсів нафти і газу за системою управління вуглеводневими ресурсами (Petroleum Resources Management System – PRMS). URL: https://www.dkz.gov.ua/files/1_%D0%9C%D0%A0-PRMS.pdf. (дата звернення: 15.02.2026).
2. Дані державного балансу запасів корисних копалин України. URL: <https://data.gov.ua/dataset/75c401c9-a673-4cef-88f8-e5cfb1086f63>. (дата звернення: 15.02.2026).
3. Пістунов І.М., Горобець Є.Ю. Економічне обґрунтування вибору розроблення розвіданого нафто–газового родовища. *Економіка. Фінанси. Право*. 2023. № 11. С.92–95.

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ ПІДТРИМКИ ФІНАНСОВИХ РІШЕНЬ НА ОСНОВІ НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ

М. В. Чичужко, к. т. н., доцент, доцент
кафедри робототехніки та спеціалізованих
комп'ютерних систем,

*Черкаський державний технологічний
університет, м. Черкаси, Україна*

Г. А. Бразілій, здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
*Черкаський державний технологічний
університет, м. Черкаси, Україна*

Актуальність дослідження зумовлена стрімкою цифровою трансформацією фінансово–економічного середовища, зростанням обсягів інформації та ускладненням процесів прийняття управлінських рішень. У сучасних умовах традиційні методи фінансового аналізу дедалі частіше виявляються недостатньо ефективними, оскільки не забезпечують належної швидкості обробки великих масивів даних, не враховують складні нелінійні залежності та мають обмежені можливості адаптації до динамічних змін ринку. Це обумовлює необхідність упровадження інтелектуальних інформаційних систем підтримки фінансових рішень, побудованих на основі нейронних мереж та алгоритмів машинного навчання, які здатні автоматизувати аналітичні процеси, виявляти приховані закономірності у фінансових даних, прогнозувати ризики та формувати рекомендації для управлінського персоналу в режимі реального часу. Активний розвиток фінтех–напрямку та зростання конкуренції на фінансових ринках формують попит на інноваційні інструменти, здатні підвищити точність прогнозування, мінімізувати фінансові втрати та забезпечити стійкість бізнесу. Разом із тим упровадження нейромережевих систем підтримки прийняття фінансових

рішень супроводжується низкою проблем. Серед основних слід виділити недостатню якість і структурованість фінансових даних, що ускладнює процес навчання моделей і знижує достовірність результатів; складність інтерпретації рішень нейронних мереж, які часто функціонують як «чорна скринька», що обмежує довіру користувачів до автоматизованих рекомендацій; високі обчислювальні вимоги, які створюють бар'єри для малих і середніх підприємств; недостатню інтеграцію інтелектуальних модулів з існуючими фінансовими та корпоративними системами; підвищені ризики кібербезпеки; а також дефіцит фахівців із міждисциплінарною підготовкою, здатних поєднувати знання у сфері комп'ютерної інженерії, економіки та математичного моделювання [1].

За останні роки ключовим трендом стала переорієнтація з «класичних» RNN/LSTM до Transformer-архітектур і гібридних моделей для фінансового прогнозування (прибутковість/ціни/волатильність/потоки). Огляди та емпіричні роботи показують, що трансформери краще тримають довгі залежності в часових рядах, а найпрактичніші рішення часто будуються як ансамблі або гібриди (наприклад, LSTM + модифікований Transformer + MLP), щоб одночасно ловити короткі й довгі патерни та підвищувати стійкість до шуму [2]. Водночас у науковій дискусії з'явився «контртренд»: у прогнозуванні часових рядів інколи **простіші** архітектури (навіть лінійні) можуть конкурувати або перевершувати трансформери на певних датасетах, що підштовхує до більш чесних протоколів порівняння та відбору моделей під конкретну задачу [3].

Другий великий напрям – кредитний скоринг і прогноз дефолту, де нейромережі часто застосовують у зв'язці з attention/transformer-модулями або як частину комбінованих підходів. Окремо швидко зростає сегмент NLP у кредитному ризику: використання текстів (новини, звітність, пояснювальні записки, транскрипти) через BERT/Transformer-підходи для покращення оцінки ризику й раннього виявлення проблемних позичальників [2]. Для систем підтримки рішень це важливо тим, що модель перестає бути «лише табличною» і може інтегрувати слабкоструктуровані джерела даних (текст/сентимент/події), що ближче до реального фінансового процесу.

Третій тренд – перехід від «фіч» до «зв'язків» через Graph Neural Networks (GNN) у задачах фінансового шахрайства, AML і виявлення аномалій. У транзакційних мережах, ланцюжках платежів і взаємодіях контрагентів саме графова структура несе критичну інформацію; огляди підкреслюють, що GNN-підходи краще відображають реляційні патерни та динаміку мережі порівняно з традиційними моделями, але вимогливі до якості графа, атрибутів вузлів/ребер і продуманої постановки задачі [4]. З

прикладного боку індустрія також активно підхоплює цей напрям (платформи/blueprints для fraud detection), що підтверджує практичну цінність для фінансових DSS.

Четверта магістральна лінія – пояснюваність та довіра (XAI), бо фінансові рішення часто регульовані, мають юридичні наслідки й потребують прозорості. Сучасні дослідження активно порівнюють «чорні скриньки» (у т.ч. нейронні мережі) з XAI-підходами (SHAP/LIME та ін.) у кредитному скорингу: загальний висновок такий, що інтерпретація суттєво підвищує прийнятність моделей, але може бути нестабільною (наприклад, за класового дисбалансу або зміни даних), тому потрібні додаткові перевірки на стійкість пояснень і контроль зсувів [3]. Для систем підтримки рішень це означає: недостатньо «точно передбачати» – потрібно ще й показувати, чому та наскільки надійно.

П'ятий важливий блок – від «моделі» до «системи»: останні огляди наголошують, що реальна ефективність DSS визначається не лише метриками ML, а й тим, як рішення інтегрується в бізнес-процеси: пайплайни даних, MLOps, моніторинг дрейфу, контроль якості, інтеграція з ERP/BI, оновлення моделей та управління ризиками впровадження. Саме через це багато робіт переходять від описового «яка архітектура краща» до рекомендацій щодо практичного дизайну та експлуатації, включно з роботою на потокових даних і оцінкою економічного ефекту [2].

Узагальнюючи, сучасні дослідження сходяться на тому, що найперспективніші напрями для інтелектуальних систем підтримки фінансових рішень сьогодні – це (1) Transformer/гібриди для часових рядів, (2) мультимодальні моделі (табличні + текстові дані), (3) GNN для мережових фінансових задач, і (4) XAI + стійкість/надійність як обов'язкова умова впровадження в регульованому середовищі [4]. При цьому основні відкриті проблеми, які повторюються в оглядах: відтворюваність результатів, дрейф даних, брак якісних публічних датасетів для реальних сценаріїв, переносимість моделей між доменами/країнами та формалізація довіри/пояснюваності як частини метрик якості.

Література

1. Одрехівський М., Дарміць Р., Жежуха В. (2022). Інтелектуальні інформаційні системи моніторингу компетентностей управлінців інноваційних підприємств. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 5(46), 222–238. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.5.46.2022.3884>
2. El Alami, S. E. E., Mouiha, A., Hafid, A., & Alaoui, A. E. H. (2025). Machine Learning and Deep Learning in Computational Finance: A Systematic Review. URL: <https://arxiv.org/abs/2511.21588>

3. Golbayani, P., Florescu, I., & Chatterjee, R. (2020). A Comparative Study of Forecasting Corporate Credit Ratings using Neural Networks, Support Vector Machines, and Decision Trees. URL: <https://arxiv.org/abs/2007.06617>

4. Taherdoost, H. (2023). Deep Learning and Neural Networks: Decision-Making Implications. *Symmetry*, 15(9), 1723. DOI: <https://doi.org/10.3390/sym15091723>

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ФІНАНСОВИХ ПРОЦЕСІВ НА РОЗВИТОК МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

В. М. Шевага, здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Івано–Франківський національний технічний
університет нафти і газу,
м. Івано–Франківськ, Україна

Науковий керівник – О. М. Ромашко,
к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів,
обліку та оподаткування,
Івано–Франківський національний технічний
університет нафти і газу,
м. Івано–Франківськ, Україна

Цифровізація фінансових процесів є одним із визначальних чинників модернізації системи публічного управління та розвитку місцевого самоврядування. В умовах децентралізації та зростання фінансової автономії територіальних громад зростає роль цифрових інструментів у забезпеченні прозорості, ефективності та підзвітності управління місцевими фінансами.

Цифровізація фінансових процесів на місцевому рівні охоплює автоматизацію бюджетного планування і виконання, електронне адміністрування місцевих податків і зборів, використання електронної звітності, а також відкритий доступ громадян до інформації про формування та використання бюджетних коштів. Такі інструменти сприяють зменшенню адміністративних витрат і підвищенню якості управлінських рішень.

У дослідженні Даудової Г. та Грінько А. [1, С. 243–244] еволюцію процесів цифровізації фінансових органів місцевого самоврядування в Україні розглянуто як поетапний процес. Автори виокремлюють шість основних етапів цифровізації на рівні місцевих бюджетів, які відображають поступовий перехід від елементарної автоматизації фінансових операцій до формування комплексної цифрової системи управління публічними фінансами.

На початкових етапах цифровізація обмежувалася використанням окремих програмних засобів для бухгалтерського обліку та складання

фінансової звітності. Подальші етапи пов'язані з упровадженням централізованих інформаційних систем казначейського обслуговування та стандартизацією бюджетних процедур. Наступним кроком стало запровадження інструментів відкритості місцевих фінансів, що забезпечило публічний доступ до інформації про використання бюджетних коштів [1, С. 243].

Окремі етапи цифровізації, за висновками авторів, характеризуються активним впровадженням електронних закупівель, розвитком інтегрованих бюджетних платформ, а також залученням громадян до управління фінансами громад через цифрові механізми участі. Завершальні етапи спрямовані на створення цифрових фінансових екосистем, які забезпечують аналітичну підтримку управлінських рішень та підвищують фінансову спроможність територіальних громад [1, С. 244].

В Україні важливу роль у цифровій трансформації фінансової сфери відіграють державні електронні платформи відкритих фінансів, зокрема портал E-Data [2], який забезпечує публічний доступ до інформації про використання бюджетних коштів, у тому числі органами місцевого самоврядування. Це створює умови для громадського контролю та підвищує рівень довіри населення до місцевої влади.

Значний вплив на розвиток місцевого самоврядування має система електронних публічних закупівель ProZorro [3], яка забезпечує прозорість та конкурентність використання бюджетних ресурсів громад. Використання цієї системи дозволяє оптимізувати видатки місцевих бюджетів, зменшити корупційні ризики та підвищити ефективність управління публічними фінансами.

Окремим напрямом цифровізації є впровадження електронних сервісів для населення, зокрема через платформу «Дія» [4], яка спрощує доступ громадян до адміністративних і фінансових послуг. Це сприяє підвищенню якості взаємодії між органами місцевого самоврядування та громадянами, а також формуванню сервісно орієнтованої моделі управління.

Цифрові фінансові інструменти також сприяють розвитку електронної демократії на місцевому рівні, зокрема через механізми бюджету участі, електронні консультації та публічні обговорення бюджетних рішень. Залучення громадян до процесу управління фінансами громади підвищує ефективність розподілу ресурсів та відповідальність органів влади.

Водночас цифровізація фінансових процесів супроводжується низкою проблем і викликів. Серед них – нерівномірний рівень цифрової інфраструктури територіальних громад, дефіцит кваліфікованих кадрів,

недостатній рівень цифрової грамотності, а також ризики, пов'язані з кібербезпекою та захистом персональних даних [5].

Отже, цифровізація фінансових процесів є важливим чинником розвитку місцевого самоврядування в Україні. Вона сприяє підвищенню прозорості, ефективності та фінансової спроможності територіальних громад. Подальший розвиток цифрових фінансових інструментів потребує комплексної державної політики, інвестицій у цифрову інфраструктуру та системного підвищення цифрових компетентностей посадових осіб органів місцевого самоврядування.

Література

1. Даудова Г., Грінько А. Еволюція процесів цифровізації фінансових органів місцевого самоврядування в Україні. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics*. 2023. № 4. С. 240–252. DOI:10.58423/2786–6742/2023–4–240–252.
2. Міністерство фінансів України. Портал відкритих даних E–Data. URL: <https://edata.gov.ua/>.
3. Офіційний портал системи електронних закупівель ProZorro. URL: <https://prozorro.gov.ua/uk>.
4. Міністерство цифрової трансформації України. Платформа «Дія». URL: <https://center.diia.gov.ua/>.
5. Заболотенко Д., Герасимюк К. Цифрова трансформація місцевого самоврядування та розвиток професійних компетентностей посадових осіб місцевого самоврядування. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія Публічне управління та адміністрування*. 2024. Випуск 1. С. 71–78. DOI: 10.32782/2786–5681–2024–1.09.

ЦИФРОВІ ФІСКАЛЬНІ РІШЕННЯ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ПРОЗОРОСТІ ГРОШОВИХ РОЗРАХУНКІВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

А. В. Шеверя, здобувач першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Херсонський державний аграрно–
економічний університет,
м. Кропивницький, Україна
Науковий керівник – І. В. Шепель,
к. е. н., доцент, доцент кафедри
підприємництва, обліку та фінансів,
Херсонський державний аграрно–
економічний університет,
м. Кропивницький, Україна

Новий пілотний проєкт єЧек, ініційований Державною податковою службою України у співпраці з банківською інфраструктурою та суб'єктами

господарювання, представляє собою цифровий сервіс формування та передачі фіскальних чеків у електронному форматі через мобільні застосунки банківських установ [1]. Подібний сервіс забезпечує реалізацію фіскалізації розрахункових документів на основі сучасних цифрових технологій, що дозволяє покупцям отримувати інформацію про здійснені покупки напряду в цифровому середовищі без необхідності видачі паперових документів. При цьому сама фіскалізація залишається обов'язком продавця, тоді як електронний чек автоматично зберігається у державній системі обліку. Пілотний етап впровадження реалізовано з участю конкретних платіжних установ (зокрема великих банків) та торговельних точок – як традиційних магазинів, так і мереж автозаправних станцій, що дозволяє охопити різні сегменти споживчого ринку та оцінити адаптацію учасників ринкового процесу до нових технологічних рішень. У ході цього етапу паралельно застосовуються як паперові, так і електронні чеки, що дає змогу поступового переходу бізнесу й покупців до цифрової моделі документообігу.

Запровадження цифрового чекового сервісу має суттєве значення для трансформації податкової інфраструктури: воно сприяє підвищенню ефективності контролю за грошовими розрахунками, зниженню витрат бізнесу на паперові документи, мінімізації ризиків втрати підтверджувальної документації для споживачів, а також підвищенню прозорості податкового адміністрування завдяки автоматичному накопиченню даних у централізованій цифровій системі. Цей підхід інтегрується із загальними тенденціями цифровізації державних послуг, зокрема шляхом впровадження електронних інструментів взаємодії між платниками податків та податковими органами, що відповідає стратегічним напрямам модернізації фіскальної політики та адміністрування.

Перспективи розвитку системи цифрового фіскального чека є багатоаспектними. По-перше, масштабування проєкту «Чек на національному рівні» може забезпечити універсальну платформу для фіскалізації розрахункових операцій, що значно спростить податкову звітність і сприятиме зниженню рівня тіньової економіки. По-друге, ширше впровадження цифрових чеків сприятиме розвитку електронної комерції та безготівкових розрахунків, що особливо актуально у контексті загальносвітових тенденцій цифрової трансформації фінансових послуг. По-третє, інтеграція подібних сервісів з іншими державними інформаційними системами (наприклад, з платформою «Дія») може створити умови для побудови єдиного цифрового середовища для фізичних осіб та бізнесу, де фіскальні дані автоматично синхронізуються між всіма учасниками процесу.

Нарешті, накопичення великого масиву цифрових фінансових даних може стати підґрунтям для більш точних аналітичних моделей прогнозування доходів бюджету та для вдосконалення податкової політики на основі даних (data-driven policy). Такий підхід відповідає міжнародній практиці цифровізації податкових систем і може суттєво підвищити ефективність адміністрування податків у довгостроковій перспективі.

Література

1. Стартував пілотний проєкт «Чек» – державний сервіс цифрового фінансового чека. URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/984098.html> (дата звернення: 20.02.2026).

СУТНІСТЬ КІБЕРБЕЗПЕКИ ТА ЇЇ РОЛЬ У ЦИФРОВОМУ СУСПІЛЬСТВІ

М. С. Шевчук, здобувач третього
(освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Львівський національний університет імені
Івана Франка, м. Львів, Україна
Науковий керівник – Н. Б. Демчишак,
д. е. н., професор, професор кафедри
фінансів, грошового обігу і кредиту,
Львівський національний університет імені
Івана Франка, м. Львів, Україна

Діжиталізація та її результативність для економіки і суспільства будь-якої країни обумовлені факторами безпекових викликів, враховуючи інтенсивність використання інформаційно-комунікаційних технологій та пов'язані із цим ризики. Водночас ефективність фінансового регулювання процесів цифровізації також корелює із чинниками кібербезпеки, що особливо актуально для України у період війни та буде важливо для післявоєнного відновлення, враховуючи те, що кіберзагрози зі сторони росії потенційно залишатимуться.

Вважаємо за доцільне узагальнити підходи до розуміння кібербезпеки, кіберзагрози, кіберризик, кіберзахисту й кіберзлочину. Спершу розглянемо сутність поняття «кібербезпеки». Як вважають С. Мельник, О. Тихомиров та О. Ленков кібербезпека – це захищеність життєво-важливих інтересів людини, суспільства і держави у сфері функціонування інформаційно-телекомунікаційних систем, при якій забезпечуються сталий розвиток, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам [2, с. 44]. Згідно з О. Барановим кібербезпека – це такий стан захищеності життєво важливих інтересів особистості,

суспільства і держави в умовах використання комп'ютерних систем та або телекомунікаційних мереж, за якого мінімізується завдання їм шкоди через: неповноту, невчасність інформації, що використовується; негативний інформаційний вплив; негативні наслідки функціонування інформаційних технологій; несанкціоноване поширення, використання і порушення цілісності, конфіденційності та доступності інформації [1, с. 61]. На наш погляд, у цій дефініції акцентується опосередковано на питанні в тім числі асиметричної інформації, тобто ситуації, коли різні контрагенти чи суб'єкти цифрової економіки мають різний рівень доступу та відмінну проінформованість, скажімо про певні події на фінансовому чи інших ринках тощо. Згодні, що доступ до інформації стає у цьому контексті вагомим фактором безпеки для громадян і суб'єктів господарювання в умовах цифрового суспільства.

Так, В. Фурашев трактує кібербезпеку як стан і здібності людини, суспільства і держави щодо запобігання та уникнення спрямованого, в першу чергу – несвідомого, негативного впливу (управління) інформації [5, с. 167].

З позицій інституційного регулювання на рівні держави зауважимо, що Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [4] визначає її як захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави під час використання кіберпростору, за якої забезпечуються сталий розвиток інформаційного суспільства та цифрового комунікативного середовища, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних і потенційних загроз національній безпеці України у кіберпросторі. Також згідно з даним Законом [4] кіберзагрози – наявні та потенційно можливі явища і чинники, що створюють небезпеку життєво важливим національним інтересам України у кіберпросторі, справляють негативний вплив на стан кібербезпеки держави, кібербезпеку та кіберзахист її об'єктів.

Цілком логічно, на думку Б. Орловського, кіберризик можливо інтерпретувати як вірогідність настання негативних наслідків в результаті реалізації кіберзагроз, що здатні завдати шкоди інформаційним системам, конфіденційності даних, фінансовій стабільності або навіть національній безпеці держави [3, с. 212]. Також в Законі України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» виділяють визначення «кіберзахисту» як сукупність організаційних, правових, інженерно-технічних заходів, а також заходів криптографічного та технічного захисту інформації, спрямованих на захист від кіберзагроз, забезпечення кібербезпеки, стійкості, цілісності, доступності та конфіденційності інформаційних ресурсів у кіберпросторі, а також здатності інфраструктури до їх обробки [4].

Також зазначимо визначення «кіберзлочину» в даному контексті: кіберзлочин (комп'ютерний злочин) – суспільно небезпечне винне діяння у кіберпросторі та/або з його використанням, відповідальність за яке передбачена законом України про кримінальну відповідальність та/або яке визнано злочином міжнародними договорами України [4]. Тобто кіберзлочин є фактично «завершенням» реалізації кіберзагрози, що трансформувалась у кіберризик і власне у злочин у кіберпросторі, або сферах, що із ним пов'язані.

Відтак, узагальнюючи акцентуємо на тому, що кібербезпека є невід'ємною складовою функціонування цифрового суспільства, оскільки забезпечує надійний захист інформаційних ресурсів, цифрових сервісів і комунікаційних мереж. В умовах стрімкого розвитку цифрових технологій вона формує передумови для збереження довіри громадян до цифрових послуг. Належний рівень кібербезпеки в країні сприяє діджиталізації економіки загалом, мінімізує ризики кібератак і втрат даних, а також сприяє підтримці функціонування критичної інфраструктури, що важливо в реаліях війни в Україні. Водночас кібербезпека є чинником захисту прав громадян і бізнесу, забезпечуючи баланс між відкритістю цифрового середовища та необхідністю контролю й захисту з боку держави. Саме тому її зміцнення є стратегічною передумовою поступу сучасного цифрового суспільства як в реаліях війни, так і враховуючи орієнтири післявоєнного відновлення країни.

Література

1. Баранов О. А. Про тлумачення та визначення поняття «Кібербезпека». Правова інформатика. 2024. № 2 (42). С. 54–62.
2. Мельник С.В., Тихомиров О.О., Ленков О.С. До проблеми формування понятійно–термінологічного апарату кібербезпеки: зб. матер. наук.–практ. конф. «Актуальні проблеми управління інформаційною безпекою держави», м. Київ, 22 березня 2011 р. К., 2011. Ч. 2. С. 43–48.
3. Орловський Б. М. Сучасні кіберризики: їх поняття, структура та застосування у сфері торгівельного мореплавства. Правова держава. 2025. № 58. С.210–219.
4. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05.10.2017 р. № 2163–VIII (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163–19#Text>.
5. Фурашев В.М. Кіберпростір та інформаційний простір, кібербезпека та інформаційна безпека: сутність, визначення, відмінності. Інформація і право. 2012. №2. С.162–169.

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В УПРАВЛІННІ ФІНАНСОВИМИ ПОТОКАМИ ГРОМАД

І. І. Шрамко, старший викладач кафедри
інформаційних систем і технологій,
Дніпровський державний аграрно–
економічний університет, м. Дніпро, Україна

У сучасних умовах трансформації системи публічних фінансів України, поглиблення децентралізації влади, посилення ролі територіальних громад як базового рівня управління та одночасного функціонування держави в умовах воєнного стану особливої актуальності набуває проблема ефективного управління фінансовими потоками на місцевому рівні. Територіальні громади сьогодні виступають не лише адміністративними одиницями, а повноцінними суб'єктами фінансових відносин, які формують і виконують місцеві бюджети, управляють комунальним майном, залучають інвестиції, реалізують інфраструктурні та соціальні проєкти, забезпечують функціонування закладів освіти, охорони здоров'я, соціального захисту та житлово–комунального господарства. У цих умовах традиційні підходи до організації фінансової роботи, що базувалися переважно на паперовому документообігу та фрагментарній автоматизації, вже не відповідають вимогам швидкості, прозорості та аналітичної глибини управлінських рішень.

Інформаційні технології в управлінні фінансовими потоками громад в умовах цифрової трансформації публічного сектору України стають ключовим інструментом підвищення прозорості, ефективності та підзвітності використання бюджетних ресурсів, особливо в контексті децентралізації, воєнного стану та післявоєнного відновлення територій. Після впровадження бюджетної та адміністративної децентралізації, що була ініційована реформами 2014–2020 років, територіальні громади отримали значно ширші фінансові повноваження, включаючи управління власними доходами, трансфертами, міжбюджетними відносинами та капітальними видатками, що зумовило об'єктивну потребу у впровадженні сучасних цифрових рішень для планування, моніторингу та контролю фінансових потоків. У цьому контексті важливу роль відіграє державна система публічних фінансів, зокрема електронна платформа Prozorro, яка забезпечує прозоре проведення закупівель за принципом «всі бачать все», що дозволяє громадам, наприклад у Дніпропетровській чи Львівській областях, здійснювати закупівлі товарів і послуг через конкурентні процедури, мінімізуючи корупційні ризики та забезпечуючи економію бюджетних коштів. Саме інтеграція системи Prozorro

з внутрішніми фінансовими модулями органів місцевого самоврядування дає змогу відстежувати рух коштів від моменту формування бюджетного призначення до фактичної оплати постачальнику.

Суттєве значення в управлінні фінансовими потоками громад має функціонування системи електронного казначейського обслуговування через Державна казначейська служба України, яка забезпечує централізований контроль за здійсненням платежів, обліком бюджетних зобов'язань та веденням бухгалтерського обліку в бюджетних установах. Завдяки автоматизованим інформаційним системам Казначейства органи місцевого самоврядування отримують доступ до даних щодо стану рахунків, реєстрації фінансових зобов'язань, касових видатків і залишків коштів у режимі, максимально наближеному до реального часу. Це дозволяє громадам, таким як Дніпровська чи Вінницька, оперативно управляти ліквідністю, прогнозувати касові розриви та планувати фінансування соціальних програм, освітніх і медичних закладів.

Важливим елементом цифрової екосистеми публічних фінансів є портал відкритих даних E-data (spending.gov.ua), який забезпечує відкритий доступ до інформації про використання бюджетних коштів, договори, транзакції та звітність розпорядників коштів. Для громад це означає можливість не лише внутрішнього контролю, а й формування механізмів громадського моніторингу, коли активні мешканці або місцеві громадські організації аналізують структуру видатків, ефективність використання субвенцій чи відповідність витрат стратегічним пріоритетам розвитку території. Таким чином, інформаційні технології стають інструментом посилення фінансової демократії та підзвітності влади перед громадою.

Особливу роль відіграють інформаційні системи бюджетного планування та прогнозування, які впроваджуються на рівні місцевих фінансових управлінь. У багатьох громадах України використовуються спеціалізовані програмні комплекси для формування бюджету на основі програмно-цільового методу, що дозволяє поєднати фінансові ресурси з конкретними показниками результативності. Наприклад, у містах обласного значення активно застосовуються модулі автоматизації бюджетного процесу, які інтегрують дані про надходження податку на доходи фізичних осіб, плати за землю, єдиного податку, акцизного податку та інших джерел доходів. Завдяки цьому фінансові служби можуть моделювати різні сценарії розвитку – песимістичний, базовий і оптимістичний – з урахуванням міграційних процесів, релокації бізнесу або впливу воєнних ризиків. Інформаційні технології також забезпечують інтеграцію фінансового управління з податковими та реєстраційними системами. Використання цифрових сервісів

Дія дозволяє громадянам та підприємцям отримувати адміністративні послуги онлайн, що сприяє детінізації економіки та збільшенню доходної бази громад. Наприклад, спрощення реєстрації бізнесу або отримання дозволів через електронні сервіси підвищує податкову дисципліну та прискорює надходження місцевих податків і зборів до бюджету. У результаті формується більш прогнозований фінансовий потік, який можна ефективніше планувати за допомогою аналітичних інструментів.

Управління фінансовими потоками громад дедалі більше спирається на технології бізнес-аналітики (BI), обробку великих масивів даних (Big Data) та хмарні рішення. Використання дашбордів для моніторингу виконання бюджету дозволяє керівництву громади в режимі реального часу бачити відхилення від планових показників, аналізувати структуру видатків за функціональною та економічною класифікацією, оцінювати ефективність інвестиційних проєктів. Наприклад, у процесі реалізації інфраструктурних проєктів у рамках державних програм відновлення територій інформаційні системи дозволяють відстежувати використання коштів міжнародної допомоги, співфінансування з місцевого бюджету та графіки виконання робіт, що особливо актуально в умовах контролю донорських організацій.

Цифровізація фінансових потоків також передбачає впровадження систем електронного документообігу, які мінімізують паперовий обіг, скорочують час погодження фінансових документів і знижують ризики помилок. У багатьох громадах впроваджено електронні системи управління внутрішніми процесами, що дозволяють автоматизувати підготовку бюджетних запитів, формування кошторисів, погодження договорів і платіжних доручень. Це особливо важливо для великих територіальних громад, де обсяг фінансових операцій є значним і потребує чіткої координації між різними структурними підрозділами.

В умовах війни інформаційні технології набули додаткового значення як інструмент забезпечення фінансової стійкості громад. Через цифрові платформи здійснюється координація гуманітарної допомоги, облік благодійних внесків, управління резервними фондами та моніторинг витрат на заходи територіальної оборони. Автоматизація цих процесів дозволяє уникнути дублювання витрат, підвищити швидкість прийняття рішень та забезпечити прозорість використання ресурсів, що є критично важливим у кризових умовах.

Інформаційні технології в управлінні фінансовими потоками громад України виконують комплексну функцію: вони забезпечують прозорість і підзвітність через відкриті дані, підвищують ефективність бюджетного планування та контролю, інтегрують фінансові процеси з іншими сферами

публічного управління, сприяють залученню громадян до моніторингу використання коштів і формують основу для стратегічного управління розвитком територій. У сучасних українських реаліях, коли громади одночасно виконують функції базового рівня публічної влади та суб'єкта відновлення економіки, цифрові інструменти стають не просто допоміжним засобом, а стратегічним ресурсом забезпечення фінансової безпеки, стабільності та сталого розвитку.

DIGITALIZATION OF BANKING OPERATION AS A DETERMINANT OF INSTITUTIONAL CHANGDE IN THE FINANCIAL SECTOR

V. K. Borysenko, *Doctoral Candidate, Dnipro State Agrarian and Economic University, Dnipro, Ukraine*

Scientific Supervisor – S. M. Khalatur,
Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Finance, Banking and Insurance, Dnipro State Agrarian and Economic University, Dnipro, Ukraine

The digitalization of banking is one of the key drivers of transformation in the modern financial sector. The rapid development of financial technologies (FinTech), the implementation of artificial intelligence, blockchain solutions, cloud services, and digital platforms are significantly changing the traditional model of banking operations. Under these conditions, digitalization acts not only as a tool for increasing operational efficiency but also as a catalyst for deep institutional changes in the structure of the financial market.

The transformation of the banking sector is driven by several factors, including intensified competition from non-bank financial institutions, changes in consumer behavior, globalization of financial markets, and stricter regulatory requirements. Digital technologies enable banks to adapt to these new conditions by restructuring organizational frameworks, business processes, and customer interaction models.

In my opinion, digitalization is becoming a driver of institutional change, affecting not only the technological dimension but also the regulatory, organizational, and socio-economic components of the financial system. Digitalization leads to systemic institutional changes manifested in several key dimensions. First, it transforms market structure by lowering entry barriers to the financial sector. New players, such as fintech companies, neobanks, and payment platforms, increasingly compete with traditional banks, leading to the

fragmentation of financial services, intensified competition, and the emergence of ecosystem interaction models. Consequently, banks are forced to revise their business models, shifting from mono-product approaches to platform structures.

Simultaneously, digitalization stimulates the modernization of the regulatory environment, prompting regulators to implement electronic identification (e-KYC), regulatory sandboxes, enhanced cybersecurity requirements, and open banking standards (e.g., PSD2 in the EU). This process contributes to the formation of a new institutional architecture for financial supervision aimed at balancing innovation and stability.

Furthermore, digital transformation significantly alters corporate governance in banks. The role of IT departments is expanding, agile management methods are being implemented, and technological and financial functions are becoming increasingly integrated. These changes also modify personnel competency requirements, emphasizing digital skills and data literacy. As a result, management decisions are increasingly based on data analytics and algorithmic models, strengthening the strategic importance of technology in modern banking institutions.

As stated in the World Bank publication *"Fintech and the Digital Transformation of Financial Services: Implications for Market Structure and Public Policy"*:

"Fintech innovations, such as mobile money, peer-to-peer (P2P) or marketplace lending, robo-advising, insurance technology (insurtech), and crypto-assets, have emerged worldwide. Over the past decade, fintech has already provided greater convenience and access to financial services for retail users. Artificial intelligence (AI), cloud services, and distributed ledger technology (DLT) are transforming wholesale markets in areas as diverse as financial market trading, as well as regulatory and supervisory technologies (regtech and suptech)" [1, p. 11].

Within the framework of digital transformation, banks are transitioning from the traditional model of a "financial institution" to a model of a "technology-oriented financial platform." The pattern of value creation is changing: data is becoming the primary resource, and competitive advantage is increasingly determined by information processing speed and service personalization.

The digitalization of the banking sector yields both positive effects and significant risks. On one hand, it promotes financial inclusion, reduces transaction costs, and increases service speed and the transparency of financial operations; on the other hand, it carries threats to cybersecurity, market concentration around large digital platforms, technological dependency, and digital inequality. Thus,

digitalization simultaneously expands opportunities and creates new challenges for the institutional stability of the financial system.

The further development of banking digitalization is linked to the implementation of central bank digital currencies (CBDC), the expansion of open finance, the integration of artificial intelligence into strategic management, and the strengthening of international coordination in financial regulation. In the long term, digitalization may lead to the emergence of a new financial system model in which banks function as digital platforms integrated into global financial ecosystems.

In conclusion, the digitalization of banking is a powerful catalyst for institutional change in the financial sector. It reorganizes market structures, transforms the regulatory environment, modernizes corporate governance, and influences broader socio-economic processes. At the same time, the effectiveness of digital transformation depends on the ability of banks and regulators to maintain a balance between innovation, stability, and security. Therefore, digitalization should be viewed not merely as a technological phenomenon, but as a profound institutional process shaping a new paradigm for the development of the financial sector.

References

1. International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank: Fintech and the Digital Transformation of Financial Services: Implications for Market Structure and Public Policy. 2022. 58 pages. URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://documents1.worldbank.org/curated/en/099735304212236910/pdf/P17300608cded602c0a6190f4b8caaa97a1.pdf> (application date: 24.02.2026).
2. Xue Liu, E. (2021). Stay Competitive in the Digital Age: The Future of Banks. IMF Working Paper, 2021/046. 43 pages. URL: <file:///C:/Users/vborisenko/Desktop/null-001.2021.issue-046-en.pdf> (application date: 24.02.2026).

AUTOMATION OF CALCULATIONS OF CREDIT RISK PARAMETERS USING SPECIALIZED FINANCIAL FUNCTIONS

S. A. Nuzhna, *PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor Department of Information Systems and Technologies, Dnipro State Agrarian and Economic University, Dnipro, Ukraine*

In today's dynamically changing economic environment, automation of credit risk assessment processes is becoming a key factor in the stability of financial institutions. The use of specialized financial functions within information

systems allows you to significantly increase the accuracy of calculations and minimize the impact of the human factor at the stage of primary scoring. The use of algorithmic approaches to processing credit parameters provides the ability to quickly simulate various debt repayment scenarios. This creates a reliable basis for the development of decision support systems that adapt to market fluctuations in real time. Thus, the integration of the mathematical apparatus of spreadsheets into financial analysis is an effective tool for digitalization of the banking sector.

The foundation for building automated credit risk assessment models is the use of a specialized apparatus of financial functions that allow unifying complex calculations of the value of cash flows. The use of functions such as PMT, IPMT and PPMT ensures mathematical accuracy in calculating debt repayment schedules and allows a clear distinction between the capital and interest components of credit risk. Algorithmization of these calculations in the spreadsheet environment transforms static data into a dynamic model capable of rapid reconfiguration when changing lending parameters.

To ensure high accuracy and flexibility of credit risk assessment models when using the built-in financial apparatus, it is necessary to adhere to a number of key technological principles. The primary priority is the synchronization of time parameters, which implies a strict correspondence between the rate arguments (*rate* – interest rate for one period, for example, if the loan is at 12% per annum and the payments are monthly, the parameter indicates 12%/12) and the number of periods (*nper* – the total number of payment periods, for example, the number of months or years) in the functions of the ANNUITY group, such as PMT and PV. Therefore, with monthly payments, the annual rate should be reduced to a monthly basis, and the loan term to the corresponding number of settlement periods, which allows avoiding systematic errors in calculations. Another important aspect is the differentiation of cash flows by direction, where taking into account the sign of the function result (negative for outflows and positive for inflows) becomes critical for the correct construction of aggregated cash flow reports.

The systematization of key automation tools and their role in the process of deterministic analysis of credit parameters is presented in Table 1.

It is mandatory to take into account the payment mode through the type parameter, since a clear definition of the payment moment (0 – at the end of the payment period, 1 – at the beginning of the payment period) significantly affects the assessment of liquidity risk, especially when working with large amounts and long terms. To model dynamic scenarios with floating rates, it is advisable to use a combination of financial functions with logical operators, such as IF or VLOOKUP, which provides automatic adjustment of the model when market indicators change. In addition, the EFFECT and NOMINAL functions are of

particular importance in the automation system. They allow you to model the impact of compound interest on the final cost of borrowing, which is necessary for accurately determining the effective interest rate. This allows financial analysts to objectively compare different credit products and assess the hidden risk of increasing the cost of debt service when the capitalization frequency changes (monthly, quarterly, etc.). Among the optional parameters of all financial functions is $[fv]$ – future value or cash balance, which must be achieved after the last payment. For loans, this parameter is usually 0; $[type]$ is the number 0 or 1, indicating the time of payment.

Table 1

Automation tools for calculating credit risk parameters

Category and function	Algorithmic essence	Role in risk modeling
<i>Basic functions</i>		
=PMT(rate; nper; pv)	Calculation of the regular repayment amount	Determination of the level of financial burden on the borrower's cash flows
=PV(rate; nper; pmt), where <i>pmt</i> is a fixed amount of payment made each period. It remains unchanged throughout the term	Estimation of the present value of the asset	Calculation of the amount of the principal balance at risk
<i>Structural analysis of the payment</i>		
=IPMT(rate; per; nper; pv)	Calculation of the percentage part of the payment	Assessment of the dynamics of the formation of the financial institution's income and tax risks
=PPMT(rate; per; nper; pv)	Calculation of the share of the principal debt	Monitoring the rate of loan amortization and assessment of liquidity risk
<i>Rate analysis</i>		
=EFFECT(nominal_rate; npery)	Calculation of the effective annual interest rate	Estimation of the real cost of the loan taking into account the frequency of interest capitalization
=NOMINAL(effect_rate; npery)	Calculation of the nominal annual interest rate	Bringing different loan products to a single comparison base when market conditions change

A separate aspect of the effectiveness of financial calculation automation is the ability to conduct a comprehensive analysis of the model's sensitivity to variability in input parameters. The use of built-in What-If Analysis tools, such as Data Table and Scenario Manager, in combination with basic financial functions, allows you to transform a static calculation into a multivariate forecast model. This approach provides automatic generation of arrays of credit risk indicator values for

given ranges of interest rate changes or credit terms. This allows analysts not only to record the current state of debt, but also to identify critical points of financial stability at which debt servicing becomes risky. Let's consider an example in which a bank needs to understand how changing the annual interest rate and loan term will affect the amount of the client's monthly payment (his financial burden). With the help of decision-making automation (Data Table), it will be obvious (Fig. 1).

B4 $\sum x = \text{PMT}(B3/12; B2; -B1)$						
	A	B	C	D	E	F
1	Loan amount	100000				
2	Term, months	12	Analysis of the sensitivity of the loan payment to changes in the rate and term			
3	Annual rate	18%				
4		9 168,00				
5		9 168,00	6	12	18	24
6		14%	17353,8	8978,71	6191,52	4801,29
7		16%	17453,03	9073,09	6285,64	4896,31
8		18%	17552,52	9168,00	6380,58	4992,41
9		20%	17652,28	9263,45	6476,32	5089,58
10		22%	17752,3	9359,44	6572,87	5187,82

Fig. 1. Model of loan payment sensitivity analysis using the Data Table

The conducted research confirms that automation of calculations based on built-in financial tools is an effective means of minimizing credit risks in modern information systems. The use of an algorithmic approach to the use of specialized functions allows not only to reduce data processing time, but also to ensure high accuracy of cash flow forecasting. Integration of debt amortization estimation functions (IPMT, PPMT) and analysis of the real cost of capital (EFFECT) creates a reliable basis for building dynamic models that are resistant to fluctuations in market indicators.

Thus, the use of the mathematical apparatus of spreadsheets transforms the process of financial analysis from routine calculations into a strategic decision-making support tool. This allows information systems specialists to create flexible calculation modules that ensure transparency, verifiability and adaptability of financial monitoring in the conditions of digital transformation of the banking sector.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1

СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Абібуллаєв Р. Е. Імпакт-інвестування та ESG-фінансування у формуванні сталого інноваційного потенціалу	4
Балан А. А. Фінансово-економічна підготовка енергетиків як передумова безпеко-орієнтованого відновлення енергетичної інфраструктури громад	7
Бровко Л. І. Фінансова політика в умовах повномасштабного вторгнення	10
Ганзюк С. М., Луценко К. Г. Інвестиційні ризики в умовах воєнного стану та механізми їх мінімізації	14
Ганзюк С. М., Вакулович Е. С. Перспективи розвитку зеленого інвестування в Україні	16
Губа М. О., Губа О. І. Фінансова система України в умовах глобальної трансформації: інтеграція до європейського фінансового простору та післявоєнна модернізація	18
Дюг І. П. Фінансовий аудит в умовах воєнного стану в Україні	21
Демченко В. І. Роль банківських екосистем у формуванні податкової культури: поведінковий аспект	24
Демчишак Н. Б., Лоїк Р. В., Щуревич О. І. Окремі аспекти фінансового стимулювання інноваційно-інвестиційних процесів в Україні: імплементація концепту SCIENCE CITY	26
Дискантук І. С. Міжнародні практики управління публічними фінансами та їхнє впровадження в Україні	29
Жданов Є. О. Видатки бюджету на соціальну сферу як інструмент забезпечення соціальної стабільності	32
Жидовська Н. М. Основні принципи побудови інтегрованої облікової системи в цифровому банку	34
Жилюк І. С. Напрями інтегральної оцінки конкурентоспроможності регіонів України	36
Карлін М. І. Необхідність та напрями використання фінансів публічно-приватного партнерства для «зеленого» відновлення України	38
Качула С. В. Інноваційні механізми залучення фінансових ресурсів у системі відновлення економіки України	41
Кміть В. М. Особливості спеціалізованого державного фінансового контролю в Україні	43
Ковальчук А. С. Вплив грошово-кредитної політики на економічне зростання зарубіжних країн	46
Кононова І. В., Маргарян М. Л. Зміна фінансових підходів до девелопменту нерухомості в умовах воєнної економіки	48

Крупка М. І., Рубаха М. В., Чонка О. Я. Ідентифікація економічних криз: функціональні ознаки та детермінанти параметрів розгортання ..	50
Кужелєв М. О. Бюджетна політика України в умовах цифрової трансформації економіки	53
Курбаналієва Р. Н., Масюк Ю. В. Стратегічні пріоритети розвитку сектору мікрофінансування у 2026 році на прикладі досвіду Арнур Кредит для України	55
Лиса О. В. Особливості прогнозування та планування в сфері публічних фінансів в умовах воєнного стану	58
Лисенко Д. А. Грошово-кредитна політика в період фінансових криз .	62
Михальчук Б. О. Світові тенденції цифровізації фінансових систем та їх імплементація в Україні	64
Макогон В. Д. Боргова політика в умовах невизначеності	66
Молінський В. О. Впровадження цифрових фінансових інструментів для зміцнення потенціалу МСП в Україні	68
Назаркевич І. Б. Сучасні важелі фінансової політики держави в умовах воєнного часу.....	71
Олексашенко Я. С. Вплив фінансової грамотності на поведінкові зміни громадян України у сфері особистих фінансів	74
Ольшевський Д. О. Роль довіри у фінансовому оздоровленні економіки України	76
Прохорович О. В., Макогон В. Д. Виклики імплементації майбутніх правил ЄС у сфері акцизного оподаткування тютюнових та нікотиновмісних виробів	79
Пшик Б. І., Блакита В. В. Сучасні проблеми формування ринку цільового капіталу в Україні	82
Ратошнюк Т. М., Ратошнюк В. В., Ратошнюк В. І. Розвиток аграрного підприємництва у контексті євроінтеграційних перетворень економіки України	86
Режко Д. С. Фінансова стійкість місцевого самоврядування в умовах війни: трансформація доходів, видатків та бюджетних пріоритетів.....	89
Ремболович В. Д. Фінансова інклюзія як глобальний тренд: стратегічні пріоритети для національної економіки України.....	92
Рогова В. Р. Впровадження міжнародних стандартів аудиту як чинник інвестиційної привабливості України	95
Руденко В. В. Модернізація митних формальностей у контексті фінансової інтеграції України до глобальної економіки	97
Савка О. П. Оподаткування наскрізних дивідендів контрольованих іноземних компаній: українська модель 2025 року	100
Сас С. П. Фінансова стійкість університетів в контексті реформування економіки України	104
Скриль В. В. Інституційні та фінансові механізми розвитку енергетичних екосистем ЄС у контексті повоєнної трансформації України	107

Сорокін К. О. Гібридні стратегії розвитку підприємництва як інструмент підвищення ефективності бізнесу в умовах економічної невизначеності	109
Сосюра А. Г. Місце фінансів підприємств у фінансовій системі та їх вплив на економічну стійкість держави	111
Тітова К. А. Вплив фінансових технологій на грошово-кредитні відносини зарубіжних країн	114
Франко І. І. Визначення фінансової інклюзії у сучасному науковому полі	116
Хірівський Р. П. Публічні інвестиції як чинник фінансової спроможності територіальних громад західного регіону України	118
Цветкова Є. В. Ризик-орієнтований підхід до оцінювання інвестиційної привабливості підприємств у контексті фінансового забезпечення відновлення економіки України	121
Шепиленко В. Ю. Зелена економіка: зміст та можливості використання	123
Шибанова М. В. Трансформація фінансової системи України в умовах глобальних зрушень на ринку капіталу та еволюції світових фінансових центрів	125
Шкодіна І. В. Фінансові технології як інструмент відновлення економіки України	128
Hlushko A. D., Vereshchaka A. A. Formation and mobilization of Ukraine's state budget revenues under martial law conditions	131
Hulinskaya N. Structural transformation: harmonizing Ukraine's investment climate with EU standards to attract foreign capital	134
Hrabchuk O. M. Risk assessment of illicit financial operations at the macro level: the experience of Ukraine	137
Ilchenko O. O. Sustainable finance as a strategic basis for financing national food security	141
Khalatur S. M. ESG factors in banking and financial management: new challenges for the financial sector	144
Kulowicz L. Global experiences of post-war economic reconstruction and opportunities for implementation in Ukraine	147
Polishchuk V. H. Trends in the development of financial monitoring in Ukraine	150
Recio Espejo J. M. AI algorithms in anti-financial fraud systems	152
Vatrushkin A. O. The evolution of public financial management under digital transformation	156
Utenkova K. O. International cooperation in the field of AML/CFT/CPE as an element of Ukraine's financial security in wartime	159

СЕКЦІЯ 2

БАНКІВСЬКА СИСТЕМА ТА ФОНДОВИЙ РИНОК ЗА ВОЄННОГО СТАНУ ТА У ПІСЛЯВОЄННОМУ ВІДНОВЛЕННІ УКРАЇНИ

Бесараб К. О. Еволюція платіжних систем	163
Богданова А. В. Євроінтеграція та банківська система в Україні	165
Брунарський Є. І. Цифрові інновації в банківській системі України: сучасні тренди та виклики	167
Власенко В. А. Банківська система України як фінансовий драйвер післявоєнного економічного відновлення	170
Война А. О. Трансформація оцінювання кредитного ризику української банківської системи	172
Ганзюк С. М., Капустянська В. М. Інституційна складова ринку цінних паперів України	175
Жаворонок А. В. Роль державної кредитної політики у згладжуванні економічних циклів	177
Жарікова О. Б. Фондовий ринок в умовах воєнного стану	181
Загребельна І. С. Трансформація кредитної політики банків в умовах воєнної економіки	184
Заруцька О. П., Новікова Л. Ф. Особливості профілю ризику банків України	187
Коробка Б. Є. Вплив FinTech на розвиток фінансового ринку	189
Костогриз В. Г., Павліченко Д. Ю. Проблематика капіталізації банків України	192
Котур А. Б. Адаптивне управління кредитним портфелем банку з урахуванням поведінкових ризиків у період воєнної економіки та повоєнної трансформації	194
Кутько Я. Р. Фінансова система за воєнного стану та у повоєнному відновленні України	196
Левковець Н. П. Фондовий ринок як інституційна основа інвестиційного розвитку економіки	198
Левчук А. Д. Фінансова стійкість банківської системи України в умовах економічної нестабільності	201
Мельничук В. В. Економічна природа криптовалюти, ризики та можливості для фінансової системи	203
Нартова А. О. Регулювання банківського сектору у США та ЄС	205
Паранічева А. С. Сучасні механізми формування джерел фінансування соціального захисту на фінансовому ринку	207
Парфенова Д. А. Сучасний стан фінансового ринку України та його місце в системі ринків	210
Романішина Ю. І. Використання технологій інтернету речей (IOT) у банківській системі України: світовий досвід та перспективи впровадження	213

Салистий А. В. Інвестиційна діяльність банків у системі фінансового забезпечення відновлення України.....	216
Сірко А. Ю. Трансформація банківської системи України в умовах воєнних ризиків та глобальної фінансової нестабільності	218
Теслюк С. А. ESG-фінансування та «зелені» облігації: світові тренди і перспективи для України	220
Харковець П. С. Стратегічне управління інвестиційними ризиками фінансових установ у турбулентному макрофінансовому середовищі .	223
Худолій Ю. С., Гур'єва А. С. Роль фінансової стійкості комерційного банку в забезпеченні його економічної безпеки	226
Штефан Л. Б. Стресостійкість банківської системи України під час війни: оцінка та уроки для майбутнього	229
Яковенко Є. О. Поведінкові фінанси в банківській сфері: сучасні підходи та практики	232
Gudz O. Ye. New horizons of financial resilience of banks on the platform of an innovative digital ecosystem	234
Karamushka O. M. Open banking and api integration in the financial sector of Ukraine	237
Nikolaieva A. Problematic aspects of legalisation and taxation of the cryptocurrency market in Ukraine	240
Sánchez M. The role of institutional banking in mobilizing private investment: adapting the kfw model for Ukraine's reconstruction	243
Colesnik M. EU trends and their projection on the financial system of Ukraine	245

СЕКЦІЯ 3

СТРАХОВИЙ ЗАХИСТ ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Білоус В. Є. Мінімізація фінансових втрат підприємства за допомогою страхових механізмів	249
Бондаренко П. В. Альтернативні форми перестрахування	251
Борисюк О. В. Роль страхування у забезпеченні фінансової стійкості підприємств під час військової агресії	254
Бурячок А. В. Страховий захист малого і середнього бізнесу в умовах воєнної агресії	256
Дробітько А. М. Фінансова стабілізація виробництва ріпаку озимого в умовах воєнного стану та кліматичних ризиків	259
Дрозд А. О., Юрчікова Е. Р. Актуальні питання розвитку страхового ринку у військових умовах	262
Жилякова О. В., Качур А. Ю. Сучасні підходи до визначення траєкторії розвитку страхового ринку України	264
Іщук Л. І., Габрильчук О. А. Теоретичні основи екологічного страхування: поняття та сутнісні риси	267

Кривенко В. Ю. Розвиток ринку страхових послуг в умовах воєнного стану	270
Лобанов Д. О., Романова О. В. Підходи до класифікації та управління ризиками підприємств малого бізнесу в умовах турбулентного середовища	272
Маркович С. М., Коваленко С. В., Кульчицький М. І. Страхове забезпечення як інструмент мінімізації фінансових ризиків підприємств під час війни	276
Нижник С. С. Оцінка ефективності страхових механізмів захисту підприємництва в умовах війни	279
Осадчий М. Л. Моделі страхового захисту для підприємств водного транспорту в Україні: адаптація до умов військової агресії	281
Павленко О. П. Правова складова страхових відносин в умовах військових подій	284
Панченко О. І. Напрямки розвитку страхового захисту підприємництва в умовах воєнного стану	286
Плиса В. Й. Система внутрішнього контролю страховика в соціально-економічних реаліях повоєнного відновлення економіки України: загальні засади побудови, проблеми моніторингу ефективності й забезпечення якості інформації, що створюють, використовують та отримують під час діяльності	288
Поліщук І. В. Інвестиційна стійкість страхових компаній як фактор безперервності страхового захисту підприємництва	292
Сорокова О. О. Майнове страхування в Україні в умовах сучасності .	295
Третяк Д. Д. Сучасні тенденції розвитку ризик-менеджменту в Україні	297
Хамініч С. Ю., Полякова С. В. Гендерна рівність як фактор ефективного економічного відродження України	299
Черчата А. С. Формування страхової свідомості в Україні в умовах військових ризиків	302
Чуйко М. М. Розвиток підприємництва в умовах воєнного стану	305
Шемякова Є. М., Котов Н. К. Страховий захист підприємців в умовах військової агресії	307
Юдіна С. В., Мартинюк Ф. М. Забезпечення фінансової надійності страховика	309
Vodolazska O. A. Insurance in the architecture of anti-crisis management of the national economy	313

СЕКЦІЯ 4

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Биба В. В., Пінчук Н. М. Державна та ринкова підтримка аграрного сектору України: фінансові рішення в умовах воєнних ризиків	316
Бондаренко С. М. Детермінанти та інструментарій зміцнення фінансової безпеки підприємств України в умовах воєнного стану	319

Васьковська К. О. Аналіз сучасного інструментарію стратегічного аналізу забезпечення ефективності функціонування суб'єктів агропромислового виробництва з урахуванням змін зовнішнього середовища	322
Вахновська Н. А. Податковий комплаєнс аграрних підприємств у системі фінансового забезпечення розвитку циркулярної економіки ...	325
Дідур К. М. Реструктуризація аграрного бізнесу в період війни: управлінські підходи, ризики та нові моделі відновлення	327
Завадських Г. М. Трансформація механізмів державної підтримки аграрного сектору України в умовах безпекових викликів	331
Захожай К. В., Якушко Я. В. Інструменти державної підтримки та стимулювання аграрного сектору в умовах воєнного стану	334
Кліщ Є. В., Чернобривець А. О. Умови реалізації продукції підприємств агропромислової сфери	337
Ковальов Д. Г. Фінансові механізми активізації інноваційної діяльності аграрних підприємств	339
Макаренко Ю. П. Стратегія управління фінансовим потенціалом підприємств України під час дії військового стану	342
Олександренко І. В. Напрями підвищення фінансової стійкості фермерських господарств в Україні в умовах воєнного стану	344
Олійник О. О. Фінансово-економічна безпека аграрного підприємства в умовах воєнного стану	346
Павлова Г. Є. Фінансова аналітика як інструмент управління стійкістю підприємства в умовах воєнного стану	349
Патретний В. В. Розвиток аграрного сектору у повоєнний період	352
Родіна О. В. Інвестиційна активність агропродовольчої сфери в умовах ринкової волатильності	354
Самошкіна О. А. Державна фінансова підтримка агровиробників в умовах відновлення економіки України	356
Скляр Л. Б. Особливості оподаткування підприємств аграрного сектору в Україні	361
Солодовникова І. Л. Релокація підприємств як механізм підвищення економічної резильєнтності регіонів	364
Тітенко З. М. Фінансове забезпечення аграрних підприємств в умовах військового стану	366
Чайка Т. О. Еколого-економічний механізм фінансування відновлення деокупованих сільськогосподарських земель	369

СЕКЦІЯ 5

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Борисов Д. Р. Підходи до визначення фінансових результатів діяльності підприємства	372
Бразілій Н. М. Інтеграція ERP-систем у фінансово-аналітичну діяльність підприємств: вплив на якість звітності та контроль	374

Буряк А. В., Дем'яненко І. В. Бюджетування в системі контролінгу підприємств: переваги та недоліки	377
Васільєва Л. М. Місце системи обліково-аналітичного забезпечення стратегічного управління витратами підприємства	380
Васько В. С. Оцінка фінансової стійкості підприємства в умовах воєнного стану	382
Губарик О. М. Облікове забезпечення оцінки знецінення необоротних активів за МСФЗ у системі відновлення суб'єктів господарювання.....	384
Гуменюк Р. В. Тенденції оцінки рівня фінансової безпеки суб'єкта господарювання в умовах економічної нестабільності та військових загроз	387
Дубина О. Л. Обліково-аналітичне забезпечення розрахунків з оплати праці на підприємстві	390
Козицький А. В., Мулько Д. О. Механізми управління фінансовою стійкістю підприємства в умовах економічної невизначеності	392
Кравченко О. В., Кірієнко О. В. Проблеми та напрями вдосконалення обліку товарів на підприємствах оптової торгівлі	395
Крамарьов С. М., Фролов С. В., Крамарьов О. С., Хорошун К. О. Економічна оцінка ефективності проведення передпосівної інкрустації насіння озимих зернових колосових культур фосфоровмісними препаратами на чорноземах звичайних степової зони України	398
Крот Ю. М. Відмінності між аудитом, оглядом та іншими послугами з надання впевненості	402
Куманенко В. А. ESG-Звітність українських підприємств у процесі євроінтеграції.....	406
Куряча Н. В. Застосування дизайн-мислення в бізнесі	408
Мірошніченко Ю. І. ERP-системи в обліку основних засобів: переваги інтегрованого підходу та практичні результати впровадження	411
Мірошніченко Ю. І. Використання блокчейн-технологій для забезпечення прозорості бухгалтерського обліку	413
Московчук А. Т. Аналітичне забезпечення управління основними засобами підприємств в контексті моніторингу ризиків знецінення	416
Овчарова Н. В., Буханцова Я. В. Обліково-аналітичне забезпечення сталого розвитку підприємств аграрного сектору	419
Писаренко Т. М. Характеристика нормативно-правового забезпечення обліку і оподаткування господарської діяльності фермерського господарства	422
Плиса З. П. Декомпозиція системи обліково-аналітичного забезпечення логістики підприємства	425
Разумова Г. В. Еволюція методичних підходів до обліку нарахування заробітної плати в умовах цифровізації	428

Саванчук Т. М. Роль управлінського обліку в формуванні обліково-аналітичного забезпечення системи менеджменту суб'єктів господарювання	431
Самодай Р. М. Цифрові технології та інновації в обліку та управлінні витратами підприємств	433
Собчук Р. М., Ткач А. М. Актуальні проблеми податкової системи України в умовах воєнного стану	436
Столярчук І. Р. Фінансова модель впровадження точного землеробства в умовах кліматичних змін: агрономічний ефект та економічна доцільність	438
Терешко О. М., Новосад В. О., Талах Н. Ю. Підходи до комплексної оцінки кредитоспроможності підприємств у сучасних умовах	441
Тесля С. М., Щербина О. А., Гіць У. З. Роль банківського кредитування у формуванні позикового капіталу підприємств за умов воєнного стану	445
Ткаченко О. С. Роль управлінського обліку в системі стратегічного управління підприємством	448
Тлучкевич Н. В. Особливості собівартості консультаційних послуг...	451
Фатенок-Ткачук А. О. Сучасні зміни компетентнісного підходу до випусника спеціальності облік і оподаткування	453
Харчук Є. М. Сучасний стан обліково-аналітичного забезпечення розрахунків з постачальниками та підрядниками	456
Хома С. В. Формування облікової інформації в управлінні дебіторською заборгованістю	459
Ягольник Ю. В. Забезпечення управління інвестиційними ризиками підприємства: проблеми і методи реагування	462
Belostecinic I. Theoretical and empirical rationale for branding as a core element of strategic marketing.....	465

СЕКЦІЯ 6

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФІНАНСАХ

Довгань О. І. Цифрові інновації і розвиток фінансової інклюзії в Україні	469
Здоровий Є. В. Токенізація активів як інструмент мобілізації інвестиційних ресурсів	470
Купріна Н. М. Аспекти застосування сучасних діджитал-інструментів у системі управління доходами, витратами та фінансовими результатами діяльності суб'єктів національної економіки	474
Маркова Т. Д. Електронні системи передавання банківської інформації	477
Місюра С. А. Картки Mastercard та Visa для безготівкового банкінгу..	480

Назаренко П. М. Економіко-статистичні методи оцінювання тенденцій розвитку ринку в умовах післявоєнного відновлення.....	483
Нужна О. А. Економетричне моделювання в дослідженні тенденцій обсягу виробництва молока	485
Ознамець В. Ф. Ефективність цифровізації публічних фінансів у контексті геополітичної рецесії та глобальної нестабільності	487
Решетняк В. Р. Міжнародний досвід регулювання ринку цифрових активів	491
Федорова Л. А. Цифровізація фінансових процесів як фактор відновлення економіки України	494
Фірман М. А. Кластерний аналіз та економіко-математичне моделювання ефективності розробки нафтогазовидобувних родовищ..	497
Чичужко М. В., Бразілій Г. А. Інтелектуальні інформаційні системи підтримки фінансових рішень на основі нейронних мереж	500
Шевага В. М. Вплив цифровізації фінансових процесів на розвиток місцевого самоврядування	503
Шеверя А. В. Цифрові фіскальні рішення як чинник підвищення прозорості грошових розрахунків суб'єктів господарювання.....	505
Шевчук М. С. Сутність кібербезпеки та її роль у цифровому суспільстві	507
Шрамко І. І. Інформаційні технології в управлінні фінансовими потоками громад.....	510
Borysenko V. K. Digitalization of banking operation as a determinant of institutional chandge in the financial sector.....	513
Nuzhna S. A. Automation of calculations of credit risk parameters using specialized financial functions.....	515